

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

KÖSTENDİLLİ SÜLEYMAN ŞEYHÎ'NİN MEDÂR-I
SÂLİKÂN VE ETVÂR-I HÂCEGÂN İSİMLİ ESERLERİ
(İNCELEME VE METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet TURAN

İstanbul
Mayıs, 2019

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BİLİM DALI

KÖSTENDİLLİ SÜLEYMAN ŞEYHÎ'NİN MEDÂR-I SÂLİKÂN
VE ETVÂR-I HÂCEGÂN İSİMLİ ESERLERİ
(İNCELEME VE METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet TURAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Veysel AKKAYA

İstanbul

Mayıs, 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Temel İslam Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Veysel AKKAYA

Üye Prof. Dr. Necdet TOSUN

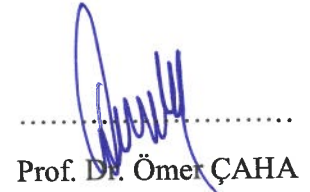

Üye Dr. Öğr. Üyesi Murat KAYA

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ömer ÇAHA
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Medâr-ı Sâlikân ve Etvâr-ı Hâcegân İsimli Eserleri (İnceleme ve Metin)” adlı çalışmamızın tavsiye aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel ahlâka ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlâk ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

M. Turan

Mehmet TURAN

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Salât ve selam O'nun habîbi Resûl-i Zîşân hazretlerine, âline, ashâbına ve tüm Allah dostlarına olsun.

İslamî ilimler sahasında akâid, fıkıh, hadis gibi ilimlerin kendine özgü usûlleri vardır. Bu ilimlerin temelini Kur'ân-ı Kerîm ve sünnet teşkil etmektedir. Aynı şekilde tasavvuf da bir ilim olarak özellikle İslam'ın ahlâkî ve mânevî boyutunu ele alarak kendine has bir usûle sahiptir. Tasavvufta, insanın mahlûkât içinde en kıymetli ve Allah Teâlâ'nın ona rûhundan üfleyerek¹ değer verdiği bir varlık oluşu merkeze alınarak kâmil mü'min olabilme hususu konu edinmiştir. İnsana atfedilen bu değer kalıcı olması önem arz etmektedir. Bu noktada, mü'min için Cenâb-ı Hakk'a ihsân kıvamında kul olabilme sanatını gaye edinen tasavvuf, önemli rol oynar.

İslam'da Kur'ân ve sünnet öncelikli olduğu için rehber olacak kişilerin de söz, fiil ve hallerinin bu iki temel kaynağa uygunluğu önemlidir. Tasavvuf da bu iki kaynağı esas alarak kişiye Allah'a dost olma yolunu gösteren ilmî ve tatbîkî bir yoldur. Yani bir hal ilmi olması yanı sıra, zâhire de önem veren bir tarafı vardır. Bu ilim, bazı prensipler çerçevesinde mürşid-i kâmiller tarafından aktarılmıştır. Nasıl ki fıkıh ilminde mezheplerin teşekkülü, fukahânın ve mezhep imamlarının amelî konularda farklı yaklaşımlarla Kur'ân ve sünneti yorumlamasından ortaya çıkmışsa, tasavvuftaki esaslar ve tarikatlar da aynı şekilde farklı usûl ve yaklaşımlarla ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklara rağmen amaçlanan şey, Kur'ân'ın prensiplerine uygun yaşama biçimini, Peygamber Efendimiz'in sünnetini ve ashâb-ı kirâm'ın yolunu müesseseleştiren bir takva okulu haline gelebilmektir.

Sûfîler, Kur'ân ve sünneti en üst seviyede yaşamayı hedefledikleri gibi bunu yaşantılarıyla insanlığa da aktarmaya çalışmışlardır. Bu durum, tarihte tekke ve dergâhlar yoluyla müesseseler şeklinde tezahür etmiştir. Mutasavvıflar ilk dönemlerden başlayarak tecrübe ettikleri halleri risâleler ve yazdıkları eserler vasıtasıyla aktarmaya çalışmışlardır. Böylelikle tasavvufun Kur'ân-sünnet merkezli ahlâkî prensipleri topluma aktarılmıştır. Toplumun en çalkantılı ve zor zamanlarında mürşidler, âhiret bilincini aşılama çalışmışlardır. Bunun gibi Osmanlı döneminde bu minvalde geniş bir coğrafyada pek çok âlim, ârif, davetçi, mücâhid, şâir, edip, mütefekkir, münevver ve üstatlar yetişmiştir. Hem âhiret hem de dünya hayatının

---

¹ el-Hicr 40/29.

dengede olması gerektiği mesajını vermişlerdir. Aynı şekilde millî ve mânevî kültür mirâsını yaşayıp aktaran önemli mürşid ve şahsiyetlerden biri de Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi'dir.

Hem Nakşibendî tarikatının Müceddidiyye kolundan hem de Ekberî geleneğine sahip olan Süleyman Şeyhî Efendi, yaşantısıyla ve özgün kalemiyle 18-19. asırları arasında Osmanlı'nın bir bölgesi olan Bulgaristan'da örneklik teşkil etmiştir. Otuzdan fazla eser kaleme almış olan Süleyman Şeyhî Efendi'nin özellikle son zamanlarda eserleri ve tasavvufî şahsiyeti, akademik çalışmalara konu edilmiştir.

Süleyman Şeyhî Efendi'nin tezkire (biyografi) tarzında yazılmış olan en mühim eseri, Bahrû'l-Velâye'dir. Bu çalışmayı merkeze alarak eserleri ve hayatı hakkında Prof. Dr. Ali Yılmaz'ın 1989 yılında Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Hayatı, Eserleri ve Bahrû'l-Velâye isimli doktora tez çalışmasıyla müellifimizi günümüz irfân dünyasına kazandırmıştır. Ondan sora 2016 yılında Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri isimli doktora teziyle Dr. Öğr. Üyesi Birol Yıldırım çalışmıştır. Birol Yıldırım, çalışmasında tespit edilmemiş olan bazı eserlerini de tespit ederek Süleyman Şeyhî'nin eserleri konusunda çalışma alanını genişletmiştir.

Çalışmamız, bir giriş ve dört bölümden müteşekkildir. Giriş kısmında tezimizin önemi, amacı, konusu, yöntemi ve kaynaklarından bahsettik. Birinci bölümde Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleri hakkında öz bilgiler verdik. İkinci bölümde, Süleyman Şeyhî'nin tezimizin ana konusu olan *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân* eserleri ve içindeki konular hakkında bilgi vermeye çalıştık. Üçüncü bölümde, *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân*'ın latinizesini yapmaya çalıştık. Dördüncü bölümde ise her iki eserin sadeleştirmesini yaptık. Ayrıca sadeleştirmenin sonuna da lügatçe ekledik.

Tez konusunun seçiminde ve çalışmalarımız sırasında bendenize destek veren ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım ve hocam Dr. Öğretim Üyesi Veysel Akkaya'ya, bize Hikem-i Atâiyye neşvesini yaşatan muhterem hocam Dr. Öğretim Üyesi Âdem ERGÜL'e, Mektubât-ı Rabbânî ile tasavvufun şeriât merkezli oluşunu bize aktaran kıymetli hocam Dr. Öğretim Üyesi Ahmed Hamdi YILDIRIM'a, pek muhterem hocalarım Prof. Dr. Necdet TOSUN ve Dr. Öğretim Üyesi Murat KAYA'ya, ilmî araştırmalar hususunda bize yardımcı olan muhterem abimiz hafız

Hasan BAYDEMİR'e, ilim yolunda maddî-mânevî destekçim olan dostlarıma ve her açıdan bendenize destek veren ve kıymetli zamanını vakfeden sevgili eşime şükranlarımı arz ederim. Bu naçizane çalışmamızın Tasavvuf sahasındaki çalışmalara küçük de olsa bir katkı sağlamasını Cenâb-ı Hakk'tan niyâz ederim.

Gayret bizden, tevfik Allah Teâlâ'dan.

Mehmet TURAN

Çamlıca, 2019

ÖZET

KÖSTENDİLLİ SÜLEYMAN ŞEYHÎ'NİN MEDÂR-I SÂLİKÂN VE ETVÂR-I HÂCEGÂN İSİMLİ ESERLERİ

(İNCELEME VE METİN)

Mehmet Turan

Yüksek Lisans, Temel İslami Bilimleri

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Veysel Akkaya

Mayıs-2019, 345 sayfa

Tez konumuz “Medâr-ı Sâlikân ve Etvâr-ı Hâcegân”, 1750-1820 yılları arasında Bulgaristan’ın Köstendil şehrinde yaşamış Osmanlı mutasavvıfı Süleyman Şeyhî Efendi’ye ait eserlerdir. Süleyman Şeyhî Efendi, sûfliğinin yanında ilmî ve edebî yönü olup, neredeyse tamamı tasavvufî olan otuzdan fazla eser kaleme almış bir müelliftir. Süleyman Şeyhî Efendi’nin ömrünün âhırinde kaleme almış olduğu Medâr-ı Sâlikân ve Etvâr-ı Hâcegân adlı eserlerini, Nakşibendî tarikatı büyüklerinden bazılarının eserlerinden istifâdeyle tasavvufî kavramları ele alıp izah ederek tarikat usûl ve âdâbını anlatmak sûretiyle sâlikler tarafından kolay anlaşılır hâle gelmesi gayesi ile te’lif etmiştir. Biz de Süleyman Şeyhî’nin kendi el yazması olan bu iki eseri, latinize ederek istifâdelere sunmaya gayret ettik. Müellifimizin Medâr-ı Sâlikân eseri; bir giriş, üç bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Tasavvufî konuların derli toplu ve düzenli bir şekilde anlatıldığı bir eserdir. Etvâr-ı Hâcegân’da ise tasavvufa/tarikata yeni girecek olan sâlikin uyması gereken ön bilgiler bulunmaktadır. Bu yönüyle eser adeta tasavvuf, tarikat ve Nakşibendîliğin âdâbını anlatan hazırlık kitabı gibidir.

Anahtar Kelimeler: Köstendilli, Şeyhî, Medâr-ı Sâlikân, Etvâr-ı Hâcegân, Nakşibendî, Tasavvuf.

ABSTRACT

KÖSTENDİLLİ SÜLEYMAN ŞEYHİ'S WORKS OF MEDAR-I SALİKAN AND ETVAR-I HACEGAN (ANLYSİNG AND TEXT)

Mehmet Turan

Master's Thesis, Discipline of Basic Islamic Sciences

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Veysel Akkaya

May-2019, 345 pages

This thesis focuses on “Medâr-ı Sâlikân” and “Etvâr-ı Hâcegân” which are works of Süleyman Şeyhi Efendi. Ottoman Sufi Süleyman Şeyhi Efendi lived in city of Köstendil in Bulgaria between the years 1750-1820. He is an author who has written more than thirty books, almost all of which are Sufi works, and he has scientific and literary aspects besides his Sufi personality. Süleyman Şeyhi Efendi has written Medâr-ı Sâlikân and Etvâr-ı Hâcegân in succession. He wrote these works at the end of his lifetime, by benefiting from the major works of some of prominent Sufi saints in the Naqshbandi Tariqa. By handling and explaining the mystical concepts, Süleyman Şeyhi Efendi's aim, through explaining methods and morals (*adab*), is making the Sufi concepts easy to understand by the wayfarers (*Sâlik*). By transcribing into Latin alphabet and making them understandable, we present these two works which are written in Ottoman Turkish and Süleyman Şeyhî's own manuscripts. Şeyhi's work, Medâr-ı Sâlikân consists of introduction, three chapters and a conclusion. It is a work that explains Sufi/mystical issues in a well-coordinated way. The other work Etvâr-ı Hâcegân consists of the preliminary information that must be obeyed by new wayfarers of Sufism (*Tasawwuf*) / Tariqa. It is, so to say, a preparation book that describes the practices of Sufism, Tariqa and Naqshbandiyya.

Key Words: Köstendil, Şeyhî, Medâr-ı sâlikân, Etvâr-ı hâcegân, naqshbandi, sufism.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
GENEL BİLGİLER.....	1
1. Araştırmanın Amacı, Konusu ve Önemi	1
2. Araştırmanın Yöntemi	2
3. Araştırmanın Kaynakları.....	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
KÖSTENDİLLİ SÜLEYMAN ŞEYHÎ'NİN HAYATI, TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ	5
1.1. Hayatı	5
2.2. Tasavvufî Şahsiyeti	6
2.3. Eserleri	11
2.3.1. Kütüphanelerde Tespit Edilen Eserleri	11
2.3.1.1. Lemeât-ı Nakşibendiyye	12
2.3.1.2. Divan	12
2.3.1.3. Zübdetü Nefehâtî'l-Üns	13
2.3.1.4. Mir'âtü'l-Muvahhidîn	13
2.3.1.5. Mektûbât-ı Erbaîn	14
2.3.1.6. Terkîbât-ı Erbaîn	14
2.3.1.7. Te'vîlât-ı Erbaîn	15
2.3.1.8. Kûtü'l-Uşşâk	15
2.3.1.9. Medâr-ı Sâlikân	16
2.3.1.10. Etvâr-ı Hâcegân.....	16
2.3.1.11. Nikâtü'l-Hikem	16
2.3.1.12. Kitâb-ı Tâlia Fî Esrârî'l-Îlâhiyyeti's-Sermediyye	16

2.3.1.13. Şerh-i Kelâm-ı Kibâr.....	17
2.3.1.14. Şerh-i Kelâmi'l-Vâstî.....	18
2.3.1.15. Şerh-i Kelimât-ı Bedri'd-dîn.....	18
2.3.1.16. Şerh-i Kelâm-ı Ca'feri's-Sâdık.....	18
2.3.1.17. Mecmau'l-Maârif.....	19
2.3.1.18. Sübhatü'l-Levâiyih.....	19
2.3.1.19. Sakk-ı Şeyhî.....	20
2.3.1.20. Kitâbü Mecmûatü's-Sanâyi.....	20
2.3.1.21. Hikâye-i Hoca Saîd.....	21
2.3.1.22. Min Hikâyet-i İbn-i Büreyk Cild-i Sâni.....	21
2.3.1.23. Risâle-i Tasavvuf.....	21
2.3.1.24. Şerh-i Nûnân.....	21
2.3.1.25. Şerh-i Ba'z-ı Gazaliyyât.....	22
2.3.1.26. Risâle-i Hakâyık-ı Aşk.....	22
2.3.1.27. Usûlü'l-Vusûl.....	22
2.3.1.28. Bahrû'l-Velâye.....	23
2.3.2. Kaynaklarda Belirtilip Bulunamayan Eserleri:.....	24
2.3.2.1. Risâle-i Şerîf-i Celâliye.....	24
2.3.2.2. Es'iletü'l-Esrâr.....	24
2.3.2.3. İşknâme.....	24
2.3.2.4. Nebzetü'l-İrfân.....	24
2.3.2.5. Târih-i Köstendil.....	24
2.3.2.6. Risâle-i Vesâyâ.....	24
2.3.2.7. Mecmâu'l-Esrâr.....	24
2.3.2.8. Usûlü'd-Dîn.....	24
2.3.2.9. Kasr-ı Şirâz.....	24

İKİNCİ BÖLÜM..... 25

MEDÂR-I SÂLIKÂN VE ETVÂR-I HÂCEGÂN..... 25

2.1. Medâr-ı Sâlikân.....	25
2.1.1. Medâr-ı Sâlikân İle İlgili Bilgiler.....	25
2.1.2. Eserin İsmi.....	25
2.1.3. Eserin Yazılış Gayesi.....	26

2.1.4.	Eserin Muhtevası	26
2.1.5.	Eserin Nüshaları.....	27
2.1.6.	Eserdeki Tasavvufî Konular	27
2.1.6.1.	Kelimât-ı Kudsiyye	27
2.1.6.1.1.	Hûş Der-dem	28
2.1.6.1.2.	Nazar ber-kadem	29
2.1.6.1.3.	Sefer der-vatan	30
2.1.6.1.4.	Halvet der-encümen	31
2.1.6.1.5.	Yâd-kerd.....	32
2.1.6.1.6.	Bâz-geşt.....	33
2.1.6.1.7.	Nigâh-daşt	34
2.1.6.1.8.	Yâd-daşt	34
2.1.6.1.9.	Vukûf-i kalbî	35
2.1.6.1.10.	Vukûf-i adedî.....	36
2.1.6.1.11.	Vukûf-i zamanî.....	36
2.6.1.5.	Râbîta	37
2.6.1.6.	Murâkabe.....	40
2.6.1.7.	Teveccüh	41
2.6.1.8.	Letâif-i Hamse.....	43
2.6.1.9.	Harekât-ı Selâse	45
2.6.1.10.	Havâtır-ı Erbaâ	47
2.6.1.11.	Havâss-ı Hamse.....	49
2.6.1.12.	Hazarât-ı Hamse.....	50
2.6.1.13.	Cezbe.....	52
2.6.1.14.	Rûh-i Muhammedî	53
2.6.1.15.	Süleyman Şeyhî Efendi'nin Nasîhatleri	55
2.2.	Etvâr-ı Hâcegân.....	59
2.2.1.	Etvâr-ı Hâcegân İle İlgili Bilgiler	59
2.2.2.	Eserin İsmi	59
2.2.3.	Yazılış Gayesi	59
2.2.4.	Muhtevası.....	60
2.2.5.	Nüshası.....	60
2.2.6.	Eserdeki Tasavvufî Konular	61

2.2.6.1.	Nakşibendilik ve Âdâbı.....	61
2.2.6.2.	Nezr-i Nakşibendî	64
2.2.6.3.	Meşâyihın Te'sîri	67
2.2.6.4.	Zikir.....	69
2.2.6.5.	Zikrin Çeşitleri	71
2.2.6.6.	Zikir Telkîni	73
2.2.6.7.	Bey'at	75
2.2.6.8.	Usûl-i Seher.....	76
2.2.6.9.	Duâ	78
2.2.6.10.	Rüyâ	80
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		85
KÖSTENDİLLİ SÜLEYMAN ŞEYHÎ'NİN MEDÂR-I SÂLİKÂN VE ETVÂR-I HÂCEGÂN İSİMLİ ESERLERİ.....		85
3.1.	Medâr-ı Sâlikân'ın Transkripsiyonu	85
3.2.	Etvâr-ı Hâcegân'ın Transkripsiyonu	138
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		166
MEDÂR-I SÂLİKÂN VE ETVÂR-I HÂCEGÂN'IN SADELEŞTİRMESİ ...		166
4.1.	Medâr-ı Sâlikân.....	166
4.2.	Etvâr-ı Hâcegân.....	218
LÜGATÇE.....		248
SONUÇ.....		272
KAYNAKÇA		274
EK: TIPKIBASIM		282
1.	MEDÂR-I SÂLİKÂN	282
2.	ETVÂR-I HÂCEGÂN	315

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı geçen eser	ö.	: Ölümü.
A.g.y	: Adı geçen yer	S.	: Sayfa.
a.s.	: Aleyhisselam	s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem.
Bkz	: Bakınız.	Sül.	: Süleymaniye.
Bsk.	: Baskı.	TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Bl.	: Bölümü.	Terc.	: Tercüme eden.
c.	: Cilt.	thk.	: Tahkik Eden
c.c.	: Celle Celâluhu	ts.	: Tarihsiz
çev	: Çeviren	vb.	: Ve Benzeri
DİA.	: Diyanet İslâm	vd.	: Ve Diğerleri
Ansiklopedisi		vr.	: Varak
Dr.	: Doktor	vs.	: Ve sâire
DTCF	: Dil Târih	y.y.	: Yüz yıl
Coğ. Fakültesi		Yay.	: Yayınevi
h.	: Hicri		
HHP.	: Hacı Hüsrev Paşa		
HME.	: Hacı Mahmûd		
Hız.	: Hazreti		
İst.Ünv. Kth	: İstanbul		
Üniversitesi Kütüphanesi			
Ktp.	: Kütüphane		
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi		
md.	: Madde, maddesi.		
nr.	: Numara		
nşr.	: Neşreden		

GİRİŞ

GENEL BİLGİLER

1. Araştırmanın Amacı, Konusu ve Önemi

Tezimizin konusu, 1163/1750 yılında Bulgaristan'ın Köstendil şehrinde dünyaya gelmiş olan Süleyman Şeyhî Efendi'nin hayatı ve genel olarak tasavvufun özelde ise Nakşibendî tarikatının usûl, âdâb ve esaslarından bahseden, mensûr olarak yazılmış *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân* isimli eserlerinin latinize olarak günümüz harflerine aktarımı ve metin incelemesidir.

Süleyman Şeyhî Efendi'nin, tarikat, rüyâ, vahdet-i vücûd, adem, Nakşibendiyye âdâbı, dünya sevgisi ile alakalı mücâdele, fakr çeşitleri gibi konuları ihtivâ eden tasavvufun ana meseleleri hakkında pek çok eserleri mevcuttur. Biz de özellikle bu konuları içeren, tasavvuf sahasında önem arzeden eserlerden olan bu iki eserin gün yüzüne çıkarılması ve irfân medeniyetinden istifâdenin ziyâde olması için bunları, çalışmamıza konu edindik. Ayrıca bu eserlerden tasavvufî konuların ve irfân düşüncesinin, vecîz bir şekilde açıklanmış tasavvuf kavramları vesîlesiyle aktarılması ve böylelikle irfân alanına yeni girmiş kimselere, hem tasavvuf kavramlarının tanıtılması hem de bu alan hakkında fikir sağlanması önemlidir.

Süleyman Şeyhî Efendi İslâm'ın mânevî boyutu olan tasavvufu, özgün kalem ve üslûbu ile dînî ve tasavvufî olarak otuzdan fazla ilmî, ta'limî ve tatbîkî Türkçe eser yazmıştır. 18. asrın sonları ile 19. asrın başlarında yaşamış olan müellifimiz, kendi kitaplarından olan tasavvufî meseleleri ve Nakşibendî tarikatının usûl ve âdâbını ele alan eserler türünden olan *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân* eserleri, kültür ve medeniyetimizin oluşmasında, zenginleşmesinde, İslâm tasavvufunun hakîkatini tanıtmaya ve açıklaması açısından özel bir öneme sahiptir. Dolayısıyla Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin tasavvuf anlayışını tanıtmak ve bu büyük zâtın eserlerine günümüz dili ve harfleri ile ulaşılmasını kolaylaştırmak amaçlanmaktadır.

Şüphesiz bize bu sahada araştırma yapma imkânı verme hususunda vesîle olan Süleyman Şeyhî Efendi, ilmî ve irfânî sahada meşhûr ve hemşehrisi olan Sofyalı Bâlî Efendi'den (ö.960/1553) sonra Bulgaristan'da yetişmiş en verimli müellif olması açısından gönül ve irfân dünyamızda önemli bir şahsiyettir. Çünkü birçok alanda kaleme aldığı eserleriyle insanlara önemli mesajlar vermiştir. Bulunduğu dönemde

mânevî önderlik yaparak çevresinde oldukça itibar görmüş bu zâtın, hâtırasının yaşatılması mühimdir. Hem kalemi hem de hayatıyla bir menbâ olan merhûm müellefimizin yaşantısının bilinmesi ve çağrısının hedefine ulaşması gayesiyle tez olarak çalışmak istedik.

2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda takip ettiğimiz metod ve esaslar, eserlerin doğru bir şekilde aktarılmasıdır. Süleyman Şeyhî'nin, *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân* eserleri üzerine yaptığımız bu çalışmayı, üç bölüm halinde oluşturduk.

Birinci bölüm, Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin hayatı, tasavvufî şahsiyeti ve eserlerinin tanıtımından müteşekkildir. Süleyman Şeyhî'nin hayatı ve yazdığı eserleri hakkında yapılmış çalışmalar olması sebebiyle, bu bölümü kısa tuttuk. Fakat yine de kendi eserlerinden öğrenebildiğimiz kadarıyla hayatını anlatmaya çalışacağız. Ayrıca bu hususta yapılmış çalışmaları, tezleri ve makaleleri de göz ardı etmeyerek ilgili çalışmalardan faydalanarak müellifimizi ve eserlerini tanıtmaya gayret ettik.

İkinci bölüm, çalışmamızın esas kısmını teşkil eden *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân* adlı eserlerde ele alınan tasavvufî konular üzerinedir. Bu konular; râbita, zikir, Nakşibendîliğin âdâbı ve temel esasları gibi konulardır. İlgili eserler hakkında incelemelerde bulunduk. Bu inceleme esnâsında çalışmamızın usûlüne dâir izlediğimiz metod, metinlerin içeriğini ortaya koyarken takip edeceğimiz bazı kâidelerin mevcûdiyetidir. Meselâ konuların izahını, her kavramın veya konunun sözlük ve ıstılâhî manasını verdikten ve gerekli durumlarda -varsa- Kur'ân ve sünnetteki durumuna temâsından sonra, Süleyman Şeyhî'nin görüş ve düşünceleri çerçevesinde yaptık.

Üçüncü bölümde, bu iki eserin metniyle birlikte transkripsiyonunu vererek eserleri ortaya koymuş olduk. Bu bölümde de her iki eserin doğru ve anlaşılabilir şekilde aktarımı ile birlikte, transkripsiyonunda bir takım esasları gözettik. Türkçe olan fiil, ek ve isimleri günümüz diline uygunluğuna dikkat ederek yazdık. Meselâ ânı=onu, ânınçün=onun için, deyhû=diye, dürlü=türlü, getirüp=getirip, içün=için, idüp=edip, virüp=verip, vakt=vakit... vb. Her iki eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi

Yazma Eserler nüshasını esas aldık.² İstanbul nüshasını okuyup latinize ederken diğer iki nüsha ile karşılaştırdık. Diğer nüshaları “A” ve “B” şeklinde belirttik. Her iki eserde bulunan âyet ve hadisleri ibârelerini aynı şekilde yazdıktan sonra manalarını köşeli parantez [----] içinde belirttik.

Dördüncü bölümde ise her iki eserin sadeleştirilmesi, lügatçe ve kaynakçaya yer vererek ve eserlerin tıpkıbasımını ekleyerek çalışmamızı nihâyete erdirmiş olduk.

3. Araştırmanın Kaynakları

Yaptığımız çalışmada öncelikle *birinci bölümde* Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin doğumu, tasavvufî şahsiyeti ve eserleriyle ilgili mâlûmât verirken biyografik ve ansiklopedik eserlerden faydalanmaya gayret ettik. Bu minvalde müellifimizin *Bahrü'l-Velâye*'si, Bursalı Mehmed Tâhir'in *Osmanlı Müellifleri* eseri, Bağdatlı İsmail Paşa'nın *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü Müellifîn Ve Âsârü'l-Musannifîn*'i, bir heyet tarafından hazırlanmış olan *Sahabeden Günümüze Allah Dostları* adlı ansiklopedik eseri ve Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi gibi kaynaklardan istifâde etmiş olduk. Ayrıca Ali Yılmaz'ın *Köstendilli Süleyman Şeyhi* ve Birol Yıldırım'ın *Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri* isimli çalışmalarından da faydalandık.

İkinci bölümde, Süleyman Şeyhî Efendi'nin mensûr olarak kaleme aldığı ve çalışma konumuz olan *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân* adlı iki eserini ele alırken tasavvuf ıstılâhâtını açıklayan Kaşânî'nin *Sözlüğü*, Seyyid Şerîf Cürcânî'nin *Ta'rifât*'ı, Ethem Cebecioğlu'nun *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* gibi sözlüklerden, tasavvuf klasikleri olan *Kuşeyrî Risâlesi*, Kelâbâzî'nin *Taarruf*'u, Sühreverdi'nin *Avârif*, Serrâc'ın *Lümâ*'sı, *Reşahât* gibi eserlerden, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi'nden, bu alanda yazılmış kitap, tez ve çalışmalardan istifâde ettik.

Üçüncü bölümde eserlerin latinize edilmesinde ve *dördüncü bölümde* aynı şekilde her iki eserin sadeleştirilmesinde daha çok İlhan Ayverdi'nin *Misâlli Büyük Türkçe Sözlük*'ünden ve Ferit Develioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*'ından faydalanmakla beraber Arapça, Farsça ve Osmanlıca olarak kaynak addedilen sözlüklere müracaat ettik.

---

² İlgili bölümlerde bu nüshalara değinilecektir.

Bunların yanısıra metinlerde geçen âyetlerin manalarını verirken Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları'ndan çıkmış olan *Kur'ân-ı Kerim Açıklamalı Meâli*'ni esas aldık. Ayrıca burada bahsetmediğimiz ve faydalandığımız başka kaynaklar da vardır. Fakat sadece daha çok üzerinde durduğumuz kaynakları zikretmekle iktifâ ediyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÖSTENDİLLİ SÜLEYMAN ŞEYHÎ'NİN HAYATI, TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.1. Hayatı

XVIII. asrın ikinci yarısı ile XIX. asrın başlarında yaşamış olan sûfî, âlim, ârif, mutasavvıf, şâir, mürşid, müellif olan Süleyman Şeyhî Efendi, Osmanlı'nın Rumeli'deki bir bölgesi olan, bugünkü Bulgaristan'ın batısında, Makedonya ve Sırbistan'a komşu ve Bulgaristan'ın başkenti Sofya'ya 70 km. uzaklıkta bir il olan *Köstendil*'de dünyaya gelmiştir. Tam ismi, **Süleyman b. Hasan el-Köstendilî**'dir. Müellifimiz, bir tarikat şeyhi olması ve mürîdânının bulunması hasebiyle *Şeyh* ünvanı ile isimlendirilmiştir. Rumeli'de yetişmesinden ötürü kendisine *er-Rûmî* de denilmiştir. Süleyman Şeyhî, *Mollazâde* lakabıyla ve *Köstendil* ünvanıyla bilinmektedir. Özellikle kendi *Dîvân*'ında ve diğer eserlerinin farklı yerlerindeki şiirlerinde *Şeyhî* mahlasını kullanmıştır.³

Süleyman Şeyhî Efendi'nin babası, Hasan Efendi'dir. Cizye kâtipliği yapmış ve Osmanlı sarayında malî işlerden sorumlu olarak çeşitli görevlerde bulunmuştur. Babası, 1165/1752 yılında vefat etmiştir. Annesi hakkında ise herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra Süleyman Şeyhî, birkaç eserinde üç kardeşinin isimlerini "*Birâder-i Ekberim*", "*Aziz-i Sânim*", "*Edhem-i Sâni*" şeklinde belirtmiş olduğu *Çelebi İbrahim Efendi*, ayrıca diğer bir abisi olan Emin Ağa ve hakkında isminden başka herhangi bir bilgi bulunmayan Abdullah Ağa adıyla zikredilen kardeşidir. Ayrıca Süleyman Şeyhî, varlıklı bir aileden gelmektedir.⁴

Süleyman Şeyhî Efendi, çocukluğunda babasını kaybetmiş olduğu için ağabeyinin himayesinde büyümüştür. Kendi eserlerinden ve biyografisini ele alan kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla tahsîlini Köstendil'de yapmış, bir müddet İstanbul'da eğitim almış, esas ilmî tahsîlini Köstendil'de ikmâl etmiş ve eğitimini, tasavvufa olan

³ Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi, *Bahrü'l-Velâye*, vr. 202a; Bkz. Ali Yılmaz, *Köstendilli Süleyman Şeyhi*, (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989), 76. Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Arifîn Esmâü Müellifîn Ve Âsârü'l-Musannifîn*, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1951), C.1, S.407.

⁴ Şeyhî, *Terkîbât-ı Erbaîn*, vr. 35a-35b.; Yılmaz, A.g.e., 41-42-44-45,61; Ceyhan, Semih, "Süleyman Şeyhî" md., *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 2010, XXXVIII, 108-109.

ilgisinin başlamasından sonra tamamlamıştır. Süleyman Şeyhî'nin nerede ve kimlerden ders aldığı malûmâtı bulunmamaktadır. Fakat *Terkîbât-ı Erbaîn* adlı eserinde Hakkı İsmail Efendi'nin bazı eserlerinden faydalandığını, Köstendil ulemâsından Şeyh Mustafa Efendi'den *kavâid* okuduğunu ifâde etmiş ve aynı zâttan *Fütûhât-ı Mekkîyye*'yi okuduğunu belirtmiştir.⁵

Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin kiminle ve hangi tarihte evlendiği ile alakalı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat otuzlu yaşlarda evlendiği ve *Mustafa Ali* isminde bir oğlu ve Sofya Müftüsü Mevlânâ Abdurrahman ile evli *Fâtıma Râsime* isminde bir kızının olduğu kaynaklarda geçmektedir.⁶

Daha önce de belirttiğimiz gibi varlıklı bir aileye mensub olan Süleyman Şeyhî Efendi, ağabeyi Çelebi İbrahim Efendi'nin de vefât etmesinden sonra ailesinden gelen zenginlik, varlık ve âyanlık gibi mevkilerden vazgeçmiş ve özellikle 1193/1779'de şeyhi *Şamîzâde Mustafa Efendi* de vefât edince, vefâtına kadar ilmî faaliyetlerine ve şeyhlik vazîfesine devam etmiştir. Süleyman Şeyhî'nin vefât tarihi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Fakat ihtimal olarak en doğru tarih, 1235/1820 tarihinde vefat ettiği yönündedir. Kabrinin Köstendil'de kendi yaptırmış olduğu dergâhta olduğu, fakat Bulgaristan'ın devlet olmasından sonra başka bir yere nakledildiği ve günümüzde kabrinin nerede olduğu bilinmediği kaynaklarda belirtilmektedir.⁷

2.2. Tasavvufî Şahsiyeti

Süleyman Şeyhî Efendi'nin yazdığı eserlere bakılınca kendisinin en önemli özelliği, yoğun bir şekilde tasavvufla olan meşgûliyetidir. Onun gerek edebî ve gerekse ilmî sahada söz sahibi olmasında ve eserler vermesinde en büyük etken, hiç şüphesiz tasavvufî düşüncesi ve yaşantısıdır. Biz de bu hususu muhtasar bir şekilde aktarmaya çalışacağız. Çünkü daha evvel belirttiğimiz gibi kendisi hakkında doktora tezleri ve eserleri üzerine müstakil çalışmalar yapılmıştır.

---

⁵ Yılmaz, A.g.e., 61; Şeyhî, *Terkîbât*, vr. 35b.

⁶ Yılmaz, A.g.e., 64.

⁷ Yılmaz, A.g.e., 76.; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. A.Fikri Yavuz-İsmail Özen (İstanbul: Meral Yayınları, 1975), C.1, S.43.

Süleyman Şeyhî Efendi'nin tasavvufa olan ilgisi, ağabeyi Çelebi İbrahim ile başlamıştır. Fakat ağabeyi, bidâyette tasavvuf karşıtı bir kimsedir. Babası ise Osmanlı devlet dâirelerinde mâlî işlerde çalışmış, ilmî ve tasavvufî açıdan herhangi bir yönü olmayan biridir. Yani babası ile onun sorumluluğunu üstlenen ağabeyi Çelebi İbrahim Efendi'nin tasavvufla irtibâtlarının olmayışından dolayı daha küçük yaşta iken, tasavvuf ile tanışmasını sağlayacak bir ortam oluşmamıştır. Takdîr-i ilahî olarak ağabeyi daha sonra kendi mürşidi olacak olan Şâmîzâde'ye intisâb etmiştir. Abisinin vâsıtasıyla o da Şeyh Şamizâde ile tanışmış ve böylece Süleyman Şeyhî'nin tasavvuf ile ilk temâsı başlamıştır. *Medâr-ı Sâlikân*'da ifâde ettiği gibi 1178/1764-65 yılları civarında 16 yaşındayken Şâmîzâde Mustafa Efendi'ye intisâb eder.⁸ Süleyman Şeyhî ağabeyiyle birlikte tasavvufa intisâbından sonra kendisini tamamen bu alana verdiğini ve bütün vaktini şeyhiyle geçirdiğini belirtmektedir. Böylelikle Nakşibendî tarikatına girerek tasavvufî bir dünyaya dâhil olmuş, kısa bir müddet sonra tasavvufa olan meyli ve tasavvuf ile olan ünsiyeti iyice artmıştır. Böylece Süleyman Şeyhî'nin durumu, Nakşibendî tarikatına intisâbıyla nihâyetlenmiştir.⁹

Süleyman Şeyhî Efendi, otuz yaşındayken Şeyh Şâmîzâde Mustafa Efendi'den hilâfet görevini aldığında hayatında yeni bir safha açılmış oldu. Hilâfeti aldığı yıl içinde şeyhinin vefâtı ile bu ağır yükü tek başına üstlendi. Mürşidinden iki yıl önce abisinin ve ardından şeyinin vefâtı onu derinden üzmüştür. Bununla birlikte âyanlık görevinin mes'uliyeti, kendisini yorduğundan rüyâlarında mânevî şeyler görmeye başlamış ve rüyâsında kendisine Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin (k.s) makamına yükseltildiği müjdelenmiştir. Bu rüyâ ile birlikte daha büyük bir aşk ve şevkle irşâdına devam etmiştir.¹⁰

Ayrıca kısa bir zamanda çevresinde etkili olmaya başlamış, hizmet ve irşâd halkasını genişletmiştir. Eserlerinde ve kendisi hakkında yazılmış olan eserlerde anlaşıldığına göre Süleyman Şeyhî Efendi'nin Nakşibendiyye şeyhi olarak nüfûzunun oldukça arttığı ve Rumeli bölgesinin büyük bir bölümünde söz sahibi olduğu görülmektedir.

---

⁸ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 2242/2, vr. 43a.

⁹ Yılmaz, A.g.e., 82.

¹⁰ Bkz. Engin Bedir, "Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Lemeât-ı Nakşibend Adlı Eseri" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 33.

Hatta onun sadece Nakşibendî şeyhi olarak değil, aynı zamanda bölgenin başka yönlerden de önemli bir şahsiyeti haline geldiği bilinmektedir.¹¹

Süleyman Şeyhî Efendi, Nakşibendiliğin Bekrî ve Müceddidiyye kolundan olduğu gibi Ekberî geleneğine de sahip bir şeyhtir. Bundan dolayı Etvâr-ı Hâcegân'da sırlamış olduğu silsiledeki bazı isimler, Medâr-ı Sâlikân'daki isimler ile aynı olmayıp farklılık arzdetmektedir.

Medâr-ı Sâlikân'da silsilesi şu şekildedir:

1. Hazret-i Muhammed Mustafâ (s.a.v)
2. Ebû Bekr-i Sıddîk (r.a)
3. Selmân-ı Fârisî (r.a)
4. Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr-i Sıddîk (rh.a)
5. Câfer-i Sâdık (rh.a)
6. Bâyezid-i Bistâmî (k.s)
7. Ebü'l-Hasan Harakânî (k.s)
8. Ebû Ali Farmedî (k.s)
9. Yusuf Hemedânî (k.s)
10. Abdulhâlık Gucdüvânî (k.s)
11. Ârif Rîvgerî (k.s)
12. Muhammed Encîrfağnevî (k.s)
13. Ali Râmîtenî (k.s)
14. Muhammed Baba Semasî (k.s)
15. Seyyid Emîr Külâl (k.s)
16. Bahâüddin Şah-ı Nakşibend (k.s)
17. Mevlânâ Yakûb Çerhî (k.s)

---

¹¹ Bkz. Hasan Kamil Yılmaz, "Bulgaristan'dan Yetişen Müellif Mutasavvıflar", *Balkanlarda İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, 21-23 Nisan 2000, (Sofya: 2002): 331-332

18. Ubeydullah Ahrâr Taşkendî (k.s)
19. Muhammed Zâhid (k.s)
20. Dervîş Muhammed İmkenegî (k.s)
21. Muhammed A'zâm (k.s)
22. Muhammed Bâkî Billâh (k.s)
23. Ahmed Fârûkî Serhindî (k.s)
24. Fırâkî Muhammed Bedreddîn (k.s)
25. Şeyh Seyyâhûnn Evliyâ Muhammed (k.s)
26. Şeyhu'ş-Şuyûh Mustafâ Şâmî (k.s)
27. Çelebî İbrâhîm Köstendilî (k.s)
28. Şeyhî Süleyman Efendi (k.s)¹²

Etvâr-ı Hâcegân'daki silsilesi de şu şekildedir:

1. Hazret-i Muhammed Mustafâ
2. Ebâ Bekr-i Sıddık
3. Selmân-ı Fârisî
4. Kâsım bin Muhammed b.Ebû Bekr-i Sıddık
5. Câfer-i Sâdık
6. Ebû Yezîd Bistâmî
7. Hasan el-Harakânî
8. Ebû Alî el-Farmedî
9. Ebû Yûsuf el-Hemedânî
10. Abdulhâlık Gucdüvânî
11. Hâce Ârif Rivgerdî
12. Hâce Mahmûd İncîr Fağnevî
13. Hâce Alî er-Râmitanî
14. Hâce Muhammed Bâbâ Semmâsî
15. Hâce Emîr'ul Külal el-Buhârî
16. Hâce Muhammed bin Muhammed Bahauddîn
17. Hâce Alâuddîn Attar

---

¹² Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 56a- 56b.

18. Hâce Yakûb Çerhî
19. Hâce Ubeydullah Taşkendî,
20. Hâce Kâdî Zâhid Muhammed
21. Hâce Dervîş Muhammed,
22. Hâce Mahdûm-i Azâm Ahmed el-Kasânî
23. Hâce Muhammed Bâkî ed-Dehbîdî,
24. Hâce Ahmed el-Hâşimî,
25. Muhammed Bedruddîn Fırâkî,
26. Şeyh Seyyâhûn Hâce Evliyâ Muhammed
27. Şeyhi'ş-Şuyûh Hâce Mustafa el-Köstendilî,
28. Şeyhî Süleyman el-Köstendilî.¹³

Süleyman Şeyhî Efendi'nin halifeleri şu şekildedir:

1. Hâce Musatafâ Köstendilî
2. Hâce Muhammed-i Mağribî
3. Hâce Osmân-ı Norokobî
4. Hâce Bekir Efendi
5. Hâce Muhammed Efendi Semûhevî
6. Şeyh Muhammed Bekçevî
7. el-Hâc İbrâhîm Norokobî
8. Hâce Mustafâ Üskübî
9. Hâce Muhammed Mağzî
10. Hâce Osmân Nur Velî
11. Şeyh Ali Norokobî
12. Şeyh Kemter
13. Şeyh Sahrî
14. Şeyh Osmân Bazar İsmâil Efendi
15. Şeyh Durmuş Efendi

---

¹³ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 2242/2, vr. 82b-83a.

16. Mevlâna el-Hâc Mustafâ Üskübî¹⁴

Süleyman Şeyhî Efendi tasavvufî konulardaki vukûfiyeti, ilmî derinliği, üstün ahlâkı, örnek hayatı ve pâk hâliyle insanların gönlünde taht kurmuştur. Daha önemlisi Süleyman Şeyhî Efendi, ehl-i sünnet anlayışına sahip bir mutasavvıftır. Bilhassa tasavvufun hem amelî hem de fikrî cihetini temsîl etmiştir. Dolayısıyla çevresinde geniş bir mürîd kitlesi oluşmuş, pek çok eser vermiştir. Onun eserleri *tasavvufî âdâba*, tasavvufî *tefekküre*, *hadis*, *terceme-i hâl*, *tabâkât*, *şiiir* ve *edebiyata* dâirdir.¹⁵

Süleyman Şeyhî Efendi'nin Bulgaristan'da yetişen mutasavvıf müellifler arasında en verimli olanlarından ikincisi olduğunu giriş kısmında ifade etmiştik. Ancak 19. yüzyıl gibi karışık bir dönemde yaşamış olması ve Köstendil'in İstanbul'a uzaklığı sebebiyle yeteri kadar tanınmamıştı. Fakat son zamanlardaki çalışmaların, bu eksikliği giderecek olması sevindirici bir durumdur.¹⁶

2.3. Eserleri

2.3.1. Kütüphanelerde Tespit Edilen Eserleri

Nakşibendî şeyhi olan Süleyman Şeyhî Efendi, aynı zamanda şair ve yazardır. Şiirlerini ihtivâ eden dîvânı vardır. Hepsî Türkçe olan nesir ve manzûm halindeki eserleri, tasavvufî mahiyettedir. Tasavvufun çeşitli yönlerini, tasavvufî âdâb ve erkânını anlatan eserlerdir. Hepsini çevresindeki insanların tasavvufu anlamalarını kolaylaştırmak için kaleme almıştır. Yazmış olduğu eserlerini, özellikle *Bahru'l-Velâye* eserinden öğrenmekteyiz. Ayrıca bu kitabında *on dokuz* eserini zikretmiştir. Fakat kaynaklarda ise otuzdan fazla eserinin olduğu geçmektedir.¹⁷

¹⁴ Bedir, *Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin "Lemeât-ı Nakşibend" Adlı Eseri*, 24-26.

¹⁵ Bkz. Hasan Kamil Yılmaz, "Bulgaristan'dan Yetişen Müellif Mutasavvıflar", 332.

¹⁶ A.g.y.

¹⁷ Yılmaz, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, 186; Heyet, *Sahabeden Günümüze Allah Dostları*, (İstanbul: Şule Yayınları, 1996), C. 9, S. 22; Şeyhî, *Bahru'l-Velâye*, vr. 202.

Şimdi gerek Bahru'l-Velâye'de gerek diğer kaynaklarda Süleyman Şeyhî'ye âit ve nisbet edilen eserleri¹⁸ sıralayıp bu eserler hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

2.3.1.1. Lemeât-ı Nakşibendiyye

Süleyman Şeyhî Efendi'nin 1197/1779 yılında yazdığı ilk eseridir. Tasavvufi kavramları açıklamak maksadıyla kaleme almıştır. Tasavvuf ile tanışmasına vesîle olan abisi İbrahim Çelebi'nin menkıbelerine, Nakşibendî âdâbı ve silsilesine, rüyâ tabirlerine yer vermiştir. Bu haliyle, eserini silsilenâme, ıstılâh kitabı ve tâbirnâme kitabı olarak te'lîf etmiştir.¹⁹ Lemeât-ı Nakşibendiyye, Engin Bedir tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.²⁰

Nüshaları:

1. Ankara Üniv. DTCF Ktp. Yazma Eserler Böl. Muzaffer Ozak I. No: 570, vr.193.
2. Süleymâniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi, Bl. No: 2549, vr. 108.
3. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 200, vr.60.
4. Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu İlçe Halk Ktp. No: 43Ze262, vr.95.

2.3.1.2. Divan

Süleyman Şeyhî Efendi'nin Bahru'l-Velâye adlı eserinde kendisini anlatırken belirttiği üzere 1786-1796 yılları arasında tertip ettiği bir divânı ile h.1210-1220 yılları arasında olmak üzere, iki divân tertip etmiştir. Fakat divânı üzerinde yapılan bir çalışmaya göre Süleyman Şeyhî'nin iki divânı değil de bir divânının olduğu

---

¹⁸ Bütün eserleri için bkz. Birol Yıldırım, *Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, (Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016), 80.

¹⁹ Yılmaz, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, 186-187.

²⁰ Engin Bedir, "Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin 'Lemeât-ı Nakşibend' Adlı Eseri (inceleme ve metin)", Selçuk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

savunulmuştur.²¹ Eser, Mustafa Kundakçı tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.²²

Nüshaları:

1. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 1784, vr.71.
2. Millet Ktp. Ali Emiri Manzûm Eserler, No: T.239, vr.39.
3. İ.B.B Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, No: T.811, vr.54.
4. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 758, vr.52.
5. İstanbul Süleymaniye Ktp. İzmirli İsmail Hakkı Bl. No: 1249, 64s.
6. İstanbul Süleymaniye Ktp. Celaleddin Ökten Bl. No: 573, 63s.
7. New-Jersey-A.B.D, Princeton Üniv. Türkçe Yazmaları, No: New Series Ottoman Turkish Text 1658.

2.3.1.3. Zübdetü Nefehâti'l-Üns

Süleyman Şeyhî Efendi bu eserin mukaddimesinde belirttiği üzere 1786 ile 1796 yılları arasında, Molla Câmî'ye (ö. 898/1492) ait olan Nefehâtü'l-Üns'ten hayat hikâyelerini okuduğu tasavvuf büyüklerinden fazlaca etkilenmiş onların daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla küçük bir eser haline getirmek istemiştir. Bu amaçla Nefehâtü'l-Üns'ü özetlemiştir.²³

Nüshaları:

1. Ankara Üniv. DTCF Ktp. Yazma Eserler Bl. No: 2477/2, vr.173b-201a.
2. İstanbul Süleymaniye Ktp. H. Hüsnü Paşa, No: 579.2, 201b-231a.

2.3.1.4. Mir'âtü'l-Muvahhidîn

Şeyhî Efendi'nin 1805-1815 yılları arasında yazdığı eserlerinden birisidir. Tasavvufi kavramları konu edinmiştir. Bununla birlikte Allah'ın zât, sıfat ve peygamberlerin bir

---

²¹ Bkz. Mustafa Kundakçı, “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Divânı'nın Tenkitli Metni” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003), 56.

²² Mustafa Kundakçı, “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Divânı'nın Tenkitli Metni”, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

²³ Bkz. İstanbul Süleymaniye Ktp. H. Hüsnü Paşa, No: 579.2, 201b-202a.; Yılmaz, Köstendilli Süleyman Şeyhî, 199.

kısım kıssalarını anlatmıştır.²⁴ Eser, Mustafa Ejder tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.²⁵

Nüshaları:

1. İstanbul Süleymaniye Ktp. Serez Bl. No: 1515, vr.114
2. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 3469/1, vr.186.
3. İstanbul Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmûd Efendi Bl. No: 2567, vr.70.

2.3.1.5. Mektûbât-ı Erbaîn

Müellifimizin 1805-1815 tarihleri arasında yazdığı ve çeşitli yerlerde bulunan halîfelerine, müridlerine, ihvânına ve müftü, müderris gibi resmi görevlerde bulunanlara gönderdiği mektuplar ile bu kişilerden aldığı mektupların bazısını içermektedir.²⁶ Eser, Haticetül Kübra Öksüz tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.²⁷

Nüshaları:

1. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 283/01, vr.1-45.
2. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 331/3, vr.19-44a
3. İstanbul Süleymaniye Ktp. Bl. No: 3460/7, vr.134b-185a arasında vr.51 olarak yer almıştır.
5. İstanbul Süleymaniye Ktp. M. Murad-M. Ârif Bl. No: 213/1, vr.1b-27a

2.3.1.6. Terkîbât-ı Erbaîn

---

²⁴ Yılmaz, A.g.y.

²⁵ Mustafa Ejder, “Köstendilli Mollazade Süleyman Şeyhi Efendi’nin Mirati’l-Muvahhidin Adlı Eseri”, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

²⁶ Bkz. Haticetül Kübra Öksüz, “Köstendilli Süleyman Şeyhinin Mektubât-ı Erbaîn, Terkîbât-ı Erbaîn ve Te’vilât-ı Erbaîn İsimli Eserleri” (İncelem-Metin)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 25.

²⁷ Haticetül Kübra Öksüz, “Köstendilli Süleyman Şeyhinin Mektubât-ı Erbaîn, Terkîbât-ı Erbaîn ve Te’vilât-ı Erbaîn İsimli Eserleri” (İncelem-Metin)”, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Mektûbât-ı Erbaîn ile aynı tarihlerde yazılmıştır. Bu eser rüyâ ile alakalı konuları ihtivâ etmektedir. Süleyman Şeyhî Efendi'nin tarikata girmesinden itibaren gördüğü rüyâları, yaşadığı sıkıntıları, şeyhi Şâmizâde Mustafa Efendi'nin kendisini sıkıntılardan rüyâ yoluyla nasıl kurtardığını ve rüyâlarının kendi gidişatına olan müsbet te'sîrlerini açıklamaktadır. Rüyâlarının büyük bir kısmı, şeyhi ve kardeşi İbrahim Çelebi Efendi ile alakalıdır.²⁸ Eser, Haticetül Kübra Öksüz tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.²⁹

Nüshaları:

1. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 283/02, vr.46-63; No:1928/01, vr.1-12.
2. İstanbul Süleymaniye Ktp. H.M.Efendi Bl. No: 2710, vr.15a-32a.
3. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 297/7, vr.19-44a
4. İstanbul Süleymaniye Ktp. M. Murad-M. Ârif Bl. No: 213/3, vr.31-43.

2.3.1.7. Te'vîlât-ı Erbaîn

Süleyman Şeyhî Efendi, h.1200-1230 tarihleri arasında yazmıştır. Bir kırk hadis risâlesidir. 39 hadis-i şerîfin tasavvufî şerhinden oluşmaktadır.³⁰ Eser, Haticetül Kübra Öksüz tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.³¹

Nüshaları:

1. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 283/03, vr.63b-76a.
2. İstanbul Süleymaniye Ktp. H.M. Efendi Bl. No: 297.3, vr.1b-14b.
3. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 1928/02, vr.13-20.
4. İstanbul Süleymaniye Ktp. M. Murad-M. Ârif Bl. No: 213/4, vr.43b-53a.
5. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 822, s.244.

2.3.1.8. Kûtü'l-Uşşâk

²⁸ Öksüz, A.g.e., 26.

²⁹ Bkz. 26. dipnot.

³⁰ A.g.e., 27.

³¹ Bkz. 26. dipnot.

Süleyman Şeyhî, olgunluk dönemi olan 1230/1813-1814 yıllarında yazmıştır. Eser çeşitli ilmî, tasavvufî ve dinî konuları ele almaktadır.³² Kâzım Aydemir tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.³³

Nüshaları:

1. İstanbul Süleymaniye Ktp. H.M. Efendi Bl. No: 2462, vr. 98.
2. İstanbul Süleymaniye Ktp. Serez, Bl. No: 1515, vr. 115.

2.3.1.9. Medâr-ı Sâlikân³⁴

2.3.1.10. Etvâr-ı Hâcegân³⁵

2.3.1.11. Nikâtü'l-Hikem

Eser, muhteva ve üslup olarak tasavvufî konuları ele alan hacimli bir eserdir. Müellifimiz, ömrünün son yıllarına doğru bir zamanda yazmıştır.³⁶ Süleyman Şeyhî'nin bu eseri, Gönül Doğan tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.³⁷

Nüshaları:

1. İstanbul Süleymaniye Ktp. Serez Bl. No: 1510, vr.103.
2. İstanbul Süleymaniye Ktp. H.M. Efendi Bl. No: 2563, vr. 126.
3. Tercüman Gazetesi Türkçe Yazma Eserler Ktp. No: Y 302, vr. 69.
4. Ankara Üniv. DTCF Ktp. Yazma Eserler Bl. M. Con, No: 371/2.
5. Almanya Nüshası: Tübingen Devlet Kitaplığı Arşivi, 1402, vr.88.

2.3.1.12. Kitâb-ı Tâlia Fî Esrâri'l-Îlâhiyyeti's-Sermediyye

---

³² Yılmaz, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, 240-243.

³³ Kâzım Aydemir, “Köstendilli Süleyman Şeyhi'nin Kutu'l-Uşşak ve Hulasatü'l-Esrar Adlı Eseri”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.

³⁴ Eser hakkında ayrıca bilgi verilecektir.

³⁵ Eser hakkında ayrıca bilgi verilecektir.

³⁶ Yılmaz, A.g.e., 260.

³⁷ Gönül Doğan, “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Nikâtü'l-Hikem İsimli Eseri (inceleme ve metin)”, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi'nin bu eseri âlem, tevhid, ilhad, mârifet-i nefis, mârifetullah, vahdet-i vücûd, hazarât-ı hams, küfür, muhabbet, Allah'ın isim ve sıfatları, vâsıl-mukarreb, ittihad-ittisal, maddî ve mânevî aşk gibi kavramları içermektedir. Bu eserde varlığa vahdet bakış açısıyla bakma ile alakalı mesele ve kavramları ele alınmıştır. Köstendilli Süleyman Şeyhî, kendisinin böyle bir esere sahip olduğunu ifade etmemekle beraber *Osmanlı Müellifleri, Hediyyetü'l-Ârifîn* gibi kaynaklarda ve Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı gibi kütüphane kataloglarında Kitâb-ı Tâlia'nın Köstendilli Süleyman Şeyhî adına kayıtlı olduğu görülmektedir.³⁸ Eser, Kevser Öztürk tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.³⁹

Nüshaları:

1. İstanbul Süleymaniye Ktp. Serez Bl. No: 1504, vr.40
2. Mısır Millî Ktp. Türkçe Yazmaları, No: S 4630, Kahire-Mısır.
3. Risâle-i Tâlia: İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 542.16, vr.102b-150b
4. Risâle-i Tâlia: İstanbul Süleymaniye Ktp. H.M. Efendi Bl., No: 297/7, vr.80.
5. Risâle-i Metâlî: İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 317/02, vr.24-54.
6. Risâle-i Metâlî: İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 730/01, vr.1-89.
7. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 923/1, vr.24

2.3.1.13. Şerh-i Kelâm-ı Kibâr

Müellifimizin 1786-1796 yılları arasında “*Mahlûkât için Zât'ını bilmekteki âcizlikten başka kendisine ulaşan bir yol yaratmamış olan Allah'ı tesbîh ederim.*” sözünün

---

³⁸ Kevser Öztürk, “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Kitâb-ı Tâlia fî Esrârî'l-Îlâhiyyeti's-Sermediyye İsimli Eseri (Metin-inceleme)”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 99-100.

³⁹ Kevser Öztürk, “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Kitâb-ı Tâlia fî Esrârî'l-Îlâhiyyeti's-Sermediyye İsimli Eseri (Metin-inceleme)”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

şerhi için yazmış olduğu bir risâledir. Bu sözün tasavvufî izahını yapmakta ve marifetullahın nasıl kazanılabileceğini anlatmaktadır.⁴⁰

Nüshaları:

1. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 283/06, vr.94-96.
2. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 3469, vr.88b-90b.

2.3.1.14. Şerh-i Kelâmi’l-Vâsıtî

Süleyman Şeyhî’nin 1786 yılında kaleme aldığı ve kelâm-ı kibâr olarak Ebû Bekr Vâsıtî’nin (ö. 320/ 932) “*Eğer sen başkasıyla kâimsen, cem’ ve tefrîkasız olarak yoksun.*” sözüne yapılmış olan bir şerhtir.⁴¹

Nüshaları:

1. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 3469, vr.91b-95a.
2. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 283/07, vr.96a-99a.

2.3.1.15. Şerh-i Kelimât-ı Bedri’ d-dîn

Müellifimizin yine bir söze yazdığı şerhtir. Bu eseri, Bedreddîn Simâvî’nin *Vâridât* isimli eserindeki “*İnsanlar Allah’ı hakkıyla bilselerdi, bazı fertler dışında O’na kimse ibâdet etmiş olmazdı. Fakat Allah kalplerini mühürledi de, hevâ ve heveslerini kendilerine ilâh edindiler. Bu şekilde olmasında bir hikmet vardır.*” sözünü tasavvufî yorumla şerh etmek amacıyla yazmıştır.⁴²

Nüshaları:

1. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 3469, vr.95b-101a.
2. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 283/08, vr.99-112b.

2.3.1.16. Şerh-i Kelâm-ı Ca’feri’s-Sâdık

⁴⁰ Yılmaz, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, 205-206.

⁴¹ A.g.e., 270.

⁴² A.g.e., 271.

Müellifimizin bu eseri, Ca'fer-i Sâdik'ın “*Kim, vaslı fasıldan, hareketi sükûndan ayırd ederse, tevhitte sükûna ulaşmış olur.*” sözünün tasavvufî bir şerhidir.⁴³

Nüshası:

İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 3469, vr.101b-111b.

2.3.1.17. Mecmau'l-Maârif

Sûfî ıstılâhâtı mâhiyetinde yazılmış ve Süleyman Şeyhî'ye izâfe edilen bir eserdir. Süleyman Şeyhî hakkında bilgi veren kaynaklar, ona âit olduğunu belirtmişlerdir ve ona âit olduğu kanaâti ağır basmaktadır. Eser, tasavvufî ıstılâhların izahı, tasavvuf ehlinin ahvâli gibi konuları içermektedir.⁴⁴

Nüshaları:

1. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 923/2.
2. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 730/02, vr.90-117
3. İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 542/17, vr.151b-198a.
4. İstanbul Süleymaniye Ktp. H.M. Efendi Bl. No: 2549, vr.108.
5. İstanbul Süleymaniye Ktp. Galata Mevlevihanesi Bl. No: 56/1, vr.42.

2.3.1.18. Sübhatü'l-Levâyh

Süleyman Şeyhî'nin bu eseri, Allah'ın isim ve sıfatlarının kuldaki tecellîleri ile seyr ü sülûk ve tarikata dâir tasavvufî konularını muhtevîdir.⁴⁵ Eser, Feyza Işık tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.⁴⁶

Nüshası:

İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları, No: 317/6, vr.78; Aynı bölüm: No: 444, vr.105; No: 461, vr.104.

---

⁴³ A.g.e., 273.

⁴⁴ A.g.e., 274.

⁴⁵ Bkz. Yıldırım, *Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, 99-100.

⁴⁶ Feyza Işık, “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Sübhatü'l-Levâyh Adlı Eseri (metin-inceleme)”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

2.3.1.19. Sakk-ı Şeyhî

Bu eseri tesbit eden Birol Yıldırım, eser hakkında şu bilgileri vermektedir: “Süleyman Şeyhî Efendi’nin fıkıh alanında yazdığı eserdir. Bu eseri, mahkemelerde görev yaptığı esnada kayda geçirilen belgelerin sûretini toplayarak oluşturmuştur. Süleyman Şeyhî bu eseri, istifâde edildikçe duâ ve hayırla yâd edilme beklentisi ve mahkeme görevlilerinin aldıkları ücretleri hak edecek şekilde en uygun hükümleri vermeleri amacıyla ortaya koymuştur. Halkın çoğunluğunun Arapça bilmemesinden dolayı belgeleri Türkçe tertîb etmiştir. Müellifimiz eseri, Hz Alî’nin (r.a) kölesini âzad eylediğinde yazdığı *köle âzad etme belgesi* ile başlamıştır. Hüccet, mürâsele, tezkire, madhar, imza, mekâtib ve elkâb gibi unsurlardan oluşan eserdeki belgeler mevcuttur. Eserde nakillere yer verilmemiştir. Bu eser, müellifimizin tasavvufî tarafı yanında ilmî-fikhî tarafının olduğunu göstermektedir. Eserin muellifimize ait olduğunu dibacesindeki isminden öğrenmekteyiz.”⁴⁷

Nüshaları:

1. Sakk-ı Şeyhî: İstanbul Üniversitesi Ktp. Ty. Bl. No: 297.5, NEKTY03133, vr.190.
2. Mecmua-i Sakk-i Mahkeme-i İstanbul: İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: 297.542, vr.27-147.

2.3.1.20. Kitâbü Mecmûatü’s-Sanâyi

Eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde Süleyman Şeyhî adına kaydedilmiştir. Bu eserin yanlışlıkla Süleyman Şeyhî’nin adına kaydedilmiş olduğu ifâde edilmektedir. Eserde muhteva olarak yüz yetmiş bir hünerden bahsedilmektedir. Söz konusu bu hünerler; bir mukaddime, kırk bâb, yüz otuz dört fasıl şeklinde ele alınmıştır.⁴⁸

Nüshası:

İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. IUNEK-TY243, vr.86

⁴⁷ Yıldırım, *Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, 104-105.

⁴⁸ Bkz. Şeyhî, *Kitâbü Mecmûatü’s-Sanâyi*, İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. IUNEK-TY243, vr.3a.; A.g.e., 105.

2.3.1.21. Hikâye-i Hoca Saîd

Eser iki hikâyeden oluşmaktadır. Birinci hikâye Mısırlı bir hocanın (ö. 897/1491) hayat hikâyesini anlatır. İkinci hikâye ise, Sultân IV. Murad Hân zamanında yaşamış olan Tıflî Efendi'nin (ö. 1070/1660) hayat hikâyesini anlatır.⁴⁹

Nüshası:

İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 297.7, Demirbaş. No: NEKTY00250, vr.47.

2.3.1.22. Min Hikâyet-i İbn-i Büreyk Cild-i Sâni

Bir eserin ikinci cildi olduğu anlaşılan eserdeki İbn-i Bureyk hikâyesi, iki rivâyet halinde yer almıştır. Eser bu hikâyeyi okuyanın, yazanın ve dinleyenin Allah'ın rahmeti ve mağfiretine nâil olma duâsı ve dileği ile biter.⁵⁰

Nüshası:

İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 297.7, vr.1b-46a.

2.3.1.23. Risâle-i Tasavvuf

Müellifimizin bu eseri, vahdet-i vücûd, dünya sevgisi, adem, fakrın çeşitleri gibi mevzûları ihtivâ eder.⁵¹

Nüshası:

İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Beldiye Yazmaları, No: 297.7/1, vr.75b-77b.

2.3.1.24. Şerh-i Nûnân

Nûn harfine dâir yazılmış bir beytin tasavvufî şerhidir.⁵²

⁴⁹ Bkz. Şeyhî, *Hikâye-i Hoca Saîd*, İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 297.7, vr.47; A.g.y.

⁵⁰ Bkz. Şeyhî, *Min Hikâyet-i İbn-i Büreyk Cild-i Sâni*, İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 297.7, vr.1b-46a; A.g.y.

⁵¹ A.g.e., 108.

Nüshası:

İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: 297.7/1, vr.92b-93a.

2.3.1.25. Şerh-i Ba'z-ı Gazaliyyât

Bu eser, bir mecmuanın varakları arasında bulunmakta ve dört gazelin şerhini içermektedir. Bunlardan üçü Nakşî, biri de Şeyhî mahlasına sahip gazellerdir. Aynı mecmuada Süleyman Şeyhî Efendi'nin Mektûbât-ı Erbaîn, Terkibât-ı Erbaîn, Te'vilât-ı Erbaîn, Şerh-i Nûnân eserleri de yer almaktadır.⁵³

Nüshası:

İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: 297.7/1, vr.77b-92a.

2.3.1.26. Risâle-i Hakâyık-ı Aşk

Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Dîvân'ı ile aynı nüsha içinde yer almaktadır. Risâle-i Hakâyık-ı Aşk'ın son sayfasında müellifimizin mahlasını içeren bir şiir vardır. Elimizdeki nüsha, 1264/1847-1848 yılında kendisini "Nâib-i Köstendil" olarak tanıtan Derviş Reşid tarafından istinsâh etmiştir.⁵⁴

Nüshası:

New Jersey-Amerika Birleşik Devletleri, Princeton Üniv. Türkçe Yazmaları, No: 1658, New Series Ottoman Turkish Texts 1648/2, İstinsah Tarihi: 1266/1849, vr. 136a-144b.

2.3.1.27. Usûlü'l-Vusûl

---

⁵² A.g.e., 109.

⁵³ Şeyhî, *Şerh-i Ba'z-ı Gazaliyyât*, İ.B.B Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları, No: 297.7; A.g.e., 108.

⁵⁴ Bkz. Yıldırım, 109-110.

Müellifimiz, âdâb alanında müstakil olarak yazmış olduğu bu eserin varlığı hakkında çalışmamız olan *Medâr-ı Sâlikân*'da bahsetmiştir.⁵⁵

Usûlü'l-Vusûl, bir mukaddime, üç fasıl ve bir hâtimedden oluşmaktadır. Süleyman Şeyhî bu eserini de bu yolun sâliklerinin istifade edip onunla Hakk'a vâsıl olmaları ve kendisini hayırla yâd edip, onun ruhunu şâd etmeleri amacına matuf olarak yazmıştır.⁵⁶ Eser, Burhaneddin Coştan tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

Nüshası:

İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: K-1218, vr.1a-60b.

2.3.1.28. Bahrü'l-Velâye

Süleyman Şeyhî Efendi'nin konu, hacim ve muhtevâ bakımından en önemli eseridir. Konu itibariyle biyografik bir eser olan bu eser, müellifin hayatının en olgun döneminde kaleme almış ve fikrî, mânevî birikiminin kemâle erdiği bir devrin eseridir. Süleyman Şeyhî, bu eserinde 1014 kadar meşâyih hakkındaki bilgilerden seçmeler yapmıştır. Eserin her ne kadar büyük bir kısmı daha önceki tasavvuf sahasında yazılmış önemli kaynaklardan derleme ise de, eserin son kısmında yer alan mutasavvıflar ve onlarla ilgili nakiller, tamamen Süleyman Şeyhî Efendi'ye âittir. 2007 yılında “ Bahrü'l-Velâye: 1001 Sûfî Bahrü'l-Velâye” ismiyle Sezâi Küçük ve Semih Ceyhan tarafından günümüz Türkçesiyle yayınlanmıştır.⁵⁷

Nüshaları:

1. İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: XX1893296.1, vr.314.
2. İstanbul Süleymaniye Ktp. H.H. Paşa Bl. No: 579/1, vr. 201.
3. İstanbul Süleymaniye Ktp. H.M. Efendi Bl. No: 5428, vr. 190.

⁵⁵ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 62a.

⁵⁶ Şeyhî, *Usûlü'l-Vusûl*, İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: 1266 H. vr.1a-2a.

⁵⁷ Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l-Velâye: 1001 Sûfî*, terc. Sezai Küçük-Semih Ceyhan (İstanbul: Mavi Yayıncılık, 2007), 42.

2.3.2. Kaynaklarda Belirtilip Bulunamayan Eserleri:⁵⁸

- 2.3.2.1. Risâle-i Şerîf-i Celâliye
- 2.3.2.2. Es'iletü'l-Esrâr
- 2.3.2.3. İşknâme
- 2.3.2.4. Nebzetü'l-İrfân
- 2.3.2.5. Târih-i Köstendil
- 2.3.2.6. Risâle-i Vesâyâ
- 2.3.2.7. Mecmâu'l-Esrâr
- 2.3.2.8. Usûlü'd-Dîn
- 2.3.2.9. Kasr-ı Şirâz

---

⁵⁸ Yıldırım, *Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, 99-100.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDÂR-I SÂLİKÂN VE ETVÂR-I HÂCEGÂN

2.1. Medâr-ı Sâlikân

2.1.1. Medâr-ı Sâlikân İle İlgili Bilgiler

Süleyman Şeyhî Efendi'nin te'lîf ettiği *Medâr-ı Sâlikân*, tasavvuf konularını ve Nakşibendî tarikatının usûl ve âdâbını anlattığı önemli bir eserdir.⁵⁹ Eserdeki konular, diğer eserlerine nazaran içerik ve konuları ele alış bakımından daha düzenli ve tertiplidir. Çünkü bu eserini ömrünün sonlarına doğru olgunluk döneminde kaleme almıştır. İlk eseri olan *Lemeât-ı Nakşibendî* ile konuları ele alış ve muhteva açısından benzerlik arz etmektedir. Süleyman Şeyhî Efendi bu eserinde, Nakşibendî tarikatı büyüklerinin eserlerinden istifâde ederek Nakşîliğin usûl ve fûrûa ait esaslarını, bu tarikatın diğer kolları arasındaki muhtelif görüşlerini ve esaslarını ele almıştır.

Süleyman Şeyhî Efendi, *Medâr-ı Sâlikân*'ı 1229/1814 yılında Şaban ayının ortasında başlayıp Ramazan ayının başlarında bitirerek te'lîf etmiştir.⁶⁰

2.1.2. Eserin İsmi

Medâr-ı Sâlikân'ın ismi, bir terkipten (tamlamadan) oluşmaktadır. Arapça kökenli olan “*Medâr*” kelimesi, lügatte “dayanak, vâsıta, sebep, dönüş, yörünge, bir şeyin döneceği yer ve dönen birşeyin merkezinin dayandığı yer” anlamlarına gelir.⁶¹ *Sâlikân* ise, Arapça olan “*sâlik*” kelimesinin Farsça'daki çoğul kullanımını olup “bir yola giren, bir yolda giden, bir tarikata girmiş, bir mürşide bağlanarak mânevî yolculuğa çıkan kimseler” manalarına gelir.⁶² Böylece *Medâr-ı Sâlikân* bir terkip

⁵⁹ Şeyhî, *Bahru'l-Velâye*, vr. 202a.

⁶⁰ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: 297.7, K-1043, vr. 38a.

⁶¹ Komisyon, *Me'cemü'l-Vesît*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 303.

⁶² Ferit Develioğlu, *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lugât*, Haz. Aydın Sami Güneyçal (Ankara: Aydın Kitabevi, 2013), 1072.

olarak kullanıldığında sâliklerin durumlarının, tavırlarının, anlayışlarının, âdâbının ve dayanağının tasavvuf merkezinde ele alınıp incelenmesi anlamına gelir.

Süleyman Şeyhî Efendi de sâlikler ile ilgili tasavvufî konuları ele alarak bu kitabı, *Medâr-ı Sâlikân* olarak isimlendirmiştir. Bu eserin ismini şöyle ifâde etmektedir: “...*Bir mukaddime ve üç fasıl ve bir hâtîme ile ihtimâm ve ismi Medâr-ı Sâlikân diye tesmiye olundu.*”⁶³

2.1.3. Eserin Yazılış Gayesi

Süleyman Şeyhî Efendi, eserinde muhtasar olarak Nakşibendî tarikatının durumları ve Nakşî büyüklerinin bazı kitaplarında bahsedilen tasavvufî ıstılâhlarını ele almıştır. Bunları ele alırken de daha anlaşılır olması ve tatbîki kolay olması gayesini gütmüştür. Bu vesîleyle kendisi için hayır duâda bulunulmasını ve hayırla yâd edilmesini temennî etmiştir.⁶⁴

2.1.4. Eserin Muhtevası

Süleyman Şeyhî Efendi, Nakşî yolunun usûl ve erkânı gibi konuları, bu tarîkin farklı kollarındaki ihtilâfları ve ıstılâhları beyân etmek ve izah etmek amacıyla kaleme aldığını zikreder. Bu konuları bir araya toplayan *Medâr-ı Sâlikân*'ın muhtevâsı şu şekildedir:

Mukaddime

Nakşibendî ıstılâhâtından olan ve bu tarikata has olan kelimât-ı kudsiyyeden oluşmaktadır. Bunlar; hûş der-dem, nazar ber-kadem, sefer de-vatan, halvet der-encümen, yâd-kerd, bâz-geşd, nigâh-dâşt, yâd-dâşt kelimeleridir. Daha sonra Nakşî meşâyihî tarafından bu sekiz kelimeye, üç kelime daha eklenip on bir kelime olarak esas kabûl edilmiştir. Bunlar da; vukûf-i adedî, vukûf-i zamânî ve vukûf-i kalbîdir.

Birinci Fasl

Bu fasılda, zikir telkîni ve zikrin çeşitlerinden bahsedilmiştir.

---

⁶³ Şeyhî, A.g.e., vr. 33b.

⁶⁴ A.g.e., vr. 32b-33b.

İkinci Fasıl

Bu fasılda; râbîta, mürâkabe ve teveccüh açıklanmıştır.

Üçüncü Fasıl

Bu fasılda ise; harekât-ı selâse, havâtır-ı erba‘a ve letâif-i hamse hakkında açıklamalar bulunmaktadır.

Hâtîme

Hâtîme (sonuç) kısmında da havâss-ı hamse-i zâhirî ve havâss-ı hamse-i bâtinî, hazarât-ı hamse, cezbe, rûh-i Muhammedî ve Nakşibendîlik hakkındaki muhtelif konuları ele alan bilgiler yer almaktadır. Ayrıca bunlara ek olarak Süleyman Şeyhî Efendi'nin kendi silsilesi, diğer Nakşî kollarının silsileleri ve Şeyhî'nin nasihatleri de bulunmaktadır.

2.1.5. Eserin Nüshaları

1. **İ:** İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl., No: 2242/2, vr. 32b-64b.
2. **A:** İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: 297.7, K-1043.

Bu nüshada eserin birinci varağındaki 1a ile 1b arasında bir kopukluk var. vr.1b, vr.1a'nın devamı değildir. Muhtemelen müstensih tarafından atlanmıştır.

3. **B:** İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: K-1218, vr.63b-82b.

2.1.6. Eserdeki Tasavvufî Konular

2.1.6.1. Kelimât-ı Kudsiyye

Her tarikatte tayin edilen usûl ve esaslar vardır. Tarikatların ana düşüncesi, bu esaslar üzerine binâ edilmiştir. Bunlar Hakk'a vâsıl olma açısından adeta karanlıkta yol gösteren kandiller mesabesinde görülmüştür. Sâlik'in mânevî hayatı zinde tutabilmesi için büyük şeyhler, Kur'ân ve sünnete dayalı olarak bazı usûller geliştirmişlerdir. Bundan dolayı farklı isimlerle muhtelif esaslar ortaya çıkmıştır. Kâdiriyye, Halvetiyye, Şâzeliyye tarikatları gibi. Temel kaynak ve referanslar aynı olmakla beraber, özeldir kendilerine hâs usûller doğal olarak oluşmuştur. İşte bu

usûllere sahip olan yollardan biri de Nakşibendîlik'tir. İslam'ı, derûnî bir kıvamda yaşamak için Nakşibendiyye tarikatı da kendine özgü esaslar ortaya koymuştur.⁶⁵

Nakşibendiyye'de tasavvufî eğitim için on bir esas mevcuttur. Bu esaslar günlük hayata dâir ve seyr ü sülûka yani zikre dâir mürîdin riâyet etmesi gereken kurallardır. Bu kâidelere, Nakşibendî ıstılâhâtında *kelimât-ı kudsiyye* (kıymetli/yüce sözler) adı verilir. İlk dönemin Nakşî metinlerinde, bu on bir kâideden ilk sekizi Abdülhalik Gucdüvanî hazretleri tarafından belirlenmiştir. Vukûfî zamanî, vukûfî adedî ve vukûfî kalbî şeklinde diğer üç kâide ise, daha sonraki dönemlerde Nakşî meşâyih tarafından eklenmiştir.⁶⁶

Süleyman Şeyhî Efendi ise, Kelimât-ı Kudsiyye'ye “kelimât-ı ihdâ aşere” diyerek “on bir kelime” ismini kullanmıştır.⁶⁷ Kelimât-ı Kudsiyye'yi Nakşibendî tarikatına göre şu şekilde sıralamıştır:

2.1.6.1.1. Hûş Der-dem

Farsça bir kelime olup lügatte “her an uyanık olmak” demektir. Tasavvuf ıstılâhında ise “Sâlikin aldığı her nefeste gafletten uzak olması ve Cenâb-ı Hakk'ı unutmamasıdır.⁶⁸ Yani sâlik, bir nefesten diğerine geçerken araya gaflet girmemeli ve nefes alırken Hak'tan gâfil olmamalıdır. Bunun önemine binâen, Nakşibendî yolunda nefesini muhâfaza eylemeye “nefesini yitirmiş yani yolunu kaybetmiş” derler. Bu minvalde Bahâuddîn Nakşibend, “bu yolda himmet-i nefesi, muhâfazaya hasredip nefesi gafletsiz almaya gayret etmelidir. Geçmişî hatırlamak ve geleceği düşünmek ile nefesi heba eylememeli ve iki nefesin arasını dahi muhâfaza edip gafletin girmesine yol vermemelidir” diye ifade ederek bu durumu vurgulamıştır.⁶⁹

⁶⁵ Bkz. Necdet Tosun, *Bahâeddin Nakşibend Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), 334.

⁶⁶ A.g.e., 335.

⁶⁷ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 33b.

⁶⁸ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 3bs. (Ankara: Anka Yayınları, 2005), 286.

⁶⁹ Algar, Hamid, “Hâcegân” md., *DİA*, XIV, 1996, 431; Mevlânâ Halid b.Hüseyin es-Sâfî, *Reşehât*, çev. Mustafa Özsaray (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2007), 63.

Nitekim Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerîm'de “*Ben insanları ve cinleri bana ibâdet etsinler diye yarattım*”⁷⁰ diyerek her an kulluk şuuruyla Allah Teâlâ'yı hâtırda tutmaya işaret etmekte ve dikkatlerimizi bu hususa çekmektedir. Yani bu âyet, insân-ı kâmil olma yolunda daima Cenâb-ı Hakk'ı hâtırda tutması için sâlike verilen bir fermân mesâbesindedir. Yine başka bir âyet-i kerîmede “*O Mü'minler ki ayaktayken, otururken, yanları üzerine yatarken her zaman Allah'ı zikrederler.*”⁷¹ ifâdesi, sâlik'in her an aldığı ve verdiği nefesleri Allah'a hasredip, O'nun gayrisıyla meşgûl olmaması gerektiğine delâlet eder. Bundan dolayı her zaman zikir ile Allah Teâlâ'yı hatırlayıp, alınan nefeslere sahip çıkılmalıdır. Nitekim nefeslerine mâlik olmayan, nefesine malik olamaz. Nefesine mâlik olmayan ise, helâk olmaya mahkûm olur, denilmiştir.⁷²

Süleyman Şeyhî Efendi hûş der-dem esasını, ism-i celâl zikri veya kelime-i tevhîd zikri esnâsında bir fikir yürütmeden zikretmeye dikkat çekmiştir. Bunu da her nefes alış-verişte aklını nefesine vermek olarak ifade etmiştir. Zikre bu şekilde devam etmeyi esas almıştır. Şeyhî Efendi bu zikir esnasında hevâ ve hevesten sıyrılmayı tavsiye etmiştir. Allah'a dönmeyi, kalbini muhabbetullah ve cezbeye akan yollara açmayı ve böylece hâcegân nisbetinin oluşması ve marifet nurunun ortaya çıkmasını hedefleyerek zikre devam etmeyi vurgulamıştır. Şeyhî Efendi, hûş der-dem halindeki bu zikir ile ilgili ister yalnız ister halk içinde zikri bırakmamayı ve bunda da, abdestli ya da abdestsiz de olsa bu zikire devam etmeyi tavsiye etmektedir.⁷³

2.1.6.1.2. Nazar ber-kadem

Arapça ve Farsça iki kelimeden oluşan bir terkiptir. Nazar, bakmak; ber-kadem ise, ayakucu veya ayak önü demektir. Bu iki kelime birleşince lügatte Nazar ber-kadem olarak “ayağa, ayakucuna bakmak” manasına gelir. Tasavvuf ıstılâhında ise, sâlikin yürürken ayakucuna bakarak yürümesi ve bütün dikkatini Allah'a yoğunlaştırması

---

⁷⁰ ez-Zâriyât 51/56.

⁷¹ Âl-i İmrân 3/191.

⁷² Bkz. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2001), 54.

⁷³ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr.37a-37b; bkz. *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 68a.

manasına gelir.⁷⁴ Bu esas, Peygamber Efendimiz'in uygulaması olarak örnek alınmıştır. Nitekim Peygamberimiz yürürken gerekmedikçe sağa sola bakmaz, önüne bakarak adeta yokuş aşağı hızlı ve vakûr yürürdü.⁷⁵ Bu minvalde sâlik de nebevî terbiyeye bürünmek için şehirde, sahrada, yolda, her yerde gözünü ayağına mihlayacak, daima yere bakacak ve onu başıboşluktan, her istediği yere bakmaktan koruyacaktır. Bu ölçüde nazar ber-kadem, göz nereye değerse oraya akan gönlün perişanlıktan kurtarılması ve kendi iç âlemine bağlı kalması açısından bir silah konumundadır.⁷⁶

Ayrıca bu esas sayesinde sâlik, gözünü ve gönlünü gereksiz şeylerden ve haramdan korumuş olur. Çünkü Allah Teâlâ da bu durumdan sakınmayı isteyerek⁷⁷ kulun gönlünü ilâhî muhabbete râm etmesini emretmiştir.

Süleyman Şeyhî Efendi nazar ber-kademin, sâdik olan sâlikin yolda yürürken, dolaşırken ve her adımda, daima ayakuçlarına bakarak yürümesi olduğunu vurgular. Şeyhî Efendi, iki zikirle bu yürüyüşün yapılmasını tavsiye etmiştir. Birincisini ayağı her basışta kalbiyle “Allah” demek, ikincisini de ayağı kaldırırken “lâ ilâhe” ve yere koyarken de “illallah” demek şeklinde târif etmiştir. Bundan anlaşılan, sâlik her ikisini de yapabilir. Bu her adımda olduğu gibi her nefes aldığında ve verdiğiğinde de bu zikirleri kalbine darbetmelidir (vurmalıdır.). Sâlik bu usûle riâyet ederse, nerde yürürse yürüsün her an Allah ile beraber olur, yolun engellerini aşar ve her makamın tehlikelerini bertaraf eder. Böylece Allah'ın rızasına ve erişmek istediği maksadına kavuşur.⁷⁸

2.1.6.1.3. Sefer der-vatan

Lügatte “vatanda yolculuk yapmak” demektir. Tasavvufî olarak da “vatanda sefer” manasına gelen bu tâbir, mürîdin kötü ahlâktan ve beşerî sıfatlardan sıyrılıp iyi ahlâk

⁷⁴ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 467.

⁷⁵ Mehmet Yaşar Kandemir, *Şemâil-i Şerîf Şerhi*, (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2016), C.1, S.464,467,468.

⁷⁶ Bkz. Mevlânâ Ali b. Hüseyin Sâfi, *Reşahât*, Sad. Necip Fâzıl (İstanbul; Alem Ticaret Yayıncılık, ts.), 27.

⁷⁷ Bkz. en-Nûr 24/30-31.

⁷⁸ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 37b; bkz. *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 68a-68b.

ve melekî sıfatların yurdu olan aslî vatanına sefer etmesini gösterir. Mürşid aramak için girişilen maddî seferler de bu mananın içindedir. Hâcegân yolunda mürşidini buluncaya kadar sefer edip, ondan sonra mürşidin hizmetinde ikâmete geçmek ve iç seferini tamamlamak başlıca kâidelerdendir.⁷⁹ Başka bir deyişle bu esas, sâlikin iç âlemindeki vuslat-ı ilâhîdir. Her adımda Hazret-i İbrâhim (a.s) gibi “*Rabbime gidiyorum.*”⁸⁰ demenin bir tezahürüdür. Böylece sâlik, bir mürşid-i kâmil bulduğu zaman zâhirî yolculuğu bırakıp, bâtinî yolculuğa başlar.⁸¹

Süleyman Şeyhî Efendi de, sefer der-vatan esasına ayrı bir önem vermiştir. Çünkü ona göre bu esas, samimi bir sâlikin her türlü alakadan uzaklaşarak mana âleminde yolculuğa çıkmasıdır. Cenâb-ı Hakk’ın rızasını celb edecek şeylere yönelik mahlûkatla alakalı bütün düşünceleri terk etmesidir. Şeyhî Efendi, sâlikin mânevî ilerlemeye erişmesi için bu usûle riâyetin önem arzettiğini de ifâde etmektedir. Nitekim ona göre sefer der-vatanın gayesi, ahlâkî ve beşerî kötülükleri izâle etmektir. Böylece bu esas ile sâlik, gurbet elemlerinden uzaklaşarak sefere çıkar, geçici arzuları terk eder ve ahlâk-ı hamîde (övlümüş ahlâk) ile bezenmiş olur. Ayrıca Şeyhî Efendi, tasavvuf yoluna yeni başlayacak olanlar için bu ahlâk-ı hamîdeye erişmenin, mürşidin kılavuzluğuyla veya bu yoldaki ihvanının yardımıyla “*Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanın!*”⁸² sırrına nâil olmasının mümkün olacağını belirtmiştir. Bununla beraber Şeyhî Efendi, bu yolun mürşidlerinin, sâlikin hadiste zikredilen Allah’ın ahlâkına mazhar olması için sefer der-vatanı usûl olarak seçtiklerini ifâde etmiştir.⁸³

2.1.6.1.4. Halvet der-encümen

⁷⁹ Bkz. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 550; Sâfi, *Reşahât*, 27.

⁸⁰ es-Sâffât 37/99.

⁸¹ Osman Nuri Topbaş, *İmândan İhsâna Tasavvuf*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2016), 250-251.

⁸² Ebû Muhammed Zekiyuddîn Abdulazîm b. Abdulhavî Münzirî, *et-Terğîb ve’t-Terhîb mine’l-Hadisi’ş-Şerîf*, thk. Muhammed İbrahim Şemseddin (Beyrut: Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1994), C.4, S.185.

⁸³ Şeyhî, *Medar-ı Sâlikân*, vr. 38a-38b; bkz. *Etvâr-ı Hâcegân*, vr.68b.

Lügatte “toplum içinde yalnızlık” manasına gelir. Tasavvuf ıstılâhında ise, toplulukta Cenâb-ı Hak ile yalnız kalabilme sanatıdır.⁸⁴ Başka bir deyişle bu, sâlikin zâhirde insanlarla beraberken ve günlük işleriyle meşgûl iken bile bâtinen Allah Teâlâ ile beraber olma dirâyetine erişmesidir. Bu sayede etrafına hissettirmeksizin Rabb’iyle beraberliği sürdürmüş ve aynı zamanda beşerî hayatın gereklerini de aksatmamış olur. Nitekim “el karda gönül yarda” sözü de bu hâli vecîz bir şekilde ifâde eder. Cenâb-ı Hak, Kur’ân-ı Kerîm’de bu kalbî dirâyette olanları şöyle vasıflandırmaktadır: “Onlar, ne ticaretin ne de alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı kimselerdir. Onlar kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar”⁸⁵ Bu bağlamda Nakşibendilik’te sohbet ve toplum içinde bulunmak esas olduğu için tek başına tenhâ bir yerde halvete girmek değil, zâhiren kalabalıklar içinde bulunulsa bile kalbin Allah Teâlâ ile halvet hâli daha makbûl görülmüştür.⁸⁶

Süleyman Şeyhî Efendi de bu esası, sâlikin halvet (yalnızken) ve encümentte (halkın içindeyken) daima bütün benliği ve düşüncesiyle Allah ile beraber olması ve bunu yaparken de güzel ahlâk sahibi olması olarak açıklamıştır. Ona göre sâlik, bu esasa riâyet ederken her durumda daima ihlâslı olmalı; riyâ, riyâset, hevâ ve nefsin aldatmacalarından da uzak kalması gerektiğinin idrâkinde olmalıdır. Encümente halvet, aslında kesrette vahdet anlamına gelir. Yani vahdetin sırrı, kesrette ortaya çıkar ve daima çokluk aynasında bir cemâl müşâhede edilir. Çünkü insanın kalbi, nazargâh-ı ilâhîdir. Yine ona göre halvet der-encüment esası vesilesiyle kişinin kalbi, her zaman Allah ile irtibatta olur ve böylece gönül dünyasında ilâhî bir vahdâniyet şuûru hâsıl olur. Bu durum, Allah’ın kuluna bir yardımudur. Herkes bu yardıma nâil olmaz ve bu saâdetli mesleğe yol bulmaz. Bu Allah’ın bir fazlıdır. Dilediğine verir.⁸⁷

2.1.6.1.5. Yâd-kerd

Lügatte “zikretmek ve hatırlamak” demektir. Tasavvufî ıstılâh olarak ise, sâlikin diliyle veya gönlüyle Hakk’ı zikretmesidir. Murâkabe mertebesine erişmiş olan

⁸⁴ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 250.

⁸⁵ en-Nûr 24/37.

⁸⁶ Topbaş, *İmândan İhsâna Tasavvuf*, 236-237.

⁸⁷ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 38b-39b; bkz. *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 68b.

sâlikin tevhîd zikrini dille yapması demektir. Kalp maddî unsurlar ile bağlantılı olduğundan, bu unsurların paslanması ile kalp de paslanır. Zikir dille yapıldığında, önce dilin sonra kalbin pası silinmiş olur. Böylece sâlik, murâkabe hâlinde müşâhede mertebesine yükselir. Tevhîd kelimesinin (nefy ü isbât) zikrinde, murâkabe dersi esnasında ve söylenişinde gözler yumulur, dil damağa yapıştırılır ve nefes tutularak kalp ile tevhîd kelimesi söylenir.⁸⁸

Süleyman Şeyhî Efendi, yâd-kerd esasının sâlikin kalbiyle Allah'ı zikretmesinden ibâret olduğunu söyler. Bunun yanı sıra Allah'ı zikretmek, dil ve gönül birlikteliğiyle olsa bile, aslında sadece gönülden devamlı olarak Allah'ı zikretmek olduğunu ifade eder.⁸⁹

2.1.6.1.6. Bâz-geşt

Lügatte “geri dönme, avdet ve rucû” anlamlarına gelmektedir.⁹⁰ Tasavvuf ıstılâhında ise zikir esnasında, Allah'a rucû (dönmek) etmektir. Yani sâlikin Rabb'ini unutmasından veya gafletten dolayı her durumda, kırık bir kalp ve yakarış ile Allah Teâlâ'ya dönerek tazarrû ve niyâz etmesidir. Sâlik döndükten sonra, kelime-i tevhîd zikrinin akabinde “İlâhî! Ente maksûdî ve rıdâke metlûbî” (Allah'ım! Maksûdum ancak Sensin ve matlûbüm de Senin rızândır.) diyerek Allah'a boyun eğip niyâz etmesidir.⁹¹

Süleyman Şeyhî Efendi de bu esasın Allah'a müracaat etmek olduğunu ve sâlikin zikir esnasında, her ara verdiği “Allah'ım maksûdum Sensin ve gayem de Senin rızândır” ifâdesini, kalbiyle demesi olduğunu ifade eder. Bununla birlikte sâlik, zikir esnâsında hayâlini Allah ismine yoğunlaştırarak zikretmelidir. Böylelikle sâlikte zikrin eseri ve harâreti meydana gelir. Eğer bu etki oluşmazsa, ya kendisinde ya da zikrinin tertîbinde veya düşüncesinde bir kusur vardır. Bunu hemen bertaraf etmelidir. Süleyman Şeyhî Efendi, bu zikre ilâve olarak râbıtaya da dikkatleri

⁸⁸ Bkz. Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 706; Hasan Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla, Tasavvuf ve Tarikatlar*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994), 275.

⁸⁹ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 68b.

⁹⁰ Arif Etik, *Farça-Türkçe Lügat*, (İstanbul: Salâh Bilici Kitabevi, ts.), 63.

⁹¹ Şeyh Ali Behcet Efendi, *Âdâb-ı Nakşibendiyye*, trc. Siraceddin Önlüer (İstanbul: Hâcegân Yayınları, 2012), 60.

çekmiştir. Ona göre eğer sâlik, râbîta ile görevlendirilmişse yapacağı râbîtanın usûlünü yerine getirir. Her ne kadar râbîtayı icrâ edecekse de sâlik, zikri esnâsında “İlâhî ente maksûdî ve rıdâke matlûbî” duâsını, ister kalbiyle isterse diliyle okuyabilir. Fakat yapacağı zikire devam etmesi, çok mühimdir. Bunun yapılmasıyla da huzûra ve olgunluğa ulaşmış olur.⁹²

2.1.6.1.7. Nigâh-daşt

Lügatte “gözetmek ve korumak” manasına gelir. Tasavvuf istilâhında “sâlikin, kelime-i tevhîdi söylerken aklından bütün yersiz düşünceleri atması” anlamına gelir. Başka bir ifâdeyle bu, kalbi ve akli muhâfaza etmektir. Zikir esnasında kalbe sahip olmak ve Allah’tan başka düşünce ve arzuların kalbe girmesine mâni olmaktır. Zira Allah’tan başkasını düşünmek, zikredeni gaflete düşürür. Halbûki gafletle yapılan zikirde fayda olmaz. Nigâh-daşt esasıyla, gaflete karşı kalbi muhâfaza etme yoluna koyulur. Çünkü kalpten gafleti gidermek, mürüvetten (yiğitlikten) sayılmıştır.⁹³

Süleyman Şeyhî Efendi de nigâh-daşt esasının, sâlikin zikir esnâsında akla ve gönle gelen havâtırı bertaraf etmesi, insanı oyalayıp avutan hayâl ve kuruntulardan uzak bir şekilde Hakk’ı zikretmesi olduğunu ifâde eder. Ona göre havâtırla da çokça meşgûl olmamak gerekir. Zira havâtırla çokça meşgûliyet, vakti isrâf etmekten başka birşey değildir. Önemli olan havâtıra yol vermemek, onu gönülde karar kılmamak ve savmaktır. Bunu gidermenin yolu da, gönlü faydasız şeylerden temizleyip zikre devam ile olur. Fakat her gelen hâtır (düşünce), aslında sâlike zarar vermez. Yeter ki bütün zamanını buna hasretmesin.⁹⁴

2.1.6.1.8. Yâd-daşt

Lügatte “hatırlama ve hatırda tutma” anlamına gelir.⁹⁵ Tasavvuftaki manası ise, sâlikin bütün kalbiyle her an Cenâb-ı Hakk’a karşı uyanık olmasıdır. İlk yedi prensibin hedefinin bu esası gerçekleştirmek olduğu da söylenir. Bu esastaki gaye,

⁹² Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 37a; bkz. *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 68b-.

⁹³ Etik, A.g.e., 421; Şeyh Ali Behcet Efendi, A.g.e., 60; Algar, *DİA*, 431.

⁹⁴ Şayhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 39a-39b; bkz. *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 68b-69b.

⁹⁵ Etik, *Farça-Türkçe Lügat*, 421.

nigâh-dâşt prensibini derinliğine anlamaktır. Bu da Allah'ı devamlı sûrette düşünmek, hâtırdan Allah'ın dışındaki her şeyi atmaktır. Kâinâtta sınırsız çoklukta, ilahî vahdaniyeti müşâhede etmektir.⁹⁶

Süleyman Şeyhi Efendi de yâd-daşt esasını, Cenâb-ı Hakk'ı tam bir uyanıklıkla zikretmekten kinâye olduğunu ifâde eder. Çünkü bu esas, devamlı bir şekilde Allah Teâlâ'nın huzûrunda olma hâlidir.⁹⁷

2.1.6.1.9. Vukûf-i kalbî

Lügatte “kalbe dikkat etmek” anlamındadır. Bu esas tasavvufta, “Allah'tan gayri her şeyden sıyrılıp, Allah'ı tefekkür etmede sürekliliği koruyarak kalbin korunmasına dikkat edilmesi” olarak târif edilmiştir. Yani sadece Allah'ı düşündürmektir. Başka bir târifte ise vukûf-i kalbî, iki manaya gelir. Biri zâkirin Allah'ı bilmesidir ki, gönlün Hakk Teâlâ ile her an birlikte olmasıdır. Bu hâl tam manası ile gönülde Allah'tan başka hiçbir şeyin olmaması durumunda gerçekleşir. İkinci manası ise zâkirin gönlüne yönelmesi ve bütün dikkatini gönlünün üzerinde toplamasıdır. Vukûf-i kalbîden murad, kalbin zikirten asla gâfil olmayarak zikrin harâreti içinde erimesidir. Nitekim bu iki nokta, Nakşibendîlik'te lâzım ve mühim tutulmuştur.⁹⁸

Süleyman Şeyhî Efendi de yukarıda belirtilen iki noktaya dikkatleri çektikten sonra kısaca vukûf-i kalbîye değinmiştir. Şeyhî Efendi, vukûf-i kalbînin sâlikin bütün fikir ve zikirlerin merkezi olan çam kozalağı şeklindeki kalbine yönelmesi ve tüm dikkatini oraya yoğunlaştırması demek olduğunu ifâde etmektedir. Yani ona göre, sâlikin kalbine ve bütün davranışlarına her zaman sahip çıkması gerekir. Çünkü bu tarîk-i aliyyenin seyr ü sülûku, kalbî ve hafîdir. Yine Şeyhî Efendi, sâlikin daima kalbine ve gönlüne sahip çıkmasını belirttikten sonra huzûr, huşû ve uyanık bir şekilde zikre devam etmesi gerektiğini vurgular. Ayrıca huzûra engel olan bütün durumların farkında olup, bu mâni olan şeyleri uzaklaştırmak için de gayret gösterilmesini tavsiye eder. Zira ona göre gaflet ile yapılan zikir, abestir. Şu beyitle de bu duruma temâs etmiştir:

⁹⁶ Bkz. Algar, *DİA*, 431; Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, (İstanbul: Marifet Yayınları, 1981), 227.

⁹⁷ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 37a; Etvâr-ı Hâcegân, vr. 69b-70a.

⁹⁸ Bkz. Sâfî, *Reşahât*, 34; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 703.

Yâr sana her dem nazar eyler
Seni gâfil görüp kızar eyler.⁹⁹

2.1.6.1.10. Vukûf-i adedî

Lügatte “sayıya dikkat etmek” anlamına gelir. Tasavvuf istilâhında ise, verilen zikrin sayısına riâyet etmektir. Zikirde sayı önemlidir. Sayının az veya çok olması, rûhun mânevî gelişimine etki etmesi bakımından sayıya tam anlamıyla uymak mühimdir. Nitekim Peygamber Efendimiz’in kişilerin durumuna göre farklı sayılarda zikir telkîn etmiş olduğu nakledilir.¹⁰⁰ Bundan dolayı mürşid de, sâlike belli sayıda zikir vazîfesi verir. Mürîd de kendisine verilen bu dersin sayısına riâyet etmelidir. Çünkü bu, kendisini Cenâb-ı Hakk’a yaklaştıracak bir vesîledir. Ayrıca suflere göre zikirde sayıya dikkat etmenin önemi olmakla birlikte aslolan, zikrin keyfiyetidir. Zikir sayısı az olsa bile, zikredilen Zât’a karşı kalp huzûruna sahip olmak esas gayedir.¹⁰¹

Süleyman Şeyhî Efendi’ye göre ise vukûf-i adedî, sâlikin zikrin adedine vâkıf olmasıdır. Bu esas, sâlikin mânevî yolculuğunda ona engel olabilecek şeyleri bertaraf etmesi ve gönlüne gelebilecek olan düşünceleri engellemesidir. Şeyhî Efendi, bunda muvaffak olmak için de yapılacak olan zikrin sayısına riâyetle birlikte, haps-i nefesin (kelime-i tevhd zikrinde bir müddet nefesi tutmak) uygulanmasını tavsiye eder ve bunun, sâlike ziyâdesiyle fayda vereceğini de beyân eder.¹⁰²

2.1.6.1.11. Vukûf-i zamanî

Lügatte “zamanı korumak” manasına gelir. Tasavvufî anlamı ise sâlikin, her an hâlinden haberdâr olmasıdır. Bu şekilde sâlik, içinde bulunduğu halin şükrü mü, özrü mü gerektirdiğini bilir ve ona göre davranır. Nakşibendîlik’te bu usûl, mânevî yolculuğa çıkmış olan mürîdin, devamlı olarak geçen zamanı değerlendirmesi ve ona vâkıf olmasıdır. Şayet vakti, şükrü ve istiğfârı gerektiren hangi durumda geçmişse

⁹⁹ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 37a; *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 70a.

¹⁰⁰ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C.6, S.344.

¹⁰¹ Bkz. Cebecioğlu, A.g.y.; Hasan Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 273.

¹⁰² Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 39b; bkz. *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 70a.

onu bilmesidir. Mürîd, bütün varlığı ile boş vakit geçirmemeye çalışmalı, bütün zamanını iyi değerlendirmelidir. Her zaman Hakk'ı düşünmeli ve O'ndan gâfil olmamalıdır. Sözünü, işini ve bütün ahvâlini kontrol etmeli, hatta Allah Teâlâ'nın kendisini murâkabe ettiğini hissetmeli ve ona göre hayatına çeki-düzen vermelidir, denilmiştir.¹⁰³

Süleyman Şeyhî Efendi bu esas hakkında, sâlikin bulunduğu ve geçirdiği zamanı iyi kontrol etmesi olduğunu söylemiştir. Ona göre, sâlik eğer geçirmiş olduğu zamanı, pişmanlık sebebi olacak şeyler ile geçirmişse, Allah'a dönüp istiğfâr etmelidir. Yahud zamanını saâdete vesîle olacak şekilde kıymetlendirmişse, o zaman da Allah'a hamd ve şükretmelidir. Çünkü sâlikin vazifesi, her zaman vaktini istiğfâr ve hamd ile değerlendirmesidir. Ayrıca Şeyhî Efendi, zamanın kıymetini değerlendirmenin her zaman önemli olduğunu belirtmekle beraber özel olarak vakit muhâsebesinin en müsait zamanının ikinci vakti olacağını söylemiştir.¹⁰⁴

2.6.1.5. Râbita

Râbita lügatte “bağlantı, bağlantı vâsıtası, bağlılık, tutarlılık, tertip, düzen, iki şeyi birbirine bağlayan alaka, vuslat, münasebet, sevgi ile mensubiyet, muhabbet, cesur ve dayanıklı olmak” anlamlarına gelir.¹⁰⁵ Tasavvuf ıstılâhında ise, mürîdin şeyhini düşünerek kalbinden dünya ile ilgili şeyleri çıkarması, şeyhi vâsıtası ile Allah'a ve Peygamber Efendimiz'e kalbini bağlaması demektir. Başka bir ifâdeye göre ise, mürîdin şühûd ve ıyân makamına ulaşmış kâmil bir şeyhe kalbini bağlamasından ibârettir. Çünkü kâmil şeyh oluk olup, râbita eden mürîdin kalbine feyiz akıtır.¹⁰⁶

Râbita, varlığın özünü oluşturan muhabbetin bir tezahürüdür. Muhabbetin tazelik ve zindeliğinin devam ettirilmesidir. Sâlikin mürşidinden lâıykıyla istifâde edebilmesi için onun muhabbetini gönlünde dâimî bir sûrette taze tutmak üzere gerçekleştireceği bir mümâreseyi (alıştırmayı) ifâde eder. Tasavvufî eğitim metotlarından biri olan

¹⁰³ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*,703; Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, 223.

¹⁰⁴ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 39b, vr. 40b; bkz. *Etvâr-ı Hâcegân*, 70a.

¹⁰⁵ İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, “Râbita” md.

¹⁰⁶ Seyyîd Şerîf Cürcanî, *Ta'rifât: Tasavvuf İstılâhları* (İstanbul: Litera Yayınları, 2014), 112.

râbîta, her tarikatte adı ve tatbîk şekli az çok farklı olmakla beraber, genellikle mürîdin mürşidini gözünün önünde canlandırması ve onun hâl ve tavırlarını hatırlayarak ulvî duygularla hemhâl olması demektir. Mürşide duyulan hürmet ve muhabbetin bu şekilde daima taze tutulması, mürîde mânevî zindelik kazandırır. Râbîtayı terbiye usûlü olarak benimseyenler, râbîta yapılan zâtın Allah'a vâsıl olmuş, fenâ ve bekâ mertebelerini aşmış kâmil ve sâlih bir zât olmasını gerekli görürler. Bu özellikleri taşımayan zât, hâl ve ahlâkî düzgün olsa da râbîtaya ehil sayılmaz.¹⁰⁷

Sûfîler râbîtayı, tabîî bir olay olarak görmekle birlikte bazı âyet ve hadisleri buna delîl sayarlar. Bunların bazıları şöyledir:

1. “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve sâdıklarla beraber olun.*”¹⁰⁸ âyetinde geçen “beraberlik” mutlak ve dâimî beraberliği ifade eder. Buradaki beraberlik iki çeşittir: Hakîkî ve hükmî beraberlik. Hakîkî beraberlik, sâdıklarla aynı mecliste fiziken beraber olmayı sağlar. Hükmî beraberlik ise, sâlihlerle sürekli aynı mekânda beraber olmak imkânsız olduğundan, gıyâbî olarak onların sûret ve sûretlerini tahayyül etmek sûretiyle fikrî, zihnî ve kalbî olarak beraber olma imkânını sağlar.
2. “*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının, ona yaklaşımaya vesîle arayın ve onun yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.*”¹⁰⁹ âyetinde geçen “vesîle” mutlak, dolayısıyla da genel anlam ifade eder. Râbîta da Allah Teâlâ'ya yakınlığa bir vesîle olduğundan râbîtaya delildir.
3. “*Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*”¹¹⁰ âyetinde geçen “ittibâ”, görmek ile olur. Görmenin de bir maddî, bir de mânevî olanı vardır. Maddî görme basarla, mânevî görme basîretli olur. Râbîta da mânevî rû'yetten başka bir şey değildir. Mürşide râbîta edenin şeyhinin bağlı bulunduğu silsile yoluyla Peygamber Efendimiz'i görmüş sayıldığı görüşü tasavvufta esastır.

¹⁰⁷ Bkz. Topbaş, *İmândan İhsâna Tasavvuf*, 250- 251; İrfan Gündüz, “Tasavvufi Bir Terim Olarak Rabîta” *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.7-10 (1995): 248.

¹⁰⁸ et-Tevbe 9/119.

¹⁰⁹ el-Mâide 5/35.

¹¹⁰ Âl-i İmrân 3/31.

4. “...Görüldüğünde yüzleri Allah’ı hatırlatanlar.”¹¹¹ hadisindeki bu ifade, Allah’ı hatırlatan, Allah’ın adamlarını Allah’a vesîle saymak hem tevessül, hem de râbitadır. Salihlerle tevessül etmeye, hadislerde ruhsat vardır.
5. Peygamber Efendimiz’e salât ü selam getirerek gönülde bir sevgi bağı oluşturmak da bir tür râbitadır. Hz. Hasan’ın (r.a) dayısı Hind b. Ebî Hâle’den Peygamberimiz’in hilyesini sorarak: “Onun özelliklerini dikkate alıp onunla kalbî bir bağ kurmak için, senin onu bana tasvîr etmeni istiyorum.” demesi¹¹², bir bakıma kalbî alâka ve râbitadır.¹¹³

Râbitanın hedefi ise, Peygamber Efendimiz’e uzanan Allah dostları silsilesi ile gönüllerin feyizle dolması, o peygamber vârislerinin vasıflarının mürîde geçmesine sebep olması ve böylece mürîdin fenâ fi’ş-şeyh makamına yükselmesidir. Bu durum daha sonra da fenâ fi’r-resûl ve fenâ fillâh makamına ulaşmaya zemin hazırlar. Daha sonra bu durum; mürîdin zamanla şeyhini benimsemesi, onun ahlâk ve fazîletleriyle bezenmesi, şahsiyetinin onun şahsiyetinde erimesi ve onunla aynîleşmesine götürür.¹¹⁴

Süleyman Şeyhî Efendi râbitayı, mürîdin mürşîdinin sûretini gönlüyle râbita etmesi olduğunu ve şeyhinin yüzünün cemâli vâsıtasıyla gözüne ve gönlüne ilâhî feyzin akacağı şeklinde târif etmektedir. Ona göre rabita, samimi olan tâlibin muhabbet ile zikre oturmuş gibi kibleye yönelerek şeyhinin sûretini kalbine bend (bağlaması) eylemesidir ve Nakşibendî denmesinin manası da budur. Çünkü mürşîdin sûreti, ilâhî feyze bir vâsıttadır. Yine Şeyhî’ye göre şeyhe yapılacak olan râbita, muhabbet yoluyla teveccühten kinâyedir. Nitekim şeyhin muhabbeti, Allah’ın muhabbetine bir vesîle ve Allah’a vuslat hususunda çok önemli bir metottur.¹¹⁵

Netîce itibariyle râbita, mürîdin özüne ve gönlüne sunulmuş bir model şahsiyete benzeme arzusu, onunla kalp ve kalıp beraberliğini sürdürmesidir.¹¹⁶

---

¹¹¹ İbn Mâce, Zühd, 4.

¹¹² Tirmizi, Şemâil, 17-18.

¹¹³ Hasan Kamil Yılmaz, *Tasavvufî Meseleler*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 1997), 128-129.

¹¹⁴ Bkz. Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatalar*, 384; Gündüz, A.g.e., 248.

¹¹⁵ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 46a.

¹¹⁶ Hasan Kamil Yılmaz, *Tasavvufî Meseleler*, 130.

2.6.1.6. Murâkabe

Lügatte murâkabe, “bakıp gözetme, gözaltında bulundurma, denetleme, kontrol etmek, gözetleme, korumak” demektir. Genel târife göre Allah’ı kalp ile düşünmek, Allah’ın her zaman her yerde hâzır ve nâzır olduğunu, kendisini görüp işittiği bilinciyle yaşamak” anlamlarına gelir. Tasavvuf ıstılâhâtında ise, kulun bütün ahvâli hakkında Rabb’inin haberdâr olduğunu bilmesi, kulun da bunu yakînî olarak idrâk etmesidir.¹¹⁷

Murâkâbe, Kur’ân ve hadislerde de farklı şekillerde ifâde edilmiştir. Meselâ “...Şüphesiz Allah her şeyi gözetleyendir.”¹¹⁸, “...Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir.”¹¹⁹ âyetleri ile ihsân olarak ifâde edilen “Allah’ın bizi gördüğü ve bizim de Allah’ı adeta görüyormuşcasına O’na ibâdet etmemiz” olan Cibrîl hadisini¹²⁰ zikredebiliriz.

Yukarıda görüldüğü gibi mutasavvıflar da Kur’ân ve sünneti referans alarak zikredilen âyetleri ve Peygamber Efendimiz’in ihsânı, “Allah’a, O’nu görüyormuşcasına ibâdet etmek” şeklinde târif etmesine atıfta bulunurlar. Kul, zâhir ve bâtınının, yani dış ve iç âleminin sürekli biçimde Allah’ın gözetimi altında olduğunun idrâkinde olursa, işte o zaman murâkabe hâlini gerçekleştirmiş sayılır. Burada aslolan, kalp ile ilgili bâtının murâkabesidir. Eğer bir kimse bâtını murâkabe ve ihlâs ile düzgün hale getirirse, Allah da onun zâhirini mücâhede ve sünnete tâbi olma haliyle süsler.¹²¹

Sûflere göre, murâkabe ehlinin derecesi üçtür: Mübtedîlerin murâkabesi olan Allah’ın kulun iç dünyasına muttâlî olduğunu bilerek gönüllerini muhâfaza edenlerin

---

¹¹⁷ Bkz. Seyyid Şerîf Cürcanî, *Târifat*, 88; bkz. Ebû Nasr Serrâc Tûsî, *el-Lüma’*, çev. Hasan Kamil Yılmaz (İstanbul: Erkam Yayınları, 2012), 54-55; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 445.

¹¹⁸ el-Ahzab 33/52.

¹¹⁹ en-Nisâ 4/1.

¹²⁰ Müslim, *Îmân*, 1-5; Buhârî, *Îmân*, 37.

¹²¹ Bkz. Serrâc, *el-Lüma’*, 54; Abdulkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâle*, çev. Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2016), 386-392; Hâris el-Muhasîbî, *el-Vesâyâ*, nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ (Beirut: y.y,1986), 313; Uludağ, Süleyman, “Murâkabe” md., *DİA*, XXXI, 2006, 234.

murâkabesi, mutavassıtların murâkabesi olan her şeyden fâni olarak Hakk'ı Hak ile murâkabe edenlerin murâkabesi ve müntehîlerin/büyüklerin murâkabesi olan Allah'ın kendilerini murâkabe konusunda korumasını dileyenlerin murâkabesidir.¹²²

Murâkabe hâli, mârifet ve yakîn meydana getirir. Yakîn ve mârifet sahipleri, kurbiyet makamına ulaşmışlardır. Bunlar da siddîkler ve takvâ ehli olmak üzere iki kısım olup, her birinin murâkabedeki derecesi farklıdır. Ayrıca avâm ve havâss olarak ifâde edilir. Buna göre avâmın murakabesi, Allah'tan korkma; havâssınki ise ümit etme aracıdır.¹²³

Süleyman Şeyhî Efendi de murâkabeyi, zikir esnâsında özellikle ism-i celâl olan “Allah” zikrinde kişinin, Allah'ın lütuf ve yardımını ümit ederek kalben Cenâb-ı Hakk'a yönelmesi olduğunu ifâde eder. Ona göre gerçek murâkabe, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etme alışkanlığını kazanmaktır. Nitekim bu hâlin elde edilmesiyle kulda, Cenâb-ı Hakk'a itâat etme hususunda bir bilinç oluşur.¹²⁴

2.6.1.7. Teveccüh

Teveccüh Arapça bir kelime olup sözlükte, “yüzünü bir yöne çevirme, yönelme, yakınlık duyma, sevgi, iltifât, meyil” gibi anlamlara gelir. Tasavvufta ise, râbita yoluyla gönlünü bağlama, kalben Hakk'a ve daha sonra mürşide yönelmektir. Başka bir deyişle, kalbin Hakk'a boyun eğmesi ve her çeşit varlık ve olgunun sûretinden arınmakla Hakk'ı gözetmek, şeyhin bütün mânevî gücünü mürîdin kalbi üzerine yöneltmesi ve bu sûretle ona aktarmasıdır. Bu, mürîdin rûhunda filizlenmelere sebep olacak mânevî bir aşılama olayıdır. Yani mürîdin rûhî kabiliyet kapasitesinin arttırılmasıdır. Mürîd bu şekilde mürşidinin mânevî özelliklerini yüklenmiş olur. Bu uygulamaya teveccüh-i kalbî denir. Buna göre kalbin teveccühü; sâlikin kalbini koruması, kalbe sahip çıkması ve mürîdin tüm himmetini kalbine yoğunlaştırmasıdır. Böylece tüm dikkatini kalbi üzerinde toplayan sâlikin kalbinden gafleti kovması, kalbine girip çıkanları kontrol etmesi, her an gönlünü denetlemesi, kalbini sahibine vermesi ve kalbinin dirliğini sağlaması faâliyetine girmiş olur. Zaten bu da esas

¹²² Serrâc, A.g.e., 55.

¹²³ Bkz. Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, (Dimaşk: Dâru'l-Feyhâ, 2010), C.6, 206-208; Uludağ, *DİA*, 204; Selçuk Eraydın, *Tasavvuf ve Tarikatler*, 77.

¹²⁴ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 48a-48b.

olandır.¹²⁵ Mutasavvıfalarla göre kalbin Hakk'a ve Hak dostuna yönelmesi olan teveccühün, mürîdin himmetiyle (gayret ve azim) yakından bir irtibatı vardır. Nitekim himmet, bir olgunluk hali veya birşey elde etmek için kalbin bütün rûhânî güçleriyle Hakk'a yönelmesidir. Mürîdin bir şeyi bütün samimiyetiyle dilemesidir.¹²⁶

Bilhassa teveccüh, daha çok Nakşibendîlik'te kullanılan bir kavramdır. Teveccühün mürîdin mürşide doğru olanına, "râbita-i muhabbet" denilmiştir. Mürîd, mürşidinin ruhâniyetine muhabbet yolu ile teveccüh edince, mürşidinin ruhâniyeti onun batinında feyz te'sîri gösterir. Bu feyz, beşerî zaâf ve sıfatları izâle ederek mürîd, tadrîcen şeyhinin boyasına boyanır. Bu sevgi sonucunda meydâna gelen kalbî beraberlik, şahsiyet transferi ve aynîleşmeyi doğurur.¹²⁷

Tasavvuf ehli, teveccühü mürîdin mürşidine yönelip gönünü bağlaması anlamında kullandıkları gibi, mürşidinin mürîdini tam karşısına alıp ona nazar ederek hiç konuşmadan baş başa kalmaları manasında da kullanmışlardır. Bu manadaki teveccüh için "*Allah Teâlâ'dan benim sadrımı ne ile doldurdu ise, ben onu aynısıyla Ebû Bekr'in sadrına akıttım.*"¹²⁸ hadis-i şerîfi delil sayılmıştır. Mürşidinin nazarı ve nefesi ile mürîdini etkileyip, onu bir bakıma rûhî yükselişe hazırlaması, güneşe tutulan büyüteçlerin teksîf ettiği güneş ışınlarının, temâs ettiği maddeleri yakmasına benzer. Şeyhin bütün mânevî gücünü ve rûhanî te'sîrini mürîdinin kalbi üzerine teksîf ederek feyiz vermesi, onu mânevî olgunlaşmaya hazırlar.¹²⁹

Teveccühün önemli vâsıtalarından biri de, nazardır. Nazar denildiğinde, bir kimsenin bakışıyla husûle gelen maddî veya mânevî yarar ya da zarar ifâde edilmek istenir. Nitekim hadis-i şerîflerde nazarın bu çeşidine "*Göz değmesi haktır.*"¹³⁰, "*Nazar insanı kabre, deveyi tencereye sokar (öldürür).*"¹³¹ şeklinde işaret edilir. Halkın hissî

---

¹²⁵ Ali b. Osman el-Hücvirî, *Keşfü'l-Mahcûb: Hakikat Bilgisi*, Haz. Süleyman Uludağ, 2 bs. (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996), 135; Abdurrezzâk Kâşânî, *Istılâhâtî's-Sûfiyye: Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004),165; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Sözlüğü*, 658.

¹²⁶ Veysel Akkaya, *Fîhi Mâ Fihten Aşk İncileri*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2006), 141.

¹²⁷ Hasan Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 347; A.g.e., 248-249.

¹²⁸ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C.2, S.419.

¹²⁹ Hasan Kamil Yılmaz, *Tasavvuf Meseleleri*, 248.

¹³⁰ Buhârî, *Tıb*, 36.

¹³¹ Suyûtî, *el-Camiu's-Sağir*, C.2, S.60.

veya naklî bir sûrette bildiği “nazar” keyfiyetinin tasavvufta, dolayısıyla sâlikin mânevî terbiyesinde büyük bir rolü vardır. Zirâ mürşid-i kâmiller, riyâzet ve kalbî arınma netîcesinde nazarlarındaki te’sir gücü hadd-i âzamîye çıkmış kimselerdir. Bu salâhiyet kudreti, vârisi buldukları Hazret-i Peygamber’den iktibâs edilmiştir. Yani Allah dostları Peygamber Efendimiz’in mâneviyat vâdisindeki tasarruflarının vârisleri bulunduğundan, onlar da bu husuta bakışlarıyla kıyaslanamayacak bir salâhiyet ve iktidara sahiptirler. Bu sebeptendir ki, bir mürşid-i kâmilden lâyıkiyle istifâde için, onun sevenlerinden olmak yetmeyip bir de onun nurlu nazarına muhâtap bulunmanın şeref ve feyzini kazanmak şarttır. Zirâ Peygamber Efendimiz “*Mü’minin firâsetinden sakınınız! Çünkü o, Allah’ın nuruyla bakar.*”¹³² buyurmak sûretiyle her mü’minin ferâsetinin imânı nisbetinde olduğuna işaret etmişlerdir. Bu itibarla kâmil mü’minler olan evliyaullahın ferâseti ise diğerlerine nazaran daha çok kuvvetlidir. Bundan dolayı bu nazar, sâlikler için mürşidin nazarına erişebilmek, büyük bir bahtiyarlık olarak kabul edilmiştir.¹³³

Süleyman Şeyhî Efendi de teveccühü, bir işin veya talebin gerçekleşmesi için Hakk’a yönelmek olarak açıklamaktadır. Yani ona göre teveccüh, mürîdin bir isteğinin kabûlu için Allah’tan niyâzda bulunup talep etmesidir ya da şeyhine ve onun ruhâniyetine isteğinin hâsıl olması için teveccühte bulunmasıdır. Ayrıca Şeyhî Efendi, zikir dışında bazı dünyevî isteklerin yerine getirilmesi konusunda Allah’a yönelmenin de teveccüh olarak ifâde edildiğini belirtmiştir.¹³⁴

2.6.1.8. Letâif-i Hamse

Lügatte latîfe, “ince, yumuşak şey, şaka”; tasavvuf ıstılâhında da “son derece ince bir mana ifâde eden, kelimelerle açıkça anlatılamayan, işaret yoluyla ehline söylenebilen, tadılarak ve yaşanarak öğrenilen bilgiler” manalarına gelir.¹³⁵ Letâif-i hamse, Arapça bir terkip olup “beş latîfe” demektir. Tasavvufta, insanın rûhuna nefh edilmiş beş tavır manasına gelir. Bunlar; kalp, rûh, sır, hafî, ahfâdır. Bunlar emr âlemine aittir. Bir de halk âlemine ait “nefs” latîfesi vardır. Bu latîfeler birbirinin

¹³² Tirmizî, Tefsîr, 15.

¹³³ Topbaş, *Îmândan İhsana Tasavvuf*, 274-275.

¹³⁴ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 48a.

¹³⁵ Türer, Osman, “Letâif-i Hamse” md., *DİA*, XXVII, 2003, 143.

içinde gizlenmiştir. Bir sonraki, bir öncekinden daha latiftir. Her latife bir peygamberin ulaştığı mânevî hakikatı temsîl eder: Kalp latîfesi, Hz. Âdem'in (a.s) kademi altında; rûh, Hz. İbrâhîm'in (a.s); sır, Hz. Mûsâ'nın (a.s); hafî, Hz. İsa'nın (a.s); ahfâ ise Peygamberimiz Hazret-i Muhammed'in (s.a.v) kademi altındadır, denir. Kalp latîfesinin yeri, sol memenin iki parmak altında süveydâ denilen bir noktada; rûhun yeri, sağ memenin iki parmak altında; sırrın yeri, memenin iki parmak üstünde; hafînin yeri, sağ memenin iki parmak altında; ahfânın yeri de, göğsün ortasında ve halk âlemine ait nefsin yeri ise alnın tam ortasıdır. Bunların her biri farklı kozmik renkleri içerir. Kalp kırmızı, rûh sarı, sır beyaz, hafî siyah ve ahfâ yeşil renktedir.¹³⁶

Letâif-i hamse, Nakşibendî tarikatının bir seyr ü sülûk usûlüdür. İmâm-ı Rabbanî tarafından tarikatın seyr ü sülûk metodu olarak sistemleştirilmiştir. Ona göre yukarıda da belirtildiği gibi nefis halk âlemine aittir. Emir âlemine ait olan beş latife de kalp, rûh, sır, hafî ahfadır. Hatta halifelerinden Mîr Muhammed Nu'mân, şeyhinin sistemine ek olarak her latife için insan vücûdunda bir bölge belirlemiş ve bu bölgelere yoğunlaşarak zikir yapma usûlü Müceddidiyye'de mânevî terbiye için önemli bir etken olmuştur.¹³⁷

Süleyman Şeyhî Efendi letâif-i hamsenin, Nakşibedî tarikatının ıstılâhı ve kalbî zikirle yapılan etvâr (davranışlar, haller) olduğunu vurgulamıştır. Kalbî zikir olarak yapılacak olan “Lâ ilâhe illallah” zikri vasıtasıyla; kalp, rûh, sır, hafî ve ahfâ olan beş tavrı tamamlamak olduğuna da değinmiştir. Şeyhî Efendi, zikre hangi letâiften başlanması gerektiği hususunda, Nakşibendî tarikatının Buhârâ ile Semerkand ekolleri arasında ihtilâf olduğunu da söylemiştir. Fakat onun kanaâtine göre, zikrin kalp letâifinden başlanması en münâsibidir. Kısaca ifâde etmek gerekirse, Şeyhî Efendi'ye göre beş letâif, dâimi zikir ile harekete geçer ve bu letâiflere de beden şehrinin merkezi olan kalpten başlanılır. Ayrıca Şeyhî Efendi, bu beş letâifin hakkıyla çalışabilmesi için kalbin Allah dışındaki varlıklardan uzak olması, sâlikin sadece Allah Teâlâ'ya yönelmesi ve kalbini Allah'ın zikriyle ihyâ etmesi gerektiğini ifâde etmiştir. Ona göre eğer sâlik, hayâl ve gereksiz fikirlerden uzak bir şekilde ve tam bir edeple zikre devam ederse, gönülde saklı olan aşk ateşi ile muhabbetin harâreti, vücûda yayılır. Bunun sonucunda ise, sâlikte bir lezzet ve zevk meydana

¹³⁶ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 398.

¹³⁷ Türer, A.g.y.; bkz. Tosun, *Bahaeddîn Nakşibend*, 308.

gelir. Yine Süleyman Şeyhî'ye göre, bu letâiflerin içinden evvela kalp letâifinden başlamanın bir hikmeti vardır. Çünkü kalp nazargâh-ı ilâhî olup vücut şehrinde merkez konumundadır. Onda zâtî nükte (ince bir anlam) mevcuddur. Şeyhî Efendi, bu nüktenin, hacir-i beht(hayret taşı) veya hacir-i esved denildiğini söylemiştir. Ona göre bu öyle bir mübârektir taştır ki, tıpkı ay ve güneş gibi parlaktır. Onun parlamasıyla kalbe, Allah'ın gayrısına yol bulunmaz. Yine Şeyhî Efendi bu parlaklığı, nura ve güneşin harâretine benzeterek, gönlün nemlenmesiyle buharlar yükselince bulutların oluştuğu ve yağmurun yağmaya başladığı şeklinde betimlemiştir. İfâdelerine devamla yağmurun; ışığın saçması manasına geldiğini, bütün cihânı aydınlatıp dirilttiğini ve zikre devam sûretiyle bu değerli taşın tecellisinin sürekli olacağını beyân etmiştir. Böylelikle sâlikin gönlü ve kalbi, Hakk'ın iltifâtına nâil olarak “Ey kulum!” nidâsıyla müşerref olup mutluluğa erişir.¹³⁸

2.6.1.9. Harekât-ı Selâse

Türkçe'de “üç hareket” manasına gelir. “Harekât-ı selâse” den kastedilen, kelime-i tevhîd zikrinin yapılış şeklidir. Özellikle Nakşibendî büyüklerinin uyguladığı bir zikir çeşididir. Bu zikrin yapılışına “nefy ü isbât” denilmiştir. Yok etme (nefy) ve var etme (isbât) anlamlarına gelen iki Arapça kelimedir. Kalp ile yapılan hafî zikrin, nefy ü isbât ile yapılmasıdır. Mürîde telkin edilen “la ilâhe illallah” kelime-i tevhîdi, nefy ü isbat ile yapılır.¹³⁹

Mutasavvıflara göre kelime-i tevhîdi zikretmek, sadece dil ile yapılan bir fiil değildir. Bu zikrin dilden ziyâde kalb ile yapılması, Peygamber Efendimiz'in ifâde ettiği gibi “*merkezin ıslâhı*”¹⁴⁰ anlamına geldiği için daha öncelikli bir durum arz etmektedir. Bundan dolayı Peygamber-i Zîşân Efendimiz, kalbî eğitim hususunda ashâb-ı kirâma bu minvalde kelime-i tevhîdi belli bir sayıda zikretmelerini tavsiye etmiştir.¹⁴¹ Nitekim Peygamberimiz, ashâb-ı kirâm ile birlikte Lâ ilâhe illallah diye zikrettikten sonra, “*Allah'im sana hamd olsun. Rabbim, beni 'bu cümle' ile*

¹³⁸ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 49b-53a.

¹³⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 476.

¹⁴⁰ Bkz. Buhârî, *İmân*, 39.

¹⁴¹ İbn Mace, *Edeb*, 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 344.

gönderdin. Onu (söylemeyi) bana emrettin. Buna karşılık bana cenneti va'd ettin. Sen va'dinden asla dönmezsün.” diyerek daha sonra ashâbına “*Müjdelersun size! Muhakkak ki Allah Teâlâ sizi bağışladı.*”¹⁴² müjdesini vermiştir. Görüldüğü üzere bizzat Allah Rasûlü tarafından kelime-i tevhîd zikri tâlim ve telkîn edilmiştir. İşte bu şekildeki zikrullah, abdiyyet ve ihsân kıvamını kemâle ulaştırma bakımından Yüce Mevlamız’ı derinden hissedip, hatırlamaya ve ilahî bir neşveye nâil olma yolunda kıymetli bir vâsıta’dır. Çünkü Cenâb-ı Hakk, “*Kalpler, ancak Allah’ın zikriyle hakîki huzura erişir.*”¹⁴³ âyetiyle bu hakîkati bize bildirmiştir.¹⁴⁴

Yukarıda da görüldüğü gibi Nakşîliğin esasları, Kur’ân ve Sünnet merkezli bir hüviyete sahiptir. Mürîdin zâhirini ve bâtını tezyîn için bu iki kaynağa uygunluk, İslamî ilimlerin hepsinde olduğu gibi tasavvufî eğitimde de önemlidir. Bu eğitimin bir metodu da, nefy ü isbât yoluyla iç âlemin tevhîd zikriyle temizlenip parlatılmasıdır. Tıpkı Rasûlüllâh’ın mürîdânı olan ashâb, bu tevhîd zikriyle bağışlanmaya mazhar oldukları gibi, tasavvufta da buna dikkatler teksîf edilmiştir.

Tevhîd zikriyle hedeflenen, gönlü Allah’tan uzaklaştıran her şeyi nefy etmek ve kulluğu yalnızca Allah’a tahsîs/isbât etmektir. Her türlü fikir, iş ve davranışta O’nun rızasını en yüce talep hâline getirmektir, Maksat ve gaye’yi teke indirip tüm varlığı, ancak Cenâb-ı Hakk ile var olabilen izafî bir varlık görüp, en büyük ve yegâne hakîkatin Allah olduğunun idrâkine varmaktır. Tam bir dikkat ile icrâ edilen bu zikir, gönülden lüzumsuz havâtırı temizlemek için tecrübelerle istinâd eden özel bir uygulamadır.¹⁴⁵

Kalbî bir eğitim olarak gönül âlemini Allah’ın nuru ve tecellîsiyle tezyîn etmek maksadıyla sâlikin terakkîsi için nefy ve isbât zikrinin bazı edepi vardır. Bunlar; haps-i nefes, “Lâ İlâhe İllallah” zikri, bu kelime-i tevhîdin nakşının (yazısının) tefekkürü, manasını tefekkür, darb/vurmak (bunu cana işleyecek şekilde kalbine ve diğer letâifine duyurmak), vukûf-i kalbî, vukûf-i adedî, sonunda “Muhammedün

¹⁴² Ahmed b. Hanbel, A.g.e., 124.

¹⁴³ er-Ra’d 13/28.

¹⁴⁴ Topbaş, *İmândan İhsana Tasavvuf*, 197-199.

¹⁴⁵ A.g.e., 93.

Rasûlüllâh” zikri ve “Allahümme ente maksûdî ve rıdâke matlûbî” diyerek Allah’a dönmektir.¹⁴⁶

Süleyman Şeyhî Efendî ise, detaylarına girmeden doğrudan nefy ü isbâtın icrâsına geçerek bu üç harekâtın uygulamasını izah etmiştir. Ona göre nefy ü isbât uygulaması, iki şekilde icrâ edilebilir. Sâlik, bu iki uygulamadan istediğini tercih edebilir. Birincisi, nefy ü isbât zikri olan “Lâ İlâhe İllallah” zikirinde, iki eli çapraz bir şekilde iki göğse birleştirerek lâ kelimesi, göbeğe hapsedilir. Daha sonra ilâhe, sağ omuza; illallah kelimesi de, kalbe havâle edilir. İkincisi ise, kelime-i tevhîddeki lâ kelimesi, kalbin olduğu üst tarafa; ilâhe kelimesi sağ tarafa ve illallah kelimesini de sol tarafta olan yüreğe vurmak ile gerçekleştirilir.”¹⁴⁷

2.6.1.10. Havâtır-ı Erbaâ

Hâtırın çoğulu olan havâtır, lügatte “fikirler, düşünceler, kalbe doğan şeyler, insanın nefesine gelen hitap, iç âlemde duyulan ses, alınan mesaj” anlamlarına gelmektedir. Tasavvuf ıstılâhında havâtır, kalbe doğan hitaptır. Yani mürîdin kalbine Hak’tan, melekten, nefisten veya şeytândan gelen hitaplar, seslerdir. Bu şekilde mutasavvıflara göre rabbanî, melekî, nefsanî ve şeytânî olmak üzere dört çeşit hâtır vardır. Eğer havâtır; şeytândan gelirse vesvese, nefisten gelirse hevâcis, melekten gelirse ilhâm, Allah’tan gelirse hâtır-ı Hak’tır.¹⁴⁸

Süleyman Şeyhî Efendî de havâtır; şeytânî, nefsanî, ruhânî ve Hakkânî olmak üzere göre dörde ayırır ve havâtırın çeşitlerini şu şekilde sıralayıp açıklar:

1. Havâtır-ı Şeytânî: Şeytân’ın sâlikin kalbine ilkâ ettiği (attığı) her türlü kötü düşüncelerin olduğu havâtırdır.

¹⁴⁶ Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *Âdâb*, trc. Ali Hüsrevoğlu (İstanbul: Erkam Yayınları, 2012), 216; Şeyh Fethullah Verkanisî, *Âdâb-ı Fethullâh*, (İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 2017), 46-47.

¹⁴⁷ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 48b.

¹⁴⁸ Bkz. Cürcânî, *Ta’rifât*, 62; Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, 227; Kelâbâzî, *et-Tearruf*, 135; Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, 227-229; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf İstilahları Ve Terimleri Sözlüğü*, 212; Hasan Şarkavî, *Mu’cemu Elfâzi’s-Sûfiyye* (Kâhire: Müessesetü’l-Muhtâr, 1992), 131.

2. Havâtır-ı Nefsânî: Dünya sevgisi, riyâ, şöret, kötü ahlâk türünden olan havâtırdır. Bu havâtırda şeytân ve nefis ortaktır. Fakat şeytânî havâtırla nefsânî havâtır arasında çok önemli bir ayırım vardır. Şeytân kötülüğü kalbe atacağı zaman, eğer isteği yerine gelmezse başka bir yoldan kötülüğü atmaya çalışır. Nefis ise, herhangi bir kötülüğü kişiye yaptırana kadar telkînde bulunur.
3. Havâtır-ı Ruhânî: Allah'ın rahmetine mazhar olacak bütün söz ve davranışların gönle yerleşmesidir. Hakkânî havâtır, ruhânî havâtıra yardım eder. Tıpkı nefsânî havâtırın, şeytânî havâtıra yardım ettiği gibi. Her iki tarafın da duygu ve düşünce açısından yardımcıları çoktur. Meselâ havâtır-ı şeytânî ve nefsânîye dünya sevgisi, baş olma sevdası ve riyâ, evlâd u iyâle aşırı düşkünlük, kötü ahlâk, hazlar ve benzeri sayısız duygu yardım eder.
4. Havâtır-ı Hakkânî: Sâlike yüksek dereceler kazandıracak olan doğruluk, ihlâs ve irfân gibi durumların gönle yerleşmesidir. Bunun yardımcıları ise rûh, akıl, ferâset, idrâk ve benzeri hususiyetlerdir. Lakin en güçlü yardımcısı, övülmeye lâayık olan ahlâktır. Fakat rûhun nefse üstün gelmesi mühimdir. Bunun önemli olmasıyla birlikte sâlik, sadece güzel ahlâk ile nefse, Şeytân'a ve bu iki düşmanın yardımcılarına karşı koyamaz. Akıl yardımı da gerekir. Çünkü sayısı çok olan cismânî ve rûhânî kuvvetler, zâhirî ve bâtinî duygular, hem şeytânî hem de nefsânî tarafa yardım ederler. Ayrıca her iki tarafın durumlarıyla da ünsiyet kurabilirler. Fakat rûhun yardımcılarından olan akıl ve güzel ahlâk, asla nefse uymazlar. Dünya sevgisi, hevâ, şehvet ve kötü ahlâk ise nefsin en kuvvetli yardımcılarıdır. Bu şeytânî etkenler, asla ruhânîyete meyletmezler. Fakat hevâ ve şehvet, iki vecih ile doğruluğa meyleder. Birincisi zamanla kişinin vücûdunda ortaya çıkan zaâfla olur. Bu durumda şehvet, hevâyâ uymuş olur. Diğer vecih ise, dünya sevgisinin zamanla kuvvetlenmesidir. Bunda başarıya ulaşmanın yolu ve insandaki iç duyguların düzelmesinin tek devâsı ise, seyr ü sülûk sahibi olmaktır.¹⁴⁹

Ayrıca *Süleyman Şeyhî Efendi*, daha çok havâtırın gönülde ilâhî hakîkatlere engel olup olmaması hususuna temâs etmiştir. Ona göre havâtır, insanda var olan tahayyül kuvvetindeki gizli bir duygudan ibârettir. Yine Şeyhî Efendi havâtırın, sâlikin

---

¹⁴⁹ Şeyhî, *Medâr-ı Salikân*, vr. 49a-49b.

zihnine istem dışı gelip suyun yüzeyindeki çer-çöp gibi akıp giderse, zararının olmayacağını belirtmiştir. Ona göre eğer sâlik, âşıklık mertebesine çıkmış ise onun kalbi hızlı akan bir nehir gibi olduğu için o nehirde; sıkıntı, gam ve gereksiz fikirler kalıcı olmaz. Ayrıca Şeyhî Efendi, seyr ü sülûk yolunda havâtıra dikkat edilmesi gerektiğini ve özellikle sülûkun başlangıcında zikir esnasında havâtırın gönülde istikrârından kaçınılmasının gerekli olduğunu tavsiye etmiştir. Hâsılı ona göre, havâtır ile mücadele ederek uyanık olmak, gafletten uzak kalmak ve havâtırın bertaraf edilmesi için çokça zikirle meşgûl olmak gerekir.¹⁵⁰

2.6.1.11. Havâss-ı Hamse

Lügatte “duymak, hissetmek” anlamındaki hiss kökünden müştak olan hâsse (duyu), canlılarda içten ve dıştan gelen uyarıları almayı mümkün kılan ruhî güç demektir. Havâss-ı hamse kelimesi, bir terkip olup beş duyu anlamına gelir. Havâss-ı hams-i zâhire/zâhirî ve havâss-ı bâtinâ/bâtînî olarak ikiye ayrılır. Havâss-ı hamse-i zâhirî yani beş dış duyu; görme, işitme, koklama, tatma ve dokunmadan oluşur. Bu havâss çeşidi, özellikle kelâm âlimlerine göre doğru bilginin kaynağı olarak kabul edilir. Gizli duyular ve iç algı güçleri anlamındaki havâss-ı hamse-i bâtinî ise, hiss-i müşterek (ortak duyu), hayâl, kuvve-i mütesarrife (idare etme gücü), kuvve-i vâhime (vehmetme gücü) ve kuvve-i hâfızadan (bellek) oluşmaktadır. Bu iki havâss, insan vücûdundaki bütün parçaları, gerek ayrı ayrı, gerekse toplu olarak nefis ve ona ait kuvvetlerin aletleri ve organlarıdır.¹⁵¹

Havâss-ı hamsenin bu iki çeşidi, tasavvufta da zâhirî ve bâtinî olarak değerlendirilmekle beraber daha çok, havâss-ı hamse-i bâtinâ üzerinde durulmuştur. Havâss-ı hamse-i zâhirî, bulunduğumuz ve hissettiğimiz zâhirî âlemdeki kuvvetler olan beş duyumuzdur. Havâss-ı hamse-i bâtinî ise, dış dünyaya ait varlıklardır. Bu bâtinî hassalar baş gözüyle görülmeyen, sınırlı olmayan ve basîret gözüyle idrâk edilen mâ'nevî ve bâtinî hislerdir. Havâss-ı hamse-i bâtinîden murâd; kalb, rûh, sır,

¹⁵⁰ A.g.e., vr. 48b-49b.

¹⁵¹ Bkz. Hökekleli, Hayati, “Duyu” md., *DİA*, 1994, X, 8-12; İbn Haldûn, *Mukaddime*, haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988), C.1, S.368-370; Topaloğlu, Bekir-Çelebi, İlyas, “Havass-ı hams” md., *Kelam Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 122-123.

hafî ve ahfâdır. Sâlikin mânevî ve rûhânî âlemi, bunların icrâsıyla kemâle erer. Beden şehri olan insânî rûhunun yardımcıları olarak hizmetçi konumundadırlar.¹⁵²

Süleyman Şeyhî Efendî de, bu iki havâss-ı hamsenin tafsîlatına girmeden sadece isimlerini zikrederek her iki hâssaya (duyguya) temâs eder. Havâss-ı hamse-i zâhirîyi; görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma olarak beşe; havâss-ı hamse-i bâtînîyi de kuvvet-i hâfıza, kuvvet-i mütefekkere, kuvvet-i vâhime, kuvvet-i mütehayyile ve kuvvet-i müstereke olarak beşe ayırır. Ona göre bunların her biri, vücutta kendi bölgelerinde, kendilerine hâs bir şekilde görevlerini icrâ ederler. Bunlar kendi görevlerini yaparken, herhangi bir ihmâle ve müsâmahaya da meydan vermezler.¹⁵³

2.6.1.12. Hazarât-ı Hamse

Arapça bir terkip olan hazarât-ı hamse, beş hazret anlamındadır. Hazret kelimesi sözlükte, “yakınında ve yanında olmak, önünde bulunmak, huzuruna varmak ve çıkmak” gibi anlamlara gelir ve hazarât, “hazret” kelimesinin çoğuludur.¹⁵⁴ Tasavvuf ıstılâhında ise, tecellînin ya da varlığın beş küllî derecesinden her biri olarak ifâde edilir. Vahdet-i vücûdu kabul eden mutasavvıflar, Cenâb-ı Hakk’ın âlem ile olan münâsebetini açıklarlarken, mevcûdâtın ne şekilde ve nasıl yaratıldığı hakkında vahdet-i vücûd düşüncesine uygun bir sûrette açıklamalar yapmışlardır. Şeyh-i Ekber Muhyiddîn İbnü’l-Arabî ve onu takip eden bazı sûfilere göre, Allah’ın isim, fiil, sıfat ve tecellîleri sonsuzdur. Allah her an zuhûr ve tecellî halinde olduğundan, bu zuhûr ve tecellîler tekerrür etmemektedir. Çünkü kâinat her an yeni bir tecellî ve yeni bir yaratılış hâlidir. “Göklerde ve yerde bulunanlar, (her şeyi) O’ndan isterler. O, her an yeni bir ilâhî tasarruftadır.”¹⁵⁵ âyet-i kerîmesini, “Allah’ın her an yeni bir tecellî ve dâimi olarak zuhûr etmektedir” şeklinde yorumlayan mutasavvıflar, bu şekilde âlemin yaratılışı birçok mertebeden geçerek gerçekleştiğini ve bu yaratılış

¹⁵² Bkz. Rasim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2008), 453; Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Ma’rifetnâme*, haz. Cafer Durmuş (İstanbul: Erkam Yayınları, 2011), 20-23.

¹⁵³ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr.53b.

¹⁵⁴ İbn Manzûr, *Lisanü’l-Arab*, “hazret” md.

¹⁵⁵ er-Rahmân 55 /29.

mertebelerini hazarât-ı hams olarak inceleyip isimlendirmişlerdir. Bu mertebeler sırasıyla şu şekildedir.¹⁵⁶

1. Birinci Mertebe: Mutlak gayb hazretidir. Bu mertebede ne isim, ne sıfat, ne resim ve ne de sıfatlanan vardır. Allah Teâlâ henüz isim ve sıfatlar dairesine inmemiştir. Her şey Hakk'ın zâtında yok olmuştur. Nitekim “İnsan (henüz) anılır bir şey değilken (yaratılmamışken) üzerinden uzunca bir zaman geçti.”¹⁵⁷ âyeti buna işâret sayılmıştır. Yani Cenâb-ı Hakk vardı, kendisiyle bir şey yoktu.¹⁵⁸
2. İkinci Mertebe: Ceberût âlemidir. Taayyün-i evvel, akl-ı evvel, tecellî-i evvel, rûh-i izâfî, rûh-i küllî, gayb-ı muzâf, kitâb-ı mübîn ve hakikat-ı Muhammedîye gibi isimler de verilen mertebedir. Sonsuzluk âlemidir. İlk mertebede toplu olan varlık, bu makamda açılmış ve tafsîl üzeredir.
3. Üçüncü Mertebe: Melekût âlemidir. Âlem-i misâl, vahdaniyet, taayyün-i sâni, tecellî-i sâni, sidretü'l müntehâ ve âlem-i emr de denir. Bu âlem, şehadet âlemine yakındır.
4. Dördüncü Mertebe: Nâsût âlemidir. Âlem-i şehâdet mertebesi olup, cismânî âlemdir.
5. Beşinci Mertebe: İnsân-ı kâmil mertebesidir. Bunların hepsini kendisinde toplayan insân-ı kâmil mertebesidir. İlk dört âlem, Allah'ın ism-i a'zamıdır. Bunların tamamı, Allah'n zâtını gösterir ve insanda da vardır. O hâlde insân-ı kâmil, bütün âlemlerin özetidir. Kâinat, Allah'ın isim ve sıfatlarının yekûnu olduğu gibi, insan da kâinatın bir örneği olarak Allah'ın esmâ ve sıfatlarını kendisinde toplamıştır. Bu sebeple Rasûlullah Efendimiz, “Allah Teâlâ, Âdemi kendi sûretinde yarattı.”¹⁵⁹ buyurmuştur.¹⁶⁰

Süleyman Şeyhî Efendi de hazarât-ı hamseyi, varlığın beş mertebesi olarak târif etmiştir. Ona göre bu beş mertebe, on sekiz âlemin özeti olan beş âlemden ibârettir. On sekiz âlem de, on sekiz bin âlemin tafsili olan yetmiş bin âlemdir. Bundan dolayı

---

¹⁵⁶ Bkz. Ateş, Süleyman, “Hazarât-ı Hams” md., *DİA*, XVII, 1998, 115-116; Hasan Kamil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, 308.

¹⁵⁷ el-İnsân 76/1.

¹⁵⁸ Buhârî, Megâzî, 67,74; Tirmizî, Menâkıb, 3946.

¹⁵⁹ Buhârî isti'zân 1; Müslim Birr, 115.

¹⁶⁰ Süleyman Ateş, *İslam Tasavvufu*, (Ankara: Kılıç Kitapevi, ts.), 104.

hazarât-ı hamse denilmiştir. Süleyman Şeyhî Efendi de bu âlemleri; âlem-i mülk, âlem-i melekût, âlem-i ceberût, âlem-i lâhût ve âlem-i nâsût olarak ifade etmiş ve bu beş âlemin, zikrolunan isimlerinden başka daha çok isimlerinin olduğunu da belirtmiştir.¹⁶¹

2.6.1.13. Cezbe

Cezbe, lügatte “sürüklemek, kendine çekmek” anlamlarına gelir. Tasavvufta ise, Allah Teâlâ’nın kulu kendisine yaklaştırması ve âniden huzûruna yükseltmesidir. Sohbet ve zikir gibi meclislerde kalbinde meydana gelen vâridâta dayanamayarak kendinden geçen ve gayr-i ihtiyârî sıçrayıp nâra atan kimselerin davranışlarına da cezbe denilmiştir. Ayrıca Türkçe’deki “cezbelenmek, cezbeyle gelmek” gibi deyimler, bu tür cezbe için kullanılır. Buna karşılık ilk tasavvufî kaynaklarda, bu cezbeyle vecd¹⁶² adı verilmiştir. Gelen vâridâtın dışı yansıması anlamındaki cezbe, bazı bakımlardan farklılık arz eder. İlk sûfilerden itibaren mutasavvıfların bir kısmı, sıçrayıp nâra atan kişinin cezbesini ve bundan kaynaklanan taşkın hareketleri muhteber saymamışlardır.¹⁶³

Yine sûfilere göre cezbe, Allah’ın kuluna olan ihsânıdır. Bundan dolayı bu cezbe hâli, kulun elinde değildir. Cezbe, kulda istikâmet ve ibâdet arzusu doğurarak ona belâ ve musibetlere sabretme kuvveti verir. Ayrıca Allah’ın velîlerin rûhlarını kendisine çekip onlara zikirin tadını tattırması, onları kendisine yakın olmaya (kurbiyete) erdirmesi ve rûhî hayatlarını rabbânî bir hayat yapması, Allah’ın tevfik ve yardımıyla olur. Nitekim mutasavvıflara göre Peygamber Efendimiz’i öldürmeye giderken eniştesinin evinde duyduğu Kur’ân sesi ile imâna gelen Hazret-i Ömer’in hâli ile sultân iken avlandığı bir sırada, üç defa peş peşe “Sen bunun için mi yaratıldın?” sesini duyarak sultânlığı bırakan İbrâhim b. Edhem’in (k.s) tevbesi, cezbeyle örnektir. Böyle bir cezbeyle tutulanları, Allah iç âlemlerini kendilerine göstererek nefis ve dünyadan uzaklaştırır, Kendi Zâtı’na yaklaştırır. Bu anlamıyla

¹⁶¹ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 53b-54a.

¹⁶² İlâhî aşka dalıp kendinden geçme, coşkunluk hâli.

¹⁶³ Bkz. Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, 185; Yılmaz, Hasan Kamil, “Cezbe” md., *DİA*, VII, 1993, 504.

cezbe, peygamberlerin ve velîlerin sıfatıdır. Bu bir kabiliyet işidir. Kalb-i selîme kavuşturan bir yoldur.¹⁶⁴

Süleyman Şeyhî Efendi kelime olarak cezbenin, sözlükte ateşin kıvılcımı anlamına geldiğini ifâde etmiştir. Ona göre “*Cezbe, Rahmân’ın cezbelerindedir.*”¹⁶⁵ sırrından meydana gelmiştir. Yine Şeyhî Efendi’ye göre cezbe yoluyla sâlikin gönlünde; Allah’a meyletme kabiliyeti ve ilk muhabbetin meydana gelmesi oluşur. Nitekim cezbe, yeni tutuşan ateşe benzer. Bu ateş rahmânî bir nefeste alevlenirse, aşk ve muhabbet meydana gelir. Bu daha da şiddetli olursa, aşkın ileri boyutu olup sâlik seven iken sevilen, âşık iken ma’sûk olur. Şeyhî Efendi, sâlikin bu mertebede; aşk, âşık, ma’sûk, muhib ve mahbûbun bir olduğunun idrâkine ereceğini de ifâde eder.¹⁶⁶

2.6.1.14. Rûh-i Muhammedî

Rûh, lügatte “gitmek, geçmek, rüzgâr, ferahlık, yol” gibi manalara gelir. İstılâhî olarak rûh kelimesi, birçok târifî yapılmakla birlikte daha çok canlılarda hayatı sağlayan esas kuvvet şeklinde tanımlanmış ve kendisinin bir parçasını oluşturan ve sürekliliğini sağlayan “nefes” manasına da geldiği belirtilmiştir.¹⁶⁷

Tasavvuf ıstılâhında rûh, tek bir ilâhî mana olup insanda var olan bir latîfedir. Mutasavvıflar daha çok bu ruhûn mahîyeti üzerinde durmuşlardır. Onlara göre rûha tam manasıyla vâkîf olmak zordur. Bir sır olup Allah’ın insanın bedenine yerleştirdiği ve onun hayatiyetini sağlayan bir melekedir. Yani bedene canlılık ve hayat veren bir anlam ifâde eder. Bedene konulan rûh, nurdan yaratılmıştır. Beden karanlık, rûh ise aydınlıktır. Rûhun nurunun etkisiyle beden aydınlanır. Böylece rûha boyun eğer. Rûh, bedenden ayrılınca aslına kavuşur.¹⁶⁸ Rûh, tek bir ilâhî mana olmakla birlikte bütün cisimlerin rûhu olan zâtî rûh, insanlar yaratılmadan binlerce

¹⁶⁴ Serrâc, *el-Lümâ’*, 431; Hasan Kamil Yılmaz, A.g.y.

¹⁶⁵ Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, C.1, 397.

¹⁶⁶ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 54a-54b.

¹⁶⁷ Rağîb el-İsfehânî, *Müfredât*, trc. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu, 3.bs (İstanbul: Çıra Yayınları, 2012), “rûh” md., 445-447.

¹⁶⁸ Zafer Erginli, *Metinlerle Tasavvuf Terimler Sözlüğü*, (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2006), 837; Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, 274; Abdulkerî Kuşeyrî, *Kuşeyri Risâlesi*, 234; Kelâbâzî, *et-Tearruf*, 110.

yıl önce yaratılmış olup Cenâb-ı Hakk'ın “*Ona rûhumdan üfledim.*”¹⁶⁹ dediği izâfi olan rûh ve bedene canlılık kazandıran ve nefs-i emmâre olarak da ifâde edilen hayvânî rûh diye üçe ayrılır.¹⁷⁰

Şüphesiz Peygamber Efendimiz, Kur'ân-ı Kerîm'in beyânıyla âlemlere rahmet olarak gönderilmiş¹⁷¹ son peygamber ve son nebîdir. Kendi beyânına göre ise, varlığın başlangıcı ve ilk nurudur.¹⁷² Tasavvuf ehli de bu gibi âyet ve hadisleri referans olarak Rûh-i Muhammedî, Nur-i Muhammedî ve Hakikat-ı Muhammedî telakkisini geliştirmişlerdir. Bu durum daha çok İbnü'l-Arabî ve onun meşrebindeki ârifler nazarında ilk yaratılan, Peygamber Efendimiz'in nuru ve rûhudur, demişlerdir. Ayrıca bu durum, Süleyman Çelebî'nin Mevlîd-i Şerîf kitabında “*fî beyâni fitrati*’r-rûhi Muhammed aleyhisselam” serlevhasıyla özel bir bahis olmuştur. Süleyman Çelebî bu kitabında Allah Teâlâ'nın Peygamberimiz'i sevdiğini ve ilk olarak onun rûhunu yarattığını şöyle terennüm etmektedir:

Mustafâ ruhûnu evvel kıldı var

Sevdi onu ol Kerîm u Kirdigâr¹⁷³

Süleyman Şeyhî Efendi, rûhun emir âlemine ait gaybî bir husus olduğu için bu konuda izahın pekâlâ zor olduğunu ifâde ederek konuyu muhtasar bir şekilde açıklayabileceğini söylemiştir. Fakat Şeyhî Efendi, “*Allah'ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur.*”¹⁷⁴ hadisinden yola çıkarak ilk yaratılan şeyin Peygamber Efendimiz'in rûhu olduğu üzerinde durmuştur. Ona göre, Peygamber Efendimiz burada Allah'ın yaratmış olduğu rûhların hepsine, kendi rûhunun taalluk ettiğini tasvîr etmiştir. Bundan dolayı emir âlemindeki rûh, rabbânîdir. Nitekim “*Âdem'in çamurunu iki elimle kırk sabah yoğurdum.*”¹⁷⁵ buyurmuşlardır. Bu hadisteki “*biyedeyye* (iki

¹⁶⁹ el-Hicr 15/29.

¹⁷⁰ Uludağ, Süleyman, “Rûh” md., *DİA*, XXXIV,192-193; Ayrıca bkz. Veysel Akkaya, *Kâbe ve İnsan*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2000), 74-75.

¹⁷¹ el-Enbiyâ 21/107.

¹⁷² Hakim, el-Müstedrek, C.2, S.672, Hadis no: 4228.

¹⁷³ Hasan Kamil Yılmaz, “Mevlid-i Nebî'de Muhammedî Nur”, *Altınoluk Dergisi*, S.242 (Nisan 2006): 8.

¹⁷⁴ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C.4, S.127; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, C.1, S.265-267.

¹⁷⁵ Bkz. Ebî Abdillâh Muhammed b. Haddâd, *Tahrîcu Ahâdisi İhyâi Ulûmi'd-din*, (Riyad: Dâru'l-Âsime, 1987), 2314.

elimle)”den maksad, celâl ve cemâldir. “Kırk sabah” ifâdesi de emir âlemindeki kırk gün olan ve Hz. Âdem’in (a.s.) yaratılış safhası olan seb’ay-ı seyyâresidir. “*Ona ruhumdan üfledim*”¹⁷⁶ âyet-i kerîmesi de bu duruma işârettir. Ayrıca Şeyhî Efendi, yaratılmış olan rûhun, izâfî rûh olabileceğine de temâs etmiştir.¹⁷⁷

Süleyman Şeyhî Efendi, rûh-i Muhammedî’nin; hayata, hisse ve harekete canlılık veren mücerred (soyut) insânî bir latîfe olduğunu da ele almıştır. Ona göre buna, nefis-i nâtika bile denilir. Süleyman Şeyhî’ye göre, Peygamber Efendimiz’in farklı şekildeki “*ilk yaratılan şeyin ya rûhun ya nurun ya da kalemin*”¹⁷⁸ olduğu ifâdelerin hepsinin manasının bir olduğu; fakat ifâde bakımından ayrı olmalarının sebebi, mertebe itibariyle olduğunu açıklamıştır. Bunlara ilâveten onun kanaâtine göre bu rûh-i Muhammedî, ehâdiyyet (Allah’ın birliği) sırrının yansıması ve diğer rûhlara akseden rûh-i Ahmedî’dir. Yine Şeyhî Efendi’ye göre, “...*Sonra nurundan onları yarattı.*”¹⁷⁹ hadis-i şerîfi gereğince bütün rûhlar, Peygamberimiz Hz. Muhammed’in (s.a.v) nurundan yayılmıştır. Kâinattaki her şey de rûhların aksetmesindedir. Bu akis de, onun nurunun yansımasıdır.¹⁸⁰

2.6.1.15. Süleyman Şeyhî Efendi’nin Nasîhatleri

Lügatte *nasihat*, “bir şeyin sâf ve hâlis olması, kötülük ve bozukluktan uzak bulunması, iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek” gibi anlamlara gelen *nush* kökünden türemiş; başkasının hata ve kusurunu gidermek için gösterilen çaba, iyiliğe teşvik, kötülükten sakındırmak üzere verilen öğüt, başkasının faydası ya da zararı olan hususlarda bir kimsenin onu aydınlatması ve bu yönde gösterdiği gayret manalarında kullanılmaktadır. Ayrıca kaynaklarda nasîhat daha umûmî olarak kişinin inanç, ibadet, ahlâk ve her türlü iyiliklerdeki dürüstlük ve samimiyeti ifâde edecek şekilde açıklanmaktadır.¹⁸¹

¹⁷⁶ el-Hicr, 15/29

¹⁷⁷ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 54b

¹⁷⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C.4, S.127; Ebû Dâvûd, *Sünnet*, 17/4700.

¹⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, A.g.e.

¹⁸⁰ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr.54b-55a.

¹⁸¹ Mustaf Çağrıncı, “Nasîhat” md., *DİA*, XXXII, 2006, 408-409.

Tasavvuf sahasında nasihatleri içeren, *nasihatnâme* ve *pendnâme* türünde eserler kaleme alınmıştır. Bu eserler insanlara yol göstermek, öğüt vermek ve özellikle İslâm ahlâkını telkîn etmek maksadıyla yazılmış eserlerdir. Söz konusu bu eserlere bakıldığında nasihatlerin temeli, Lokmân Sûresi'nde 13-19. âyetlerinde yer alan Hazret-i Lokmân'ın oğluna verdiği öğütler ile Peygamber Efendimiz'in "Dîn, nasîhatten ibârettir."¹⁸² gibi hadislere dayanmaktadır. İslâm âlimleri, mütefekkirleri ve şâirleri bu âyetler ile bu hadislerin önemini göz önünde bulundurarak nasîhate dâir risâle ve kitaplar yazmışlardır. Bunlar oğul, mürîd ve bütün müslümanlar için kaleme alınan genel ahlâkî tavsiyeleri içeren eserlerdir.¹⁸³

Özellikle nasihatnâmelerde, insanoğlu yaşadığı müddetçe en doğru yolu bulmak ve uygulamak için dînimizin ve millî kültürümüzün değerleri bir bütünlük içinde verilir. Bu tür eserlerde âyet ve hadisleri, atasözleri takip eder. Bu eserler, aynı zamanda yazıldıkları çevrenin toplumsal ve ahlâkî durumunu ve bu durum hakkında bilgi veren kaynaklar durumundadır.¹⁸⁴

Süleyman Şeyhî Efendi de, *Medâr-ı Sâlikân*'ın son kısımlarında seyr ü sülûk yolunda olan ve bu yola girecek olanlara, nelere dikkat edecekleri ve nasıl bir âdâba sahip olacakları hakkında on iki tavsiyede bulunmuştur. Bu tavsiyelere bakıldığında Süleyman Şeyhî Efendi, kendi dönemindeki ictimâî hayat hakkındaki duruma, sâlikin hangi tavrı takınacağına, tasavvuf yoluna intisâb edenlerin nasıl bir yol izleyeceklerine ve bazı önemli noktalara dikkatleri çekmek için uyarı mâhiyetinde nasihatlerde bulunmuştur. Şeyhî Efendi, nasihatlerini şu şekilde beyân etmiştir:

1. Peygamber Efendimiz'in ahlâkına, edebine ve ilâhî lütuflara nâil olmak isteyen muhib ve mürîd, her önüne çıkan şeyhe meyledip intisâb etmemelidir. Öncelikle geçici bir zamana kadar onu takîb ederek zâhir ve bâtınını gizlice araştırıp tahkîk etmelidir. Hasseten bağlanacağı kişide ilhâd (dinsizlik) ve zındıklık hâllerinin ve dünya hırsının olup olmadığına iyice bakmalıdır. Onun tavır, yaşayış ve hâlini şeriât süzgecinden geçirerek tespite çalışmalıdır. Eğer bağlanmak istediği şeyh, kâmil ve şeyhlik şartlarına uyuyorsa ona tâbi olabilir

---

¹⁸² Müslim, İmân, 95; Ebû Dâvûd, Edeb, 67.

¹⁸³ Bkz. Alim Yıldız, *Nasihatnâme, Pendnâme, Ya da...*, *Ay Vakti Dergisi*, 2003- Nisan, Sayı:33.

¹⁸⁴ A.g.y.

ve olmalıdır. İstikâmet üzere ve şeriât ehli olduğuna kesin kanaât getirdikten sonra artık şeyhten keşif ve kerâmet beklememeli ve onu imtihâna tâbi tutmamalıdır. Mürşidin asıl kerameti, şeriâta yani Kur’ân ve sünnete tam bir uygunluk göstermesidir. Sâlik unutmamalıdır ki, şeyh efendi de bir beşerdir ve onun da bir takım ihtiyaçları ve eksiklikleri bulunabilir. O yüzden şeyhinden olağanüstü durumlar beklememelidir.

2. Sâlik, bu yolda samimiyet ve ihlâs içinde olmalıdır. Buna ilave edilecek ameller üzerine, zâhir ve bâtın maksatlar binâ edilirse zararı olmaz. Sâlik olacak kişi, yolun başındayken taklîd ile başlar ama onun hâli daha sonra tahkîke dönüşür.
3. Sâlik, bütün meylini ve himmetini Allah’ın sevgisine yönlendirip, bütün dikkatini O’nun muhabbetine yoğunlaştırmalıdır.
4. Sâlik, söz ve fiillerinde halkın beğenisi, riyâ, riyâset (baş olma sevdası), şöhret ve nefsin ahmaklığından kaçınmalıdır. Bunların izâlesi her ne kadar zor olsa da, Allah’tan yardım isteyerek enbiyâ ve evliyânın yolunu takip etmelidir. Çünkü ancak onlar vâsıtasıyla bunların üstesinden gelinir. Yeter ki, nefsin heva ve davalardan kaçınmaya gayret edilsin.
5. Bu mübarek yolun (tasavvuf ehlinin) gönüllüleri, daima zikrullah ile diri ve nurludurlar. Sâlik de bu yolun yolcusu olduğu için nerede olursa olsun, kendi sözünü ve fikrini tasdik için asla başkalarıyla mücâdeleye ve tartışmaya girmemelidir. Nitekim münâkaşa ve mücâdele, kalbi karartıp talan eder. Ayrıca söz söyleyip meşhûr olmak da, insanda var olan bir şehvettir. Fakat eğer Hakk’ı söyleyecek bir durum olursa, o zaman kelâm etmekte bir beis olmaz.
6. Sâlik, kesinlikle yalan ve hîleden sakınmalıdır. Bunlar öyle ibtilâlardır ki beşerîyetin diğer ibtilâları, bunlar kadar ağır olamaz. Ne olursa olsun, halkın beğenisinden kaçınıp asla yalana tevessül etmemelidir.
7. Sâlik, ne fakirlikte zillet göstermeli, ne de zenginlik ile izzet gösterisinde bulunmalıdır. Her iki durum da, halkın ve dostlarının nefretini celbeder.
8. Sâlik olan, zâhir ve bâtında seyr ü sülûkün yarısı olarak ifâde edilen *edebi* kendisine rehber edinmeli ve edebe çok riâyet etmelidir. Özellikle Kur’ân ve Sünnet’in âdâbına ve emirlerine, tarikatın usûl ve erkânına riâyet etmeli, bâtınî ve zâhirî âdâba dikkat etmelidir. Nitekim Âdem (a.s.) “Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ... (Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi

bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.)”¹⁸⁵ ifâdesiyle edebe riâyet edip, Allah’ın rahmetine mazhâr olmuştur. Şeytân ise, edebe riâyet etmeyip kibirlendiğinden lanet ve dalâlete uğramıştır.

9. Hak yolunun tâlibi olan sâlik, çok konuşmaktan dilini tutmalı ve korumalıdır. Çünkü çok konuşmak, hataya ve yalana sebep olur. Bu da dünya ve âhiretin kaybı demektir. Bundan dolayı sâlik az, öz ve hakîkatı konuşmalıdır.
10. Ehl-i tarîk olan, başka tarikatleri tenkit etmemeli, tarikatler arasındaki ihtilâfları ve tartışmalı hususları gündeme getirmemelidir. Çünkü bu ihtilâflardan dolayı kendi tarikatını methedip başka tarikatleri kötülemek, ma’nen bir eksiklikdir. Zirâ bütün tarikatların gayesi ve maksadı, birdir. Ayrıca sâlik, zenginlerden yüz çevirmemeli ve onlara hürmet etmelidir. Çünkü zenginlerde hususî bir yetenek olduğu için bu zenginlik onlara nasip olmuştur. Sâlik, zâhir ulemâsı için “*bunlar, marifetten ve hakikatlerden habersizdirler. Tarikatı da inkâr ederler*” diyerek onları küçümsememeli ve onlarla asla münakaşaya girmemelidir. Onlara kem gözle bakmamalıdır. Çünkü onlar sayesinde dünya işleri düzeltilip yoluna koyulur. Hatta dinimizi, onlar vâsıtasıyla öğreniriz. Tarikat ve marifetin saâdetine nâil olmamız, onlar sayesinde. Sâlik, avâmı ve cahilleri küçümsemeli, onlara merhamet ile muâmele etmeli ve onlara küçümseyici gözle bakmamalıdır. Hakîkat ve doğru olan, herkese aynı gözle bakıp kimseyi kendisinden daha aşağı görmemektir. Çünkü her şeyin aslını astarını en iyi bilen, Allah’tır ve O sûrete değil, kalbe ve niyete bakar.
11. Sâlik, sû-i zân sahibi olmamalıdır. Eğer bu sû-i zân hakkânî değilse, sâlikin mânen seviyesinin düşmesine sebep olur. Böylelikle bu kötü zan, onu büyük bir tehlikeye atmış olur.
12. Sâlik tanımadığı kimseye sır ve keşfini anlatmamalı, devlet adamları hakkında ileri geri konuşmamalı, her duyduğunu söylememeli, bir sözün aslını araştırmadan konuşmamalı, az yemeli, az konuşmalı ve az uyumalıdır.¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ el-A’râf 7/23.

¹⁸⁶ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 58b-64a.

2.2. Etvâr-ı Hâcegân

2.2.1. Etvâr-ı Hâcegân İle İlgili Bilgiler

Etvâr-ı Hâcegân, Medâr-ı Sâlikân'dan sonra yazılmıştır. Daha çok yeni sâlik olanlara yönelik ön bilgiler içermektedir. Müstakil bir eser olarak kaynaklarda belirtilmemiştir. Medâr-ı sâlikân ile art arda yazıldığı için *Medâr-ı Sâlikân fî Etvâr-ı Hâcegan* ismi altında tek bir eser olduğu anlaşılrsa da Etvâr-ı Hâcegan, Medâr-ı Sâlikân'dan ayrı ve Süleyman Şeyhî'nin ifâdeleriyle başı ve sonu olan bir eserdir. Medâr-ı Sâlikân da aynı şekilde müstakil bir eserdir. Her iki eserin tek bir isim altında zikredilmesi, konu itibariyle Nakşîliğin âdâbını ve Hâcegân yolunun durumlarını anlatma hususunda muhtevâ açısından benzeşmesinden kaynaklanmaktadır. Eser, Medâr-ı Sâlikân ile aynı tarihte yazılmış ve aynı nüsha içinde yer almaktadır.

2.2.2. Eserin İsmi

Etvâr-ı Hâcegân eseri de bir tamlamadan oluşmaktadır. Etvâr, tavr kelimesinin çoğulu olup “tavırlar, davranışlar, haller ve tarzlar” anlamına gelmektedir.¹⁸⁷ Hâcegân ise, Farsça'da hoca kelimesinin çoğulu olup hocalar, âlimler ve bilginler anlamlarına gelir.¹⁸⁸ Bu iki kelime bir terkîb hâlinde kullanıldığında “Hâcegânın tavrı ve davranışları” anlamına gelmiş olur. Eserin bu şekilde isimlendirilmesi de içeriğine uygundur. Tek el yazma nüshasının baş tarafında “Risâle-i Etvâr-ı Hâcegân li-Şeyhî Süleyman” şeklinde yazılmıştır. Fakat eserin metni içinde ismi zikredilmemiştir. Bununla beraber müellifimiz, hâcegânın tavırlarından bahsettiğini ifâde etmektedir.

2.2.3. Yazılış Gayesi

Süleyman Şeyhî, Etvâr-ı Hâcegân'da bu eseri hâlis niyetli birinin Nakşibendî yoluna olan meybinden ve muhabbet beslemesinden dolayı yazdığını ifâde etmektedir.¹⁸⁹

¹⁸⁷ İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, “t-v-r” md.

¹⁸⁸ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 238.

¹⁸⁹ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 83b.

Süleyman Şeyhî, bu eserini yazmaktaki gayesinin sadece Nakşibendî tarikatının âdâb, erkân, tavır ve kavramlarını muhtasar bir şekilde bir araya getirmek olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte bu yola sevgi besleyen ve girmek isteyen tâlibler için bir kolaylık olmasını ve bu vesîleyle kendisine hayır duâda bulunulmasını da ümit etmiştir.¹⁹⁰

2.2.4. Muhtevası

Eser, Nakşibendiyye âdâb ve ahvâlini anlatan konuları, Nakşî yolunun ve tasavvufun bazı ıstlâhlarını içermektedir. İçindeki ıstlâhlar şu şekildedir: Zikir, Kelimât-ı Kudsiyye, Nakşîlik, Hâcegân, Hatme, Seher vakti, Nezir-i Nakşibendî, Kur'ân'daki ve sair duâlar, Meşâyih'in faydası, Tarikatın faydası ve Rüyâların tâbiri.

Süleyman Şeyhî Efendi, eserin muhtevasını başlıklar halinde şu şekilde sıralamıştır:

1. Beyân-ı Ahvâl-ı Zikr
2. Beyân-ı İbârât-ı Semaniyye
3. Beyân-ı Enva'-ı Zikr
4. Beyân-ı Hatme-i Hâcegân
5. Tertib-i Hâcegân-ı Şerîf
6. Beyân-ı Bey'at
7. Beyân-ı Usûl-i Seher
8. Beyân-ı Nakşibendî ve Hâcegan
9. Beyân-ı Nezir-i Nakşibendî
10. Beyân-ı Havâss-ı Kur'âniyye ve Ed'iyye-i Sâire ve Te'sir-i Nüfûs-i Meşâyih
11. Beyân-ı Semer-i Tarikat ve Menâfi'-i Zikr
12. Beyân-ı Ta'bîr-i Menâmât
13. Beyân-ı Silsile-i Hâcegân

2.2.5. Nüshası

Etvâr-ı Hâcegân'ın tek bir el yazma nüshasının bulunduğunu ifade edilmiştir. Medâr-ı Sâlikân ile aynı nüsha içinde yer almaktadır.

---

¹⁹⁰ A.g.e., vr. 66b.

2.2.6. Eserdeki Tasavvufî Konular

2.2.6.1. Nakşibendîlik ve Âdâbı

İslâm dünyasında en meşhûr tarikatların önde gelenlerinden olan Nakşibendî tarikatı, Bahâuddîn Seyyid Muhammed Buhârî Nakşibend (ö.791/1389) nisbetiyle isimlendirilmiştir. Halîfelerinin irşâd ve tebliğ faaliyetlerinden dolayı Maverâunnehir ve Buhârâ'dan sonra, Nakşibendîliğin Orta Asya'dan İran coğrafyasına doğru yayılmasını sağlamıştır. 15. ile 16. asırlarda Harzem, Herat ve Tebriz gibi önemli şehirlerde faâl olan Nakşibendî tarikatı, Ubeydullah Ahrâr'ın halîfesi Molla Abdullah İlahî vâsıtasıyla Anadolu topraklarında tanınmaya başlamıştır. Nakşîliğin Müceddidiyye kolu, 12. yüzyılda ortaya çıkmış olup, kurucusu İmâm-ı Rabbânî olarak bilinen Ahmed Fârûkî Serhindî'dir. İmâm-ı Rabbânî'den dolayı Ahmediyye ya da Müceddidiyye ismiyle anılmaktadır. Hindistan'da yayılan Nakşibendiyye, bu bölgeden sonra İmâm Rabbânî'nin halîfelerinden olan oğlu Murad Buhârî vâsıtasıyla yayılmıştır. Müceddidiyye kolunun yaygınlığı, Abdullah Dihlevî ile daha da ileri bir boyut kazanmıştır.¹⁹¹

Nakşibendîliğin önceki mürşidleri vahdet halindeyken hafî, cemaât içindeyken cehrî zikri tercih ederlerdi. Fakat Bahâuddîn Nakşibend, hafî zikiri icrâ ederek kalpte *bend* etmeyi tercih etmiştir. Bundan dolayı “bend” denmiştir. Bu şekilde kalpte bend edip zikrin kalpte silinmeyen mühür haline gelmesi de “nakş” olarak isimlendirilmiştir. Dolayısıyla zikrullahı kalpte bağlayıp mühürlemeye de “Nakşibend” denilmiştir.¹⁹²

Nakşibendî tarikatında tasavvufî eğitim ve düşünce on bir esas üzerine binâ edilmiştir. Mürîdin riâyet edeceği bu ilkeler, Nakşibendî ıstılâhında “kelimât-ı kudsiyye” ismiyle anılmıştır. İlk sekizinin Abdulhâlık Gucdüvânî (k.s) tarafından belirlendiği kabul edilir.¹⁹³ Nakşibendîliğin önemli esas ve âdâblarından bir diğeri sohbettir. İlk dönemlerde seyr ü sülûkun en önemli esasıydı. Bahâuddîn Nakşibend hazretlerinin sohbetlerinde bulunmuş olan Salâh b. Mubârek el-Buhârî'nin

¹⁹¹ Bkz. Hamid Algar, *Nakşibendîlik*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2013), 72-75.

¹⁹² Esad Sâhib, *Mektûbât-ı Mevlânâ Hâlid*, Haz. Dilaver Selvi-Kemal Yıldız (İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 1993), 75.

¹⁹³ Medâr-ı Sâlikân bölümünde, bu esasların açıklamalarını yapmıştık.

“Yolumuz, sohbet yoludur.” şeklindeki sözü bu durumu göstermektedir. Bir diğer esas ise, intisâb eden mürîde icrâ etmesi için verilen **zikir**dir. Daha öncede değindiğimiz gibi bu zikir şekli daha çok hafî zikirdir. Nakşibendîlikte “ism-i zât zikri” ve “nefy ü isbât zikri” adı verilen başlıca iki çeşit zikir vardır. Nakşibendiyye’de en önemli esaslardan biri de **râbita**dır. Muhabbeti temin etme ve bağlılığın nişânesidir. Râbitanın vâsıtasıyla mürşid-i kâmilî örnek alma prensibi oluşmuş olur. Râbitanın gayesi, kalbi dünyevî alakalardan temizleyip mürşidin ruhâniyetinden feyz almak ve onun gıyabında mânevî beraberlik tesîs etmektir.¹⁹⁴

Nakşibendiyye tarikatının diğer bir adı da **hâcegân tarikatı**dır. Hâcegân, Farsça’da hoca kelimesinin çoğulu olup hocalar anlamına gelir. Nakşibendî yolunun meşâyihinin neredeyse tamamı ilmiyye sınıfına mensûb olmasından dolayı onlara “hâce” ismi verilmiştir. Bundan ötürü **hâcegân** tarikatı diye anılmışlardır. Nakşibendî-Hâcegân yolunun uygulaması ve ıstılâhından olan **hatm-i hâcegân** ise, sıkıntılı durumlarda ve zamanlarda kolaylık sağlamak, zâhirî ve bâtinî düşmanların belâlarından kurtulmak için belli bir tertîb ile okunan sûre ve zikirlerin yapılmasıyla icrâ edilen bir merâsimdir.¹⁹⁵ Süleyman Şeyhî Efendi de yukarıda belirtildiği gibi Nakşibendî tarikatı hakkında aynı bilgileri zikretmiştir.¹⁹⁶

Ehl-i Sünnet dâiresindeki diğer tasavvufî yollar gibi Nakşibendiyye’nin silsilesi, bir ilim silsilesi olmasının yanında aynı zamanda mânevîyât silsilesidir. Kökü Allah Resûlü’ne uzanır. Hem Resûlullah Efendimiz’in hem de sâdât-ı kirâmın bulunmasıyla nitelenen bir zincir olduğundan buna **silsiletü’z-zeheb (altın silsile)** ismi verilmiştir.¹⁹⁷

Süleyman Şeyhi Efendi de Nakşibendîlik yoluna -yukarıda ifâde edildiği gibi- **hâcegân** denildiğini ifâde eder. Ona göre bu hocalar yoluna bu ismin verilmesinin en önemli özelliği, şeriâtın zâhirine muhâlif olacak söz ve fiilden hiçbir tavır ve hareketlerinin olmamasıdır. Ayrıca Peygamber Efendimiz’in sünnetine tam bir ittibâlarının ve tavırlarının da yine sünnetle sâbit olmasıdır. Bununla birlikte Nakşîliğin Hâce Alî Râmitânî’den dolayı **azîzân** olarak isimlendirildiğini ve onun

¹⁹⁴ Bkz. Tosun, Necdet, “Nakşibendiyye” mad., *DİA*, XXXII, 2006, 342-343.

¹⁹⁵ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 238.

¹⁹⁶ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr.55a-56a.

¹⁹⁷ Necdet Tosun, “Tasavvuf ve Nakşibendîlik”, *Semerkand Dergisi*, 20.Yıla Özel Sayısı (2018): 107.

vasıtasıyla bu yolun yüksek derecelere ulaştığından azîzan nispetiyle anıldığını ifade etmektedir.¹⁹⁸

Yine Şeyhî Efendi'ye göre **Nakşibendî** denmesinin sebebi ise, Bahâuddîn Nakşibend'in **râbitayı** esas olarak seçmesiyle mürşidin nakşı gönülde bend olmasından dolayıdır. Evvelce bu tarîkin zikir usûlü, cehrî iken Şâh-ı Nakşibend ile hafî zikirle birleştirilmiştir. Fakat onun rüyâsında hafî zikir şeriâte daha uygun olduğu gösterilince, cehrî zikri kaldırmıştır. Şeyhî Efendi, Nakşibendî tarikatının ehli muhabbet ve maksûda tez erenlerin yolunun olduğunu da defalarca vurgulamıştır.¹⁹⁹

Tarikat, tasavvufun geliştirdiği önemli müesseselerden biridir. Genel kabûle göre tarikat; ahyâr, ebrâr ve şuttâr tarîki olarak üç grupta incelenir. Ahyâr tarîki, hayırlı mü'minler ve dindarların yolu anlamına gelip, bu yolda takvâ, zühd, ibadete düşkünlük esastır. Bu yolun yolcuları, genellikle nâfile ibadetlerle Hakk'a ulaşmaya çalışırlar. Ebrâr tarîki de, fazîletli mü'minlerin ve dindarların takip ettiği yol anlamına gelir. Bu yolda da tarîk-i ahyârın esaslarına ilâveten kalp tasfiyesi, nefis tezkiyesi, riyâzet, erbaîn, çile ve mücâhede esastır. Bu yolda daha çok riyâzet ve mücâhede ile yol alınır. Bu yolun yolcuları, Hakk ile muâmelede de, halk ile muâmelede de sîdk üzeredirler. Şuttâr tarîki ise, aşk ve muhabbet ehlinin yoludur. Aşk, vecd ve coşku ile bu yola girilir. Aşk ile ülfeti olmayan, bu tarîke sülûk edemez. Bu yolun yolcuları, Bâyezid-i Bistâmî gibi coşkun ve taşkın, Mevlânâ gibi âşık insanlardır.²⁰⁰

Süleyman Şeyhî Efendi de Nakşîliğin aşk ve muhabbet yolu olduğunu ifâde ederek bu tarikatın bir diğer isminin de şuttâr tarikatı olduğunu belirtmiştir. Ona göre şuttâr tarîki demek, şâtırlar (neşeli, hizmete koşan, aşk-muhabbet ehli ve her işe hazır bulunanlar), seyr ü sülûk yolunda maksûda çabuk erenler, muhibbler ve mahbûblar yolu demektir.²⁰¹ Nitekim aşk ve heyecan, Peygamber Efendimiz'in muhabbet yoluyla kazanılmıştır. Bu bağlamda sûfilere göre Cenâb-ı Hakk'ın "Habîbim" iltifâtına muhatap olan Peygamberimiz, muhabbetini de âlim ve âriflere miras bırakmıştır. Çünkü âlemlerin yaratılmasının sebebi, muhabbettir. Bu sevginin en

¹⁹⁸ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 55a.

¹⁹⁹ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr.75a-75b.

²⁰⁰ Hasan Kamil Yılmaz, *300 Soruda Tasavvufî Hayat*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010), 64.

²⁰¹ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 76a; bkz. *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 55b.

büyüğü insanlar içinde Hazret-i Resûl'de görülmüştür.²⁰² Hâsılı Şeyhî Efendi, sünnete bağlılığa önem verdiği için uyalacak öncelikli rehberin, Peygamber Efendimiz'in olduğunu muhtelif şekillerde vurgulamıştır. Nakşî tarikatının Kur'ân ve sünnete olan bağlılığını da daha önce belirtmiş olan Şeyhî Efendi, bundan ötürü muhabbetin merkezi ve yegâne önderi olan Peygamberimiz'in muhabbet özelliğini de örnek alan Nakşibendiyye yolunu, şuttâr yani aşk ve muhabbet yolu olarak isimlendirmiştir.

Süleyman Şeyhî Efendi, Nakşibendî yoluna intisabın üç yönünün olduğuna da değinmiştir. Ona göre bunların birincisi, cehrî ya da hafî olarak yapılan zikir olan Muhammedî özün telkinidir. İkincisi *hırkanın giydirilmesidir*. Hırka giydirilince telkin yapılmaz. Üçüncüsü ise *hizmet* ve *sohbettir*. Hizmet ve sohbet, sâlikin kendi halinin ıslahı, edep sahibi olması ve kendisine irşad edilmesi niyetiyle şeyhe itaat etmesidir.²⁰³

2.2.6.2. Nezr-i Nakşibendî

Nezir, lügatte “insanın yerine getirmeyi kendisine borç kıldığı, vâdettiği şey” manasına gelmektedir. Fıkhî bir terim olarak ise, Allah Teâlâ'ya ta'zîm için mübâh olan bir fiilin yapılmasını üstlenmek anlamına gelmektedir. Türkçe'de adak olarak isimlendirilen nezr, Allah Teâlâ'ya ibâdet amacıyla, mükellef olmadığı halde mübâh olan bir işi yapmayı kararlaştırmak, böyle bir işi kendisine vâcip kılmak ve bu konuda Allah'a söz vermek demektir.²⁰⁴

Cenâb-ı Hak, adak hususunda şöyle buyurur: “*Onlar adaklarını yerine getirsinler.*”²⁰⁵ Peygamber Efendimiz ise, adakla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “*Her kim Allah'a itaât edeceğini adarsa, itaât etsin. Her kim de Allah'a isyân edeceğini adarsa, Allah'a âsî olmasın.*”²⁰⁶ Kur'ân ve Sünnet-i Nebevî'de görüldüğü

²⁰² Akkaya, *Fîhi Mâ Fihîten Aşk İncileri*, 25.

²⁰³ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 76a.

²⁰⁴ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 368; Hamdi Döndüren, *Kur'ân ve Sünnete Göre Güncel Fıkhî Meseleler*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2016), 184.

²⁰⁵ Hac 22/29.

²⁰⁶ Buhârî, Eymân, 28-31; Ebû Dâvûd, Eymân, 19.

gibi nezretmeye, Allah'ın rızasına uygunluk şartı koşulmuştur. Hatta bu şarta uygun bir nezir, mü'min için rahmet ve sevap vesîlesi olmaktadır.

Nezr; kurban, oruç veya sadaka olarak İslâm'da ve bütün semâvî dinlerde Cenâb-ı Hakk'a olan takvâ ve kurbiyyeti ifâde eder. Sûfiler de bu takvâ hâlini ve yakınlığı doruk noktada yaşamayı hedeflemişlerdir. Meselâ kurban olarak adanan bir şey, sûfilere göre zâhirî ve bâtınî (mânevî) bir anlam ifâde eder. Yapılacak bu ibâdetin zâhirî tarafına tam uymakla birlikte derûnî tarafı, onlar için fedakârlık, teslimiyet, arınma, nefsin terbiyesi ve tevekkül ile “Halîlullah” olmayı ifâde eder. Yani Allah için adamak, sûfiler için tereddütsüz bir sûrette Hak yolunda canını fedâ etmenin tezahürüdür.²⁰⁷ Nitekim Halîlullah sıfâtına mazhar olan Hz. İbrahim (a.s) evlâdı Hz. İsmail'i (a.s) kurban etme teşebbüsünde hareket noktası Allah aşkı idi. Bu aşka sahip olduğu için evladını kurban etmeye lüzum kalmadı. Beslediği ilâhî muhabbet bir kurtarıcı olarak tecelli etti. Bu sevgi ve muhabbetin fedâkarlık sonucu en üst sevgiye yani ilâhî muhabbete pekâlâ yükselebileceğini göstermektedir.²⁰⁸ Bundan dolayı sadece Allah rızası gözetilerek Hz. İbrahim ile evlâdı Hz. İsmâil'in sergilediği teslimiyet ve fedâkarlık, sufilerin de şîârı olmuştur. Sûfiler, zâhiren verilen bir şeyin Allah Teâlâ katında bir rahmet ve ihsana dönüştüğünün farkında olmaya çalışmışlardır. Bu ince noktaya atfen bazı mutasavvıflar sadaka, kurban ve nezr gibi hususlara dikkat edip bunları sistemleştirerek aktif olmasını hedeflemişlerdir.

Nezretmek, daha çok fikhî bir konu olduğu için tasavvuf kaynaklarında müstakil bir konu olarak ele alınmamıştır. Bazı mutasavvıflarca farklı bir anlam ile telakkî edilmiş ve fikhî boyutundan ziyâde başka bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Her tarikatta ve tasavvufî ekolde her yolun kendine has remz ve üslûbu vardır. Meselâ dört kapı, kırk günlük çile, on makam, on sekiz âlem gibi numaralandırmalar mevcuttur. Söz konusu tarikat nezri ise bu şekilde bir numaralandırma ve remiz ile karşımıza çıkmaktadır. Bunun en meşhûr misâli ise, “Nezr-i Mevlevî-Nezr-i Şems” tir. Mevlevilikte on sekiz rakamı sembolik olarak nezri ifâde eder. Bunun on sekiz olması ise, ebcet hesâbına göre Cenâb-ı Hakk'ın Hayy isminin on sekiz sayı değerine tekâbül etmesidir. Bundan dolayı Mevlevîlik'te dokuz sayısı, dokuzun katları ve on sekiz rakamı önemli sayılmıştır. Ayrıca on sekiz sayısı, Mevlânâ hazretlerine günlük on sekiz defa tahakkuk eden tecellî-i Zât'a mebnîdir. Her nezir, bin derece itibariyle

²⁰⁷ Bkz. Süleyman Uludağ, “Kurban ve Sûfi”, *Hüdâyi Bülteni Dergisi*, S.4 (2016): 10-11.

²⁰⁸ Murat Kaya, *Ebedî Yol Haritası İslâm*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2012), 297.

on sekiz bin âleme tevâfuk eder. Aynı şekilde Nezr-i Şems de altıdır. Altışar bin itibariyle üç mevlîdler de on sekiz bine ulaşır. Âlemler de Hakikat-ı Muhammedî muhabbeti icâbıyla yaratılıp zuhûr etmiştir. Cenâb-ı Hakk'ın âlemlerin kendisinden yarattığı ilk nur yani aktif kabiliyet olan akl-ı küll yoluyla, nefis-i küll yani pasif kabiliyet meydana gelir. İkisinden de dokuz kat semâ oluşmuştur. Bu dokuz göğün hareketiyle anâsır-ı erbaâdan cemâdât, nebâtât ve hayvânât meydana gelmiş ve böylece “on sekiz bin âlem” sözü ortaya çıkmıştır.²⁰⁹

Mevlevîler başkasına hediye verecekleri zaman, “Nezr-i Mevlânâ” yani Mevlânâ'nın hediyesi olarak takdîm ederler. Takdîm edilen bu hediye geri çevrilmez. Fakat Mevlevîler hediye istemez ve sadakâ da kabul etmezler. İsteyen ya tarikata ya da tarikatın mürîdânına verebilir. Bu verilen adaklar da dokuz ve katları sayısınca verilir.²¹⁰

Süleyman Şeyhî Efendi ise bu uygulamayı, Nakşibendî tarikatı için Nezr-i Nakşibendî başlığıyla ele alır. Şeyhî Efendi, Nezr-i Nakşibendî için العبد يدبر و الله يقدر²¹¹ lafzının harfleri sayısı miktarınca *on sekiz* denildiğini zikreder. Fakat ona göre bu nezrin sayı bakımından on iki olması, daha uygundur. Ayrıca zikri geçen lafızdan توكلت على الله²¹² lafzının adedinin nezre daha uygun olduğuna da temâs etmiştir. Yine ona göre; on iki tarîk, on iki imâm, on iki burç, on iki şühûd, gece-gündüzün on ikişer saat olması, insan vücudunda on iki menfesin (nefesin alındığı yerlerin) on iki kapı olarak tâbîr olunması da on iki sayısına işarettir. Şeyhî Efendi, “Lâ ilâhe illallah” ile “Muhammedü'r-rasûlullah” kelimelerinin de on iki harf olduğuna dikkat çekerek sayı olarak Nezr-i Nakşibendî'nin on iki olduğunu söylemiştir.²¹³

Süleyman Şeyhî Efendi, nezretmenin meşâyîha uygun olmadığını ifade eder. Fakat ona göre derviş nezredebilir. Derviş, bazı sıkıntılarının giderilmesi ve isteklerinin gerçekleşmesi için nezreder. Aynı şekilde nezir, hem avâm hem de fakirler için de

²⁰⁹ Bkz. Abdalbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1983), 436.

²¹⁰ Timuçin Çevikoğlu, “Ney ve Nezr-i Mevlana İlişkisi”, *Mostar Dergisi*, S.30 (Ağustos 2007): 72-73.

²¹¹ Kul tedbir alır, Allah da takdîr eder.

²¹² Allah'a tevekkül ettim.

²¹³ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 75a-7bb.

uygundur. Bunun gayesi de, ne maksatla verilmişse o maksâdın gerçekleşmesi içindir. Yapılacak nezrin çeşidi, şeyhin tercihinine bağlıdır. Yine Şeyhî'ye göre kurban olarak sunulan nezrin muhtaç olan komşulara dağıtılması mürüvettendir ve Hak ehlinin de makbûludur. Yapılan adak vefât edene değil, onu yapanın hayatta olan fukârasına faydası olur. Eğer bu nezr, yine kurban edilir ve tekkeye verilirse şeyh de bunu fakir ve dervişlere paylaştırır veya şeyh gerçekten muhtaçsa maîşetine sarfeder. Fakat Hak dostları, Hak'tan başkasına muhtaç değildirler. Onlar her kimden ve nereden ne nasip olmuşsa, onu Hak'tan bilirler.”²¹⁴

2.2.6.3. Meşâyihın Te'sîri

Lügatte şeyh, yaşlı kimse anlamına gelip çoğulu “şüyûh, eşyâh ve meşâyih”tır. İslâm devletleri ve toplumlarında saygınlık ifâdesi olarak kullanılır.²¹⁵ Tasavvuf istilâhında ise, sâliklere rehberlik eden ve onları irşâd eden kişidir. Velî, pîr ve mürşid isimlendirmeleriyle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Türkçe’de er, eren ve ermiş kelimeleri de “şeyh” manasına gelir.²¹⁶

Kur’ân-ı Kerîm’de Allah Teâlâ, hak yolunda rehberlik eden gerçek âlimler ve mürşidler hakkında “Allah’tan ancak O’nun âlim kulları saygı ile korkar.”²¹⁷ buyurarak, ilahî hükümleri en güzel şekilde bilen ve tatbîk edenlerin onlar olduğunu beyân etmiştir. Ayrıca gerçek âlim ve irfân ehli olanlar, Peygamber Efendimiz’in vârisleridirler.²¹⁸ Bu duruma temâs eden İmâm Rabbânî hazretleri peygamber vârisliğini şu şekilde belirtmiştir: “Peygamberlerden bize iki türlü ilim gelmiştir; ahkâm ilmi ve sır ilmi. Peygamber ilminin gerçek vârisleri, her iki ilimden nasibi olan kimselerdir; sadece birinden nasibi olan kimseler değildir. Aksi bir durum vâris olmaya ters düşer. Zira vâris, mirasçı olduğu kimsenin her türlü mirasına vâris olan kimse demektir. Çünkü vâris , akrabalık ve aynı soyu taşıma sebebine binâen miras bırakan gibidir. Kısaca vâris olmayan, âlim de olamaz. Çünkü verâset, vâris ile miras

---

²¹⁴ A.g.y.

²¹⁵ Avcı, Casim, “Şeyh” md., *DİA*, XXIX, 2010, 49.

²¹⁶ Öngören, Reşat, “Şeyh” md., *DİA*, XXIX, 2010, 50-52.

²¹⁷ Fâtır 35/28.

²¹⁸ Ebû Dâvûd, İlim,1; Tirmizî, İlim, 19.

bırakan arasındaki bir yakınlığı ifade eder.”²¹⁹ Buna ilaveten büyük velî Şihabuddîn Sühreverdî, peygamberle olan bu yakınlığı ve ona nasıl vâris olunur durumu hakkında; herkesin Allah’tan alacağı ilim, irfan ve feyzin bir olmadığını ve maddî rızıklar gibi mânevî rızıkların da farklı olduğunu belirterek “*Allah gökten bir su indirdi ve her vâdî kendi miktarınca akıp su ile doldu.*”²²⁰ âyetiyle Allah’ın kullarına lütfettiği ilmin ve kerametlerin çeşitli olduğunu, takvânın hakikatlerine yapışmış ve dünyadaki zühd ehlinde olan sûfî meşâyihinin kalplerindeki ilim ve irfâna dikkatleri çekmiştir.²²¹

Kalbin tasfiyesi ile nefsin tezkiyesi hususundaki mürşidin lüzûmu, tasavvuf yolunda önemli bir yere sahiptir. Hayatın her alanında ehil bir ustanın ve yol göstericinin gözetiminde uygulama yapmadan başarıya ulaşmak, zor bir iştir. Bunun gibi tasavvufun terbiye metodu da, kâmil bir mürşidin istifâdesi ile olur. Yoksa bir kimsenin; kâmil bir şeyhin yanında bulunmadan, onun sohbetlerinden bol bol yararlanmadan, meclisinde teneffüs edilen mânevî havaya alışmadan ve orada yaşanan durumların mânevî zevkini tatmadan olgun bir insan olması mümkün değildir. Bunun için mutlaka olgunluğa erişmiş ve mânevî alanda yol almış Kur’ân ve sünnet istikâmetinde olan bir zâtın sohbetinde bulunmak, sohbetin vereceği mânevî zevki tatmak ve onun irşadından istifâde etmek şarttır.²²²

Süleyman Şeyhî Efendi, meşâyihın irşâdıyla sıkıntılara karşı olumlu bir etkinin oluşacağına dikkat çekmiştir. Nitekim ona göre karşılaşılan sıkıntıda, te’sîri olan duâların okunmasıyla şeyhin himmet ve teveccühünün önemli bir yeri vardır. Bunun yapılması için bir bedel alınsa da asl olan almamaktır. Fakat hastalığının ya da müşkilinin izâlesi için sadaka niyetiyle veren kişi için bu, zararın giderilmesine vesîle olur. Nitekim bu konuda “*Sadaka belâyı def eder, ömrü uzatır.*”²²³ hadisiyle bu hakikat sâbittir. Bu ifâdelerden sonra Şeyhî Efendi, mürşid-i kâmillerin himmet ve

---

²¹⁹ Bkz. İmâm Rabbânî, *Mektûbât Rabbânî*, çev. Talha Hakan Alp, Ömer Faruk Tokat ve Ahmet Hamdi Yıldırım (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2010), C.1, 268. Mektûp, 180-181.

²²⁰ er-Ra’d 13/17.

²²¹ Bkz. Ebû Hafs Şihâbuddîn Ömer Sühreverdî, *Avârifü'l-Meârif*, terc. Hasan Kamil Yılmaz-İrfan Gündüz (İstanbul: Vefa Yayıncılık, 1990), 8-9.

²²² Abdalbârî en-Nedvî, *Tasavvuf ve Tarikatın Yenilenmesi*, çev. Yusuf Ertuğrul (Konya: İslami Neşriyat, 1992), 165-168. Ayrıca bkz. Dilaver Selvi, *Kaynaklarıyla Tasavvuf*, 22.

²²³ Heysemî, *Mecmâü’z-Zevâid*, C.3, S.63.

duâlarıyla hasta olan kişiye, Allah'ın Şâfi ismi hürmetine şifâ verileceğinin altını çizerek meşâyih'in duâlarına müracaatı tavsiye eder. Çünkü yegâne şifâ veren Cenâb-ı Allah'tır.²²⁴

2.2.6.4. Zikir

Lügatte “bir şeyi anmak, hatırlamak” gibi manalara gelen *zikir* kelimesi, istilâhî olarak ise, Allah'ı anmak ve unutmamak sûretiyle gafletten ve nisyândan kurtuluş anlamında kullanılır. Zikir, dil ve kalp ya da her ikisi ile beraber yapılır. Bu ise, ya unutulmuş bir şeyi hatırlama ya da hatırdaki olanı muhâfaza etmek şeklinde olur. Zikir, Kur'ân-ı Kerîm'de farklı şekillerde âyetlerde²²⁵ ve Peygamber Efendimiz'in hadislerinde²²⁶ geçmekle beraber zikrin önemine ve zikir ehlinin faziletlerine işaret edilmiştir.²²⁷

İnsan, dâhar olduğu maddî ve mânevî hastalıkları için şifâyâ muhtaçtır. Allah'ın yaratmış olduğu birçok şeyde öyle çeşitli özellikler vardır ki, onlar maddî hastalıklar için birer şifâ vesîlesidir. Allah'ı zikretmek ise, mânevî hastalıkların ortadan kalkması için en önemli çarelerdendir. Bu çarelerin en büyük faydası, kalbin huzûra ermesi ve çeşitli hastalıklardan kurtulup şifâ bulmasıdır. Zinde ve sağlıklı bir kalbe, uyanık bir rûha, mutlu bir hayata sahip olmak isteyenler, Allah'ı zikretmeye ve tefekkür etmeye devam etmelidirler.²²⁸

Ecdâdımız da, “Hafıza-i beşer, nisyân ile mâlûldür” demişlerdir. İnsanlığın nisyân ve gaflet illetine, yani unutma zaâfî ve kasvet-i kalp hastalığına karşı, Allah'ın gönüllerdeki mânevî varlığını ve ulvî mevkiîni sürekli tazelemek, O'nu daima hatırdaki tutmak ve kalbi O'nunla canlandırmak gerekir. Kulu Rabbine yaklaştıran en kuvvetli bağ olan zikir de tefekkürdeki durgunluğu, dimağdaki uyuşukluğu gideren, dinî hükümleri îfâ hususundaki rağbeti arttıran mânevî bir takviye ve feyiz vesîlesidir.

²²⁴ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 76b-77a.

²²⁵ el-A'râf 7/205; el-Ahzâb 33/35, 41-42; el-Ankebût 29/45; el-Bakara 2/152; el-Enfâl 8/45; er-Ra'd 13/28; el-Cumâ 62/10; el-Munâfikûn 63/9, en-Nûr 24/37.

²²⁶ Bkz. Tirmizî, *Dâvât*, 83; İbni Mace, *Edeb*, 53; Müslim *Zikir*, 39.

²²⁷ Öngören, Reşat, “Zikir” md., *DİA*, 2013, XLIV, 409-412.

²²⁸ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hadis Günlüğüm*, (İstanbul: Mavi Lale Yayınları, 2010), 557.

Öte yandan bütün ibadetler, Allah'ı uyanık bir kalb ile zikredebilme ölçüsünde kıymet kazanır.²²⁹

İşte bu uyanıklığın hâsıl olabilmesi için mutasavvıflar da yoğun bir şekilde zikrin üzerinde durmuşlardır. Nitekim onlara göre zikirden maksat; Allah'ın zâtı, sıfatları, esmâsı, ihsânının bolluğu, takdîrinin gerçekliği gibi hususlarda kalbin uyanıklığını sağlamak, Allah'ı kalpte hazır tutmak ve O'nu görüyormuş gibi murâkabe etmektir ki bu, ihsân makamıdır. Ayrıca mutasavvıflarca şöyle de denilmiştir: Zikir, Allah'a olan aşırı muhabbetin ya da korkunun etkisiyle gaflet meydanından müşâhede fezâsına çıkmaktır. Böylece insanın, Allah ile ünsiyeti peydâ olur ve mâsivâdan uzaklaşır. Sehl b. Abdullah et-Tüsterî'ye (ö.283/896) göre zikir, ilmin ortaya koyduğu Allah'ın kişiyi müşâhede etmekte olduğunu anlamak, onun da kalbinde O'nu kendine yakın olarak görüp O'ndan hayâ etmesi, sonra O'nu gerçek manada nefesine tercih edip davranışlarına yansıtmasıdır. Hâlis bir zikir ile evvela, takvânın tahakkuku için gayret gösterilmelidir. Hakîkî takvâ da, haramlardan kaçınmak ve mâlâyânî şeylerden uzaklaşmak ile kazanılır. Bazı sûfîler de öncelikle zikir, sonra kalp ve daha sonra sır ile yapılan zikir şeklinde sıralamış ve zikrin nihâyetinde rûhların Allah'ın nuruyla ulvîleşeceğini belirtmişlerdir. Buna ilâveten dil zikrinden, kalp zikrine geçen sâlikin kalbinin Allah dediğini işittikten sonra, sır zikrine geçilir. Sûfîler, hem dil hem kalp ile zikreden kimsenin seyr ü sülûkte kemâle ereceğini vurgulamışlardır. Zikrin nuru kalbi tamamen kaplayıp hakîmiyeti altına aldığı zaman kalp gözünün açılacağını ve bununla karanlık yerlerde bile eşyanın hakîkatinin görülmesinin mümkün olacağını ifâde ederler. Kalp ile yapılan zikirde, Allah unutulmadığından, zikr-i dâimî söz konusudur. Bu merhaleden sonra zikredilenin vasıfları hatırlanır, akabinde seyr-i ilallah olduğu için zikirden fâni olunur. Zikredilenin vasıfları, insanın vasıflarını yok ettiğinden insan, yaptığı zikirden fâni olur ve Allah'tan başkasını unuttur. Böylece “Unuttuğun zaman Rabbin'i zikret.” âyetinin sırrına mazhar olunmuş olur.²³⁰

²²⁹ Osman Nuri Topbaş, *Hak Dostlarının Örnek Ahlâkından-2*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2011), 97-98.

²³⁰ Serrâc, *el-Lümâ*, 253; Abdulkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâle*, 234-236; Ebû Bekir Muhammed b. İshak el-Kelâbâzî, *et-Tearruf: Doğu Devrinde Tasavvuf*, çev. Süleyman Uludağ, 5 bs. (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), 169-172; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 728-729.

Süleyman Şeyhî Efendi ise zikir konusunda sayı bakımından zikrin çokluğuna nazar olunmayacağını ifade etmiştir. Ona göre esas olan, zikirde huzûr ve uyanıklığın olmasıdır ve böyle bir zikre itâbar olunur. Zîrâ gaflet ile yapılan zikir, gafleti meydana getirir. Ondan hiç fayda hâsıl olmaz. Yine Şeyhî Efendiye göre zikirden kasıt, sâlikin kalbinde ve vicdânında ilâhî tecellilere şâhit olması ve onda huzûr hâlinin oluşmasıdır. Çünkü böylelikle o, zikirde bir zevk hâline ve aşk nurunun sevinç ve müjdesine vâsıl olur. Bu vesîleyle sâlik, Allah'tan gayrı herşeyden arınmış olarak Allah Teâlâ'nın varlığını hayranlıkla seyreder. Ayrıca Şeyhî Efendi, zikrullah ve kelime-i tevhîd zikri vâsıtasıyla bu mânevî müşâhede mertebesine vâsıl olunacağını ifâdelerine ekler. Yine ona göre bu zikrin merkezi, *noktay-ı süveydâ* ismiyle meşhûr olan kalptir. Vücûd şehrinin merkezi ve nazargâh-ı ilâhî olan kalbi, nur çerağına benzeterek şu şekilde şîire dökmüştür:

Gönülde yanacak Hakk'ın çerâğı

Kesilir ağıârın ondan ayağı²³¹

2.2.6.5. Zikrin Çeşitleri

Zikir ibadeti, ihlâsın ve ihsân hâlinin teşekkülüne vesîledir. Aynı zamanda kalbin muhâfazası açısından da elzendir. Maddî ve mânevî varlığımızın merkezi olan kalbimiz, sâlih amellerle düzelip sıhhate kavuştuğu gibi, çirkin fiillerle ve şeytânın vesveseleri ile fesâda uğrayabilir. Nu'mân bin Beşir'den (r.a) rivâyet edilen meşhûr bir hadis-i şerîfinde Peygamber Efendimiz "*Helâl bellidir, haram da bellidir*" dedikten sonra, "*Dikkat ediniz! Vücutta bir et parçası vardır ki, o sıhhat bulursa bütün vücut salâha erer. Eğer o fesâda uğrar ve hastalanırsa, bütün vücutta fesâd ortaya çıkar, bozulur. Dikkat edin bu et parçası, kalptir.*"²³² diyerek Müslümanları uyarmıştır. Bu sebeple insanın kalbine sahip çıkması ve onu her türlü hastalıktan koruması zarûrîdir. Bilindiği gibi ibâdet, ancak niyetle edâ edilebilir. Bütün ameller niyete göredir ve "*insanlar niyetleri üzere dirilticeklendir.*"²³³ Müslümanlar, Resûl-i

²³¹ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 42a-42b.

²³² Müslim, *Müsakaât*, 102-108; Ebû Davud, *Kuzat*, 2.

²³³ Buhârî, *Bedü'l-Vahy*, 1.

Ekrem'in tavsiye ettiği zikirleri ihlâs ile edâ ederler ve bu zikirlerine uygun bir hayat yaşamaya gayret gösterirlerse imtihanı kazanmak kolay olacaktır.²³⁴

Mutasavvıflar, âyet ve hadislerin ışığında zikri, tarikatın üssü'l-esası saymışlardır. Ancak zikrin gizli ve âşikâr yapılışı hususunda farklı görüş ve uygulamalara gitmişlerdir. Çünkü zikri emreden âyetler, genelde iki türdür. Bir grubu doğrudan doğruya veya mutlak manada zikri emrederken, diğer grubu “*Sabah ve akşam Rabb'inin adını zikret.*”²³⁵ âyetinde olduğu gibi Allah'ın adının anılmasını emretmektedir. Doğrudan zikri emreden âyetler, sanki Allah'ı hiç unutmamayı ve hâtırdan çıkarmamayı emrederken; açıktan (cehrî) zikri emreden âyetler ise, bir bakıma zihnî ve kalbî olarak bu noktaya gelemeyenlerin, dil ile Allah'ın adını anmalarını, Kur'ân okumalarını, evrâd ve tesbîh gibi zikrin yardımcı unsurlarıyla meşgûl bulunmalarını beyân etmektedir. Tasavvuf ehli de, insan-ı kâmil üzerinde yoğunlaştığı için, zikir yoluyla kalbin imârına ziyâdesiyle ehemmiyet vermişlerdir. Zikrullah'ı daha sistemli ve intizâmlı icrâ edebilmek için de takvâ okulu olan tarikat ile müesseseleştirme yoluna gitmişlerdir.²³⁶

Tarikatlar, tarihin seyri içinde ferdî ve toplu zikre büyük önem vererek bunun icrâ şekli konusunda değişik usûller geliştirmişlerdir. Toplu zikre genellikle semâ, âyin, hadr gibi isimler verilmiştir. Ferdî zikir türleri tarikalara göre lisânın, kalbin, hafnin, ahfânın, sırrın zikri gibi adlar aldığı da olmuştur. Bazen “hafî mi yoksa cehrî zikrin mi efdâl olduğu” da tartışılmış, genellikle birinin diğerinden efdâl oluşundan çok, şahıslara ve içinde bulunulan hâle göre te'sîrinin farklı olacağı görüşü paylaşılmıştır. Tarikatlarda hafî zikrin genellikle Hazret-i Ebûbekir (r.a) vâsıtası ile gelen Sıddıkî meşreblerin; cehrî zikrin de Hazret-i Ali (r.a) kanalıyla gelen Haydarî meşreblerin yöntemi olmuştur. Zikrin lâfızları itibariyle tevhîd, lafza-i celâl ve esmâ zikri gibi çeşitleri vardır.²³⁷

Süleyman Şeyhî Efendi de zikrin çeşitlerini *Etvâr-ı Hâcegân*'da şu şekilde kaydetmiştir:

²³⁴ Yusuf Kerimoğlu, *Kelimeler Ve Kavramlar*, (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2011), 443.

²³⁵ el-Müzemmil 73/8; el-İnşirâh 76/25.

²³⁶ Bkz. Hasan Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf Ve Tarikatlar*,172.

²³⁷ A.g.e., 172-173.

1. Tehlîl Zikri: “Lâ ilâhe illallah” zikridir. Kelime-i tevhîd zikri, ehl-i tasavvuf arasında seyr ü sülûkta çok önemli bir uygulama olarak görülür. Bu zikir, Peygamber Efendimiz’in bir uygulaması olup, şu hadis-i şerîften iktibâs edilmiştir: “*Zikrin en faziletlisi, lâ ilâhe illallah ve duânın en faziletlisi ise elhamdülillâh’tur.*”²³⁸

Şeyhî Efendi, bunun sâlikin lisân ve gönül ile dâimî bir şekilde zikretmesinden ibâret olduğunu ifâde etmiş ve kendi kanaâtine göre ise tehlîl zikrinin yalnız gönülden yapılması gerektiğini söylemiştir.

2. Zikr-i Erre: Arapça’da “erre”; Farsça’da ise “testere”, *bıçkı* anlamına gelir. Yani bu zikre, bıçkı zikri denir. Buna zikr-i minşârî de denilmiştir. Zikir esnasında hançerden odun kesen bıçkıyı andırır gibi ses geldiği bıçkı zikri olarak isimlendirilmiştir.²³⁹ Bu zikir, ne lisân ne de kalbî bir zikirdir. Lisân zikri ve kalbî zikir arasında dimâğda testere sesi çıkartan bir zikirdir.
3. Zikr-i Hayret: Zâkirin kim olduğu hayretidir. Tevhîd makamı ve vahdaniyet sırrının hayretidir.
4. Zikr-i Maiyyet: “*Siz nerde olursanız, O sizinle beraberdir.*”²⁴⁰ âyetinin sırrının ortaya çıktığı mertebeyi ifâde eder.
5. Zikr-i Zarûriyyet: Zarûfî yani normal günlük yapılan zikirlerdir.²⁴¹

2.2.6.6. Zikir Telkîni

Tarikatlarda zikrin telkîni, kulun Rabbine yaklaşmasını sağlayan en büyük ibâdet ve nefsi terbiye için uygulanan riyâzet olarak en önemli esaslardan kabul edilir. Bu zikir faâliyeti, velîlik şehâdetnâmesi olarak ele alınır. Bundan dolayı zikri terkedene, velâyetten (dostluktan) da mahrum edilmiş olur. Tasavvuf yolunun üstadları, nefislerin mânevî hastalıklardan nasıl kurtulacağını mürîdlerin durumuna göre onlara en uygun zikri telkîn ederek Hakk’a ulaşmalarına vesîle olmuşlardır.²⁴²

²³⁸ İbn Mâce, Edeb, 55.

²³⁹ Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 730.

²⁴⁰ el-Hadîd 57/4.

²⁴¹ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 69b-71b.

²⁴² Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, 248.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de “*De ki: “(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahmân diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihâyet en güzel isimler O'nundur.*”²⁴³ âyeti dikkate alınarak mürîde ism-i zât başta olmak üzere el-Esmâü'l-Hüsna'dan bazı isimler veya kelime-i tevhîd telkîn edilmiştir. Mürîd bunları kendisine tavsiye edildiği sayıda tekrar etmek sûretiyle gerçekleştirir. Nitekim hadislerde de tavsiye edilen bir kısım zikir ve tesbîhlerin belli sayılarda yapılması istenmiştir.²⁴⁴ Sûfilere göre zikrin şeyh tarafından telkîni hayafî önem taşır. Telkînin hakîkatini faydalı bir vâkıada öğrenmiş olan mürşidin bu zikir telkîni, rûhânî bir aşlamadır. Ağaçlar nasıl aşılanıyorsa, mürîde de şeyhin telkîni sâyesinde “nurânî sırlar, rabbânî ve rûhânî nefesler” aşılanmaktadır. Böylece mürîd, mürşidinin verdiği zikri eksiksiz yaptığında hevâsına uymadığı, şeyhinin tavsiyesini dinlediği için maksada erer.²⁴⁵

Süleyman Şeyhî Efendi de zikir telkînini şeyhin mürîde inâbet (tevbe) verme tarîki olduğunu söylemiştir. Mürşidin telkîninin, tenhâ bir yerde maddî ve mânevî bir temizlikten sonra yapılması gerektiğini tavsiye etmiştir. Daha sonra kibleye yönelerek şeyhin, mürîdin tabiâtını ve durumunu göz önüne alarak onun hâlinin kurtuluşuna vesîle olacak bir reçete vermesi gerektiği şeklinde izahatta bulunmuştur. Ona göre bu yapılırken de -mürîdlerin her birinin kabiliyeti aynı olmadığından- her mürîdin kabiliyetine göre telkînde bulunulması gerektiğini ifâde etmiştir.²⁴⁶

Süleyman Şeyhî Efendi, bir Nakşî şeyhi olduğu için usûl olarak o da aynı şekilde hafî (gizli) olarak ism-i zât zikri olan *Allah* zikri ile nefy ü isbât zikri olan *lâ ilâhe illallah* zikirinin icrâ ve telkîn edildiğini vurgulamıştır. Ona göre sükûnetle bu zikre yoğunlaşılması gerekir. Ayrıca zikir kaptan yapılmalıdır. Nakşî meşâyih tarafından buna *zikr-i kalbî* denilmiştir. Çünkü kalp, Allah Teâlâ'nın sırrının mazhar olduğu yerdir ve bu bölgeden Allah'ın muhabbetine nâil olunur. Nitekim gönül olan bu et pâresi, Cenâb-ı Hakk'ın insanoğlunun idrâk etmesi için yaratmış olduğu bir bölgedir. Şeyhî Efendi, kelime-i tevhîd zikri vâsıtasıyla kalpten bütün mâsivânın bertaraf edileceğine de değinmiştir. Kısacası Süleyman Şeyhî'ye göre bütün bunların

²⁴³ el-İsrâ 17/110.

²⁴⁴ Bkz. Buharî, Fezâilü's-Sahâbe, 9; Müslim, Zikir, 9.

²⁴⁵ Veysel Akkaya, “*Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'de İdrîs Peygamber*”. (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010), 178.

²⁴⁶ Şeyhî, *Medâr-ı Sâlikân*, vr. 40b.

yapılması, muhabbete ve cezbeyle hazır olan mürîdin, Allah ism-i şerîf zikrine odaklanması için kendisine telkîn yoluyla bu vazîfenin verilmesidir.²⁴⁷

2.2.6.7. Bey'at

Lügatte *biat/bey'at*, “itaât, bir şeyi satmak, satın almak, el vermek, alışveriş yapmak, karşılıklı sözleşmede bulunmak, başındaki idareciye itaat etmek üzere yapılan sözleşme” gibi anlamlara gelmektedir. Buna göre kelimenin hem fikhî hem itikadî yönleri de vardır.²⁴⁸ Fakat biz sadece tasavvufî olarak bu konuyu ele aldığımız için itikadî ve fikhî boyutuna girmeyeceğiz.

Kur'ân-ı Kerîm'de de biat kavramı ele alınmış ve Allah Teâla tarafından teşvîk edilmiştir: “*Sana bîat edenler ancak Allah'a bîat etmiş olurlar. Allah'n eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir.*”²⁴⁹ Âyette de görüldüğü gibi Peygamber Efendimiz'e tâbi olmak ile biatin varlığına değinilmiştir. Sünnete de aynı durum söz konusudur. Nitekim Peygamber Efendimiz Akabe biatında²⁵⁰ olduğu gibi sahâbeden, İslâm'a girişlerinden sonra çeşitli vesîlelerle söz alıp biat almıştır. Bu biat şekli de sonraki İslâm toplumu ve idâresi için bir örnek teşkil etmiştir.²⁵¹

Tasavvuf ıstılâhında biat, mürşid ile sâlik arasında yapılan sözleşme anlamındadır. Başka bir ifâdeyle mâhir bir eğitici, ârif ve Rasûlullah'ın sünnetine bağlı hakîm bir üstadın sohbetinde bulunmak, tavsiyelerini kabul etmek ve neyi nasıl yaptığını fiilî olarak hayata tatbik etmekten ibârettir. Bu anlaşma ile sahâbenin yaptığı gibi sâlik de, Allah'ın halîfesi olarak gördüğü mürşidine sâdik ve bağlı kalacağına, Allah yolunda olgunluk kazanmak için onun dediklerine riâyet edeceğine, haramlardan

²⁴⁷ Şeyhî, A.g.e., vr. 41b-45a.

²⁴⁸ İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, “biat” md.; İbn Haldûn, *Mukaddime*, 577-578.

²⁴⁹ el-Fetih 48/10.

²⁵⁰ Buhârî, Ahkâm, 43; Nesâî, Biat, 1-5.

²⁵¹ Bkz. Şah Velîyullâh Dihlevî, *Kavlü'l-Cemîl*, thk. Muhammed Abdulkâdir Nassâr-Ahmed İbrâhim Abdülhâmid (Kâhire: Dâru'l-Cevdiyye, 2010), 30.

sakınarak takvâya sarılacağına, tevbe edip bir daha günah işlemeyeceğine dâir söz vermesidir.²⁵²

Sûfler, bey'at kavramı için “inâbet, intisâb, el verme, ahd” gibi kavramları da kullanmışlardır. Biatin, günahlardan tevbe etmek ve Allah dostlarından el alıp bereketlenmek gibi çeşitleri de vardır. Tasavvufta böylelikle tevbe için mürşidi şâhid tutarak biatta bulunma ameliyesi icrâ edilir.²⁵³

Süleyman Şeyhî Efendi biatin, inâbet verme yolu olduğunu söyleyerek şeyh ile sâlikin karşılıklı oturarak murâkabe etmeleri olduğunu ifâde eder. Bu inâbet verme usûlünü de şu şekilde târif eder: “Şeyh ile sâlik gözlerini kapatıp kalben ‘Allah’ ism-i celâl’ini on beş dakikaka kadar zikrederler. Gözler açıldıktan sonra mürşid-i kâmil, mürîdin bu zikri hissedip hissetmediğini suâl eder. Eğer bir hissiyât oluştuysa bu sözleşme olmuş olur. Fakat bir hiss oluşmadıysa güzelce tekrar anlatılır ve telkîn edilir. Böylelikle şeyh, mürîde hitap ederek kendisinden söz almış olur. Bu hitapla mürşid, sâlikten söz alarak bazı zikir ve evrâdı ona telkîn eder.” *Şeyhî Efendi*, bu zikrin belli adedinin olmadığını ve şeyhin vermiş olduğu zikrin tenhâ yerde edâ edileceğini de ifâdelerine eklemiştir. Ona göre mürîdin, şeyhinin kendisine vermiş olduğu zikri her hâlükârda yapması lâzımdır ve bunu pirdâşı (tarikât kardeşi) dışında kimseye söylememesi gerektiğine de dikkat etmelidir. Yine Şeyhî’ye göre biât, üç defa yapılır ve böylelikle üç kez üst üste söz alınır. Eğer zikre ilâve olarak râbita da verilecek olursa o zaman usûlüne uygun râbita da târif edilir. Bunun ilâve edilmesi de güzel olur. Fakat râbitayla beraber zikir vazifesi aksatılmamalıdır.²⁵⁴

2.2.6.8. Usûl-i Seher

Arapça bir kelime olan seher, lügatte “gece uykusuz kalmak, uyumamak, sabah olmadan, tan yerinin ağarmasından önceki vakit, gecenin üçte biri olan vakit” gibi anlamlara gelir. Tasavvufta ise, gecenin son bölümünü; seher vaktinde namaz kılma,

²⁵² Bkz. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, 97-98; Muhammed Ali Aynî, *Tasavvuf Tarihi*, (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017), 250; Muhammed Nurullah Seyda el-Cezeri, *Tasavvufun Sırları*, terc. İbrahim Öztürk (İstanbul: Elvan Ajans, ts.), 46-47.

²⁵³ Dilaver Selvi, “Biat Sünnetinin Tasavvufta İhyâsı”, *Uluslararası İslami Araştırmalar Dergisi*, C.1, S.1, (2015): 3.

²⁵⁴ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr.72b-74a.

zikretme, kıraatte bulunma, tefekkür etme, murâkabe etmek, niyâzda ve istiğfârda bulunmak suretiyle değerlendirmektir.²⁵⁵

Seher vakitleri Allah'ın rızâsını, sevgisini kazanmak ve kâmil mü'min olabilmek açısından ganimettir. Çünkü Allah Teâlâ “*Onlar seher vakitlerinde istiğfâr ederler.*”²⁵⁶, “*Onlar, geceleri pek az uyurlardı. Seher vakitlerinde de istiğfâr ederlerdi.*”²⁵⁷ âyetleriyle seher vaktini değerlendiren kullarını methetmektedir. Fahr-i Kâinât Efendimiz de “*Aman ha! Gece kalkmaya çalışın. Çünkü o sizden önceki sâlih kimselerin âdetidir. Yine o Rabbinize yakınlıktır, kötülöklere keffârettir ve günahlardan alıkoyar.*”²⁵⁸ buyurarak seherin ne kadar kıymetli olduğunu vurgulamıştır.

Allah'a dost olma gayretinde olan sûfiler için gecelerin derinliğindeki sükûnet ve feyiz pek mühimdir. Bu derûnî anları yaşamak için seher vaktini uykusuz geçirirler. Bundan dolayı da seherî olarak anılırlar. Seherî olan sâlik, gece kalktığında teheccüd namazından sonra bir müddet istiğfâr, tevhîd, zikir, Kur'ân, tesbîh ve salât u selam ile meşgûl olur. Gece namazı ve ardından bir süre istiğfâr ve evrâd ile meşgûl olması da övülmüştür. Nitekim Hâce Ali Râmîtenî hazretleri, “Üç kalbin birleştiği yerde, mü'min kulun işi ve arzusu hâsıl olur: Mü'minin samimi kalbi, Kur'ân'ın kalbi (Yâsîn Sûresi) ve gecenin kalbi seher vakitleri.” buyurarak seher vaktinin kıymetini hakkıyla bilmeye ve o anları değerlendirmeye işâret etmektedir. Seher vaktinde buna benzer zikir ve evrâdlar, tasavvuf ekollerinde farklı usûllerle yapılır. Her birinin usûl ve erkânı kendi âdâbına uygun olarak icrâ edilir.²⁵⁹

Süleyman Şeyhî Efendi ise, seher vaktinde Nakşî tarikatına uygun bir usûl icrâ etmiş ve (seher vakti için sabah namazı vakti de denildiğinden) bu icrâyı sabah namazından sonra hafî zikirle bütün dikkat iç âleme teksîf edilerek yarım saat kadar murâkabe yapılacağını ifâde etmiştir. Ona göre eğer dergâhta mürîdân varsa onlar da halka

---

²⁵⁵ Bkz. İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, “Seher” md.; Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 550-551.

²⁵⁶ Âli İmran 3/17.

²⁵⁷ ez-Zâriyât 51/17-18.

²⁵⁸ Tirmizi, Davât, 101.

²⁵⁹ Bkz. Muhammed Parsa, *Muhammed bahaeddin Hazretlerinin Sohbetleri*, trc. Necdet Tosun, (İstanbul: Erkam Yayınları, 1998), 60; Hasan Kamil Yılmaz, *Tasavvufî Bakış*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2003), 153; Cebecioğlu, A.g.e.

şeklinde olur ve vâzifeli oldukları evrâdlarını çekip edep üzere murâkabeye varırlar. Hatta tekkede mürîdler olmazsa bile dışarıdan gelenler dahî aynı şeyi yapabilirler. Ardından güzel Kur’ân okuyan varsa şeyhin işâretiyle Kur’ân okunup Fâtiha edilir. Eğer şeyh izin verirse hatm-i hâcegândan veya bu seher usûlünden sonra dervişler kalkıp şeyhin elini öperler. Sonra da Fâtiha okunarak usûl bitmiş olur.²⁶⁰

2.2.6.9. Duâ

Arapça bir kelime olan duâ, lügatte “çağırma, seslenmek, ibadet etmek, yalvarıp yakararak Allah’tan yardım dilemek, Allah’a yönelmek ve dâvet etmek” gibi anlamlara gelir. Istilâhî anlamı ise, Cenâb-ı Allah’ın huzurunda boyun eğerek rahmetini ummak, lütfunu beklemek, affına sığınmak ve O’ndan samimi bir sûrette yardım talep etmektir.²⁶¹

Duâ, Kur’ân-ı Kerîm’de bazı âyetlerde Allah’ın kulu muhâtab alarak ona değer vermesi, da’vet, kavî, yardım için talepte bulunma, bir şey sorma, istemek, yalvarıp yakarma, ibadet etmek, imân etmek, Allah’a güvenmek, Allah’ı tanımak, isim koyma, saygı göstermek, yaklaşma vesîlesi, muhabbetullahın celbi, ilticâ etmek gibi anlamlarda kullanılmıştır,²⁶² Hadis-i şerîflerde ise; ibâdet ve ibâdetin özü oluşu, Allah’ın rahmetine vesîle olan anahtar, mü’minin silahı şeklinde birçok yerde beyân edilmiştir.²⁶³ Duânın üç şekli olduğu belirtilmiştir. Buna göre Allah’ın birliğini ifade etmek ve övmek bir duâ çeşidi olduğu gibi, mânevî ve maddî isteklerde bulunmak da ikinci ve üçüncü çeşitleridir. Kur’ân tefekküründe bir yöntem olarak da ele alınan duâ, her üç şekli ile birlikte kullanılmıştır.²⁶⁴

²⁶⁰ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr.74a-74b.

²⁶¹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, “duâ” md.; Cilacı, Osman, “Duâ” mad., *DİA*, IX, 529.

²⁶² Bkz. el-Furkân 25/77; el-En’am 6/71; el-Bakara 2/23; el-Hûd 11/47; el-A’râf 7/29; el-Enfâl 8/9; el-Mü’min 40/14

²⁶³ Bkz. Tirmizi, *Da’vât*, 1; İbn Mâce, *Duâ*, 1; Ebû Dâvûd, *Salât*, 358; Hâkim, *Müstedrek*, 1; Heysemî, *Mecmâü’z-Zevâid*, 10/151.

²⁶⁴ Veysel Akkaya, “Tahsîs, Mefhum-i Muhâlif ve Duâ Yöntemleri ile Kur’ân Tefekkürüne Tasavvufî Yaklaşım ve Bazı Uygulamalar (Gazzâlî Örneği)”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, (2013): 63.

Tasavvuf ıstılâhında ise duâ, hâl ve dil ile Cenâb-ı Hakk'a yönelmektir. Çünkü duâ ihtiyacın anahtarı, sıkıntıda olanların rahatlama yoludur. Darda kalanların sığınak yeri ve ihtiyaç sahiplerinin nefes alma alanıdır. İnsanların muhtaç oldukları şeyleri Allah'a gönülden yalvararak, niyâz ve tam bir tevâzu ile O'ndan merhametini istemektir.²⁶⁵ Öz olarak sûfîlerin nazarında duâ etmek, dünya veya ahirete ait herhangi bir şeye sahip olmayı istemek için Cenâb-ı Hakk'a el açıp yalvarmaktır. Bu isteğimizi muhtaç olduğumuz, alelâde bir ihtiyacımızın olduğu, dinî ya da dünyevî olarak kolayca ve kendi gücümüzle elde edebileceğimiz, gücümüzün üstünde olan cinste olan her ne yapmak ve birşeye sahip olmak istersek, günah ve mâsiyetle ilgili olmamak şartıyla mutlaka Allah'a el açıp yalvarmalı ve O'na duâ edilmelidir.²⁶⁶

Duâ, tasavvufta irşâd metotlarından ve mürşid-i kâmilin sâliki yönlendirme hususunda başvurduğu vâsitalardandır. Bu da Rasûlullah Efendimiz'in sünnetine olan bağlılıktan doğmuş olan bir durumdur. Bu minvâl ile fazîlet ve takvâ sahibi sâlih zâtlardan belâ ve sıkıntıların giderilmesi ve hayırların celbi için duâ talebinde bulunmak, bizzat Allah Resûlü'nün ümmetine tavsiyelerindedir.²⁶⁷ Nitekim Râsûlullah (s.a.v) Hazret-i Ömer'e: “(Tabîînin en hayırlısı) Üveys adlı biridir ve o Allah'a yemin etse, Allah onun yeminini mutlaka doğru çıkarır. Artık sizden kim onunla karşılaşırsa, o sizin için mağfîret talebinde bulunsun” buyurmuş ve Hz. Ömer de, bilâhere Veysel Karânî hazretlerine gidip duâsını talep etmiştir.²⁶⁸

Süleyman Şeyhî Efendi de sâlih zâtların ve şeriâta uygun yaşayan mürşidlerin duâlarının madden ve mânen hasta olanlara Allah'ın izniyle fâydalı olacağını dile getirir. *Şeyhî Efendi* bu noktada yegâne sığınmanın Allah Teâlâ'nın olduğunu, daha sonra mürşidin himmetine mürâcatın önemli olduğunu, Allah'a olan ihlâslarından dolayı meşâyihın duâsıyla hastaya ve ihtiyacı olanlara şifâ verilebileceğini vurgulamaktadır.²⁶⁹

---

²⁶⁵ Abdulkerim Kuşeyrî, *Kuşeyri Risâlesi*, 501; Mahmûd Sâmi Ramazanoğlu, *Musâhâbe*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2015), C.3, 222.

²⁶⁶ Mevlana Eşref Ali Tehânevî, *Hayatü'l-Müslimîn: Hayatı Müslümanca Yaşamak*, haz. Fahrüddin Sakallı (Konya: İslami Neşriyat, 2013), 91.

²⁶⁷ Bkz. Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 223-225.

²⁶⁸ Topbaş, *İmândan İhsan'a Tasavvuf*, 277-278.

²⁶⁹ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr.76b.

Tasavvuf yoluna girenler için hepsinden önemlisi Kur'ân-ı Kerîm'deki tespit ve tavsiyelerdir. Nitekim Kur'ân, Allah'ın rızâsını elde etmek, kötülüklerden ve ebedî azaptan kurtulmak isteyenler için Allah Teâlâ'nın kullarına uzattığı ve tutabilecekleri en sağlam kulptur. Ona tutunanlar kurtulur, yücelir ve izzetli olur. Onu terk edenler ise alçalır ve doğru yoldan uzaklaşır. Bundan dolayı Kur'ân'ın tavsiyelerine uymak çok önemlidir.²⁷⁰ Çünkü Kur'ân, insanı te'sîri altına alıp kendisine çeken bir hususiyete sahiptir. Kur'ân'ın nağmesi kulağa eriştiğinde kalb, bütün sâfiyetiyle ona yönelir, ondan büyük bir lezzet ve halâvet duyar. Biraz ilerleyince ise mehâbet (sakınma duygusu) ve haşyete gark olur. Bu vesîleyle insanın kalbi rahatlar ve imânı artmış olur.²⁷¹ Böylelikle Kur'ân, ona her açıdan şifâ kaynağı olur. Bu düstûr ile *Süleyman Şeyhî Efendi*, mürşidin seçtiği Kur'ân âyetlerinden ve farklı duâlardan olmak üzere sıkıntısı olanlara okumasının çok faydalı ve te'sirli olacağını belirterek tevsiyede bulunur. Bunların bilhassa Kur'ân'dan Fâtiha, İnşirâh, İhlâs ve muavvizeteyn sûrelerinin olduğunu ve şeyh, bunlardan istediğini seçebileceğini ifade eder. Ayrıca Kur'ân ve hadislerden daha başka duâlara da müracaat edilebileceğini de ayrıca belirtir. Bununla birlikte ona göre, duâyâ ihtiyacı olan kişinin de bunlara tam bir inancının olması gerekir. Aksi takdirde bir fayda hâsıl olmaz.²⁷²

2.2.6.10. Rüyâ

Rüyâ sözlükte “görmek” anlamındaki rü'yet kökünden türemiştir. Görünen şeyi fark etmek, idrâk etmek, algılamak ve uykuda görülen şey manasında kullanılmıştır. Bu da nefsin kuvvetlerine göre farklı kısımlara ayrılır: Duyu ve onun yerine geçen şeyleri görmek, hayâl ve tasavvur ile görmek, tefekkür ile görmek ve akıl ile görmektir.²⁷³ Rüyâların rahmânî olanına rüyây-ı sâdıka, sâliha ve hasene; şeytânî olanına hulm denir. Ehâdis, menâm ve mübeşşirât kelimelerinin de “rüyâ” anlamında kullanımları vardır.²⁷⁴

²⁷⁰ Bkz. Topbaş, *Faziletler Medeniyeti-2*, 156.

²⁷¹ Murat Kaya, “Kur'ân Üslubu ve Başlıca Hususiyetleri”, *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi*, C.1, S.1-2, (2006): 295.

²⁷² Şeyhî, A.g.e., vr. 75b-76b.

²⁷³ Râgıp el-İsfehânî, “rüyâ” md.; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “Rüyâ” md.

²⁷⁴ Çelebî, İlyas, “Rüyâ” md., *DİA*, XXXV, 2008, 306-309.

Kur'ân-ı Kerîm'de rüyâ konusunda bilhassa Hazret-i Yûsuf (a.s) öne çıkmakla birlikte Hazret-i İbrâhim'in (a.s) rüyâsı ve Hazret-i Muhammed Efendimiz'in (s.a.v) gördüğü bir rüyânın doğru çıktığı ifade edilmektedir.²⁷⁵ Kur'ân'daki bu kıssalar ile rüyâların varlığı, bizzat Cenâb-ı Hak tarafından gösterilmiştir. Şüphesiz peygamberlerin rüyâları buldukları ictimâî hayat açısından insanlara ışık olmuş ve vahyin hazırlık aşamasını oluşturmuştur.

Nebiyi-i Ekrem Efendimiz, hadislerinde de rüyâyâ çokça temâs etmiştir. Nitekim ona vahyin ilk geliş yolu, sâdık rüyâ ile olmuştur. Bu durum nübüvvetin ilk safhasını oluşturduğu gibi, Efendimiz'in rüyâ ile alakalı diğer ifâdeleri de hep nübüvvetiyle ilgilidir. Meselâ Resûl-i Ekrem "*Sâlih rüyâ, nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüzdür.*"²⁷⁶ buyurması, bu durumun hakîkatini ortaya koymaktadır. Ayrıca Efendimiz'e has olan ve fem-i güherinden aktardığı şu hadis de rüyâ hususunda bizlere müjde vermektedir: "*Beni rüyâsında gören, gerçekten beni görmüş olur. Çünkü şeytân benim sûretime giremez.*"²⁷⁷

Rüyâ, tasavvufî ıstılâh olarak kerâmet çeşitlerinden olduğu ve rüyânın hakîkati, kalbe gelen havâtır ve zihinde canlandırılan hallerdir. Uyku insanın bütün şuûrunu kapladığında insan kendisini uyanıklık hâlinde hissederse bu, gerçek rüyâdır. Rüyâ kalb ile irtibatlı bir ilhâmdır. İnsân duyu âleminden sıyrılıp uykuya geçtiği zaman hisler ile dış âleme âit şeylerden sıyrılır. Bu şekilde olan kişinin rüyâ görmesi yüksek bir ihtimâldir. Dolayısıyla uykudayken insanın kalbine gelen hâtıralar; bazen nefsânî, bazen şeytânî, bazen de rahmânî olur.²⁷⁸

Mutasavvıflar, rüyâları şeytânî, dış bir te'sirle görülen ve sâdık rüyâ olarak üç kısma ayırmışlardır. Bunlar içerisinde sâdık rüyâların, ilâhî bir ihsân olduğunu kabul etmişlerdir. Sûfilere göre sâdık rüyâlar, gaybî hakîkatlere vâkıf olmanın yollarından biridir. Yukarıda da değindiğimiz gibi insan uyku esnâsında maddî (dış) âlemle irtibatı düşük seviyede olur. Bedene hapsedilmiş olan rûha ait olan hisler güçlenir. Bu şekilde nefsânî kesafetten uzak olarak görüş, netleşir ve bazı sâlih kullara rüyâda mânevî ilhâmlar ve seyirler nasîb olur. Bu keşiflerin doğruluğu ise daha sonra

²⁷⁵ Bkz. Yûsuf 12/4-5, 43 100; es-Saffât 37/105; el-Fetih 48/27.

²⁷⁶ Buhârî, Ta'bir, 3; Müslim, Rüyâ, 7.

²⁷⁷ Buhârî, Ta'bir, 26.

²⁷⁸ Zafer Erginli, *Metinlerle Tasavvuf Sözlüğü*, 846; Abdülkerim Kuşeyrî, *Kuşeyrî Risâlesi*, 704-705.

uyanıkken müşâhede edilir. Çünkü bu ahvâli Resûl-i Ekrem Efendimiz, “*Nübüvetten geriye sadece mübeşşirât (sâdık rüyâ) kalmıştır.*”²⁷⁹ buyurmuşlardır.²⁸⁰

Tasavvufun önemli simalarından olan Muhyiddîn İbnül’l-Arabi de rüyâyı kesin bilginin vâsıtası olarak kabul etmektedir. Çünkü ona göre, vahiy ilk olarak sâdık rüyâ yoluyla geldiğinden dolayı duyulardan daha üstündür ve hayâlden de berîdir. Ayrıca İbnü’l-Arabî, ilâhî vahyi; uyku halinde olduğu zaman rüyâ, uyanıklık halinde tahakkuk ederse de tahayyül olarak isimlendirmektedir.²⁸¹

Sûfîler irşâd metodu olarak ve doğruyu göstermek için sâlihlerin rüyâlarını ganimet bilmişlerdir. Ârifler, bu vesîleyle kitaplarında sâlihlerin sâdık rüyâlarına yer vermişlerdir. Kâmil insan yetiştirmek amacıyla nasîhat bağlamında eğitimin etkili olabilmesi için kendilerine bağlı olan sâliklerin dikkatlerini, sâdık rüyâların vâsıtasıyla ahlâkî, amelî ve dinî mevzûlara çekmeye çalışmışlardır. Eğitim gayesiyle bu metodu Kuşeyrî Risâlesi’nde görmekteyiz. Söz konusu bu misâllerden biri, zikrin faydasına yapılan atıftır ve bu örnek şu şekildedir: “Mâlik b. Enes rüyâda görüldü. Kendisine, ‘Allah Teâlâ sana ne ile muâmele etti?’ diye sorulunca, ‘Osmân b. Affân’ın (r.a) bir cenaze gördüğü zaman söylediği بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَمُوتُ (Hiç ölmeyen (ebedî ve diri olan), Allah’ı tesbîh ederim.) zikrinin bereketiyle beni affetti’ dedi.”²⁸² Bu misâlde de görüldüğü üzere mutasavvıflar rüyâyı, eğitim ve irşâd yolu addederek sâlikleri terbiye edip onları aydınlatmışlardır.

Ayrıca tasavvuf ehline göre rüyâ, mürîdin müşkilinin çözülmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Meselâ rüyâda mürîdin şuûraltına gizli arzular yerleşmiş olabilir. Uykuda veya yakaza hâlindeyken rüyâ ile bu bilinçaltına olumlu ya da olumsuz istekler birbirine karışmış olabilir. Bu durumda mürîd karmaşık bir duruma düşerek bunu tesbitte zorlanabilir. Belki de bu karışıklık sebebiyle psikolojik olarak olumsuz etkilenebilir. Doğal olarak bunu çözecek bir tabîbe ihtiyaç duyacaktır. İşte bu noktada bu yollardan geçerek nefsi tezkîye ve kalbi tasfîye olmuş olan şeyh-i kâmil, rüyâlardaki bir takım işâretler yoluyla meselenin çözümlenmesini sağlar. Eğer rüyâ

²⁷⁹ Buhârî, Ta’bir, 5.

²⁸⁰ Topbaş, *İmândan İhsana Tasavvuf*, 389-390.

²⁸¹ Bkz. İbnü’l-Arabî, *Fütühat-ı Mekkiyye*, thk. Osman Yahya (Mısır: Mektebetü’l-Arabiyye, 1985), C.2, S. 375.

²⁸² Abdulkerim Kuşeyrî, *Kuşeyri Risâlesi*, 711.

Hak'tan ise, bu mürşidin delâletiyle anlaşılmiş olur. Eğer nefiste gizli bir arzunun özleminden kaynaklanıyorsa, o zaman şeyhin vâsitasıyla giderilir. Mürîddeki bu sıkıntının ağırlığı; şeyhin Allah'a müracaâtı, sığınması ve marifetinin kemâli sâyesinde mürşid üstlenir ve böylece bu ağırlık, yerini hafifliğe bırakır.²⁸³

Rüyâ tâbiri, daha önce değindiğimiz gibi hem Kur'ân'da hem de sünnette mevzû bahistir. Bu iki temel kaynaktan dolayı İslâm âlimleri de rüyâ tâbirine önem vermişlerdir. Âlimlerimiz, görülen rüyâların neleri sembolize ettiğini beyân eden ilme, ilm-i ta'bîr; rüyâları yorumlayanları da mu'abbir demişlerdir. Bu konuda yazılan eserlere de tâbirnâme, tâbirât-ı rüyâ, rüyânâme gibi isimler verilmiştir.²⁸⁴

Süleyman Şeyhi Efendi ise, Etvâr-ı Hâcegân'da "Tâ'bîr-i Menâmât" başlığıyla rüyâ tâbirlerini ele almıştır. Nitekim müellifimiz, rüyâ ile âmel edilebileceğini, bunun keşif ve kerâmetin aracı olduğunu ifâde eder. Daha çok rüyâların ta'bîrinden bahseder. Bu ta'bîrlerden biri avâmın olan âfâkî, diğeri ise sâlikin hâlini-makâmını ifâde eden enfüsî rüyâdır. Şeyhî Efendi, sâlikin hâlini ilgilendiren enfüsî rüyâyı iki kısımda açıklar. Biri vâkiâ, diğeri ise rüyâdır. Vâkiâ, tâbire ihtiyaç duymayan ve görülenin aynı şekilde normal hayatta meydana çıkmasıdır. Rüyâ ise tâbire ihtiyacı olanıdır. Yani görülen, görüldüğüyle hükmedilmez. Yorumlanması gerekir. Görülen her nesnenin sıfatı ayrı olduğu için kendi sıfatına göre rüyâ yorumlanır. Şeyhî Efendi'ye göre görülen rüyânın tâbîr olunması, sâlikin kabiliyetine göredir. Bir rüyâ, yolun başında (mübtedî), yolun yarısında (mutavassıt) ve yolun nihâyetinde olan (müntehî) her sâlikin durumuna göre değişkenlik arzeder. Ayrıca gören ile görülene göre ya şimdiki zamana ya mâzîye ya da gelecek zamana hamledilir.²⁸⁵

Süleyman Şeyhî Efendi, rüyâda görülenlerin tâbîrlerini hakkıyla idrâk ve açıklamasını Hak ehline mahsûs olduğunu söyledikten sonra bir miktar yorumlamasının faydalı olacağını önemli olduğunu beyân eder. Ona göre rüyâların her birisinin tevâfuk ettiği bir karşılığı vardır. Bunlar üç çeşittir: Tebşîr, tahzîr ve edğâsu ahlâmdır. Eğer sâlik rüyâsında mesela bağ, bahçe, bostan görürse bu, zikrin sıfatına ve ibadete işarettir. Bu bağ-bahçeleri meyveli ve bol ürünlü görürse ibâdet, mücâhede, zikrin

²⁸³ A. Vahit İmamoğlu, *Rüyâ ve İstiharenin Psikolojik Tahlili*, (Erzurum: Atatürk Ün. Yayınları, 1977), 67-68.

²⁸⁴ S.Coşkun, Vidan-Gökyay, Orhan Şaik, "Tâbirnâme" md., *DİA*, XXXIX, 2010, 331-333.

²⁸⁵ Şeyhî, *Etvâr-ı Hâcegân*, vr. 79a-79b.

kabûlüne ve te'sîrinin oluştuğuna alâmettir. Eğer dereler, ferah mekânlar, havuzlar, çeşmeler ve bunlar gibi şeyler görürse, sâlih amellere ve ezkâr-ı sâfiyeye (zikrin samimiyetine) işârettir. Bunların hepsi rüyâ-yı tebşîredendir. Sâlik hayır ve hasenât işlediğinde böyle güzel rüyâlar görür ve bununla mutlu olur. Böyle rüyâların tekrarı için de gayret etmelidir. Sâlik rüyâsında karmaşık şeyler görürse bu da edğâsu ahlâm rüyâ olur. Sâlik, bir tembellik ve kabâhat işlediğinde rüyâsı da ona göre olursa bu da rüyâ-yı tahzîrdir. Bundan dolayı tahzîr muhtevâlî rüyâlar gördüğünde tevbe ve istiğfâr edip, bu tür fiil ve kabâhatleri yapmaktan kaçınmalıdır.²⁸⁶ Süleyman Şeyhî Efendi bu minvalde rüyâ tâbirlerine detaylı bir şekilde girmektedir. Rüyâda görülen insan, hayvan, bitki ve farklı konularla alakalı tâbirlerde bulunmuştur. Bundaki amacı, özellikle seyr ü sülûk yolunda olan sâliklerin rüyâ yoluyla hem eğitilmeleri hem de buldukları mânevî hâllerini izah edip problemlerini çözmektir.

---

²⁸⁶ Şeyhî, A.g.e., vr. 80a-82b.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖSTENDİLLİ SÜLEYMAN ŞEYHİ'NİN MEDÂR-I SÂLİKÂN VE ETVÂR-I HÂCEGÂN İSİMLİ ESERLERİ

3.1. Medâr-ı Sâlikân'ın Transkripsiyonu

[32/B] MEDÂR-I SÂLİKÂN²⁸⁷

Bismillahirrahmanirrahim.

Elhamdülillâhi Rabbi'l-âlemîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ Muhammedin ve âlihî ve sahbihî ecma'în.

Emmâ ba'd:

Çâker-i hâk-i pâ-y-ı pîrân ve bende-i gürûh-i hâcegân ve kâffe-i merdân eş-şehîr bi-Şeyhî Süleyman bî-ilm ve irfân acz ve kusûru der-kâr iken, bazı kibâr-ı meşâyih-ı Nakşibendân'ın te'lifât-ı lâyika ve tasnîfât-ı fâyıkaları, manzûr-i çeşm-i hîre ve ma'lûm-i kalb-i tîrem oldukda, âyîn ve etvâr-ı pîrân usûl ve fûrû'-i hâcegân üzere beyne'l-icmâl ve't-tafsîl takrîr ve bi-kadri'l-vüs²⁸⁸ ve'l-imekân ta'rîf ve tahrîre sarf-ı iktidâr olunup, yârân-ı bâ-safâ ve ihvân-ı bü'l-vefâdan mercû ve mütevakka'dır ki sehv-i kalem ve kusûr-i fehmi rakamda mu'teriz ve müteğayyir olup hüsn-i zan ve hayır du'âdan i'râz etmeyip, kendi adem-i fehminden neş'et etmiş olmadığı yakînen meczûmu ise, nass-ı kerîm **وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ** [Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır.]²⁸⁹ fehvâsınca kusûr ma'zûriyyet-i beşerîyyete haml ve kemâl-i kerem ve tamâm-ı lütf-şiyem ile ma'zûr buyurup **حَمَلِ الْمُؤْمِنِ عَلَى الصَّلَاحِ صَلاَح** [Mü'minin durumunu iyiye hamletmek, iyiliktir.] mazmûn-i şerîfiyle kusûr-i sehmini tekmîl ve hata' ve noksân ta'mîriyle çâker-i ehl-i dilânı ihyâ ve şâd ve hayır du'â ile zikir ve yâd buyurmaları, keremlerine menûttur. Zîrâ bu efşânı izhâr-ı fazl ve ne riyâ ve ne

²⁸⁷ İstanbul nüshası: İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl., No: 2242/2, 32b-64b.

²⁸⁸ A: Vüs'at

²⁸⁹ Yûsuf 12/76.

ru'ûnet-i nefsi ve ne²⁹⁰ da'vâdır. Belki her [33/A] bâr lisânım, erenler zikriyle gûyâ ve gönlüm onların zikir ve fikriyle ihyâ olup nâsiye-i isti'dâdîma rakam-ı feyz-i kabûl ve cebîn-i kâbiliyyetime nikat-ı gâyet ve nihâyet ve vusûl-i vâsıllar vâsıtasıyla ki küşâde olup, المرأ مع من أحب [...Kişi, sevdiğiyle beraberdir.]²⁹¹ sırrı âmâlî ve و من أحب و شينا أكثر ذكره [Kim bir şeyi severse onun zikrini çoğaltır.]²⁹² tebşîriyle zikirlerine saffet kılıp ve ruhâniyet ve vefret-i fikir ve muhabbetlerinde galebe-i vecd-i hâl ve nurâniyet hâsıl olduğu ashâb-ı dikkat indinde ayân ve gayr-i nihândır. *Fakîr-i bî-nasîr* dahî âmâl-i feth nusretiyle hemân evkâtım onların ahvâl ve etvâr mutâla'ası ve akvâl ve ef'âl ve ezvâkları iştigâliyle güzâr ve onların muhabbeti vâsıtasıyla nazar-ı kimyâ eserlerine lâyük ve feyz-i himmetlerine²⁹³ muvâfik esbâb ve bevâ'is ile lâhik olup, maksûd-i aslî olan kayd-ı hestîden âzâde ve âlem-i nisbette bir vücûd mevhûb-i hakkânî-yi erzanî fenâ-yı zevât ile bekâ-yı zâta vâsıl olmakla irşâd ve dilşâd oluna. Ve çün bu muhtasarda tarîk-i Nakşibendân ve tâife-i selâfîn-i hâcegânın kütüb-i tesâniflerinden meşhûr ve ma'lûm-i âcizanem olan etvâr-ı usûl ve fûru' ve ihtilâfât-ı mezâhib ve istilâhât-ı meşârib ve erkân ve âyinlerini bast ve tastîr buyurdıkları vech üzere derc ve tahrîr ve cem' ve takrîrden gayri medhalim olmayıp ve bu ma'ârif ve hakâyıktan kendi nasîbim hak götüre olmakla keyfiyyâtlarını min kadri'l-kudre bir deftere cem' ve bazı muhâlefet ve mugâyyerât görünen ta'bîratı birbirine tatbîk ve yine onların işâretiyle tedkîk ve tahakkuk etmektir. Ama çünki kibâr-ı Nakşibendî'den Tokâdî Mehmed Emîn Efendî [rahmetullahi aleyh] hazretlerinin tarîk-i Nakşibendiyye istilâhâtı ve bazı etvârı beyânında birkaç risâle-i şerîfleri yed-i âcizîye vâsıl olup ve bazı hikmet ve mülâhazaya mebnî perîşân [33/B] ve hurde eczâyı müfterik ama zî-şân bulduğumdan diledim ki, bir müvâzât-ı²⁹⁴ latîflerin cem' ve meknûnât-ı garîbelerin²⁹⁵ bir mecmû'a derc edip cümlesinde²⁹⁶ mevdu' olan ma'âniyi merbût ve bazı²⁹⁷ bir defn-i zî-şân ve hazîne-i bahâ-girân edip, tâlib ve

²⁹⁰ A: +

²⁹¹ Buhârî, Edeb, 96.

²⁹² Beyhakî, Şuâbü'l-Îmân, C.1, S.388.

²⁹³ A: Himemelerine.

²⁹⁴ A: Mermûzât-ı

²⁹⁵ A: Mükevvenât-ı gayrîlerini.

²⁹⁶ A: Meclisinde.

²⁹⁷ A: +

sâlik olanlar bir defterde mâlik ve dilediği tavra sâlik olup, fakîr-i pür-taksîri du‘â-yı hayır ile yâd edeler.

Pes bir mukaddime ve üç fasıl ve bir hâtîme ile ihtitâm ve ismi **Medâr-ı Sâlikân** diye tesmiye olundu.

el-Mukaddime: Kelimât-ı ihdâ aşera beyânındadır.

Fasl-ı evvel: Telkîn-i zikr ve zikrin enva‘ı beyânındadır.

Fasl-ı sâni: Râbîta ve murâkabe ve teveccüh beyânındadır.

Fasl-ı sâlis: Letâif-i hamse me‘a harekât-ı selâse beyânındadır.

el-Hâtîme: Havâss-ı hamse-i zâhirî ve havâss-ı hamse-i bâtinî ve hazarât-ı hamse ve cezbe ve rûh-i Muhammedî ve silsile-i Nakşibendî ve tarîk-i şüttâr denildiğinin vechi beyânındadır.

EL-MUKADDİME

Ma‘lûm ola ki “lâ munâza‘at fi’l-ıstılâh” kavliyle tâife-i Nakşibendî ve ihvândan hâcegâna mahsûs olarak sekiz kelimedir ki, ibârât-ı semâniyye-i Nakşibendiyye ta‘bîr olunur:

İbtidâen²⁹⁸ hûş der-dem, nazar ber-kadem, sefer der-vatan, halvet der-encümen, yâd-kerd, bâz-geşt, nigâh-dâşt, yâd-dâşt kelime-i şerîfleridir.

Pes sırr-ı halka-yı pîrândan birkaç zevât, üç kelime dahî iş bu sekiz kelimeye zamm edip on bir kelime ile ihtisâs ve bu on bir kelime, bu tarîk-i aliyyeye esâs-ı i‘tibâr buyurmuşlardır. Bunlardır ki vukûf-i ‘adedî ve vukûf-i zamânî ve vukûf-i kalbî. Bu elfâz-ı şerîfe ve ıstılâhât-ı latîfe, ser-halka-i hâcegân, Abdulhâlik Gucdüvânî kaddessallahû’l-azîz hazretlerinin ihtirâ‘ıdır.

1. Hûş der-dem:

Reşahât Aynü’l-Hayât’ta şöyle mezkûrdur ki hûş der-dem, yani şu nefes ki gönülden hurûc ve duhûl olmaya, onun hurûc ve duhûlune gaflet yol bulmaya. [34/A] Akıl onda hâzır ola ve nefes her anda zâkirdir, duhûl ve hurûc ism-i hû [هو] ile mecmû‘ zî-

---

²⁹⁸ B: -

rûh²⁹⁹ bu zikirle Rabbini zakirdir ve bu zikirde hayvânât dahî insânla müşterektir. Ama bu zikirde terakkî yoktur, terakkî ihtiyârdadır.³⁰⁰ Mevlânâ Sa‘deddîn Kâşgarî [kuddise sırruh] hazretleri buyurmuşlar ki: Huş der dem bir nefesten bir nefese intikâldir ki, gafletle olmaya. Ve Hâce Ubeydullah Tâşkendî [kuddise sırruh] hazretleri buyurmuşlar ki: Bu tarîkde nefesi hıfz etmeyi mühim tutmuşlardır. Gafletten eğer bir kimse nefesini hıfz etmese derler ki, “filân³⁰¹, nefesin ve dervişin yitirip zâyî‘ olmuştur.” Ve Hâce Bahâuddîn Nakşibendî [kaddesallahu teala sırrahü’l-azîz] buyurmuşlar ki: Bu yolda mebnâ-yı kârı nefes eylemek gerektir. Yani himmeti, hıfz-ı nefese hasr ve her nefesi huzûra kasr etmek gerektir. Şöyle ki, zamân-ı hâlde ehemmiyat vazîfeye iştigâl seni mâzîyi tezekkür ve müstakbeli tefekkürden meşgûl eylemeye ve nefesi zâyî‘ olmaya komaya ve nefesin hurûc ve duhûlunde ve iki nefes beynini hıfzında şöyle sa‘y ile ki gafletle aşağı gidip ve yukarı gelmeye. Kıt‘a:

Ey sâhil-i bahr-i hakîkatte kalan dil-teşneler,
Cây-ı huzûr-i istirâhat bahridir, sâhil değil.
Emvâc-ı kevneyne nazar kılmaz hakikat gözleyen,
Her bir nefeste âgâh olmayan vâsıl değil.

Hazret-i Mahtûmî Abdurrahmân el-Câmî [kaddis sırrahü’s-sâmî] hazretleri buyurmuşlar ki: Her nefes girip çıkmakta Hakk Sübhânehû ve Teâlâ’nın gayb-ı hüviyetine işâret olan harf-i hâ’yı demiş olur. Gerek kim dilesinler gerek dilemesinler yani gerek bu ma‘nâya ârif olsunlar, gerek olmasınlar, Allah isminde olan hâ dahî hemîn bu “hâ”dır ve e’lîf-lâm”, ta‘rîftir. Ve lâ’mın müşedded olması, ta‘rîfte mubâlağa içindir. Yoksa ism-i zât hakîkatte hâ’dır ki, her nefeste bi’z-zarûre cârîdir. Ve ol ism-i şerîfin **[34/B]** cereyânsız hiçbir şey hayâta müstehak olmaz.

Pes gerektir ki tâlib, hûş der-dem Hakk Sübhânehû ve Teâlâ’ya âgâhlığından bir vecihle ola ki, bu zikr-i şerîfi edâda Hakk Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinin hüviyeti onun melhûzu ola. Ve nefesin duhûl ve hurûcunda şöyle vukûf üzere ola ki, huzûr-i ma‘allah keyfiyyetine nev‘an fütûr târî olmaya ve bu ma‘nânın hıfzına o mertebeye varınca sa‘y ve kûşîş eylemeye ki, zahmetsiz ve bu nisbete daima onun gönlü hâzır

²⁹⁹ A: Zâ-rûh.

³⁰⁰ B: Buraya kadar ki cümle eksik.

³⁰¹ A: +

ola. Belki tekellüf ve zahmet ile bu nisbeti gönülden çıkarmaya kâdir olmaya.
Rubâ'î:

Hâ gayb-ı hüviyet oldu ey harf şinâs,
Enfâsa kuvâ ve harf olmuştur esâs,
Ol harften âgâh ola gör her demde
Bir harf dedim anla eğer var ise pâs

2. Nazar der-kadem

Oldur ki sâlik, gidip gelmekte, şehirde ve sahrâda velhâsıl her yerde nazarı kademine
ola, tâ ki onun nazarı perâkende olmaya ve bakmayacak yere ta'alluk etmeye. Bu
dahî câizdir ki nazar ber-kadem, sâlikin varlık mesâfelerini kat' ve hod-perestlik
akabelerini tayyda sür'at-ı seyrinden ibâret ola. Yani sâlikin nazarı şol menzile ki
ere, fi'l-hâl kademinin müntehâ-yı nazarına basa. Ve Hazret-i Câmi Tühfetü'l-Ahrâr
nâm kitâbında bu mazmûnu bu vechile nazma getirmişlerdir. Nazm:

Bir nefes gaflet ile almaz idi
Nazarından kademi kalmaz idi
Kendinden seyr u sefer kaldığı dem
Gözü erdiği yere kordu kadem.

3. Sefer der-vatan:

Oldur ki sâlik tabî'at-ı beşerîyyeden sefer ile yani sıfât-ı beşerîyyeden sıfât-ı
melekiyeye, sıfât-ı zemîmeden sıfât-ı hamîdeye intikâl eyleye. Mevlânâ Sa'deddîn
Kâşgarî [kuddise sırruh] hazretleri buyurmuşlardır ki: Şahs-ı habîs her ne mahale intikâl
eyler ve habâseti zâil olmaz, tâ sıfat-ı habîseden intikâl etmeyince. Beyt:

Sûretin âyînesi azm-i seferden dûrdur
Kim onu sûret-pezîr eden safâ-yı nûrdur.[35/A]

4. Halvet der-encümen

Hâce Muhammed Bahâuddîn [kaddesallahu sırrahü'l-azîz] hazretleri: Halvet der-
encümen, zâhirde halk ile bâtında Hakk Sübhânehû ve Teâ'lâ ile olmaktır. Beyt:

Derûnî âşinâ ol taşradan bîgâne resmin tut

Acep zîbâ revîştir âkil ol divâne resmin tut

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ [Öyle adamlar vardır ki, hiçbir ticâret ve alış-veriş onları, Allah'ı anmaktan alıkoymaz.]³⁰² nass-ı kerîmi bu makâma işârettir. Ve buyurmuşlar ki, nisbet-i bâtinî bu tarîkte gönül cem'iyyeti halk ile sohbette halvetten artık olur. Bizim tarîkimiz, sohbettir. Halvette şöhret, şöhrette âfet vardır, hayriyyet cem'iyettedir, sohbettedir, birbirinden nefy olmak şartıyla. Ve Hâce Evliyâ-ı Kebîr [kaddesellahu teâlâ sırrehu'l-azîz] hazretleri buyurmuşlardır ki: Halvet der-encümen oldur ki zikre iştigâl, onda istiğrâk bir mertebeye erişe ki pazara girse hiç söz ve avâz işitmeye, hakikat-ı dile zikrin galebesi sebebiyle.

5. Yâd-kerd:

Bu, dilin kalb ile me'an zikrinden ibârettir.

6. Bâz-geşt:

Her bâr zâkir gönül ile kelime-i tayyibeyi diye ve akabinde yine gönlüyle "Hüdâvedâ, benim maksûdum Sensin ve Senin rızandır" diye. Zîrâ bu kelime bâz-geşten murâd, iyiden ve yaramazdan her hâtıra geleni nefyi mûcibdir. Tâ ki zâkirin, zikri hâlis kıla ve sırr-ı mâsivâdan fâriğ ola.

7. Nigâh-daşt:

Bu murâkabe-i havâtırdan ibârettir. Şöyle ki, her demde nice kelime-i tayyibe diye hâtırı gayri yere gitmeye. Mevlânâ Kâşgarî [kuddise sırruh], nigâh-daştın ma'nâsında buyurmuş ki: Bir sa'ât ya³⁰³ iki sa'ât ya ziyâde müyesser olduğu miktar hâtırını hıfz ede ki gayr onun hâtırına yol bulmaya.

8. Yâd-daşt:

Bu mükaddemâttan mûrad ve maksûd, hep bu kelimedir ki Hakk Sübhânehû ve Teâ'lâ'dan daima âgâh olmaktan ibârettir. Zevk-i vicdân ile bazıları bu kelimeye huzûr-i bî-gaybet ibâretiyle ta'bîr etmişler. Ve Hâce Ubeydullah Tâşkendî [kuddise sırruh] hazretleri, bu dört kelime-i şerîfin şerhinde buyurmuşlar ki: **[35/B]** Yâd-kerd zikirde, tekellüften ibârettir. Bâz-geşt, Hakk Sübhânehû ve Teâ'lâ'ya rucû'dan ibârettir. Şöyle ki: Her bâr ki kelime-i tayyibe diye gönlünden "Hüdâvendâ benim

³⁰² en-Nûr 24/37.

³⁰³ A: Veya

maksûdum Sensin ve Senin rızandır” diye. Nigâh-daşt, bu rucû‘u zebân ile demeksizin muhâfazattan ibârettir. Yâd-daşt, nigâh-dâştteki rûsûhtan ibârettir.

9. Vukûf-i Zamânî

Hâce Bahâuddîn [kuddise sırruh] hazretleri buyurmuşlar ki: Vukûf-i zamânî sâlikin kârını tamâma ve metâ‘-ı yârını her menzilde itmâma³⁰⁴ eriştiricidir. Bu oldur ki, bunda kendi ahvâline vâkîf ola ki, her demde hâli nedir; mûcib şükür müdür, veyahûd özür müdür? Zîrâ sâlikin nizâm-ı hâli, evkâtını hıfz etmeye mevkûfdur. Vukûf-i zamânî, bu tâife-i aliyye katında muhâsebeden ibârettir.

10. Vukûf-i Adedî

Bu, zikrin adedi ri‘âyetten ibârettir. Hâce Bahâuddîn [kaddesellahu sırrahu] hazretleri buyurmuşlar ki: Zikr-i kalbîde aded ri‘âyeti, havâtır-ı müteferrikayı cem‘ etmek içindir. Yani asıl maksûd, zikr-i kalbîdir. Aded ri‘âyeti bir fâide-i zâidedir. Beyt:

Nümâyişdir, görünen sûretini kesret ki zâhirdir,
Şuûnuyla tecellî eylemiştir cümlesi birdir.

Kıt‘a :

Kesret, ey dost a‘yn-ı vahdettir
Bizde şek yok, var ise sende gümân
Her aded kim görürsün ânı iki,
Madde birdir ânda yine hemân.

Rubâ‘î:

Ey dil budur mezheb-i erbâb-ı hîred³⁰⁵,
Birdir nazar etsen kamû efrâd-ı aded
Zîrâ eğer aded eğerçi³⁰⁶ birûndur haddeden
Hem sûret hem mâddesi oldu ahad.

11. Vukûf-i Kalbî:

---

³⁰⁴ A: +

³⁰⁵ A: Hurde.

³⁰⁶ A: Gerçi.

Bu iki ma'naya mahmûldur. Biri oldur ki zâkir, Hak Sübhânehû ve Teâlâ'dan âgâh ola. Bu, yâd-dâşt makûlesindendir. Ve Hâce Ubeydullah Teşkendî [kuddise sırruh] hazretleri buyurmuş ki: Vukûf-i kalbî, gönülde Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinden âgâh olmaktan ibârettir. O vech üzere ki gönülde Hak'tan **[36/A]** gayri olmaya ve bu âgâhlığa şühûd ve vusûl ve vücûd ve vukûf-i kalbî derler. İkinci ma'nası oldur ki, zâkir gönle vâkıf ola. Yani esnâ-yı zikirde mecâzen gönül dedikleri et pâresine müteveccih ola ki, o kat'-ı lahm-ı sanevberî sol memenin muhâzisinde³⁰⁷ vâki' olmuştur. Onu zikre meşgûl ve gûyâ eyleye ve zikirden ve mefhûm-i zikirden gâfil olmaya. Ve Hâce Muhammed³⁰⁸ Bahâuddîn Nakşibendî [kaddesellahu sırrahü'l-azîz] hazretleri zikre haps-i nefes ile vukûf-i adedî lazım saymamışlardır. Ama vukûf-i kalbînin iki ma'nası bile zikrolunduğu vech üzere lâzım ve mühim tutmuşlardır. Zîrâ zikirden hulâsa-yı maksûd³⁰⁹, vukûf-i kalbîdir. İntehâ makâle-i Reşahât Aynü'l-Hayât.

Hazret-i Hâce Ubeydullah Tâşkendî [kuddise sırruh] bazı âsârlarında şöyle müşâhede olunmuştur ki: Yâd-kerd mübtedînin zikirde tekellüfünden ibârettir. (Ve bâz-geşt akab-ı zikrde her tekrâr ettikçe Hak Sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerine rucû'-i vech üzere kalb ile Hudâvendâ maksûd-i men tûyî ve rızâ-yı tûst demekten ibârettir.)³¹⁰ Nigâh-dâşt bi-lâ ibâret-i lisân iş bu rucû'u muhâfazattır. Ve yâd-dâşt iş bu muhâfaza, rûsûhtan iberettir ve bilcümle bu ibâret, a'lâ sebîli'z-zevk Hak Sübhânehû ve Teâlâ Cenâb'ı ile devâm-ı huzûrdan kinâyetdir. Ve vukûf-i zamânî yani sâlikin kendi üzerinde cârî olan zamânın min haysi'l-gafle ve'l-hutûr keyfiyet-i kerûr ve mürûruna ittilâ' ve şu'ûr demek olur. Ve vukûf-i adedî yani tarîk-i hasene-i Nakşibendiyye mûcibince haps-i nefes ile zikr-i hafî ettiği aded-i zikre vukûf demektir. Ve bundan maksûd, hâtırı cem' ve tefrîkadan³¹¹ haps etmektir. Ve vukûf-i kalbî yani zâkirin inde'z-zikirden vukûfu³¹² ve mezkûrun her hâlde murâkabesinden gâib olmak haysiyyetiyle ittilâ'ı yahûd esnâ-yı zikirde zâkirin şekl-i sanevberî ile meşgûl olup medâr-ı efkâr ve tedbîrât olan kalbinde vukûf **[36/B]** ve onu zikir ile iştigâl-i vech

³⁰⁷ Mehâzesinde.

³⁰⁸ A: +

³⁰⁹ A: Murâd.

³¹⁰ A: +

³¹¹ A: Teferrukadan.

³¹² A: +

üzere hâline ittıla‘ı demek olur. Nazar ber-kadem sâlikin turuk ve esvâkda tefrika-ı hâtır hâsıl olmamak için nazarı pest veya zahr-ı kademi üzere tutup gayra mütecâviz etmemek için müretteb bir ma‘nâdır. Bazı, bu ibâret sür‘at-ı seyr-i sâlike işârettir, demişler. Yani kat‘-ı mesâfe ve tayy-ı menâzil tarîk-i sülûkun nazar-ı himmeti her ne mertebeye müntehâ olur ise kadem ihtimâmı ol mahalde mevzû‘ bulunup, nazarı kademi üzere vâki‘ ola. Nitekim buyurulmuştur ki *أدب المسافر أن لا يجاوز همه قدمه* [Yolcunun edebi, yolcunun himmetinin ayağından ileri gitmemesidir.] bundan ibârettir. Hûş der-dem sâlikin akıl ve idrâkini, enfâs-ı cihetine teveccüh eyleyip inde‘d-duhûl ve‘l-hurûc belki beyne‘n-nefeseyn huzûr ve intikâlde şu‘ûr üzere olmaktan ibârettir. Halvet der-encümen, tâlib cema‘ât-ı halk içinde huzûr-i ma‘a‘l-Hak ile mütehakkik olup halk ile muhâlata, Hak ile mu‘âmeleye mani‘ olmamaktan ibârettir. Sefer der-vatan, sâlik vatan-ı tabî‘atte seyrinde merâhil-i sıfat-ı beşerîyetten menâzil-i semâvât-ı melekîyyeye intikâl ve medâyık-ı evsâf-ı zemîmeden mecâlini ahlâk-ı hamîdeye irtihâlden kinâyetdir. İntehâ Makâle-i Fıkarât.

İşte bu ibâret-i şerîfe mahallerinden nakil ve bu miktar ile iktifâ olunmuştur. Lâkin cümlesini bir icmâl ile dahî beyân edelim ki tâlib hıfz-ı hâtır oluna. Yani hâtırında mahfûz olmak murâd edenlere sühûlet ile der-hâtır edeler.

Hûş der-dem

Sâlik zikirde, aklını nefesine vermekten ibârettir. Bu sûrette sâlik, zikre ve gayride dâima zâkir ve gayr gâfil olmuş olur.

Nazar ber-kadem

Sâlik harekât-ı sûrî ve ma‘nevîsinde nazarı kademe basacak yere olmalıdır, ister seyr-i ma‘nevîde ister sûrîde.

Sefer der-vatan

Tâlib vatanında beşerîyetten melekîyyete ve [37/A] süflîyetten ulvîyyete ve rezâilden ahlâk-ı fezâile sefer eylemekten kinâyetdir.

Halvet der-encümen

Zâhirde halk ve hüsn-i hulk ve bâtında Hak ve Zât-ı mutlak ile olmaktır. Bundan murâd, daima şu‘ûr ile zikr-i hafidir.

Yâd-kerd

Sâlik-i mübtedî lisân ve kalb ile zikre tekellüften ibârettir.

Bâz-geşt

Esnâ-yı zikirde her teneffüs eyledikte, “Allahümme ente maksûdî ve rıdâke matlûbî” yani, “İlâhî! Benim maksûdum Sensin ve Senin rızandır” kalble demekten ibârettir.

Nigâh-daşt

Esnâ-yı zikirde hâtırını tefrîkadan hıfızdır. Yani mâlihulyâ ile zikretmemekten ibârettir.

Yâd-daşt

Kemâl-i âgâhlık ile zikretmekten kinâyettir.

Vukûf-i zamânî

Tâlib vakt-i zamânına vâkıf olup ekser evkâtı bâ'is-i nedâmet ise Hakk'a rucû' ve istiğfâr ve bâ'is-i sa'âdet ise hamd ve şükür ve teksîrine ihtimâmdan ibârettir.

Vukûf-i adedî

Sâlik esnâ-yı zikir ve haps-i nefes eyledikte her teneffüs tekler üzerine teneffüs edip zikr-i adedine vâkıf olmaktır.

Vukûf-i kalbî

Bir ma'nâsı yâd-dâşt mefhûmudur ve bir ma'nâsı kalbine vâkıf olmaktır ki, kalbi dünyaya mı râğbet yoksa Hakk'a mı tâlibdir ve ona göre kaydını³¹³ görmekten kinâyettir.

İşte icmâlen zabtı eshel ma'nâları böylecesine şerh verilmiştir. Ama bu ibâret-i şerîfenin bazı usûl ve fûrû'u beyân olması mahallinde sâlike medâr olmak için şurû' olunmuştur.

Hûş der-dem, yani sâlik-i Hakk ve tâlib-i vech-i mutlak olan kimseye lâzım ve lâbüddür ki, daima aklını nefesine verip nefesinin duhûl ve hurûcu Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinin zikr-i şerîfiyle ve âgâhlık vasfıyla ve Hakk'a rucû' ve ümîd ve taleb hevâları ile muhabbetullah ve cezbe mecrâları küşâde olup sâlikin [37/B] kalbi, mahall-i nur-i ma'rifet ve nazargâh-ı Cenâb-ı Rabbü'l-izzet salâhiyyet peydâ edip nisbet-i hâcegân ve ser-rişte-i azîzan sırrında hâsıl olunca bu kelime-i latîfe

---

³¹³ A: Kendini.

maksûdunun husûlune esâs-ı i'tibâr ede ve³¹⁴ bu zikrin devâmına mevânî'den bir mâni' hâil olmaya yol bulmaya. Durmakta ve oturmakta halvette ve encümentte bu nisbete kendisini rabt ve abdestli ve abdestsiz ve cünup ve memşâda ve hamâmda, hâsılı kâffe-i ahvâlde bu zikir ile gûyâ ve pûyâ olup, aklını nefesine zabt ede.

Nazar der-kadem, sâlik-i sâdık seyr u seferinde daima nazarı, kademi bastığı yere olup her kademini bastıkça kalbiyle “Allah” diye veyahûd kademini ref' ettikde “lâ ilâhe” ve yere vad' ettikde “illallah” kelimesini, her kademinde tekrâr ve nefesini ihrâcda “lâ ilâhe” ve duhûlda “illallah” kelimesini kalbine darb edip, kademine tatbîk ede. Ve eğer ism-i celâl ile me'mûr ise ref'-i kadem ettikde bir kere ve vad'-ı kadem ettikde tekrâr “Allah” ism-i şerîfini kalbiyle demeyi iltizâm edip, belki kademi yere bastıkda o sîyti dahî zikrullah i'tibâr ede ve bu sefer-i sûrî ri'âyeti ba'de'l-edâ sefer-i ma'nevî ki, sâlik makâm ve mertebe yönünden³¹⁵ bundan her kangı mertebe ve makâma kadem basa, ibtidâ-yı emirde kademi bastığı menzile³¹⁶ nazar-ı me'ânî taalluk ede ere³¹⁷ tâ ki ru'ûnet-i nefis ve enâniyyet mezâlikinden tarîk-i savb (ayağı tırmanıp)³¹⁸ giriftâr-ı akabet-i ilhâd ve tezendak olmaya. Ve her menzilin akabâtını kat' ve her makâmın mehâlikini kam' edip rızâ-yı ilâhî ve şâh-ı râh ile menzil-i maksûda ere.

Sefer der-vatan, yani âşık-ı sâdık vatanında şöyle sefer-i ma'nevî ede ki, iyâl u evladı, onun hâlinden ve seyr ü sefer mâ-fi'l-bâlından âgâh olmaya. Ve daima menâzil terakkî-i rabbâniyede zikr u fikr-i ma'bûd bî- [38/A] zevâl ve vukûf-i hûşun³¹⁹ ve havâssın hasr-ı muhabbet-i vedûd-i lâ-yezâl ile kat'-ı merâtib-i zulmânî ve kesb-i me'âni-yi menâzil-i nurânî hâsıl etmeye cidd u tamâm ve sa'y-ı mâ lâ- kelâm eyle. Kıt'a:

Ey birâder bilmiş ol ki, kurb-i Hakk

Zîr ü bâlâya sefer kılmak değil,

Kurb-i Hak varlıktan etmektir güzâr

³¹⁴ A: +

³¹⁵ A, B: +

³¹⁶ A,B: +

³¹⁷ B: -

³¹⁸ B: +

³¹⁹ A, B: +

Mülk-i malından güzâr kılmak değil

Bu ibârenin mefhûmundaki sâlik vatanında mükîm olmak mı, yoksa seyâhat ü sefer kılmak mı efdaldır, diye ihtilâf buyurmuşlar. Bazıları demiş ki sût, hareket etmese tîre olur. Mübtedîye ibtidâ-yı emirde bir miktar sefer ile hareket-i zecrîden ve mücerribin³²⁰ lâzımdır tâ kî bazı emel ve arzûları kalbinden sâkıt olup bi-lâ hâtıra derûn-i vatanında mukîm ve sülûkünde sâfi ve müstakîm ola. Zîrâ sâlik-i mübtedî bazı semtlerin sâliklerini ve meşâyihlerin ve tavr-ı rüsûmların görmek ile kendi mürşidi ve tarîkinin âyîn ve erkânın kadr-i kıymetin ve mürşidinin derece-i menziletin³²¹ derece-i kemâ hüve hakkahu bilmez. İşittiği etvâr ve meşâyihî arzû ve pesend³²² etmek hâtırları peydâ olmak ihtimâli vardır. Ama çünkü sefer edip âlemin serd u nermin ve envâ'-ı dervîşân ve meşâyihînin tavr ve revîşin müşâhede eder. Derûnunda zevâid emeller ıskât olup âsûde ve müsterîh olur. Vatanında mukîm olur. Bazı zevât buyurmuşlar kî: Sâlik-i mübtedî, ibtidâ-i sülûkünde sefer ihtiyâr etmesi, perîşânlıktan mâ-adâ bir nesne-i müfid değildir. Zîra onda ol kuvvet yoktur ki, gurbet mihnetin tahammül ve sülûkünde tefâvüt etmeyip her yerde nisbetin hıfzına kâdir ola. Sülûkten ise maksûd, ahlâk-ı rezâil ve habâis-i beşerîyyeti izâledir. Mübtedîde ol kudret yoktur ki gurbet âlâmların³²³ bertaraf edip, tebdîl-i ahlâk ile mukayyed ola. Binâenaleyh mübtedîye lâzım olan, **[38/B]** vatanında mihen-i rûzgârdan âsûde ve huzûr-i mürşid yahûd ihvân mu'âvenetiyle bir kerre serrişte-i dil **وتخلقوا بأخلاق الله** [Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanın.]³²⁴ sırrında behredâr ola. Ba'dehû muhtâr olur. Dilerse sefer eder, dilerse mukîm olur. Ama bu tarîk-i aliyye pîrânının kavli-i redîfleri üzere sefer der-vatan ihtiyâr buyurmuşlar.

Halvet der-encümen, bunun dahî beyne'l-icmâl ve't-tafsîl tasrîhi şöyledir ki: Çünkü hûş der-dem sâlik mâyesi ola, ona halvet ihtiyâr etmeye hâcet yoktur. Halvet der-encümen, Hakk ile ve Hakk'ın zikir ve fikriyle olup, kendisini asla halktan bir sıfât ve bir amel ile imtiyâz etmeyip, da'vâ ve ru'ûnet-i nefis ve riyâdan masûn ve şöhret ve riyâset, hevâlarından sâlim ve me'mûn ve hiçbir a'mâl ve akvâl nisbetine hâil ve mâni' ve tefâvüt ile iştigâl-i şuğl-i bâtın ne mâni' ve kalbiyle Hakk'ın zikrini zâil

³²⁰ A: Hareket-i beden ve mihan-i ten lâzımdır.

³²¹ B: Menzilesin.

³²² A: +

³²³ A: Elemlerini.

³²⁴ Münzirî, *Terğîb*, C.4, S.185.

etmez. Daima seyrinde dâim ve sülûkünde ihlâs ile kâim olup hâlinden her ferd habîr ve ezkâr ve efkârından hiçkes âgâh olmaz. Zîrâ mübtedî sâlike asıl rehzen olan riyâ ve şöhet-i avâmdır. Bunda ise ne şöhet ne riyâ ve ne riyâset vardır. Ve buyurmuşlardır ki, bunun ma'nâsı dahî kesrette vahdet ta'bîr olunur. Gerçi kesrette vahdet, ehl-i tevhîdin bir mertebesidir ki, sırr-ı vahdet onlara kesrette zuhûr ve kesret-i halâyık ve ferd-i ta'adât-ı zilâl ve avâyık-ı adem ve evhâm olduğundan onlar daima mir'ât-ı kesrette her cemâli müşâhede ederler. Ama bu dahî, ol cemâl-i bâ-kemâlin mukaddimesidir. Zîrâ gönül Hakk'ın hazînesi ve nazargâhı ve beyt-i ilâhîdir.

Pes bir kimse Hakk'ın beyti ve nazargâhı olan mahale irtibât kalbî oldukda ittihâd-ı ilâhî elbette onda hâsıl olur. Öyle olsa kesrette vahdet müşâhedesini sa'âdetiyle daima [39/A] şühûd ve huzûr devletine nâil olur. Ve bu bir inâyettir ki, her sâlik bu inâyete mâlik ve her tâlib bu devleti câlib olmaz. Ve böyle sa'âdetli mesleke yol bulmaz. ذَلِكَ

فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ [İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir.]³²⁵

Nigâh-daşt, bu oldur ki, esnâ-yı zikirde def'-i havâtırdan kinâyettir. Nitekim zikr olunmuştur: Lâkin def'-i havâtır ile ziyâde mukayyed olmak dahî lâzım değildir. Zîrâ havâtır-ı kuvvet-i mütehayyile ki, havâss-ı bâtından ibâret bir ma'nâdır. Bâtın-ı insânda müstakir (bir mansıbdır ki azl olmaz. Öyle olsa onun azli müt'assir ve def' u raf'ı gayr-ı müteyessirdir. Vücûd-i insanda)³²⁶ lâbûd ahkâmın icrâ ve hükmün mahallinde edâ eder. Ama sâlike ehem olan onun nefesinde hemân³²⁷ ayn-ı³²⁸ sükûn ve karârına ruhsat vermeyip her hâtıra ki gönle hutûr onu ihtiyâr ile karâr ettirmeyip nefy ede. Yine onu yahûd âhirini ihtâr eder. Yine def' ettiğini ihtiyâriyle te'hîr ve teksîr etmeye bi-lâ ihtiyâr olan havâtırın çendan mazarratı yoktur. Mazarrat ve sülûküne mâni' olan ihtiyârındadır. Gönlü nehre ve havâtırını nehîrde cereyân eden çer çöp iliştirip tutarsan âkîbet nehrin cereyânına hâil olup, bir mâdde îrâs eder. Ve eğer ol nesnelere tutmayıp küşâd verirsen gelir, gider. Asla ol nehre ondan nesne olmaz, gider. Beyt:

Tîz akar gâyette çûn âb-ı revânım bî-karâr

Gamm anınçün âşıkın kalbinde kalmaz pâyidâr.

³²⁵ el-Cumâ 62/4.

³²⁶ A, B: +

³²⁷ A: Hemân; B: -

³²⁸ B: +

Ve havâtır ile ziyâde takyîdi dahî, bir günâ iştigâldir, demişler. Ve sâlik-i sâdık bir mertebeye vâsıl olur ki havâtır-ı gayrî dahî ona gayri görünmez. Ve onun def'-i iştigâliyle yürünmez. Nitekim buyurmuşlardır: Beyt:

Bunca hayâlin gönlüme ger sâlesen ne kâyirem

Çünkü cemâlin âyinedir bu cân senin.

Yani çünkü benim bu cânım Senin cemâlinin mâhına mir'âttır. Türlü türlü hayâlin ol mir'âtta aks eder. Ne gam yerim, gayrîden değildir cemâlin hayâlinden bir günâ [39/B] hayâldir. Hâslı, sâlik havâtır def'ine ziyâde ikdâm eyleye. Vaktini zâyî' etmesin. Hemân gelene karâr vermesin.

Vukûf-i zamânî, bâlâda zikr olunduğu üzere muhâsebe-i evkâtı bir zamandan bir zamâna mevkûf olmakla ikinci namazından sonra kendisiyle muhâsebe amel ede. Ol gün ve gecede a'mâlin müvâzene edip zikr olunduğu gibi amel ede. Ve vakt-i asra a'mâlden muhâsebeye enseb i'tibâr buyurmuşlar.

Vukûf-i adedî, bu hemân³²⁹ şöyledir ki: Sâlik-i mübtedî, havâtır-ı müteferrikadan halâs olmak için bârî zikr-i aded ile meşgûl olsun. Gayrî hâtıra gönlüne yol bulup sülûkuna mâni' olmamak içindir. Ama Hâce Alâuddîn Attâr [kuddise sırruh] hazretleri vukûf-i adedî ile haps-i nefesi lâzım saymamışlar. Nitekim Şâh-ı Nakşibend hazretleri, vukûf-i adedî bir fâide-i zâidedir diye buyurmuştur. Vallahu a'lem bi-hakîkati'l-hâl ve dakîkati'l-makâl.

FASL-I EVVEL

Ma'lûm ola ki şeyhin mürîde zikir telkîni yani inâbet vermek tarîki şöyledir ki, bir tenhâ mahalde şeyh³³⁰ tahâret-i kâmile ile kibleye müteveccih iki dizleri üzerine oturup ve tâlib dahî tahâret-i kâmile ile mukâbilinde otura. Şeyhin mazbûtu olan istiğfâr ve salavât-ı şerîfeyi beraberce kıraât edeler. Ba'dehû, mürîd ağzını kapatıp³³¹ ve dişlerini birbirine rabt edip ve dilini damâğına ilsâk yani yapıştırıp ve gözlerini kapayıp aklını sol memenin altında yürek dedikleri sanevberiyi'ş-şekl yani, çâm kozalağına müşâbih olan et pâresine götürüp, eğer şeyh ism-i celâl -ki tarîki

³²⁹ A, B: Hemîn.

³³⁰ A: -

³³¹ A: +

cezbedir- onu telkîn ederse ikisi dahî vech-i mezkûr üzere bi-lâ harf-i nidâ vakfiyla, “Allah Allah” diye şart-ı telkîn üç [40/A] defa diyerek bulur. Lâkin yarım sâat çeyrek hâsılı adede ri‘âyetsiz kalb ile lisânı asla hareket etmeksizin diyeler. Ba‘dehû şeyh gözlerini açıp mürîde suâl ede ki, “gönlün bu ism-i şerîfi zikrettiğini hissedebildin mi?” Ettim, derse işte bu tarîk-i aliyyenin virdi budur. Bunun adedi ve vakti ve tertîbi yoktur. Bu tertîb âsûde ve tenhâ vakitlerde olur. Lâkin bu zikr-i şerîfe hiç bir hâil ve mâni‘ yoktur. Eğer oturur ve eğer yatıyor ve yürür³³² bu zikr-i şerîfi vüs‘un ve kudretin yettikçe edâ etmeye sa‘y ve kûşîş edip bir ân Hakk ve Hakk’ın ism-i şerîfi derûnundan zâil olmamasına ihtimâm eyle ve rûz-i mahşerde senin eline fırsat girerse bizi ferâmuş etme. Bizim elimize ruhsat veriliyorsa biz sizi ferâmuş etmeziz. Bizim tarîkimiz, şeyhlik ve dervîşlik değildir. Birâderliktir nisbetini bigâneye izhâr etme deyip, Fâtîha eder. Dervîş dahî kendi havl u irâdetin o mecliste mahv edip şeyhin havl ve irâdetin isbât edip vedî‘a ve vesâyâ olan kelîmâtı ez-dil u cân kabûl ve sermâye-i cân ve vâsita-i vusûl-i cânân i‘tibâriyle müdâvemet ve müvâzebet eder. Ama eğer sâlikin isti‘dâdı bâlâda zikr ve beyân olunan on bir kelimededen hangisine muvâfık ve kabiliyyeti onların birine muvâzebebe mutâbık ise, kelime-i ihdâ aşeraden biri ile me‘mûr kalınır. Mürşid-i kâmil, tabîb-i hâzık misillüdür. Tabîb-i hâzık merîzin marazını ve mâdde-i marazı ve marazın kangısının şirreti ve hangi gıdâ ve devâdan haftenî ve ol kimsenin tabî‘atını ve ahlâtını bilip muktezâsına göre mu‘âlece tedârikin gördüğü müsillü mürşid ve mürebbî dahî [40/B] sâlikin tabî‘atını ve ahlâtını ve mezheb ve meşrebini bilir ise sâlikin salâh-ı hâline muvâfık mücâhede ve akvâl ve ef‘âlde kâbiliyyetine mutâbık müzâhedelerle terbiye ve tesellîsini verir. Zîrâ gâbîye, zekî ve zekîye, gabî mu‘âmelesi galattır. Bu mahalde kazıyye çoktur. Tatvîl-i sadeden ba‘îd olmamak için yine sadede gelelim. Mesela sâlikin derûnunda hubb-i dünya galebesi müşâhede olunursa, -gerçi hiçbir mübtedî sâlik bu kadar ki- evvel emirde hubb-i dünya kalbinde olmaya. Lâkin bazı, bazıdan ziyâde eksik i‘tibâr ile birbirlerine muhâlifdir. Bu sûrette hubb-i dünya bazı sâlikin ednâ sa‘yiyle ve bazı evsat ve bazınınca mücâhede ve mu‘âleceleriyle ifnâ olur. Bu i‘tibârla öyle olanlara bâz-geşt kelimesiyle me‘mûr olunur. Zîrâ her nefeste “Hüdâvendâ benim maksûdum Sensin ve Senin rızandır.” mülâhazası her ne kadar taklîd ile dahî olursa, himem-i pîrân ile tahkîke mübeddel olmak me‘mûldür. Menkûldür ki, bir dervîş şeyhine der ki: “Her ne kadar ki bâz-geşt kelimesini edâ

---

³³² A: -

edersem, kendimi huzûr-i Bârî'de yalancı müşâhede ettiğimden gâyet hacîl ve şermendeyim. Zîrâ hâlâ ma'lûmdur ki, kalbimde Hakk'tan gayri nice mekâsîd der-kârdır. Şeyh dahî buyurur ki: "Gel seninle Hâce Ömer Bahâuddîn'e gidelim." Ve ikisi bile şeyh huzûruna dâhil oldukları gibi Şeyh Ömer hazretleri buyururlar ki: "Sâlik-i sâdıkın kalbinde mekâsîd-ı gayrî mecrâları, sedd ve bend olmayıp bâz-geşt ibâresinde kendini kâzib müşâhede ederse, onu terk veyahûd bîgâ ede, kıyâs edip ızdırâb etmesin. Zîrâ her sâlik, ibtidâ-ı hâlde zikr ve mücâhede ve a'mâlde taklîdden hâlî olmaz. Öyle ise ol taklîd onu [41/A] âkıbet-i fezâ-yı tahkîke ulaştırır.

Pes ondan kalkıp hânkâhtan dışarı çıktıklarında şeyhi, dervîşe der ki "Şeyh Ömer hazretlerinin cezbesi gâlib ve kaviydir. Lâkin makâm-ı irşatta noksânı vardır. Bundan ma'lûm olur ki, sâlike taklîd der-hastını vermemeliymiş. Zîrâ sâlikin bir amelde taklîdini müşâhede ettikde muzdarib olup tahkîke erişmeye sa'y ve ihtimâm eder. Ama bir kâminden nev'an ruhsat müşâhede edince müsterîh olup, ol amel lâûbâli edâ eder. Ve husûl-i maksûddan te'hîrine bâ'is olmuş olur. Onun için irşâd emrinde nâkîstır, buyurmuşlar ve eğer sâlikte havâtır-ı müteferrika müşâhede olunursa, nigâh-dâşt kelimesiyle me'mûr olunması ensebdir. Daima def'-i havâtır ile zikre müdâvim olmalıdır. Ve eğer sâlikte kesâfet ve rehâvet ve hevâ müşâhede olunursa, vukûf-i zamânî ile emr olunur. Onun için ki, her günde zuhûr eden hevâ-yı nefis ve batâleti ayân olur, îkâz ola. Ve eğer sâlik, iştigâl-i kevnîyye ve a'mâl-i dünyeviyye ile muhtelâ hiss olursa, vukûf-i kalbî ona vedî'a olunur. Ama hûş der-dem ve nazar ber-kadem, sefer der-vatan, halvet der-encümen, yâd-kerd ve vukûf-i adedî, bunlar müsellemdir. Sâlik, kâdir olduğu miktar aklını nefesinden münfekk etmez ve hemîn seyrinde nazarı, kademinde olmak ve daima zâhirde halk ve bâtında Hakk ile olmak ve yâd-kerd daima zikr-i hafîye müdâvim olmak ve vukûf-i adedî haps-i nefes ettikçe adede ri'âyet etmek, emre muhtâc değildir. Onlar her tâlibin vazîfe-i hâlidir. Ve eğer kelime-i tayyibe ki lâ ilâhe illallah'tır. Eğer şeyh, nefy ü isbât telkîn ederse, bâlâda zikr³³³ olduğu vech üzere ağzını ve gözlerini kapayıp [41/B] ve dilini damağına ilsâk edip ve aklını sol memesinin altına iletip gönül ile kelime-i lâ'yı bâlâyâ def' edip ve ilâhe'yi sağ cânibine nefy ve illallah kelimesini sol tarafında olan yüreğe ki mahall-i hareket devriye-i selâse üzere tâ ki harâret-i zikir vücûduna te'sir-i tâm ve arak ve izâmı kerem mâ-lâ kelâm ile hâssa-i zikre fâiz ola.

---

³³³ A: Tahrîr.

Pes şeyh olan muhtârdır, diler nefy ü isbât telkîn ederler, diler ism-i celâl. Lâkin lâyıık olan kendisine teveccühle olmuş ise dahî mürîdlerine öylece edâ ede. Meğer sâlikin rü'yâsı hilâfına iktizâ ede. Bu kelime-i şerîfte bir tertîb dahî icrâ buyurmuşlar. Meselâ kelime-i lâ'yı mikrâs ve ara göbeğine halka edip lâ'nın yani lâ'da olan lam'ın başını sağ memesine, elif'i sol memesine darb ede. Ama mukaddem zikr olunduğu vech evlâdır ve esheldir. Ve eğer ism-i celâl ve haps-i neseif ile me'mûr ise 11 ve 17 ve 21 hâsılı tekler i'tibâriyle 101'e varınca nefesine vüs'at verip teneffüs etmek mümkün olursa elbette ona bir fütûh ve vüs'at-ı rûh nasîb olur. Eğer olmaz ise sebebini taharrî eylemek lâzımdır. Onun tedârikini görmez ise evkâtı zâyi' olmuş olur ve nefy ü isbâtta 3 ve 5 ve 7 ve hâsılı 23'e kadar bi-lâ derûni's-sıklet teneffüs olunur. Ve ondan ziyâde olması dahî mümkündür uvvet ve kudreti miktarı.

Ve eğer mürîd olacak yiğit, genç makûlesi ise ibtidâdan ona *telkîn-i zikr-i kalbî* etmek münâsib değıldir. Onu bir zamân zikr-i lisânî ile tecrübe ve imtihân etmelidir. Meselâ günde 100 istiğfâr ve 100 salavât-ı şerîfe ve 100 kelime-i tevhîd ve akab-ı evkâtı hamsede 129 yâ Latîf ism-i şerîfini [42/A] vere. Bir zamândan sonra tarîke müdâvemet gösterirse ba'dehû zikr-i kalbî telkîn edilir. Ve bu zikr-i şerîfin ziyâde müdâvemetinde sâlike yabûset ve kapanıklık zâhir olursa gâh-geh lîsân ile dahî zikrede. Hangi tarîk ile kendinde küşâyış fehm eder öyle ede. Ama yine zikr-i kalbî üzere müdâvim ve daima ona mülâzım ola. Tenhâda zikretme vüs'ati var ise bâlâda takrîr olunan tertîb üzere ede. Ama halâyık yanında gözlerini ve ağzını lisânıyla mükayyed olmayıp âdeten olduğı gibi hemân gönlünden me'mûr olduğı ism-i şerîfe müdâvim ola. Ülfet ve tecârüt ve sohbetine tegayyur vermeye. *وَأَذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا*

[Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gâfillerden olma.]³³⁴ sırrı, bu tarîk-i aliyeye dâirdir. Ve buyurmuşlardır ki “Zikrin kesretine nazar olunmaz. Âsûde ve âgâhlık ile olan zikre nazar olunur. Zîrâ gaflet ile olan zikir, gaflet îrâs eder. Ondandır hiç fâide yoktur.” Zikrin murâdı yalnız Hak Sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerine âgâhlık vâsıtasıyla vicdânına bir şuhûd ve huzûr hâsıl olunsun ki zikirde onun fevkinde zevk-i hâl ve bir sürûr ve tebâşir aşk-ı nura vâsıl ola ki onun mâverâsında müşâhede-i hüsn-i cemâl lem-yezal ve lâ-yezâl ola. Ve bu mertebede sâlike şöyle olmak lazımdır ki, Hakk'ın gayrına meyil ve rağbetinden rûgerdân ve

³³⁴ el-A'râf 7/205.

dâimâ Hakk'ın rızâsını tahsîl ve likâsına tavsîl eder. Esbâb ve vâsita, sarf ve sa'y-ı himmet edip her bâr ki bu zikr-i şerîfeye teşaggul ve tevaggul göstere.

Gerektir ki ibtidâen tahâret ile kıbleye müteveccih ve tertîb-i mezkûr üzere kendi vücûdunu enâniyyetten nefy edip, eğer şeyhi sıhhatte ise kendi yerine şeyhini isbât edip, alâyık ve avâyıktan sâfî olmadığından [42/B] bu zikr-i şerîfe şerâiti üzere şâyân olmadığını ma'lûm olduğundan zikirde dahî onu vâsita edip havâtır-ı gayrî ve hayâl-i mâsivâya asla temkîn vermeyip kelime-i lâ'yı bâlâya ve ilâhe'yi sağ cânibine nefy-i mâsivâ i'tibâriyle nefy ve illallah kelimesini isbât bî-zevâl ve lâ-yezâl i'tibâriyle sol cânibindeki kalp ve bir mertebede gönül ve bir mertebede rûh derler, darb ede. Eğer haps-i nefes etmezse hemân mümkün olduğu miktar bu vech ile ki hâtır-ı gayr ve sivâdan sâfî olarak müdâvim olup, hâcât-ı beşerîyye lâzım olunca şol şart ile ki, zarûrât-ı beşerîyye evkâtından dahî bâlâda zikr olunduğu gibi durmakta, oturmakta, almakta, satmakta nisbetinden gâfil olmamaya sa'y u belîğ ede. Hatta hiddette ve sevindiğinde dahî aklını nefesine verip efkâr-ı bî-fâide yerine ezkâr-ı ber-â'ide ile iştigâl ede. Tâ ki hâbı, ibâdet ve gafleti sa'âdet ola. Ve yatakta kendisine zühûl ârız olunca hâtırına Hakk'tan gayrıya yol vermemeye ihtimâm ede. Beyt:

Gönülde yanacak Hakk'ın çerâğı

Kesilir ağyârın ondan ayağı

Ve yine âgâh oldukda hâtırasına gayr yol bulmadan zikir ile mezkûru der-hâtır ede. Nitekim buyurmuşlardır ki, bir kimse yattığında ve kalktığında Hakk'ın zikr u fikriyle olursa ayak ise başına al ve eğer bir kimse yatıp kalktığında dünya ve dünyalık fikriyle yatıp kalkar ise baş ise ayağa sal. Zâlike fazlullah (bu Allah'ın lütfudur) ve eğer haps-i nefes ile me'mûr ise yine bâlâda ta'rîf olunduğu vech üzere her nefeste adede ri'âyet ile vukûfi adedî ve bâz-geşt ile âmil olur. Ama haps-i nefes, yalnız tenhâda olduğu vakittedir. Ama halk içinde ve yatıyor ve gezerken [43/A] haps-i nefes etmeyip hemân hûş der-dem mefhûmunca amele sa'y eder. Beyt:

Yâr sana her dem nazar eyler

Seni gâfil görüp kızar eyler

Eğer bu vech üzere bu zikr-i şerîfe iştigâl gösterip zikirde ve âgâhlık vechiyle tertîb-i zikirde ihmâl etmeyip müdâvim olunursa, bir haftada sürûr-i şe'n-i hâcegân ve nisbet-i azîzan bâtında hâsıl olmasına iştibâh yoktur. Bu fakîr-i pür-taksîr tarîkat-ı aliyye ve silsile-i zehebiyye-i Nakşibendiyye'ye on altı yaşında dâhil olmuş idim.

Telkîn olunduğum günden yedinci güne nisbet-i hâcegân âlî-şân erenler himmetiyle hâsıl olmuştu. Hayf ki beşerîyyet hasebiyle yine zâyi' oldu. Hâsılı bu nisbetin husûlu sâir nisbetlerden tez ve mukaddem hâsıl olması uyûn ve fuhûm-i nâstan musavver ve mahfî ve riyâ ve riyâsetten sâlim ve ârfi olduğundandır. Zîrâ huzûz-i nefsânîyyeden riyâ ve riyâset gibi kuvve-i hazz-ı nefsânî yoktur. Binâen alâ zâlik bu târîk-i aliyyenin nisbet ve tavrı pûşîde ve hafî bir tavidir ki, hafî ve celî nefis ve şeytânın idlâl edecek olan ve esbâbı meskûttur. Beyt:

Nakşibendiyye aceb kâfile-i sultânlardır

Gizli yoldan iletirler hareme kâfileyi

Çünkü sâlikin bu nisbet-i şerîfe daima huzûr ve âgâhlık ile yani nîgah dâşt ve vukûf-i kalbî ve hûş der-dem devâm ve gönlünde nisbet-i ma'hûde kavvâm bula. Ona kuvvet-i huzûr ve şuhûd mertebesi âsân³³⁵ olur. Bir hamle-i merdâne muhtâçtır ki ol şuhûd ve huzûr, kuvvetten fi'le gelip gönül hânesi envâr-ı cemâl-i zât-ı bâ-kemal ile münevver ve ma'mûr ola. Bu mertebeye “huzûr-i ma'allah” ve “kalb-i âgâh” ta'bîr olunur. Bu mertebeye vâsıl olan zâtın çeşm beynâsından gayr ve gayriyyet [43/B] ve dîde-i rûşenâsından sivâ ve ünsiyyeti iskât ve zî-rûh ve bî-rûhta kayyûmet-i zât-ı ma'bûd-i bî-zevâl ve deymûmet Hazret-i Vedûd-i lâ-yezâl isbât olup her zerrede şems-i³³⁶ hakikat mu'ayenesi ve her katrede bahr-ı bî-pâyân hazret müşâhedesi hâsıl ve ubûdiyyet ve zikr-i teveccûhte ve murâkabede ihsân derecesi sa'âdetine vâsıl olur. Ama ma'lûm ola ki bu mertebe-i şerîfe ve derece-i redîfeye³³⁷ vâsıl olmanın cümle esbâbından evlâ ve akvâsı kelime-i lâ ilâhe gayr ve mevcûd ve meşhûd-i gayr olmayıp yani zılâl-ı süver ve evhâm-ı ta'ayyundan mâ-adâ bir vücûd-i müstakil olmadığı ma'lûm olup, kâffe-i zılâl-ı mümkünüyü nefy ve illâllâh kelimesi mevcûd ve şuhûd-i hakîkî yalnız Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ hazretleriyle sol cânibinde olan yere ki darb ve isbât Zât-ı Hakk mülâhazasıyla cem'îyyet-i hâtır ve kemâl ve vukûf ve âgâhlıktır. Zîrâ yürek dedikleri et pâresi insanda mahall-i sırr-ı rabbânî olup onun içinde bir kaç damla siyah kan vardır ki, onu süveydâ-yı kalb ta'bîr ederler. Hazîne-i müdrike-i insânî onda vedi'a-i sübhânî olmuştur. Ve ol et pâresi hakikat-ı sırr-ı ilâhînin mecâzîsidir.

³³⁵ A, B: İhsan.

³³⁶ A: +

³³⁷ B: +

Pes bu sûret-i mecâzî, kıble-i mecâziyeye müteveccih olmadan hakikat-ı insânî, kıble-i hakîkiye müteveccih olmaz. Sâlik dahî mazhâr-ı sırr-ı ilâhî olan gönle teveccüh-i tâm ile müteveccih olmadan hakikatü'l-hakâyık ki ka'be-i maksûddan ibârettir, ona vâsıl ve matlûbu ve maksûdu sırrında hâsıl olmaz. Beyt:

Ka'be bünyâd-ı halîl-i âzerest

Dil nazargâh-ı celîl-i ekberest

[Gönül Hz. İbrahim'in binasıdır

Gönül ise Allah'ın nazargâhıdır.]

Beyt-i meşhûr üzere ka'be-i dil, tavâf ve erkân ve menâsik-i haccı tamâm etmeden ka'be-i maksûd-i hakîki ve matlûbu bî-raybî ile girmez. [44/A] Bunun ise rûkn-i ekberi cüz'-i a'zâmı, vukûf-i tâm ve zikr-i hafîye ile gönle müteveccih olmaktır. Ve bu tarîk-i aliyyenin tavr-ı acîbini görmez misin ki gönülden daima zikrullah ile gayri ile muâlefet ve muvâneset etmeyip nazârı, mine'l-hasr Zât'a merbût ve kuvvâ-yı havâssı kelime-i nefy ü isbât ve yahûd yalnız ism-i zâta mazbûttur. Ve bu evrâd-ı radîfenin mefhûm ve müsemâmın cem'iyet-i hâtır ile zikir ve fikir etmez ise ona zâkir i'tibâr olunmaz ve öyle olan evrâd ve zikrin fâidesi bulunmaz. Zîrâ gönül birdir, teveccüh dahî bir olmalıdır. Şöyle ki esnâ-yı zikirde şöyle farz eylemelidir ki, zikir ettiği esmânın müsemâmı cümle-i kâinâtı ihâta ve kendi zâkirliğini dahî istilâ etmiş, onun cümle-i iştigâlinde bir şugl, zikrine hâil ve bir amel ve emel-i³³⁸ Hakk ile olan şugül ve istiğrâkına mani' ve teveccüh ve huzûr-i kalbî zâil edemeye. Ama eğer sâlik evkâttan bazısında kendi ve tayy-set ve rehâvet ve zikir ve teveccühünde gayr ve der-set ve bî-halâvet müşâhede ede. Lâzımdır ki zikrine şevk ve lezzet ve damağına zevk ve kuvvet ibrâs eden mücerrebi esbâbı tessebbüt ede. Meselâ mürşidi sıhhatte ise onun meclisine mürâca'atten akvâ ve enseb sebep yoktur. Ama mürşidi hayatta değil ise vücûd ve hayâline hâil olan esbâb-ı fütûru taharrî ve bulup terk ede. Eğer sebep-i fütûrun bulamaz ise yine ruhâniyyet-i şeyhe mürâcaat edip kubûr-i evliyâyı ziyâret ve onlardan isti'ânet talep ede. Me'mûldur ki fikdânı vicdâne tahvîl ola. Bu dahî ma'lûm ola ki bu tarîk üzere (sülûk-i zikr ve sülûk denir. Ama eğer murâkabe ve teveccüh tarîki üzere)³³⁹ isen ki ol ism-i celâl zikridir. Buna dahî zikir derler. Lâkin bunda bir tertîb vardır ki zikretmeyip bu ism-i [44/B] şerîfi hâmil

³³⁸ B: +

³³⁹ B: +

olduğu ma'naya yani müsemma-yı fikirden ibârettir. Zikir yerine mefhûm-i zikri, fikirdir. Ama bu fikir, fasl-ı murâkabe ve teveccühte ta'rîf olunur. Ancak ism-i celâl-i şerîftir. Ona müdâvemet etmenin tarîki, bâlâda zikr olunduğu vech üzere bi-ayn kelime-i tevhîdde olduğu tertîb gibidir. Hemân bunda evlâ olan haps-i nefes ve vukûfi adedî ile mukayyed olmayıp bi-devâmihâ bu zikr-i şerîf gönlü harekete getirip mürîde dilini zikr-i dâim ile ihyâ ve leyl u nehâr gûyâ edip veled-i kalp ki ona zikr-i sultânî ve meleke-i vicdânî ve ilm-i ledunnî ta'bîr etmişlerdir. Ve bu taife mâ-beyninde yani ıstılâhında, nisbet-i azîzan ve nisbet-i hâcegân dahî ta'bîr ederler. Bu nisbet, nefis-i mutmainne olduğu mertebede hâsıl olur. Zîrâ nefsin rûhtan itmi'nânı ve ra'yına ve teklîfine râzı ve teslîm olmadan nikâh-ı ma'nevî müyesser olmaz. Ama çünkü ikisi birbirinden râzı ve hoşnûd olur. Ol vakit kâffe-i akvâl ve efa'lleri emir ve rızâ-yı Ma'bûd olup tâlibin netîce-i zevk ve hâli, huzûr ve şuhûd olur. Zîrâ rûh ve nefis ve kalp ikdârlarını şol fi'le sarf ederler ki o mertebede onlardan Hakk Teâlâ hazretleri, ol ameli talep etmiştir. Ve onlara şu ilim ata' olmuştur ki, Hakk'ın mahbûbu olan ef'al, onlara ayân ve beyân olur. Ve bu ism-i celâl ki, Allah ism-i şerîfidir, zikr-i havâsştır. Kelime-i tevhîd zikri, avâm ve ism-i celâl zikri havâss ve lafz-ı hüve zikr-i hâstır, diye buyurmuşlar. Zîrâ "lâ ilâhe" kelimesi ile gayri nefy etmeyi ifade eder. Ve "illâllâh" kelimesi ma'bûd-i bî-zevâl ferd-i eneiyyet ve vahd-i eniyyet vechiyle isbât eder. Ve bu [45/A] kelimâttan maksûd, ol ism-i câmi'dir ki mecmû'-i âsâr ve efâl ve esmâ ve sıfâtı câmi' ve şâmil olan Allah ism-i şerîfidir. Bunda dahî elif-lâm harf-i ta'rîftir ve lâm-ı sâni te'kîd ve te'yîd³⁴⁰ içindir. Cümleden maksûd lafz-ı hüvedir [هو], buyurmuşlar.

Ve Şeyh Muhyiddîn [kaddesallahu sırrahu] hazretlerinin kavli üzere zikr-i lâ ilâhe illâllâh zikri, ahâssu'l-havâstır, diye tahkîk buyurmuşlardır. Ve bu zikir, telvîn ba'de'l-temkîn ashâbına mahsûstur ki, her anda bir şân ile telebbüs ve teceddüd üzere her anda birini nefy ve âhirini isbât vechiyle kümmelin dahî her anda "lâ ilâhe" kelimesiyle kâffe-i ma'dûmât mütekevvene-i adem aslîlerine nefy ve i'dâm ve illâllâh kelimesiyle ol Zât-ı bî-zevâl ve lâ-yezâl olan Zât-ı Hakk'ı isbât ettiklerinden zikr-i ehassü'l-havâsştır, diye buyurmuşlardır.

Hâsılı bu ism-i şerîf ki, Allah ismidir. Cemî'-i ezkârı ve esmâyı hâvî olduğundan cezbe ve muhabbete müsta'id olan sâlike telkîn ve onunla me'mûr eder. Vallahu a'lem ve ahkam.

³⁴⁰ A, B: +

FASL-I SÂNÎ

Râbita ve mürâkabe ve teveccüh beyânındadır. Ama râbita bu tâife-i aliyye ve silsile-i zehebiyye indinde, râbita şoldur ki zikre bedel râbitayı ihtiyâr eylemişler. Ama râbita şuna derler ki, sâlik şeyhin sûretini gönülden râbita edip şeyhi yüzünden kendisine feyz-i rabbânî zuhûruna müteveccih ola. İşte Nakşibendî demenin dahî ma'nâsı budur. Yani tâlib-i sâdik, muhabbet vechiyle tertîb-i zikir misillü kıbleye müteveccih oturup ve şeyhinin nakış ve sûretini kalbinde bend ve hayâlini karşısına yani sûretini hayâline alıp gûyâ mukâbilinde oturmuş, iki kaşı arasına nazar eder misillü gönül gözü nâzır ve gönlü yani ervâh ve eşbâhı şeyhinin mukâbilinde hâzır i'tibâr edip muhabbet-i [45/B] zâtî vechiyle onun vâsıtasıyla feyz-i rabbâniye müteveccih ve muntazır ve muterakkıb kendi vücûdunu ve vücûd-i mâsivâyı nefy edip Hakk'ı isbât ve sûret-i şeyhini bir mir'ât-ı hakk-nümâ i'tibâr edip, o mir'attan Hakk'a nâzır ve Hak ol mir'ât vâsıtasıyla sâlik müteveccihin mukâbilinde hâzır i'tibâr ede ve onu yalnız ortada bir vâsıta-i vusûl-i mekâsıd ve râbita-i husûl-i metâlib i'tikâdiyle râbitaya müdâvemetten ibârettir.

Ve râbita, şeyhe muhabbet tarîkiyle teveccühten kinâyetdir. Ve bu tâife-i aliyye, târik-i râbitayı akrab-ı cem'-i turuk i'tibâr etmişlerdir. *يوم تستد كل فرجة إلا أبي بكر صديق* [Ebû Bekr'in kapısı hariç, bütün kapılar kapansın.]³⁴¹ hadîs-i şerîften murâd, cümle kapılar mesdûd oldu illâ Ebî Bekr es-Sıddîk'in kapısı değil. Yani şol günde ki cem'-i ebvâb mesdûd oldu, bâb-ı sıdk ve muhabbet sed olmadı. Bunun aslı, Fahr-i Kâinât [aleyhi efdâli's-salavât ve ekmeli't-tahiyyât] Efendimiz³⁴² hazretlerinin, intehâ-yı nübuvvet ve gâye-i risâleti zamânı mescid-i şerîflerinin her taraftan çehar yâr-i güzîn efendilerimizin sa'âdet hânelerine birer kapı dâr imiş. Ol vakit kapıların cümlesini sedd u bend ettirip Ebû Bekr-i Sıddîk [radyallahu anh] hazretlerinin hânelerine olan kapı sed olmamıştır. Bundan ötürü buyurmuşlar ki “muhabbet kapısına nazaren cümle kapı, mesdûd ve cümle sülûk ve mücâhede ve ubûdiyyet fercesine nazaran muhabbet fercesi, mekşûftur.” Hâsılı zikre bedel râbita ihtiyâr buyurdıklarının vechi şudur ki muhabbet-i şeyh, vâsıta-i muhabbetullah, vâsıta-i vusûlullah olup binâen bu

³⁴¹ Buhârî, Ashâbu'n-Nebî, 3; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 2; Tirmizî, Menâkıb, 15; İbn Sa'd, C.2, 227,

³⁴² A: +

kânûnu ihtirâ‘ buyurmuşlar ki sâlik-i sâdık ve tâlib-i hubb-i zâta muvâfık olanların vakti, zamânı ve mekânı musâ‘id oldukça tertîb-i fikr âdâbı üzere şeyhin sûretini gönülünde [46/A] rabt ve eşkâl mecmû‘âsıyla ruhâniyetini kendi vücûd ve cevârihini ihâta etmiş i‘tibâriyle kemâl-i muhabbet ile ol nisbeti zabt ede. Ve havâtır-ı gayra mehmâ imkân ferce vermeyerek zikirde aklını nefesine vermesi misillü bunda dahî aklını hayâl-ı şeyhe bend edip ve gûyâ iki ebrûsu meyânında nuru sırra verâset lem‘ân eder. Ve kendi ol nura dîde-i kalb ile mu‘âyene edip kendisine aksetmiş ruhâniyyetine isti‘lâ ve ittihâd edip bi-küllî kendiliği i‘tibârı ıskât olup nefes-i bi-nefs feyz-i Hak³⁴³ bu ittihâd-ı ma‘nevî yüzünden cârî olmasına ve cârî olan füyûzât çeşm-i basîret ile görmesine müteveccih olmaktan kinâyetdir. Yani insân-ı kâmil, Hak Sübhânehû ve Te‘âlâ hazretlerinin makbûl ve mahbûb ve mazhar-ı zât-ı bâ-kemâlidir. Ve onların zâkirleri ve zikirleri³⁴⁴ bir dereceye vâsıl olmuştur ki bahr-ı mezkûrde kendilerini mahv ve fenâ mertebesinde ittirip bekâ ba‘de’l-fenâ [yokluktan sonra kalıcı olmak] mekâmına vâsıl ve mertebe-i insâniyyete mevkûf ve mevdu‘ olan kemâli kuvvetten fi‘le götürmek, kuvveti zâtlarında hâsıl olduğundan أنا جليس من ذكرني [Ben, Ben’i zikredenenin celisiyim/meclis arkadaşımıym.]³⁴⁵ fehvâ-yı şerîfince onlarla mücâlese etmek, bu şereften behredâr olması emr-i mukarrar olduğundan şeref-i meclisleriyle müşerref olmak müyesser olmadığı evkâtta, bu râbıta-i kaviyye ile ittihâd ve irtibât dahî bir güne mücâleseye bedel ve onların vâsıl oldukları merâtibe eriştirmeye edilledir. Şöyle ki hemîn murâkabedeki râbıta-i kalb kalıbın/kâlebin etmiş ola. Lâzımedir ki kemâl-i tezellül ve iftikâr ile eşbâh ve ervâhın şeyhin eşbâh ve ervâhına rabt ve teveccüh ile meded-i feyz ve inâyet istid‘âsını zebân-ı hâl ile niyâz etmekten hâlî olmaya. Ve me’mûl ettiği zevk-i hâlin [46/B] ânbeân zuhûruna müteveccih ve müterakkıb ola. Ve eğer bazı evkâtta âmâlinde tevâfut ve fûtûr³⁴⁶ ve niyâzında kesl ve kusûr müşâhede ederse meclis-i şeyhe mürâca‘at ede. Ve mecliste ol tertîb ile kendisine kavvâm vere. Muhtemeldir ki onun şeref-i mücâlesesiyle mefkûdu olan nisbet, yine zuhûr ede. Eğer etmez ise ruhâniyetinden kemâl-i niyâz ile istimdâd ede. Ve onunla dahî olmaz ise hasb-i hâlî şeyhe arz ve niyâz-mendin ile ifâde ile ifâde ede. Ve eğer şeyhi sıhhatte değilse kabrine veya diyâr-ı âhirde ise

³⁴³ A: +

³⁴⁴ B: +

³⁴⁵ Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, C.1, S.201.

³⁴⁶ A: -

ruhâniyetine mürâca‘at edip, taleb ve i‘ânet ve isti‘ânet ede. Ve eğer şeyh-i kâmil ve kendi teveccühü der-set ise lâ-muhâl bağı işler feth olup maksûda erer. Bu sülûke, sülûk-i müstedîr derler ki, matlûbu kendi dâirinde aramaktır. Ama gayriler sülûku sülûk-i müstatîldir ki matlûbu kendi dâiresinden hâricde aramaktır. İlki kurbun kurbudur. İkincisi ba‘din ba‘didir. وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ [Biz, ona şah damarından daha yakınız.]³⁴⁷ nass-ı kerîmince mahbûbu ırâkta aramak ırâklıktır. Ve yakında aramak, yakınlıktır. Ve alâmet-i vüsûldur. Hâsılı ister zikir “lâ ilâhe illallah” kelimesine me‘mûr olan haps-i nefes ve vukûf-i adedî ile zâkir, ister haps-i nefes ve vukûf-i adedî ri‘âyetsiz, ister ism-i celâl ile kezâlik, ister râbıta bâlâda mezkûr-i âdâb ve etvâr-ı şeyhe muhabbet ve irtibât cümlesinde ehem ve elzemdir. Haps-i nefeste harekât-ı selâse üzere tarîki beyân olmuştur. Ama haps-i nefes etmeyip ale’l-ıtlâk zikir olundukda harekât-ı selâse olmasa dahî lâ-be’stir. Hemân “lâ ilâhe” kelimesini nefesin hurûcunda nefes ile böyle nefy-i vücûd, “ilâhe” gayr-i i‘tibâr ile nefy ve ihrâc³⁴⁸ edip ve nefesin duhûlunda nefes ile [47/A] böyle isbât-ı vahdaniyyet i‘tibârıyla³⁴⁹ yüreğe darb ede. Ve ism-i celâl’de dahî ale’l-ıtlâk zikirde nefesin duhûl ve hurûcunda mükerreren gönle darb yahûd nefesin duhûl ve hurucûnda vâhiden ba‘de vâhid darb-ı zikir ede. Bunlarda her sâlikin ihtiyârında suhûlet ve lezzet ve te‘sîr-i harâreti ne vecihle ahz ederse ve küşâyış kangı tavırda hâsıl olursa onunla amel eder. Ama ism-i celâl zikrine murâkabe ve teveccüh ta‘bîr ederler. Bu odur ki zikirden mâ-adâ fikirdir ki kalben “Allah” ism-i şerîfini lafzen tahayyül edip ma‘nâsını³⁵⁰ tefekkür eder. Buna mefhûm-i zikrî fikir derler ve müsemmâ-yı fikir dahî derler. Mecâzen bunun tarîki şöyledir ki: Ol ism-i şerîf ki, onun mefhûm ve müsemmâsı ta‘akkülden ve tefekkürden ve tasavvurdan münezzehtir. Ve ol ismin Zât’ını tezkîr ve takrîr ve ta‘rîf adîmi’l-ihtimâl ve ol Zât-ı bî-çün ve cerâ-yı bî-fehm ve idrâk mümteni‘u’l-hayâldir. Bu sûrette mefhûm ve müsemmâyı fikrinde mümkündür. Pes تفكر ساعة خير من عبادة سبعين سنة [Bir saat tefekkür, yetmiş sene ibâdet etmekten daha hayırlıdır.]³⁵¹ fehvâsınca şöyle i‘tibâr olunur ki gûyâ nihâyeti ve

³⁴⁷ Kâf 50/16.

³⁴⁸ B: Hurûc.

³⁴⁹ B: -

³⁵⁰ B: -

³⁵¹ Suyûtî, *Câmi’ü’s-Sağîr*, C.2, 127; Aclûnî, *Keşfu’l-Hafâ*, C.1, 310.

gâyeti bir hakîkattir ki rengi ve sûreti ve cürmü³⁵²-cermi ve arzı ve tûlu ve gecesi ve gündüzü ve mâhî ve sâlı ve zamânı ve mekânı ve ciheti yok. Bir vâsi‘ ve basît bir sırr, bir hakîkat ve ol hakîkat ki âlemi ve on sekiz bin ve yetmiş bin âlemi ve lâ-halâ ve lâ-melâ hâsılı ecrâm ve ecsâm ve gayr-ı ecsâmı muhît ve ihâtasında dahî bir nihâyet yok. Bir vücûddur ki ama çünkü ol vücûd, vasfa ve ta‘rife gelmez.

Pes ona şöyle bir bâsıt görünmez: Renksiz hakîkatı mulâhaza edip, ol hakîkat içinde mecmû‘-i kâinât müstağrak ve müstehlek ve ol hakîkat cümle-i istîlâ ve zâkir ve [47/B] fâkir dahî ol hakîkatte mest ve mebhût ve ma‘dûm misillü belki ma‘dûm ve mutlak i‘tibâr edip yalnız ol hakîkatten kendi zimmetinde bir eser-i sırr³⁵³ sanevberü’ş-şekl olan et pâresinde i‘tibâr edip, ona akıl ve fikir ve kuvvâ-yı havâssını hasr edip ona müteveccih ola. Ve ol nûr-i hakîkî ol mahall-i idrâk olan gönül dedikleri mahalden nazar ve ol kapıdan fezâ-yı hakîkate güzâr etmek kaydıyla müteveccih ve nûr-i ma‘rifet-i Rabb ol revzenden pertev salıp eğer bir fenâ hâsıl ve ol fenâdan sonra bekâ ba‘de’l-fenâyâ vasıl olamaya bezl u cân ve terk-i sırr ve sâ mân edeler. Zîrâ hilkat-ı âdemî ve kâr-hâne-i zılâl-ı âlem-i hilkatden maksûd hemân bu fenâ ve fenâ-yı fenâdan sonra bakâ-yı ebedî ve şühûd-i likâ-yı sermedîye vâsıl olmaktan ibârettir. Bu ise müyesser olmaz illâ ibtidâen ahkâm-ı emr ve nehy tahtından kad-hamîde edip şeri‘ât-ı nebevî ve sünen-i Mustafâvî’ye kemâl-i ittibâ‘ ve inkiyâd ve ba‘dehû tarîkat-ı aliyyeye mâyl ve istikâmet üzere mukîm ve dürûğ ve riyâ ve taklîdden âsûde ve müstakîm bir şeyh-i kâmil ve mükemmil bir mürşide nâil olup, sıdk-ı tâm ve hulûs-i inkiyâd mâ-lâ kelâm ile râmmına tesebbüt edip murâdâtını murâdâtına ve irâdâtı irâdâtında kem ve ma‘dûm olup ta‘lîm ve vedî‘a aldığı keyfiyyâtı sırr-ı mâye-i cân ve mâye-i emn ve emân³⁵⁴ i‘tibâriyle ta‘rîf ve tahrîr olunan usûl ve fûrû‘-i tarîke ihtimâm ederek me‘mûldur ki vücûd-i ma‘nevî ve zâtında zuhûr ve ol hakîkat ki mefhûm-i zikir ve ma‘nây-ı isimdir. Ona kemâl-i saffet ile fikir vâsıtasıyla ol bahr-ı bî-pâyânda vücûdun müstağrak ve zâkir ve mezkûr ittihâd-ı ma‘nevî sırrı kalbine ayân ve nûr-i rabbânî-yi Zât-ı bî-çün ve cerâda [48/A] eser-i bakâ-yı enâniyyeti mahv ve nihân ola. Vallahu a‘lem tahkîkatü’l-hâl.

İşte bâlâda bast ve beyân olunduğu üzere râbîta ve teveccüh ve murâkabe ma‘lûm olundu. Lâkin teveccüh ve murâkabeye ma‘nâ-yı âhir ile bazı zevât-ı kirâm i‘tibâr

---

³⁵² B: +

³⁵³ B: +

³⁵⁴ B.

buyurmuşlar. Meselâ teveccüh, onların i'tibârınca şöyledir ki, eğer zikre teveccüh etmeli olunursa zikretmeyip hemân Hakk'a bir murâdın husûlu için müteveccih olmaktır. Ve ol nesneyi Hakk'tan kalben niyâz ve talep³⁵⁵ ve husûlüne müteveccih olmaktır. Veyahûd şeyhine ve rûhaniyyetine ol nesnenin husûlu niyâzında husûl ümidiyle müteveccih olmaktır. Ama zikirde mâ-adâ bazı dünyevî husûsâtlardaki gerek cemâl gerek celâl ol me'mûlün husûl bulmasına teveccüh eder. Ona dahî teveccüh derler. Ama murâkabe ile teveccühün bu mahalde farkı oldur ki murâkabe, yalnız rızâ ve tevekkül vechiyle atâ-yı Hakk'a müterakkıb ve muntazır durup matlûb ve maksûddan bir nesneye talep ve niyâz olmayarak hemân alâ tarîki't-teslîm zuhûr-i inâyet ile muntazır ve muterakkıb olmaktır. Lâkin ekseri bu imtiyâz ile takayyüd etmeyip gerek zikirde ve gerek mekâsîd husûlu niyâzında teveccüh ve murâkabeyi bir mahale sarf edip kâh teveccüh kâh murâkabe ta'bîr ederler.

FASL-I SÂLİS

Harekât-1 Selâse ve Havâtır-1 Erba'a ve Letâif-i Hamse beyânındadır.

Beyân-1 Harekât-1 Selâse

Harekât-1 selâse ânifen, kerrâren ve murâden zikri bi'l-münâsebe murûr eylemiştir. Yani "lâ ilâhe illallah" kelimesi zikirde lâ'yı mikrâs ve ara göbeğine pâyende edip iki avuçlarını iki memeye ilsâk ve "ilâhe" kelimesini sağ tarafa ihâle ve "illallah" kelimesini sol memeye havâle ede. Yahûd "lâ" kelimesini taraf-1 bâlâyâ ve "ilâhe" kelimesini taraf-1 yemîne ve "illallah" kelimesini taraf-1 yesârda yüreğe darb [48/B] etmesidir.

Beyân-1 Havâtır-1 Erba'a

İlki havâtır-1 şeytânîdir. İkincisi havâtır-1 nefsânîdir. Üçüncüsü havâtır-1 rahmânîdir. Dördüncüsü havâtır-1 hakkânîdir.

Ama havâtır-1 şeytânî şöyledir ki, her âmâl ve her ezvâk ve her güne şeytân ve her türlü mel'anet ilkâsıyla olan havâtırdır. Ve havâtır-1 nefsânî, hubb-i dünya ve riyâset ve riyâ ve şöhet ve ahlâk-1 rezâili hareket-i havâtır-1 nefsânîdir. Ve bunların bu zikr olunandan mâ-adâ envâ'ına nihâyet ve fûrû'atına gâyet yoktur. Ve bu havâtır hevâlarında şeytân ile nefis müştereklerdir. Birbirlerine mu'în ve hücum ve ilkâda ol

---

³⁵⁵ B: -

buna bu ona zahîrdirler. Ama havâtır-ı şeytânî ile havâtır-ı nefsâniyyenin beyninde farkı şöyle buyurmuşlardır ki, şeytân bir nesneyi hâtıra ilkâ eder. Amel olunmaz ise yani fi'le gelmez ise bir âhir hâtıra ile yine vesvese eder, tâ ki fi'le getirince. Ama havâtır-ı nefsânî, bir nefsânî hâtıra gönle ilkâ eder. Amel olunmaz ise yine onunla ibrâm eder, tâ fi'le getirince. Allahu a'lem. Ama havâtır-ı rahmânî oldur ki, daima fırsat-yâb oldukça rahmet-i rahmâna mazhar olacak ef'âli ve akvâli gönle ilkâ eder. Ve ol hâtıra-yı hîreyi ile kalp salâhta cevelân edip gider. Ve hâtıra-yı Hakkânî, hâtıra-yı rahmânîye i'ânet da'vâsını güder. Onlar birbirlerine mu'în ve zahîrdirler. Nitekim havâtır-ı şeytânî ile hâtır-ı nefsânî birbirlerine sıyânet ettiği gibi ve bunların a'vânı ve asâkiri kesrette olduğu gibi onların dahî ensâr ve cünûdu vefrindedir. Meselâ havâtır-ı şeytânî ve nefsâniyyenin a'vânı, hevâ ve şehvetten iki vechi ve hubb-i dünya ve riyâset ve riyâ ve alâka-i iyâl u evlâd ve lüzûz-i ahlâk-ı rezâile ve tabâyi' ve huzûz-i sâire [49/A] bunların fûrû'atına nihâyet yoktur. Ve havâtır-ı Hakkânî, bu dahî sâlike derece-i aliyye ilkâ edecek hâlâtı ihtâra muntazırdır. Meselâ sîdk ve hulûs ve kesb-i me'ârif ve derece-i derecât ve emsâlihâ ve bunun dahî mu'înleri rûh ve akıl ve firâset ve cevâhir-i idrâk ve bunun emsâli olanlar ve bunların fûrû'atı vardır ama ahlâk-ı hamîde bi'l-cümle mu'în-i kavîdir. Eğer rûh, nefis üzerine gâlib gelirse bunlar dahî i'ânette sarf-ı kudret ederler. Lâkin eğer nefis gâlib gelirse a'vânı nefse tâbi' olup rûhun ahvâli bi-gâyet düşvâr olup yalnız ahlâk-ı hamîde ile bunların cümlesiyle mukâvemet edemez olup, bi'z-zarûre sâkit³⁵⁶ olup kalır. Bu mezkûrattan başka kuvvâ-yı cismânî ve rûhânî ve havâss-ı zâhirî ve bâtınî bunlar iki cihete dahî mu'îndir. Ve tarafeynin ahvâliyle mütelezziz olurlar. Bir tarafa mûmâna'at etmezler. Ama rûhun a'vânından ahlâk-ı fezâil ile akıl asla tabi'iyet etmezler. Lâkin nefsin hevâ ve şehvât ve hubb-i dünya gâyet kavî nâsırlarıdır. Onlar ve rezâil-i ahlâk dahî³⁵⁷ asla ruhâniyete meyl etmezler. Şu kadar ve eğer hevâ ile şehvet iki vecihle salâha meyl eder, biri murûr-i zamân ile âlât ve a'zâsında da'f müşâhede edip salâha mâil olur ve şehvet dahî hevâyâ tâbi'dir ve bu vechi dahî sülûk ile ama hubb-i dünya murûru zamânda kuvvet tahsîl eder. Onun ilâcı, seyr-i sülûktan gayri yoktur. Ve buyurmuşlar ki hevâ ve gadabı olmayan sâlik, derece-i kemâle aslâ vâsıl olmaz. Sâliki derece-i kemâle eriştirecek hevâ ile gazabtır. Zîrâ bir tâlibin hevâsı olmazsa cezbe ve muhabbet [49/B] ve aşkı olmaz.

---

³⁵⁶ A: Sâkin.

³⁵⁷ B: +

Pes cezbe ve aşkı olmayan sâlikin asla bir semere hâsıl olmaz. Zâhid-i bârid mertebesinde bî-hâsıl kalır. Ve dahî gazabı olmayan tâlibin dahî sa'y ü ciddinde eser zâhir olmaz. Zîrâ gazab, gayrete tahvîl olup gayretullah kendisine zâhir olup o gayret ve himmet ile derece-i âliye sâhibi olmasına bâ'istir. Zîrâ hevâ, sülûk ile muhabbet ve gazab gayrete tahvîl ve akl-ı me'âş akl-ı me'âda, hâsılı tadrîcî tadrîcî rezâil, fezâile tahvîl olmaya başlayınca nefis ve a'vânına da'f târî olmaya başlar. Rûh ve ensârına kuvvet ve onlar ile mukâbeleye kudret hâsıl olup kendinden gûna kendinde ikdâr ve hasmına idbâriyyet müstevlî olup âhir-kâr mağlûb olup ol dahî emmâre iken mutmâinne olup rûh yani sultân-ı âdil sâyesinde âsûde olur. Bunlar mülk bedendeyken pâdişâha benzer. Biri sultân-ı İslâm, biri de sultân-ı küfür misillüdür. Eğer mülk bedeni sultân-ı küfür gâlib gelip zabt ederse memleketi ifsâd edip derûnunda kiliseler ve meyhâneler³⁵⁸ bünyâd edip türlü türlü fisk ve fesat ve tabî'atler³⁵⁹ ve güne gün fuşiyât ve reddiyât ile isyânlarla kavvâm verir. Ve eğer mülk dili³⁶⁰ padişâh-ı İslâm zaptederse derûnunda mesâcid ve cevâmî' ve me'âbid ve güne gün hayrât ve hasenât ile müzeyyen ve mu'abbed³⁶¹ ve envâ'-ı ibâdât ve tâ'ât ile münevver ve ma'mûr ve âbâdan³⁶² olur. Kezâlik şehir bedeni nefis-i şom ve a'vânı zabt ve mutasarrîf olursa türlü türlü ifsâdât ile mazhar-ı gazab-ı rabbânî ve müstahakk-ı azâb-ı nâr-ı nîrânı olmasına bâ'is olur. Vallahu a'lem ve ahkam.

Beyân-ı Letâif-i Hamse

Bu tâife-i aliyye mustalâhâtında letâif tâ'bîr ettikleri etvâr ki sâlik zikr-i kalbî [50/A] ile vâsıl olduğu nisbet-i letâife ki ibtidâen kerrât ile zikri murûr ettiği vech üzere sol tarafına Allah ism-i şerîfi yahûd “lâ ilâhe illallah” kelime-i tayyibenin lafz-ı isbâtını darb ederek bir dereceye vâsıl olur ki zikir, sağ tarafına nakl edip bir eyyâm onda temekkün edip ondan göbeğine nakl ve taht-ı göbeğine seyrin tamâm edip ondan sîneye urûc edip onda dahî nice müddet sülûk tekmîl ba'dehû yine vatan-ı aslîsi olan yere ki nakl ve onda karâr ettirip etvâr-ı hamseyi tekmîl eder. Binâen alâ zâlik letâif-i hamse i'tibâr buyurmuşlar gûyâ evvelen letâif-i kalbî ki cânib-i yesârdır. Sâniyen

³⁵⁸ A: Puthâneler.

³⁵⁹ A: Tuğyanlar.

³⁶⁰ A: Bedeni.

³⁶¹ A: Ma'bûd.

³⁶² A: Âbâd.

letâif-i rûh ki cânib-i yemînde sülûkunu edâ eder. Sâlisen letâif-i sırr ki dâire-kûbun ki nisbet-i ma'hûd onda dahî seyrin tamâm edip, râbi'an letâif-i hafî ki Tûr-i Sînâ makâm-ı sînâda zikir ahkâmını icrâ edip bundan yine sol meme tahtında süveydâ-yı kalbe teveccüh edip ve onda karâr kılar ki letîfe-i ahfâ i'tibâr olunmuştur.

Menkûldur ki Buhârâ ile Semerkand meşâyihî beyninde ihtilâf edip Buhârâ meşâyihî letâif-i hamse tertîbinde ibtidâen sağ cânibine ba'dehû göbeğe sonra sîneye sonra yine sağ cânibine diye ta'lîm ettiği, Semerkand meşâyihî sem'ine vâsıl olunca mektup irsâl edip suâl eylemişler ki: "Sizin tertîbiniz galattır. Zîrâ gönül dedikleri sol meme tahtında sanevberü'ş-şekl olan yürektir ki nazargâh-ı ilâhî taht-gâh-ı pâdişâhdır. Lâyık olan ibtidâen ondan bed'en ve onda hatm olmak iken aksiyle bu mu'âmelenize sebep nedir?" Onlar dahî cevâb yazmışlar. Hâsılı suâl, cevâb ve mürâselât ile kazıyyeyi kapatıp es'ile ve ecvibe diyerek muhârebe ve mücâdeleye değin da'vâ urûc [50/B] edip Buhârâ pâdişâhî şeyh-i Buhârâ'ya münkâd ve Semerkand pâdişâhî, Semerkand şeyhinin muktedî olmak mülâbesiyle kazıyye şâhlara aks edip şâhlar dahî birbirlerine husûs-i mezkûreye dâir nâmeler irsâlından sonra asker ile birbirlerine muhârebeye azîmet ve tarafeyn memleketlerinden hurûc ettikten sonra yine meşâyih ve ulemâ ve sâdât bir yere cem' olup mâbeynlerine tavassut ile def' buyurdıkları sahîhân tashîh-kerde âcizanem olmuştur. Lâkin hâtır-ı âcizanemde bu vech ile mahzûn olduğundan böyle tahrîr olunmuştur. Nâkilin sehvi ve fakîrin tertîbinde inhirâfım olmak mümkün ise de keyfîyyet-i hâlin ve vukû'u derkâr ve fakîrin indinde âcizanemde dahî *و منه بدأ و إليه يعود* [Başlangıç O'ndandır ve yine dönüş O'nadır.] kavlı-i şerîfiyle sol taraf, hâmil-i esrâr-ı ilâhî ve masdar ve mazhar-ı kemâlât-ı nâmütenâhî kalb-i âdem *ما وسعني ارضي ولا سمائي* [Yere ve göğe sığmadım...] ³⁶³ (el-hadîs) kavlı-i şerîfince sol taraftan bed'en ve ona rucû' etmek evlâ ve ehak olmak üzeredir. Ama bu tarafların sâliklerinde letâif-i hamse tertîbi yoktur. Bâlâda tafsîl olduğu üzere zikre yahûd murâkabe ve teveccüh ve râbîta hangi sâlik ne vecih ile me'mûr ise ona müvâzebet eder. Ve meşâyih dahî mürşidinden ne vecih ile görmüş ve ona ne gûnâ tenbîh olmuşsa ona göre hareket ederler ve gördükleri, vedî'a oldukları üzere girerler. Vallahu a'lem ve ahkam.

Ama ezkâr-ı ma'hûde mezkûrden mâ-adâ Türkistan meşâyihî beyninde zikr-i erre ta'bîr ederler. Bir zikr-i garibdir. Ne hafî ve ne harf ve lafız ile belki harf ve lafızsız

³⁶³ Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, C.2, S.195.

damağında bir savt-ı mücmel ve hafî ve celî muhtemel destere ırılısı misillü münâşir ve edâsı müte‘assir bir zikirdir. Fârisî lisânında “erre” destere³⁶⁴ ve bıçkıya derler. Bu zikr-i şerîfin onların sadâsına müşâbehe olunduğundan zikr-i erre **[51/A]** ta‘bîr etmişler. Hattâ fakîr ahvâlîmin ibtidâlarında Reşahât Aynü’l-Hayât nâm kitâb-ı şerîfin bir mahallinde gördüm ki Hâce Ubeydullah Ahrâr [kaddesellahu sırrahü’l-azîz] hazretleri meşâyih-ı Türkistân’dan bir zâta mülâkî olup buyurmuşlar ki: “Sizin vilâyetinizde zikr-i erre ederlermiş. Bir miktar zikr-i erre etseniz istimâ‘ edelim” buyurup onlar dahî birkaç defa zikr-i erre edince Hâce [kuddise sırruh] hazretleri buyurmuşlar ki: “Yeter zîrâ karîb oldu ki rûh bedenden mufârat ede. Çünkü bu mahale nazar-ı âcizanem ta‘alluk eyledi. Bu zikr-i şerîfe şu kadar şevkim firâvân ve zevkim bî-pâyân olup gurebâ ve fukarâ seyyâhında her ne kadar istifsâr ve isticâr olundu ise bir ferdden mezkûr zikrin kâidesin ve tertîbin tashîhe imkân olmayıp kendi aklım ve idrâkim miktarı akl-ı hodumla bir eyyâm ol zikri fi‘le getirmek³⁶⁵ pîç u tâb ve nice zamân bir vech-i zann ve gümân ile ızdırâb edip kuvveden fi‘le getirip mertebesi kavvâm vermiş iken bir gece âlem-i ma‘nâda kendi hâne-i fakîrânemde sâkin olduğum otanın ve ocâğı ateşli duhân ile pür ve malâmâl olup ve azîzim dahî onda zuhûr edip ol ateşin vasatında kıbleye müteveccih murabba‘ nişîn edip zikr-i erreyi ta‘lîm ve tefhîm ile zikre müdâvim oldum. Ve nîm sa‘ât miktarı zikr-i erre edip âgâh oldum. O vakitten beri yirmi seneyi tecâvüz etti. Hâlâ ol lezzet ve halâvet damakta merkûzdur. Her çend ki hâbda(uyku, istirahat) ettiğim zikr misillü zikretmeye sa‘y ve ikdâm olundu, mümkün olmadı. Ama bu dahî ma‘lûm ola ki bu ezkâr-ı şerîfeler mürâkabe ve teveccüh ve râbîta-ı redîfelerin **[51/B]** te’sîr ve tesmîri şuna merbûttur ki gönül bir et pâresinden ibârettir. Ona “gönül” ve “kalb” ve “dil” demek mecâzidir. Lâkin maksûr-i aslînin husûlune âlet ve ol çâm kozalağına müşâbehe olan et pâresi hakikat-ı gönlü hâmil ve kâffe-i kemâlâta şâmildir. Öyle olsa ibtidâen sâlike lâzım olan mecâzdan hakîkate intikâl için ona teveccüh ede. Şöyle ki cem‘-i havâtır ve âmâlî, endişelerden hâlî ve kâffe-i efkâr ve iştigâl-i kevnîyyeden ârî edip her zikrin tekrârında mecmû‘-i hayâlât-ı mümküneden gönlü küşâde ve her kelime-i tezkârında kemâl-i saffet-i kalb ile Hakk’ı yâd ede. Şol vech üzere ki ferd-i vâhid zâkir olduğundan habîr ve âgâh olmaya. Ve “zikir” dedikleri kelime-i şerîfi bir âlet-i maksûd ve gönlü bir mahall-i husûl-i matlûb i‘tibâr ede. Ve kalb-i jengâr-ı

³⁶⁴ A: -

³⁶⁵ B: +

galîze darb etmek gerektir ki, ol jengârın te'sîrine sâlikin şu'ûru ola. Ve ol şu'ûrdan kendisine bir zevk ve lezzet hâsıl ola ki fâriğ olmaya fırsat bulmaya. Ol vakit gönülde meknûz ve mahzûn olan ateş-i muhabbet zâhirine neşr olup, ol nâr-ı muhabbet ve sûz-i harâret şol nesnelere ki, "mâsivâ" ismiyle müsemmâ ve Hakk'ın gayrıdır; bi-küllü ihrâk edip matlûb ve mahbûbdan mâ-adâsı gönlün dâiresinden ba'îd ve dûr vechiyle tahayyülât-ı zihniyeti kalbinden ırâk ve mehcûr ola. Ve bu saffet ile kâbildir ki himmet-i murâdın ve inâyet-i fazl-ı Yezdân ile kendi muhabbetini ve dâd-ı dudda memdûd ve zât-ı hakîkî hakâyık-ı rabbâniyyede mes'ûd olup bir derece ihsân ve hidâyet ve bir mertebe atâ ve inâyet ola ki, fevkinde sa'âdet tasavvur olunmaya. Ve kendi [52/A] vücûdu tamâm-ı fakr ile mâ'dûm Cenâb-ı lem-yezel ve lâ-yezel gınâ-yı bî-gâye ve bakâ-yı bî-nihâye ile mevcûd derk edip ما وسعني ارضي ولا سماء ولكن وسعني

قلب عبد مؤمن تقي تقى [Yere göğe sığmadım, mü'min kulumun kalbine sığdım.]³⁶⁶ sırrı و لي مع الله لا يسعني فيه ملك و لي مع الله لا يسعني فيه ملك [Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, onlara ne mukarreb bir melek ne de herhangi bir peygamber vâkıf olamaz.]³⁶⁷ tekrimîyle bi-hasebi'l-verâse mükerrem ve muhterem oluna. ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ [Bu Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.]³⁶⁸

Ve Hâce Ubeydullah Taşkendî [kaddesellahu sırrahu'l-azîz] hazretleri Fıkarât-ı Nakşibend nâm kitâb-ı şerîfinde şöyle buyurmuşlar ki: Hilkat-ı insânîden maksûd olan ma'nânın husûlu hakikat-ı kalbî, şevâgil-i kevnîden tecrîd ve meşâgil-i nâsutiye ta'allukundan tefrîdden gayrı ile müyesser değildir. Kalb-i insânîde bir ma'nâ mevzû' ve onda bir hissiyât mevdû'dur ki eğer cümle mükevvenâtdan tecrîd ile ona bir safâ hâsıl ve mevzû' olan ma'nâ zâhir ve onda mevdû' olan haysiyet rûşen ve bâhir olur. Ve ol ma'nâya tecellî-i zâttan gayrı bir şeye mukâbil ve ol tecellîye dahî haysiyet ve ma'nâdan özge bir nesne mu'âdil olmayıp bu tecellîde kendini ve cemî'-i eşyâdan fânî ve kesret-i halkiye belki kesret-i sıfâtîden inkıtâ' mertebesine vâsıl olup, tâife-i müheymine mülhak ve fezâ-yı tecerrüd ve ıtlâkta inân-ı vücûda mutlak olup, eğer irâdet-i sâbika ve meşîet-i ezeli onun bir vechiyle olmasını iktizâ eyleye ki,

³⁶⁶ Aclûnî, A.g.y.

³⁶⁷ Aclûnî, A.g.e., S.173-174.

³⁶⁸ el-Cumâ 62/4.

gayriler ondan behre-mend ola. Ona kendisinden halâs husûlu ile kibel-i Hak'tan kuvvet-i âhire atâ ve haysiyet-i uzmâyı mutezammin bir ma'nâ atâ eder ki, ol ma'nâdan "bakâ ba'de'l-fenâ" ve "vücûd-i mevhûb-i Hakkânî" ile ta'bîr etmişlerdir. Bazı bunu kâiller ve iş bu mezhebe mâillerdir ki vücûd-i kalbde "hacer-i beht" ve onun emsali ahcâr ve [52/B] cevâhir celîli'l-miktar olur ki ol hacerden النكتة الذاتية في القلب [Zâfî nükte, kalptedir] diye ta'bîr ve ol ma'nâyı bu ibâre ile tefsîr etmişlerdir. Lâkin hicâb-ı galîze-i beşerîyyet ve sutûr-i kesîfe-i cismâniyyet sebebiyle zâhir olmaz ve bu nükte-i zâtiyye fi'l-mesel insân ayn ve merdüm-dîde gibi mestûr ve mahfî ve yevm-i Cum'a'da ma'hûd olan sa'ât-ı şerîfe-i gayr-ı mute'ayyine misâli mektûm ve hafîdir. Demişlerdir ki "eğer devâm-ı zikir ve salavât ve tilâvet ve sâir a'mâl-i gayrî müstecâb sa'âdetiyle bir kalb-i sâfî ve müzekkî, jengâr-ı hicâb-ı zülmâniyyeden musaykal ve mücellâ ola. Ol hacere-i mükerrerem ki nokta-ı zâtiyye ile mu'abber olunup, fi'l-hakîka illet-i kerâmet-i nev'-i benî âdem'dir ki kemâl-i irâk ile zuhûr, verâ'-ı hicâbdan misli'ş-şumûs ve'l-bedr ve ifâza-i nûr, gayr-i mahsûrdur. Ve Hazret-i Hâce Ubeydullah [kaddesallahu sırrahu] nükte-i zâtiyye ve saffette -Allahu Teâlâ a'lem- murâd-ı şerîfleri budur ki nükte-i zâtiyyeden ibâret olup kalb-i sâfî-yi müzekkîde zâhir olan hacere-i safâ esere, hazret-i zâtiyye Hak'tan özge eşyâda bir şeye mukâbil ve o hazretin mazhar-ı tâm ve mücellâ-i iclâ olmaya yine ondan gayri bir vücûd-i kâbil yoktur.

Pes hazret-i Zât kalbinden min haysü't-tekâbul te'âkub-i tecellî sebebinden o hacere-i mükerreremden bir nur-i münteşira ve zevâyâ ve cihât-ı cisim sârî olup ol hacere-i şerîften münkeşife ve zâhîr olan nûr-i bâhir ve şa'şa'âtı akla ve sâir-i kuvvây-ı müdrikini mağlûb ve mebhût edip onlardan zâhîren ve bâtinen bir tasarruf ve hareket zâhir olmaz. Bu sebeptendir ki bu hacere-i şerîf, "hacer-i beht" diye tesmîye olunmuştur.

Pes vaktâki, Allah Sübhânehû ve Te'âlâ bu tecellî sebebiyle ol hacere-i mükerreremden zâhir olan envâr-ı zuhûr ile akıl ve sâir müdrikâtı ile müstehlek ve fânî olan abda bu fenâdan sonra bakâ irâde ile onun kalbi üzere ol nükteden [53/A] zâhir ve mücellâ olan nur ile kalb mâbeyninde mâil³⁶⁹ olur. Bir sehâb irsâl edip ve ol nûr, alâ vechü'l-in'ikâs ol sehâba müteveccih ve cümle cihâna münteşir olur. "Tesebbüt ve ibkâ ve tedârik ba'de'l-fenâ" bundan ibârettir.

³⁶⁹ A, B: Hâil.

Pes bakā-yı rusûm ve karâr ve sebât-ı suver-i³⁷⁰ celî için abd, ol sehâba verâsından alâ vechi'd-devâm müşâhede ve ol meşhed-i celîlede hâzır ve şâhid olup ol hacer-i mükerrerde dahî tecellî daima bâkî ve alâ vechi'l-istimrâr akdâh müşâhede ile sâkî olur. Pes çünkü hakâyık-ı irfâniyeye kâbil ta'bîr ve dekâyık-ı vahdâniyeye³⁷¹ muhammel³⁷² takrîr ve tefsîr değıldir. Pes vâcib oldur ki Hakk Sübhânehû ve Teâlâ mâ-dûnuna iltifâtı terk ile tasfiye-i vecd-i isti'dâd ve tahliye-i kalb-i safâ ile isnâd eylesin tâ ki hakîkat, kalbin hulüvv ve safâsı ve savfet ve incilâsı zamanında envâ' sâ'âdeti ihrâz ve mehniyâ ve âmâde olasın. Pes nidâ-yı "Yâ abdî!" şerefiyle müşerref olup ve cebînin üzere hürriyet rakamı müsebbet ola.

İş bu kelâmı şerh ve bu mermûzu keşf ve feth matlûb ise a'mâl-ı sâliha defterinden gayride zinhâr talep ve etvâr ve ahlâk-ı fâzıla sahîfesinden özge kat'an meyil ve râğbet etmeyesin. Tâ ki ilhâda mübtelâ ve sû-i i'tikâd ile mürtekib-i belâ ve anâ olmayasın. İntehâ kelâmuhum [kuddise sirruhum].

EL-HÂTİME

Havâss-ı hamse-i zâhire ve havâss-ı hamse-i bâtına ve hazarât-ı hamse ve cezbe ve rûh-i Muhammedî ve silsile-i Nakşibendî ve hatm-i hâcegân ve bu tâife-i aliyye-i hâcegân ve alâniyyet-i kûbân ve Nakşibendî ve tarîk-i şüttâr denildiğinin vech-i beyânındadır.

Havâss-ı Hamse

Havâss-ı hamse-i zâhire şöyledir ki: İştirmek, görmek, koklamak, tatmak ve tutmaktır. Yani kuvvet-i sâmi'a ve kuvvet-i bâsira ve kuvvet-i şâmme ve kuvvet-i zevk ve kuvvet-i lems [53/B] havâss denildiği gibi kuvvet dahî derler.

Ve havâss-ı hamse-i bâtına; kuvvet-i hâfıza ve kuvvet-i mütefekkiye ve kuvvet-i mütevehhime ve kuvvet-i mütehayyile ve hiss-i müşterekedir. Bunlar dahî havâss-ı zâhire, zâhir ve vücûdda kuvvetlerini icrâ ettiği gibi bâtın ve vücûdda ahkâmlarını icrâ ederler. Her bir mahalli mahallinde asla ihmâl ve müsâmaha etmezler.

Hazarât-ı Hamse

---

³⁷⁰ B: Sûret.

³⁷¹ A: Vicdâniyye.

³⁷² A: Mumtemel.

Hazarât-ı hamse demek, beş hazret yani beş mertebe demektir ki beş âlemden ibârettir. Ve beş âlem ve on sekiz âlemin icmâlidir. Ve on sekiz âlem, on sekiz bin âlemin tafsîli yetmiş bin âlemdir. Ama beş âlem ki hazarât-ı hamse denilmiştir.

Âlem-i mülk ve âlem-i melekût ve âlem-i ceberût ve âlem-i lâhût ve âlem-i nâsûtur.

Ve âlem-i mülke, âlem-i şuhûd-i mutlak ve âlem-i şehâdet ve âlem-i zâhir ve a'yân-ı hâricî dahî derler.

Ve âlem-i melekûte, âlem-i misâl ve âlem-i emr ve âlem-i hayâl-i mutlak ve bir i'tibâr ile hayâl-i mukayyedir. Ve gayb-ı muzâf-ı evvel dahî derler.

Ve âlem-i ceberûte, âlem-i rûhâniyyet dahî derler.

Ve âlem-i lâhûta, âlem-i gayb-i mutlak ve âlem-i hüviyet ve âlem-i azmuvet ve âlem-i zât dahî derler.

Ve âlem-i nâsût, âlem-i insân-ı kâmidir.

Ve bu zikrolunan esâmiden mâ-adâ her birinin esâmi-yi vâfinesi vardır ki, her bir ismin merâtibi cihetiyle birer münâsebeti i'tibârıyla tesmîye olunmuştur. Cümlesinin vech-i münâsebeti tahrîr olursa tatvîl-i kelâma bâ'is ve bu risâle, nâ-mufâvık olduğundan terk olunmuştur. Kitâb-ı **Leme'ât-ı Nakşibendî**'de tafsîlen zikr olunmuştur.

Hâsılı Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ Hazretleri'nin avâliminde olan cismânî ve rûhânî ve nurânî mahlûk ve masnû'âtına nihâyet yoktur. Ve yetmiş bin âlem ve yetmiş bin hicâb-ı zulmânî ve yetmiş bin [54/A] hicâb-ı nurânî ki beyân olunmuştur. Benî âdem'de merkûz ve envâ'-ı hikem-i rabbânî ile mermûzdu. Evvel ki, hicâb-ı şehvet-i nefsâniyye ve ikincisi enâniyyet ile olan ibâdât-ı resmiyye-i enâniyyettir. Vallahû a'lem ve ahkam.

Beyân-ı Cezbe

Lügatte ateş kıvılcımına derler. Ve bu râdde Hakk'a meylidir ki ibtidâ-yı âsâr-ı muhabbet-i ilâhîdir ki bir kıvılcımdan ateş firâvân ve nâr-ı sûzan zuhûra geldiği gibi sâlik gönlünde ibtidâen cüz'ice bir meyl u muhabbet peydâ olup harman-ı kalbine isâbet eder. Eğer ona tahrîk-i hevâ-yı Hakkânî şu'lelendirip uluvven kebîr ederse aşk ve muhabbet olur. Ve eğer şiddet-i hevâ-yı hubb-i ilâhî zuhûr ederse fart-ı aşk olup sâlikin kârını nihâyete ve makâsıd-ı kârını gâyât-ı gâyeye erіştirip muhibb iken, mahbûb ve âşık iken mâ'sûk ettikten sonra âşık ve mâ'sûk bir olduğu makâma vâsıl

ve kâffe-i murâdâtı zâtında hâsıl olur. Ve bir sâlikin cezbese olmayıp bu zeyl-i ibâdet ve mücâhede üzere ömür geçirse ma‘rifet-i ilâhî’ye vâsıl olmaz. Ve sırr-ı ubûdiyyet ve rubûbiyyet kendisine münkeşif olmaz.

جذبة من جذبات الرحمان توازي عمل الثقلين [Rahmân’ın cebelerinden olan cezbe, sakaleynin (insan ve cinlerin) ameline denktir.]³⁷³ fehvâ-yı şerîfince Hakk Sübhânehû ve Te‘âlâ muhabbetlerinden bir muhabbeti, dareynin [54/B] ameline mukâbil ve kevneynin ibâdetine mu‘âdil olur. Zîrâ tarîk-i muhabbet kâffe-i turukun şâhı ve mecmû‘-i ehl-i sülûkun penâhıdır. Onun için Rahmân’ın cezbelerinden bir cezbedir. Yani bendenin Cenâb-ı Hakk’a yakın olması ki mahz-ı atâ-yı ilâhîdir. Ve muhabbet ve cezbe vâsıtasıyla dahî hemân inâyet padişâhıdır. Pes bir cezbe ins ve cinnin a‘mâlinden efdaldır. Beraber belki efdal i‘tibâr olunmuştur.³⁷⁴

Beyân-ı Rûh-i Muhammedî

قال الله تعالى: وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي [Allah Teâlâ buyuruyor ki: “Sana rûh hakkında soruyorlar. De ki: Rûh Rabbimin emrindedir.”]³⁷⁵ nass-ı kerîmince hakîkat-ı rûhtan bahs olunmaz. Olunduğu sûrette dahî cevâbı müfid u muhtasar ve mücmel ve rûhun sırrına ittılâ‘ gayr-i mutasavverdir. Ve âlem-i emr, âlem-i gaybîdir. Ama şu ki, أول ما وحمرت طينة آدم [Allah’ın ilk yarattığı şey, benim rûhumdur.]³⁷⁶ buyurmuşlardır. Bu radde -vallahu a‘lem- halktan murâd, takdirdir. Veyahûd halk olan rûh-i izâfîdir. Zîrâ rûh-i Muhammed ve belki mecmû‘-i ervâha ca‘l ve câ‘l taalluk ve halk-ı hâlîkı tasavvur etmemiştir. Onun için ki rûh, emr-i rabbânîdir. Nitekim buyurmuşlardır: وحمرت طينة آدم بيدي أربعين صباحا [Âdem’in çamurunu iki elimle kırk sabah yoğurdum.]³⁷⁷ “biyedeyye”den murâd, ehl-i tahkîk indinde celâl ve cemâldir. Ve “erba‘în sabâhen”den murâd, seb‘a-yı seyyârenin devr-i fırkasındandır. Ba‘dehû, ونفخت فيه من

³⁷³ Aclûnî, Keşfu’l-Hafâ, C.1, 397.

³⁷⁴ İstanbul nüshasında bu paragraf tekrar edilmiş ve aynı ifâdeler kullanılmıştır.

³⁷⁵ el-İsrâ 17/85.

³⁷⁶ Aclûnî, A.g.e., 309.

³⁷⁷ Ebî Abdillâh Muhammed b. Haddâd, *Tahrîcu Ahâdisi İhyâi Ulûmi’-d-dîn*, 2314.

روحي [Ona rûhumdan üfledim.]³⁷⁸ hakikat-i ilâhîyyeye işârettir. Vallahu a‘lem ve ekrem.

Ama rûh-i Muhammedî, latîfe-i insâniyye-i mücerrededir ve ıstılâh-ı hukemâda kalb kâbilinden mütevellid bir buhâr-ı latîfedir ki, hayât ve hiss ve hareket, onunladır. Ve nefs-i nâtika dahî derler. Ve أول ما خلق الله روعي, و أول ما خلق الله عقلي, و أول ما خلق الله القلم.

[Allah’ın ilk yarattığı şey, benim rûhumdur; Allah’ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur ve Allah’ın ilk yarattığı şey, kalemdir.]³⁷⁹ bunların cümlesi birdir. Mertebeleri müfterik olmuşlardır. Bu mahallin tafsîli müdevven bir deftere muhtâc olduğundan tayy olunmuştur. Ve bu âcizin bahs-i mezkûru, tafsîle aczi bi-dîdârdır. Ve rûh-i Muhammedî, aks-ı sırrı ahadiyettir. Ve sâir-i ervâh, aks-i [55/A] rûhî Ahmedî’dir. ثم رش عليهم من نوره [...]Sonra onlar üzerine nurunu yaydı.]³⁸⁰ fehvâ-yı şerîfince kâffe-i ervâh, onun nûrundan münteşiradır. Ve ecsâm-ı mümkünine, ervâhın aksidir ki aks-i aksın aksi olmuştur. Vallahu a‘lem bi-hakîkati’l-hâl ve dakîkati’l-makâl.

[Beyân-ı Tâife-i Aliyye-i Hâcegân]

Bu tâife-i aliyyeye “hâcegân” ve sâir denildiğinin vechi nedir?

Lafz-ı Hâcegân, hâceler ve pîrlere ve azîzler demektir. Çünkü bu tarîkat-ı aliyyede şer‘-i şerîfe asla bir muhâlif ve mugâyir tavır olmayıp ve urvetü’l-vüskâ, hablü’l-metîn, şer‘-i mübîne ittibâ‘, sünen-i sünnet-i Muhammedîyye’ye inkiyâddan ibâret bir ma‘nâ olduğundan “tarîk-i Hâcegân” tesmîye olunmuş ve bu tarîk-i aliyye, Hâce Alî Râmitânî ki azîzan ile mulakkabdır. Onun vâsıtasıyla kemâli zuhûr bulduğundan nisbet-i azîzan ta‘bîr olunmuştur. Ve ama çünkü Hâce Muhammed İncîr Fağnevî hazretleri zamânına gelince zikr-i hafî ile me’mûr olunmuşlar.

Pes Hâce Ali Râmitânî hazretlerine gelince ve onların vefâtı zamânında zikr-i cehrî işâret buyurmuşlar. Binâen Hâce Mahmûd hazretleri zikr-i alâniyyeye muvâzebet etmişler. Onların zamân-ı şerîflerinde Hâce Bahâü’l-mille ve’d-dîn³⁸¹ Hâce

³⁷⁸ el-Hicr, 15/29.

³⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, A.g.e.; Ebû Dâvûd, Sünnet, 17/4700.

³⁸⁰ Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, C.2. S.480.

³⁸¹ A: +

Muhammed Nakşibend [kaddesallahu sırrahu'l-azîz] hazretlerinin zamân-ı sultânlarına gelince alâniyyet gûyân tesmiye olunmuş. Çünkü Şâh-ı Nakşibend hazretleri ma'nâda Abdulhâlik Gucdüvânî [kaddesallahu sırrahu'l-azîz] hazretlerinden şerî'ata ve sünen-i şerîfe kemâl-i ittibâ' ile me'mûr buyurulmuş, binâen alâ hâzâ zikr-i cehrîyi terk edip hafîye müdâvemet ile râbitayı ibdâ' ve pîrinin sûretini kalbinde rabt ve bend etmek kâidesini ihtirâ' ettiğinden "Nakşibendî" tesmiye olunmuştur. Ve Hâcegân [kaddesallahu sırrahümü'l-azîz] hazerâtları silsilesinden Hâce Mahmûd zamânında Emîr Külâl hazretlerine gelince, zikr-i cehrî ile zikr-i alâniyyeti cem' etmişlerdir. Pes Hâce Nakşibend hazretleri zuhûr edince yine hafî ile râbitaya rabt-ı kalb ile me'mûr olunmuştur. [55/B] Ve "tarîk-i şüttâr" demek, şâtırlar ve tiz-revler ve muhibbler ve mahbûblar tarîki demektir.

Beyân-ı Hatm-i Hâcegân³⁸²

Bu dahî ma'lûm olur ki³⁸³, hatm-i hâcegân pîr-i ser-bülend Bahâuddîn Nakşibendî [kuddise sırruh] ve onun hulefâsı zamânlarında icrâ olunmaz imiş. Onlardan sonra emir ve işâret ve ilhâm ile ihtirâ' olunmuştur ki ibtidâen 7 Fâtiha-yı şerîfe me'a tesmiye ba'dehû 100 salâvat-ı şerîfe ba'dehû 79 elem neşrah leke me'a tesmiye ba'dehû 1000 İhlâs-ı şerîfe me'a tesmiye ba'dehû yine 7 Fâtiha-yı şerîfe me'a tesmiye ba'dehû yine 100 salavât-ı şerîfe bilâ tesmiye okuyup du'â ede. Okunan hatm-i hâcegân-ı şerîfeden hâsıl olan sevâbı Ebû Bekr-i Sıddîk [radyallahu anh] hazretlerinden bu âna gelince pîrlerimiz ve azîzlerimiz ervâh-ı şerîflerine ihdâ ve cümlesinin eşbâh ve ervâhlarından istimdâd ve salâh-ı hâline mühim olan hâcâtı niyâz ve istid'â eder. Ve "Rabbenâ! Tekabbel minnâ kare'tü hatm-i hâcegân-ı şerîf ve âtina mâ es'elnâke bihâ" [Ey Rabbimiz! Bizden hatm-i hâcegân-ı şerîfin kıraâtini kabûl buyur ve senden istediğimizi de bize ver.] deyip Fâtiha edip, eğer Kur'ân-ı Azîm veya na'at-ı Resûl-i Kerîm kıraât eder. Meclisde mevcûd olursa ba'de'l-Kur'ân du'â ve Fâtiha edip akabinde hurmadan ve üzüm ve şeker her ne mevcud bulunursa cümleye taksîm edip yiyeler.

İhyâ geceleri ma'lûm ikindi ve akşam ve yatsı namazları akabinde ve cum'a namazdan sonra hâsılı şeyhin ihtiyâr ettiği vakit ve³⁸⁴ asra münâsib ve ahbâbın

³⁸² B: +

³⁸³ B: +

³⁸⁴ A: -

cem'ine muvâfik vakti ihtiyâr ederler. Ama eğer 70.000 kelime-i tevhîd ve salavât-ı münkiye ve sâir havâss misillü umûr-i müşkile için hatm-i hâcegân ederse seyfi-kâtia'dır. Lâkin şerre sarf olunmamalıdır. Öyle olsa vaktin musâ'edesine göredir, ihyâ gecesine menût değildir. Ve onun ibtidâen umûrunun husûlu ve müşkilinin def' ve ref' niyyetini ister lisânen ister kalben -evlâsı kalben- ve kalben niyyet edip bed'en ede. Ba'dehû yine ervâh-ı hâcegâna ihdâ edip, [56/A] ba'dehû matlûbun du'â ederler. Zîrâ bu hatm-i hâcegânda sırr-ı azîm meknûzdur ve tertîbinin sırrı mektûmdur. Fî zamânina ona³⁸⁵ meşâyih karındaşlar zikr-i cehrî dahî akabinde ihtirâ' etmişlerdir. Kesret-i cemâ'atten mâ-adâ bir menfa'at endîşe olunmaz. Ama hüsn-i zan³⁸⁶ oldur ki teksir-i cemâ'at ile murâdları cihet-i dünya ola. Vallahu a'lem ve ahkam.

Bu mahallin tafsilî, **Mir'âtü'l-Muvahhidîn** nâm kitâbda mesnûnu zikr olunmuştur.

Beyân-ı Silsile-i Nakşibendî

Kuddise sırruhümü'l-azîz.

İbtidâen Fahr-i Kâinât [aleyhi etemmi's-salavât ve ekmeli't-tahiyyât] hazretleri bir rivâyetinde şeb-i mi'râcda bi-lâ vâsita Cenâb-ı Hakk'tan esrâr-ı tarîkat-ı aliyye atâ olmuş.³⁸⁷ Ve bir rivâyette Cibrîl³⁸⁸ vâsitasıyla rivâyet-i evvel, evlâ olması şundan istidlâl olunur ki hadîs-i Nebî'de: ما أصب الله شيئا على صدرى أصب الله شيئا على صدرى إلا صببته على

صدر أبي بكر صديق [Allah benim sadrına neyi ilkâ (koyduysa) ettiyse, ben de onu Ebû Bekr-i Sıddîk'ın sadrına ilkâ ettim.]³⁸⁹ buyurdularından Cenâb-ı Hakk [azze ve celle] bi-lâ vâsita Habîbi'nin sadrına mâye-i tarîkat ve esrâr-ı hakîkatı ilkâ eylemiş ve onlardan Ebû Bekr-i Sıddîk lakkına Rasûlullah [sallallahu aleyhi ve sellem] ez-zikrû'l-hafiyî'l-kalbî fi'l-ğâri mu'arrif bi-kurbi Mekke [şerrefehallah] gâmiden aynına ve kâne bi-hâzâ't-telkîn alâ vechi't-teslîs. Ve ondan Selmân-ı Fârisî ve ondan Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr-i Sıddîk ve ondan Ca'fer-i Sâdık ve ondan Ebû Yezîd Bistâmî, ondan Ebû'l-Hasan el-Harakânî. Ama onlar Bâyezid-i Bistâmî hazretlerinin

³⁸⁵ A, B: Ekser.

³⁸⁶ B: +

³⁸⁷ A, B: + ; İstanbul Yazma Eserler nüshasında bu cümleden sonra şu şekilde tekrar edilmiştir: “şeb-i mi'râcda bi-lâ vâsita Cenâb-ı Hakk'tan esrâr-ı tarîkat-ı âliyye atâ olmuş.”

³⁸⁸ A: Cebrail.

³⁸⁹ Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, C.2, 419.

vefâtından yüz altmış dört (164) sene sonra ruhâniyetlerinden ahz buyurmuşlar. Ebâ Yezîd Bistâmî iki yüz altmışbir (261) senesinde vefât edip ve Ebü'l-Hasan el-Harakânî dört yüz yirmibeş (425) senesinde mâh-ı âşûrada yevm-i Çarşamba vefât etmişler. Bu sûrette vefâtları mâbeynine zikr olunduğu minvâl üzere olup ba'de'l-vefât ruhâniyetinden ahz-ı mâye buyurmuşlar. Ve³⁹⁰ ondan Ebû Alî [56/B] el-Farmedî ve³⁹¹ ondan Yûsuf Hemedânî ve³⁹² ondan Abdulhâlık Gucdüvânî ve³⁹³ ondan Ârif Rivgerdî ve ondan Mahmûd Fağnevî ondan Alî Râmitanî ondan Muhammed Bâbâ Semmâsî ve³⁹⁴ ondan Emîr Külâl el-Buhârî ve³⁹⁵ ondan Hâce Bahâuddîn en-Nakşibendî ve³⁹⁶ ondan Ya'küb-i Çerhî ve³⁹⁷ ondan Ubeydullah Taşkendî ve³⁹⁸ ondan Hâce Muhammed Zâhid ve³⁹⁹ ondan Hâce Muhammed Velî ve⁴⁰⁰ ondan Hâce Emkenengî ve⁴⁰¹ ondan Muhammed el-Bâkî ve⁴⁰² ondan Ahmed el-Fârûk ve⁴⁰³ ondan Muhammed Ma'sûm ve⁴⁰⁴ ondan Fırâkî Muhammed Bedreddîn ve⁴⁰⁵ ondan Şeyh Seyyâhûn Muhammed Evliyâ ve⁴⁰⁶ ondan Hâce Mustafâ Köstendîlî eş-şehîr Şâmîzâde ve⁴⁰⁷ ondan Şeyhî hâk-i pâ-y-i pîrân Süleyman Köstendîlî.

---

³⁹⁰ B: +

³⁹¹ A: +

³⁹² B: +

³⁹³ B: +

³⁹⁴ A: +

³⁹⁵ A: +

³⁹⁶ A: +

³⁹⁷ A: +

³⁹⁸ A: +

³⁹⁹ A: +

⁴⁰⁰ A: +

⁴⁰¹ A: +

⁴⁰² A: +

⁴⁰³ A: +

⁴⁰⁴ A: +

⁴⁰⁵ A: +

⁴⁰⁶ A: +

⁴⁰⁷ A: +

İş bu mahale kayd olunan silsile-i şerîfe Ya'küb-i Çerhî hazretlerinden pîr-i serbülend olan zevât-ı kirâmlardır [kaddesellahu sırrâhumu'l-azîz]. Ama⁴⁰⁸ hazret-i pîr-i serbülend şâh-ı Nakşibend hazretlerinin dâmâd-ı mükerrerleri Alâuddîn Attâr ve Hâce Muhammed Pârsâ ve Hâce Alâddîn Gucdüvânî ve sâir hulefâsının silsilesine nihâyet ve silsile-i evlâd ve evlâd ve hulefâsı hulefâsına gâyet yoktur. İlâ hâzâ'l-ân neşve-i me'ârif-i azîzan ve neşve-i sırrı hâcegân cilve-kâr olmaktadır. Ve kevn bi-kevn revnak bulmaktadır, kaddesellahu sırrahümü'l-azîz.

Ve Reşahât Aynü'l-Hayât nâm kitâbında mestûr olan oldur ki, Hâce Ubeydullah Taşkendî hazretleri ta'lîm-i zikr ve nisbet-i tarîk-i hâcegân [kaddesellahu te'âlâ ervâhehum] Mevlânâ Ya'küb-i Çerhî hazretlerinden almışlar. Onlar Hâce Bahâuddîn Nakşibendî hazretlerinden, onlar Seyyid Emîr Külâl'dan ve onlar Hâce Muhammed Bâbâ Semmâsî'den ve onlar Alî er-Râmitânî'den ve onlar Hâce Muhammed İncîr Fağnevî'den, onlar Hâce Ârif Rivgerdî'den, onlar ser-halaka-yı silsile-i hâcegân Hâce Abdülhâlık Gucdüvânî'den ve onlar Hâce⁴⁰⁹ Yûsuf Hemedânî'den ve onlar Hâce Alî Fârmedî'den ve onlar Şeyh Ebü'l-Kâsım Gürgânî'den.

Ve Şeyh Ebü'l-Kâsım'ın ilm-i bâtında intisâbı iki cânibedir. Bir nisbeti, Şeyh Ebü'l-Hasen el-Harakânî'dir. Ve onlar Ebü Yezîd [57/A] Bistâmî'yedir. Ve Şeyh Ebü'l-Hasan el-Harakânî hazretlerinin velâdeti, Şeyh Ebü Yezîd Bistâmî vefâtından bir müddetten sonra vâki' olup Şeyh Ebü Yezîd hazretlerinin onları terbiyeleri zâhirî ve surî değildir, rûhânîdir. Ve Şeyh Ebü Yezîd'in nisbet-i irâdeti, İmâm Ca'fer-i Sâdık [radyallahu anh] hazretlerinedir. Ve nakl-ı sahîh ile sâbit olmuştur ki, Şeyh Ebü Yezîd-i Bistâmî'nin dahî velâdeti hazret-i İmâm Ca'fer'in vefâtından sonradır. Ve İmâm Ca'fer hazretlerinin onları terbiyeleri kezâlik zâhirî ve sûrî değildir, ma'nevîdir. Ve imâm Ca'fer radyallahu anh hazretlerinin, Şeyh Ebü Tâlib Mekkî [kuddise sırruh] Kûtu'l-Kulûb nâm kitâbında zikr ettikleri vech üzere iki cânibe nisbetleri sâbit olmuştur. Bir nisbetleri dahî kendi vâlid-i büzürg-vârları İmâm Muhammed Bâkır radyallahu anh hazretlerinedir. (Ve onların dahî vâlid-i şerîfleri İmâm Zeynü'l-Âbidîn hazretlerinedir.)⁴¹⁰ Ve onların dahî kendi vâlid-i şerîfleri⁴¹¹ İmâm Hüseyin

---

⁴⁰⁸ B: +

⁴⁰⁹ B: +

⁴¹⁰ A: +

⁴¹¹ A: Büzürg-vârları.

hazretlerinedir. Ve onların dahî kendi vâlid-i büzürg-vârları⁴¹² emîrû'l-mü'minîn Aliyyü'l-Mürtezâ [kerremallahu vecheh] hazretlerinedir. Rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecmaîn. Ve onların Cenâb-ı risâlet-penâhı Efendimiz⁴¹³ [sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem] hazretlerinedir.

Ve meşâyih-ı tarîkat [kaddesellahu te'âlâ ervâhehum] eimme-i Ehl-i beyt'e müntehâ olan silsile-i kemâl-ı şeref ve izzetinden ötürü "silsiletü'z-zeheb" diye tesmiye eylemişlerdir. Ve şeyh Ebû Tâlib Mekkî [kuddise sırruh] kavli üzere İmâm Ca'fer-i Sâdık hazretlerinin bir nisbeti dahî vâlide-i kerîmeleri ve vâlidî Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr es-Sıddik [radyallahu anh] hazretlerinedir ki mezkûr Kâsım, fukahâ-i seb'adandır. Ve zâhir ve bâtın ilminde kendi zamânında bî-nazîr idi. Ve onların nisbet ve irâdetleri Selmân-ı Fârisî hazretlerine ve Hazret-i Selmân'ın şeref-i sohbet-i Rasûlullah [sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem] hazretleriyle müşerref olup ve ol hazrete intisâb-ı bâtınîsiyle böyle [57/B] emîrû'l-mü'minîn Ebû Bekr es-Sıddîk [radyallahu te'âlâ anh] hazretlerinedir. Ve mezkûr Ebû'l-Kâsım Gürgânî'nin bir nispetleri dahî Şeyh Ebû Osmân Mağribî'yedir. Ve onların Ebû Alî Kâtib'e ve onların Ebû Alî Rudbârî'ye ve onların Cüneyd-i Bağdâdî'ye ve onların Serî es-Sakatî'ye ve onların Ma'rûf-i Kerhî'yedir. Ve Şeyh Ma'rûf'un dahî iki cânibe nisbeti vardır. Biri, Dâvûd-i Tâî'yedir. Ve onların Habîb-i Acemî'yedir. Ve onların Hasan Basrî'ye ve onların Emîrû'l-mü'minîn Alî [radyallahu te'âlâ anh] hazretlerine ve onların risâlet-penâhı Muhammed Mustafâ [sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem] hazretlerinedir. Ve Şeyh Ma'rûf-i Kerhî'nin bir nispeti dahî İmâm Alî Rızâ hazretlerine ve onların vâlidleri İmâm Ca'fer'e ve onların dahî Hazret-i Risâlet-penâh'a müntehâ oluncaya dek yukarıda zikr olunduğu gibidir. Kezâ fî kitâb-ı Reşahât tüzîl (Reşahât kitabında ekli olduğu gibi).

Ama bu halaka-i redîfe ve bu silsile-i zehebiyye-i şerîfe bend-kerdine etmeyi heves ve mâil ve merdân-ı Hüdâ vâsıtasıyla intisâb-ı âsitân-ı Muhammedî ve ondan maksûd-i aslî ve matlûb-i lâ-raybî olan cemâl-i bâ-kemâl visâl-i lâ-yezâl'a nâil olmak murâd eden muhibbe:

[NASÎHATLER]

---

⁴¹² A: Şerîfleri.

⁴¹³ A: +

(Birinci nasihatim) ibtidâen⁴¹⁴ vasiyyet ve nasihatim budur ki, zinhâr ve zinhâr her gördüğün şeyhe ve işittiğin şeyhe varıp teslim ve irâdet getirmesin. Bir zamân şöylece muhibblik tarîkiyle hizmet ve muhabbet edip, onun zâhir ve bâtın ahvâlini⁴¹⁵ hafice dikkat ve ef'âl ve akvâlini tahkîk ve taklîdini ve ahz u atâda perhîz ve enfâsını ve ashâbı ve avâm ve havâss ile zindegânisini hârice çıkarıp hubb-i dünya ve nefis ve şehvât ve riyâset ve riyâsını ve vas'ı miktarı derk edip, eğer tezvîrât ve türrehât ile me'lûf ve cerr ve suâl ve hırs-ı dünya ve iddihâr ve mezheb ve meşrebinde tezendeke ve ilhâd ve ibâhat ve bâlâda mezkûr nefis u hevâ da'vâları yoksa [58/A] şeri'ata ri'âyet ve hulûs ve hüsn-i niyyet ve sabır ve sükûnet müşâhede ederse ba'dehû irâdet getirip teslim-i küllî ile teslim olsun. Zirâ bu mezkûr imtihânlar mükaddem olur. Teslîm ve irâdet getirdikten sonra böyle böyle imtihânlar tarîkat-ı küfrîdir ve merdûd ve mahrûmluk alâmetidir. Ama şeyhden keşf u kerâmet istemek olmaz. Şeyhe kerâmet sıdk-ı hulûs ve şeri'ata tessebbütten ve onun beşerîyyet zindegânisine bakılmaz. Zirâ onlar dahî senin gibi her nesnede muhtâcdır. Onların tedârikinde senin gibi tedbîr ve tedârike muhtâcdır. Burada bizim gibi bir şey için pîc u tâb ve her malzemenin tedârikinde ızdırâb çeker diye teşvîşe düşülmez. Zirâ mâ-dâme ki kayd-ı beşerîyyet ile mukayyedir. Her zarûrât-ı beşerîyye ile zâhir hâli muzdaribdir. Ama onların ızdırâbı, avâmın ızdırâbına benzemez. Lâkin derûn hâlidir. Onu zâhirde herkes fehm edemez. Mübtedî sâlik, meşâyihî imtihân edip mukallid ile muhakkîki ve müzevvir ile muhlisi fark edemez. Lâkin ashâb-ı zekî ve fetanet ve erbâb-ı tecrübe ve dikkat indinde müzevvir ve mukallid ile muhlis ve muhakkik fenni vâzihtir. Fî zamânına cerrâr ve müzevvir ile âlim mâlâmâl olmuştur. Binâenaleyh vakit, derece-i vücûba resîde olmuştur. Şu mukallid-i muhakkik ki, sâ'î ve tâlibdir. İster mukallid olsun yine muhakkiktir. Ama şu mukallid-i mubtile ki, kallâş ve müzevvir ve cerrâr ve mürtekibdir. Onlar tarîkat-ı aliyeyi kesb-i dünyaya alet edip güne gün türrehâtlarıyla cehle ve avâmı tağlît ve tarîkat ve hakikat diyerek mezâhib ve akâidi tahlît ederek mezâkına muvâfık olan ahvâlde şeri'at ve nefis-i hevâsına mutâbık olan mahalde hakîkata isnâd, halbûki şeri'ata mühîn ve hakîkatten bî-haber, câhil, ebterdir.

Binâenaleyh ibtidâen [58/B] güzelce dikkat edip tarîkat-ı aliyeye dâhil ola. Ve ba'dehû şeyhe teslim olup me'mûr olduğu zikr-i şerîfe kemâl-i müdâvemet eyleye.

---

⁴¹⁴ B: Evvel ki.

⁴¹⁵ B: -

Eğer kelime-i tevhîd ile tenhâsında gözlerini yumup ve ağzını kapayıp ve dişlerini birbirine koyup⁴¹⁶ ve dilini damağına yapıştırıp aklını sol meme altına götürüp ve gönlünü cemî'-i havâtırdan hâlî edip, kelime-i lâ'yı taraf-ı bâlâya izâle ve ilâhe'yi tarâf-ı yemîne nefy-i mâsivâ i'tibârıyla ihâle ve illallah kelimesini sol tarafta gönle isbât-ı Hak hayâliyle havâle ve darp ede. Eğer haps-i nefes ile me'mûr ise vukûf-i adedîye riâyet ile üç, beş, yedi hâsılı yirmi bire varınca usretsizce ve nefesine vüs'at verip ziyâdeye dahî olursa tekler üzerine teneffüs ede. Ve eğer bâz-geşt ile âmil ise her teneffüste "İlâhî! Benim maksûdum Sensin ve Senin rızandır" desin. Ve yine zikre müdâvim ola, kâdir olduğu miktar. Ama halk içinde haps-i nefes etmeyip yalnız hûş der-dem ile daima zikr-i "Lâ ilâhe illallah" kelimesini kalbinde kimse âgâh olmaksızın ve sa'yı miktarı âgâhlık ile zikrede. Eğer haps-i nefes ve vukûf-i adedî ile me'mûr değilse tenhâ ve halâyık içinde hûş der-dem kelimesi ri'âyetiyle zikrine kavvâm vermeye sa'y ve ihtimâm ede. Ama eğer ism-i celâl ile me'mûr ise bu dahî bi-ayn böyledir. Yalnız ism-i celâl'de adedi yüz bire değındir. Lâkin nefesine vüs'at verip ziyâde etmek ziyâde sa'ye mevkûftur. Ancak bu zikr-i şerîflerin kemâli adedlerine kesretinde değıldir. Gönle te'sîr ve harâret ve safvet ve âgâhlık lâzımdır. Ve buyurmuşlardır ki, gaflet ile olan zikirde kasvet-i kalp hâsıl olur. Zikirde murâd, ancak gönül âgâhlığıdır. Ve bu ism-i celâl cümleden müdâvemeti esheldir. Ona hiç karâr [59/A] yoktur. İster nefesin girip çıktığında Allah ism-i şerîfini kalbine havâle eder; ister nefes girip çıkmasına i'tibâr etmeyip hemen ol ism-i azîme azamet-i müsemâyı fikir ile gönle darp ede. Ve eğer râbîta ile me'mûrsa onu dahî mezkûr evsâfiyla rabt-ı kalp ve matlûbunu ol yüzden talep ede. Reşahât Aynü'l-Hayât'ta mezkûrdur ki bir zât ihvânından birine demiş ki "Şöyle fehmediyorum ki, namazda dahî râbîta ile me'lûfsun. Sakınıp ondan fâriğ ol ki ondan şâibe-i şirk melhûzdur." Mürşidleri olan şeyh nûr-i kerâmet ile fehmedip buyurmuş ki "Gariptir ki bir kişi namazda enva'-ı efkâr-ı fâside ve nukûş-i müteferrikalar ile salavât⁴¹⁷ edip şirkine hükm olunmaz. Bir sâlik, vâsita-i vusûl-i Hak i'tibârıyla Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfâtına mazhâr mürşidi sûretini gönülde rabt ve onunla sâir-i havâtır zabt etmeye bâ'is ola. Onu şirke nisbet edesin" diye ta'rîz buyurmuşlar. İntehâ.

İkinci nasîhatim oldur ki, ef'âl ve akvâl ve a'mâl mecâz ve hakikat her ne ki şurû' olunacaktır. İbtidâen onun binâ-yı esâsı lâ-garaz ve lâ-ivaz sıdk u hulûs ve hüsn-i

⁴¹⁶ A: -

⁴¹⁷ B: Edâ-i salât.

niyyât ola. Ba‘dehû onun üzerine âmâl ve mekâsıd-ı zâhir ve bâtın zamm olursa çendân zararı olmaz. Zîrâ nazar, hulûs ve niyyetidir. Gerçi bu bir emr-i müşkil meretbe-i kâmilidir. Lâkin taklîd ile olsun himem-i merdân ve inâyet-i Yezdân ile galeb ihtimâldir ki âkıbet-i taklîd, tahkîke erer. Bunun ibtidâsı, hîleye müşâbih bir emr-i mecâzdır. Sonra sıdka nâil olur, İnşâllâhü’l-melikü’l-mennân.

Üçüncü nasîhatim oldur ki, kâffe-i himmetin mecmû‘-i kudretin ona sarf ede. Senin kalben bir nesneye ki meyl u muhabbet lâzım ola. Onun dahî esâs-ı binâsı hubb-i zâtî ola. Yani meyil ve alâka ve muhabbetin esâsı, zâtî ola. Ve onun [59/B] üzerine teferrüğ edesin. Ve şöyle ki, dünya talebi ve âhiret kesbi, evlâd u iyâl alâkası cümlesi Hakk’ın atâ ve inâyeti vâsıtasıyla hâsıl ve onlara olan teveccüh-i derûn Hakk’ın rızâ ve likâsına bâ‘îs olur. Husûsan tahsîl-i âmâline temessük edip her neye ki nazârın ta’alluk ede ve her nesne ki onlarla muvâneset ve muâlefet vâki’ ola. Ta’allukât-ı nefsâniyye ve takyîdât-ı tabi‘iyyet-i şehvâniyyeden biriyle mukayyed olmayıp hubb-i zâtîyenin teferrüd ve tecerrüdüne ihtimâm ede ki, o muhabbet ve alâka bir nesnenin takyîdi, garazı ve yâhût onda âmâl-ı nefis ve hevâdan bir emel mülâhaza ve mülâhazası olmaya. Tâ ki alâka-yı dünyevî ve uhrevî bu hubb-i zâtiden bî-nasîb olmaya. Ve ol emrin zâhir ve bâtınına şehevât-ı tabi‘iyye ve hevâ-yı nefsâniyye yol bulmaya. Her ne kadar hubb-i tabi‘î ve hevâ-yı nefis beşerîyyeti der-kâr ise de sûrete ma’nâ ve macâza hakîkati gâlip olmak ihtimâmından hâlî ve onlarla mücâhede ızdırâbından ârî olmaya. Bu sûrette zann-ı gâlip oldur ki, ol kimseye yani böyle olan sâlikin nasîye-i isti‘dâdına rakam-ı feyz-i kemâl keşîde ve cebîn-i kâbiliyyetine nikat-ı inâyet-i lem-yezel ve lâ-yezel resîde olur.

Dördüncü nasîhatim oldur ki, zinhâr ve zinhâr efâ’l ve akvâl ve a’mâlinde kabûl-i halâyık ve riyâ ve riyâset ve şehvet ve izhâr-ı fazl ve ru’ûnet-i nefis muhâlâtasından ictinâb edesin. Ve her ne kadar onların def’i emr-i asîr ve izâle ve raf’i gayr-ı yesîr ise de kendisine ye’s getirmeyip eşbâh ve ervâh-ı evliyâ ve enbiyâyâ ittikâ⁴¹⁸ ve taleb-i isti‘ânet ve niyâz-ı feyz-i meded üzere kendi havl ve kudretinden gönlünü hâlî edip mücerred-i kâffe-i umûrun onlar vâsıtasıyla Hakk’ın irâdet ve kudretine havâle oluna. Ve eğer ahvâl ve ezvâktan bir nebze atâ olmak müyesser olursa onu mürşidinden gayrıya arz ile ru’ûnet-i nefis-i [60/A] şomun akabâtından mücânebet ve sırrını gayrıdan muhâfazat edesin. Zîrâ zevk hali cüz’î bahâne ile tahvîl ve tenzîl olup heyhât ki onu yine bir tarîk ile ilâh getiresin Zîrâ bunların cümlesi nefsin hevâ ve

⁴¹⁸ اتكاء

da'vâlarından münteşirâdır. Da'vâ-yı nefis ile bâtını harap ve zâhiri dahî bâ'is-i nefret-i ihvân ve ahbâbtan bi-çâre nefis-i şom onu hüsn-i hâl ve bir kasr-ı kemâl zanneder. Halbukî ayn-ı naks ve hayâl-i bî-mâldır.

Ve beşinci nasîhatim oldur ki, mecâmi' ve mecâlîste kendi kavlini tasdîk için halâyık ile mu'âraza ve mücâdele etmeyesin. Zîrâ bu tâifenin gönüllüleri daima zikrullah ile hayy ve münevver olmalıdır. Mu'âraza ile gönlünü öldürüp zulumât-ı enâniyyet ve gazabıyla şehir-i bedeni ve hazîne-i dili yağmâ ve talân eder. Ve kelâmından sâdık ve nutkunda fâyık olmak da'vâsına düşürüp hilâf-ı ihtiyâr ve senedât-ı kâzibe ile te'yîdi makâl irtikâb ettirir ki bâ'is olup, âkıbet menfûr ve medhûl-i halâyık ve merdûd ve mahzûl-i hâlık olur. Eğer kavlinde mutlaka sâdık olduğun ma'lûmun ise bir miktar tefhîm-i merâm ile tahkîk-i kelâm lâ-be'stir. Eğer red olunup kabûl olunmayacağı meczûm oldukda zabtımız böyledir. Ve böyle olduğuna şüphem dahî yoktur. Muhtemel⁴¹⁹ ki öyle ola, deyip sükût etmelidir. Zîrâ mu'âraza, gönül harâb etmesinde gayrı nice nice mahzûzât⁴²⁰ der-kârdır. Tâkatları değin ihtimâli vardır ve mücerrebdır. Hele cemî'-i ihvân ve ahbâb ile bürûdeti bi-dîdârdır. Bilgiç âdem, inde'l-halâyık meşhûr ve mezmûm ve menfûrdur. Ma'lûmdur ki sen mağlûb olmaya râzı olmadığın gibi bir ferd mağlûb olmayı dilemez. Ama bi'z-zarûre sükût eder. Bilâ fâide hezeyân ile gönlü harâb [60/B] etmen hamâkattir. Ama kelâmın hakk ise dahî sâmi'in kabûlü şarttır. Çünkü kabûle karîn olmayacak fâriğ olmalıdır.

Altıncı nasîhatim oldur ki, zinhâr ve zinhâr bir vecihle hilâfı ihtiyâr ve hîleyi irtikâb etmeyesin. Zîrâ yalancı olan elbette mürtekib ve müzevvir ve hilekâr olmalıdır. Onlar ve nice onlar gibi reddiyât kizbin fûrû'âtındandır. İyâzen billâh te'âlâ bu bir ibtilâdır ki, beşerîyyet ibtilâlarının birisi kizbe mu'âdil olmaz ve hilâfa mübtelâ olan ırk ondan halâs olmaz. Mekk-i şebâbet vaktinde ve illâ yalanı rûsûh bulmuş ricâlden ümid-i salâh meskûttur. Zîrâ a'mâl ve ef'âl-ı kabîh ve reddiyât meşhûr ve ma'yûbdur. Ama kizb ise, meçhûldur. Gerçi kesretinden şuhûd mertebesine tenzîl etmiştir. Kendi bî-haberdir. Ama halâyık indinde meşhûr ve mütevâtirdir. Bir vakit olur ki, kendi dahî halkın hakkında i'tikâdını idrâk eder. Öyleyken yine fâriğ olup keff-i lisân edemez. Ma'âzallah te'âlâ illet-i sâire gibi ne sa'âdetdir ki, bir kimsenin halâyık sözüne iştibâh etmeyip kabûl ede. Ve ne hasârattır ki, bir kişinin sıdkı dahî halâyık içinde mahall-i iştibâh belki bî-şüphâ kizbe haml ola. Var kıyas eyle. Hak

⁴¹⁹ A: İhtimal.

⁴²⁰ A, B: Mahzûrâtı.

dergâhında olan hâlini âkil olan böyle beyhûde ve bi-lâ fâide nesnelere ile halkın ve Hakk'ın merdûdu ola. Bu hemîn oldur ki, isti'dâd-ı ezeli muktezâsıyla izhâr cibilliyetidir, gayrı değildir, fefhem.

Yedinci nasihatim oldur ki, servet ve vüs'atın ile halâyıka fahr etmeyesin veyahûd fakr ve kabzını izharda mübâlağa etmeyesin. Zîrâ ikisi dahî bâ'is-i nefrettir. Eğer bastını halâyıka bast edersen cümlesinin ma'lûmu olan mezmûmiyyettir. Nâssın haset ve hakdına bâ'istir. Muhâliflerin şöyle dursun, muhlaslarına böyle hafice bir hased peydâ olur. Fukâranın [61/A] aġniyâya daima buġz ve adâvetleri yalnız hasetten münteşiradır. Eğer kardeşin üzerine servet cihetiyle tefevvukun der-kâr ise haset etmemesi bi-dîdârdır. Halbukî bigâne ondan başka ru'ûnet-i nefis ve husûmet-i a'dâ âşikârdır. Hazm-ı nefis ve hazm-ı servet sa'âdet nişânı ve kabûl-i halâyık ve makbûl-i dergâh-ı Hâlık'tır. Ve izhâr-ı fakr dahî mezellet ve halka nefrete bâ'is olduğundan başka hafice bir cerrârlıktan ibârettir. Ve irtikâbı mevrûstur. Bunların ikisinde dahî hadd-ı i'tidâl ile zindegânidir. Ne ġnâ ile izzet ve ne fakr ile zillet ârız ola.

Sekizinci nasihatim oldur ki, zâhir ve bâtında kendine edebî pîşe edip bî-edebliġin nedâmet ve hasâratını endişe edesin. Husûsan âdâb-ı şerî'atın emir ve nehyi imtisâl ve sünen-i şerîfeye tesebbüt ve her hâlde vüs'un yettiġi mertebe icrâ-yı ahkâm-ı şerî'at ile tarîkata duhûl ve tarîkatta dahî hurde-tarîkatı icrâ ve edeb-i tarîkatın ahkâmını edâ edip mecâmi' ve mecâlîste ahkâm-ı edebi taharrî ve ri'âyet edesin. Zîrâ buyurmuşlardır ki, من لم يأدبه أبواه يأدبه الملوان [Baba ile annenin terbiye etmediġini, gece ve gündüz (zaman) terbiye eder.] ve dahî buyurmuşlardır ki خدمة الملوك نصف السلوك [Sultana (büyüklere) hizmet, sülûkun yarısıdır]. Zîrâ mülûk ve kibârın dâire ve mecâlîs ve tavr u revîşleri daima edeb-i zâhirî üzere murtabıt ve edeb-i zâhirî, edeb-i bâtına munzabıttır. Binâ-yı nısf-ı sülûk buyurulmuştur. Hiç bir tâife ve bir saf yoktur ki, edeb riâyeti mer'î olmaya. Hattâ Hazret-i Âdem [salavâtullahi alâ nebiyyinâ ve aleyhi] رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ قَالَا [Dediler ki: “Ey rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi baġışlamaz, bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz!”]⁴²¹ kelâm-ı şerîfiyle ri'âyet-i edep edip, rahmet-i Rahmân'a mazhâr ve şeytân [aleyhillâne] edebe ri'âyet etmeyip istikbâr eylediġinden la'net ve dalâlete musaddar olmuştur. Ama edebin tafsîlî bu deftere sığmaz. Usûl ve fûrû'una [61/B]

⁴²¹ el-A'râf 7/23.

nihâyet yoktur. Zîrâ avam edebi bir türdür. Mübtedî ve mutavassıt ve müntehî edebleri hep başka. İş bu mahalde bizim takrîrimiz ale'l-ittlâk edebdir ki, lâzım olana mertebesi edebinin tarîkin bulur. Dervîşe lâzım olan edep, **Usûl-i Vusûl** nâm kitâbda mufassaldır. Tâlîp olan arayıp bulur ve amel edip müeddeb olur.

Dokuzuncu nasîhatim oldur ki, kesret-i kelâmdan lisânı keff edip ve nâzır-ı uyûb-i halâyıktan i'mâz-ı ayn⁴²² ve mezemmet-i nâstan lisânın hıfz ede. Zîrâ kesret-i kelâm hilâf ve kizbi mevrûstur. Ve medhûl ve ekser-i mecâlîste müsteskal olmaya bâ'istir. Ve kesret-i kelâma mübtelâ olanlar habt ve hatâsı ve hezeyânı gâlib olduğundan başka zâhir ve bâtın mazarrâtı ashâb-ı dikkat indinde âşikârdır. Ve nâzır-ı uyûb olanların sermâyesi, gaybet ve mezemmet ve esâsı, hikd ve hasetdir. Bir nesne ki kendinde vukû'u mümkündür. Gayrîde onu görüp ibret ve kendisini ol fi'ilden muhâfazat lâzımdır. Yoksa onu sır tutup halkı zemme vesîle etmekten⁴²³ ve dünya ve âhîret aslâ fâide olmayıp, dünya ve âhîret hasârâtı bî-nihâyettir. Lâ-muhâl onu sâhibi işitip eğer fakîr ise inkisâra ve eğer ğanî ise husûmete bâ'is olur. Ol mu'ayyabât ki sen halkta müşâhede edersin. Ya onlar sende dahî yok mudur? Fi'l-hakîka onlar yoksa âhîr türüsünde dahî nice uyûb der-kârdır. Beşerîyyet, uyûbdan hâlî değildir. Seni dahî sû' bilirler. من دخل دخل [Kim başkasını dahl eder (ayıplar) ise, aynı şey onun da başına gelir.] buyrulmuştur.

Onuncu nasihatim oldur ki, eğer avâmdan isen zinhâr ehl-i tarîk, fukarâ ve meşâyihî dahl ve ta'rîz ile⁴²⁴ lisâna alma ve eğer ehl-i tarîk isen tarîk-i ahlâfî ve âhîrin tarîkine ve tavrına ve ulemâ-yı zâhirîye “Onlar ehl-i zâhir ve ma'rifetten ve hakîkatten hâsırdır ve tarîki münkirdir.” diye ta'rîz günâ [62/A] kelimâttan ittikâ eyle ve onlar ile muârazaya me'lûf olma. Ve avâm-ı cühhâlî tahkîr etmeyip merhamet eyle. Ve aĝniyâyı ta'assub edip dûn-i nazar etme. Tevkîr ve hakkânî hürmet eyle. Zîrâ onlarda uyûn-i nâstan hâfî bir isti'dât olmasa Cenâb-ı Hakk ona refâh-ı hâl vermezdi. Ve hem Hakk Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinin evsâf-ı kesîresine mazhârdır. Ganî, muĝnî mâlik, mu'tî ve sâir ki hep ğinâdan münteşiradır. Öyle ise evsâf-ı kesîre-i ilâhî ile muttasıf olması i'tibârıyla tevkîr lâzımdır.

---

⁴²² A, B: İĝmâz-ı ayn.

⁴²³ A: Vesile etmek değildir.

⁴²⁴ A: Ta'rîz etme.

Ama [Her kim malından dolayı zerngini yüceltirse, dînin üçte ikisi gider.]⁴²⁵ hadîs-i şerîfi ganîye ikrâm etmemek değildir. Hemen yalnız gınâsından ötürü ikrâm edip, ol ganînin mazhar olduğu evfsâf-ı kesîre-i rabbânî ve evsâf-ı rabbânî ile muttasıf olan süverden hâmil olduğu hakikatinden gâfil olup, yalnız gınâsına ikrâm ederse ki, umûr-i selâsenin ikisinden birine ikrâm ettiğinden gâfil olduğu iki emr içindir. Dîninden iki hassası gidip ikrâm ettiği emr-i vâhid için bir hassa bâkî kalır, vallahu a‘lem.

كما قال سلطان المحققين محمد بن محمد بهاء الدين نور الله روحه في كتاب شرح الأسماء الحسنی فالوجود خير كله و النظر الى الحسة من حسة النظر واما قول رسول الله عليه السلام ((من أكرم

غنيا لغناه فقد ذهب ثلثا دينه)) فلا تفهم منه النهي عن إكرام الغني مطلقا كما يفهم أهل الظاهر أن النظر اللايق والدين التام أي الاعتقاد الواجب خصوصا في هذه القضية لا عموما أن يعتقد أن الغني وصف الالهي تنزل من موصوفه الحقيقي الى المظهر الظلي فيكرم ذلك المظهر أي الغني من حيث أن الوصف الالهي قد أظهر فيه فيرجع الإكرام الى ثلاثة أشياء إكرام الوصف الالهي و الإكرام موصوف الحقيقي و إكرام المظهر فمن أكرم غنيا لغناه أي من حيث إضافة الغني الى المظهر الظلي غافلا عن كونه وصفا الاليا فقد أهمل الأمرين الأولين وانتقض من دينه واعتقاد الواجب له في ثلثان و بقي ثلثه واليه الاشارة في تقييد الغني بقوله لغناه و في قوله ذهب ثلثا دينه فإنه ليس لهذه التخصيص وجه غير ما ذكرنا و على ما يفهم أهل الظاهر يضيع القيود و بغفل الإشارات اللطيفة التي ذكرناها إلهينه الله كذا كل وصف من أوصاف الله تعالى أينما ظهرت يجب لمظهره الإكرام من حيث ظهوره وصف الإلهي فيه, إنتهى كلامهم قدس الله سرهم...

[Sultânü'l-Muhakkikîn Muhammed b. Muhammed Bahâuddîn [neverallahu rûhehu] Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsnâ” kitâbında der ki: “Olanda hayır vardır. Hisseye bakmak, bakışın hissesindedir. Nitekim Rasûlullah [aleyhisselam] “Her kim zenginliğinden

⁴²⁵ Beyhâkî, Şolâb, C.7, 213; Aclûnî, C.2, 232.

dolayı zengini yüceltirse, dîninin üçte ikisi gider.”⁴²⁶ Bundan ehl-i zâhirin anladığı gibi mutlak olarak zengine ikrâm yapılmasının neyh edildiğini anlama. Doğru olan bakış ve inanca göre, bu meselenin özel olup, umûm olmamasıdır. (Doğru olan) zenginliğin ilâhî bir vasıf olup hakîkî mevsûftan gelen mazhariyetin gölgesi olduğuna inanmaktır. Bu mazhariyet, bir ikrâmdır veya zenginlik, ilâhî vasfın kendisinde ortaya çıktığı yönüyledir. İkrâm, üç şeye râcidir: İlâhî vasfın ikramı, hakîkî mevsûf ikrâmı ve mazharın ikramı. “Her kim malından dolayı zengini yüceltirse” yani her kim ilâhî bir vasıf olarak zenginliği verenden gâfilen, gölgenin görünüşünü kişinin zengin olmasına izâfe ederse, ilk iki şeyi ihmâl etmiş olur. Böylece dîninden ve vâcib olan inancından üçte ikisini ihmâl edip geriye üçte biri kalmış olur. “Zenginliğinden dolayı” sözüyle de zenginliğin takyîdine (şarta bağlanmasına) işâret etmiştir. Efendimiz’in “dînin üçte ikisi gider” ifâdesinde de bu söylediklerimiz dışında başka bir vechi (yönü) yoktur. Yoksa zikrettiğimiz, Allah’ın iki ilâhî vasıfı olan latîf işâretlere ehl-i zâhirin ihtiyatsızlıkları ve takyîd edilenleri zâyî edip anlamamalarından dolayı değildir. Bunların hepsi, Allah’ın vasıflarından bir vasıftır. Her nerede zuhûr ederse, onda ilâhî bir vasfın zuhûrunun olması bakımından ikrâmının görünmesi gerekli olur.” (Burada) sözleri bitmiş oldu. Kaddesallahu sırrahum.]

Ve bu ma’nâ gâyet vâzih bir ma’nâdır. Zîrâ gınâ atây-ı ilâhîdir. Ganînin ba’is-i taksîratı değildir. Mücerred-i ganîye ikrâm memnu’ olsa, gınâ rezâilden olmak lâzım gelirdi. Bu ise vasf-ı ilâhî ve fezâilindedir. Ve ondan kat’-ı nazar enbiyâ-yı izâm [salavâtullahi teâlâ] ve sâir bazı kibâr-ı ehlullah kuddise sırruhumu’l-azîzler ki saltanât-ı dâreyn ve gınâ-yı kevneyn ile mükerrem olmuşlardır. Bu ma’nâyı tahkîk müşârun ileyhe mebnîdir. Bu kaziyenin tahkîkine nihâyet yoktur. İcmâlî tasdîk etmen için câizdir ki tafsîli dahî tasdîk etmeye.

Ama şol ki ihtilâf-ı tarîktir: Kendi tarîkini senâ edip turuk-i sâireye tercîh hevâsında olmak nâkıstır. Zîrâ cümlesinin maksûdu ve matlûbu birdir. Kâffe-i ehl-i sülûk ka’be-i hakîkat sâlikleridir. Her kimse bulunduğu mahalden azîmet ve ba’îd karîb mesâfe isti’dâdat ve kurb ve bu’d kâbiliyyâtıyla vâsıl olup cümlesi bir maksad ile isti’dâdı miktarı bekâm ve mecmû’-i kâbiliyyetine müktezâsı nâil-i merâm ola gelmişlerdir. Mürşid olanlar âb-ı sa’âdeti bir menba’dan nûş ederler. Ve kâbiliyyetleri [63/A] miktarı müstefiz olup birer âyîn-i tarîk ibda’ edip gitmişlerdir.

⁴²⁶ Beyhâkî, Şuâb, C.7, 213; Aclûnî, C.2, 232

Tâlibler beyninde tarîk-i imtiyâz ile ihtilâf suhtevattır. Ve başka yüzden muhâtarası mahall-i iştibâhtır, fefhem.

Ve ulemâ-yı zâhirî “tarîkat ve hakîkatten bî-haber ve münkirdir” diye sû-i nazardan ictinâb lâzımdır. Zîrâ onlar bâ‘is-i nizâm-ı âlemdir. Ve vâsıl-ı istirâhat-ı benî âdem’dır. Kâffe-i umûr-i dünyeviyyenin ta’dil ve tasfiye üzere irtibâtı onların ihtirâ‘ı ve kemâl-i sâ‘y ve ictihâtları ile ibdâ‘îdir. Ve şeref-i dîn-i Muhammedî ile müşerref olup sonra sa‘âdet-i tarîkat ve ma‘rifet ile mükerrem olmamız onların şâh-râh-ı şer‘-i Ahmedî üzere dikkat ve ihtimâmlarından neş‘et etmiş bir ma’nâdır. Egerçi esrâr-ı tarîkat ve hakîkatten bî-haber olup meşâyih-ı izâmın müevvel-i hâli mahv ve sekrlerinden kendilerinden sâdır olan kelimâtı şer‘-i şerîfe tatbîk edemeyip ta‘rîz ve inkâr ederlerse de ta‘annud ve hevâ-yı nefis ve da‘vâ-yı riyâsetten değilse, ma‘zûr ve gâyet makbûldür. Zîrâ onlar şer‘-i şerîfe kemâl-i dikkat etmeseler müzevvir ve kallâş-ı cerrârlar dünyayı güne gün dalâletleriyle ifsâd edecekleri âşikârdır. Ve ondan kat‘-ı nazâr menâfi‘ bî-nihâyet olduğu bî-dîdârdır.

“Ve avâm-ı cühhâlı, câhil ve gâfildir” diye hakâret ile nazâr etme. Zîrâ onların dahî isti‘dâtları öylecesine iktizâ ve ibâdı beyninde Cenâb-ı Alîm ve Hakîm onlara öyle kazâ etmiştir. Hikmeti, kendi biliyor. Muhtemeldir ki onda bir nazar ve isti‘dât ola ki sende olmaya. Çünkü indallah cümlelerin keyfiyeti meçhûldür. Lâyık olan cümleye bir nazar edip kimseyi kendinden dîn görmeye ve bilmeye. Zîrâ Cenâb-ı Hakk süver ve a‘mâle bakmaz. Belki hüsn-i niyyât ve kalbe nâzırdır. Ama fukarâya ihtirâm ve ikrâm, cümleye ehem ve elzemdir. İster edânîden olsun, muhtâç olsun. **[63/B]** Muhtâç olduğu nesneyi vüs‘un miktarı edâ edip def‘-i hâcât ve ref‘-i zarûrât gibi dâreynde sa‘âdet ve devlet nâdiretü’l-vukû’dur. Lâkin bu kazıyye yani fukarâ ve muhtâcına medâr olmak şerefiyle müşerref olan zevâta lâyıık olan atâsıyla iftihâr ve ihsânıyla imtinân ve âdâblarından nefsinin vikâye eyleyip kendinin fukarâya atâsını görmeyip Hakk’ın kendisine vüs‘at ve fukarâ ve muhtâcına ihsân-ı tevfiğin teşekküründe olsun. Zîrâ onca servet ve yesâr sâhibi kimselerdir vardır ki, bir ferde menfa‘ati yoktur. Ve ol sa‘âdetten mahrûm ve muvaffak değildir. Ve nice zayıflar vardır ki vüs‘u, miktarı atâ ve ihsân tevfiğiyle mükerrem ve öyle sa‘âdet-i uzemâyâ muvaffaktır.

Onbirinci nasîhatim oldur ki, nâssın hakkında rîşte müzeyyifata ve müdâhene ve murâ‘âtına şifte olmayıp zâhir ve bâtın hakkânî sû-i zandan hâli olmaya. Zîrâ âfâkta nice kallâş müdâhinler olur ki, müdâhene ve riyâ-yı sohbetlerle türlü türlü felâketlere

giriştâr ederler. Herkesin merâtibine göre müdâhini vardır. Müvâcehedede olan müdâhene riyâdan hâlî değıldir. Nefsü'l-emr olmadığı ukalâ indinde zâhirdir. Eğer âfakta mazarratı olmasa bile enfüste hazz-ı nefse şüphe yoktur. Güne gün ru'ûnet-i nefis sebep olduğundan kat'-ı nazar sâliki küllî nisbetten tenzîl eder. Ve varta-ı azîme düşürür. Ednâ mazarratı, hamâkata haml olunmuştur.

Ve bizim sû-i zan dediğimiz sâhib-i intibâh ve müdakkik âgâh olmaktır. Nitekim Hazret-i Mevlânâ [kaddesallahu sırrahümü'l-azîz] hazretleri kitâb-ı mesnevîsinde buyurmuştur, mesnevî:

باز گفتي حزم سوء الظن تست

هر که بد ظن نیست کی ماند درست

Bâz guftî hezm sû-i zenni tüst

Her ki bed zenni nist key mâned dürüst

[Yine dönüp diyordu ki: “Bu kötü zanna düşmek de ihtiyatkârlıktır. Bilmediklerine karşı sû-i zan etmeyen kimse nasıl emin kalabilir?”]⁴²⁷

زانکه مخلص در خطر باشد زدام

تاز خود خالص نگردد او تمام

Zan ki muhlis heter bâşed zi dâm

Tâ zi hûd hâlis negerded û temâm

[Çünkü ihlâs sahibi bir kul, kendisinden tamamıyla hâlî ve hâlîs olmadıkça, yani irâdesini irâde-i Hak'ta kâmilen fânî kılmayınca tuzaklara düşme tehlikesindedir.]⁴²⁸

Mezmûm olan sû-i zan, ma'lûmdur. Nitekim onun hakkında buyurulmuştur: [64/A] حمل المؤمن علی الصلاح صلاح [Mü'minin durumunu iyiye hamletmek, iyiliktir.] Ama bizim beyân ettiğimiz sû-i zan dahî ehl-i dikkat katında âşikârdır. Tafsîlî, tatvîl-i makâldır.

⁴²⁷ Tâhirü'l-Mevlevî, *Mevlânâ Mesnevî Şerhi*, (İstanbul: Şamil Yayınları, ts.), C.4, B.4218, S.86.

⁴²⁸ A.g.e., B.5272, S.426.

On ikinci nasîhatim oldur ki, mücerribin olmayan kimseye keşf-i sır etmeye. Ve vâlî ve zâbit ve kibâr ahvâline taarruz ve müdâhale etme. Zîrâ mâdem ki sen kendi sırrını hıfz etmeyip muhibb-i sâdıkına keşfedersen, onun dahî muhibbi vardır. Elbette keşf eder. Muhibbi, muhibbine ifşâ olacağı miktardır. Hazret-i Alî [kerramallahu vech] nitekim buyurmuştur: **سرك أسيرك فان أظهرت صيرته أسيره** Ya'nî sırrın senin esîrindir. İzhâr edersen sen onun esîri olursun. Vâk'â sen kendi sırrını hıfz etmeyip izhâr ettiğin sûrette bi-gâne muhîb dahî olsa hıfz etmeyip ifşâ eder. Eğerçi keşf-i sırda gönül küşâyışı der-kârdır. Lâkin bazı belki ekseri keşf-i esrârda keder ve telâş âşikârdır, fefhem.

Ve vâlî ve sâir-i kibâr ve zâbitan hakkında keff-i lisân vazîfen olmayan kelimâtı ratb u yâbis takrîr ve söylenmeyi kendine âdet edinme. Zîrâ beyhûde yere felâketlere giriftâr olmaya sebeptir. Ve gezdiğin ve yürüdüğün yerlerde görürdüğün ve işittiğin kelimâtın her birini söylemek gâyet mezmûmdur. Zîrâ nakl-ı meclîse me'lûf olanlar ekserî müstaskil olur. Ve bir kelâmı tahkîk etmeden beyân etme. Eğer ifâdesi lâzım misillü nesne ise şekk ve gümân ile ifâde eyle. Sonra hilâfı çıkarsa mahcûb olmazsın. Vallahü'l-mu'în.

TENBÎH

Az söyle, az ye, az uyu, hilâf-ı cins ile ülfet etme. Bilmediğin kelâmı söyleme. Çağırılmadığın yere varma. Büyüklere ihtirâm eyle. Küçüklere rahmeyle. Akrânınla ülfet eyle. Kibârdan kaç, ulemâ meclisine rağbet et. Meşâyihın gönlüne gir. Kemlik edene [64/B] iyilik eyle. İyilik edenin kavli ol. Herkese hüsn-i zan⁴²⁹ et. Suâl etme, ümîd etme, reddetme. Gazab vaktinde endişe eyle. Affi kendine pîşe eyle. İhsânı himîşe eyle. Fukarâya in'âm et. Gurebâyı it'âm et. Hastayı ziyaret eyle. Çok gülme. Çok latîfe etme. İyilik ettiğini söyleme. Müşâveresiz bir iş işleme. Münasip görülene muhalefet etme. Muhâlifler meclisine gitme. Emânete hiyânet etme. Zâlime i'ânet etme. Hükâm ve zâbit meclisine her-bâr gitme. Riyâ ile amel etme. Riyâset da'vâsını gütme. Cühelâ kelâmını işitme. Şerî'atı kendine hisâr et. Tarîkat teklîfini haml-bâr et. Hakîkat sırrında karâr eyle. Dünya ve âhiret, Hak'tan gayrîsini kendine harâm et.

⁴²⁹ B: Hüzn-i nazar.

Eğerçi nasîhat etmek âsândır ve lâkin mütenassih olmak emr-i müşkildir. ما لا يدرك كله لا يترك كله [Tamamı anlaşılmayan şeyin, hepsi terkedilmez.] fehvâsınca mümkün oldukça bazından gâfil olunursa da muhtemeldir ki bazıyla amel oluna.

Rubâ'î:

Gerçi kim pend-i gam ve hicr ile pâbendim ben
Râh-ı vaslı sana gösterdim âyâ mûnis-i cân
Olmadımsa ben eğer vâsıl-ı maksûd nola
Evvela kim sen evlâsın lâyıık-ı vaslı cânân

Kıtâ:

Yâ Râb dilimi zikrin ile güyâ et
Cân-ı mülkümü dîdârınla ihyâ et
Verdin bize bir sırrı ma'ânî kereminden
Cân-ı dîdesin aç lütfun ile bünyâ et

Ve sallallahu alâ seyyidinâ ve nebiyyinâ Muhammed ve âlihî ve ashâbihi'l-izâm. Ve'l-hamdü ve's-şükrü li hitâmi kitâbi's-sülûki'l-evliyâi'l-kirâm. Temmet bi-avnillâh.

[Allah'ın selamı Efendimiz ve Nebîmiz Muhammed'e, onun âline ve yüce ashâbına olsun. Evlyây-ı kirâmın yolunu târif eden bu kitabın bitmesinden dolayı da Allah'a hamd ve şükürler olsun. Allah'ın yardımıyla bitmiş oldu.].

Ve ibtidâü te'lîfi kitâbı hâcegân fî vasati şehri Şâ'bân li-yedi Mollazâde Şeyhî Süleyman. Sene-i 1229 ve temmet fî ibtidâi ramazan.

[H.1229 senesinde Mollazâde Şeyhî Süleyman'ın eliyle kitâb-ı hâcegânın te'lîfinin başlangıcı Şabân ayının ortasında oldu ve Ramazan ayının başında da bitmiş oldu.].⁴³⁰

---

⁴³⁰ B: +

3.2. Etvâr-ı Hâcegân'ın Transkripsiyonu

[65/B] ETVÂR-I HÂCEGÂN

Elhamdülillahi Rabbi'l-âlemîn ve's-salâtu ve's-selâmü alâ Muhammedîn ve âlihî ve sahbihî ecmâ'in.

Emmâ ba'd:

Ey sâlik-i râh-ı Ğaffâr ve ey âşık-ı vech-i dildâr! Ma'lûm ve meczûmdur ki Hakk'a yol, halâyıkın nefesleri adedince dir. Kemâ varedhu fi'l-haber: الطرق الى الله بعدد أنفاس الخلاق [Allah'a giden yollar, mahlûkâtın sayısı kadardır.]⁴³¹. Enfâs-ı halâyıktan murâd, kesretten kinâyedir. Yani Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerine yolun nihâyeti yoktur. إِنَّا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ [Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz.]⁴³² ta'lîm-i kerîmi muktezâsınca yakın, ırâğ, eğri, doğru ve âhir-kâr yine râci' olsa gerektir.

Pes maksûd-i aslî tarîkin yakın ve doğruluğudur. Bu sûrette tarîk-i müstakîm ve vâsi' ve habt u hatâdan sâlim hablü'l-metîn, urvetü'l-vüskâ şâh-râh-ı şerî'attir. Ve ekra b-i turuk ve müstakîm-i hakîkî, tarîkat-ı aliyyedir ki beyân ve tafsîlden müstağnîdir. Ve tarîkat-ı aliyye beyninde dahî cümleden akrab ve edell, tarîk-i nakşibendîdir. Ve akrab ve edell olduğu ashâb-ı mürüvvet ve ehl-i insâf katında ma'lûm-i bi-lâ cedeldir. Sâir tarîk karındaşlardan mercûdur ki, bu husûsta bu fakîri ma'zûr tutup rencîde-i hâtır olmaya. Zîra meşhûr ve mâlûmdur ki mezâhib-i erba'a misillü her kimse olduğu mezhebin senâsında me'mûr ve ma'zûrdur. Ve bu dahî ma'lûmdur ki seyr-i müstedîr dedikleri bu tarîk-i aliyyedir. Zîra bu tâifenin seyr ü sülûku sûrî ve lisânî değildir. Kalbî ve ma'nevîdir. Ve riyâsetten ârî pervâne misillü deverân [65/B] ve simâları şem'-i cemâl-i dildâr ile sûz-i pür-bâl ve belki mahv u fenâ-yı vücûd-i hesfî ile kesb-i zevk-i hâl ederler. Şöyle ki gönülleri zikr u fikr-i Hakk ile ma'mûr ve zikir ve sa'y u sülûkleri uyûn-i halâyıktan mestûr ve riyâ ve şöhretten dûrdur. Hâsılı

⁴³¹ Halk arasında eğerçi hadis olarak ifâde ediliyorsa da yapılan araştırmalar neticesinde kaynağına ulaşılamamıştır. Bu söz daha çok kelâm-ı kibâr olarak kabul edilmiştir.

⁴³² el-Bakara 2/156.

nice usûl ve fûrû'ât celîle-i cemîleyi şâmildir ki tafsîli, ekser-i âsârlarımızda musarrahtır.

Çünkü bu risâle-i şerîfeden maksûdumuz, yalnız tarîk-i Nakşibendiyye âyîn ve etvâr ve hurde ve ıstılâh-ı külliyât ve cüz'iyâtıyla müfid u muhtasar tertîb olunup, her tâlib ve muhibbe ilmi bir vech-i suhûlet hâsıl ve amel ve icrâsıyla, maksûda bi-lâ usret vâsıl olup, fakîr-i pür-taksîri hayır ile yâd edeler. Ve billâhi tevîk ni'me'l-mevlâ ve ni'me'r-refîk.

Ma'lûm ola ki, bu tarîk-i hayrî'l-ferîke tâlib olan karındaşlara ibtidâen lâzım ve lâbûd olan oldur ki, me'âsî ve menâhî küllî ve cüz'î cümlesinden tâib ve müstağfir olup zâhir ve bâtın sûrî ve ma'nevî an-samîmi'l-kalb [can-ı gönülden] niyyet-i hâlisâ ile ferâgat ve zâhirde terk ve bâtında mulâhaza ve hâtıra etmemek azîmetini gönülde perek ede. Ve bu azîmetin devâm ve sebâtını müntesib olacak silsile-i erenlerden himmet ve himâyet taleb eyleye. Ba'dehû tahâret-i kâmile ile şeyhin emriyle amel ede. *وَائْتَمُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ*, [O'na yaklaştırmaya vesîle arayın.]⁴³⁴ *وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ* [Rabbimize yönelin.]⁴³³ nazm-ı kerîmi muktezâsı delîl ve vesîle ittihâz ettiği mürşidin rızâsı tahsîline dikkat ve ihtimâm eyleye. Ve şeyhin mizâc ve meşrebini bilmeye ve ol tarîk ile gönlüne getirmeye sarf-ı makdûr ede. Ve ihtirâz üzere daima ihtiyât ede ki kendinden şeyhin teferrütüne bâ'is ef'âl ve akvâlde bir nesne vâki' olmaya. Eğer mürşidinin gönlü kibrît-i ahmer mertebesine ermiş ise bu vecih ile maksûda tez vâsıl olur. Eğer ol mertebeleri fehm edemez ise yine mezkûr şeyi terk etmeyip kendi gönlünün pâsbânı olsun. Gerçi gönle gelen efkâr ile âsım olmaz. Lâkin bu tarîk-i âliyenin pazarı gönül ile olduğundan [66/A] beyhûde hayalât ve hâtıralar ile gönlün zikir ve fikrini muhâlata etmek, zikrin savfeti ile te'sîrini izâle eder. Ve kasvet-i kalb peydâ olup, zikirden aslâ semere hâsıl olmaz.

Beyt:

Ağacın yemişleridir kemâli

Yemiş vermezse ondadır zevâli

Gönül ağacının yemişi zikirdir. Efkar-ı fâside ile olan zikrin yemişi yaban ağacın yemişine benzer ki ekl-i insâna sâlih değildir.

⁴³³ ez-Zümer 39/54.

⁴³⁴ el-Mâide 5/35.

Der Beyân-ı Ahvâl-i Zikr

Tarîk-i Nakşibendiyye sâliklerinin tavırları etvâr-ı selâse üzeredir. Biri kelime-i şehâdet, biri ism-i celâl'dir ve birisi, râbitadır. Tavr-ı evvel ki, nefy ü isbâttır. Sâlik bu zikr-i şerîfle mülakkan ise ki yalnız lâ ilâhe illallah'dır. Veyahûd lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-rasûlullah'dır. Zîra bazı zevât-ı kirâm yalnız kelime-i tevhîdi telkîn ve onunla me'mûr eder. Ve bazı Muhammedü'r-rasûlullah ibâresiyle bile me'mûrlardır. Lâkin ekseri yalnız nefy ü isbâtı telkîn ederler. Nefy ü isbâtın tertîbinde muhtelif tertîbât der-kâr ise de enseb ve ehveni, kelime-i lâ'yı bâlâyâ ref' ve kelime-i ilâhe'yi sağ tarafına def' ve kelime-i illallah ki, ayn-ı isbâtın ibârettir. Sol tarafında yürek dedikleri mahalle ki akciğerin vasatında mestûr ve mahfûzdur. Ona darb ede. İşte bunun tarîki budur. Tekrâr ve teksârı/teksîri, sâlikin gayret ve muhabbetine menûttur. Ve semeresi efkâr-ı fâside ve havâtır-ı müteferrikadan saffet ve kemâl-i müdâvemet ve tamâm-ı muhabbetine merbûttur. İkincisi, ism-i celâl'dir. Bunda tertîb yoktur. Hemân Allah ism-i şerîfini gönle darb eylemektir. Ama bunda dahî gönlü hâtıra-ı gayr ve sivâdan pâk ve sâfî etmek kemâl-i dikkat, ehem ve elzemdir. Üçüncüsü, tarîk-i râbitadır. Bunda dahî akvâl-ı kesîre vardır. Onları îrâd etmek tatvîli mûcibdir. Biz ise müfid u muhtasar ve cümleyi şâmil tedârîki, ehven ve zabtı eshel olmasını murâd eyledik. Ve dahî ekser-i âsârlarımızda ve risâle-i Nakşibendân'ın ekserisinde tafsîli mestûr ve gayr-ı mestûrdur.

Râbita ta'bîr buyurdıkları, mürşidinin sûretini müvâcehesine [67/A] ihzâr edip ona müteveccih olmaktır. Ve ol yüzden matlûbun taleb etmektir. Buna murâkabe ve tevveccüh dahî derler. Eğerçi murâkabe ve tevveccühün mahalline göre başka başka ma'nâları dahî vardır, lâkin onun da dahî tafsîli tatvîle bâ'istir. Bu kâideyi Bahâü'l-mille ve'd-dîn Muahmmmed Bahâuddîn el-Buhârî [kuddise sırruhu'l-azîz] hazretleri ihtirâ' etmişlerdir. Şöyle ki, zikre bedel râbitayı ihtiyâr buyurmuşlar. Bu hemân tarîk-i kurbiyyet ve tavr-ı muhabbettir. Bunun şartı, nefy ü isbât ve ism-i celâl'de beyân olunduğu gibi gönlü, cümle efkâr ve havâtırdan hâlî edip, şeyhinin nakşını yani sûretini yani hayâlinde yani kalbinde bend ve gûyâ karşısında oturmuş iki ebrûları arasına nazar edip gönlünden maksûd ve matlûbunun husûlunu ve murâdın ve vusûlunu taleb ve muntazır ve füyûzât-ı rabbâniyye zuhûruna müteveccih ve müterakkıb olmaktan ibârettir. Bu üç vechin dahî tarîki şöyledir ki: Bir tane mahalde abdestli kibleye karşı oturup ister murabba', ister diz üzere ve ellerini ister tahiyâtta

oturur misillü dizleri üzere, ister kıyâmda durur gibi ellerin kavuşturup, gözlerin ve ağzın kapayıp ve dilini damâğına yapıştırıp ve dişlerini birbiri üstüne koyup, eğer kelime-i tevhîd ile lâ'yı taraf-ı bâlâya yani baş aşırı nefy ve ilâhe'yi sol memesine def⁶, illallah kelimesi ki cümleden maksûd Allah, illallah'tır, sol memesine darb. İşte bu minvâl üzere zikre savfet-i derûn ile müdâvim olunmaktır. Mümkünse adedi lâzım değildir. Zikre devâmı ve zâkirin gönlü ve aklı, mefhûm-i zikri mulâhaza ile kesret-i zikre kıyâmı, lâbüdd ve lâzımdır. Ve eğer ism-i celâl ise bu dahî tertîb-i mezkûr üzere hemân Allah Allah ism-i şerîfini sol memesi tahtında olan et pâresi ki, yürek derler; çam kozalağı gibi kırmızı bir et pâresidir kalp ve bir i'tibâr ile gönül derler, ona darb ede. Şöyle ki, aklını ve fikrini ve zihin ve idrâkini cem' edip âgâhlık ile efkâr-ı gayrî [67/B] ve hâtıra-ı zâideye yol ve ruhsat vermeyerek zikir ede. Ve bu dahî şartındandır ki esnâ-yı zikirde zâkir olduğu ismin müsemâmını fikir ede. Bu mahallin dahî usûl ve fûr'u çoktur. Zîrâ onları bunda îrâd etmedik ki tavsîlinden mübtedî tâlibi, kesl kılıp zabt-ı hıfzına halel ve mahall-i mahallinde icrâ ve muktezâsı ile amel etmekte usret olmasın. Şol sâlik-i sâdık ki tahrîr olduğu vecih üzere amel ve icrâya muvaffak olmak sa'âdetiyle müşerref olursa, onun gibi sâlik-i Hakk erenler, bunun verâsında muhtâc olduğu etvârı usûl ve fûrû'uyla eriştirirler, inşâllâhü'l-melikü'l-mennân.

Ve üçüncüsü râbitadır. Râbita dahî bâlâda bast ve tastîr olduğu vecih üzere, zikre bedel râbitayı ihtiyâr buyurmuşlar. Bu hemân tertîb-i mezkûr üzere gözlerin yumup şeyhinin sûretini karşısına getirip iki ebrûları yani kaşları mâ-beyninde olan hâli, pîre gûyâ nazarın ona ta'lik edip kalbinde ol sûreti rabt ve mürşidi nakşını gönülde bend edip, bağlı işlerinin fethine ve feyz-i ilâhî'nin zuhûruna müteveccih ve müterakkib olmaktır. Ve bazı zevât-ı kirâm bununla böyle zikir dahî emir buyurmuşlardır. Eğer öyle me'mûr ise yine tertîb-i mezkûr üzere şeyhinin sûretini kalbinde bend edip me'mûr olduğu nefy ü isbât yahûd ism-i celâl, kangısı ise onunla meşgûl olur. Bu dahî ma'lûm ola ki bu tahrîr ve beyân ettiğimiz tertîb, tenhâda ve halvette olur. Ama kesrette yani halâyık içinde ve mecâlîste bu tertîb olmaz. Zîrâ bu tarîk-i hayrî'l-ferîk ehl-i zâhirde halk ve bâtında Hak ile olmayı, vâsita-i vusûl-i merâtib ve vesîle-i husûl-i metâlib addetmişlerdir. Pes tertîb-i mezkûr, halvet ve tenhâlarda icrâ olur. Ama evkât-ı sâirede ki ahz ve atâ ve bey' ve şîrâda, hâsılı durmada, oturmada, gezmede ve yatmada abdestli ve abdestsiz, belki cünûp ve helâda, derûnî bu üç nisbetten kangısıyla me'mûr ve mülakkan [68/A] ise müdâvemet ve derneş/derpîş ve

ihitmâm eyle, tâ ki devâm-ı zikr ile gönül kayd ve hestîden necât ve nisbet-i ma'nevî yani vücûd-i ma'nevî ile hayât bula. Ve nikâh-ı ma'nevî, nefis ile rûhun izdivâcından veled-i ma'nevî ki ilm-i ledun ile ta'bîr olunmuştur, hâsıl ola. Hâsılı zikr-i kalbî, bu vech ile muvâzabet ve mudâvemet etmekte az zamân içinde nisbet-i hâcegân zuhûr eder. Ve bir zamândan sonra bir meleke hâsıl olur ki, eğer terk etmek dilese terke kâdir olmaz. Gönül hayât-ı hakîkî ile ihyâ olup من كان في قلبه الله فمعينه في الدارين الله [Kimin kalbinde Allah olursa, iki cihânda da yardımcısı Allah olur.] sırrı zuhûr eder. Bu mertebeye zikr-i sultânî ta'bîr ederler. Ve sâhibine, gönül sâhibi yani ehl-i dil dedikleri onlardır. Bu mertebede safâ-yı rûh ve ebvâb-ı ma'rifet küşâd olmaya başlar. Ve hâne-i dili envâr-ı zikir ile pür-nûr ve serâ-yı kalbi ma'mûr olur. Zâlike fazlullahi yû'tihî mey'yeşâ' [Bu Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine bahşeder.].

Beyân-ı İbârât-ı Semâniye

Hûş Der-dem, Nazar der-kadem, Halvet der-encümen, Sefer der-vatan, Yâd-kerd, Bâz-geşt, Nigâh-dâşt, Yâd-dâşt tarîk-i Nakşibend'e mahsûs ibârât-ı semâniye ta'bîr buyurdıkları bunlardır ki ser-halka-i hâcegân Abdulhâlik Gucdüvânî [kuddise sırruh'l-azîz] hazretlerinin ihtirâ'ıdır. Ondan sonra kibâr-ı hâcegândan birkaç azîz üç ibâre daha bu sekiz ibâreye zamm buyurmuşlar: Vukûf-i zamânî, vukûf-i adedî ve vukûf-i kalbî.

Bu on bir kelime ahkâmını icrâ yalnız tarîk-i Nakşibend ahâlisine mahsûstur. Ama hazret-i pîr ve kibâr-ı hâcegânın ekseri, vukûf-i zamânî ile vukûf-i adedîyi lâzım ve mühim tutmuşlar. Bu ibârâtın me'ânî-yi kesîresi vardır. Lâkin bu risâlede netîce olarak beyân edelim.

Hûş der-dem

Sâlik esnâ-yı zikirde, aklını nefesine verip nefesin duhûl ve hurûcunda daima me'mûr olduğu zikre müdâvim olmaktan ibârettir.

Nazar ber-kadem

Sâlik gezip yürüdüğü zamânda nazarını kademini bastığı yere rabt ede. Tâ ki, [68/B] şuhûs ve nukûş-i vafire görmekle hâtırını müteferrik olup zikirden hâli olmaya.

Sefer der-vatan

Sâlik vatanından sefer edip kendi enâniyeti akabe ve derbendlerin kat' ile beşerîyetten melekîyete ve nâriyetten nurâniyyete ve süfliyetten ulviyyete sefer edip vatanında kat'-ı merâtibe sa'y ede.

Halvet der-encümen

Sâlik zâhirde halk ile ve hüsn-i hulk ve bâtında Hak ile ve Hakk'ın zikr u fikriyle olmaktan kinâyetdir.

Yâd-kerd

Bu sâlikin gönül ile beraber zikretmesinden ibârettir. Yani lisân ile ve gönül ile daima zikir eylemektir. Buyurmuşlardır ki, bu dahî yalnız gönülden ala'd-devâm zikir etmektir.

Bâz-geşt

Sâlik esnâ-yı zikirde Hakk'a rücû'dan kinâyetdir. Bunda bir tertîb vardır ki, eğer sâlik haps-i nefes ile me'mûr ise bunun kâidesi, eğer kelime-i tevhîde me'mûr ise nefesini göbeği tahtında haps edip ve kelime-i lâ'yı taraf-ı bâlâya nefy ede. Ve ilâhe'yi sağ tarafına def' edip illallah'ı sol cânibinde gönül dedikleri mahalle ki, *arşü Allah* ve *beytullah* ve *hazînetullah* ve *mahall-i nazargâh-ı zât-ı Allah*'dır ve menba'-ı kemâlât-ı hazret-i Allah'tır. Ona darb ede.

Ve bazı zevât şöyle terîb buyurmuş ki, harf-ı lâ'yı göbeğe pâyende yani halka-ı lâ'yı göbeğe geçirip lâ'nın iki-üç kez yine iki memelerine ilsâk ede. Ve ilâhe'yi sağ omuzu aşırı def' ve illallah'ı sol tarafta kalp; sanevberü'ş-şekl olan et pâresine darb ede.

Ve bazıları buyurmuşlardır ki, halka-i lâ'yı boynuna sarıp iki avuçlarını yukarıdan aşağı iki memeleri üzerine tahmîl edip sâir tertîb -kemâ fi's-sâbık- tertîb-i mezkûr üzere ede. Lâkin evlâ ve enseb olan ibtidâen zikir ettiğimiz gibidir. Ba'dehû nefesini dışarıdan içeriye çekip taht-ı göbeğinde haps edip 3 veya 5 ve 7 hâsılı nefesi bir kaç kelime tutarsa nefes ala ve nefes aldıkta [69/A] adedine vâkıf olup lisân-ı kalb ile "Hüdâvendâ benim maksûdum Sensin ve Sen'in rızây-ı şerîfindir." diye yahûd اللهم أنت مقصودي و رضاك مطلوبي kalbiyle diye. Ve teklerde nefes ala ve yine başlaya. İsm-i celâl'de tertîb yoktur. Hemân nefesi sinn-i tahtlara yani göbeği altında haps edip Allah ism-i şerîfini yüreğine darb ede. Ve teklerde teneffüs ede. 11, 17, 21 hâsılı 101'e değin nefesine vüs'at vermek mümkündür. Ve her nefes almada "İlâhî benim

maksûdum Sensin ve senin rızandır” diye ve hayâlini ol ism-i şerîfin mefhûmuna verip müsemâyı fikir ede. Yani ol ism-i şerîf hurûfdan ibâret olduğu ma‘lûm olduğundan ol hurûfun hâmil olduğu mezâyı fikir ve mulâhaza ede. Elbette kendisinde zikrin eseri ve harâreti zuhûr eder. Eğer etmez ise kendisinde veya tertîbinde veya hâtırasında bir kusûr vardır. Onu bulup def’ edip nisbetini der-set etmeye sa’y ede. Zîrâ gaflet ile olan zikrin çendân nef’i yoktur. Ve eğer râbîta ile me’mûr ise tertîb-i mezkûr üzere nefesin haps edip şeyhin hayâlini kalbinde bend edip muhabbetle şeyhinin ezvâk ve kemâlâtını mulâhaza ede. Gayri mulâhazaya gönlüne yol vermeye. Hem râbîta hem zikirle me’mûrsa bâlâda zikr olunduğu gibi zikir ede. Ve hayâlinde yine sûret-i şeyhi bend edip iki ebrûsu meyânına nazarın râbîta ede. Ve nefes aldıkça mezkûr du‘âyı lisân-ı kalb ile okuya. İsterse kalb ve lisân ile diye, mâni’ değildir. Ma‘lûm ola ki, bu tahrîr ettiğimiz adede ri‘âyet ve haps-i nefes ve vukûf-i adedî derler. Ama hazret-i pîr ve bazı kibâr-ı hâcegân ve vukûf-i adedî ile haps-i nefesi lâzım ve mühim tutmuşlar. Hemân zikre kemâl-i vukûf ve huzûr ile müdâvemet ile emir buyurmuşlar, kaddesellahu sırrahumü’l-azîz.

Nigâh-daşt

Bu hemân def’-i havâtırdan ibârettir. Bâlâda [69/B] zikrettiğimiz kelime-i tevhîdde olan tertîbâtın mûrad, yalnız havâtır-ı müteferrikanın derûna yol bulmamanın tedbîri içindir. Zîrâ kuvvet-i mütehayyile ve mütefekkiye ve mütevehhime lâbûd derûn-i insânda ahkâmın icrâ eder. Binâen alâ zâlik bu tertîbâtı ibdâ’ etmişlerdir ki bâri efkâr-ı fâside ve havâtır-ı bî-fâide ile ahkâmını icrâ edeceğine zikrin tertîbâtıyla hizmetini edâ ede. Bu şuna benzer ki, uşakları dışarı gitmemesi için hânede bir şuğl tedârik edip meşgûl ederler. Tâ ki onlarla meşgûl oldukça esvâk ve mahallâtta serseri âvâre olmaktan mahfûz olurlar. Zikrin te’sîri kemâl-i âgâhlık ile müdâvemet ve efkâr-ı fâside ve havâtır-ı bî-fâideden gönlü hâlî edip tamâm-ı saffet ile zikr u fikre müvâzebet ile hâsıl olur. Hâsılı her hâtıra ki, gönle gelen şeytânî ve hakkânî ve nefsânî ve rahmânîdir. Der-akab onu def’ etmelidir. Zîrâ lâzım olan zikrin saffeti ve mecmû’-i havâtırdan hâlî olarak âgâhlık ile zikre tevaggul ede. Ve şol hâtıra ki gelir, ona temkîn vermeyip def’ ede. Onun sâlike zararı yoktur. Zîrâ havâtır derûna hiç gelmemek mümkün değildir. Elbette gelir. Ama onu tutup onunla meşgûl olursan zikrin ne te’sîri ne fâidesi olur. Ama gelip gitsin. Asla gönülde iliştip tutma. Ve buyurmuşlardır: Havâtırla dahî ziyâde mukayyed olmak yani def’-i havâtır ile takyîd

dahî bir kayıttır. Hemân vaktini zikre sarf edip gelen hâtırayı bi-lâ takyîd def' ile müteveccih zikir ol.

Yâd-dâşt

Yâd-dâşt, bu hemen kemâl-i âgâhlık ile zikir etmekten ibârettir. Ve zikr-i kalbîden asıl maksûd, bu âgâhlıktır. Bu âgâhlığın hakikat ve sırrı, nihâyette ayân olur. Zevkan tahrîr ile ifâde olmaz şu kadar ve eğer esnâ-yı zikirde zâkir kendini ma'nâ-yı zikre meşgûl edip mâsivâ ve kendini ortadan kaldırıp ve kendisini görmeye. Ve zikri dahî eden kendini [70/A] bilmemeye. Kâil ve fâil-i hakîkî Hak Sübhânehû ve Te'âlâ'yı bilip kendisini bir âlet farz ede.

Vukûf-i zamânî

Bunu dahî lâzım tutmuşlar. Ama fakîr derim ki, bu latîfe-i muhâsebedir ki sâlikin intibâh ve hayâli, âgâhlık îrâs eder. Yani her gün hâlınden âgâh olup sehv ve gaflet ile sâliki batâletten îkâz eder. Zîrâ vukûf-i zamânî, zamânına vâkıf olup eğer hasenâtı gâlib ise şükr eder. لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ [Eğer şükrederseniz, size (nimetimi) daha çok vereceğim.]⁴³⁵ fehvâsınca hem ilmîne vâkıf hem zikir ve şükür olur. Ve eğer nisyânı gâlib ise, nâdim ve istiğfâr edip gafletine vâkıf olmuş olur. Bunun tarîki şöyledir ki: Her gün evkâttan bir vakti ihtiyâr edip, a'mâlını kendi ile muhâsebe ede. Eğer hasenâtı gâlibse hamd ve şükür ede. Ve teksîrine ikdâm ede. Ve eğer nisyânı gâlibse tevbe ve istiğfâr ede. Batâlet ve mağbûniyyetten ictinâb ede. Pes meşâyih-ı izâm, muhâsebeyi evkâttan ikinci namazından sonra vakt-i asrı, ahsen ve enseb görmüşlerdir.

Vukûf-i adedî

Vukûf-i adedî tertîbi, bâz-geşt kelimesinde kerrâren beyân olundu. Şu kadar ki vukûf-i adedî, haps-i nefese mahsûstur. Zîrâ adede ri'âyet, haps-i nefestedir.

Vukûf-i kalbî

Bu vukûf-i kalbî bi'l-ittifâk lâzım ve mühim tutmuşlardır. Zîrâ bu tarîk-i aliyye, ashâbının seyr ü sülûku, hafî ve kalbî olduğundan sâlik, daima kalbine mâlik ve ahvâline vâkıf olup maksûda hâil ve mâni' olan keyfiyyât ve hâtırayı mâni' ve izâle ve nefis tabî'atın hevâlarını hâlik ve ifnâ etmeye sarf-ı makdûr etmelidir. Daima

---

⁴³⁵ İbrâhim 14/7.

gönlünün pâsbânı olup huzûr ve huşû‘ ve âgâhlık ile zikre müdâvemet ve mâni‘-i huzûr olan ahvâle vâkıf olup, def‘ine sa‘y-ı belîğ olmak lâbüddür. Zîrâ gaflet ile olan zikir, abestir.

Beyt:

Yâr sana her dem nazar eyler

Seni gâfil görüp kızar eyler

Buyurmuşlar ki, vukûf-i kalbî hemân yâd-daşt mefhûmundan ibârettir. Zîrâ yâd-daşt mefhûmu, [70/B] kemâl-i âgâhlık ile zikirde şu kadar var ki vukûf-i kalbîde kalbine vâkıf olmak tenbîhi vardır ki, gönül Hakk’ın gayrından sâf olup, gayra ve murâdât-ı gayra gönle yol vermemelidir. Zîrâ sâlik-i mübtedî, kalbine mâlik olmak ve mutasarrıf olmaya kâdir değildir. Her bâr ki, kendini zikre meşğûl edip kemâl-i âgâhlık ile zikir u fikr eylerken onu görür ki, hâtıra-yı gayrî kendisin alıp gitmiş. Yine kendini cem‘ edip şuğlunu der-set edip nisbetin rabt ve kalbini zabt eder. Der-akab onu yine birinci efkâr olup perişân etmiş. Yine kendini cem‘ eder. Binâenaleyh vukûf-i kalbî ehem ve elzemdir. Râbita dahî böyle. Lâkin râbita akreb-i turuk dediklerinin vechi şudur ki: Râbitada muhabbet-i şeyh esâs olduğundan muhabbet koymaz ki mahbûbu yabândakine. Ve râbitanın bir vechi dahî daima yahûd ekser-i evkâtını şeyhin huzûrunda olmaktır. Sûret-i göz ile daima şeyhin yüzüne nazar etmek âdâb olmadığından gönül gözüyle hayâlini kalbinde nakş eder. Ve ol nakşı, bend edip feyzin zuhûruna müteveccih olur. Muhabbet-i meclis onun kalbine koymaz ki gâfil ola. Ve hâtıra-ı mâsivâ ve efkâr-ı nefis, hevâ dahî ol mertebeye hücum edemez. Onun için âgâhlık ciheti gâlib olur.

Beyân-ı Envâ‘-ı Zikir

Bu dahî ma‘lûm ola ki, yâd-kerd mefhûmu hemân ale‘d-devâm Hakk’ı zikir ve yâd etmek idi ve bir kavilde lisân ve kalb ile zikir etmek diye beyân olunmuştu. Bu şöyledir ki, sâlik-i mübtedî ibtidâlarda gönlü ahvâl ve kalb ezvâklarıyla me‘lûf olmadığından hazz-ı vefre kesb edemez olduğundan vakit vakit kendisine kesi ve yabûset âriz olur. Ol vakit lisân ile zikir, tekrâr gönle şevk ve derûnuna zevk îrâs eder. Yine zikir, kalbe hâhiş zuhûr eder. Ve dahî lisân ve kalb ile birden zikreder. Lisânın kalbine rabt ve ikisin [71/A] bir yerde zabt etmiş olur. Bunda bir cem‘iyyet vardır. Bu mertebede olan zikre, “tehlîl” derler. Bu etvâr, bu risâleye tahrîr lâzım

değildir. Zîrâ bu risâle, hemân sâlike levâzımât-ı zarûriyye miktarıyla iktisâr olunmak murâd olunmuş idi. Ancak bir nesnenin cehlinden ilmi efdâl olmakla birer miktar işâret olunması münâsib görüldüğünden icmâlen îmâ olundu. Ve bundan sonra bir zikir dahî vardır ki, “zıkr-i erre” ta‘bîr olunur ki ne lisân ve ne kalbîdir. Meselâ zıkr-i lisânî, ba‘dehû zıkr-i kalbî, ba‘dehû lisân ve kalbî cem‘ ile zıkr-i tehlîl, ba‘dehû ne lisân ve ne kalp ve hem lisân ve hem kalp ile lisân ile kalp mâ-beyninde damakta testere sedâsı misillü bir zikirdir. Ba‘dehû “zıkr-i hayret” ki zâkir kim olduğu hayretidir. Makâm-ı tevhîd ve sırr-ı vahdetin hayretidir. Bundan sonra “zıkr-i ma‘iyyettir” ki, وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ [Siz nerde olursanız, O sizinle beraberdir.]⁴³⁶ sırrı zâhir olduğu mertebedir. Ba‘dehû, “ezkâr-ı zarûriyyedir” ki, bi-hasebi’z-zâhirdir, fefhem.

Bunlar mürşidin vefâtı geldikde ta‘lim ve tefhîmiyle iştigâl olunur. Ama bu risâlede lâzım olan netîce budur ki, sâlik herhangi zikre me‘mûr ise eğer kelime-i tevhîd, hemân tenhâ ve halvette kıbleye müteveccih pâk vudû’ ile ellerini bağlayıp bâlâda zıkr olunduğu vech üzere lâ’yı taraf-ı bâlâya ve ilâhe’yi taraf-ı yemîne ve illallah’ı yesârda kalbe darb ede. Ne haps-i nefes ve ne aded ri‘âyeti ale’l-itlâk ne kadâr mümkünse. Ama halâyık yanında hiç tertîbi yoktur. Hemân aklını gönlüne verip zıkr-i Hak ile dâim ve müdâvemete kâim ola. İsm-i celâl dahî böyle. Onda sağ ve sol yoktur. Hemân Allah ismini kalbine darb ede. Ve râbîta kezâlik, şeyhin huzûrunda ve gıyabında onun nakşını kalbinde rabt ve bend edip, ma‘nen himmet niyâzında ola. Ve muhabbet yüzünden maksûdu husûlune ve matlûbu vusûlune şeyhini âlet ve vâsıta ve vesîle i‘tibârla kabzından ve bastdan her ne ki zuhûr ederse, ibtidâen kalbe arz ede. Maksûd el vermez ise lisân ile şöyle [71/B] eğer hem zıkr ve hem râbîta ile haps-i nefese me‘mûr ise bâlâda zıkr olunduğu vech ile amel ede. Ama asıl râbîta demek, zikre bedeldir ki, muhabbet yüzünden bir sülûktur ki, Nakşibend tarîki âhâlisine mahsûs bir tertîbdir ki, tarîk-i muhabbet derler, akrab tarîkdir. Bu tertîbâtın fûrû‘âtı çoktur. Etvâr-ı Nakşinend risâlelerinde mufassal tahrîr ve beyân olunmuştur. Tâlib olan arayıp bulur. Husûsan âsârlarımızda ekserinde zıkr ve beyân olmuştur. İş bu muhtasarda bu kadar ile iktifâ olundu.

---

⁴³⁶ el-Hadîd 57/4.

Beyân-ı Hatm-i Hâcegân

Ma'lûm ola ki, Nakşibendiyye ahâlisinin âyîni budur ki, Cuma gecesiyle Pazartesi gecesi ikinci namazından sonra yahûd akşam namazından sonra yahûd yatsı namazından sonra hâsılı bu üç vaktin kangısında olursa olsun şeyhin maslahatına ve ahbâbın cem'îlerine muvâfık kangısı gelirse şeyh muhtârdır. Ve evkât-ı mezkûrede tefâvut yoktur. Cuma günü cuma namazından sonra dahî kâidedendir. Kur'ân-ı Azîm olmak ile her vakitte be'is yoktur, okunsa memnû' değildir. Lâkin ehl-i tarîkin kâidesi Hazret-i Peygamber [aleyhissalâtu vesselam] hazretlerinin sünnet-i şerîfesine ittibâ' ve kendileri amel buyurdıkları kânûna inkiyâd ve ri'âyet etmek lâzım olduğu misillü selef ve mütekaddimînin ef'âlına ve kâ'idelerine dahî ri'âyet ve mutâbakat etmeyi kendilerine lâzım ve mühim tutarlar. Pes pîrlerimiz bu vakitleri ihtiyâr etmiş olduklarından evkât-ı mezkûreye hasr etmişlerdir. Bu hatm-i hâcegânî, hazret-i pîre gelince ve pîrin vaktinde ve hulefâ-yı hulefâsı vakitlerine değin icrâ olunmaz imiş. Muteahhirînden bir rivâyette idi. Zât-ı şerîf-i kibâr-ı Nakşibendî'den bir araya gelip birer teberrük ihsânıyla ve işâret ve ilhâm ile bu vecihle ihtirâ' edip ismini hatm-i hâcegân ki hâceler hatmi demektir, tesmiye eylemişler. Ve bir rivâyette müceddid-i elf-i sâni [72/A] Hâce Ahmed Fârûk hazretlerinin ihtirâ'ı olmasına zehâb olmuşlar, kaddesallahu te'âlâ aleyhim ecma'in.

Tertîb-i Hatm-i Hâcegân

İbtidâen 7 Fâtiha-i şerîfe me'â tesmiye, ba'dehû 100 salavât-ı şerîfe bi-lâ tesmiye, ba'dehû 79 Elem neşrah leke me'a tesmiye, ba'dehû 1000 İhlâs-ı şerîf me'â tesmiye, ba'dehû yine 7 Fâtiha-ı şerîfe me'a tesmiye, ba'dehû yine 100 salavât-ı şerîfe bi-lâ tesmiye, ba'dehû şeyh olan du'â ede. Ve tekmîl-i du'âda cehr ile Fâtiha diye hatm-i hâcegânda okunanların cümlesi ahfâ ile okunur. Ve du'âda okunan hatm-i hâcegân-ı şerîfeden hâsıl olan sevâbı Sıddîk-i ekber [radyallahu anh] hazretlerinden ilâ hâzâ olan geçmiş Nakşibendî azîzlerinin rûh-i şerîflerine ihdâ edip ba'dehû sûrî ve ma'nevî murâdâtı matlûb ve himem-i gâlibe-i aliyyelerini niyâz ede bu du'âyı okuyup. Du'â budur: رُبَّنَا تَقْبَلْ مِنَّا [Ey rabbimiz, bizden kabul buyur] kıraât-i hatm-i hâcegân-ı şerîf ve بِمَا آتَانَا مَا سَأَلْنَاكَ بِهَا [Senden istediğimizi bize lutfet] deyip Fâtiha diye. Ba'dehû üzüm, kişmiş, hurmâ veya şeker, hâsılı bir tatlı cümlesine vereler. Ama bunun dahî tertîbi

bir kaç vecihledir. Bazıları eğer cemâ'at kalîl ise bir mahalde halka olup yedi hurma çekirdeği ya bu gerekçe yahûd ufacık taş ortaya koyup Fâtiha okuyup bir taş alalar ve 100 tane kezâlik ne olursa berikisine koyup hıfz edeler. Hîn-i iktizâda onu dahî ortaya koyup okur. Kaçı birer birer alırlar ve 1000 tane dahî bir keseye koyup İhlâs'a geldikde ortaya koyup okur. Kaçı birer birer alırlar. Kezâ ve kezâ. Ve bazıları ibtidâen sağ tarafa işâret edip yedinci kimseye değin birer kere Fâtiha-i şerîfe me'â tesmiye der. Ve kendi zihninde hesâb edip adam başına kaç salavât düşerse şu kadar kere salavât-ı şerîfe der. Kezâlik Elem neşrah leke hesâb edip, şu kadar kere Elem neşrah leke me'â tesmiye der. Ba'dehû İhlâs-ı şerîfe dahî hafîce zihninde [72/B] hesâb edip, şu kadar kere İhlâs-ı şerîfe me'â tesmiye ve tekrâr Fâtiha ve salavâtı öyle edip du'âya el kaldırıp du'â eder. Ba'dehû du'âda Fâtiha edip ve okuyup el yüze sürüp bir miktar tatlı meyveler ve bazı hemân cümleye birer kere Fâtiha-i şerîf me'â tesmiye deyip cümlesi okurlar. İçinde yedi der-kârdır. Ve tahmînen zihninde hesâb edip salavât-ı şerîfe der. Kezâlik İhlâs ve sâir hemân mezkûr adetten eksik olmasın. Fakîr dahî böyle ederim. Ve bazı mahallerde mukayyed görülmüştür: Yüz birer salavât ve 1001 İhlâs. İki vechinde dahî be'is yoktur. Ve eğer Kur'ân tilâveti eder, mecliste varsa du'âdan evvel hatm-i hâcegân tekmîl oldukda şeyh işâret edip Kur'ân okunur. Ba'dehû du'â olur.

İşte bu takrîr ve tahrîrden mâ-adâ her ne olunmuş ise, tarîkat-ı bid'atîdir. Cem'iyet-i nâs ve kesret-i halâyık için ibdâ' etmişlerdir. Zîrâ bazıları bazı nesnelere cihetiyle okumak ve bazı hatm-i hâcegândan evvel yahûd sonra zikr-i cehrî icâd etmişler. Eğer niyyet-i hasene ile halâyıkı, tarîkat-ı aliyye'ye terğîb ve teşvîk için ise hoştur. Ama şöhret ve riyâ ve riyâset içinse, derîğ ve hayftır.

Beyân-ı Bey'at

İnâbet vermenin tarîki, tahâret-i kâmile ile şeyh iki dizi üzerine oturup, eğer ihtiyâr veyahûd alîl ise murabba' oturup mukâbilinde mürîd oturup, şeyh mürîde hitâb eder: "Ağzımızı kapayalım, dişlerimizi birbirinin üzerine koyalım, dilimizi damağımıza yapıştıralım, gözlerimizi kapayalım, aklımızı sol mememize götürelim, gönül ile "Allah, Allah, Allah" diyelim, görelim der mi?" Ba'dehû ikisi böyle vech-i meşrûh üzere murâkabeye varalar. Çeyrek sa'ât bu vecih ile gönülden zikredeler. Ba'dehû şeyh gözün açıp suâl eder: "Diyor mu nesne, idrâk edebildin mi? Ettim, diyorsa

[73/A] işte bu zikir-i şerîfin vakti, adedi yoktur. Müdâvemet ve ikdâm edebildiğin miktar zikir ile ve bu tertîb, tenhâ ve halvette olur. Lâkin halk içinde sâir vakitte olduğun gibi aslâ kendine tagayyur vermeyip hemân aklını nefesine verip sa'y ede ki, dâim zikirten gönlün hâlî olmasın. Ve senin zâkir olduğun bilmesin ve duymasın. Şöyle ki, meşyin zikirinden habîr olmasın. Eğer oturur, eğer durur, ister yatar, eğer yürür, abdestli abdestsiz memşâda ve hamâmda ve cünüp, bu zikir-i şerîfe hâil yoktur” deyip, eğer bir miktar teberrük lisân zikri varsa meselâ günde yüz istiğfâr ve yüz salâvât-ı şerîfe ve yüz kelime-i tevhîd ve evkât-ı hamse akabinde yüz yirmi dokuz “Yâ Latîf” ism-i şerîfini tenbîh ede. Ve virdini pirdâş olmayana söylememesini ve evkât-ı hamsede “Siz bize, biz size du'â edelim. Bizim tarîkimizde şeyhlik ve dervîşlik yoktur, birâderliktir” diye. Eğer mukaddem ve muahhar, tevbe ve istiğfâr ve salavât getirirlerse be'is yoktur, hoştur. Ve tekmîlinde du'â yahûd bir Fâtiha ederse hoştur, etmezse be'is yoktur. El ele tutmakta ve tutmamakta dahî şeyh muhtârdır. Lâkin münâsib olan şeyhinden göre geldiği gibi ede. İşte bu fakîr böyle aldım, böyle verdim. Eğer kelime-i tevhîd telkîn ederse, ama şeyhinden almış ise ona vermek ensebdir. Lâkin bazı sâlik rû'yâ görüp rû'yâsı kelime-i tevhîd telkîn etmek îcâb etmiş olur, ol vakit meşâyih muhtârlardır. Nice dilerse telkîn eder. Şeyhinden almasıyla mukayyed değildir. Ve ol vakit bâlâda beyân olunduğu gibi lâ'yi baş aşırı ref' ve ilâhe'yi sağ tarafına nefy ve def' edip illallah'ı sol meme altında sanevberü'ş-şekl olan yüreğe darb ede, diye me'mûr eder. Ve kalbiyle onu dahî telkîn eder. Telkînin adedi ve şartı üçtür. Üç kere şeyh ile dervîş [73/B] mukâbelede gönülden demesi ile telkîn yerini bulur. Ama mürîd üç kerede ihtimâl ki, gönlün hareketini hissedemez. Binâen bir çeyrek eksik ziyâde mukâbelede dururlar eğer mürîdin gönlü zikretmesini idrâk edemeyip “diyor mu” deyip suâl ettikde “demiyor, anlayamadım” diyorsa bir hoşça tekrâr ta'rîf edip fi'l-vâki' lisân gibi demez. Bu bir fikirden ibârettir. Guyâ gönlün Allah Allah der gibi hayâl edip hemân akıl ve idrâkını gönlüne verip der gibi i'tibâr ile görelim, diye tekrâr bir telkîn ederse hoş olur. Ama etmez ise dahî yavaş yavaş der ve sen dahî dediğini fehm edersin İnşallah, deyip sâir lâzım olan ifâde nitekim ta'rîf olundu. Eğer zikir ile râbita telkîn ederse kelime-i tevhîd yahûd ism-i celâl zikri ta'rîf ettiğimiz vecihle ta'rîf edip râbitayı dahî sûretini yani iki ebrûları meyânını hayâline alıp gönlünde rabt ve daima nakş-ı şeyhi kalbinde bend ve zabt etmeyi ta'rîf eder. Ve eğer zikre bedel yalnız râbitayı emrederse hoştur. Zîrâ râbita zikre bedel olunca zikre hâcet kalmaz. Ama fi zamânına böyle küstahlık etmemek meşâyih karındaşlarımıza münâsibdir. Zîrâ ziyâde bî-edebliktir ki hâl ve

miktarımızı bilmeyip Hakk Sübhânehû ve Te‘âlâ hazretlerinin câmi‘-i cemî‘-i esmâ ve sıfâtı olan ism-i Zât’ı yerine nukûşumuzu bedel edelim. Kudemânın bazı kibârı etmişler. Lâkin onlar ervâhına, esbâbına ve eşbâhına, ervâhına ve dahî

رق الرجاء و رقت الخمر فتشابهما فتشاكل الأمر

فكأنها خمر ولا قدح وكأنها قدح ولا خمر

[Cam inceldi, şarap saflaştı Birbirlerine benzediler, iş karıştı

Sanki şarap var da kadeh yok, Yahut kadeh var da şarap yok.]⁴³⁷

kelâm-ı dürer-bârlarına mazhar düşmüş. Nukûş-i latîfe ile nukûş-i kesîfenin beyninde furûk-i azîm vardır. Sezâ değildir ki, böyle mahallerde onlara taklîd edip kümmelin hâline ve zevk kemâline kendi hâl ve kemâlimizi kıyâs ede. Ve zâkirce onların muhibb ve mukallidleri olduğumuz ma‘lûm ise de, taklîdin [74/A] dahî mahalli vardır. Biçâre sâlik emr-i şeyhe imtisâl hevâsıyla zikrullah gibi sa‘âdetten dûr olup kendi gibi vücûdunu fânî etmeyip bir sûreti kendisine rabt edip ömrünü telef ve kendisini mevr u mârra alef edip gider.

Ve eğer zikir ile böyle râbîta dahî me‘mûr ise, öyle azametinde olan kelime-i tayyibe zikrullah’ı bir nâ-bahte sûret öre veyahûd mesnâ-i cem‘-i li-cemî‘i’l-âsâr ve ef‘âl ve esmâ ve sıfat olan Hakk’ın ism-i azîmesini bir nakış sâme-bend edip zikrini tahlîl ve kendini tahlîl edip hasrû’d-dünya ve’l-âhire gürûhundan ola.

Ama eğer enâniyetten halâs olup vücudun fânî edip خلق الله آدم على صورته [Allah, Âdem’i kendi sûretinde yarattı.]⁴³⁸ kelâm-ı dürer-bârı tahtında dâhillerden ise, sözümler onlara değildir. Kıyâs-ı nefis ile sözümler kendim gibi nâ-haleflerdir. İnşâallah yârân-ı safâyâ bu kelâm ağır gelmez. Zîrâ sözümler nâ-ehledir. Eğer nâ-ehilse, noksânı ma‘lûmdur. İnsâf edip Hak kelâma râzı olup gücenmez. Ehli ise onlar bizim ser-tâcımızdır.

⁴³⁷ İmâm Gazzâlî, *Miškâtü’l-Envâr: Nûr Metafizîği*, trc. Asım Cüneyd Köksal (İstnabul: Büyüyenay Yayınları, 2017), 45.

⁴³⁸ Buhârî, *İsti’zan*, 1.

Beyân-ı Usûl-i Seher

Bu dahî fûrû'attandır. İsmi asıl ise de resmi fûrû'dur. Zîrâ asl-ı tarîk-i Nakşibend tarîki, hâfîdir. Evrâd-ı lisânî yoktur ki, asl-ı usûl ola. Lâkin bazı, lisânî evrâd teberrüken ve sâlikleri teşvîken ihsân etmişlerdir. Binâen fûrû' olarak bir usûl icrâ eder olmuşlar. Şeyh muhtârdır, dilerse ve icrâsında mürîde yine şevk ve bâ'is-i cem'iyet ve rûhânî zevk-i fehm ederse eder. Etmezse etmez. Bunun dahî fâidesi sabâh namazını kılıp şeyh bi-vasata oturup lisân evrâdını her ne ise onu ahfâ okuyup, tamâm oldukda bâlâda ayân ve beyân olunduğu minvâl üzere ağzın ve gözün kapayıp me'lûf ve me'mûr olduğu zikr-i kalbe teveccüh eder. Nim sa'ât miktarı murâkabe olur. Dervîşlerden mevcûd olanlar, beraber onlar dahî halka olup âdâben virdlerini çekip [74/B] tekmîl edip murâkabeye varırlar. Tekkede mevcûd olmayıp isteyen gelir. Onlar dahî beraber oturup muvâfakat ederler. Eğer içlerinde güzel Kur'ân kırâat eden olursa, usûl tekmîl oldukda şeyh ol kimseye işâret eder, Kur'ân okunup Fâtiha olur. Ba'dehû merâkları her ne ise herkes işine meşgûl olur. Eğer Kur'ân okuyan bulunmazsa, şeyh başını murâkabeden kaldırıp "Allahümme tekabbe'l-minnâ bi-hürmeti'l-fâtiha" der. Yahûd "Rabbenâ yâ Rabbenâ tekabbel minnâ bi-hürmeti'l-fâtiha" diye Fâtiha okunup ellerin yüzlerine sürerler. Eğer şeyh rızâ verirse, gerek hatm-i hâcegândan sonra gerek usûlden sonra dervîşler kalkıp şeyhin elin öperler. Eğer misâfir şeyh meclisinde bulunursa ikisi dahî kalkıp müsâfaha ederler. Ve şeyh dilerse hatm-i hâcegân ve usûlde misâfir şeyh yahûd kendi halîfesi olursa kendisi du'â ettikten sonra onlara dahî Fâtiha teklîf eder. Eğer misâfir şeyh kendisinden olur, ihtiyâr ise meclisi ona teklîf eder. Bunlar vaktine ve adamına göredir.

Beyân-ı Nakşibendî ve Hâcegân

Çünkü bu risâle, yalnız etvâr-ı tarîk-i Nakşibendî'yi mübeyyen kabîha ta'bîrât ile müfid muhtasarca bir ibârât ile ki, âyât-ı Kur'âniyye ve ehâdis-i Nebeviyye ile ve ıstîlâhât-ı sûfiyye ile takyîd etmedim ki, nef'i âmm ve fehm ve idrâki eshel olup ve hem hurde-i tarîke dahî âgâh oluna. Ma'lûm ola ki, bu tarîk-i aliyyeye "tarîk-i hâcegân" derler. Yani hâceler tarîki bundan murâd şudur ki, zâhir-i şer'e muhâlif akvâl ve ef'âlden hiç bir tavr ve harekâtı olmayıp şer'-i Mustafâvî'ye kemâl-i ittibâ' ve sünen-i şerîfe tamâm-ı ittibâ' ve tesebbüt üzere olduğundan ulemâ ve tarîk-i sulehâ demek murâd olunmuştur. Ama Nakşibendî demenin aslı, Hazret-i pîr

Bahâuddîn Muhammed b. Muhammed Buhârî hazretleri [kaddesallahu sırrahü'l-azîz] tarîk-i râbitayı ibdâ' ve şeyhin nakşını gönlünden [75/A] bend etmeyi ihtirâ' ettiğinden “Nakşibendî” demişler. Ve mukaddem-i tarîk-i hâcegân ve alâniyye-i gûyân dahî derlermiş. Hazret-i Pîr'e gelince zikr-i cehrî dahî ederlermişler. Yani cehr ile hafiyi cem' ederlermişler. Hazret-i Pîr'e rü'yâsında kemâl-i şerî'ate ittibâ' ile olmaklık tenbîh olunduğundan onlar zikr-i cehrîyi ref' eylemişler. Bu usûle nazaren şimdi bazı tarîkat karındaşlarımız hatm-i hâcegân akabinde zikri, cehr etmeleri Pîr'e muhâlefet ile mübtedî' olmak iktizâ eder.

Ve “tarîk-i şuttâr” dahî derler. Bu şundandır ki, ekser bu tarîkin meşâyih ve dervîşânı avâmca kabâra olup âyîn ve erkânlarında gûyâ dervîş tavrı görünmeyip berâ-yı perdede olduklarından “tarîk-i şuttâr” demişler ve “muhibler” ve “tîzrevler” ma'nâsına dahî gelir.

Beyân-ı Nezr-i Nakşibendiyye

Bazı resâil-i Nakşibendiyye'de görülmüştür ki العبد يدبر و الله يقدر [Kul tedbir alır, Allah da takdîr eder.] lafz-ı şerîfi hurûfu adedi miktarınca on sekiz ola. Fakîr derim ki, on iki olmak evlâ ve elyâk mulâhaza olunur. Mezkûr lafızdan توكلت على الله [Allah'a tevekkül ettim] lafzı adedi nezre ensebdir. Ve on iki tarîk ve on iki imâm, on iki bûrc ve on iki şühûd ve on ikişer sa'ât-ı leyl u nehâr ve vücûd-i insânda on iki menfes ki, on iki kapı ta'bîr ederler. Hâsılı cümleden kat'-ı nazar “Lâ ilâhe illallah” kelimesi, on iki harftir. Kezâlik “Muhammedü'r-rasûlullah” dahî on iki harftir virdimiz. Bazı kibâr-ı hâcegân, kelime-i tevhîdi telkîn buyurdıklarında “Lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-rasûlullah” ta'yîn buyurmuşlardır. Hattâ *Reşahât Aynü'l-Hayât*'da mezkûrdur ki, Mevlânâ Abdulğafûr hazretleri Mevlânâ Câmî hazretlerinden telkîn-i zikri aldıklarında “Lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-rasûlullah” râbita ile böyle telkîn buyurmuşlar. Yani vücûh ile nezr-i Nakşibendî on iki olması enseb ve elyâktır.

Ve nezretmek meşâyihâ münâsib değildir. Belki dervîşe böyle, ama dervîş bazı müşkil ve bağılı maksûdları fethi için [75/B] etse lâ be'stir. Nezr, avâm içindir. Fukarâ ve dervîşâna vermek içindir. Envâ'-ı nuzûrun fâidesi şuna benzer ki, her defîneye bir tılsım vad' olunmuştur. Pes tâlib, defîne ibtidâen tılsımın taharrî ve amele getirip defîneyi ihrâc eder. Kezâlik sâhib-i murâd, husûl-i maksûdu defînesinin

tılsımı keenne erenlere bir i'tibâr mahsûsa-ı ma'lûma nezr eder. Maksûd-i kenzi husûlu kasdıyla ve icrâ edip maksûda erer. Ve nüzûrun envâ'ında şeyh muhtâdır. Kurbân ve mûm hemsâyelerine bir miktar hassa ifrâz etmek tarîk-i mürüvettir. Ve maktûl-i ehl-i tarîktir. Ama meşâyih muhtâc ve hemsâyeleri muhtâc değil ise nesne ifrâza hâcet yoktur. Kurbânı ister zebh eder, ister etmez. Onda dahî be'is yoktur. Zîrâ ol nuzûr, medfûn olan zâta ise onun, ona ihtiyâcı yoktur. Onun nezir sâhibine nef'î ol zâtın hayâtta olan fukarâsına nef'î olduğu içindir. Ne vecih ile nef' olursa ol vecihle ederler. Ve eğer medfûn olmayıp sıhhâtte ise yine nezir, ol şeyhe menfa'at içindir. Dilerse zebh eder, dilerse fûruht edip me'âşına sarf eder. Sâhib-i nezrin bunu kurbân olmak için "verdim" derse cehlinden der. Şu kadar var ki, ol tekkenin fukarâsı vâfir ise, şeyh mürüvvet edip münâsib vech ile onları hissemend eder. Tekke fûtûhâtı dahî böyledir. Eğer şeyh muhtâc ise, tekkenin ma'îşetine sarf eder. Muhtâc değilse muhtâc fukarâsına taksîm eder. Gerçi Hakk'ın dostları Hakk'ın gayrına muhtâc olmazlar. Lâkin onlar her kimden feth olsa Hak'tan biliyorlar, fefhem. Vallahu a'lem ve ekrem.

Beyân-ı Havâss-ı Kur'âniyye ve Ed'îyye-i sâire ve Te'sîr-i Nüfûs-i Meşâyih

Bunda meşâyih muhtârlardır. Bazı zevât, illet u maraz ve maraza muvâfık âyât-ı Kur'âniyye ve ed'îyye-i sâire okuyup merîzin üzerine nefh eder. Ve bazı, Fâtiha ve İhlâs ve [76/A] mu'avezeteyn okuyup ve bazı, yalnız Fâtiha-i şerîfe veyahûd Elem neşrâh leke, hâsılı şeyh olan muhtardır.

Havâss eğerçi ed'îyyededir ve lâkin te'sîr nefestedir. Hemân ne bulursa ve ne görmüşse okuyup merîze nefh eder. Şâfi, Hak'tır. Ve Hakk'a havale eder. Eğer şeyhi, bir ed'îyye-i mahsûsa ile me'mûr etmiş ise febihâ[فبها] ve illâ görüp işittiği Kur'ân ve du'âdan kangısın okursa okur. Nazar nefese ve alîlin i'tikâdınadır. Eğer merîzin i'tikâdı yok ise, hiç bir vech ile bir nesne-kâr görülmez. Ama merîz ve hastanın i'tikâdı, kemâlde ise her ne okursa az ve çok cümlesi te'sîr eder. Bu fakîr emrimin ibtidâlarında bir gece şeyhi rû'yada görüp dedi ki "sana hummâ ile tâ'undan okumaya izin verdim." Kıdemî ahabâblardan biri mecliste mevcûd bulunup dedi ki: "Efendim bunların cümlesi hilâfetin tahtında dâhil değil midir? İzne ne hâcet?" Buyurdular ki: "Hilâfet umûr-i meşîhatı câmî'dir. Lâkin umûmen bu ikisine husûsan izin verdim." Âgâh olup ma'lûmum oldu ki ol vakitler hummânın kesreti olduğundan

ve fakîr dahî hastaları okumaya halâyıkın ziyâde hucûmu olduğundan fakîrin serâbın husûsunda olan halcânımı def' için imiş. Ba'de zamân tâ'ûnun dahî sırrı zuhûr eyledi. Nusha ve hamâil dahî böyledir. Her ne illet ve maraza olursa ânifen zikri murûr ettiği gibi eğer maraza muvâfık âyât ve ed'iyeye olursa hoş ve illâ şeyh muhtârdır. Sâhib-i nefes dürüp büküp bir boş kâğıt verip, "var bunu başına koy" deyip merîz i'tikâd-ı tâm ile başında götürsün. Mestûr hamâil ile taşır da müsâvidir. Ve okumak ve hamâil nezri, bâlâda zikri sebakat ettiği minvâl üzere on iki pâredir. Lâkin bunun dahî kadri, merîzin kuvvet-i mâliyesine göredir. On iki akçe [76/B] on iki para, on iki kuruş, on iki altın verince mahalli vardır. Ağniyâ ile fukarâ müsâvî olmak münâsib değildir. Lâkin bizim tarîkimizin adâbı, ma'hûd olan nezri haber verip kendi matlûb etmek lâzım değildir. Verirse ne hoş vermezse rencîde-i hâtır olmak lâzım değildir. Ama merîz nezri-i ma'lûmdan ziyâde veyahûd eksik verirse yine ne talep ve ne ziyâde reddetmek iktizâ eylemez. Ve hasta bârını almak ve marazı def'e sarf-ı himmet ve teveccühtür. Onun envâ'ı vardır. Şeyhin kuvvet ve kemâline göredir. Bazı kibâr hasta bârını kendi alıp ve kendi hasta olup ifâkat bulur. Mevte müşrif olan dahî böyledir. Hasta ifâkat bulup kendi rihlet eder. Ve bazı hastaya bedel verir. Gerek hasta gerek mevt, eğer hasta eğer mevt, hastanın kadr ve raddede hepsinde müsâvî olan bir kimseye bedel verir. Ama selâtîn-i evliyâdan bazı ne bedel ne diyet yalnız hasta ifâkat bulur. Gerek hasta gerek mevt, hemân ifâkat bulur. Eğer suâl olunursa ki, ecel bir sa'at ileri ve geri olmaz. Ölecek kimseye şeyhin himmetiyle olmaz, demek Kur'ân'a muhâlif değildir. Cevâb veriliyor ki, bu ta'rîf kelâm-ı Hakk'a muhâlif değildir. Evvelkine hazarat-ı ilmiyye ve a'yân-ı sâbitede öylecesinedir ki, ol hastanın sıhhati ol zâtın himmetine menût ve merbûdtur. الصدقة ترد

البلاء و تزيد العمر [Sadaka belâyı uzaklaştırır, ömrü uzatır.]⁴³⁹ fehvâ-yı şerîfince ki, ecel mu'allaktır. Yani onun hayâtı ve âhirin memâtı, ol sebebin vukû'una ta'lîk etmiştir. Bu bahis, tavîlü'z-zeyildir. İş bu mahalde bu kadarca îmâ, iktifâ eder. Ehline ma'lûmdur ama biz, nâkısların ahvâline suâl olunursa bir merîz niyâz ederse ki eğer okumak eğer nüsha ve hamâil ma'lûm ve mazbûtumuz olduğu ed'iyeleri okur, nefh ederiz. Ba'dehû te'sîrini müessir-i hakîkate ve merîzin sıhhati Şâfi ve Râfi'-i mutlaka havâle ederiz. Mülkünde ve mahlûkunda keyfe mâ yeşâu [77/A] mutasarraf,

⁴³⁹ Heysemî, Mecmâü'z-Zevâid, C.3, S.63.

Cenâb-ı Hayy ve Şâfi'dir. Ve sıdk u hulûs ile merîzin sıhhatine yalnız teveccüh eder ve nemiz kâfidir? Vallahu a'lem ve ahkam.

Beyân-ı Semere-i Tarîkat ve Menâfi'-i Zikr

Bu semere-i zikir ve tarîkatı beyân, lisân-ı kâsır ve zebân-ı mebhût ve hâsırdır. Lâkin bir nebze tahrîr ve işâret olunması münâsib olduğundan cesâret olunmuştur. Tarîkat-ı aliyyenin cümlesi tarîktir ve ashâbı, tâlib-i Hak'tır. Ama cümle tarîklerin binâsı ibtidâen *edeb*, ikincisi *şeyhe teslîm*, üçüncüsü *şerî'ate ittiba'* dır. Dördüncüsü *cidd u sa'y*. Bu dördü sarây-ı vuslatın esâsı yani temeli misillü ve kapısı muhabbettir ve nerdübânı sâlikin isti'dâd-ı ezelisidir. Zîra bu dört emre ri'âyet olunmaz ise ve yahûd ziverden biri eksik olursa evvel binâ temelsizdir. Bu dört emre ri'âyet olunup sâlikte muhabbet olmaz ise kapısız hâneye girilmez. Böyle olan zâhid-i haşîn ve sâlik-i bâdır ta'bîr olunur. Ve eğer muhabbet dahî var, sâlikte isti'dât yoksa kezâlik nerdibânsız sarâyâ çıkılmaz. Lâkin bu ikisi lâzım melzûm kabîlindedir. Eğer onda isti'dât olmasa muhabbet olmazdı. Ve muhabbet olmazsa adem-i isti'dâdındandır. Pes bunlar tamâm olunca her âşık-ı sâdik maksûd-i aslî ve matlûb-i lâ-raybisine erer. Ve dıraht-ı mahbûbun meyvesini derer. Ve ma'lûm ola ki, bu dört esâsın hulûsâ ve neficesi muhabbettir. Ve telkîn-i zikir ve ta'lîm-i tarîkten maksûd mücerred muhabbetin zuhûru ve aşkın birûzudur. Zîrâ zikrin hâsse-i asliyyesi, îrâs-ı muhabbettir. Eğer zikir gönülde te'sîr edip ve harâret-i zikir semeresi Hak Sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerine incizâb ve meyl inkılâbıdır. Zîrâ tarîkat, tarîk-i muhabbet-i zâtiyyeden ibârettir. Yoksa mü'mîne ve erbâb-ı ni'ama şerî'ât gibi şâh-ı râh ve tarîk-i müstakîm olmaz. Ve mü'minlere râh-ı cennete bundan eşref yol bulmaz. Lâkin râhı yine bir türlüdür ki, biri [77/B] Hazret-i Nebî [aleyhissalâtu vesselam]'ın râh-ı zâhiri, şerî'at ki istikâmet ile ubûdiyyetten kinâyedir. Ve tarîk-i bâtın ve ma'nevîsi istikâmet üzere muhabbetten ibârettir. Ve râh-ı muhabbet râh-ı na'îm ve cennet olan tarîk-i amîm değildir. Muhabbetin yolu, mahbûba ve cemâl-i zât-ı bî-uyûbadır. Gönül dedikleri tohum misillüdür. Bir tohum ekip ve tımar etmez isen eğerçi, biter ama hâr u hâşak içinde mestûr kalır ve telef olup gider. Ama ol tohumu ekip ve tımar edip terbiye edersen feyiz-yâb olup neşv u nemâ bulur. Onun tımarı, otunu bulup ve kazıp ve vakit vakit suyunu vermektir. Gönlün otu, efkâr-ı fâside ve havâtır-ı müteferrikadır ve suyu, gözyaşığıdır.

Kıt'a:

Gözünden dökmek ister yaş kuru âh ile iş bitmez

Su koymak ister âsiyâba kuru sabun ile kir gitmez

Ve kazmak, zikr-i müdâm kazma misillüdür. Zikr-i devâm, fikr-i müdâmdan gönülde elbette harâret peydâ olur. Ol harâret âhir-kâr cânib-i Hakk'a bir meyil hâsıl eder. Meyil, tedricî muhabbet olur. Muhabbetten cezbe peydâ olur. Rahmân'ın cezbe belerinden bir cezbe, iki âlem belki ins ü cin ibâdetiyle beraberdir. Âkıbet-i cezbe aşka ve aşk, fart-ı aşka iter. Ondandır veremler ve dertler hâsıl olur. Pes gönül dahî murâdına vâsıl olur. Zîrâ dert dediğimiz dermândır. Aşk dediğimiz vuslât-ı rahmândır. Ba'dehû sâhinin ibtilâlara güne gün belâlara düşer ve gülünç olup halkı başına üşürür kimi mât ve mabhût, mâil-i sükût olur. Ve kimi, hayy ve huy ile şerîfe âh u zârıyla güyâ olur. Ve kimi sahrâlarda ve cûybârlarda ve tenhâ tenhâ yerlerde püyâ olur. Ve kimi feryâd ve figân ile üryân ve giryân olur. Ve kimi sahrâ-yı cünûna düşüp kâil-i fûnûn olur. Ve kimi bir sûret-i mecâz ile cemâl-i hakîkiyi müşâhedesi [78/A] hevâsına düşer. Ve kimi harâbât kalenderâna şathiyyât da'vâsına kapılır. Ve kimi okunu atıp ve yayını asmış, kandilini kendi ve lâkin bitirmiş, gerekli işini bitirmiş nihâyetten bidâyete istikâmet ile avdet edip vâris-i enbiyâ olup temkîn ve sükûnet ile postunda oturmuştur. Ve her biri saltanât-ı selâfından birin intihâb edip onunla dîvânının sürûr ve derecesinin hükmünü icrâ eder. Ve her mertebenin mahallinde hakkını edâ eder. *ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم*. [İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.].⁴⁴⁰

Bu dahî ma'lûm ola ki bu tarîk-i vusûlde iki usûl i'tibâr etmişlerdir: Fûrû'âtına nihâyet yoktur. Biri *riyâzet* ve biri *nûr-i ma'rifet*tir. Müttekaddimîn perhîz ve riyâzetleriyle enâniyyet der-bendlerini ve sivâ-yı gayriyyet akabâtların gâyet-i takvâ ve mücâhede ve nihâyet perhîz ve riyâzet ile kat' ve kam' edip geçmişler. Ve mutavassıtîn bir ciheti riyâzet ve bir ciheti nûr-i ma'rifet ile makâm-ı berzahta tarafeynin makâmâtını ri'âyet ile kitâbları te'lîf ve risâleler tasnîf edip me'zûnen bazı akabâtı keşf ve bazı kunûz-i tevhîd ve ma'rifetin tılsımın feth edip koyup gitmişler. Ve müteahhirîn her emrin cihet-i suhûlet ve taraf-ı yüsrun tutup maksûda yetmişler. Ve sâil ve yetime dahî *فأما اليتيم فلا تقهر و أما السائل فلا تنهر* [Öyleyse sakın yetimi ezme.

⁴⁴⁰el-Cumâ 62/4.

Sakın isteyeniyi azarlama!]⁴⁴¹ nazm-ı azîmiyle âmîl olup âşık-ı sâdık ve tâlîb-i müvâfıklar neşr-i me‘ârîf ve bast-ı avârif edegelmişlerdir. Ve bunda nûr-i ma‘rifet buyurdıkları şol ilim ve irfan ve şol vahdet-i zât ve ma‘iyyet-i vücûdu mübîn-i hakkı imân ve îkândır ki, kutub-i kümmel ve lisân-ı erbâb-ı zevk-i hâl ve sâhib-i kemâlden ahz ile sıfat-ı hayvâniyyet ve hicab-ı cehl gafletinden halâs olup [78/B] mertebe-i behâimden güzâr edip nûr-i îmân ma‘rifet-i nefis ve marifetullah ile müşerref olur. Şol şart ile ki, bâlâda ânifen zikir ve ayân ve tahrîr ve beyân olunduğu vech üzere seyr ü sülûka an-samîmi’l-kalb [can-ı gönülden] ihtimâm ve saffet-i kalb ile zikir ve fikre cidd ü sa‘y mâ-lâ kelâm ede. Sa‘y ve taleb ve muhabbetsiz nesne hâsıl olmaz. Ve meşâmm-ı cânına bûy-i ma‘rifet ve irfândan nesne vâsıl olmaz.

Buyurmuşlardır ki meşâyih iki türdür: Biri şarkî ve biri garbîdir. Evvel ki şarkîdir, mütekaddimînlerdir. Onların tarîki, tarîk-i kemâl-i takvâ ve riyâzettir. Şöyle ki arabîlerdir, müteahhirînlerdir. Onların tavırları mu‘tedîl mücâhede ve perhîz ve riyâzet ile nûr-i ma‘rifet ve irfândır ki, vüsûla akrebdir. Maksûd, nefisini ve Rabbini bilmektir. Ne vecihle biliyorsa bilinsin, her şahsın isti‘dâtı ne vecihle istid‘â etmişse bazı zekî ve bazı ğabîdir. Ve bazı nefsi ğalîz ve hevâsı ğalîb ve ahlâkı kemm ve beddir. Onun gibilere kıyâm, siyâm ve perhîz ve takvâ ve riyâzet-i şedîd ve sülûk ve sa‘y-ı müdîre muhtâçtır. Tâ ki nefis tosunu yumuşaya ve kabûl-i feyz ve mevhibeye mahal ve müste‘dâ ola. Ve bazı zevâtın kabiliyetinde salâhiyyet olup zâtında nefis tosunu harûn olmayıp mülâyimdir. Ve hevâ ve tabî‘atı üzerine akli ve zâtı ğalibdir. Ve min inâyetillâh ahlâk-ı hasene ashâbındandır. Onlar gibilere şedâid riyâzet iktizâ etmez. Kâbiliyyet-i zâtıyyesi ezelîdir. Bundandır ki bazı meşâyih, bazı talebeye evvel emirde muhtâr edip, emr-i irşâd ile me‘mûr eder. Her ne kadar irşâdda salâhiyyeti ma‘dûm ise de onun kuvvesinde kâbiliyyet müşâhede olunmuştur. Ve ol husûs onların dahî elinde deĝildir. Onda fâ‘il-i hakîkî, Hak’tır. Hakk, bir olandır. **كنت سمعه و بصره** [(Kulumu sevince artık) onun işiten kulağı ve gördüğü gözü (olurum)...]⁴⁴² ilâ

⁴⁴¹ed-Duhâ 9-10.

⁴⁴²*Hadîsin tam metni:* “Kim benim bir velî kuluma düşmanlık ederse ben de, ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşolma gideni, ona farz kıldığım şeyleri edâ etmesidir. Kulum bana nâfile ibadetlerle yaklaşımaya devam eder. Sonunda sevgime mazhar olur. Onu sevince artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden birşey isteyince onu veririm. Benden sığınma taleb edince de onu himâye eder, korurum. Ben yapacağım bir şeyde mü’min kulumun rûhunu kabzetmedeki

âhirihî. [79/A] Ve bazı kâvil, Hakk'a âlet olur. Hakk onunla işler. و ما رميت إذ رميت و لكن
الله رمى [Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı.]⁴⁴³ el-âyetü. Hâsılı iki nev'iyile
dahî kavil ortada yoktur. Fâil ve kâil Hakk'tır, hakîkatte ama çün bizler sûret ile
me'mûruz. Biz, bizi biliriz. Bunlar Hakk'ı bilir. Vallahû a'lem.

Ve emr-i hilâfet iki vecihledir: Biri istihkâken ve biri iktizâen. Pes istihkâken
ma'lûmdur. İktizâen şoldur ki: Pîr geçip müstehak hilâfet-i emr-i irşâda, kimse
bilmez. Müsned-i irşâd hâli ve mürîdler perîşân olmaması için ıslâh-ı mevcûdun
birine vasiyyet eder. Veyahûd diyâr-ı âhire bir halîfe îcâb eder. Kezâlik kâbiliyyet ve
müste'îdinden bir kimseye hilâfet verilir. Onlar hem kendi hem âhire feyziyâb olur.
Kendi yine ruhâniyyet ile yahûd şeyhi sıhhatte ise eşbâh ve ervâhtan alıp verir. Bu
sûretle müsta'id olduğu derece ve kemâlâta vâsıl olur. Makâm-ı irşâdda onlanların
cümlesi kâmil ve mükemmil olmak muhâl kâbilindendir. Ama sıdk ve hulûs ve
istikâmet şarttır. Bunun mâ-dûnuna müzevvir ve kallâş ta'bîr olunur. Mukallid dahî
denmez. Zîrâ mukallid muhakkik hükmündedir. Onun için ki, sâdıklardandır. Onların
makâmı berzahdadır. Kendileri ve üstâzdan ta'lîm-i ulûm-i rabbânî ederler. İster
eşbâh, ister ervâhtan ve her taraftan tâliblere ta'lîm-i ma'ârif ve ta'rîf-i sülûk eder. Tâ
ki kendileri dahî üstâz ve kâmil ve mükemmil olunca yani isti'dâtı muktezî olan
makâma erince. Vallahû a'lem bi hakîkâtî'l-hâl.

Beyân-ı Ta'bîr-i Menâmât

Ma'lûm ola ki, ta'bîr-i rü'yâya nihâyet yoktur. Ve nihâyeti keşif ve kerâmete menût
bir ilm-i bî-pâyândır. Ve bunun ta'rîfî dahî bir bahr-i amîkadır. Lâkin usûl ve
fürû'âtından bir miktar takrîr olunsun ki, onunla maksûda ferce-yâb olunmak
kâbildir.

Rü'yâ ta'bîri iki türlüdür. Biri afâkî ki, avâmın rü'yâsıdır. Biri dahî enfusîdir ki,
[79/B] sâlikin hâlini ve makâmını beyân eder. Enfusî dahî iki türlüdür. Biri vâkî'a ve
biri rü'yâ ve ma'nâ ve terkîb dahî derler. Ve vâkî'a olan nefsü'l-emrin vukû'udur.
Yani görülen aynıyla zuhûr eder. Ta'bîre muhtâc değildir. Ama rü'yâ ta'bîre

---

tereddüdüm kadar hiç tereddüde düşmedim. O, ölümü zevmez, ben de onun sevmediği şeyi,
sevmem." (Buhârî, Rikâk, 38.)

⁴⁴³ el-Enfâl 8/17.

muhtâctır. Yani görülen nesnelere, aynıyla hüküm olmaz, ta'bir iktizâdır. Yani görülen nesnelere sıfatına ubûr lâzımdır. Onun için ta'bir denir, ubûrdandır. Bu dahî bir kaç vecihledir. Vakt olur ki görülen rü'yâ, râyinin hâli olur. Veyahûd mer'înin hâlidir. Yahûd mâziye haml olur yahûd müstakbele yâ hâle hâsılı ezmine-i selâseden birine haml olunur. Me'a hâzâ bir rü'yâ, mübtediye ve mutavassıta ve müntehiye başka başka ta'bir iktizâ eder. Bunların cümlesini idrâk ve ifrâz etmek kümmel-i ehlullaha mahsûs bir ma'nâdır. Bir nâkıslara tesellî olacak miktar usûl ve fûrû'dan birer miktar îmâ ve işâret olunması ehem ve elzem olduğundan icmâlen tahrîr olunmuştur.

Sâlik rü'yâsında bağ ve bahçe ve bostan görürse saffet-i zikir ve ibâdete nişândır. Eğer onları müsmir görürse ibâdet ve mücâhede ve ezkârı gönle te'sir ve kabûle alâmettir. Ve dereler ve çemenzâreler ve müferrih mahaller ve güzel saraylar ve âli binâlar ve cism-i şehir ve ma'mûr çarşılar ve lezîz ta'âmı ve a'lâ eşribeler ve pâk elbiseler ve ra'nâ yiğitler ve zîbâ şâllar ve müzeyyen atlar ve havuzlar ve çeşmeler ve bunun emsâli müferrihât cümlesi a'mâl-i hasene ve ezkâr-ı sâfiyye nişânıdır. Eğerçi bunların her birisinin birer münâsebet ile imtiyâzları vardır. Ama ale'l-ittlâk rü'yâ-yı tebşîredir.

Zîrâ rü'yâ üç nev'dir: Biri rü'yâ-yı tebşîr ve biri rü'yâ-yı tahrîz ve biri edğâs u ahlâmdır ki, yemeden, içmeden ve fikirden ve ol nesne-i zikirden ve muhabbettendir. Onlara i'tibâr yoktur. Tebşîr ile tahzîre [80/A] nazar olunur ki, bir hayır ve hasenât işlersen güzel rü'yâ görünür. Tebşîrdir ki, mesrûr olup onun tekrâr ve tezkârına sa'y ve ikdâm edesin. Ve eğer bir tekâsül ve kabâhat vâki' olursa tahzîrdir ki nâdim olup tevbe ve istiğfâr edip, ondan ictinâb edesin.

Pes sâf sular ve dereler, feyz-i ilâhîdir. Ve bulanık ve derin ve mahûf sular, gönül kederini ve süver-i ilm-i ledün; kaymak, yağ ve peynir yoğurup cümlesi ilm-i ledündür. Lâkin beynelerinde fark vardır. Ve arak ve şarâb ve taze dilberler, aşk ve sâz ve tegannî ve mecânîn, cezbe alâmetidir. Bunların dahî vasfında ve etvârında fark vardır. Lâkin onların cümlesini tahrîr, tatvîle bâ'istir. Tâlib olan kendi isti'dadıyla tedricî tedricî temyîz eder. Ve sâf hava gönül saffetidir. Ve güneş, rûh; ay, akıl; yıldızlar havâssa nişândır. Hâsılı mecmû'-i et'ime-i lezîze ve miyâh ve eşribeler, a'mâl-ı hayriyye ve semere-i zikirdir. Ve mecmû'-i kerîh ve bî-lezzet ve korkunç fenâ nesnelere fenâdır, noksandan neş'et etmektedir.

Ve hayvânâtta kelb, haset ve kurt, ziyankârlık ve ayı, aceb; tilki, hile; tavşan, gaflet; sığır, koyun, şehvet-i batna; eşek, şehvet-i ferceye; serçe ve koç ve horoz dahî şehvet-i ferceyedir. Lâkin himâr misillü değildir. Bazen başka ma'nâyâ dahî mahmûldur râiye göre. Ve deve, kin; karınca ve yarasa, hırs; kedi, küfrân-ı ni'âme; a'lâ eseb sülûkte menzîl almasına beygir dahî öyledir. Fenâ beygir, sığır hükmündedir. Ulemâ-yı zâhir, sûhteden şeyh'ul-islâma deĝin temyîz-i zâhirîdir. Osmanlı çoĝadârdan vezire deĝin temeyyüz-i bâtinîdir. Meşâyih, sûret-i irşâd; dervîş, saffet-i sülûktur. Vezîr, akıldır. Pâdişâh, gönüldür. Deniz, vücuttur. Daĝ ve tepeler varlıktır. Habbesine göre yağmur, rahmet-i [80/B] ilâhîdir. Kar, o da rahmettir. Nev'ân bürûdeti ve vurgun görülmesi nefis-i gazab sıfatıdır. Şimşek, nefis ateşidir. Yemişsiz ağaçlar, fâidesiz ulemâ ve meşâyıhtır. Ateşler habbesine göre dü vecheyndir. Râinin hâline göre ya nefis ve gazâb ateşidir, nâr-ı nemrûd gibi. Pazar-ı muhabbettir, nâr-ı Mûsâ gibi.

Yılân, adâvet; çıyan, akrep, cümle mevzîler, rütbesine göre ve ahlâk-ı rezâildir. Sıçân, ziyânlârlıktır. Gönülde tâvûs, kendisin beĝenme; güvercin, tenâsüldür. Karga, sâhib-i hezeyândır. Leylek, mürşid-i sâfiyyedir. Şâhin, doĝan, balaban, atmaca cümlesi, şâkir-i sâfiyyedir. Ma'nâ-yı şükkârların, sayda tâzî ve âlet-i sayyâd dahî öyledir.

Arab-ı te'annûd zemmi; kâfir şirk-i hafî, hezli, kâfir şirk-i celî; yahûd-i eşâr ve ta'annûd, hakkı setr; kıptî, serikâ, dürûĝ; ölüleri diri görmek, hayat-ı kulûb; dirileri ölü görmek, gönül öldürmek; bülbül ve sadâsı, aşk saffet-i pervâne, fenâ-yı vücûd; balık, me'ânî; gümüş-altın, nefis-i mutmainne; gaşyı gâlib ise levvâme, gaşyı maĝlûb ise mülhimme; envâr-ı cevâhir bülend-hakâyık-ı kıymet ve kırâtına göre pîre kehle envâ'-ı meks-i efkâr-ı fâside kanserdir. Eĝer cârî ise sırrı ifşâ, şarâb-ı aşktır. Sâir mükeyyifâtın cümle afyona varınca te'sîrine göre cezbedir. Küçük kimseyi, büyük ve çirkini, güzel ve kocayı, genç terakkî nişânıdır. Aksi dahî öyledir. Ama bunda dahî furûk vardır. Ta'rîfi tafsîle muhtâctır. Elbette sâlik, terakkîde oldukça fehm kâbiliyyeti dahî terakkîde olur. Taş, toprak, odun, kesâfet-i nefistir. Cin, tezkârlık ve sertlik; şeytân, sıfat-ı dalâlet; serçe, hemm-i şekâvettir. Câmî', gönül; kilise, nefis hânesi; kûyu pür-âb ise gönül feyz-i Hak ile pür olması, ebeden tehî ise feyz-i ilâhîden mahrûm nâmerdânlık; aksi, mekr-i hûb [81/A] reva ola. Ol vakit mir'ât-ı ilâhî kendisin ölmüş görse, gönlü ölmüş yahûd موتوا قبل أن تموتوا [Ölmeden önce,

ölünüz]⁴⁴⁴ bu iki ma'nâ sâhibinde fark olur. Eğer kendisinde kemâl-i isti'dât müşâhede olursa mevt ihtiyârîdir. Eğer kâbiliyyet fehmi olmazsa memât-ı kalbtir. Hınzır, harâma harîs; a'mâ, esamm, bî-zebân, hakkı görmeme ve hak kelâmı işitmeme ve hakkı sükût, hasta gönül za'fı; zeker büyüklüğü, kuvvet-i tasarruf ve tasarruf-i bâtin tasarrufudur. İster zî-mahreminden olsun. Asel, muhabbet; zenbûr, sâdik dervîş; balsız envâ' arılar, evnâ'-ı tarîkin müzevvir, kâzib, bed-zebân dervîşlik; maymun, ikiyüzlü erin; zerdâlî, şeftâlî, kiraz, vişne ve emsâli ki, lübb-i dışarısında ve kışrı derûnunda amel-i riyâdır. Ve ceviz, badem, fındık, fıstık ve emsâli hulûs üzere amel ki, lübbü içinde kışır dışardadır. Ve üzüm, armut, elma ve emsâli ki, kışrıyla lübbü mümtezîc, amel-i mümtezîc bunları ferâde ferâde beyân zebâna mütehammil olmaz. Ve envâ' üzere mübtedî, mutavassıt, muntehî i'tibârıyla beyânda dahî tatvîle muhtâc, zîra me'ânî-yi kesîre ve etvâr-ı vaffresi der-kârdır. İbtidâen râinin hâlî midir, yoksa mer'înin mübtedîye dâir midir, yoksa mutavassıt, muntehî ve ezmine-i selâseden mâzî, hâl yoksa müstakbele ve rü'yâ midir, yoksa vukû' mudur? Ve bu eşyâlar ki, icmâlen beyân olundu. Müşâhede ne vecihledir: Gâlib midir, yoksa mağlûb mudur, mûnis midir, yoksa tebşîr ve tahzîr, mâzî ve hâle midir, yoksa müstakbele ve rü'yâ-yı sâdika midir, yoksa edğâs u ahlâm?

İşte bunların fark ve temyîzi bâlâda tahrîr olunduğu gibi keşif ve kerâmete menûttur. Lâkin bu bir usûldur ki, görülen eşyânın muttasıf olduğu hâle nazar olunur. Bir de râîyle mer'înin kâbiliyyetine göre meselâ bir hayvân gördü [81/B] ol hayvâna gâlib gelip def' veya onunla mı eyledi, yoksa ol hayvân ona gâlib gelip ne işledi? Eğer himâra binip giderse nefsi onu alıp gidiyor, yok himâr hânesinde yahûd ona mûnis şehvet sıfatı zuhûr etmiş ve eğer himârı def' etti, şimdilik def' olmuş. Ama hayâttadır yine gelmesi ihtimâldir. Eğer onu helâk veya küllü nefy ettiyse ondan halâs olmuş. Cümlesi böyledir.

Husûsan ki fî zamâninâ rü'yâların ekseri edğâsu ahlâm olmak ihtimâli gâlibtir. Hemân bunun ta'bîrinin tarîki şeyh kendisin hâlî edip mürşidini isbât ede. Her ne ki kalbine tulû' ederse onu söylemeye ona ta'bîr derler. Ve dervîşin kabûlüne tesellî derler. İşte ta'bîr budur. Ve bazı sâlikin rü'yâsı dahî âfâk olur. Onu dahî fark etmek emr-i müşkildir. Bazen görülen eşyânın ismiyle ta'bîr iktizâ eder. Nitekim mervîdir: Şeyh İlâhî [kuddise sırruh] hazretlerinin huzûrunda bir gün bir kimse gelip şeyhe demiş ki: "Rü'yâda kurbağa gördüm". Şeyh müşârun ileyh bir zaman tefekkür edip

⁴⁴⁴ Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2/29.

buyurmuşlar: “Nesne değildir. Derûnundan geçmiş ki, dervişlerimiz ile bize ziyâfet ede. Yine fariğ olmuşsun.” Ol kimse demiş: “Efendim ma‘lûmunuzdur ki, hemân yerim ve hizmetçim olmadığından efendimden hicâb etmem sıklet olur diye fâriğ oldum.” Kıdemî dervişlerinden biri küstahlık edip suâl eylemiş: “ Bir kimse yalnız kurbağa görmek ile bu ta‘bîrin münâsebeti nedir?” diye niyâz etmiş. Şeyh buyurmuş ki: “ Rû’yâyı söyledi, mülâhaza eyledim. Bu kişi bizim ahbâbımızdır. Yalnız kurbağadan birşey çıkmaz. İsm-i udûl eyledim. Arapça dayf; ziyâfettir, da‘-ı ferâğattir. Hemân onunla ta‘bîr eyledim.” Pes bu âlem-i şehâdetin mukâbili âlem-i misâldir. [82/A] Âlem-i hayâl-i mukayyed dahî derler. Âlem-i misâl ondan ötürü denir ki, bu âlemde olan eşyânın süver-i misaliyyesi sıfat-ı gâlibe i‘tibârıyla âlem-i misâlde musavver ve mukayyedir.

Eğer râî gördüğü rû’yâ âlem-i misâlden ise yani âlem-i misâlde olan sıfat-ı gâlibe sûretiyle görmüşse ol rû’yâdır, ta‘bîre muhtâcdır. Yani gördüğü nesnenin misline ubûr ister, aynıyla şöyle olmuş ya olacak denmez. Eşyânın hâmil olduğu evsâfin ameline mevkûftur. Meselâ rû’yâda tilki gördü. Mülâhaza eder ki, tilki hîlebâzlık sıfâtıdır. Tilki ile muvâneset ederse bir hîle sıfatı kendisinde zuhûr etmişse bilir ki, kendisine tenbîhtir. Ve eğer zuhûr etmemişse, zuhûrundan ictinâb eder. Bazen dahî âhire hükmolunur. Ol görülen rû’yâdan fehm olur, işte ta‘bîr bu kıyâs iledir.

Ama vak‘a eğer görülen nesnelere ve vak‘a ise, nice görürse öyle ta‘bîr olunur. Meselâ tilki dedikde müvâneset eder görürse, sıfat-ı hîle zuhûru yok. Tilkiyi kovâr görürse, ol sıfatı izâleye sâ‘î olmasıdır. Ve eğer helâk ettiyse ol sıfatı kendinden izâle ve def‘ etmiştir diye ta‘bîr olunur. Ama vak‘a ise vâk‘an zâhirde bir tilki görecektir yahûd helâk edecek denir. Niçin? Onun için ki, ol vak‘ayı âlem-i misâlden seyretmiş değildir. Misâl âlemin verâsında dahî bir âlem vardır ki, âlem-i hayâl-i mutlak denir. Âlem-i ceberrut ve hazâin-i ilâhî dahî denir. Bazen nâime ol âlemden ahvâl görünür ki, aynı bu âlemde vukû‘ bulmuş veya öylece aynıyla vukû‘ bulacak nesnelere. Ol rû’yâyı vâk‘a ve vak‘a denir. Bunun sırrı, bu âlem-i şehâdetin aksî ve mukâbili ki, âlem-i misâl ve hayâl-i mukayyettir. Bu âlemde olan eşyânın sıfât-ı yüzünden [82/B] süver-i misaliyyesi âlem-i misâlde aks ve pertev salmıştır. Onun için âlem-i misâl denir. Onda görünen aynı değildir. Süver-i misaliyye ile sıfât-ı zâtiyesidir. Pes âlem-i misâlde olan süver-i sıfâtiyye dahî verâsında olan âlem-i hayâl-i mutlaka aks ve pertev salmıştır. Ondaki bi-aynihi bu âlemde olduğu süverin aksidir. Binâen ol âlemden müşâhede olunursa, bu âlemde öyle hasebine zuhûr etmiş yahûd ona

gerektir. İşte bunu bilmen yani hayâl-i mukayyedin midir? Yoksa rü'yâ hayâl-i mutlaktan mıdır, bilmen keşfe muhtâctır. Hemân kendini kendi enâniyyetinden hâlî edip ve ta'bîri, entâk-ı Hakk'a havâle edip doğan babadan mehmâ imkân intikâl ede. Bildiğin miktar ta'bîr ediliyor. Derviş dahî onu kabûl edip tesellî bulur. Vallahu a'lem bi dakîkati'l-makâl.

Beyân-ı Silsile-i Hâcegân

Buna “silsile-i zeheb” derler. Rasûlullah [aleyhisselâtu vesselam] hazretleri leyle-i mi'râcta Cenâb-ı Kuddûsü's-selam'dan ahz eylemişler, ondan Ebâ Bekr-i Sıddık gâr-ı ma'rûfta ahz eylemişler, [radyallahu anh]. Ve ondan Selmân-ı Fârisî [radyallahu anh] ve ondan Kâsım bin Muhammed b.Ebû Bekr-i Sıddık [radyallahu anhum] ve ondan Ca'fer-i Sâdık [radyallahu anhum] ve ondan Ebû Yezîd Bistâmî [kuddise sirruh], ondan Hasan el-Harakânî [kuddise sirruh], ondan Ebû Alî el-Farmedî [kuddise sirruh], ondan Ebû Yûsuf el-Hemedânî [kuddise sirruh], ondan Abdulhâlık Gucdüvânî [kuddise sirruh], ondan Hâce Ârif Rivgerdî [kuddise sirruh], ondan Hâce Mahmûd İncîr Fağnevî [kuddise sirruh], ondan Hâce Alî er-Râmitanî [kuddise sirruh], ondan Hâce Muhammed Bâbâ Semmâsî [kuddise sirruh], ondan Hâce Emîr Külal el-Buhârî [kuddise sirruh], ondan Kutbü'l-mille ve'd-dîn Hâce Muhammed bin Muhammed Bahauddîn [kuddise sirruhü'l-azîz], ondan Hâce Alâu'd-dîn Attar [kuddise sirruh], ondan Hâce Ya'kûb-i Çerhî [kuddise sirruh], ondan Hâce Ubeydullah Taşkendî, [83/A] ondan Hâce Kādî Zâhid Muhammed, ondan Hâce Dervîş Muhammed, ondan Hâce Mahdûm-i A'zâm Ahmed el-Kâsânî, ondan Hâce Muhammed Bâkî ed-Dehbîdî, ondan Hâce Ahmed el-Hâşimî, ondan Muhammed Bedruddîn Fırâkî, ondan Şeyh Seyyâhûn Hâce Evliyâ Muhammed, ondan Şeyhi's-Şuyûh Hâce Mustafa el-Köstendilî, [kaddesallahu esrârehum] ondan Ene'l-fakîr Şeyhî Süleyman el-Köstendilî.

Hemân Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretleri bu abd-i zelîli onlar ile haşredip daima kalbimi onların muhabbet-i fikrinden ve lisânımı evsâfları zikrinden ve cânımı vuslatları makâmından devr etmeye. Âmîn bi-hurmeti seyyidi'l-kevneyn.

Pes bu risâle-i şerîfi tertîbe bâ'is bir muhlisin bu tâifeye meyl u kemâl-i muhabbeti râyihâsı şamme-i âcizaneme lâyh ve vâsıl ve gâyet sıdk u hulûs ve hüsn u beyânı sem' ve zihn-i kemterânemde hâsıl olup, bu muhtasarı onların niyetine inşâ eyledim. Ümitvârım ki nice mürde-diller ol muhlisin vasıtasıyla ihyâ ve nice arzuda gönüller

ol vesîle ile kayd-ı hestîden halâs olup çeşm-i nâ-beynâları nûr-i îmân-ı hakîki ile bînâ olalar. Zîra ulûm-i mütedâvileden murâd ilm-i fıkıhtır. Ve ilm-i fikhın hulâsa ve neticesi ilm-i hadîs ve ilm-i tefsîrdir. Ve onlardan dahî maksûd-i aslî ilm-i tevhîd ve ilmi ma'rifet-i nefis ve ma'rifetullahıdır ki, sa'âdet-i ebedî ve devlet-i inâyet-i sermedîdir. Zîra hilkat-i âlemden murâd, âdemin zuhûru ve âdemden dahî matlûb-i ma'rifetullahın birûzudur. Nitekim buyrulmuştur: *كنت كنزا مخفيا فأحببت أن أعرف فخلقت الخلق*

[Ben gizli bir hazineydim. Bilinmek istedim, mahlûkâtı yarattım.]⁴⁴⁵ Ve dahî *وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ* [Ben cinleri ve insanları, sadece bana ibâdet (kulluk) etsinler diye yarattım.]⁴⁴⁶ *أَي لِيُوحِدُونِ* [Beni birlesinler diye] *أَي لِيَعْرِفُونِ* [yani Beni tanısınlar diye] *أَي لِيُفَرِّدُونِ* [Beni teklesinler diye] yani “Ben bir kenz-i mahfî idim ve gaybeti'l-guyûb ve imâda mestûr idim. Bilinmeyi sevdim ve diledim. Pes halkı, halk ve îcâd eyledim. Bilinmek [83/B] için kurret ve kudretimi bilsinler ve zevât-ı hazretimi bilsinler ve görsünler ve gördükleri ve bildikleri hâlde bilinip ve görülmeden mu'arrâ ve mukaddes olduğumu derk etsinler. Ve dahî ins ve cinni halk ettim. Ancak bana ibâdet ve itâ'at edip, ol vesîle ile benim zât-ı ulûhiyyetimi ve vahdâniyyet-i hazretimi ve ferdâniyyet-i izzetimi bilip îmân ve ikrâr ve emrime inkîyâd ve fermânıma itâ'at etsinler, fefhem. Vallahu a'lem.

Bu dahî ma'lûm olsun ki, tarîkat-ı aliyeye intisâb üç vecih iledir ki: İlki cümlenin ma'lûm ve meczûmu olan *telkîn-i mâye-i Muhammedîdir*. Gerek cehrü'l-lisânî gerek hafiyü'l-kalbi bâlâda zikr olduğu vecihle. İkincisi *elbâs-ı hırkadır*. Yani hırka giydirip telkîn eylemez. Ve üçüncüsü *hizmet ve sohbettir*. Alâ tarîki'l-kabûl yani hizmet ve sohbet ve şeyhe inkiyâd ki, tertîbe ve te'dîb ve emr-i irşâd kasdıyla kabûl eder. Bunların ikisi dahî telkîn makâmına kâim olur. Lâkin telkînde bir şeyhten gayrıya gitmek olmaz. Meğerki bâlâda zikr olduğu vecihle, kâminden ekmele veyahûd şeyhi vefât ede ama hırka ve hizmet, gayrî meşâyihten dahî olsa olur. Ama onda dahî şart vardır. Eğer hırka-ı teberrük ve hizmeti, himmet kasdıyla ederse olur. Yoksa terbiye ve irşâd kasdıyla gerek hırka gerek sohbet gerek hizmet birden gayrıya câiz değildir. Meğer telkînde zikr olduğu vecihle ola.

Vesselam.

⁴⁴⁵ Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, C.2, 132.

⁴⁴⁶ ez-Zâriyât 51/56.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MEDÂR-I SÂLİKÂN VE ETVÂR-I HÂCEGÂN'IN SADELEŞTİRMESİ

4.1. Medâr-ı Sâlikân

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Hz. Muhammed'e, onun âline ve bütün ashâbına salât ve selam olsun.

Bundan sonra:

Pirlerin ayaklarının bastığı toprak, hâcegân yolunun ve bütün velilerin kölesi olarak meşhur olan Süleyman Şeyhî'nin ilim ve irfânının olmayışı, kusuru ve acziyeti herkesin malumudur. Bazı Nakşibendî büyüklerinin yazmış oldukları ve tertip ettikleri kıymetli eserleri, bu şaşkın ve fersiz gözüme ilişti. Kararmış olan kalbime malum olduğunda bu pirlere tarikat merasimleri ve tavırlarını, hâcegânın yolunun usûlüne ve diğer hususlarına dair ne uzun ne kısa olarak imkân ve kudretim nispetinde yazmaya çalıştım, açıklayıp ortaya koydum ve gücümü sarf etmeye gayret ettim. Sevgili dostlarımdan ve vefalı kardeşlerimden ricam ve beklentim de, eserde kalemimden kaynaklanan hatalar ve yanlış anladığım noktalar hususunda beni uyarmaları, bunu yaparken de hüsn-i zan ile yaklaşmaları ve hayır duâda bulunmaktan da yüz çevirmemeleridir. Şayet bu kusurların kendi anlayışsızlığımdan kaynaklanmadığı kesin bir şekilde biliniyorsa Kur'ân-ı Kerîm'in "*Her bileninde daha iyi bir bilen vardır*"⁴⁴⁷ âyeti gereğince bu kusurlarımın insanî mazeretlere hamletmeleri, kıymetli dostlarımdan ihsanıdır. Bu kusurlarımın mazûr görülüp "*mü'minin durumunu hüsn-i zanna yormak iyiliktir*" düsturuyla hata ve kusurlarımı gidermek, yanlışlarımı düzeltmek, bütün gönül ehlinin bendesi olan bu fakiri ihyâ edip mutlu etmek, hayır duâ ile yâd etmek ve bu düşüncede olmaları, dostlarımdan son derece kerem ve üstün ahlâk sahibi olmalarına bağlıdır. Zira bu fazileti ortaya koymak ne riya ne nefsin ahmaklığı ne de bir benlik davasıdır. Belki lisanım her zaman erenleri anmakla ve gönlüm de onları zikretme düşüncesiyle hayat bulur. Allah'a vasıl olan kimseler vasıtasıyla kabiliyetlerimin önüne bir kabul feyzi yazılıp yine zayıf olan bu kabiliyetlerimin önüne sonsuz noktalar konulmuş olur.

---

⁴⁴⁷ Yûsuf 12/76.

“Kişi sevdiğiyle beraberdir.”⁴⁴⁸ ümidinin sırrıyla bu gayeye ulaşır “Kim bir şeyi severse onun zikrini çoğaltır.”⁴⁴⁹ müjdesiyle onları anmayı vasıta kılmış olurum. Onların ruhâniyeti, zikrin bereketi ve onların muhabbetleriyle vecd halindeki gaybetin oluşmasıyla nurâniyetin elde edildiği hakikat ehlinine aşikârdır ve bunda da şüphe yoktur.

Yardıma muhtaç olan bu fakîr⁴⁵⁰ de isteklerimi gerçekleştirmek ve oluşabilecek zorlukları aşmak için o makam sahiplerinin halleri ve tavırlarından haberdar olup onların söz, fiil ve zevklerinin meşgûliyetiyle, aynı şekilde onların muhabbeti vasıtasıyla ilaç gibi şifâ olan eserlerine göz atmış bulunduk. Onların himmetlerinin feyizlerine layık olarak ve sebeplere de uyararak onların bu himmetlerine nâil olunur. Yine sebeplere uygun olarak asıl maksat olan nefisten kurtulup, nisbet âleminde Allah Teâlâ'nın ihsânı olan gerçek ve layık gördüğü; Kendi zâtında fânî olmaya ve bekâ bulmaya vâsıl olmayı elde etmekle onların irşadı sayesinde gönüller huzura kavuşur.

Zira bu muhtasar eser, Nakşibendî tarikatının ve Hâcegân büyüklerinin yazmış oldukları kitaplarından meşhûr olan ve acizâne bildiğim tavır, usûl ve detaylarına dair olan durumlarından oluşmaktadır. Bu hususî yolun ve meşrebin tercih etmiş olduğu terimlerini, erkânlarını, âyinlerini ve açıklayıp yazmış oldukları hususları bu kitabıma alıp yazdım ve topladım. Bundan başka da bir müdahâlem yoktur. Bu hakikatli bilgilerden başka bir nasibim olmamakla beraber onların durumlarını mümkün oldukça bir deftere topladım. Bazı ihtilâflı ve değişik görünen tâbirlerini tatbik ettim ve yine onların işaretleriyle inceleyip bunları ortaya koydum. Ancak Nakşibendî büyüklerinden Mehmed Emîn Tokâdî Efendî [rahmetullahi aleyh] hazretleri, Nakşibendî tarikatının ıstılâhları ve bazı tavırlarını açıklama hususunda birkaç risâle yazmıştır. Bu risâleler de bu âcizin eline ulaştı. Bazı hikmet ve düşüncelere dayanan dağınık ve değişik eski cüzlerde -ama kıymetli bulduğum- yazılmış olan bu ince fikirlerin toplanmasını ve bir araya getirilmesini istedim. Bunların dışındakileri de bir kitapta toplayıp meclisinde vukû bulan manaları, bazı gizli ve değerli olan hazineleri, samimi ve vefalı olan taliplerin bunlara sahip olacağı ve bu manalara dair istedikleri

---

⁴⁴⁸ Buhârî, Edeb, 96.

⁴⁴⁹ Beyhakî, Şuâbü'l-İmân, C.1, S.388.

⁴⁵⁰ “Ben, bendeniz” anlamındaki tevâzu sözüdür. Müellefimiz Süleyman Şeyhî eserlerinin farklı yerlerinde bu ifadeyi kullanırken kendisini kasdetmektedir.

şeylere ulaşmalarının kolay olabilmesi için bunları bir defterde topladım. Bu vesileyle kusuru çok olan bu fakîri hayır duâ ile yâd etmelerini ümit ediyorum.

Şu halde bu kitap bir mukaddime, üç bölüm ve bir sonuç ile bitip **Medâr-ı Sâlikân** diye isimlendirildi.

Mukaddime: Kelimât-ı İhdâ Aşera'yı açıklar.

Birinci Fası: Zikir telkîni ve zikrin çeşitlerini açıklar.

İkinci Fası: Râbîta, murâkabe ve teveccühü açıklar.

Üçüncü Fası: Letâif-i Hamse ve Harekât-ı Selâse'yi açıklar.

Hâtîme: Havâss-ı hamse-i zâhirî ve Havâss-ı hamse-i bâtinî, Hazarât-ı hamse, cezbe, rûh-i Muhammedî, silsile-i Nakşibendî ve Nakşîliğin şuttar tarîki denildiğini anlatır.

MUKADDİME

Bilindiği gibi “İstîlâhta tartışma yoktur (lâ munazaâ fi'l-istîlâh)” sözüyle Nakşibendî tâifesine ve Hâcegân'ın neşvesine özgü sekiz kelime vardır. Nakşibendîlik'te bunlara “ibârât-ı semâniye (sekiz ibâre)” denilir. Bunlar; hûş der-dem, nazar ber-kadem, sefer der-vatan, halvet der-encümen, yâd-kerd, bâz-geşt, nigâh-dâşt ve yâd-dâşt isimli yüce kelimelerdir. Bu yolun büyüklerinden bazıları bu hususta derinleşerek söz konusu kelimelere üç kelime daha eklemiş ve bunları on bir esasa çıkartmışlardır. Bunlar vukûf-i adedî, vukûf-i zamânî ve vukûf-i kalbî kelimeleridir. Bu yüce kelimeleri, Hâcegân yolunun pîri olan Abdulhâlık Gucdüvânî [kuddise sırruh] hazretleri belirlemiştir.

1. Hûş der-dem

Reşahât Aynü'l-Hayât'ta şöyle geçmektedir: Hûş der-dem, nefesi gönülden alıp vermektir. Nefesi alıp verirken gafletten uzak olmaktır. Akıl da bu durumda hazır olmalıdır. Nefes her an zikir halindedir. Nefes alıp vermede “hû” ismiyle ruh sahibi her varlık, Rabbi'ni zikreder. Bu zikirde hayvanlar bile insanlarla ortakdır. Ama bu zikirde, terakkî yani yükselme yoktur. Terakkî, belirlenmiş ve seçilmiş olan zikirdedir. Mevlânâ Sâdeddîn Kâşgarî [kuddise sırruh] hazretleri buyurmuşlardır ki: “Bu yolda hûş der-dem, bir nefesten diğerine geçerken gafletten uzak olmaktır.” Hâce Ubeydullah Tâşkendî [kuddise sırruh] hazretleri de şöyle buyurmuştur: “Bu yolda

nefesi muhafaza etmeye önem verilmiştir. Eğer bir kimse nefesini gafletten korumazsa, ona ‘filan kimse nefesini yitirmiş ve dervişliğini (yolunu) kaybetmiştir’, denilir.” Hâce Bahâuddîn Nakşibendî [kaddesallahu teâlâ sırrahü’l-azîz] de “bu yolda işin temeli, nefesi korumak üzerine kurulmuştur” demiştir. Yani bütün himmeti, nefesi korumaya yoğunlaştırmak ve her nefesi huzur içinde almaya tahsis etmek gerekir. Şöyle ki: İçinde bulunduğun anı en iyi şekilde değerlendirmek ile meşgûl olman, geçmişi hatırlamak ve geleceği düşünmekten seni uzak tutarak nefesi boşa harcamanı önlemiş olur. Nefes alıp verirken ve ikisi arasında onu korumaya gayret et ki, nefes gafletle aşağıya gidip yukarıya çıkmasın. Kıt’a:

Ey sâhili bahr-i hakikatte kalan dil-i teşneler,

Cây-ı huzûr-i istirâhat bahridir, sahil değil.

Emvâc-ı kevneyne nazar kılmaz hakikat gözleyen,

Her bir nefeste âgâh olmayan vâsıl değil.

Hazret-i Mahdûm Abdurrahmân el-Câmî [kaddesallahu sırrahü’s-sâmî] şöyle buyurmuşlardır: Nefes alınıp verilirken Hak Sübhânehû ve Teâlâ’nın gaybet-i hüviyetine (hüve’deki sırrına) işaret olan “he” harfini demiş olur. Her kim (canlılar) nefes alıp verirken ister dilesin ister dilemesin yani onun farkında olsun veya olmasın Allah isminde olan “he” dahi “he” ve “elif-lâm” dır. Elif lâm, tarif içindir. Lâm harfinin şeddeli olması, tarifte (belirlilikte) mübalağa içindir. Yoksa Zât ismi, hakikatte her nefeste doğal olarak çıkan “he” dir. O yüce ismin kendisinde bulunmadığı hiçbir şey hayat bulamaz. Öyleyse akıllı talip, Hak Sübhânehû ve Teâlâ’dan hiçbir zaman gâfil olmamalıdır. Hûş der-dem, zâkirin bu zikri telaffuzda uyanıklık üzere olup daima Hak Sübhânehû ve Teâlâ’nın hüviyetini hatırdâ tutması gerekir. Nefesin giriş ve çıkışında vukûfiyet iyi olmalı ki, huzûr-i maâllah (her an Allah ile beraber olma) keyfiyetinde herhangi bir gevşemenin ortaya çıkmaması ve bu manayı korumada gayretle öyle bir mertebeye varmalı ki, zahmet olmadan bu nispet gönülde yer etmelidir. Rubaî:

He gayb-ı hüviyet oldu ey harf-ı şînâs,

Enfâs ki o harf olmuştur esas,

Ol harften âgâh ola gör her demde

Bir harf dedim anla eğer var ise pâs

2. Nazar ber-kadem

Sâlik bir yere gidip gelirken, şehirde, sahrada velhâsıl her yerde nazarının dağılmaması ve gözün, bakılmaması gereken yerlere ilişmemesi için bakışını ayağına çevirmelidir. Başka bir ifadeyle nazar ber-kadem, sâlikin varlık mesafelerini aşması ve benlik ve gururun dar geçitlerini geçmesi sırasında süratli bir şekilde gitmesinden ibârettir. Yani sâlikin ayağını gözünün görebildiği en son noktaya basmasıdır. Hazret-i Câmî *Tühfetü'l-Ahrâr* isimli kitabında bu manayı şöyle şiirleştirmiştir:

Bir nefes gaflet ile almaz idi

Nazarından kademi kalmaz idi

Kendinden seyr u sefer kaldığı dem

Gözü erdiği yere kordu kadem.

3. Sefer der-vatan

Sâlikin doğuştan gelen beşerî sıfatlardan sefer ile yani beşerî sıfatlardan melekî sıfatlara, kötü sıfatlardan güzel sıfatlara intikal etmesidir. Mevlânâ Sâdeddîn Kâşgarî [kuddise sırruh] hazretleri şöyle buyurmuşlardır: “Kötü kişi, kendisindeki kötü sıfatlardan uzaklaşmadıkça her nereye giderse gitsin kötülüğü ortadan kalkmaz.”
Beyit:

Sûretin âyînesi azm-ı seferdendir

Kim onu sûret-bezîr eden safâ nurdur.

4. Halvet der-encümen

Hâce Muhammed Bahâuddîn [kaddesallahu sırrahü'l-azîz] hazretleri “Halvet der-encümen, zâhirde halk bâtında Hak Sübhânehû ve Teâlâ ile olmaktır” demiştir.
Beyit:

Derûnî âşinâ ol taşradan bigâne resmin tut

Acep zîbâ revîştir âkil ol divâne resmin tut

“Öyle adamlar vardır ki, hiçbir ticâret ve alış-veriş onları, Allah'ı anmaktan alıkoymaz.”⁴⁵¹ âyet-i kerîmesi bu makama işarettir. Bu konuda şöyle buyurulmuştur:

---

⁴⁵¹ en-Nûr 24/37.

Bu yolda bâtinî nisbet, gönül huzrunu halk ile beraberken yalnızlıktan ziyade toparlamakla gerçekleşir. Bizim yolumuz, sohbet iledir. Halvette şöhret, şöhrette ise âfet vardır. Hayır, toplulukta ve sohbettedir. Bu halin gerçekleşmesi (faydalı olması) de birini diğerinden ayırmak şartına bağlıdır. Hâce Evliyâ-yı Kebîr [kaddesellahu teâlâ sırrahü'l-azîz] hazretleri “Halvet der-encümen, sâlik zikir ve istiğrak ile öyle meşgûl olmalı ki, pazara girse bile gönül hakikatine zikrin galebesi sebebiyle ne bir söz ne bir ses onun huzurunu bozmamalıdır” buyurmuşlardır.

5. Yâd-kerd

Bu, dilin kalple birlikte zikretmesinden ibârettir.

6. Bâz-geşt

Zikir yapanın her zaman kelime-i tayyibeyi (lâ ilâhe illallah) gönül ile demesi ve ardından yine gönül ile “Ey Allah’ım, maksûdum Sensin, isteğim de Senin rızandır” demesidir. Bu kelimedenden murat, bâz-geşttir. İyi ve kötü her ne hâtıra gelirse onu uzaklaştırmaktır. Nihayetinde zikreden zikri, saflaşır Allah’ın rızası dışındaki her şeyden temizlenir.

7. Nigâh-daşt

Bu, havâtır murâkibesinden oluşur. Şöyle ki, zikir yapanın zikredeceği zamanda ne kadar kelime-i tevhîd söylerse söylesin yine de düşüncesinin dağılmamasıdır. Mevlânâ Kâşgarî [kuddise sırruh] nigâh-daştın manası hususunda şöyle buyurmuştur: “Bir saat ya da iki saat veya daha fazla gücü yettiği miktar hâtırını korumaktır. Allah’ın dışındaki şeyler onun hâtırına yol bulmamalıdır.”

8. Yad-daşt

Bundan önceki esaslardan maksat, bu kelimenin (ve halin) gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu kelime, Hak Sübhânehû ve Teâlâ’yı uyanık bir şekilde daima hâtırda tutmaktır. Vicdan zevki ile bazıları bu kelimeyi “huzur-i bî-gaybet” (kaybolmayan, sürekli huzur) şeklinde tâbir etmişlerdir. Hâce Ubeydullah Tâşkendî [kuddise sırruh] hazretleri, bu dört kelimenin şerhinde şu şekilde buyurmuşlardır: “Yâd-kerd zikirde, güçlüğe katlanmaktır. Bâz-geşt, Hak Teâlâ’ya dönmektir. Şöyle ki, kelime-i tayyibeyi her söyleyişten sonra gönülden “Allah’ım, benim maksudum Sensin ve Senin rızandır” demektir. Nigâh-daşt, dil ile söylemeden bu dönüşü muhafaza etmektir. Yâd-daşt, nigâh-daştı sağlamlaştırmaktır.

9. Vukûf-i Zamanî

Hâce Bahâuddîn [kuddise sırruh] hazretleri şöyle buyurmuşlardır: “Vukûf-i zamanî, sâlikin amelini tam olarak yapmasını ve her makamda isteklerine ulaşabilmesini sağlar. Bu, her an halinin “şükürü mü yoksa özrü mü” gerektirdiğini bilmesidir. Zira sâlikin halinin nizamı, vakitlerini koruyup iyi değerlendirmesine bağlıdır. Vukûf-i zamanî, bu yüce yolda muhasebe yapmaktan ibarettir.

10. Vukûf-i Adedî

Bu, zikirde sayıya riâyet etmek demektir. Hâce Bahâuddîn [kuddise sırruh] hazretleri şöyle buyurmuşlardır: “Kalp zikrinde sayıya uymak, gönle dağınık düşüncelerin gelmesini engellemektir. Yani bundan maksat, kalp zikrini yapmaktır. Sayıya uymak, ilave bir faydadır. Beyit:

Nümâyişdir, görünen sûret-i kesret ki zâhirdir,
Şuûnât-ı ilahîdir tecellî olmuştur cümlesi birdir.

Kıt'a:

Kesret, ey dost a'yn-ı vahdettir
Bizde şek yok, var ise sende gümân
Her aded kim görürsün ânı iki,
Madde birdir ânda yine hemân.

Rubaî:

Ey dil budur mezheb-i erbâb-ı hired,
Birdir nazar etsen kamû efrâd-ı aded
Zira eğer aded gerçî biründür haddeden
Hem sûret hem mâddesi oldu ahed.

11. Vukûf-i Kalbî

Bunun iki manası vardır. Birinci manası, zikredenin Hak Sübhânehû ve Teâlâ'yı uyanık bir şekilde gönlünde tutmasıdır. Bu yâd-daşt türündendir. Hâce Ubeydullah [kuddise sırruh] hazretleri bu konuda şöyle buyurmuşlar: “Vukûf-i kalbî, gönlün uyanık

bir halde Hak Sübhânehû ve Teâlâ ile her an birlikte olmasıdır. Bu şekilde tam anlamıyla gönülde Allah'tan başka hiçbir şeyin olmamasıdır ve bu uyanık olma haline de şühûd, vusûl, vücûd ve vukûf-i kalbî derler. İkinci manası, zikreden, gönlüne vakıf olmasıdır. Yani zikreden, zikir esnasında mecâzen gönül dedikleri sol memenin hizasında (altında) bulunan çam kozalağı şeklindeki et parçasına yönelmesidir. Onu sürekli zikirle meşgûl etmeli, zikirden ve zikrin manasından gâfil olmamalıdır.

Hâce Muhammed Bahâuddîn Nakşibendî [kaddesellahu sırrahü'l-azîz] hazretleri zikir için nefesin hapsedilmesini ve vukûf-i adedîyi gerekli görmemiştir. Ama vukûf-i kalbinin iki manasını zikrolunduğu gibi gerekli görmüş ve önemsemiştir. Zira zikirden esas maksat, vukûf-i kalbîdir. Reşahât Aynü'l-Hayât'ta anlatılanlar burada bitti.

Hazret-i Hâce Ubeydullah Taşkendî [kuddise sırruh]'nin bazı esrelerinde şöyle müşâhede edilmiştir: “Yâd-kerd, zikirde, güçlüğe katlanmaktır. Bâz-geşt, Hak Teâlâ'ya dönmektir. Yani zikirden sonra her tekrar edildiğinde Allah'a dönerek gönülden “Allah'ım, benim maksudum Sensin ve Senin rızandır” demektir. Nigâh-daşt, dil ile söylemeden bu ibâreyi muhafaza etmektir. Yâd-daşt, bu muhafazayı pekiştirmektir. Bu ibâredeki cümle, zevk yoluyla Cenâb-ı Hak Sübhânehû ve Teâlâ ile huzurun devamı anlamına gelmektedir. Vukûf-i zamanî, sâlikin kendisinin üzerinden akıp giden zamanı gaflet ve havâtır açısından ele alması ve vakitlerin biribiri ardınca geçmesi durumunun farkında olmasıdır. Vukûf-i adedî, Nakşibendîliğin güzel bir yol olmasından ötürü nefesi hapsetme ile hafî zikir yapıldığında zikrin adedine vâkîf olmak anlamına gelir. Bundan maksat, gönle ve zihne gelen gereksiz ve dağınık düşüncelerin giderilmesidir. Vukûf-i kalbî, zikreden zikir esnasında Zikredilen'isürekli hatırda tutmak ve her zaman Zikredilen'in murâkabesinde olduğunu unutmama itibariyle uyanık olma veya zikir esnasında fikirlerin yönetildiği yer ve merkez olan ve sol memenin altında bulunan çam kozalağı şeklindeki et parçasına vâkîf olmasıdır ve onu zikirle meşgûl etme yoluyla kendi halinden haberdar olması demektir. Nazar ber-kadem, sâlikin yolda ve çarşıda gönlünü dağıtacak düşüncelerden uzak olması için bakışlarını yere veya ayakuclarına çevirmesiyle başka yere bakmaması için tertîp edilmiş bir manadır. Bazıları bu ibârenin sâlikin seyrinde hızlı olmasına işaretler, demişlerdir. Yani mesafeleri aşması ve seyr-i sülûk yolundaki makamları geçmesidir. Gayret etmesiyle de her ne dereceye ulaşırsa yürüyüşünde gösterdiği önem, o yerde meydana çıkmış

olur. Nitekim bu hususta “*Yolcunun edebi, himmetinin ayağından ileri gitmemesidir*” demişlerdir. Hûş der-dem, sâlikin akıl ve idrâkini nefes aldığı tarafa yönlendirip nefesini alıp verme esnasında iki nefesi arasında huzuru oluşturması ve nefeslerini alıp vermede bilinçli olması anlamına gelir. Halvet der-encümen, talibin insanlar arasındayken Hak ile beraber olmaya çalışması ve bu topluluktaki beraberliğin Cenâb-ı Hak ile beraber olamaya mani olmamasıdır. Sefer der-vatan ise sâlikin beşerî sıfatlardan sıyrılmasıdır. Yani beşerî sıfatlardan melekî sıfatlara, kötü sıfatlardan güzel ahlâka geçmesi anlamına gelir. Makâle-i Fıkarât’taki bilgiler burada bitmiş oldu.

Bu mübarek ibâreler, anlatıldığı şekilde aktarıldı ve bu kadarıyla yetinildi. Fakat yine de hepsini kısa ve öz bir şekilde açıklayalım ki, bunları ezberleyip anlamak isteyenler için bir kolaylık olsun:

Hûş der-dem, sâlikin zikirde aklını nefesine vermesidir. Bu şekilde sâlik zikirde, zikrin dışındaki başka şeylerden uzak olmuş olur. Nazar ber-kadem, sâlikin bakışı -maddî ve mânevî her durumda-, ayağının bastığı yere olmalıdır. Bu ister mânevî seyrinde ister normal seyrinde olsun farketmez. Sefer der-vatan, tâlibin beşerî vatandan (vasıflardan) melekî vasıflara, kötü sıfatlardan yüce vasıflara ve kötü ahlâktan iyi ahlâka sefer etmesidir. Halvet der-encümen, zâhirde güzel ahlâk ile insanlarla beraber olmak, bâtında ise Zât-ı mutlak olan Allah Teâlâ ile beraber olmaktır. Bunun gayesi ise, sürekli bir şekilde bilinçli olarak gizli zikir ile meşgûl olmaktır. Yâd-kerd, yolun başındaki sâlikin dil ve kalp ile zikretmesidir. Bâz-geşt, zikir esnasında her ara verdiği kalp ile “Allahümme ente maksûdî ve rıdâke matlûbî” yani “Allahım! Benim maksûdum Sensin ve Senin rızandır” ibâresini söylemektir. Nigâh-daşt, zikir esnasında düşünceyi bütün yersiz ve gereksiz şeylerden korumaktır. Yani faydasız düşüncelerden uzak bir şekilde zikre yoğunlaşmaktır. Yâd-daşt, tam bir uyanıklık ile zikretmek anlamına gelir. Vukûf-i zamanî, tâlibin geçen vaktin farkında olmasıdır. Eğer geçirmiş olduğu zamanı, pişmanlığı gerektiren bir durumdaysa Allah’a dönüp istiğfar etmesi veya zamanının hakkını vermiş ise o hamd ve şükrü arttırması anlamına gelir. Vukûf-i adedî, sâlikin zikir esnasında nefesini hapsedtiği sırada her ara verdiği tek sayılar üzerine teneffüs edip yaptığı zikrin sayısını bilmesidir. Vukûf-i kalbî, bir manası yâd-daşt esasındır, bir manası da bütün dikkatin kalb üzerinde toplanmasıdır.

Akılda tutulması kolay olsun diye bu şekilde kısaca şerh edildi. Ama bu kıymetli ibârelerin bazı usûl ve detayları, sâlik için yol gösterici olması itibariyle bu minvalde açıklanmış oldu.

Hûş der-dem

Hak yolcusu ve Allah'a yönelmiş olan sâlike lazım olan şey, daima aklını nefesine verip nefesini alıp vermede Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinin zikriyle ve uyanık olma vasfıyla Hakk'a dönmesi, Hakk'ı ümit etmesi ve istemesidir. Bu şekilde muhabbetullah ve cezbeye giden yolları açıp, mârifet nurunun ve Cenâb-ı Hakk'ın nazargâhı olan kalbinde hâcegân ve azîzânın sırrı hâsıl olunca bu latîf olan kelimenin maksadının meydana gelmesine itibâr etmesidir. Bu, zikre devam ederken herhangi bir engel de olmamalıdır. Dururken, otururken, yalnızken ve topluluk halindeyken kendisini bu nisbete vermelidir. Abdetli-abdestiz, cünüpken, heladayken ve hamamdayken velhâsıl bütün durumlarda bu zikri söyleyip aklını nefesine vermelidir.

Nazar ber-kadem

Sâdik sâlikin bakışları, yolda gidip gelirken daima ayağının bastığı yere olmalıdır. Ayağını her basışta kalbiyle "Allah" demelidir veya ayağını kaldıracığı zaman "lâ ilâhe" demeli ve yere bastığında "illallah" kelimesini her adımında tekrar etmelidir. Nefesini verirken "lâ ilâhe", alırken de "illallah" kelimesini kalbine vurup adımlarına bu şekilde uygulamalıdır. Eğer ism-i celâl ile görevliyse ayağını kaldırdığında bir kere ve ayağını koyacağı sırada tekrar "Allah" ism-i şerîfini kalbiyle demelidir. Belki ayağını yere bastığında diğer durum ve davranışları da zikrullah olarak kabul edilir. Sâlik, bu normal yürüyüşteki edebe dikkat ettikten sonra mânevî yolculuğunda, makam ve mertebelerden hangisine adım atarsa, öncelikle ayağının bastığı yere bakmalıdır. Çünkü ayakları kaydıran nefsin aldatmacalarına ve enaniyet yoluna yönelerek bunlara kapılıp ilhad ve zındıklığa düşmemek için böyle yapılır. Böylelikle her yolun ve makamın tehlikeli ve zararlı aşamalarını geçip Allah'ın rızasına, doğru yola ve istenilen gayeye erişilmiş olur.

Sefer der-vatan

Sadık olan aşıkın vatanında mânevî yolcuğa çıkmasıdır. Bu yolcuğundaki hallerinden evlad ü iyâlinin haberdar olmamasıdır. Daima rabbanî yolda yükselmede Bâkî olan Allah'ın zikri ve düşüncesiyle olmasıdır. Yine sâlik, bütün şuurunu ve hissiyatını

Bâkî ve Vedûd olanın muhabbetine hasretmekle bütün karanlık geçitleri katetmeyi ve bütün nurânî yollara da ulaşmayı başarmak için gayret etmeli ve fazla konuşmamaya çalışmalıdır. Kıta:

Ey birâder bilmiş ol ki, kurb-i Hakk

Zîr ü bâlâya sefer kılmak değil

Kurb-i Hak vârlıktan inmehtir güzâr

Mülk-i malından güzâr kılmak değil

Bu ibârenin anlamı konusunda bazıları “sâlikin vatanında mukîm olması mı yoksa yolculuğa çıkması mı daha üstündür” diye ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları da “doğru bir şekilde hareket etmemesi yolun karanlık olmasına sebep olur. Yolun başındaki sâlike, ilk olarak bir miktar sefer ile beden hareketi, bu sefere zorlayıcı bir hareket ve bunu sağlayacak tecrübeli biri lazımdır. Böylelikle bazı istek ve arzuların kalbinden çıkması için iç âleminde gereksiz düşüncelerden uzak bir şekilde vatanında mukîm olması veya yolcu olmasıyla istikamette olur. Zira yeni sâlik olan kişi, bazı semtlerin sâliklerini, meşâyihini ve uygulamalarını gördüğünde kendi mürşidinin ve tarikatının usûl ve erkânının kıymetini ve mürşidinin varmış olduğu dereceyi tam anlamıyla bilemeyebilir. Çünkü duymuş olduğu şeyleri ve gördüğü şeyhlerin tavır ve tutumlarını beğenerek ve arzulayarak bunlara meyiletmesi, gönlünü meşgûl edebilir. Sefer ettiğinde ise dünyanın iyi ve kötü tarafını, farklı dervişleri ve diğer meşâyihın usûl ve tavırlarını görmüş olur. Bazı zatlar da “mübetdî olan sâlik yolun başındayken seferi seçmesi, gönlünün ve dikkatinin gereksiz şeylerle dağılmasının kaçınılmaz olduğunu ve bunun faydalı birşey olmadığını” söylemişlerdir. Dolayısıyla vatanından ayrı yaşama olan gurbet halinin verdiği duygu ve sıkıntıları göğüslemesi, sülûkünde bazı şeyleri ayırt etmesi ve her meşâyihın nispetini idrâk etmesi konusunda kuvvet yoktur. Sülûkten kastedilen, kötü ahlâk ve beşerî çirkinliklerin yok edilmesidir. Bundan dolayı yeni sâlik olan kişiye, vatanında sıkıntılarının rüzgarından kurtulması için şeyhinin ve ihvanının yardımıyla “*Allah’ın ahlâkıyla ahlâklanın*”⁴⁵² âyetinin sırrından haberdar olması gerekir. Bundan sora artık dilerse sefer eder, dilerse mukîm olur. Ama bu hususta bu yüce yolun (Nakşî yolunun) şeyhleri, sefer der-vatan esasını seçmişlerdir.

---

⁴⁵² Münzirî, *Terğîb*, C.4, S.185.

Halvet der-encümen

Bu esasın açıklaması şu şekildedir: Sâlikin ilk olarak halveti tercih etmesine gerek yoktur. Halvet der-encümen, Allah ile beraberken O'nun zikri ve düşüncesiyle kendisine halktan, nefsaniyetten, riyadan, şöhretten, baş olma sevdasından ve bunlara olan istekler gibi söz ve fillerden herhangi bir şeyin sirayet etmemesidir. Kalp ve iç âlemlerle meşgûl olduğu sürece Hakk'ın zikri zâil olmaz. Daima bu mânevî yolculuğunda bu hale devam etmeli ve sülûkünde ise ihlâs üzere olmalıdır. Böylelikle bu durumdan hiç kimse haberdar olmamış olur. Zira sâlikin yolunu kesen asıl şey, riya ve şöhrettir. Bu hûş der-dem esasında ise ne riya ne de şöhret vardır. Bu hususta şöyle denilmiştir: Bunun başka bir manası da “kesrette vahdet” halidir. Bu tevhîd ehlinin bir mertebesidir. Vahdetin sırrı, onlara kesrette (çoklukta) görülür. Varlıkların çokluğu, gölgeler, engeller gibi şeylerin hepsi evhâm olduğu için onlar, daima çokluk aynasında bir cemâl müşâhede ederler. Fakat bu da Allah'ın mükemmel güzelliğini seyretmenin mukaddimesidir. Zira gönül Hakk'ın hazinesi, nazargâhı ve ilâhî evidir. Dolayısıyla bir kimse Allah'ın evi ve nazargâhı şeklindeki yer olan kalp ile irtibatlı olunca ilâhî vahdet meydana gelir. Bu şekilde olduğunda çoklukta vahdet müşhede saadetiyle daima şühûd ve huzûr saadetine nâil olunur. Bu ilâhî bir yardımdır. Her sâlik buna sahip olamaz, her isteyen bu devlete eremez ve bu kutlu yola yol bulamaz. Çünkü bu, Allah Teâlâ'nın lütfudur ve onu dilediğine verir.

Nigâh-daşt

Bu esas zikir esnasında havâtır uzaklaştırmak anlamına gelir. Nitekim bu meyanda şu şekilde zikrolunmuştur: Zikir esnasında havâtır uzaklaştırmak ile çokça meşgûl olmak dahi gerekmez. Çünkü havâtır, mütehayyile kuvvetidir(hayal etme gücü) ki, bâtinî duygulardan ibâret bir manadır. İnsanın içine yerleştirilmiştir. Bu öyle bir konumdur ki onun görevi bitmez, bu görevinin bitmesi ve onu uzaklaştırmak çok zor bir iştir. İnsan vücudunda görevini ve hükmünü bulunduğu yerde edâ eder. Fakat sâlik için önemli olan, hemen nefesinde onun(havâtırın) yer etmesine ve karar kılmasına fırsat vermemesi ve gönle gelen her düşüncüyü de uzaklaştırmasıdır. Fakat bu durumda hâtıra gelen her düşüncenin zararı yoktur. Zararı olan esas düşünceler, sâlikin sülûküne mâni olanlardır. Gönül nehri ve havâtır nehrinde düşünceler, cereyan eden zararlı şeylere ilişirse nehrin akıntısında yok olur ve bu da bir

maddenin oluşmasına sebebiyet verir. Eğer o nesnelere tutmayıp zararlı şeylere yol verirse, bunlar gönle hep girip çıkar. Asla o nehirde ondan bir nesne oluşmaz. Beyit:

Tîz akar gâyetle çûn âb-ı revânım bî-karâr

Gamm anınçün âşkın kalbinde kalmaz pâydâr.

Nitekim havâtırla fazla mukayyed olmak, ayrı bir meşgûliyetdir, demişler. Böyle olunca sâdik sâlik, bir mertebeye ulaştınca diğer yersiz düşünceler, ona yabancı görünmez olur. Böylece onu uzaklaştırmayla meşgûl olmaz. Nitekim buyurmuşlar: Beyt:

Bunca hayâlin gönlüme ger sâlesin sen ne kâyirem

Çünkü cemâlin âyinedir bu cân senin.

Yani “benim bu canım, Senin o güzel cemâline aynadır türlü türlü. Hayalin o aynada akseder. Başkasından da gam yemem. Cemâlin, hayalinden bir çeşit hayaldir..” Hâsılı sâlik, ziyadesiyle havâtır uzaklaştırmaya gayret etmelidir. Vaktini zâyî etmesin. Gönle ve akla gelen her düşünceye aldırış etmesin.

Vukûf-i zamanî

Yukarıda açıklandığı üzere sâlikin vaktini hesap etme konusunda bir zaman tayin etmesidir. Bunun zamanı da ikindi namazından sonra kendisiyle muhasebe etmesidir. O günün gündüzünde ve gecesinde amellerini ele alıp zikrolunduğu gibi yapmasıdır. Çünkü vakti muhâsebe etmek için en uygun vaktin, ikindi vakti olduğunu buyurmuşlardır.

Vukûf-i adedî

Bu esasının manası şöyledir: Mübtedî sâlikin, gönlü dağıtan düşüncelerden kurtulması için hiç olmazsa zikrin adedine dikkat etmesiyle meşgûl olmasıdır. Bu, gereksiz ve zararlı düşüncelerin gönle gelip sâlikin sülûkuna mâni olmaması içindir. Fakat Hâce Alâuddîn Attâr [kuddise sırruh] hazretleri, vukûf-i adedî ile haps-i nefesi (nefesi tutmayı) gerekli saymıştır. Nitekim Şâh-ı Nakşibend hazretleri, vukûf-i adedinin ziyâde bir fayda olduğunu söylemiştir. Bütün halleri ve sözleri en iyi bilen Allah Teâlâ’dır.

BİRİNCİ FASIL

Öncelikle bilinmelidir ki şeyhin mürîde zikir telkîni yani inâbet verme yolu şöyledir: Şeyh, تنها bir yerde abdestli bir şekilde kibleye yönelerek iki dizleri üzerine oturur. Sâlik de aynı şekilde abdestli olarak şeyhin karşısında oturur. Şeyhin belirlemiş olduğu istiğfâr ve salavât-ı şerîfeyi beraberce okurlar. Bundan sonra mürîd ağzını kapatarak, dişlerini birbirine iliştirerek, dilini damağına yapıştırarak ve gözlerini kapayarak aklını sol memenin altında yürek dedikleri çam kozalağına benzeyen et parçasına götürmelidir. Eğer şeyh efendi, cezbe yolu olan ism-i celâl'i telkîn ederse ikisi beraberce yukarıda zikredildiği şekilde nidâ harfi olmaksızın “Allah Allah” derler. Bu şekildeki telkinin şartı, bunu üç kez yapmaktır. Fakat on beş dakika veya yarım saat sayıya riâyet etmeyip dilini hareket ettirmeden kalp ile bu zikri yaparlar. Daha sonra şeyh gözlerini açıp mürîde şu şekilde sual eder: “Gönlün bu ism-i şerîfi zikrettiğini hissedebildi mi?” Ettim, derse işte bu yüce yolun(Nakşîliğin) virdi yerine getirilmiş olur. Bunun adedi, vakti ve yapılış şekli bu kadardır. Bunun yapılışı, sakin ve تنها vakitlerde olur. Lakin bu şerefli zikire hiç bir mâni yoktur. Çünkü bu otururken, yatarken ve yürürken bu şerefli zikre gücün ve kudretin yettikçe edâ etmeye gayret etmelisin. Zira bu, Allah ile beraber olunan bir andır ve Hakk'ın mübarek ismidir. Ve bunun kalıcı olmasına önem vermелisin. Eğer mahşer gününde senin eline fırsat geçerse bizi unutma. Eğer bize de fırsat verilirse biz de sizi unutmayız. Bizim yolumuz, şeyhlik ve dervişlik davasında olmak değil, kardeşlik yoludur. Ayrıca bu nisbet konusunda sende herhangi bir ilgisizlik oluşmamalı” deyip Fâtiha ederler.

Derviş de bütün isteklerinden sıyrılıp gücünü ve isteğini o mecliste şeyhin kudret ve irâdesine sabitlemelidir. Kendisine verilen ve tavsiye edilen kelimeleri, can-ı gönülden kabul ederek kendi varlığına sermaye ve Allah'a ulaştıran bir vasıta bilmelidir. Bu itibârla bunlara devam etmeli ve dikkatini buna yoğunlaştırmalıdır. Fakat sâlik, yukarıda açıklandığı üzere meşgûl olması açısından kabiliyeti on bir kelimededen hangisine uygunsa, onunla görevlendirilir. Kâmil mürşid, usta bir doktor gibidir. Nitekim doktor, hastanın hastalığını, bu hastalığa sebep olan şeyi ve hastalığı açısından neyin şiddete, hangi şeyin gıda ve şifa olacağını bilir. Hasta olan kimsenin tabiatını ve durumunu bilir, uygun olan ilaç ile onu tedavî eder. İşte mürşid ve mürebbî, doktor gibi sâlikin tabiatını, durumunu, mezheb ve meşrebini tesbit ettiğinde onun halinin düzelmesi için ona uygun mücâhede, söz ve durumları tavsiye

eder. Yine kabiliyetine uygun uygulamalarla onu terbiye ve teselli eder. Zira kabiliyetli ve zeki olan ile kabiliyetsiz ve zeki olmayana aynı muameleyi yapmak, yanlıştır. Bu hususta mesele çoktur. Bu meseleyi uzatarak ana gayeden uzaklaşmamak için yine sadede gelelim. Mesela sâlik, iç dünyasında dünya sevgisinin oluştuğunu müşâhede ederse, kalbinde buna yer vermemeye çalışmalıdır. Lakin bazı salıklar, bazılarına göre itibâr/önem verme eksikliği açısından birbirinden farklıdır. Kimilerine göre dünya sevgisi, bazı sâlikin az ve bazısının da orta derecedeki gayretlerine göre mücâhede ve mânevî tedavi ile düzelir. Bu itibârla böyle olanlar, bâz-geşt kelimesiyle görevlendirilirler. Zira her nefeste yapılan “Allah’ım benim maksûdum Sensin ve Senin rızandır.” kelime ve düşüncesi, her ne kadar taklit edilse de pîrlerin himmetleriyle tahkîke dönüşmesi umulur. Nakledilir ki bir derviş şeyhine şöyle demiştir: “Her bâz-geşt kelimesini edâ ettiğim zaman kendimi Cenâb-ı Hakk’ın huzurunda bulunca müşâhede ettiğim şeyden dolayı çok utanıyor ve O’ndan çok çekiniyorum. Çünkü kalbimde Hakk’tan başka şeyler geçiyor. Şeyh ise ona şöyle cevap verir: “Gel seninle Hâce Ömer Bahâuddîn’e gidelim.” İkisi şeyhin huzuruna vardıkları gibi Şeyh Ömer hazretleri buyururlar: “Sâdik sâlikin kalbinde başka maksatlar ve düşünceler, engellenmediğinde bâz-geşt ibâresinde kendisinde oluşan aldatıcı bir müşâhede fark ederse onu terk etmeli veya ona aldırış etmemelidir. Ona itibar edip kendisine eziyet etmesin. Zira her sâlik halinin başlangıcında zikir, mücâhede ve bütün amellerinde taklitten uzak değildir. Taklit onu zamanla tahkîke ulaştırır.” Onlar onun yanından ayrılp dergâhtan dışarı çıktıklarında şeyhi, dervişe “Şeyh Ömer hazretlerinin cezbesi çoktur. Fakat irşad makamında noksanı vardır. Dediklerinden anlaşılan, sâlikten taklit etmesini iste(me)melidir. Fakat sâlik her amelde taklîdini müşâhede ettiğinde üzüldür ve tahkîke erişmeye gayret eder. Ama bir kâmilden bir çeşit ruhsat müşâhede edince rahatlayıp o amelleri lâubâli bir şekilde edâ eder ve böylece maksatların meydana gelmesinin gecikmesine sebep olmuş olur. Onun için irşâd işinde nâkıştır, demişlerdir. Eğer sâlikte karmaşık düşünceler gözlemlenirse, nigâh-dâşt kelimesiyle vazifelenilmesi en uygundur. Daima havâtırı bertaraf etmek için zikre devam etmelidir. Eğer sâlikte mânevî halinden uzaklaşma, gevşeklik ve başka şeyleri isteme durumu müşâhede olunursa, vukûf-i zamanî ile emrolunur. Onun içindir ki, her zaman ortaya çıkan nefsin hevâları ve tembellik fark edildiğinde ikaz edilir. Eğer sâlik, her vukû bulan şeyle meşgûl olur ve dünyevî işlere mubtelâ olursa, ona vukûf-i kalbî verilir. Ama hûş der-dem, nazar ber-kadem, sefer der-vatan, halvet der-

encümen, yâd-kerd veya vukûf-i adedî de verilebilir. Sâlik, gücü yettiği kadar aklını nefesinden ayırmaz. Yürüyüşünde nazarının ayağında olması, daima zâhirde halk ve bâtında Hakk ile olmalıdır. Yâd-kerd, daima hafî zikre devam etmektir. Vukûf-i adedîde her nefes alındığında adede riâyet etmek gerekmez. Çünkü bu her tâlibin vazifesidir. İsterse kelime-i tayyibe olan “lâ ilâhe illallah” kelimesini söyler. Eğer şeyh, nefy ü isbât telkîn ederse yukarıda açıklandığı şekilde ağzını ve gözlerini kapatır, dilini damağına yapıştırır, aklını sol memesinin altına götürür, gönül ile “lâ” kelimesini yukarı tarafa salar ve “ilâhe”yi sağ tarafına iletir ve “illallah” kelimesini sol tarafında olup üç hareketin merkezi olan yüreğe vurur. Böylece zikrin harareti bütün vücûduna tam tesîr edinceye kadar bu zikri söyler. Dolayısıyla şeyh, ister nefy ü isbât, ister ism-i celâl’i telkîn eder. Bu konuda tercihte serbesttir. Fakat uygun olan, kendisine nasıl verilmişse mürîdlerine de o şekilde yaptırır. Ancak sâlikin gördüğü rüya, hilâfını gerektirir. Bu mübarek kelime hususunda bir tertip daha icrâ edilmiştir. Mesela “lâ” kelimesini ara göbeğine halka edip, “lâ”da olan lam’ın başını sağ memesine, elif’i sol memesine vurmalıdır. Ama zikirden önce böyle yapılması evlâdır ve daha kolaydır. Eğer ism-i celâl ve haps-i nefes yapacaksa 11, 17, 21 hâsılı tek sayılar şeklinde 101’e varınca nefesine ferahlık verip teneffüs etmek mümkün olursa elbette ona gönül ferahlığı ve ruhun genişlemesi hali nasip olur. Eğer olmazsa sebebini araştırması lazımdır. Fakat onu araştırıp bulmazsa vakitlerini israf etmiş olur. Nefy ü isbâtta 3, 5, 7 hâsılı 23’e kadar rahat bir şekilde teneffüs olunur. Bunun arttırılması, kuvveti ve kudreti nisbetinde mümkündür. Eğer mürîd olacak yiğit, gençse ilk olarak ona zikir telkîninin kalbî olması uygun değildir. Onu belli bir zaman dil zikriyle denemelidir. Bu şekilde onu imtihan etmelidir. Mesela günde 100 istiğfâr, 100 salavât-ı şerîfe, 100 tevhîd ve beş vakit namazın akabinde 129 yâ Latîf ismi verilmelidir. Bir zaman sonra onda eğer bu yolda devamlılık durumu oluşursa, ondan sonra kalp zikri telkîn edilir. Ve bu mübarek zikre sürekli devam etmesinden dolayı sâlikte bir kuruluk ve kapanıklık oluşursa arada bir lisan ile zikredebilir. Hangi yol ile kendisinde ferahlık hissederse o yöntem ile yapsın. Fakat yine de kalp zikrine devam etsin ve ona çalışsın. Tenhada zikretme rahatlığı var ise yukarıda açıklanan yapılış tarzıyla yapsın. Ama insanlar içinde gözlerini ve ağzını kapatmayarak lisanıyla zikretmeyip âdeten olduğu gibi hemen gönlünden zikir için almış olduğu o mübarek isme devam etsin. Muhabbetinde, Allah’a yönelme konusunda ve

sohbetindeki halin değişmesine fırsat vermemelidir. “*Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gâfillerden olma.*”⁴⁵³ sırrı bu yüce yola dairdir. Yine buyurmuşlardır ki: Zikrin çokluğuna nazar olunmaz. Huzur ve uyanıklıkla yapılan zikre nazar olunur. Zira gafletle yapılan zikir, gafleti doğurur. Onda hiçbir fayda yoktur. Zikirden murat, yalnız Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerine uyanık olma vasıtasıyla vicdanında bir şuhûd ve huzûr meydana gelmelidir. Böylece zikirde ondan üstün zevk hâline, bir sevince ve aşk nurunun müjdesine nâil olsun. Böylelikle onu yaparken Bâkî Allah’ın güzel cemali seyredilsin. Bu mertebede sâlikin şöyle yapması gerekir: Hakk’tan başkasına meyletmekten ve rağbet etmekten yüz çevirmelidir. Daima Hakk’ın rızasını kazanmaya ve ona ulaşmaya çalışmalıdır. Sebeplere sarılma vasıtasıyla çokça gayret edip her zaman bu mübarek zikirle meşğûl olmalıdır. Evvela abdestli olarak kibleye yönelmeli ve zikrolunan tertip üzere kendi vücûdunu benlik davasından uzaklaştırmalıdır. Eğer şeyhi hayatta ise kendi yerine şeyhini isbât etmelidir. Çünkü gereksiz meşğûliyet ve bazı engellerden kurtulmadığından bu mübarek zikrin şartlarına uyulması gerektiğini bildiği için zikirde dahi onu vasıta kılmalıdır. Havâtır ve mâsivâyâ asla fırsat veremeyip “lâ” kelimesini yukarıya, “ilâhe”yi sağ tarafına, mâsivâyı yok etme itibâriyle nefiy ve “illallah” kelimesini Allah’ı isbât itibâriyle sol tarafındaki kalbe -buna mertebeye göre gönül ve rûh da derler- vurmalıdır. Eğer haps-i nefes etmezse hemen mümkün olduğu miktar bu yöntem ile boş havâtır ve mâsivâdan kurtulmak için bu zikre devam etmelidir. Beşerî ihtiyaçları lazım olduğu zamanlarda bile yukarıda zikrolunduğu gibi dururken, otururken ve alış veriş yaparken bu nisbetinden gâfil olamamaya çokça gayret göstermelidir. Hatta öfkeli veya sevinçliyken de aklını nefesine verip faydasız düşünceler yerine faydası olan zikirle meşğûl olmalıdır. Uykusu ibadete ve gafleti saâdete dönüşmelidir. Yatakta bile kendisinde bir dalgınlık oluşursa hâtırına Hakk’tan gayrıya yol vermemeye önem göstermelidir. Beyit:

Gönülde yanacak Hakk’ın çerâğı

Kesilir ağyârın ondan ayağı

Yine uyandığında ise hâtırına başka şeyler yol bulmadan zikriyle meşğûl olup havâtırdan uzak olmalıdır. Nitekim buyurmuşlardır: Bir kimse yattığında ve

---

⁴⁵³ el-A’râf 7/205.

kalktığında Hakk'ın zikri ve fikriyle olursa ayak ise başına al, eğer bir kimse yatıp kalktığında dünya ve dünyalık fikriyle yatıp kalkarsa başı ise ayağa sal. Bu Allah'ın lütfudur. Eğer haps-i nefes ile görevlendirilmişse yine yukarıda tarif olunduğu üzere her nefeste adede riâyet ile vukûf-i adedî ve bâz-geşt ile amel eder. Ama haps-i nefes, yalnız tenhada olduğu vakittir. Fakat halk içindeyken, yatarken ve gezerken haps-i nefes etmeyip hemen hûş der-demin manasına vâkıf olmaya gayret eder. Beyit:

Yâr sana her dem nazar eyler

Seni gâfil görüp kızar eyler

Eğer yukarıda geçtiği gibi bu zikirle meşgûl olup zikirde uyanık olma yönüyle zikrin tertibinde ihmâl göstermeyip devam edilirse, bir haftada hâcegânın huzur veren durumu ve azîzânın nisbeti bâtında şüphesiz meydana gelir.

Günahı ve kusuru çok bu fakîr, yüce yol olan Nakşibendiyye'nin altın silsilesine on altı yaşında dâhil olmuş idim. Telkîn olduğum günden sonra yedinci günde hâcegânın nisbeti, şanı yüce erenlerin himmetiyle hâsıl olmuştu. Ne yazık ki bu yine beşerîyeten dolayı kayboldu. Hâsılı bu nisbetin ortaya çıkması diğer nisbetlerden daha çabuk ve önce meydana çıkması; insanların gözünden ve düşüncelerinden uzak olması, riya ve riyasetten emin olmasındandır. Zira nefsanî lezzetler, riya ve baş olma gibi nefsanî istekler de yoktur. Bunun üzerine bu yüce yolun nisbeti ve hali korunmuştur. Gizli bir haldir. Yani gizli, açık, nefisânî ve şeytânî sapkınlıklardan ve sebeplerden de uzaktır. Beyit:

Nakşibendiyye aceb kâfile-i sultânlardır

Gizli yoldan iletirler hareme kâfileyi

Çünkü sâlikin bu mübarek nisbeti daima huzur ve uyanıklıkla icrâ etmelidir. Yani nîgah dâşt, vukûf-i kalbî ve hûş der-dem esaslarına devam etmekle gönlünde adı geçen nisbet yer edinsin. Ona huzur kuvveti ve şuhûd mertebesi ihsân olur. Bu sağlam bir hamleye muhtaçtır. O şuhûd ve huzur kuvvetini harekete geçirip gönül hânesi, Allah'ın zatının cemalinin nuruyla aydınlansın ve süslensin. Bu mertebe, "Allah ile beraber olma huzuru ve uyanık kalp" olarak tâbir olunur. Bu mertebeye ulaşan zâtın kalbinde gayra ve gönül gözünde mâsivâyâ olan yakınlık silinir. Böylece rûha, Bâkî ve Vedûd olan Allah Teâlâ yerleşir. Dolayısıyla her zerrede hakikat

güneşinin muâyenesi ve her katrede uçsuz bucaksız hazret müşâhedesi hâsıl olur. O zaman kul, teveccüh zikrinde ve murâkabe de ihsân derecesi saadetine ulaşır.

Bilindiği üzere bu yüce mertbe ve dereceye ulaşmak olan ve bütün herşeyden daha önemli ve daha uygun olan “lâ ilâhe” kelimesi; gayr, mevcûd ve gayrın müşâhedesi olması değildir. Yani şekillerin görünüşlerinden ve vehimlerden uzak olup müstakil bir vücûd olmadığına mâlûm olmasıdır ve olabilecek bütün gölgeleri yok etmesidir. “İllâllah” kelimesi ise mevcûd ve hakîkî şühûdu yalnız Hakk Sübhânehû ve Teâlâ hazretleriyle sol tarafında olan yere vurarak Hakk’ın zâtını isbât mülâhazasıyla bütün düşünceyi toplamak ve tam bir uyanıklıktır. Zira yürek dedikleri et parçası insanda Rabbânî sırrın yeri olup, onun içinde bir kaç damla siyah kan vardır. Onu “süveydâ-i kalb” olarak tâbir ederler. Onda sübhânî bir emânet vardır ve o insanın idrak hazinesi olmuştur. O et parçası, ilâhî sırrın hakikatının mecâzîsidir. Dolayısıyla bu mecâzî sûret, mecâzî kibleye yönelmeden insanın hakikati, hakîkî kibleye yönelmiş olmaz. Sâlik de ilâhî sırrın görüldüğü yer olan gönle tam bir teveccüh ile yönelmeden hakikatlerin hakikati ve esas olarak kabul edilen Kâbe olan bu gayenin ve isteğin sırrına erişemez. Beyit:

Ka‘be bünyâd-i halîl-i âzerest

Dil nazargâh-ı celîl-i ekberest⁴⁵⁴

Bu meşhûr beyte göre “Gönül Kâbe’sini tavâf etmeden ve haccın erkânını yerine getirmeyip ziyareti tamamlamadan kastedilen hakîkî Kâbe’ye Cenâb-ı Hak girmez.” Bunun en büyük rûknü ve en büyük parçası, tam bir uyanıklıkla ve hafî zikirle gönle yönelmektir. Bu yüce yolun hayret uyandırıcı durumlarını görmez misin ki, gönülden daima zikrullah ile Allah’tan başkasına iltifat etmeyip, nazarı Cenâb-ı Hak hazretlerine bağlamaktır. Nitekim bütün hissî kuvvetler, nefy ü isbât kelimesi ya da sadece Allah’ın Zât ismine tahsîs edilmiştir. Bu belirtilen virdlerin anlamı ve müsemmâsı; düşünceleri toparlamak ile zikir ve fikir edilmezse ona zikir denilmez. Böyle olan evrâd ve zikrin faydası da bulunmaz. Zira gönülde zikir, teveccühle birlikte olmalıdır. Zâkir, zikir esnasında şöyle farz etmelidir: Zikrettiği müsemmâ, bütün kâinatı ve kendi zâkirliğini dahi kaplamıştır. Onun dünyevî herhangi bir meşgûliyeti zikrine, Hak ile olan ameline, meşgûliyetine ve Allah’tan başka her şeyden ilgisini keserek vecde dalma hâline mâni olmamalıdır. Ayrıca teveccüh ve

⁴⁵⁴ Kâbe Hz. İbrahim’in binasıdır/Gönül ise Allah’ın nazargâhıdır.

kalp huzurunun devamına gayret etmelidir. Eğer sâlik, devam ettiği minvalde bazen kendisinde bir kapanıklık, rehâvet; bazen de zikir ve teveccühünde Allah'tan başka şeyin olmadığını ve lezzet müşâhede ederse ona lazım olan, zikrine şevk ve lezzet, damağına zevk ve kuvvet veren tecrübeli zatların nisbetine müracaat etsin. Mesela mürşidi sıhhatte ise onun meclisine müracaattan daha kuvvetli ve daha uygun bir şey yoktur. Ama mürşidi hayatta değil ise, varlığına ve hayâline engel olan gevşekliğin sebeplerini araştırıp bulmalı ve onları terketmelidir. Eğer bu bezginliğin sebeplerini bulamaz ise yine şeyhinin ruhâniyetine müracaat edip evliyânın kabirlerini ziyâret etmeli ve onlardan yardım talep etmelidir. Umulur ki bu donukluk, huzura dönüşür.

Bilinmelidir ki eğer bu yol üzere isen, bu ism-i celâl zikridir. Buna da zikir derler. Lakin bunda bir tertip vardır ki zikri yapılmaz. Bu isim, taşıdığı manadan yani fikrin müsemâsından ibârettir. Zikir yerine zikrin anlamı, fikirdir. Ama bu fikir, murâkabe faslında ve teveccühte tarif edilmiştir. Ancak bu, şerefi yüce olan ism-i celâl'dir. Ona devam etmenin yolu, yukarıda zikrolunduğu şekilde aynı kelime-i tevhitte olduğu tertip gibidir. Bunda uygun olan, akli nefese vermek ve vukûf-i adedîye bağlı kalmamaktır. Ona devam etmekle bu mübarek zikir vasıtasıyla gönlü harekete geçirip, mürîdin gönlünü devamlı zikirle ihyâ etmesidir. Kalbin çocuğu olan bu zikrin söylenmesine “sultânî zikir”, “huzur melekesi” ve “ledun ilmi” şeklinde isimler verilmiştir. Nakşîliğin ıstılâhında bu, “azîzân” ve “hâcegân” nisbeti olarak da tâbir edilir. Bu nisbet, nefsin mutmain olduğu mertebede ortaya çıkar. Zira nefis, rûhun huzuruna, fikrine ve teklifine razı ve teslim olmadan mânevî nikâh nasip olmaz. Eğer ikisi birbirinden razı ve hoşnut olurlarsa o zaman bütün söz ve filler, Allah'ın rızasına ve emrine uymuş olur. Böylelikle talipte zevk, huzur hâli ve şuhûd oluşur. Nitekim rûh, nefis ve kalp bütün kuvvetlerini bu fiile sarf ederler. Zira Hakk Teâlâ hazretleri, bu mertebede olanlardan bu ameli talep etmiştir. Onlardan Hakk'ın sevdiği fiiller meydana gelir ve onlara bu ilim ayan beyan olur. Bu ism-i celâl ki, Allah ismidir ve havâs zikridir. Kelime-i tevhîd zikri, avam; ism-i celâl zikri havâs ve “hüve” lafzı hâssu'l-havâs zikridir, diye buyrulmuştur. Zira “lâ ilâhe” kelimesi ile Allah'tan başka herşeyi yok etme(nefy) olarak ifade edilir. “İllallah” kelimesi yegâne ve tek olan Allah'ı isbât eder. Bu kelimelerden maksat, Celâl ismidir. Bütün eşyayı, fiilleri, isimleri ve sıfatları kendisinde barındıran ve toplayan “Allah” mübarek ismidir. Bu isimde elif-lâm harfi, belirlilik için ve ikinci lâm harfi ise onaylama ve pekiştirmek içindir. Bu cümleden maksat, hüve[هو] lafzıdır, buyurmuşlar.

Şeyh Muhyiddîn [kaddesallahu sırrahu] hazretlerinin söylediğine göre “lâ ilâhe illallah” zikri, ehâssü’l-havâstır. Bu zikir, temkînden sonra telvîn ehline hastır. Her anda yeni bir yüceliğe bürünür ve yeniden her anda başka bir şeyi yok eder. Bundan sonra isbât yönüyle kâmil zatlar, her anda “lâ ilâhe” kelimesiyle bütün mâsivânın yok edilmesi açısından ve “illallah” kelimesiyle Bâkî olan Hakk’ın zâtını isbât ettiklerinden bu zikre, ehassü’l-havâs zikri demişlerdir. Hâsılı bu mübarek isim, Allah ismidir. Bütün zikirleri ve isimleri içerdiğinden cezbe ve muhabbete hazır olan sâlike telkîn eder ve onunla görevlendirirler. Her şeyi en iyi bilen ve her şeye en iyi hükmeden Allah’tır.

İKİNCİ FASIL

Bu bölüm râbîta, mürâkabe ve teveccühü içermektedir.

Altın silsile olan bu mübarek yolun büyükleri râbîtayı, zikre bedel olarak seçmişlerdir. Sâlikin râbîta yapıp şeyhin yüzünden gözüne rabbânî feyzin belirmesi için yönelmesidir. İşte Nakşibendî denmesinin manası budur. Yani sâdik talip, muhabbet yönüyle zikreder gibi kıbleye yönelip ve şeyhinin sûretinin nakşını kalbine bağlaması ve hayâlini karşısına almasıdır. Yani sûretini hayâline alıp sanki karşısında oturmuş, iki kaşı arasına nazar eder gibi gönül gözüne nazar etmesi yani şeyhinin rûh ve cisminin karşısında hazır olup zâtî muhabbet yönüyle onun vasıtasıyla rabbânî feyze yönelmesidir. Yine bekleyip gözetleyerek kendi vücûdunu ve mâsivânın varlığını yok edip Hakk’ı gönlüne yerleştirmesidir. Sâlik şeyhinin sûretini, Hakk’a yönlendiren bir sûrete benzediğini kabul edip, o aynadan Hakk’a baktığını ve o ayna vasıtasıyla yönelerek karşısında hazır olduğunu düşünmelidir. Yani bu, maksatlara ulaştıran bir vasıta olduğuna ve rabîta yoluyla isteklerin gerçekleşeceğine inanarak râbîtaya devam etmekten ibârettir.

Râbîta, şeyhe muhabbet yoluyla teveccühten kinayedir. Bu yolun büyükleri, rabîtayı bütün yolları kendisinde toplayan bir yöntem olarak kabul etmişlerdir. “*Ebû Bekr’in kapısı hariç, bütün kapılar kapansın.*”⁴⁵⁵ hadîs-i şerîfi, Ebû Bekr-i Sıddîk’in kapısı hariç bütün kapıların kapalı olduğuna işaret etmektedir. Yani o günde bütün kapılar kapandı, doğruluk(sıdk) ve muhabbet kapısı kapanmadı. Bunun aslı Fahr-i Kâinât [aleyhi efdali’s-salavât ve ekmeli’t-tahiyyât] Efendimiz hazretleri, nübüvvetin ve risâletinin

⁴⁵⁵ Buhârî, Ashâbu’n-Nebî, 3; Müslim, Fedâilu’s-Sahâbe, 2; Tirmizî, Menâkıb, 15; İbn Sa’d, C.2, 227,

son zamanlarında mübarek mescidine her taraftan İslâm'ın ilk dört halîfesi olan efendilerimizin evlerine birer kapı açılmış. O zaman kapıların hepsini kapattırıp sadece Ebû Bekr-i Sıddîk [radyallahu anh] hazretlerinin evine olan kapı kapatılmamıştır. Bundan ötürü buyurmuşlar ki: “Muhabbet kapısına nazaran bütün kapılar, kapalıdır. Her sülûk, mücâhede ve ubûdiyyet kapısına nazaran muhabbet kapısı, açıktır.” Hâsılı zikre bedel râbitayı seçmelerinin nedeni, şeyhe muhabbetin Allah'ın muhabbetine ve Allah'a vâsıl olmaya bir vasıta olmasıdır. Bundan dolayı bu kuralı koymuşlardır. Yine buyurmuşlardır ki, sâdık sâlikin ve Allah'ın zâtının muhabbetine yönelenlerin vakti, zamanı ve mekânı musait oldukça tefekkür âdâbı üzere şeyhin sûretini gönlünde râbita etmeleridir. Bunun yanı sıra onun ruhâniyetinin, kendi varlığını ve özünü kuşattığını düşünerek tam bir muhabbet ile o nisbeti korumalıdır. Mümkün mertebede başka düşüncelere imkân vermeden zikirde aklını nefese vermesi gibi bunda da aklını şeyhinin hayaline bağlamalı ve sanki iki kaşı arasında sırrın nurunun aktığını ve parladığını düşünmelidir. Kendisi o nuru kalbiyle hissedip, kendisine doğru aksetmiş olmasıyla ruhâniyetini kuşattığını hayal etmelidir. Ayrıca bu, Hak ile beraber olup tamamen kendi varlığını aradan çıkartmaktır. Yine bu, mânevî birliktelikten dolayı ilâhî feyizleri basîret gözüyle görmeye yönelmektir. Yani kâmil insan, Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinin sevip kabul ettiği ve lütuflarına nail olduğu kimsedir. Zikredenlerin zikirleri öyle bir dereceye ulaşmıştır ki, bahsedilen denizde kendilerini yok ederek fenâ mertebesine ve bekâ ba'de'l-fenâ (yoklultan sonra kalıcı olma) makamına erişmişlerdir. İnsâniyet mertebesinde verilmiş olan kemâl kuvvetini harekete geçirmek, zatlarının kuvvetlerinde ortaya çıktığından dolayı “*Ben, Ben'i zikredenenin celîsiyim/meclis arkadaşım.*”⁴⁵⁶ düsturunca onlarla oturmak bu şereften dolayı nasibin olması şüphesizdir. Onlarla oturma şerefiyle şereflenme imkânı olmadığı zaman bu kuvvetli râbita ile onlarla birlikte ve irtibat halinde olmak, normal olarak bir gün oturmaya bedeldir. Bu, kişiyi onların ulaşmış oldukları mertebelere erişmek için kılavuz olur. Şöyle ki, murâkabedeki kalp râbitası, kalıbın olmalıdır. Bu da tam bir lezzet halinin olması ve boyun eğme hali ile sâlikin vücudunu ve rûhunu şeyhinin vücuduna ve rûhuna bağlamasıdır. Teveccüh etme yoluyla ilâhî feyzin gelmesi için hal diliyle niyâz edip yardım talebinde bulunmaktan uzak kalmamalıdır. Temenni ettiği zevk aâlinin zaman ilerledikçe belirmesine yönelip beklemelidir. Eğer bazı zamanlarda

⁴⁵⁶Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, C.1, S.201.

istediği şeyler farklılık arz eder ve niyazında tembellik ve kusur görürse, şeyhin meclisine müracaat etmelidir. Mecliste o tertip ile kendisine kuvvet vermelidir. Onunla beraber oturup meclisinde bulunma şerefiyle, kaybolan nisbetin yine görünmesi umulur. Eğer görünmez ise, ruhâniyetinden tam bir niyaz ile yardım istemelidir. Eğer şeyhi sıhhatte değilse, kabrine veya başka bir memleketteyse, onun ruhâniyetine müracaat etmeli ve yardım talebinde bulunmalıdır. Eğer kâmil şeyhin ve kendisinin teveccühü açıksa hiç şüphesiz bağlı ve saklı olan şeyler açığa çıkar ve sâlik amacına ulaşır. Bu sülûke, sülûk-i müstedîr (daire şeklindeki sülûk) derler. Bu sülûk, istenen şeyin kendi dâiresinde aranmasıdır. Diğerlerin sülûku, sülûk-i mustatîldir(dikdörtgen şeklindeki sülûktür.). Bu sülûk ise istenen şeyin kendi dairesinin dışında aranmasıdır. İlki, yakının yakınıdır. İkincisi ise uzak olandır. “Biz, ona şah damarından daha yakınız.”⁴⁵⁷ âyetine göre sevgiliyi uzakta aramak uzaklıktır. Yakında aramak, yakınlıktır ve vusûl alâmetidir. Hâsılı zikri ister “lâ ilâhe illallah” kelimesiyle yapılan haps-i nefes ve vukûf-i adedî ile yapar, ister haps-i nefes ve vukûf-i adede riâyet etmeden yapar. İsterse de ism-i celâl, aynı şekilde isterse -yukarıda bahsi geçen- âdâb üzere râbîta yapıp şeyhine muhabbet ile irtibat halinde olur ki bu çok önemli ve gereklidir. Haps-i nefeste üç hareket üzere bunun yöntemi açıklanmıştır. Ama haps-i nefes etmeyip -daha önce anlatıldığı şekilde- zikir yapılır ve bununla birlikte bu üç hareket olmasa da sakıncası yoktur. Hemen “lâ ilâhe” kelimesini nefesi verirken nefes ile böylece Allah’tan başka her varlığın nefyi, “ilâhe” Allah’tan başka her şeyi yok edip çıkardıktan sonra her nefes alışta Allah’ın vahdaniyetini isbât ederek yüreğe vurmalıdır.

İsm-i celâl zikrinde de -anlatıldığı şekilde- genellikle nefesin giriş ve çıkışında tekrar tekrar gönle darbedilir. Veya nefes alış verişte birer birer bu zikir ile darbedilir. Bunlarda her sâlikin tercihinde kolaylık ve hararetin tesîri bu yönüyle oluşursa ve ferahlık hangi durumda meydana çıkarsa onunla amel eder. Ama ism-i celâl zikrini, murâkabe ve teveccüh olarak tâbir ederler. Bu, zikrin dışındaki bir fikirdir. Kalbinde “Allah” isminin lafzını hayal edip tefekkür eder. Buna zikrin mefhumunu düşünmek de derler. Hatta fikrin müsemâmı da derler. Bunun yolu mecazen şöyledir: Bu öyle mübarek bir isimdir ki, onun anlam ve müsemâmı akıl yürütmekten, tefekkürden ve tasavvurdan münezzehtir. Ve o ismin Zât’ını hatıra getirmek, tekrar edip tarif etmek ihtimal dışıdır. O Zât, keyfiyetsizdir ve gerçek anlamda anlayıp idrâk edilmesi de

---

⁴⁵⁷ Kâf 50/16.

hayal dışıdır. Bunda ancak anlamaya çalışmak ve müsemâyâyı düşünmek mümkündür. Dolayısıyla “*Bir saat tefekkür, yetmiş sene ibâdet etmekten daha hayırlıdır.*”⁴⁵⁸ sözü gereğince şu şekilde tarif edilmiştir: Bu, sonu olmayan bir hakikattir ki sûreti, sıcaklığı, eni ve boyu, gece ve gündüzü, ayı ve senesi, zamanı, mekanı ve ciheti yoktur. Nitekim bu Allah’ın ihsanı olan bir sır ve hakikattir. Âlemi, on sekiz bin ve yetmiş bin âlemi, hâsılı bütün cisimleri ve her şeyi kapsayıcıdır. Bir vücuttur. Çünkü o vücûd, vasfa ve tarife gelmez. Dolayısıyla bu basit bir şey değildir. Vasfa gelmeyen bu hakikati ve bu hakikatin içinde kâinattaki herşeyin kaybolduğu düşünülmelidir. Bu hakikat, herşeyi kuşatmış, zikreden ve fikreden de o hakikat karşısında kendinden geçmiş, ona hayran kalmış ve onda kendini kaybetmiştir. Belki bu durumu mutlak bir yokluk olarak kabul eder. Fakat o hakikat hususunda -kendisindeki çam kozalağına benzeyen- kalpte bulunan sırrın eserine itibâr edip aklını, fikrini ve hislerinin kuvvetini hasredip ona yönelmelidir. O hakikatin nurunda idrâk yeri olan gönle nazar etmelidir. Böylelikle sâlik, gönül kapısından hakikat fezâsına geçmek için kalbe yönelmeli ve Allah’ın marifetinin nurunun penceresinden bir ışık salıp, eğer bir fenâ hali oluşursa bu, nefsin yok edilerek fenâdan sonra erişilen son mertebeye ulaşması için gayret etmeli ve her türlü varlık iddiasını terk etmelidir.

Zira insanın ve dünyadaki gölge mesabesindeki her şeyin yaratılmasından maksat, bu geçici âlemden sonra ebedî ve ölümsüz ilâhî müşâhedeye erişmekten ibârettir. Bu ise, kolay değildir. Ancak öncelikle Allah’ın emrettiği ve nehyettiği şeyleri yapıp, nebevî şeriâta ve Muhammed Mustafa’nın sünnetine tam olarak uymalı ve sarılmalıdır. Bundan sonra bu yüce tarikate yönelmeli ve istikâmet üzere olmalıdır. Yalan, riya ve taklitten kaçınmalıdır. İstikamet ehli bir kâmil şeyhe ve mükemmel bir mürşide gitmelidir. Tam bir doğruluk ve samimi bir bağlılıkla fazla kelam etmeden ona boyun eğmelidir. Muradını onun muradına, iradesini onun iradesine bağlamalıdır. Kendisinde varlık iddiası görmeyip kendisine öğretilen ve verilenleri yapmalıdır. Rûh cevherinin sırrının keyfiyeti ve hayatın aslı itibâriyle tarif edilen ve açıklanan bu yolun usûlüne ve diğer esaslarına önem vermelidir. Umulur ki mânevî vücudun zâtı zuhûr eder. Bu, zikrin ve ismin manasıdır. Ona tam bir samimiyet ve bu düşünce vasıtasıyla o uçsuz bucaksız denizde vücûdunu yok etmelidir. Böylece zikreden kalbinde, bahsedilen mânevî birliğin sırrı aşikâr olmalı, rabbânî zâtın nuru nedensiz

⁴⁵⁸ Suyûtî, Câmî‘u’s-Sağîr, C.2, 127; Aclûnî, Keşfu’l-Hafâ, C.1, 310.

bir şekilde oluşmalı ve benlik davasından bir eser kalmamalıdır. Allah Teâlâ her şeyi ve her hâli en iyi bilendir.

İşte yukarıda açıklandığı üzere râbita, teveccüh ve murâkabe anlaşılmiş oldu. Fakat bazı büyük zatlar teveccüh ve murâkabeye başka bir mana daha vermişlerdir. Mesela teveccüh onlara göre şu şekildedir: “Zikre teveccüh edildiği zaman zikretmeyip herhangi bir muradın gerçekleşmesi için hemen Hakk’a yönelmektir. Hak’tan gelen nesneye kalben niyâzda bulunmak ve onun oluşmasına yönelmektir. Ya da şeyhine ve onun rûhaniyetine yönelerek o nesnenin oluşabilmesi gayesi ve gerçekleşebilmesi ümidiyle yönelmektir. Ayrıca zikir yapılmaksızın gerek cemâl gerek celâl olsun bazı dünyevî hususlarda ümid edilenin hâsıl olması için de teveccüh edilir. Buna da teveccüh derler. Ama bu noktada murâkabe ile teveccüh şöyledir: Murâkabe yalnız rıza ve tevekkül yönüyle Allah’ın ihsanını bekleyip gözetmektir. İstenilen ve amaçlanan nesneyi istemeden ve niyâz etmeden hemen teslimiyet üzere yardımın gelmesini beklemektir. Fakat çoğunluğu bu farka bağlı kalmayıp gerek zikirde gerek istenilenin gerçekleşmesi niyâzında teveccüh ve murâkabeyi bir kabul edip bazen teveccüh bazen de murâkabe olarak tâbir ederler.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Bu bölümde Harekât-ı Selâse, Havâtır-ı Erbaa ve Letâif-i Hamse konuları açıklanmaktadır.

Harekât-ı Selâse

Harekât-ı selâse (üç hareket) yukarıda yeri geldiği için tekrar edildi ve üzerinde duruldu. Yani “lâ ilâhe illallah” kelimesi zikrinde “lâ” kelimesi çapraz şekilde ara göbeğe bırakılır ve iki avuçlar da iki memeye yapıştırılır. “İlâhe” kelimesi sağ tarafa ve “illallah” kelimesi de sol memeye havale edilir veya “lâ” kelimesi yukarıya doğru götürülür. “İlâhe” kelimesi sağ tarafa ve “illallah” kelimesi de sol tarafta olan yüreğe(kalbe) vurulur.

Havâtır-ı Erbaa

Birincisi Şeytânî havâtırdır. Bu havâtır şöyledir: Şeytanın laneti gerektirecek her türlü istek ve zevkleri değişik şekillerde gönle atmasıdır.

İkincisi nefsânî havâtırdır. Dünya sevgisi, baş olma sevdası, riya, şöhret ve kötü ahlâk ile ilgili bütün davranışlar, nefsânî havâtırdır. Bu bahsedilenlerin haricinde saysız çeşitleri ve detayları vardır. Bu havâtırda şeytân ile nefis ortakdır. Birbirine yardım ederler. Gönle hücum etme ve kötü düşünceler atma konusunda birbirlerine destek verirler. Ama aralarındaki fark şöyle ifade edilmiştir: Şeytân, eğer bir nesne hâtıra gelmez ise başka bir düşünce ile bunun oluşması için vesvese vermeye çalışır. Ama nefsânî havâtır, bir nefsânî düşünceyi gönle atar. Şayet bu düşünce oluşmazsa yine aynı şekilde bütün gücüyle gönle atmaya çalışır. Yine de en doğrusunu Allah bilir.

Üçüncüsü de Rahmânî havâtırdır. Daima fırsat bulduğunda Allah'ın rahmetine mazhar olan söz ve filleri gönle koyar. Böylece kalp hayırlı düşünceler ile hareket edip durur. Hakkanî havâtır ile rahmânî havâtır da birbirine yardımcı olur ve birbirlerinden destek alırlar. Şeytânî havâtır ile nefsânî havâtır birbirlerini koruduğu gibi bu iki havâtırın da yardımcıları, askerleri ve destekçileri çoktur. Mesela şeytânî havâtır yani hevâ ve vesveselerin, nefsânî havâtırın yani şehvânî şeylerin yardımcıları dünya sevgisi, baş olma sevdası, riya, evlad ü ıyal ilgisi, kötü ahlâkı yansıtan şeylerden hoşlanmak, diğer menfî huylar ve alışkanlıklardır. Bunların sayısı oldukça fazladır.

Dördüncüsü de Hakkânî havâtırdır. Bu da sâlike, onun yüksek derecelere yükselmesini gerektirecek durumları ve vasıfları ilham eder. Mesela doğruluk, samimiyet, marifeti elde etme, yüksek derecelere ulaşma ve bunlara benzer şeyleri onun gönlüne yerleştirir. Bunların da yardımcıları rûh, akıl, firâset, idrâk cevherleri ve benzeri şeylerdir. Bunların da detayları vardır. Ama en kuvvetli yardımcısı, güzel ahlâktır. Eğer rûh, nefse galip gelirse bunlar da yardım etmeye çalışırlar. Fakat eğer nefis galip gelirse, yardımcıları nefse tabi olur. Böylece rûh, zor bir duruma düşer. O zaman da güzel ahlâk tek başına bunlarla baş edemez olup mecburen güçsüz kalır.

Bu anlatılanlardan başka cismânî ve rûhânî kuvvetler, zâhirî ve bâtinî hisler de vardır. Bunlar iki tarafa da yardımcı olur ve her iki tarafın durumlarından zevk alırlar. Bir tarafa engel teşkil etmezler. Fakat nefsin tarafına yardımcı olan kuvvetler; kötü hevesler, şehvet ve dünya sevgisidir. Bunların hepsi kötü ve çirkin ahlâktır. Asla rûh tarafına meyiletmezler. Fakat eğer hevâ-heves ve şehvet, doğruya ve güzele meyleder ve bunların belli bir zaman sonra olumsuz anlamdaki kuvvetleri güçsüz hale düşerse hayra ve güzele yönelmiş olur. Bu durumda şehvet, hevâyaya tabidir.

Ayrıca dünya sevgisi de zamanla kuvvet kazanabilir. Bunun tek ilâcı, seyr-i sülûktür. Bu hususta şöyle buyurulmuştur: “Hevâ ve gazabı olmayan sâlik, yüksek derecelere asal ulaşamaz. Sâliki yüksek derecelere eriştirecek olan hevâ ile gazaptır. Zira tâlibin hevâsı olmazsa cezbe, muhabbet ve aşkı da olmaz. Dolayısıyla cezbe ve aşkı olmayan sâlikten asla fayda hâsıl olmaz. Etkisi olmayan böyle bir zahidin bulunduğu mertebede herhangi bir sonuç da çıkmaz. Gazabı olmayan talibin çaba ve gayretinden bir sonuç çıkmaz.” Zira gazap, gayrete dönüşür ve gayretullah kendisine zâhir olur. Böylece o gayret ve himmet ile sâliki yüksek derecelerin sâhibi olmasına eriştirir. Sülûk ile hevâ muhabbete, gazap gayrete ve dünya hayatına dönük akıl da insanı, yaratılışının hikmetini ve bu hikmete göre varacağı son merhaleyi araştırmaya sevkeden akla dönüşür. Hâsılı yavaş yavaş kötü ahlâk, faziletli ve güzel ahlâka dönüşmeye başlayınca nefis ve yardımcılarında kısa bir zamanda zayıflama başlar. Rûhta ve rûhun yardımcılarında kuvvet ve onlarla mücadele etmeye kudret oluşur. Böylece salikte bir tür güç kabiliyeti oluşur ve düşmanda bir talihsizlik oluşup mağlup olur. Nefis, emmâre iken mutmainne olup âdil sultan olan rûh sâyesinde gönül şehri rahata kavuşur. Bunlar, mülk bedenindeki padişaha benzer. Duruma göre iki sultan vardır. Biri İslam sultanı, biri de küfür sultanıdır. Eğer mülk bedeninde küfür sultanı galip gelip zapt ederse, içinde kiliseler, meyhaneler ve puthaneleri inşa eder. Zamanla ahlâksızlık ve yasak olan şeyler memleketi istilâ eder. Böylelikle beden şehri ve iç âlem, kötü nefis olan küfür sultanından dolayı çeşitli şekillerde bozulur. Fakat beden mülküne İslam sultanı hâkim olursa o zaman iç âlem mescitler, camiler, mabetler gibi hayır ve hasenat ile süslenir ve gelişip güzelleşir. Yine farklı ibadet çeşitleri ve takva ile aydınlanır ve huzura kavuşur. Her şeyi en iyi bilen ve her şeye en iyi şekilde hükmeden Allah’tır.

Letâif-i Hamse: Beş Latîfe

Bunlar, bu yüce yolun büyükleri tarafından açıklanmış olan terimler içerisinde “letâif” olarak tâbir edilen beş davranıştır. Bu, sâlikin kalp zikriyle ulaşılmış olduğu bir letâif nisbetidir. Başlangıçta defalarca anlatıldığı şekilde sol tarafına, Allah’ın mübarek ismini veya lâ ilâhe illallah kelimesinin lafzının isbâtını darp eder. Bu yolla bir dereceye ulaşılır. Bu zikri sağ tarafına nakledip orada belli bir zaman bırakır ve oradan da göbeğine nakleder. Göbeğin altına doğru götürüp oradan kalbe doğru çıkartır. Orada da bir müddet kaldıktan sonra bu sülûk tamamlanır. Bundan sonra

yine asıl vatani olan yere nakleder ve orda karar kılar. Böylece bu beş tavrı ve davranışı tamamlamış olur. Bundan dolayı buna letâif-i hamse denilmiştir.

Bu letâifin ilki, sol tarafta olan kalptir. İkincisi, sağ tarafta olan ruh latîfesidir. Üçüncüsü sır latîfesidir. Yukarıda adı geçen nispet, burada sırrını tamamlar. Dördüncüsü hâfî latîfesidir. Bu ilâhî feyiz ve tecellîlerin müşâhede edildiği yer olan Tûr-i Sînâ(Sînâ dağı) makamı olup burada zikir görevlerini yerine getirir. Beşincisi ise ahfâ latîfesidir. Bu da yine sol meme altında olup, kalpte rûhun ve hayatın merkezi olduğu kabul edilen noktaya teveccüh edilir ve onda karar kınır.

Nakledilmiştir ki, Buhârâ ile Semerkand şeyhleri arasında ihtilâf olmuştur. Buhârâ meşâyihî, letâif-i hamsenin yapılaş şekli konusunda “öncelikle sağ taraftan başlayarak göbeğe, sonra kalbe, sonra yine sağ tarafa doğru” olarak yaptıkları bu uygulama, Semerkand meşâyihinin kulağına gidince onlara bir mektup yollayıp şöyle suâl etmişler: “Sizin tertibiniz yanlıştır. Zira gönül dedikleri sol meme altında bulunan çam kozalağı şeklindeki yürek, Allah’ın nazar ettiği yerdir ve Padişah tahtıdır. Uygun olan öncelikle kalpten başlamak ve yine kalpte bitirmektir. Durum böyle olacak iken siz niye bunun aksiyle hareket ediyorsunuz?” Bunun üzerine onlar da cevap yazmışlardır. Hâsılı bu şekilde karşılıklı soru ve cevapları devam etmiştir. Aynı şekilde mektuplaşmalar olmuş, sonunda konu kapanmış, durum çatışmaya ve mücadele etmeye kadar gitmiştir. Buhârâ padişahı, Buhârâ şeyhini ve Semerkand padişahı da Semerkand şeyhinin sözünü dinleyerek işler iyici karışmıştır. Mesele bu şekilde şâhlara yansıyıp şâhlar da birbirlerine bu konuya dair mektuplar yazmışlardır. Daha sonra ordularıyla birlikte birbirleriyle savaşmaya teşebbüs etmişlerdir. Her iki taraf memleketlerinden çıktıktan sonra şeyhler, âlimler ve toplumdaki saygın kimsler, onları bir yere toplayıp aralarını düzeltmişler.

Bu hakikati belirttikten sonra âcizane doğru olan şeyi ifade edeceğim. Fakat bu durum hatırımda hüzne sebep olduğundan buna temas ettim. Nakledenin hatasının ve fakîrin tertibimde eksikliğin olması mümkünse de olayın keyfiyeti ve meydana geldiği durum ortadadır. Fakîre göre ise “Başlangıç O’ndandır ve (yine) dönüş O’nadır.” sözüne göre sol taraf, ilâhî sırları taşır. Bu, sonsuz ilâhî kemâlâtın kaynağı ve yansımasının yeri olan insanın kalbidir. Nitekim hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur: “Yere ve göğe sığmadım mü’min kulunun kalbine sığımdım.”⁴⁵⁹ Bu

⁴⁵⁹ Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, C.2, S.195.

hadîs-i şerîfe göre sol taraftan başlamak ve tekrar ona dönmek daha doğru ve isabetli olur. Ama diğer tarafın (yani Buhârâ meşâyihinin) sâliklerinde letâif-i hamse tertibi yoktur. Yukarıda açıklandığı gibi sâlik zikir, murâkabe, teveccüh veya râbitadan hangisiyle vazifelise onu yerine getirir. Şeyhler de mürşidlerinden nasıl görmüş ve onlara ne tenbîh edilmişse ona göre hareket ederler. Yani gördükleri ve aldıkları şekilde yaparlar. Her şeyi en iyi bilen ve her şeye en iyi hükmeden Allah'tır.

Söz konusu olan zikir tertibinin dışında Türkistan meşâyihî kendi aralarında “zikr-i erre” denen zikri icrâ ederler. Bu garip bir zikirdir. Ne hafî ne de cehrîdir. Yani bu zikirde harf ve lafız yoktur. Harf ve lafız olmadan damakta hafî ve cehrî arası bir sesle testere ırıltısı gibi bir ses çıkartan zahmetli bir zikirdir. Farsça'da “erre” yani bıçkı anlamına gelir. Bu mübarek zikir, onların sesine(çıkarttığı testere sesi gibi sese) benzediğinden buna zikr-i erre demişlerdir. Hatta ilk zamanlarımda Reşahât Aynü'l-Hayât isimli kıymetli kitabın bir yerinde görmüştüm. Hâce Ubeydullah Ahrâr [kaddesellahu sırrahü'l-azîz] hazretleri Türkistan meşâyihînden bir zatla görüşüp şöyle demiştir: “Sizin vilâyetinizde erre zikrini yaparlarmış. Bir miktar erre zikrini yapsanız da dinleyelim.” Onlar da birkaç defa zikr-i erre edince Hâce [kuddise sırruh] hazretleri “Yeterlidir. Zira yakınlık oluştu. Rûh bedenden ayrılmış gibi oldu. Çünkü buna ilgim arttı ve bu zikirden ziyadesiyle hoşlandım. Gönlümde zevk ve şevk hâsıl oldu. Fakirler ve gariplerden biri seyahatinde her ne kadar halini arzetme ve sığınma isteğinde bulunması gibi olan bir durumda (ben de mânevî bir seyahatteyken) bahsedilen zikrin kaidelerini ve yapılış şeklini yapma hususunda gücümün tükendi. Kendi kıt aklım ve idrakimle bir gün bir miktar bu zikri yapmaya çalışıyordum ve içimi sıkıntı kapladı. Belli bir zamana kadar şüphe ve meşakkat halinde ızdırap çekiyordum. Bu zikri gece vakti yaptığım bir sırada mana âleminden fakirhanemde yanık olmayan ocağım birden alevlenip dumanlar çıkmaya başladı. Şeyhim zuhûr edip o ateşin ortasında kibleye yönelmiş bir şekilde bağdaş oturmuştu. Bu durumdayken bana zikr-i erreyi tâlim edip anlattı. Ben de bu zikre devam ettim. Yarım saat kadar bu zikri erreyi yaptıktan sonra uyandım. O vakitten beri yirmi seneden fazla oldu, hala o lezzet ve tatlılık damağımdadır. Her ne zaman istirahat ederken bu zikir gibi zikretmeye sürekli çabaladımsa bu mümkün olmadı.

Bilinmelidir ki, bu kıymetli zikirler; murâkabe, teveccüh, râbita, diğer zikirlerin etkisi ve faydası, ancak et parçası olan gönle bağlıdır. Aslında buna gönül, kalp ve dil demek mecâzîdir. Fakat bu, her şeyin aslı ve merkezi olan çam kozalağına benzeyen

et parçası, gönlün hakikatidir ve bütün kemâlâtı kapsar. İşte sâlike lazım olan, öncelikle mecazdan hakikate geçmesi için kalbe teveccüh etmesidir. Şöyle ki, bütün düşünce ve arzuları endişelerden, bütün beşerî fikir ve meşgûliyetlerden uzaklaştırmalıdır. Her zikrin tekrarında gönlü bütün hayallerden emin kılmalı ve bu kelimeyi her zikir edişte kalbin bütün güzel sıfatlarıyla Hakk'ı yâd etmelidir. (Fakat bunu yaparken de şu usûl de önemlidir.) Hiçbir kimse kendisinin yapacağı zikirten haberdar olmamalıdır. Bunun için her an uyanık olmaya çalışmalıdır. Zikrettiği kelimeyi, maksada ulaştırın bir alet ve gönlü de isteğine ulaşacağı yer olarak kabul etmelidir. Kalpteki kiri söküp atmak için oraya iyice bu kelime ile vurmalıdır ki, o kir ve pas gitsin ve kalpte te'sirinin oluşmasıyla sâlikte şuur oluşsun. Bu şuurdan da kendisine bir zevk ve lezzet hâsıl olsun ki, boş kalmaya fırsat bulmasın. İşte o zaman gönülde saklı olan muhabbet ateşi, vücuduna yayılıp ondan gelen ateş ve hararet ile Hak'tan gayrı olan her şeyi tamamen yakıp, onları gönülden uzaklaştırmış olur. Zihininden ve kalbinden hakîkî Sevgili'den başka şeyleri söküp atmalıdır. Ancak bu maddî ve mânevî temizlik olan saflık ile Allah'ın ihsanına ve yardımına ulaşılır. Böylelikle sâlik Allah Teâlâ'nın muhabbetinde, O'nun bahşettiği yolda ve O'nun zâtının hakikatinde mesut olur. Yani kendisine öyle bir derece, bir hidâyet ve mertebe ihsan edilir ki, onun üstünde bir saadet hayal bile edilemez. Kendisinde bir varlık iddiası görmeyip, her bakımdan Allah'a muhtaç olma hissi ile kendisine ebedî ve Bâkî olan Cenâb-ı Hak'a boyun eğerek değer kazandırır. Allah Teâlâ'nın "*Yere göğe sığmadım, mü'min kulunun kalbine sığdım.*"⁴⁶⁰ sözünün sırrında bulunan yüce şerefle müşerref olur. Ayrıca "*Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, onlara ne mukarreb bir melek ne de herhangi bir peygamber vâkîf olamaz.*"⁴⁶¹ bu yüce söz gereğince de değerli ve muhterem olur. Bu Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

Hâce Ubeydullah Taşkendî [kaddesellahu sırrahü'l-azîz] hazretleri Fıkarât-ı Nakşibend isimli kıymetli kitabında şöyle buyurmuşlar: İnsanın yaratılmasından kastedilen mananın oluşması, kalp hakikatinin bütün meşgûliyetlerden ve varlık ifade eden şeylerden temizlenmesidir. Fakat çokluk âlemindeki meşgûliyetlerden uzaklaşmak, gayr ile beraberken müyesser olmaz.

---

⁴⁶⁰ Aclûnî, A.g.y.

⁴⁶¹ Aclûnî, A.g.e., S.173-174.

İnsanın kalbine bir mana ve hissiyât konulmuştur. Eğer bütün varlık davasından kendisini arındırırsa, huzura vesile olacak ve kalbine konulmuş olan o mana ve hissiyât ortaya çıkar ve aşikâr olur. Bu manaya Zât tecellisinden başka bir şey karşılık vermez ve bu tecellî sayesinde hiçbir hissiyât ve özge bir mana bu nesneye denk olmaz. Bu tecelliyle sâlik bütün alakalardan, varlık kesretinden veya sıfatların kesretinden fenâ mertebesine ulaşır. Böylece Allah'ın kendilerini koruduğu gruba dâhil olur, dünyaya âit her şeyden vazgeçip Allah'a yönelir ve daima Allah'ın idaresinde saf hale gelir. Allah'ın geçmiş ve gelecekte olmuş bitmiş olan herşeyi ezeli ilmiyle bildiği iradesi ve takdirine teslim ol ki, başkaları da bundan istifade etsin.

Sâlike, kendisini benlik davasından kurtarmakla Hak tarafında başka bir kuvvet ve büyük bir hissiyât içeren bir mana verilir. Bu manayı, "*fenâdan sonra Allah'ın bekâsıyla bâkî olma*" ve "*Hakk'ın bahşettiği varlık*" olarak ifade etmişlerdir. Bazıları bunu kabul edip benimsemişlerdir. Onlara göre kalpte bir hacet-i beht (hayrte taşı) denilen bir taş vardır. Buna benzer nice taş ve kıymetli cevherler vardır. Söz konusu bu taşı "*Zâtî nükte, kalptedir*" sözüyle ifade etmişler ve o manayı bu ibâre ile açıklamışlardır. Fakat tüm beşerî hicaplar ve cismanî perdeler sebebiyle görünmez. Bu zâtî nükte -örnekteki gibi- insandaki göz ve göz bebeği gibi gizlidir. Aynı şekilde Cuma gününde gizli ve belirtilmemiş olan mübarek saat gibi saklı ve gizlidir, demişler. Eğer zikre devam etme, salavat, Kur'ân tilâveti ve diğer başka ameller ve kabul olunma saadetiyle kalp, sâfî olur ve bütün pisliklerden arınır. Böylece karanlığa sebep olan perdelerden kurtulup, kalp parlak hale gelir. O pek kıymetli taş, zâtî nükte ile ifade edilip hakikatte insan için bir keramet sebebidir. Mâsivâdan tam bir uzaklaşma ile zuhûr eder ve perde arkasını geçerek güneş ve ay gibi her yer nur ile dolar. Hâce Ubeydullah [kaddesallahu sırrahu] hazretlerinin zâtî nükteden ve maddî ve mânevî saflıktan -Allahu âlem- muradı budur. Çünkü kalp, zâtî nükteden ibâret olup temiz ve saf bir kalpte zâhir olan huzur (ve hayret) taşı, Hakk'ın zâtına alamet olan bir hazret ve özdür. Eşyadan hiçbir şey ona denk değildir. Bu hazretin tecellisinin tam olmasını ve nurunun parlamasını ondan başkası gerçekleştiremez.

Dolayısıyla Zât hazreti, kalpte yer bulduğunda onun tecellisinden sonra o mübarek taştan bir nur olarak yayılır, vücudun bütün noktalarına ve cihetlerine nüfuz eder. Bu kıymetli taştan meydana gelmiş olan nur ve parlaklık, akli ve bütün idrak etme kuvvetlerini mağlup edip hayran bırakır ve bu şaşkınlıktan dolayı onlardan zâhirî ve

bâtinî bir tasarruf ve hareket oluşmaz. Bundan dolayı bu mübarek taşta “hacer-i beht” denilmiştir.

Nitekim her ne zaman ki Allah Sübhânehû ve Teâlâ, bu tecellî sebebiyle o kıymetli taştan yayılan nurlar ile akıl ve diğer idrak kuvvetlerini yok eder, fânî olan kula bu fenâdan sonra bekâyı emir buyurursa, onun kalbi üzere o nükteden bir belirme ve parlayan nur ile kalb arasında bir yönelme olur. Bir bulut gönderilir. O nur da aksederek bulutlara yönelir ve bütün cihana yayılır. Fenâdan sonra tesbît(sabitlik), ibkâ (sürekli kalma durumu) ve tedârik(hazır olma) olur. Dolayısıyla Allah ile bâkî olma durumları, karar kılma ve yüksek mertebelerin devamı için kul, devamlı olarak o bulutun ötesini müşâhede eder ve Cenâb-ı Hak'ın o tecellisine hazır ve şahit olur. Bu kıymetli taşta da tecellî sürekli devam eder ve böylelikle bu tecelliye seyrederek gönlüne Allah sevgisi sunulur.

Bu irfan hakikatlerini ve vahdaniyetin inceliklerini anlatmak ve açıklamak anlamsız ve boş değildir. Zira gerekli olan, Cenâb-ı Hak dışındaki şeylere iltifâtı terk etmekle kabiliyeti arttırmak ve gönlü huzur ve huşû ile süsleyerek sadece Hak'a dayanmaktır. Bu öyle olmalıdır ki kalbin zevk, saflık, huzur, nur ve saadet ile dolması için gayret etmeli ve bunun hizmetine hazır olunmalıdır. Hatta “Yâ abdî! (Ey kulum)” hitabıyla müşerref olup alnın üzerine hürriyet yazısı sabit olsun. Bu sözü şerh etmek ve bu işaret edilen manaları ortaya çıkarmak, istenen şeydir. Bu durumda salih amel defterinden başka bir şeyi asla istememeli ve faziletli davranış ve ahlâk sayfasından başka şeye de asla meyledip rağbet etmemelisin ki, hiçbir zaman kötü bir inanç ile büyük günah olan bela ve musibetlere düşmeysin.

Sözleri burada bitmiş oldu [kuddise sırruhum].

HÂTİME

Bu bölümde Havâss-ı hamse-i zâhire ve havâss-ı hamse-i bâtına, Hazarât-ı hamse, Cezbe, Ruh-i Muhammedî, Hatm-i Hâcegân ve Nakşibendî tarikatıyla alakalı bilgiler açıklanmaktadır.

Havâss-ı Hamse: Beş dış ve iç duyular

Havâss-ı hamse-i zâhire(beş dış duyu) şunlardır: İşitmek, görmek, koklamak, tatmak ve tutmaktır. Yani işitme kuvveti, görme kuvveti, koklama kuvveti, tatma kuvveti ve dokunma kuvvetidir. Kısacası bunlara havâs(hisler) denildiği gibi kuvvet de denilmiştir.

Havâss-ı hamse-i bâtına(beş iç duyu) ise şunlardır: Hâfıza kuvveti, mütefekkiye kuvveti(düşünme gücü), mütevehhime kuvveti(vehmetme gücü), mütehayyile kuvveti(hayal etme gücü) ve müşterek histir(ortak duygudur). Havâss-ı zâhire, dışta ve vücutta kuvvetlerini icrâ eder. Bunlar gibi havâss-ı bâtına da iç âlemde ve vücutta hükümlerini yerine getirir. Her biri bulunduğu yerde görevini asla ihmâl etmez ve gevşeklik göstermezler.

Hazarât-ı Hamse: Beş Hazret

Hazarât-ı hamse demek, beş hazret yani beş mertebe demektir. Bunlar beş âlemden oluşmaktadır. Bu beş âlem, on sekiz âlemin özetidir. On sekiz âlem de on sekiz bin âlemi ifade eder. Bu da yetmiş bin âlemi içerir. Fakat bu beş âleme, hazarât-ı hamse denilmiştir. Bunlar mülk, melekût, ceberût, lâhût ve nâsût âlemidir.

Mülk âlemine mutlak şuhûd âlemi, şehâdet âlemi, zâhirî âlem ve hâricî varlık âlemi de denilmiştir. *Melekût âlemine* misâl âlemi, emir âlemi ve mutlak hayal âlemi de denilmiştir. Başka bir görüşe göre mukayyed hayal âlemi de denilmiştir. Buna gayb-i muzâf-ı evvel de denilmiştir. *Ceberût âlemine* ruhâniyet âlemi de denilmiştir. *Lâhût âlemine* mutlak gayb âlemi, hüviyet âlemi, azmuvet âlemi ve Zât âlemi de denilmiştir. *Nâsût âlemine* ise insân-ı kâmil âlemi denilmiştir.

Bu zikrolunan isimlerin dışında her birinin başka isimleri de vardır. Her biri, mertebeleri açısından kendilerine uygun isimler ile isimlendirilmişlerdir. Hepsini açıklamaya kalkarsak konu çok uzayacaktır. Yazmış olduğumuz bu risâle, buna uygun olmadığı için detayına fazla girmedik. **Lemeât-ı Nakşibendî** kitabında bu konu detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Hâsılı Hak Sübhânehû ve Teâlâ Hazretleri'nin yaratmış olduğu âlemlerde cismânî, ruhânî, nurânî varlıkların ve güzel şeylerin sonu yoktur. Bunlar, yetmiş bin âlem, yetmiş bin zulmânî hicap ve yetmiş bin nurânî hicap olarak beyan edilmiştir. İnsanın fitratında bulunan manalar ve rabbânî hikmetlerin çeşitliliğine işaret olunan şeylerdir. Birincisi nefsanîyetten kaynaklanan şehvet hicabıdır. İkincisi ise benlik davasından

kaynaklanan ve ibadetlerde gösterişin yapıldığı gurur ve kibirdir. Her şeyi en iyi bilen ve her şeye en iyi hükmeden Allah'tır.

Cezbe

Lügatte ateş kıvılcımını anlamına gelir. Bu derecede, Hakk'a meyiletme durumu vardır. Bunun ilk belirtisi, Allah'ın muhabbetidir. Nasıl ki bir kıvılcımdan ateş alevleniyor ve ateşin yakıcılığı ortaya çıkıyorsa aynı şekilde sâlikin gönlünde evvela bir miktar Hakk'a meyil ve muhabbet ortaya çıkıp kalp harmanına isabet eder. Eğer onu Hakkânî bir nefes ile alevlendirip çoğaltırsa bunda aşk ve muhabbet oluşur. Şayet ilahî aşkın arzusu meydana gelirse, aşkın şiddeti ziyadeleşir, sâlikin isteğini ve maksadını esas gayeye ulaştırır. Böylece o seven iken sevilen, âşık iken mâşûk olur. Daha sonra da âşık ve mâşûkun bir olduğu makama ulaşır ve bütün muradı zâtında hâsıl olur. Eğer sâlikin cezbesi olmayıp ibâdet ve mücâhedeye bağlı olarak ömür geçirse ilâhî mârifete ulaşamaz, ubûdiyyet ve rubûbiyetin sırrı kendisine görünmez. “*Rahmân'ın cebelerinden olan bir cezbe, sakaleynin (insan ve cinlerin) ameline denktir.*”⁴⁶² sözünün manası gereğince Hakk Sübhânehû ve Teâlâ'nın muhabbetlerinden bir muhabbeti, iki dünyadaki amellere yani insan ve cinlerin ibadetine denk olur. Zira muhabbet yolu, bütün yolların şâhı ve bütün sülûk ehlinin sığınağıdır. Onun için Rahmân'ın cezbelerinden bir cezbedir. Yani cezbeye bağlı olmak, Cenâb-ı Hakk'a yakınlığı ve saf ilahî bir ihsandır. Muhabbet ve cezbe, vasıta olması açısından ilâhî yardım padişahıdır. Dolayısıyla bir cezbe, insan ve cinlerin amellerinden efdaldır. Belki de her ikisinin amellerinin toplamından daha üstün olduğu söylenmek istenmiştir.

Muhammedî Rûh

Allah Teâlâ buyuruyor ki: “*Sana rûh hakkında soruyorlar. De ki: Rûh, Rabbimin emrindedir.*”⁴⁶³ Bu âyete göre ruhun hakikatinden bahsedilemez. Açıklanmaya çalışılsa bile ancak kısa ve öz bir şekilde anlatılabilir. Çünkü rûhun sırrına vakıf olmak çok zordur. Bu emir ve gayb âlemine ait bir keyfiyettir. Fakat Peygamber

⁴⁶² Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, C.1, 397.

⁴⁶³ el-İsrâ 17/85.

Efendimiz “*Allah’ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur.*”⁴⁶⁴ buyurmuşlardır. Allah daha iyi bilir bu yaratılıştan maksat, takdir edilmiş olmasıdır veya yaratılmış olan izâfî rûhtur. Zira Muhammedî rûh, belki bütün rûhların oluşmasına taalluk ediyordu. Yoksa Allah’ın emrinde olan rûh kastedilmemiştir. Çünkü rûh, rabbânî bir emirdir yani rûhun ne olduğunu ancak Allah bilir.

Nitekim “*Âdem’in çamurunu iki elimle kırk sabah yoğurdum.*”⁴⁶⁵ buyurulmuştur. Burdaki “iki elimle”den murat, tahkîk ehline göre celâl ve cemâldir. “kırk sabah”tan maksat, seb’ay-ı seyyâre yani yaratılışın yedi safhası anlamına gelir. Allah daha iyi bilir ya, bundan sonra “*Ona rûhumdan üfledim.*”⁴⁶⁶ hadîsi de bu ilâhî hakikate işaretler. Muhammedî rûh, mücerred insanî bir latîfedir. İlim ehlinin ıstılâhında bir tür kalpten gelen latîf bir buhardır. Bunun sayesinde hayat, hissiyat ve hareket olur. Buna nefis-i nâtika dahi derler. “*Allah’ın ilk yarattığı şey, benim rûhumdur; Allah’ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur ve Allah’ın ilk yarattığı şey, kâlemdir.*”⁴⁶⁷ Bunların hepsi birdir. Sadece mertebeleri farklıdır. Bunun detaylı anlatmak, hacimli bir kitabı gerektirdiğinden bu kadarı kâfidir. Bendenizin konuyu detaylı olarak anlatma hususunda acziyetim ortadadır. Muhammedî rûh, ahadiyyet (Allah’ın birliği) sırrının yansımasıdır. Bütün rûhlar da Ahmedî ruhun yansımasıdır. Nitekim “*...Sonra onlar üzerine nurunu yaydı.*”⁴⁶⁸ hadîsine göre bütün rûhlar, onun nurundan yayılmıştır. Var olan bütün cisimler de, ruhların aksetmesidir. Yani aksin, aksetmesi olmuştur. Her şeyin hakikatini ve söylenenleri en iyi bilen Allah’tır.

Hâcegân Tarikatı

Bu yüce yola “Hâcegân” ve başka isimler verilmesinin sebebi nedir?

Hâcegân lafzı, hâce, pîr ve azîzler demektir. Çünkü bu yüce tarikat, İslam şerâtına aykırı bir yol olmayıp, insanı dünya ve ahiret saadetine ulaştıran ve en sağlam yol olan Kur’ân ve Peygamberimiz Hz. Muhammed’in sünnetine ittibadan ibarettir. Bu manada Hâcegân yolu olarak isimlendirilmiştir. Bu yüce yol, Hâce Alî Râmitânî’den

⁴⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, C.4, S.127; Aclûnî, A.g.e., S.265-267.

⁴⁶⁵ Bkz. Ebî Abdillâh Muhammed b. Haddâd, *Tahrîcu Ahâdisi İhyâi Ulûmi’d-din*, 2314.

⁴⁶⁶ el-Hicr, 15/29.

⁴⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, Müsned, A.g.e.; Ebû Dâvûd, Sünnet, 17/4700.

⁴⁶⁸ Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, C.2. S.480.

dolayı azîzân olarak bu lakabı almıştır. Onun vasıtasıyla bu yol, yüksek derecelere ulaştığından azîzan nisbetiyle anılmıştır. Hâce Muhammed İncîr Fağnevî hazretleri zamanına kadar hafî zikir yapılmış. Hâce Ali Râmitanî hazretlerine gelince onların vefatı sırasında cehrî zikri işaret etmişlerdir. Hâce Mahmûd hazretleri de halka açık bir şekilde zikir yapmışlardır. Onların kıymetli zamanlarında Ümmetin ve İslam'ın en önemli âlimlerinden olan Hâce Muhammed Nakşibend [kaddesallahu sırrahu'l-azîz] hazretlerinin şeyhliği zamanına kadar halka açık bir şekilde zikir yapılmış. Nitekim Şâh-ı Nakşibend hazretlerine mana âleminde Abdulhâlik Gucdüvânî [kaddesallahu sırrahu'l-azîz] hazretleri tarafından şeriâta ve Peygamberimiz'in şerefli sünnetine uyma hususunda daha uygun olması açısından hafî zikir emredilmiştir. Bundan dolayı cehrî zikri terk edip hafî zikre devam etmişlerdir. Bununla birlikte şeyhinin sûretini kalbinde bağlamak olan râbitayı usûl olarak koymuştur. Bu kâideden dolayı Nakşibendî olarak isimlendirilmiştir. Hâcegân [kaddesallahu sırrahümü'l-azîz] hazarâtı silsilesinden Hâce Mahmûd zamanından Emîr Külâl hazretlerine gelinceye kadar alâniyet zikri (halka açık olan cehrî zikir) ile (hafî zikrini) birleştirmiştir. Nitekim Hâce Nakşibend hazretleri ise hafî zikir ile râbitayı kalpten yapmakla emir buyurmuştur.

Bu tarikata şüttâr yolu da denilmiştir. Yani neşeli, çabucak yol alan, dost olan ve sevilen kimselerin yolu demektir.

Hatm-i Hâcegân

Hatm-i Hâcegân, mübarek pirlere öncüsü Bahâuddîn Nakşibend [kuddise sırruh] ve onun halifeleri zamanında icrâ edilmezmiş. Onlardan sonra bu emir, işaret ve ilham ile usûl olarak konulmuştur. Hatm-i hâcegânda evvela besmeleyle birlikte 7 Fâtiha okunur. Sonra sırasıyla 100 salâvat-ı şerîfe, besmeleyle birlikte 79 İnşirah sûresi, besmeleyle birlikte 100 İhlâs-ı şerîf, yine besmeleyle birlikte 7 Fâtiha-i şerîf ve besmelesiz 100 salavât-ı şerîfe okunup duâ edilir. Okunan bu mübarek hatm-i hâcegândan hâsıl olan sevap, Ebû Bekr-i Sıddîk [radyallahu anh] hazretlerinden pîrlerimiz ve azîzlerimizin mübarek ruhlarına hediye edilir. Hepsinin ruhlarından yardım istenir. İşlerin düzelmesi ve mühim ihtiyaçların giderilmesi için niyaz ve duâ edilir. “Rabbenâ! Tekabbel minnâ kare'tü hatm-i şerîf ve âtina mâ es'elnâke bihâ” (Ey Rabbimiz! Bizden hatm-i şerîfte bu okunanları kabul buyur ve senden

istediğimiz şeyleri de bizlere nasip eyle) deyip Fâtiha edilir. Ardından Kur’ân-ı Azîm veya Resûl-i Ekrem’in naati okunur. Kur’ân kıraati, duâ ve Fâtiha’dan sonra hurma, üzüm, şeker veya her ne mevcutsa bunlar herkesle paylaşılır ve yenilir.

İhyâ geceleri de bilindiği üzere ikindi, akşam veya yatsı namazından ya da beş vakit namazdan herhangi birinden sonra şeyhin uygun bulduğu bir vakitte yapılır. Fakat bunlardan hangisi zamana ve ihvanın durumuna en uygunsa o vakti seçer. Şeyh efendi 70.000 kelime-i tevhîd ve salavât-ı münciye veya bunlar gibi diğer özel zikirler ile sıkıntılı durumlar için hatm-i hâcegân ederse bu keskin kılıç gibi etkili olur. Fakat bu şer olan bir şey için yapılmamalıdır. Yapılacak olan bu hatme, vaktin uygunluğuna göredir. İhyâ gecesine bağlı değildir. O sıkıntının giderilmesi ve bunda da bir faydanın oluşması için yapılacak ilk iş, bu sıkıntılı durumun ortadan kalkması için dil ya da kalp ile sağlam bir şekilde niyet edilir. Fakat kalben niyet edilmesi daha uygundur. Bundan sonra yine Hâcegân’ın rûhlarına, okunan duâlar ve zikirler hediye edilip akabinde istenen şey için duâ edilir.

Nitekim bu hatm-i hâcegânda ve tertibinde büyük bir sır saklıdır. Bulduğumuz zamanda çoğu şeyh kardeşlerimiz hatmeden sonra cehrî zikri de yapıp uygulamışlardır. Cemaat sayısının çoğalması dışında bunda bir menfaat oluşmaz. Fakat yine de hüsn-i zanda bulunmak gerekir. Çünkü belki niyetleri, cemaatin sayısını çoğaltmakla insanları teşvik etmektir. Şayet dünyalık bir niyetle bunu yapıyorlarsa o zaman bu hoş bir durum olmaz. En doğruyu bilen ve en iyi hükmü veren Allah’tır.

Bu konuda yapılması gereken şeyler **Mir’âtü’l-Muvahhidîn** isimli kitabımızda detaylıca anlatılmıştır.

Nakşibendî Silsilesi

Allah onların sırrını aziz ve mübârek etsin.

Silsilede ilk olarak kâinatın Fahr-i kâinât Hazret-i Muhammed [aleyhi etemmi’s-salavât ve ekmeli’t-tahiyyât] hazretleridir. Bir rivâyete göre miraç gecesinde vasıtasız olarak Cenâb-ı Hakk’tan Nakşibendî tarikatının sırları Peygamber Efendimiz’e verilmiştir. Diğer bir rivâyete göre ise Cibrîl vasıtasıyla bu verilmiştir. İlk rivâyetin daha uygun oluşu delile dayanmaktadır. Nitekim Peygamberimiz bir hadîsinde “*Allah benim*

sadrına neyi koyduysa, ben de onu Ebû Bekr-i Sıddîk'in sadrına akıttım."⁴⁶⁹ buyurdularından Cenâb-ı Hakk [azze ve celle] vasitasız bir şekilde tarikatın mayasını/özünü ve hakikat sırlarını Habîbi'nin sadrına koymuştur. Rasûlullah [sallallahu aleyhi ve sellem] de bunu Mekke'de [Allah orayı daima şerefli kılsın] meşhur Hirâ mağarasında gizli zikir olan kalbî zikri aynı şekilde Ebû Bekr-i Sıddîk'e telkîn etmiştir. Aynı şekilde ondan Selmân-ı Fârisî'ye, ondan Kâsım b. Muhammed b. Ebî Bekr-i Sıddîk'a, ondan Câfer-i Sâdık'a, ondan Bayezid-i Bistâmî'ye, ondan Ebû'l-Hasan el-Harakânî'ye verilmiştir. Fakat Ebû'l-Hasan el-Harakânî hazretleri Bâyezid-i Bistâmî hazretlerinin vefatından (hicri) 164 sene sonra ruhâniyetlerinden almışlardır. Bayezid-i Bistâmî, (hicri) 261 senesinde vefat etmiştir.⁴⁷⁰ Ebû'l-Hasan el-Harakânî ise (hicri) 425 senesinde Aşûre ayında Çarşamba günü vefat etmişler. Görüldüğü gibi vefatları arasında zaman farkı vardır. İfade edildiği minvâl üzere vefatından sonra bu özü Ebû'l-Hasan el-Harakânî'nin ruhâniyetinden almışlardır. Ondan Ebû Alî el-Farmedî, ondan Yûsuf Hemedânî, ondan Abdulhâlık Gucdüvânî, ondan Ârif Rivgerdî, ondan Mahmûd Fağnevî, ondan Alî Râmitanî, ondan Muhammed Bâbâ Semmâsî, ondan Yâkûb-i Çerhî, ondan Ubeydullah Taşkendî, ondan Hâce Muhammed Zâhid, ondan Hâce Muhammed Velî, ondan Hâce Emkenengî, ondan Muhammed el-Bâkî, ondan Ahmed el-Fârûk, ondan Muhammed Mâsûm, ondan Fırâkî Muhammed Bedreddîn, ondan Şeyh Seyyâhûn Muhammed Evliyâ, ondan Şâmîzâde olarak meşhur Hâce Mustafâ Köstendîlî ve ondan da Allah dostlarının ayak bastığı toprak olan Süleyman Şeyhî Köstendîlî almıştır.

Burada yazılan silsile-i şerîfe, Nakşî pîrlerinin önde gelen şeyhlerinden Yakûb-i Çerhî hazretlerinden gelip bu yolun büyük zatlarını ifade eder. Allah onların sırlarını aziz ve mübârek etsin. Ama Nakşî yolunun mübarek pîrlerinin öncüsü Şâh-ı Nakşibend hazretlerinin muhterem damadı Alâuddîn Attâr, Hâce Muhammed Pârsâ, Hâce Alâuddîn Gucdüvânî, halifelerinin ve evlatlarının silsilesinin sonu yoktur. Hep devam edecektir. Şuana kadar azîzânın marifet ve hâcegân sırrının neşvesi, hoş ve latif bir şekilde hep devam etti. Her zaman bu güzellik var olacaktır. Allah onların sırrını aziz ve mübârek etsin.

Reşahât Aynü'l-Hayât isimli kitapta bahsedildiği üzere Hâce Ubeydullah Taşkendî hazretleri, zikir tâlimini ve Hâcegân yolunun nisbetini [kaddesellahu te'âlâ ervâhehum]

⁴⁶⁹ Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, C.2, 419.

⁴⁷⁰ Fakat kaynaklarda ise hicri 234 yılında vefat ettiği belirtilir.

Mevlânâ Yâkûb-i Çerhî hazretlerinden almışlar. Onlar Hâce Bahâuddîn Nakşibendî hazretlerinden, onlar Seyyid Emîr Külâl'den, onlar Hâce Muhammed Bâbâ Semmâsî'den ve onlar Alî Râmitânî'den ve onlar Hâce Muhammed İncîr Fağnevî'den, onlar Hâce Ârif Rivgerdî'den, Hâcegân silsilesinin ve halkasının başı Hâce Abdülhâlık Gucdüvânî'den, onlar Hâce Yûsuf Hemedânî'den, onlar Hâce Alî Fârmedî'den, onlar Şeyh Ebü'l-Kâsım Gürgânî'den almışlardır.

Şeyh Ebü'l-Kâsım'ın batın ilminde intisâbı iki tarafadır. Bir nisbeti, Şeyh Ebü'l-Hasen el-Harakânî'yedir. O'nunki de Ebû Yezîd Bistâmî'yedir. Şeyh Ebü'l-Hasan el-Harakânî hazretlerinin doğumu, Şeyh Ebû Yezîd Bistâmî'nin vefatından bir müddet sonra olmuştur. Şeyh Ebû Yezîd hazretlerinin onları terbiye etmeleri zâhirî ve sûrî değil, ruhânî yani mânevîdir. Şeyh Ebû Yezîd'in nisbeti de İmâm Câfer-i Sâdık [radyallahu anh] hazretlerinedir. Bu sahîh nakil ile sâbit olmuştur. Ebû Yezîd Bistâmî'nin de doğumu, Hazret-i İmâm Câfer'in vefatından sonradır. İmâm Câfer hazretlerinin onu terbiye etmesi de aynı şekilde zâhirî ve sûrî değildir. Mânevîdir. İmâm Câfer [radyallahu anh] hazretlerinin Şeyh Ebû Tâlib Mekkî [kuddise sırruh] **Kûtü'l-Kulûb** isimli kitapta zikrettikleri üzere iki tarafa nisbetleri sâbit olmuştur. Bir nisbeti kendi muhterem babası İmâm Alî Zeynelabidin hazretlerinedir. Onun da kendi mübarek babası mü'minlerin emîri Aliyyü'l-Mürtezâ [kerremallahu vecheh] hazretlerinedir. Allah hepsinden razı olsun. Hazret-i Alî'nin [radyallahu anh] de Hazret-i Muhammed'edir [sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem].

Tarikat şeyhleri, [kaddesellahu te'âlâ ervâhehum] Ehl-i beyt imamlarına kadar varan şerefli ve kıymetli silsileden ve izzetinden ötürü bu isim zincirine altın silsile ismi verilmiştir. Şeyh Ebû Tâlib Mekkî'nin [kuddise sırruh] dediği üzere İmâm Câfer-i Sâdık hazretlerinin bir nisbeti de muhtereme annesine ve babası Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr es-Sıddîk [radyallahu anh] hazretlerinedir. Ayrıca Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekr-i Sıddîk, yedi fakihten biridir.⁴⁷¹ Zâhir ve bâtın ilminde kendi zamanında eşsizdi. Onun nisbeti, Selmân-ı Fârisî hazretlerinedir. Hazret-i

⁴⁷¹ Fukahâ-yı Seb'a: Tâbiîn döneminde yaşamış Medineli yedi fakih. Medine'de tâbiîn dönemi fakihlerinden yedisi ayrı bir şöret kazanmıştır. Bunlardan Urve b. Zübeyr b. Avvâm (ö. 93/712), Saîd b. Müseyyeb, Ubeydullah b. Abdullah, Hârice b. Zeyd, Süleyman b. Yesâr ve **Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir** (ö. 107/725) üzerinde ittifak varsa da yedinci fakih için Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf ve Sâlim b. Abdullah b. Ömer olmak üzere üç farklı isim zikredilmektedir. Bkz. Cengiz Kallek, DİA.

Selmân, Rasûlullah [sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem] hazretlerinin sohbetiyle müşerref olup mânevî bir intisapla mü'minlerin emiri Ebû Bekr es-Siddîk [radyallahu te'âlâ anh] hazretlerine intisaplıdır. Ebû'l-Kâsım Gûrgânî'nin diğerk bir nisbeti de Şeyh Ebû Osmân Mağribî'yedir. Onun de nisebti Ebû Alî Kâtib'e, onun Ebû Alî Rudbârî'ye, onun Cüneyd-i Bağdâdî'ye, onun Serî es-Sakatî'ye ve onun nisbeti ise Mârûf-i Kerhî'yedir. Şeyh Mârûf'un da iki tarafa nisbeti vardır. Biri, Dâvûd-i Tâî'yedir. Onun nisbeti, Habîb-i Acemî'yedir, onun Hasan Basrî'ye, onun nisbeti, mü'minlerin emiri Alî [radyallahu te'âlâ anh] hazretlerine ve onun nisbeti de Muhammed Mustafâ [sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem] hazretlerinedir. Şeyh Mârûf-i Kerhî'nin bir nisbeti, de İmâm Alî Rıza hazretlerinedir. İmâm Ali Rıza'nın nisbeti, muhterem babası İmâm Câfer'edir. İmâm Câfer'in nisbeti de Hazret-i Muhammed'e kadar yukarıda anlatıldığı gibidir. Reşahât kitabında da bu şekilde anlatılmıştır.

Bu kıymetli halkayı takip etmek isteyen, bu şerefli altın silsileye dâhil olmak isteyen ve bu yolu isteyip ona meyledenler, kendilerini Allah yoluna adayan velîlerin vasıtasıyla Muhammedî dergâha intisap etmelidirler. Bundan kastedilen ve istenen esas şey, şühesiz her bir varlığın her türlü ihtiyacını karşılayan Allah'ın mükemmel güzelliğine nail olmaktır. Buna talip olanlara şu nasihatler gereklidir:

[NASİHATLER]

Birinci Nasihat

Vasiyet ve tavsiyem şudur ki asla her gördüğün ve işittiğin şeyhe varıp teslim olmamalısın. Belli bir zamana kadar -sevme yoluyla- ona hizmet ve muhabbet etmeli, onun zâhir ve bâtın durumlarına gizlice dikkat etmeli ve onun davranışlarını, sözlerini araştırmalısın. Onu taklit ederken de dinin emirlerine uyup uymadığına, sevenleriyle, halkla, âlim ve ariflerle olan münasebetlerine bakmalısın. Yine onda dünya sevgisi, nefesine uyup uymadığını, şehvetin, baş olma sevdasının ve rıyanın olup olmadığını gücün yettiği kadar kavramaya çalışmalısın. Eğer onda yalan ve boş sözler, dikkatleri kendisine çekme, dünya hırsı, etrafında cemaat oluşturma iddiası, tuttuğu yolda ve meşrebinde zındıklık, inançsızlık, helali haram kılma ya da haramı helal kılma durumları ve yukarıda belirtilen nefsanîyet ve heva davası yoksa ona uyabilirsin. Şayet şeriâta riâyet ediyorsa, kendisinde samimiyet ve güzel niyet varsa, kendisinde sabır ve sükûnet müşâhede edilirse o zaman ona tam bir teslimiyetle

teslim olabilirsiniz. Zira bu tür imtihanlar önemlidir. Ama teslim olup kanaat getirdikten sonra artık böyle imtihanlarda bulunmak doğru bir davranış olmaz. Eğer böyle yapılırsa bu, reddolunma ve mahrumluk alametidir. Bu durumda şeyhten keşf ve keramet istemek de doğru olmaz. Şeyh doğru, samimi ve şeriâta uyduğu zaman onun beşer olmasından kaynaklanan durumlarına da bakılmaz. Zira onun da senin gibi ihtiyaçları olur ve bu ihtiyaçları gidermek için bazı tedbir ve tedarike de ihtiyacı vardır. Burada bizim gibi her şey için endişelenip lazım olan şeylerin tedarikinde sıkıntı çeker diye karışıklığa düşülmez. Çünkü bu beşerîyetten kaynaklanan bir şeydir. Her beşerî zaruretleden dolayı görünüşte sıkıntıdadır. Ama müridlerin sıkıntısı, avamın sıkıntısına benzemez. Onların hali, iç âlemle alakalı bir haldir. Onu zâhirde herkes anlayamaz. Mübetdî sâlik, meşâyihî imtihân edip mukallid ile muhakkiki, yalancı ile samimi olanı fark edemez. Fakat zekî, akıllı, tecrübeli ve dikkatli olanlar yalancıyı, mukallidi, samimi ve muhakkik olanı ayırt edebilir. Zamanımızda ise menfaatçi ve yalancı âlim olanlar çoktur. Bundan dolayı zamanımızda bu durum üst seviyelere kadar çıkmıştır. Fakat muhakkikleri taklit eden kimse, gerçekten gayret eden ve talip olandır. Böyle taklit eden, esasında muhakik sayılır. Ama hükmü olmayan mukallit ise hilekâr, yalancı, menfaatçi ve kötüdür. Onlar bu yüce yolu dünya menfaatlerine alet edip her zaman manasız sözleriyle cahillik eder, halkı yanıltır, tarikat ve hakikat diyerek mezhepleri ve inanaçları karıştırır, şeriâtı kendi zevklerine ve hakikatı da nefsanî heveslerine uydururlar. Halbuki böyle yapmakla şeriâta ihanet ediyor, hakikatten habersiz, câhil ve noksandır. Bundan dolayı öncelikle güzelce dikkat edip bu yüce yola dâhil olunmalıdır.

Bundan sonra şeyhe teslim olup yapmakla yükümlü olduğu şu şerefli zikre devam etmelidir: Kelime-i tevhîd zikrini tenhâ bir yerde yapmalıdır. Gözlerini yummalı, ağzını kapatmalı, dişlerini birbirinin üstüne koymalı ve dilini damağına yapıştırmalıdır. Aklını sol memenin altına götürüp, gönlünü bütün havâtırdan korumalıdır. “Lâ” kelimesini yukarı tarafa, “ilâhe”yi mâsivâyı yok etme itibarıyla sağ tarafa ve “illallah” kelimesini Hakk’ı yerleştirme düşüncesiyle sol tarafta olan gönle havale edip vurmalıdır. Eğer haps-i nefes ile görevliyse vukûf-i adediye riâyet ile üç, beş, yedi hâsılı yirmi bire varıncaya kadar kolay bir şekilde nefesine genişlik verir. Sayıyı çoğaltsa da yine tekler üzerine ara verip nefes alabilir. Şayet bâz-geşt ile meşgûlsa her nefes alış verişte “Allah’ım, benim maksûdum Sensin ve Senin

rızandır.” der. Yine yapabildiği kadar zikre devam eder. Ama halk içinde haps-i nefes etmeyip yalnız hûş der-dem ile daima “Lâ ilâhe illallah” zikrinin kelimesini kalbinde -kimsenin haberi olmaksızın- yapabildiği kadar uyanık bir şekilde zikretsin. Eğer haps-i nefes ve vukûf-i adedî ile vazifeli değilse tenhâ bir yerde bunu yapsın. Halk içinde ise hûş der-dem kelimesine dikkat ederek zikrine kuvvet verip gayret etmeli ve bunu önemsemelidir. Eğer ism-i celâl ile vazifeliyse bu da aynı şekilde böyledir. Yalnız ism-i celâl’de zikrin sayısı, 101’e kadardır. Fakat nefesine genişlik verip (ism-i celâl zikrinde) sayıyı arttırma hususu da gayretin çokluğuna bağlıdır. Ancak bu mübarek zikirlerin çokluğu değil, sayılarına dikkat etmek önemlidir. Gönle zikrin etkisi, harareti, maddî-mânevî saflık ve uyanıklık lazımdır. Nitekim buyurmuşlardır ki “gaflet ile olan zikirden kalp huzursuzluğu oluşur. Zikirden murat ancak gönül uyanıklığıdır.” Bu ism-i celâl zikri, daha çok bu zikre devam etmek ile kolay olur. Onun sayı bakımından belli bir ölçüsü yoktur. İster nefesin girip çıkmasında Allah isimini kalbine havale eder. İster nefesin girip çıkmasına itibâr etmeyip hemen o yüce ismi, yüceliğini düşünerek gönlüne vursun. Eğer râbîta ile görevliyse, bunu da bahsedilen vasıflarla kalbe bağlamalı ve isteğini o yüzden talep etmelidir.

Reşahât Aynü’l-Hayât’ta bahsedilmiştir ki bir zat ihvandandır birine “şöyle anlıyorum ki sen namazda da rabîta yapıyorsun. Bundan sakınmalısın. Zira bunda şirke düşme ihtimali vardır” demiş. Onun müşidi olan şeyh de kerametinin nuruyla bu durumu anlayıp şöyle cevap vermiştir: “Gariptir ki bir kişi namazda kötü düşüncelerin her çeşidi ve dikkat dağıtıcı hayaller ile namaz kılıyor da şirke düştüğüne hükmedilmiyor. Bir sâlik, Hakk’a ulaştırması açısından vasıta olması itibarıyla Cenâb-ı Hakk’ın esma ve sıfatlarına mazhar olmuş müşidinin sûretini gönülde bağlamasıyla ve bu vesileyle diğer havâtırı zabt etmeye sebep oluyor. Durum böyleyken nasıl olur da ona şirki nisbet edebilirsin” diye uyarılmışlardır.

İkinci Nasîhatim

Fiil, söz, mecazî ve hakikî her ne amel ile başlanırsa başlansın sâlikin öncelikle kötü bir niyeti olmadan ve karşılıksız olarak bu yola girerken doğru, samimi ve güzel niyetli olmalıdır. Bundan sonra bu samimi niyetinin üzerine amellerini, zâhirî ve batınî bütün isteklerini bina ederse hiçbir zararı olmaz. Çünkü kişinin samimiyetine ve niyetine bakılır. Aslında bu bir kemal mertebesi olduğu için kolay bir iş değildir. Fakat taklit ile yapılabilir. Çünkü Allah’ın yardımı ve Allah dostlarının himmetiyle

bu, taklidin sonucunda tahkike ulaşır. Bunun başlangıcında, hileye benzeyen işlerin ve durumların olması, mecazîdir. Buna aldırış edilmemelidir. Çünkü hesapsız ve sonsuz lütufları ve herşeyin sahibi olan Allah'ın izniyle daha sonra doğruya nâil olunur.

Üçüncü Nasîhatim

Bütün meylini ve himmetini muhabbetullahaya yoğunlaştırmalısın. Senin kalben buna yönelmen lazımdır. Onun da oluşmasının temeli, Allah'ın zatına muhabbet beslemendir. Yani senin meyl, alaka ve muhabbetinin esası, zâtî olmalıdır. Muhhebtini onun üzerine inşa etmelisin. Yani dünya talebi, âhiret için çalışma, evlâd ü iyâl alakası ve bunlar gibi şeylerin hepsi, Cenâb-ı Hakk'ın ihsanı ve yardımıyla olur. Yine Allah'ın nasip etmesiyle bunlar Kendi rızasına vesile olur. Özellikle amellerini yerine getirirken her ne dikkatini çekerse ve herhangi bir nesneye meylettiğini hissedersen bu durumlarda nefساني alakaların ve şeytânî niteliklere bağlanmanın olup olmamasına dikkat etmelisin. Buna bağlı kalmayıp bunları, Zâtî muhabetten uzaklaştırmalısın. Bu muhabbet ve alakada başka bir nesnenin ilgisi veya nefساني arzular görülürse bunları düşünmemelidir. Bu öyle olmalıdır ki Zâtî muhabbetten dünyevî ve uhrevî alakaların nasipleri olmasın. Böylece bu işin zâhir ve bâtınına şehvetler ve nefساني arzular yol bulmamalıdır. Her ne kadar normal bir sevgi ve beşerî olan nefساني istekler olsa da mananın surete ve hakikatin mecaza galip gelmesi için buna önem göstermekten uzak durulmamalıdır. Ayrıca onlarla mücadele etme sıkıntılarına da katlanılmalıdır. Bu şekilde olunca artık -üstün gelen kanaate göre- sâlikin kabiliyetinin alınma uygunluk feyzinin yazısı çekilir ve kabiliyetinin alınma da sonsuz ve hiç yok olmayan nokta ulaşır.

Dördüncü Nasîhatim

Kesinlikle söz, fiil ve amellerinde insanların beğenisi, riya, baş olma sevdası, şehvet, fazilet gösterisi ve nefsin aldatmalarından sakınmalısın. Her ne kadar onları bertaraf etmek, savmak ve kaldırmak zor ise de ümitsizliğe düşmeyip Allah dostlarından, Peygamber ve Allah dostlarının ruhaniyetlerine dayanarak yardım niyazında bulunmalısın. Bunu yaparken de gönlünü benlik davasından uzak tutup bütün işlerini onların vasıtasıyla Hakk'ın irâde ve kudretine havâle etmelisin. Eğer bu hal ve zevklerden sana bir nebze ihsan edilirse onu mürşidinden başkasına arzetme düşüncesi olan nefsin kandırmacası ve kötü akıbetlerinden kaçınmalısın ve sırrını

başkalarından muhafaza etmelisin. Zira zevk hali, basit bahanelerle değişir ve malesef bu hal kaybolur. Böyle olunca onu yine başka bir yol ile geri getirmelisin. Zira bunların hepsi nefsin istek ve davalarından kaynaklanır. Nefsin davalarıyla iç âlem harap olur. Zâhirde ise ihvanın ve dostların nefretine sebep olur. Zavallı ve kötü nefis, bunu güzel bir hal ve olgunluğun fazla olduğunu zanneder. Halbuki bu, noksanlık ve boş bir hayaldir.

Beşinci Nasihatim

Toplantı yerlerinde ve meclislerde kendi sözünü tasdik için insanlar ile tartışıp mücadele etmeyesin. Zira bu yolun (Nakşibendiliğin) gönüllüleri daima zikrullah ile diri ve nurlu olmalıdır. Kişi tartışarak gönlünü öldürür. Enâniyet karanlıklarıyla ve öfkeyle beden şehrinin ve gönül hazinesini yağma ve talan eder. Sözlerinin doğru olduğuna inandırma ve konuşmalarında üstün geleme davasına düşüp kabul edilmeyen ve asılsız dayanaklarla sözü kötüye kullanır. Bundan dolayı nefrete sebep olan sonuçlara, insanların ayıplamasına, reddedilmeye ve Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden mahrum olmaya sebep olur. Eğer gerçekten sözleri doğruysa o zaman bir miktar meramının anlaşılması için konuşmasında sakınca yoktur. Red olunup kabul olunmayacağı bilindiği için böyle deriz ve böyle olduğuna şüphem de yoktur. Karşısındaki kişi görüşünde ısrar etse ve kendisi haklı olsa bile “muhtemeldir ki öyle ola” deyip sükût etmelidir. Nitekim tâkatlar kesilinceye kadar tartışmayla gönlün harap olmasında nice sakıncalar vardır. Bu tecrübeyle sabittir. Hele bu ihvan ve dostlar ile böyle olursa, mânevî soğukluk kaçınılmazdır. Bilgiçlik tasalayan kişi, insanların nezdinde kınanma ve nefret edilmeye meşhur olur. Yine malumdur ki sen yenilmeye razı olmadığın gibi başkası da yenilmeyi istemez. Ama zaruretten dolayı sükût edilmelidir. Faydasız ve boş konuşmakla gönlünü harap etmen ahmaklıktır. Fakat kelamın hak olsa da duyanın kabulü şarttır. Çünkü kabule yakın olmayacaksa vazgeçilmelidir.

Altıncı Nasihatim

Asla herhangi bir şekilde büyük günahlardan olan yalan ve hileye düşmemelisin. Yalancılık elbette günahkâr, dolandırıcı ve sahtekar olmayı gerektirir. İşte bunlar ve bunlar gibi nice kötü vasıflar reddolunan yalanın altında bulunan detaylardır. Bunlardan Allah Teâlâ'ya sığınırız. Çünkü bu öyle bir iptiladır ki, beşeriyet ibtilalarının hiçbirisi yalana denk olmaz. Her kim buna mübtela olursa ondan

kurtulması zordur. Gençlik dönemindeki tuzaklara kapılıp yalancılıkta ustalaşmış birinden doğru söz söylemesini beklemek boş bir ümittir. Zira kötü amel ve filleri herkesçe bilinir ve bu yaptığı çirkin şeyleri de reddedilir. Ama yalan ise, meçhuldür. Gerçi kesretten şuhûd mertebesine düşmüştür ve bundan habersizdir. İnsanların yanında da meşhûrdur ve herkesçe bilinir. Bazen kendisi de halkın onun hakkındaki düşünceleri farkeder. Durum böyleyken yine de vazgeçip diline hâkim olamaz. Bundan Allah Teâlâ'ya sığınırız. Ne yazık ki bazı kimseler insanların sözlerine ihtiyatlı davranmayıp hemen inanıyorlar. Belki halkın içinde doğru sözlü olarak bilinen bir kişinin de yalan söyleme ihtimali olabilir. Bunda bile ihtiyat önemlidir. Hak dergâhında olan halini bu şekilde kıyas etsin. Akıllı olan böyle boş ve faydasız nesnelere, Hakk'ın ve halkın kabul etmediği şeylerden de uzak olur. Böyle yapmak, ezeli kabiliyetin ortaya çıkmasını gerektiren bir karakter haline gelir. Yoksa bundan başka şey değildir. Bunu böyle anlamalısın.

Yedinci Nasihatim

Zenginlikle ve servetle kendini halktan üstün görmemelisin veya fakirlik ve yoklukla zillet sergileyip aşırıya kaçmamalısın. Zira her ikisi de nefrete sebep olur. Eğer varlıklı oluşunla insalara gösterişte bulunursan bu herkesçe bilinen ayıp bir durumdur. Bu da insanların haset ve nefretine sebep olur. Muhâliflerin şöyle dursun, samimi olduğun kişilerde de gizliden gizliye bir kıskançlık oluşur. Nitekim fakirlerin zenginlere daima nefret ve düşmanlık beslemeleri, yalnızca hasetten kaynaklanır. Eğer kardeşin üzerine servetin fazla olması yönüyle üstünlüğün varsa haset etmemesi güzel olur. Oysa bunun aksi ise ancak nefsin bencilliğinden ve düşmanca bir husumetten ileri gelmektedir. Kendine hâkim olmak ve servet ile övünmemek saadetin, insanların kabulü ve Cenâb-ı Hakk'ın dergâhında makbul olmanın nişanıdır. Fakirliği izhar etmek de zillet ve insanların nefretine sebep olduğu için bu, kişinin kendisine gizlice dikkat çekmesidir. Bu bulaşıcı bir günah hastalığıdır. Bunların ikisinde orta yolu tutmakla hayat devam edilmelidir. Ne zenginlikle izzet, ne de fakirlikle zillet gösterisinde bulunulmamalıdır.

Sekizinci Nasihatim

Zâhir ve bâtınında kendine edebi rehber edinmeli, edebe dikkat etmediğin zamanlar için pişmanlık duymalı ve zararını da düşünmelisin. Özellikle şeriâtın edepleri olan emir ve nehiylere ve Peygamber Efendimiz'in mübarek sünnetine uymalısın. Her

halukarda gücün yettiği kadar şeriâtın hükümlerini yerine getirmek ile tarikarta girmelisin. Bundan sonra tarikatın inceliklerini ve edeplerinin hükümlerini yerine getirmelisin. Toplantı yerlerinde ve meclislerde de hükümlerin âdâbını araştırıp bunlara dikkat etmelisin. Zira “*Baba ile annenin terbiye etmediğini, gece ve gündüz (zaman) terbiye eder*” demişlerdir. Yine buyurmuşlardır ki “*Sultâna (büyüklerle) hizmet, sülûkun yarısıdır.*” Nitekim önderlerin ve büyüklerin bulunduğu yerlerde ve meclislerde takınılacak tutum, daima zâhirî edep üzere olunmalıdır. Çünkü zâhirî edep, kişiye bâtinî edep disiplinini sağlar. Edebe dikkat etmeye, “sülûkun yarısıdır” demişlerdir. Hiç bir topluluk/cemaat ve saf yoktur ki edebe riâyet etmemiş olsun. Hatta Hazret-i Âdem [salavâtullahi alâ nebiiyinâ ve aleyhi], “*Ey Rabbimiz! Kendimize zulmettik...*”⁴⁷² şerefli söz ile edebe riâyet ederek Allah Teâlâ’nın rahmetine mazhar olmuştur. Şeytan [aleyhillâne] ise edebe riâyet etmeyip kibirlendiği için lanete uğramış ve sapıklığa düşmüştür.

Edebi uzunca anlatmak, bu deftere sığmaz. Usûl ve detaylarının sonu yoktur. Zira avamın edebi bir çeşittir. Yolun başında(mübtedî), yolun ortasında(mutavassıt) ve yolun sonunda(müntehî) olanların ise uyacakları edepler çoktur. İşte bu konuda bizim anlattığımız şey, ıstılahta ele alınan edeptir. Kime hangi edep lazımsa o edebe giden yol bulunmaktadır. Fakat dervişe lâzım olan edep, **Usûl-i Vusûl** isimli kitapta açıklanmıştır. İsteyen arayıp bulur ve onunla amel edip, edeplenir.

Dokuzuncu Nasîhatim

Sâlik, çok konuşmaktan dilini tutmalı, insanların ayıplarını görmezden gelmeli ve insanları kınama konusunda dilini korumalıdır. Zira çok konuşmak, tartışmayı ve yalanı meydana getirir. Kınanmaya ve çoğu mecliste kovulmaya sebep olur. Çok konuşma hastalığına kapılanların hataları ve tutarsız konuşmaları baskın olduğundan başka zâhirî ve bâtinî zararları, dikkatli olanlara aşikâr olur. Ayıpları görenlerin elde ettikleri şey, mahrumiyet ve kınanmadır. Bunun temelinde yatan şey ise kin ve hasettir. Bu öyle bir şeydir ki, kişinin kendisinde ortaya çıkar. Onu başkasında görüp ibret almalıdır ve kendisini o fiilden koruması gerekir. Yoksa onu saklayıp insanları kötümeye vesîle kılmak değildir. Dünya ve ahirette asla faydası olmayıp, her iki dünyada zarar ve ziyanları çoktur. Eğer onu işiten kişi, fakir ise kalbinin kırılmasına, zengin ise düşmanlığına sebep olur. Ayıplanmaya sebep olan bu şeyleri sen halkta

---

⁴⁷² el-A’râf 7/23.

gözlemlersin, peki bunlar sende de yok mudur? Gerçekten bunlar yoksa sende başka kusurlar olabilir. Çünkü insan, kusursuz değildir. İnsanların seni dahi kötü olarak bilmeleri mümkündür. Nitekim “*Kim başkasını dahl eder (ayıplar) ise, aynı şey onun da başına gelir.*” denilmiştir.

Onuncu Nasihatim

Eğer avamdan isen asla tarikat ehlini ve meşâyihî fakirlikle kınayıp eleştirmeye kalkışma ve bunları da söyleme. Eğer tarikat ehliysen, tarikatlar arası ihtilafları gündeme getirme, başka tarikatları ve durumlarını eleştirme. Zâhir ulemâsını da “Onlar ehl-i zâhirdir, mârifet ve hakikatten yoksundurlar ve tarikatı inkâr ederler diye ayıplama. Onlara küçümseyici sözler söylemekten çekinmelisin ve onlarla münakaşaya girmemelisin

Aynı şekilde avâmı ve cahilleri küçümsemeyip onlara merhamet etmelisin. Zenginlere haddinden fazla kötü gözle bakma. Onlara gerektiği kadar hürmet et. Zira onlarda insanların bilmediği gizli bir yetenek olmasaydı, Cenâb-ı Hak onlara varlık ve bolluk içinde rahat ve kolay yaşamayı ihsan etmezdi. Ayrıca onlarda, Cenâb-ı Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinin lutfettiği farklı nitelikler vardır. Yani zenginlerde bulunan vasıflar, Allah Teâlâ'nın “nîmet veren, ihsan eden” ve zenginliğe işaret eden diğer sıfatlarından ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla onlar daha çok ilâhî vasıflar ile nitelendikleri için onlara saygı duymak gerekir.

Ama “*Her kim malından dolayı zerngini yüceltirse, dînin üçte ikisi gider.*”⁴⁷³ hadîs-i şerîfi, zengine ikram etmemeyi ifade etmez. Bu, sadece zenginliğinden ötürü ikram etmesi ve zenginin nail olduğu rabbanî vasıflarla nitelendiği şeylerden gafil olması durumunu ifade eder. Yani sadece zengin olmasından dolayı ikrâm ederse, o zaman üç özelliğin ikisinden gafil olur. Sadece bir özelliğine ikram ettiği iki husus içindir. Böylece dîninden iki özelliği gidip ikram ettiği bir özellik için bir özelliği kalmış olur. En doğrusunu Allah'tır.

Meselelerin hakikatini bilme seviyesine erişen ariflerin sultanı Muhammed b. Muhammed Bahâuddîn [Allah ruhunu nurlandırısın] Şerhü'l-Esmâi'l-Hüsna kitabında şöyle demiştir: “Var olan herşeyde hayır vardır. Hisseye bakmak, bakışın hissesindedir. Nitekim Rasûlullah [aleyhisselam] “Her kim zenginliğinden dolayı

⁴⁷³ Beyhâkî, Şuâb, C.7, 213; Aclûnî, C.2, 232.

zengini yüceltirse, dîninin üçte ikisi gider.”⁴⁷⁴ Bundan ehl-i zâhirin anladığı gibi mutlak olarak zengine ikram yapılmasının neyh edildiğini anlama. Doğru olan bakış ve inanca göre, bu mesele özel olup, umûm olmamasıdır. Doğru olan, zenginliğin ilâhî bir vasıf olup hakîkî mevsûftan gelen mazhariyetin gölgesi olduğuna inanmaktır. Bu mazhariyet, bir ikrâmdır veya zenginlik, ilâhî vasfın kendisinde ortaya çıktığı şekildedir. İkrâm, üç şey ile ilgilidir: İlâhî vasfın ikramı, hakîkî mevsûf ikrâmı ve mazharın ikramı. “Her kim malından dolayı zengini yüceltirse” yani her kim ilâhî bir vasıf olarak zenginliği verenden gâfil olup gölgenin görünüşünü kişinin zengin olmasına izâfe ederse, ilk iki şeyi ihmâl etmiş olur. Böylece dininden ve vacip olan inancından üçte ikisini ihmâl edip geriye üçte biri kalmış olur. “Zenginliğinden dolayı” sözüyle de zenginliğin takyîdine (şarta bağlanmasına) işaret etmiştir. Efendimiz’in “dînin üçte ikisi gider” ifâdesinde de bu söylediklerimiz dışında başka bir yönü yoktur. Yoksa zikrettiğimiz, Allah’ın iki ilâhî vasfı olan ince işaretler, ehl-i zâhirin ihtiyatsızlıkları ve takyîd edilenleri zâyî edip anlamamalarından dolayı değildir. Bunların hepsi, Allah’ın vasıflarından bir vasıftır. Her nerede zuhûr ederse, onda ilâhî bir vasfın zuhûrunun olması bakımından ikrâmının görünmesi gerekli olur.” Burada sözleri bitmiş oldu. Allah onların sırrını aziz ve mübârek etsin.

Bu mana gâyet açıktır. Zenginlik, Allah’ın vergisidir. Bu, zenginin kusurlu olmasını göstermez. Sırf zenginliğinden dolayı zengine ikram etmek yasak olsaydı, zenginlik ayıp sayılan şeylerden olurdu. Tam aksine bu, ilâhî bir vasıf ve faziletli bir durumdur. Bunun dışında peygamberlerin büyükleri [aleyhimüsselam] ve Allah Teâlâ bazı büyük Allah dostlarını [kuddise sırruhümü’l-azîz] iki cihanın saltanatı ve zenginliğiyle yüceltmıştır. Bu mana da yukarıda zikredilen durum gibidir. Bu meselenin incelenmesinin ve açıklanmasının sonu yoktur. Anlatılanların ayrıntılarını doğrulaman mümkün değilse de özet olarak anlatılanı tasdik etmen uygun olur.

Şu da tarikat ve tasavvufa aykırıdır: Kendi tarikatını övüp başka tarikatleri kötölemek noksanlıktır. Zira hepsinin maksadı ve hedefi birdir. Bütün ehl-i tarikat, hakiki Kâbe’nin yolcularıdır. Her biri bulunduğu yerden imkânları oranında ve kabiliyetleri el verdiği sürece azmedip maksada ulaşmaya çalışmışlardır. Yani hepsi bir maksat için yetenekleri neye uygunsa o nisbette muratlarına ve hedeflerine ermişlerdir. Mürşid olanlar, saadet suyunu aynı kaynaktan içmişler ve yine kabiliyetleri kadar feyizlenip kendilerine uygun bir yol ve yöntem belirlemişlerdir.

---

⁴⁷⁴ A.g.e.

Taliplerin kendi tarikatlerinin en güzel yol olduğunu söyleyip diğerlerini ötelemeleri ve bu konuda ayrılıklara sebep olmaları, kabalıktır. Bu şekilde başkası yüzünden bu yola karşı şüphe tehlikesi meydana gelir. Bunu iyi anlamalısın.

Zâhir ulâmasına “tarikatten ve hakikatten anlamazlar ve tarikatı inkâr ederler” diye onlara kötü zan beslemekten kaçınmalısın. Çünkü âlemin nizamı ve insanların rahata kavuşmaları onlar vesilesiyle olur. Bütün dünya işlerinin yoluna girmesi ve düzelmesi onların gayret ve mücadeleleri sayesinde olur. Bu, İslam diniyle şereflenip sonra tarikat saadeti ve marifetiyle şeref kazanmamız, onların Peygamberimiz Ahmed [aleyhisselam]’ın yoluna uyup dikkat etmeleri ve önem vermelerinden kaynaklanan bir manadır.

Tarikatın sırlarından ve hakikatten habersiz olup büyük şeyhlerin varlık ve benlik davasından geçtikleri durumlarını, mânevî sarhoşlukla ilgili ve bunlardan dolayı yorumlanması gereken bazı hallerinden kaynaklı söyledikleri sözlerini, şeriâta tatbik etmeyerek eleştirip kabul etmeyebilirler. Bu durumda ayak diretmiyorlar, nefislerine uymayıp baş olma sevdasını gütmüyorlarsa o zaman yine de hoş karşılamak ve mazur görmek gerekir. Nitekim eğer onlar şeriâta tam olarak dikkat edip önemsemezlerse yalancı, ikiyüzlü ve zorba kişiler dünyayı zamanla sapıklıklarıyla bozmaları kaçınılmaz olur. Buna itibar etmemek de faydasızdır.

Aynı şekilde avam ve cahiller için “bilmezler ve gafil kimselerdir” deyerek onlara hakaret nazarıyla bakma. Nitekim onların da kabiliyetleri, Alîm ve Hakîm olan Cenâb-ı Hakk’ın takdir etmesiyle böyle olduğunu düşünmek gerekir. O’nun hikmeti gereği böyle olmuştur. Belki onlarda, bizde olmayan nice yetenekler vardır ki sende olmayabilir. Çünkü herşeyin aslı Allah katında gizlidir. Doğru olan bakış açısı, herkese aynı gözle bakıp kimseyi kendinden daha aşağı görmemek ve bilmemektir. Zira Cenâb-ı Hakk, şekil ve amellere değil, güzel ve samimi niyetlere ve kalplere nazar eder.

Fakirlere saygı gösterip ikram etmek herkese lazım olan bir davranıştır. İster kötü kimseler olsun ister gerçekten muhtaç olsun farketmez. Fakirin ihtiyacı olan şeyi, imakanın el verdiği kadar gidermelisin. Bu ihtiyaçları yerine getirmek ve sıkıntıları gidermek, dünya ve ahirette saadete ve ilâhî lütuflara kavuşturan nadir şeylerdendir. Fakat bu mesele yani fakir ve muhtaçlara destek olmak şerefiyle müşerref olan kişilere gerekli olan şey, verdiğiyle övünmemeli ve yaptığı iyilikleri onların başına

kakmamalıdır. Hizmet ve yardımın edeplerine dikkat ederek kendisini korumalıdır. Yine fakirlere yardım etmekle kendisinde bir üstünlük olduğunu düşünmeyip, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bunları ihsan etmekle fakir ve muhtaçlara yardım etmede başarılı olabildiğini düşünmeli ve bunun için Allah'a şükretmelidir. Zira öyle zengin ve imkân sahibi kimseler vardır ki, hiç kimseye faydası dokunmaz, yardım etme saadetinden mahrumdurlar ve bunda muvaffak da olmamışlardır. Yine nice zayıf ve ihtiyaç sahibi kimseler de vardır ki, Allah Teâlâ, onlara genişlik verir ve ihsanda bulunur. Bu ilâhî yardımla onlar yücelir ve büyük saadetlere nail olurlar.

Onbirinci Nasîhatim

İnsanlara alaycı gözle bakma, aşırı iltifat etme, saygı göstermelerine de çok istekli olma ve onlara art niyetle bakma. Nitekim her yerde nice ikiyüzlü ve dalkavukluk yapanlar vardır ki onlar, alaycı ve gösteriş dolu sohbetleriyle türlü türlü felaketleri üzerlerine çekerler. Herkesin mertebesine göre ikiyüzlülüğü ve riyakârlığı vardır. İnsanlara karşı yapılan aşırı iltifat gibi şeylerde riya kaçınılmazdır. Bunu akıllı olanlar farkeder. Şayet görünüşte bunun zararı yoksa da kişinin içinde gösterişte bulunma isteği şüphesiz mevcuttur. Bu zamanla nefsin ahmaklığına sebep olur. Bundan dolayı bu duruma(tuzaklara) aldırış etmeyen sâlik, derecesinin düşmesine sebep olur ve böylece büyük bir tehlikeye düşmüş olur. Bunlar gibi zararların çok olması da ahmaklıktan kaynaklanır. Bizim sû-i zan dediğimiz şey ise dikkatli olmak ve çokça uyanık olmak anlamına gelir. Nitekim Hazret-i Mevlânâ [kaddesallahu sırrahü'l-azîz] hazretleri Mesnevî isimli kitabında şöyle buyurmuştur:

Bâz guftî hezm sû-i zenni tüst

Her ki bed zenni nist key mâned dürüst

[Yine dönüp diyordu ki: “Bu kötü zanna düşmek de ihtiyatkârlıktır. Bilmediklerine karşı sû-i zan etmeyen kimse nasıl emin kalabilir?”]⁴⁷⁵

Zan ki muhlis heter bâşed zi dâm

Tâ zi hûd hâlis negerded û temâm

⁴⁷⁵ Tâhirü'l-Mevlevî, *Mevlânâ Mesnevî Şerhi*, (İstanbul: Şamil Yayınları, ts.), C.4, B.4218, S.86.

[Çünkü ihlâs sahibi bir kul, kendisinden tamamıyla hâlî ve hâlîs olmadıkça, yani irâdesini irâde-i Hak'ta kâmilen fânî kılmayınca tuzaklara düşme tehlikesindedir.]⁴⁷⁶

Kınanmış olan sû-i zann malumdur. Nitekim bu konu hakkında şöyle buyurulmuştur: “Mü'minin durumunu iyiye hamletmek, iyiliktir.” Ama bizim açıklamış olduğumuz sû-i zannı, dikkatli olan kimseler bilir. Bunun detayına girmek, lafı uzatmak olur.

On İkinci Nasihatim

Tanımadığın ve hakkında kanaatin olmayan kimseye sırrını anlatmamalısın. Vali, zabita ve devlet büyükleri hakkında ileri geri konuşmamalı ve onların işlerine karışmamalısın. Eğer sen kendi sırrını korumayıp sevdiğin kişiye bile sırrını açarsan onun da sevdiği dostları vardır. O da bunu onlara söyler. Yani seven sevdiğine aktarır. Nitekim Hazret-i Alî [kerramallahu vech] “*Sırrın senin esirindir. İzhar edersen sen onun esiri olursun.*” buyurmuşlardır. Sırrını ifşa edip anlattığın zaman durumla alakası olmayan dostlar bile bunu korumayıp ifşa ederler. Her ne kadar kişi sırrını dostuna anlatırken gönlü rahat olsa da bazısı için sırrı anlatma konusunda daha çok endişe ve şüphe söz konusu olur. Bunu iyi idrak etmelisin.

Vali, zabita ve diğer devlet büyükleri hakkında dilini tutmalı, vazifen olmayan şeyler hakkında ve yerli yersiz konuşmamalısın. Her konuda da konuşmayı kendine adet edinmemelisin. Zira bunlar boş yere büyük sıkıntılara düşmeye sebeptir. Gezdiğin ve yürüdüğün yerlerde gördüğün ve işittiğin sözleri söylemen son derece kötüdür. Çünkü mecliste söylenenleri nakledenlerin çoğusu kınananır. Ayrıca bir sözün aslını araştırmadan konuşmamalısın. Eğer söylenmesi gereken bir şeyse, o zaman çok dikkatli ve tamamen doğru olmadığı düşüncesiyle ifade et. Böyle yaparsan daha sonra söylenene aykırı bir durum çıkarsa o zaman mahcup olmamış olursun. Herkesin yardımcısı, herkese yardım eden Allah Teâlâ'dır.

Hatırlatmalar

Az söyle, az ye, az uyu, karşı cins ile ülfet etme. Bilmediğin kelamı söyleme. Çağırılmadığın yere gitme. Büyüklere hürmet eyle. Küçüklere merhamet et. Yaşıtınla kaynaşmaya çalış. Devlet büyüklerine yakınlaşma. Âlimlerin meclisine rağbet et. Meşâyihın gönlüne gir. Sana kötülük yapana iyilik ile karşılık ver. İyilik edenin

---

⁴⁷⁶ A.g.e., B.5272, S.426.

sözcüsü ol. Herkes hakkında iyi düşün. Soru sorma, ümîd etme, reddetme. Öfkelenildiğinde iyi düşün öyle hareket et. Affı kendine adet edin. İhsan ve yardımın daim olsun. Fakir ve garipleri doyur ve giydir. İyiliklerini çoğalt. Çok gülme ve çok şaka yapma. Yaptığın iyiliği söyleme. İstişaresiz bir iş yapma. Münasip görülene muhalefet etme. Birbirleriyle tartışanların meclisine gitme. Emânete hıyanet etme. Zalime yardım etme. Hâkimlerim ve zabıtalardan meclisine her zaman gitme. Riya ile amel etme. Baş olma davasını gütme. Cahillerin sözlerine kulak asma. Şeriâtı kendine kale eyle. Tarikat teklifini kabul et. Hakikat sırrında huzuru bul. Dünya ve âhiret konusunda Hak'tan başkasını kendine haram et. Her ne kadar nasîhat etmek kolay olsa da nasihati alıp kabul etmek kolay değildir. Nitekim “tamamı anlaşılmayan şeyin, hepsi terkedilmez.” sözü gereğince mümkün olduğu kadar bunların bazısı yapılmazsa bile belki bazısıyla amel edilir.

Rubâî:

Gerçi kim pend-i gam hacir ile yâ nidem ben
Râh-ı vaslı sana gösterdim âyâ mûnis-i cân
Olmadımsa ben eğer vâsıl-ı maksûd nola
Evvela kim sen evlâsın lâyıık-ı vaslı cânân

Kıta:

Yâ Râb dilimi zikrin ile güyân et
Cân-ı mülkümü dîdârınla ihyâ et
Verdin bize bir sırrı ma'ânî kereminden
Cân-ı dîdesin aç lütfun ile bünyâ et

Allah'ın selamı Efendimiz ve Nebîmiz Muhammed'e, onun âlîne ve ashâbına olsun. Büyük velilerin yolunu tarif eden bu kitabın bitmesinden dolayı da Allah'a hamd ve şükürler olsun.

Hicri 1227 senesinde Mollazâde Şeyhî Süleyman'ın eliyle Hâcegân kitabının yazımı başlangıcı Şabân ayının ortasında oldu ve Ramazan ayının başında da bitmiş oldu.

4.2. Etvâr-ı Hâcegân

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Hazret-i Muhammed'e, onun âline ve bütün ashâbına salât ü selam olsun.

Bundan sonra:

Ey Gaffâr olan Allah yolunun yolcusu ve O yüce Zât'a gönlü bağlı olan âşık! Bilindiği üzere Hakk'a giden yollar yaratılmışların nefesleri sayısındadır. Haberde nakledildiğine göre “Allah'a giden yollar, mahlûkâtın sayısı kadardır.”⁴⁷⁷ Yaratılmışların nefeslerinin zikredilmesi çokluğu ifade eder. Yani Hakk Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerine giden yollar sonsuzdur. “Ondan geldik ve yine Ona döneceğiz.”⁴⁷⁸ âyeti gereğince yakın, uzak, eğri, doğru ve var olan her şey yine O'na dönecektir. Dolayısıyla bunda kastedilen asıl şey, yolun yakın ve doğru olmasıdır. Bu şekilde dosdoğru, ihsanı çok, yanlış ve hatadan emin, Kur'ân ve sünnete uygun olan bir yoldur. Yolların yakını ve en doğru olanı, bu yüce yoldur ki anlatılmaya ve açıklanmaya ihtiyacı yoktur. Bu yüce yol içerisinde en yakın ve en doğru olanı, Nakşibendî tarikatıdır. Bunun en yakın ve doğru oluşu mürüvvet ehli, Hakka ve adâlete uygun davranan kimselerin katında tartışmasız olarak bilinmektedir. Bizim diğer tarikatlardaki kardeşlerimizden beklentimiz, bu hususta fakîrin(benim) bu ifadelerimi görüp gönülleri kırılmasın. Zira malum olduğu üzere dört mezhep gibi herkesin bağlı olduğu yolu övmesi hoş karşılanır.

Yine bilindiği gibi müstedîr seyir (daire şeklindeki sülûk)⁴⁷⁹ dedikleri, bu yüce yoldur. Zira bu tarikatın seyr ü sülûku, şekil ve lisan ile değil, kalp ve mânevîyatladır. Onlar baş olma sevdasından uzak, pervane gibi dönen ve yüzleri Allah'ın nuruyla parlayan kimselerdir. Onlar belki kendi varlıklarından geçme halini çokça yaşamaya çalışırlar. Onların gönülleri Hakk'ın zikri ve fikriyle mamurdur. Zikir, gayret ve sülûkleri halkın gözünden, riyadan ve şöhretten uzaktır. Hâsılı

---

⁴⁷⁷ Halk arasında her ne kadar hadis olarak ifade ediliyorsa da yapılan araştırmalar neticesinde kaynağına ulaşılamamıştır. Bu söz daha çok kelâm-ı kibâr olarak kabul edilmiştir.

⁴⁷⁸ el-Bakara 2/156.

⁴⁷⁹ Süleyman Şeyhî Efendi, Medâr-ı Sâlikân'da *seyr-i müstedîre* değinmektedir. Ona göre seyr-i müstedîr, istenen şeyi, kendi dâiresinin dışında aramaktır. Bkz. Medâr-ı Sâlikân vr. 47a.

onların bütün usûlleri ve bunların detayları olan çok kıymetli hususları içermekte olup, bunların açıklamaları eserlerimizin büyük bir kısmında açıklanmıştır. Bu risâleden maksadımız, sadece Nakşibendî tarikatının merasimlerini, hallerini, ince manalarını, hacimli eserlerinde mevcut olan ıstılâhlarını kısa ve anlaşılır bir şekilde bir araya getirmektir. Bu vesileyle bu ilme ulaşmak ve bunları yaşamak isteyenlere bir kolaylık olmuş olur. Bu fakîre de hayır duâda bulunmalarını temenni ederiz. Tevfik, Mevlâmız Cenâb-ı Hak'tandır. O ne güzel yardımcıdır.

Bilinmelidir ki, yolların en hayırlısı olan bu tarikata talip olan kardeşlere lazım olan ilk şey, bütün günahlardan ve Allah'ın yasakladığı her şeyden tövbe ve istiğfar etmelidir. Zâhirî, bâtinî, şeklî ve mânevî olan şeyleri can-ı gönülden ve samimi bir niyetle zâhirde terk edip iç dünyalarında bunları düşünmemeye gayret etmeli ve bunu gönlüne yerleştirmelidir. Bunun devamı ve kararlılığı için intisap edeceği erenlerin silsilesinden himmet ve himaye talep etmelidir. Bundan sonra güzelce abdest alıp şeyhinin emrini yerine getirmeli ve dediklerini yapmalıdır. “Allah’a yönelin”⁴⁸⁰ ve “O’na yaklaşımaya vesîle arayın.”⁴⁸¹ âyetleri gereğince rehber kabul ettiği ve kendisini vesile kıldığı mürşidinin rızasını kazanmaya dikkat etmeli ve buna önem göstermelidir. Şeyhin mizaç ve meşrebini düşünmeli ve bu yolla onu gönlünde tutmaya gayret etmelidir. Söz ve fiillerinde şeyhinden uzak kalmaya sebep olacak bir nesne meydana gelmemelidir. Eğer mürşidinin gönlü kibrî-i ahmer⁴⁸² mertebesine erişmiş ise bu yol ile maksuda çabuk ulaşır. Eğer o mertebeleri anlayamazsa yine bahsi geçen şeyleri terk etmeyip kendi gönlünün bekçisi olsun. Gerçi gönle gelen düşüncelerden kurtulmak kolay değildir. Fakat bu yüce yolun pazarı gönül ile olduğundan boş hayal ve hâtıralar ile gönlün zikrini ve fikrini karıştırmak, zikrin saflığı ile tesirini yok eder. Bundan dolayı kalpte kasvet oluşup zikirten asla bir fayda hâsıl olmaz. Beyit:

Ağacın yemişleridir kemâli

Yemiş vermezse ondadır zevâli

---

⁴⁸⁰ ez-Zümer 39/54.

⁴⁸¹ el-Mâide 5/35.

⁴⁸² Kibrî-i Ahmer: Mânevî kemalde en yüksek dereceye yükseldiği için iksir gibi olan nazarıyla insanı kötülükten iyiliğe ve küfürden îmâna çevirebilen, nâdir bulunan ulu velî.

Gönül ağacının yemişi zikirdir. Bozuk düşüncelerle zikrin meyvesi olmaz. Bu, insanın yemesine elverişli olmayan yaban ağacın meyvesine benzer.

Zikrin Durumları

Nakşibendî tarikatı sâliklerinin tavırları üçtür. Biri kelime-i şehâdet, biri ism-i celâl ve birisi de râbitadır. Birinci tavır, nefy ü isbâttır. Sâlikin bu mübarek zikirle telkîn edilmesi sadece “lâ ilâhe illallah” demesidir. Ya da “lâ ilâhe illallah “Muhammedü’r-rasûlullah” demesidir. Zira bazı büyük zatlar, sadece kelime-i tevhîdi telkîn eder ve sâliki onunla görevlendirirler. Bazısı da Muhammedü’r-rasûlullah ibaresiyle de vazifelidir. Fakat çoğunluğu sadece nefy ü isbâtı telkîn ederler. Nefy ü isbâta değişik uygulamalar varsa da uygun ve doğru olanı, “lâ” kelimesini yukarı tarafa götürmek ve “ilâhe” kelimesini sağ tarafına vurmaktır. Sol tarafta akciğerin orta tarafında saklı olan ve isbâtın yeri olan sağ tarafa “illallah” kelimesini vurmaktır. İşte bunun tariki budur. Bunun tekrarı ve çoğaltılması sâlikin gayret ve muhabbetine bağlıdır. Neticesi de kötü fikirlerden ve zararlı havâtırdan uzak bir şekilde buna devam etmeye ve tam bir muhabbete bağlıdır. İkincisi ism-i celâldir. Bunda tertip yoktur. Allah ism-i şerîfini gönle vurmaktır. Ama bunda da gönlü başka düşüncelerden ve mâsivâdan temizleme ve saf hâle getirme hususunda iyi bir dikkat gerekir. Üçüncüsü râbita usûlüdür. Bunda konuda da çok söz söylenmiştir. Onları açıklamak uzun sürer. Biz ise kısa ve özlü olarak hepsini kapsayıcı olmasını ve uygun olanların da akılda tutulmasının kolay olmasını istedik. Bunlar, eserlerimizin ve Nakşibendî risâlelerinin büyük bir kısmında açıklanıp yazılmıştır. Râbita olarak ele alınan tavır, sâlikin mürşidinin sûretini karşısına getirip ona yönelmesidir. O çehreden istediği şeyi talep etmesidir. Buna murâkabe ve tevveccüh de derler. Murâkabe ve tevveccühün yerine göre başka manaları da vardır. Onun da açıklanması uzun sürer. Bu kâideyi, Muahmmmed Bahâuddîn el-Buhârî [kuddise sırruhü'l-azîz] hazretleri koymuşlardır. Şöyle ki zikre bedel râbitayı seçmişlerdir. Bu, Allah’a yakınlık yolu ve muhabbet tavrıdır. Bunun şartı, nefy ü isbât ve ism-i celâl’de açıklandığı gibi gönlü, bütün fikir ve havâtırdan temizleyip şeyhinin nakşını yani sûretini kalbine bağlamaktır. Sanki mürşidinin karşısında oturmuş, iki kaşları arasına nazar edip gönlünden maksadının ve isteğinin gerçekleşmesini arzulamaktır. Yani râbita muradına kavuşmayı talep etmek, buna kavuşmayı beklemek ve rabbânî feyizlerin ortaya çıkması için yönelmekten ibarettir.

Bu üç tavrın yolu şöyledir: Bir yerde abdestli olarak kıbleye karşı bağdaş ya da dizleri üzerine oturur. İsterse ellerini tahiyatta oturduğu gibi dizleri üzerine koyar. İster kıyamda durur gibi ellerini birbiri üstüne koyup gözlerini ve ağzını kapayıp dilini damağına yapıştırır. Dişlerini de birbiri üstüne koyup kelime-i tevhîd ile “lâ”yı yukarı tarafa yani baş aşırı nefy eder ve “ilâhe”yi sol memesine götürür. “İllallah” kelimesi ile -ki hepsinden kastedilen Allah ve illallah’tır- sol memesine vurur. İşte bu minval üzere iç âlemin saflığı ile zikre devam etmektir. Mümkünse sayı da lazım değildir. Zikreden sâlik, zikre devam ederek gönül ve aklıyla zikrin anlamını düşünmekle zikri çoğaltması gerekir. Eğer yaptığı zikir, ism-i celâl ise bu da aynı şekilde hemen “Allah” yüce ismini sol memenin tahtında çam kozalağı şeklindeki kırmızı bir et parçası olan ve gönül dedikleri kalbe vurmalıdır. Şöyle ki aklını, fikrini, zihnini ve idrakini toplayıp uyanıklık ile başka fikirlere ve faydasız düşüncelere yol ve ruhsat vermeyerek zikir etmesidir. Bunun şartı da zikir esnasında zikrettiği ismin müsemâmını düşünmesidir. Bu konunun da esasları ve bunların detayları çoktur. Yolun başındaki tâlibe tembellik gelip yaptığı zikre zarar gelmesin diye konuyu uzatmamak için açıklamay gereği duymadık. Zikirde hangi konumdaysa onu icrâ edip yerine getireceği amelinde de zorluk oluşmasın. Eğer sâdik sâlik, yapılması istenen zikir ile amel etme ve onu yerine getirme konusunda muvaffak olma saadetiyle müşerref olursa Hak yolcuları olan erenler, onu ihtiyacı olan tavrı, usûl ve esaslara Allah’ın izniyle ulaştırırlar. Mülkün gerçek sahibi ve ihsanı bol olan Allah’ın izniyle. Ve üçüncüsü de râbitadır. Râbita da yukarıda izah edildiği şekilde zikre bedel olarak seçilmiştir. Bu da aynı şekilde gözlerini yumarak şeyhinin sûretini karşısına getirip iki ebrûları yani kaşları arasında sanki nazarını ona bağlayıp kalbinde bu sûreti bağlamaktır. Böylece mürşidin nakşını gönlünde bağlayıp, kapalı ve gerçekleşmeyen işlerinin açılmasına ve ilâhî feyzin ortaya çıkmasına yönelmek ve bu feyzin gelmesini beklemektir. Bazı büyük zatlar bununla birlikte zikir yapılacağını da buyurmuşlardır. Eğer sâlik bu şekilde vazifeli ise yine anlatılan tertip üzere şeyhinin sûretini kalbinde bağlayıp yapmakla ve nefy ü isbât ya da ism-i celâl’den hangisiyle görevliyse onunla meşgûl olur.

Bu açıkladığımız usûl, تنها ve sessiz bir yerde yapılır. Fakat kesrette yani insanlar içinde veya bir mecliste bu tertip icrâ edilmez. Çünkü yolların en hayırlısı olan bu tarikat, zâhirde halk ve bâtında Hak ile olmayı, yüce mertebelere ulaşmaya vasıta ve isteklerin gerçekleşmesine vesile kılmışlardır. Dolayısıyla yazıp açıkladığımız tertip,

yalnızken ve tenhalarda icrâ edilir. Ama diğler zamanlarda yani alış verişte, alım satımda, hâsılı dururken, otururken, gezerken veya yatarken abdestli ve abdestsiz iken, cünüpken, heladayken iç âleme ait bu üç nisbetten hangisiyle görevliyse ve kendisine hangisi telkîn edildiyse ona devam etmeye gayret etmeli, dikkat etmeli ve bu duruma önem vermelidir. Böylece zikre devam etmekle gönül endişe ve varlık kaygısından kurtulur ve mânevî nispet yani mânevî vücut ile hayat bulur.

Mânevî nikâh, nefis ile rûhun izdivâcından mânevî bir evladın doğmasıyla ledün ilmi olarak tabir edilmiştir. Hâsılı bu şekilde kalp zikrine devam etmek ile kısa zaman içinde hâcegân nispeti meydana gelir. Bir zaman sonra bir meleke oluşur. Şayet bunu terk etmek istese bile terk edemez. Gönül, hakiki bir hayat ile ihya olup onda “*Kimin kalbinde Allah olursa, iki cihânda da yardımcısı Allah olur.*” sırrı zuhûr eder. Bu mertebeyi, zikr-i sultânî olarak tabir ederler ve onun sahibine gönül sahibi yani “ehl-i dil” denilir. Bu mertebede ruhun saflığı ve mârifet kapıları açılmaya başlar. Böylece gönül hanesi, zikrin nurlarıyla aydınlanır ve kalp sarayı güzelleşir. Bu Allah’ın fazlıdır. Dilediğine ihsan eder.

İbârât-ı Semâniye

Bu sekiz kelime Hûş der-dem, Nazar ber-kadem, Halvet der-encümen, Sefer der-vatan, Yâd-kerd, Bâz-geşt, Nigâh-dâşt ve Yâd-dâşt’tır.

Nakşibendî tarikatına mahsus sekiz kelime olarak ifade edilen bu kelimeler, Hâcegân silsilesinin öncüsü Abdulhâlik Gucdüvânî [kuddise sırruhü’l-azîz] hazretlerinin koyduğu kâidelerdir. Ondan sonra Hâcegân’ın büyüklerinden kıymetli birkaç zat, bu kelimelere üç ibare daha eklemiştir. Bunlar *vukûf-i zamanî*, *vukûf-i adedî* ve *vukûf-i kalbî*dir. Bu on bir kelimenin hükümlerinin uygulanması, sadece Nakşibendî tarikatının ehline mahsustur. Ama Hâcegân büyükleri ve pîrlerin çoğunluğu *vukûf-i zamanî* ile *vukûf-i adedî*yi gerekli görmüş ve önemsemiştir. Bu ibarelerin birçok manası vardır. Bunları bu risâlede özet olarak açıklamaya çalışalım.

1. Hûş der-dem

Sâlikin zikir esnasında aklını nefesine verip nefesin giriş ve çıkışında daima vazifeli olduğu zikre devam etmesinden ibarettir.

2. Nazar ber-kadem

Sâlik gezip yürüdüğü zamanlarda bakışlarını ayaklarının bastığı yere bağlamalıdır. Böylelikle kişileri ve görüntüleri çokça seyretmekle zihni ve kalbi dağılıp zikirden uzaklaşmasın.

3. Sefer der-vatan

Sâlikin, vatanından sefer edip kendisini benlik davasından ve nefsanîyetin zor geçitlerini geçmek ile beşerîyetten melekîyete, ateşten nura ve değersizlikten yüceliğe sefer edip vatanında mertebeleri katetmeye gayret etmesidir.

4. Halvet der-encümen

Sâlikin zâhirde güzel ahlâkla halk ile olması ve bâtında Hak'la, Hakk'ın zikri ve fikriyle olması anlamına gelir.

5. Yâd-kerd

Bu, sâlikin gönül ile beraber zikretmesinden ibarettir. Yani lisan ve gönül ile daima zikir etmektir, buyurmuşlardır. Bu da sadece gönülden devam etmek suretiyle zikir etmektir.

6. Bâz-geşt

Sâlikin zikir esnasında Hakk'a dönmesi anlamına gelir. Bunda bir tertip vardır. Sâlik haps-i nefes ile görevliyse bunun kaidesi şöyledir: Eğer kelime-i tevhîd ile görevliyse nefesini göbeği altında hapsedip “lâ” kelimesini yukarı tarafa nefy etmelidir. “İlâhe”yi de sağ tarafına götürmesidir. “İllallah”ı sol tarafına yani Allah'ın arşı, Allah'ın evi, Allah'ın hazinesi ve Allah'ın Zâtı'nın nazargâhı ve kemâlâtının yeri ve kaynağı olan gönül dedikleri yere vurmaktır.

Bazı zatlar bu konuda şöyle bir usûle gitmişlerdir: “Lâ” harfininin halkasını göbeğe geçirip lâ'yı iki üç kere yine iki memesine yapıştırmalı, “ilâhe”yi sağ omuza doğru götürüp ve “illallah”ı sol tarafında çam kozalağına benzeyen et parçası olan kalbe vurmalıdır. Yine bazıları buyurmuşlardır: Lâ'nın halkasını boynuna sarıp iki avuçlarını yukarıdan aşağı iki memeleri üzerine koyup daha önce bahsedilen usûl gibi bunu uygulanmalıdır. Fakat daha uygun ve doğru olan, ilk bahsettiğimiz gibidir. Bundan sonra nefesini dışarıdan içeriye çekip göbeğinin altına hapsedir. 3, 5 ve 7 hâsılı nefesi bir kaç kelime tuttuktan sonra nefes alır. Nefes aldığına sayıya dikkat ederek kalp ile “Allah'ım! Benim maksudum Sensin ve Senin rızandır” diye söylemeli ya da bunu kalbiyle demelidir. Tek sayılarda nefes alsın ve yine başlasın.

İsm-i celâl'de ise tertip yoktur. Hemen nefesini göbeği altında hapsedip "Allah" ismini yüreğine vurmalıdır. Ve teklerde teneffüs etmelidir. 11, 17, 21 ya da 101'e kadar nefesine ferahlık vermek mümkündür. Ve her nefes almada "İlâhî! Benim maksudum Sensin ve senin rızandır" demeli ve hayalini bu mübarek ismin anlamına verip müsemâyâyı düşünmelidir. Yani bu mübarek ismin harflerinden ibaret olduğu malum olduğundan o harflerin taşıdığı manaların üzerinde durup düşünmelidir. Elbette kendinde zikrin eseri ve harareti zuhûr eder. Eğer zuhûr etmezse kendisinde veya tertibinde ya da düşüncesinde bir kusur vardır. Onu bulup uzaklaştırmalıdır. Nispetini o kusurdan uzak tutup muhafaza etmelidir. Zira gaflet ile olan zikrin hiçbir faydası yoktur. Eğer râbîta ile görevli ise anlatıldığı şekilde nefesini tutup şeyhin hayalini kalbine bağlamalı ve muhabbetle şeyhinin zevklerini ve olgun hallerini düşünmeli ve başka düşünceleri gönlüne almamalıdır. Şayet hem râbîta hem de zikirle vazifeliyse yukarıda anlatıldığı gibi zikretmelidir. Sâlik, yine hayalinde şeyhinin sûretini bağlayıp iki kaşları ortasına nazarını râbîta etmelidir. Nefes aldıkça bahsedilen duâyı kalp diliyle okusun. İster kalbiyle ister lisaniyle desin, engel yoktur. Bilinmelidir ki bu açıkladığımız zikrin adedine riâyeti ve nefesi tutmayı gerekli görmüşler ve mühim tutmuşlar. Yine tam bir uyanıklık ve huzur ile zikre devam etmeyi emir buyurmuşlar. Allah onların sırrını aziz ve mübârek etsin.

7. Nigâh-daş

Bu, havâtır uzaklaştırmaktan ibârettir. Yukarıda zikrettiğimiz kelime-i tevhîd usûlünden maksat, gereksiz ve düşünceyi dağıtan havâtırın iç âleme yol bulmaması için yapılan bir tedbirdir. Zira muhayyile kuvveti(hayal etme gücü), mütefekkiye kuvveti(düşünme gücü) ve mütevehhime kuvveti(vehmetme gücü) insanın içinde gerekli görevlerini icrâ ederler.

Binâenaleyh kural olarak koymuşlardır ki, bari kötü düşünceleri düşünmekten dolayı faydasız düşüncelerle hükümlerini icrâ edeceğine zikretmekle hizmetini eda etsin. Bu, çocukların evden dışarı çıkmamaları için onları bazı şeyler ile meşgûl etmeye benzer. Onlar meşgûl oldukça çarşı pazarda boş dolaşmaktan korunmuş olurlar. Zikrin etkisi, tam bir uyanıklık ile devam etmek ve fasit düşüncelerden ve faydasız havâtırdan gönlü uzak tutup saf bir şekilde zikir ve fikir etmekle gerçekleşir. Hâsılı her hâtıra ki gönülde Hakkânî, Rahmanî, şeytânî veya nefsânî havâtır olabilir. Hemen o havâtır gidermelidir. Zira zikrin saflığı, bütün havâtırdan uzak olarak uyanık bir şekilde zikirle meşgûl olup dikkat etmekle oluşur. Gönle gelen zararlı düşüncelere

fırsat verilmemelidir. Bazı havâtırın sâlike zararı yoktur. Havâtırın sâlikin iç âlemine hiç gelmemesi mümkün değildir. Elbette gelir. Ama tutup onunla meşgûl olunursa zikrin ne tesiri ne faydası olur. Havâtır gelip gitsin. Fakat asla gönle girmeye izin verilmemelidir. Bu hususta şöyle buyurulmuştur: Havâtırla ziyadesiyle ilgilenmek yani havâtırı uzaklaştırmak ile çokça meşgûl olmak bile bir çeşit meşgûliyettir. Bu durumda vakti zikre sarf edip, gelen hâtırayı fazla itibara almadan onu gidermeye çalışmalı ve bu şekilde zikretmelidir.

8. Yâd-dâşt

Bu tam bir uyanıklık hâliyle zikir etmekten ibârettir. Kalp zikrinden maksat, bu uyanıklığın olmasıdır. Bu uyanıklığın hakikati ve sırrı, zikrin sonunda ortaya çıkar. Bu zevk bakımından açıklanması yapılmaz. Şöyle ki zâkir, zikir esnasında kendisini zikrin manasına verip mâsivâyı ve kendi benliğini ortadan kaldırmalıdır. Zikirde kendisini dahi unutmalıdır. Hakiki söyleyen ve fâilin Cenâb-ı Hakk Sübhânehû ve Teâlâ olduğunu bilip kendisini bir âlet olarak farz etmelidir.

9. Vukûf-i Zamanî

Bu esası da gerekli görmüşlerdir. Ama fakîr derim ki, bu ince bir muhasebedir. Sâlikin dikkat ve hayalini uyanıklığa sevkeder. Yani her gün hâlinden haberdar olup hata ve gaflet hususunda sâliki tembellik ve gevşeklikten ikaz eder. Zira vukûf-i zamanî, zamanına vakıf olmaktır. Eğer yaptığı hayırlı işler ve iyilikleri çoksa şükreder. Nitekim Allah Teâlâ'nın "*Eğer şükrederseniz, size (nimetimi) daha çok vereceğim.*"⁴⁸³ buyruğu gereğince hem bunun ilmine vakıf olur, hem de bu zikir ve şükür olur. Şayet günah ve gafleti çoksa o zaman pişman olup tevbe etmelidir. Böylece gafletine vakıf olmuş olur. Bunun yolu şöyledir: Her gün vakitlerinden bir vakti seçip, iç âleminde yaptığı şeyleri muhasebe etsin. Eğer hayır ve iyilikleri galipse hamd ve şükür etmelidir ve bunu çoğaltmalıdır. Eğer günah ve hataları galipse, tevbe ve istiğfâr edip gevşeklik ve gafletten uzaklaşmalıdır. Dolayısıyla büyük mürşitler, muhasebe zamanı için ikinci namazından sonraki vakti uygun görmüşlerdir.

10. Vukûf Adedî

---

⁴⁸³ İbrâhim 14/7-8.

Vukûf-i adedînin yapılışı, bâz-geşt kelimesinde açıklanmıştır. Şu kadar ki vukûf-i adedî, haps-i nefese (nefesi tutmaya) mahsustur. Zira adede riâyet, haps-i nefestedir.

11. Vukûf-i Kalbî

Bu, ittifakla gerekli görülmüş ve bu esası önemsemişlerdir. Zira bu yüce yolda bulunan kimselerin seyr ü sülûku, hafî ve kalbî olduğundan sâlikin daima kalbine sahip çıkması ve bütün hallerinden haberdar olması önemlidir. Nitekim bunun için maksadına ulaşmada engel olabilecek düşüncelere mâni olmalı ve onları yok etmelidir. Nefsin arzularını yok etmeye bütün gayretini sarf etmelidir. Daima gönlünü kontrol edip huzûr, huşû ve uyanık bir şekilde zikre devam etmelidir. Huzura mâni olan durumları iyi bilip onları tamamen bertaraf etmelidir. Zira gaflet ile yapılan zikir, abestir. Beyit:

Yâr sana her dem nazar eyler

Seni gâfil görüp kızar eyler

Vukûf-i kalbînin, yâd-daşt anlamından ibaret olduğu söylenmiştir. Zira yâd-daştın manası gerçek bir uyanıklıkla zikretmektir. Şu kadar var ki vukûf-i kalbîde kalbine vakıf olma uyarısı vardır. Böylece gönül, Hak'tan başka her şeyden arınmış olur. Allah'tan başkasına ve bunların isteklerine de gönle doğru yol vermemelidir. Zira yolun başındaki sâlik, tam anlamıyla kalbine sahip ve onu kontrol etmeye muktedir değildir. Her zaman kendini zikirle meşgûl edip uyanıklıkla zikir ve fikir eylerken kendisini başka düşünceler alıp götürmüş olduğunu görürse, yine kendisini toparlayıp meşgûliyetini ondan uzaklaştırmalı, nispetini bağlamalı ve kalbini muhafaza etmelidir. Hemen ardından yine düşüncelerinin dağıldığını görürse, yine kendini toparlar. Binâenaleyh vukûf-i kalbî gerekli ve önemlidir. Râbîta dahi böyledir. Lakin râbîta, yolların en yakını olması bakımından anlamı şöyledir: Râbîtada mürşidin muhabbeti esas olduğundan mahbubun muhabbeti dışında gönle başka muhabbetlerin girmemesidir. Râbîtanın bir yönü de sâlikin her zaman ya da bazı zamanlarda şeyhin huzurunda olmasıdır. Ama gözüyle daima şeyhin yüzüne nazar etmesi mümkün olmadığından gönül gözüyle hayalini kalbinde nakşeder. O nakşı, bağlayıp feyzin ortaya çıkmasına yönelir. Gafletin olmaması için onunla meclis (oturma) muhabbetini kalbine koymaz. Böylece mâsivâ ve nefsin arzusu olan düşünceler dahi bu durumda o mertebeye hücum edemez olur. Onun için uyanık olma tarafı galip olur.

Zikir Çeşitleri

Bilinmelidir ki yâd-kerdin ifade ettiği anlam, devamlı olarak Hakk'ı zikir ve yâd etmektir. Bir söze göre lisan ve kalp ile zikir etmek diye de tarif edilmiştir. Bu şöyledir ki, yolun başında olan sâlikin gönlü başlangıçta, hallerin ve kalbin zevklerine alışkın olmadığından, zevkin bolluğunu elde edemez. Böyle olduğu için kendisinde bir tembellik ve kapanıklık hali ortaya çıkar. O zaman diliyle zikri tekrar etme suretiyle gönlünde şevk ve iç âleminde zevk meydana getirip, kalpte istek oluşturur. Böylece lisan ve kalp beraberce zikrederler. Lisanını kalbine bağlamış ve ikisini bir yerde zapt etmiş olur. Bunda bir maiyyet (yani insanın zihnen ve ruhen yalnız Allah ile meşgûl olma durumu) vardır. Bu mertebede olan zikre, “tehlîl” derler. Bunun hususlarını, bu risâlede yazmaya gerek yoktur. Zira bu risâle, sâlike lâzım olan gerekli durumları anlatma miktarıyla yetinilmiştir. Ancak bir nesnenin bilgisizliğinden, bilinmesi daha üstün olduğu için buna bir miktar işaret edilmesi uygun görülmüştür. Bundan dolayı bunlara kısaca değinilmiştir. Bundan sonra bir zikir daha vardır. Buna “zikr-i erre”⁴⁸⁴ denilir. Bu ne lisan ne de kalp ile yapılır. Lisan zikri ile kalp zikri arasında damakta testere sesi gibi ses çıkartan bir zikirdir. Bundan sonra “zikr-i hayret” gelir. Bu da zâkirin kim olduğu hayretidir. Tevhîd makamı ve vahdet sırrının hayretidir. Bundan sonra “zikr-i mâiyyet” gelir. “*Siz nerde olursanız, O sizinle beraberdir.*”⁴⁸⁵ âyetinin sırrının zuhûr ettiği mertebedir. Bundan sonra da “zarûî zikirler” gelir. Bunlar bilindiği gibi normal günlük yapılan zikirlerdir. Bunları iyi anlamalısın.

Mürşidin vefatı yaklaştığında bu zikirlerin öğretilmesi ve anlaşılması için bunlarla meşgûl olunur. Ama bu risâlede lâzım olan ve bundan çıkan sonuç budur. Sâlik hangi zikirle görevliyse onu yapar. Eğer kelime-i tevhîd zikrini yapacaksa تنها yerde ve kapalı bir yerde kibleye yönelip abdestli bir şekilde ellerini bağlayıp yukarıda zikrolunduğu şekilde “lâ”yı üst tarafa, “ilâhe”yi sağ tarafa ve “illallah”ı sol tarafta olan kalbe vurmalıdır. Nefesi tutmak ve sayıya dikkat etmek ne kadar mümkünse o nispette yapar. Ama insanlar içinde bunun bir tertibi yoktur. Bu durumda hemen

---

⁴⁸⁴ Müellifimiz Süleyman Şeyhî, Medâr-ı Sâlikân'da bu zikir çeşidine değinmiştir. Bkz. Medâr-ı Sâlikân, vr.51a-51b.

⁴⁸⁵ el-Hadîd 57/4.

aklını gönlüne verip, Hakk'ın zikrine devam etmelidir. İsm-i celâl zikri de böyledir. Onda sağ ve sol yoktur. Hemen Allah ismini kalbine vurmalıdır. Râbita da aynı şekilde yapılır. Şeyhin huzurunda veya gıyabında onun nakşını kalbinde bağlayarak ondan manen himmet niyazında bulunmasıdır. Böylelikle muhabbetle ve şeyhi vesilesiyle isteğinin gerçekleşmesine ve buna ulaşmaya nâil olur. Yine bu vesileyle gerileme ve gevşemeden her ne zuhûr ederse kalbine arz eder. Eğer maksudu gerçekleşmezse diliyle zikreder. Ya da ona râbita ile haps-i nefes vazifesi verilmişse yukarıda zikrolunduğu şekilde amel eder. Ama râbitanın aslı, zikre bedel olmasıdır. Muhabbet yoluyla bir sülûk esasıdır ki, Nakşibendî yolunun ehline mahsus bir tertiptir. Buna muhabbet yolu derler ve bu yolların en yakınıdır. Bunun detayları çoktur. Nakşibendî tarikatının usûl ve esaslarını ele alan risâlelerde detaylıca açıklanmış ve yazılmıştır. İsteyen arayıp bulur. Özellikle eserlerimizin çoğunda bunlar açıklanmıştır. İşte bu muhtasarda bu kadarı yeterlidir.

Hatm-i Hâcegân

Bilinmelidir ki Nakşibendî tarikatı ehlinin usûlu şu şekildedir: Cuma gecesi ile Pazar gecesi merasimi, ikindi namazından veya akşam namazından ya da yatsı namazından sonra hâsılı bu üç vaktin hangisinde olursa olunsun şeyhin ve sevenlerinin durumuna hangisi uygun olursa şeyh istediğini seçebilir. Bahsedilen vakitler arasında fark yoktur. Cuma günü cuma namazından sonra yapılması kaidededir. Her vakitte Kur'ân ile yapılmasında beis yoktur ve yasak değildir. Fakat tarikatın usûlü, Hazret-i Peygamber [aleyhissalâtu vesselam] hazretlerinin sünnetine ittibâ etmek, bu yolun büyüklerinin amel ettikleri kanunlara uymak ve riâyet etmek gerekli olduğu gibi selef-i sâlihînin fiillerine ve kaidelerine de riâyet etmek gereklidir. Buna uygun davranmayı kendilerine gerekli görmüşler ve bunu önemsemişlerdir. Dolayısıyla pîrlerimiz bu vakitleri seçmiş olduklarından bunu bahsedilen vakitlerle sınırlandırmışlardır. Bu hatm-i hâcegân, hazret-i pîre gelince onun zamanında ve halifelerinin halifeleri vakitlerine kadar böyle icrâ edilmezmiş. Sonrakilerden gelen bir rivâyet vardı. Nakşibendî tarikatının mübarek zatlara bir araya gelip teberrük niyetiyle, işaret ve ilham ile bu şekilde oluşturup ismini “hatm-i hâcegân” koymuşlardır. Yani bunu hâcegânlar hatmi olarak isimlendirmişlerdir. Başka bir rivayette de Müceddid-i elf-i sâni Hâce Ahmed Fârûk hazretlerinin koyduğu bir esas olduğu söylenmiştir. Allah onların sırrını aziz ve mübârek etsin

Hatm-i Hâcegân'ın Yapılış Şekli

Öncelikle besmeleyle birlikte 7 Fâtiha Sûresi, sonra besmelesiz 100 salavât-ı şerîfe, sonra besmeleyle birlikte 79 İnşirâh Sûresi, sonra besmeleyle birlikte 1000 İhlâs Sûresi, sonra yine besmeleyle birlikte 7 Fâtiha Sûresi, sonra yine besmelesiz 100 salavât-ı şerîfe okunur ve en sonunda mürşid duâ eder. Duâ yapılırken sesli bir şekilde “Fâtiha” okunur ve hatm-i hâcegânda okunanların hepsi de içten söylenir. Duâda okunan hatme-i hâcegândan hâsıl olan sevabı Ebû Bekr-i Sıddîk [radayallahu anh] hazretlerinden bugüne kadar gelmiş ve geçmiş olan Nakşibendî azîzlerinin mübarek ruhlarına hediye edilip duâ edilir. “Rabbenâ tekabbel minnâ (Ey Rabbimiz! Bunu bizden kabul buyur)” diye hatme-i hâcegân kıraati yapılır ve “âtinâ mâ se’elnâke bihâ (Senden ne istiyorsak onu bize ihsan et)” deyip Fâtiha edilir. Bundan sonra birkaç siyah üzüm ya da hurma veya şeker, hâsılı bir tatlı ikram edilir. Ama bunun da yapılış şekli bir kaç şekildedir. Bazıları “eğer cemaat az ise bir yerde halka olup yedi hurma çekirdeği ya da ufacık taşlar ortaya koyulur. Fâtiha okuyup bir taş alırlar ve aynı şekilde 100 tane ne olursa önüne koyup akılda tutarlar. İhtiyaç olduğu zamanlarda onu ortaya koyup okurlar. Bir kaç berabere okur ve 1000 taneyi bir keseye koyup İhlâs’a geldiğinde ortaya koyup okurlar. Diğerleri de aynı şekilde alıp yaparlar. Bazıları baş taraftan sağ tarafa doğru işaret edip yedinci kişiye kadar birer kere besmeleyle birlikte Fâtiha okurlar. Kendi zihninde hesap edip adam başına kaç salavât düşerse o kadar salavât söylenir. Aynı şekilde İnşirâh Sûresi de hesaplanıp o kadar besmeleyle birlikte okurlar. Bundan sonra gizli bir şekilde İhlâs Sûresi besmeleyle birlikte zihinde hesap edilip o miktarda okunur. Tekrar Fâtiha ve salavât okunduktan sonra el kaldırıp duâ edilir. Bundan sonra duâda Fâtiha okunup eller yüzlere sürülür. Bir miktar tatlı meyveler verilir. Bazısı da bir kere besmeleyle birlikte Fâtiha deyip hepsi içinden yedi kez okurlar. Tahmini olarak zihinde hesap edilip salavât-ı şerîfe okunur. Aynı şekilde İhlâs Sûresi ve diğerleri yapılan bu adetten eksik olmamalıdır. Fakîr dahi böyle ederim.

Bazı yerlerde şu şekilde yapıldığı görülmüştür: 101 salavât ve 1001 İhlâs. İki yöntemin de sakıncası yoktur. Eğer Kur’ân tilâveti yapılacaksa okunur. Mecliste bu tilâveti yapacak biri varsa duâdan evvel hatm-i hâcegân tamamlandığında şeyh işaret edip Kur’ân-ı Kerîm okunur. Bundan sonra duâ okunur. İşte bu ifade ve uygulamaların haricinde her ne olunmuş ise o, bidattir. Bahsedilen bu uygulamalar herkes için konulmuştur. Zira bazıları bazı nesnelere cihetiyle okumak ve bazıları da

hatm-i hâcegândan evvel ya da sonra cehrî zikri icat etmişlerdir. Eğer iyi niyet ile insanları bu yüce yola teşvik için yapmışlarsa bu hoş karşılanır. Ama şöret, riyâ ve baş olma sevdası içinse reddedilir ve bu bir haksızlıktır.

Beyât

Înâbet (tevbe) verme yoludur. Güzelce abdest aldıktan sonra şeyh iki dizi üzerine oturur. Şeyh efendi eğer ihtiyar veya hastaysa bağdaş oturabilir. Karşısına da mürîd oturur. Şeyh mürîde “Ağzımızı kapayalım, dişlerimizi birbirinin üzerine koyalım, dilimizi dudağımıza yapıştıralım, gözlerimizi kapayalım, aklımızı sol mememize götürelim, gönül ile “Allah, Allah, Allah” diyelim mi?” diyerek hitap eder. Bundan sonra ikisi böyle belirtildiği şekilde murâkabeye varırlar. On beş dakika kadar bu şekilde gönülden zikredeler. Ondan sonra şeyh gözünü açıp suâl eder: “Nesne diyor mu, idrâk edebildin mi?” Ettim, diyorsa “işte bu mübarek zikrin vakti, adedi yoktur. Yapabildiğin ve devam edebildiğin miktar تنها bir yerde ve halvet hâlinde zikir edebilirsin. Fakat halk içinde ve diğer vakitlerde asla sendeki bu halin değişmesine imkân vermemelisin. Hemen aklını nefesine verip gayret etmelisin ve daima gönlün zikir ile olsun. Senin zikrettiğini kimse bilmesin ve duymasın. Şöyle ki, yürüyüşün bile zikrinden haberdar olmasın. Eğer otururken, dururken, yatarken, yürürken, abdestli veya abdestsizken, heladayken, hamamdayken ya da cünüpken bu mübarek zikre engel yoktur.”

Eğer teberrüken bir miktar lisan zikri yapılacaksa mesela günde yüz istiğfâr, yüz salâvât-ı şerîfe, yüz kelime-i tevhîd ve beş vakit namazın ardından yüz yirmi dokuz “Yâ Latîf” mübarek isimin zikri yapılabilir. Virdini pirdâş olmayana söylememelisin. Beş vakit namazda “Siz bize, biz size duâ edelim. Bizim tarikimizde şeyhlik ve dervişlik yoktur, yolumuz kardeşlik yoludur” diyesin. Eğer öncesinde veya sonrasında tevbe, istiğfâr ve salavât getirirlerse sakıncası yoktur ve yapılsa da hoştur. Yerine getirdiği bu usûlde duâ ya da bir Fâtiha ederse hoştur, etmezse beis yoktur. El ele tutmakta veya tutmama hususunda şeyh serbesttir. Fakat uygun olan şeyhinden gördüğü gibi yapsın. İşte bu fakîr böyle aldım, böyle verdim. Eğer kelime-i tevhîd teklîn edeceği zaman eğer bunu şeyhinden almış ise onu vermek uygun olur. Lakin bazı sâlikler rüya görüp rüyaları kelime-i tevhîdi telkîn etmeyi gerektirirse o zaman meşâyih istedikleri gibi telkîn ederler. Şeyhinden alıp almaması önemli değildir.

Yukarıda açıklandığı gibi “lâ”yı yukarı tarafa, “ilâhe”yi sağ tarafına ve “illallah”ı sol meme altında çam kozalağı şeklinde olan yüreğe darp etmeli diye görevlendirir. Kalbiyle dahi ona telkîn eder. Telkînin adedi ve şartı üçtür. Üç kere şeyh ile derviş karşılıklı gönülden demeleri ile telkîn yerini bulur. Ama mürîd belki üç kerede gönlünün hareketini hissedemez. Bunun üzerine on beş dakika -az veya fazla- mukabele ederler. Eğer mürîdin gönlü zikretmeyi idrâk edemezse “diyor mu” deyip suâl ettiğinde “demiyor, anlayamadım” diyorsa güzelce bir daha tarif eder. Diliyle bunu demez, bu bir fikirden ibarettir. “Sanki gönlün Allah Allah der gibi hayal edip hemen akıl ve idrâkini gönlüne ver de zikrediyormuş gibi söyleyelim” diye tekrar bir telkîn daha verirse hoş olur. Ama vermez ise yavaş yavaş der: “Sen de dediğini anlarsın İnşallah” deyip “nitekim sana lâzım olan ifade tarif olundu.” Eğer zikir ile râbitayı telkîn ederse kelime-i tevhîd veya ism-i celâl zikri tarif ettiğimiz şekilde tarif edip râbitayı da verir yani şeyhinin sûretini iki kaşları arasına alıp gönlünde hayalini düşünmeyi söyler. Daima şeyhinin nakşını kalbinde bağlayıp tutmayı tarif eder. Eğer zikre bedel sadece râbitayı emrederse güzel olur. Zira râbita, zikre bedel olunca zikre hacet kalmaz. Ama zamanımızda bu şekilde yapılmaması, şeyh kardeşlerimiz için en uygunu olur. Zira büyük bir edepsizliktir. Halimizi ve miktarımızı bilmeyip Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinin bütün isim ve sıfatları kendisinde toplanmış olan Zât ismi yerine nakışlarımızı bedel edelim. Önceki bazı büyüklerimiz bunu yapmışlar. Lâkin onlar sebeplerin ruhuna ve cisimlerine, ruhlarına ve dahi

Cam inceldi, şarap saflaştı

Birbirlerine benzediler, iş karıştı

Sanki şarap var da kadeh yok,

Yahut kadeh var da şarap yok.⁴⁸⁶

bu inciler yağdıran sözün mazharı olmuşlar. İnce nakışlar ile yoğun nakışlar arasında büyük farklar vardır. Ne haddimize ki böyle yerlerde onları taklit edip kâmil üstatların hâline ve olgun ve yüce zevklerine kendi hâlimizi ve olgunluğumuzu kıyas edelim. Bilindiği gibi onların sevenlerinden ve onları taklit edenlerden olsak da taklidin bile kendine göre bir durumu vardır. Çaresiz sâlik şeyhin emrine bağlanma isteğiyle zikrullah gibi bir saadetten uzak olup kendindeki benlik davasını yok etmez

⁴⁸⁶ İmâm Gazzâlî, *Mişkâtü'l-Envâr: Nûr Metafizîği*, trc. Asım Cüneyd Köksal (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017), 45.

de bir şekilde kendisini bağlayıp ömrünü telef eder ve zayi edip gider. Eğer zikir ve râbîta ile bu şekilde görevlendirilmişse pek yüce olan kelime-i tevhîdi ya da bütün fiileri, isimleri ve sıfatları kendisinde toplayan Hakk'ın yüce ismini fani ve ölümlü olan birinin nakşına bağlayıp zikrini ve kendini karıştırıp dünyaya ve ahiret ehlerinden olmuş olur. Fakat benlik davasından kurtulup varlığını yok ederse ve “Allah, Âdem'i kendi sûretinde yarattı.”⁴⁸⁷ inciler yağdıran bu mübarek sözün kapsamına giriyorsa sözümüz onlara değildir. Nefsin kıyasıyla sözüm kendim gibi hayrı olmayanlardır. İnşallah kıymetli dostlarıma bu söz ağır gelmez. Zira sözüm bu işten anlamayanlardır. Eğer ehil değilse, noksanı bellidir. İnsaf edip Hak olan kelama razı olup gücenmez. Ehil ise, onlar bizim başımızın tacıdır.

Seher Vakti Usûlü

Bu da bu yolun inceliklerinden sayılır. İsmi asıl, yapılış şekli ise ikinci derecede bir meseledir. Zira Nakşibendî tarikatının aslı, hafî bir yöntemdir. Lisan evradı yoktur ki, usûlün aslı olsun. Fakat bazıları, bereketli olsun diye lisan evradını sâliklere teşvik amacıyla yapmışlardır. Asıldan sonra ikinci mesele olarak bir usûl icrâ etmişlerdir. Şeyh bu konuda serbesttir. Mürîde teşvik olması, cemaate ısınması ve ruhanî zevk sahibi olması açısından dilerse bunu icrâ eder, dilemezse etmez. Bunun faydası sabah namazını kıldıktan sonra şeyh efendi oturarak yapacağı lisan zikri varsa onu içinden okur. Tamamlandığında yukarıda ifade edildiği minval üzere ağzını ve gözünü kapayıp yapmakla vazifeli olduğu kalp zikrine teveccüh eder. Yarım saat kadar murâkabe eder. Orada bulunan dervişler de aynı şekilde beraberce kalkıp halka olurlar, virdlerini çekip tamamlarlar ve murâkabeye varırlar. Tekkede mevcut olmayıp isteyenler de gelir. Onlar da beraber oturup bu duruma uyarlar. Eğer içlerinde güzel Kur'ân okuyan olursa, usûl bitince şeyh o kişiye işaret eder. Kur'ân okunup Fâtiha yapılır. Ondan sonra ilgileri her neye yönelikse herkes o işle meşgûl olur. Eğer Kur'ân okuyan bulunmazsa, şeyh başını murâkabeden kaldırıp “Allahümme tekabbe'l-minnâ bi-hürmeti'l-fâtiha” der. Ya da “Allahümme tekabbel minnâ bi-hürmeti'l-fâtiha” der ve Fâtiha okunup ellerini yüzlerine sürürler. Eğer şeyh uygun görürse, gerek hatm-i hâcegândan sonra gerek usûlden sonra dervişler kalkıp şeyhin elini öperler. Eğer misafir şeyh, meclisinde bulunursa ikisi de kalkarak sarılıp

⁴⁸⁷ Buhârî, İsti'zân, 1.

tokalaşırlar. Şeyh dilerse hatm-i hâcegân ve usûlde kendisi duâ ettikten sonra misafir şeyh ya da kendi halifesi olursa onlara Fâtiha teklif eder. Eğer misafir şeyh, kendi yolundan olur ve ihtiyar ise meclisi ona teklif eder. Bunlar vaktine ve adamına göredir.

Nakşibendî ve Hâcegân Yolu

Bu risâle, sadece Nakşibendî tarikatının tavırlarını açıklayan kısa ve anlamlı kavramlarını ve ifadelerini ele alır. Bunu, faydasının genel olması ve kolay anlaşılması için Kur'ân âyetleri, Nebevî hadîsler ve tasavvuf ıstılahlarıyla sınırlamadım. Bununla birlikte tarikatın inceliklerinden de haberdar olunmuş olur. Bilindiği gibi bu yüce yola hâcegân yolu derler. Hâceler (hocalar) yolu denmesinin sebebi, şeriâtın zâhirine ters düşen söz ve fiillerden hiç bir tavır ve hareketinin olmaması ve sünnete tam bir ittibâ ile sâbit olduğundan âlim ve sâlihlerin yolu olmasından dolayıdır. Ama Nakşibendî denmesinin aslı da, Hazret-i Bahâuddîn Muhammed b. Muhammed Buhârî hazretleri [kaddesallahu sırrâhü'l-azîz] rabıtayı esas kıldığından yani şeyhin nakşını gönlünde bağlama şeklinde olan durumu tercih ettiği için buna Nakşibendî demişlerdir. Önceden bu yola, hâcegân ve cehrî zikir yolu olduğunu söyleyenler olmuştur. Yani Hazret-i Pîr'e gelinceye kadar cehrî zikir yapılmış. Cehrî ile hafîyi birleştirirlermiş. Hazret-i Pîr, rüyasında hafî zikrin şeriâta tam bir bağlılığı ifade etmesinden dolayı cehrî zikri kaldırmışlardır. Bu usûle nazaran günümüzde bazı tarikat kardeşlerimiz, hatm-i hâcegândan sonra cehrî zikri yapmaları Pîr'e muhâlefet olur. Dolayısıyla bu, sonradan yeni bir şey icat etmek olur.

Bu mübarek yola “şuttâr yolu” da derler. Bu yolun mürşidleri ve dervişleri daha çok halkın içinde olup tarikat merasimi ve edeplerinde derviş gibi bir tavır sergilememeleri ve kendilerini gösterişten sakındırdıklarından dolayı onların yoluna şuttâr yolu demişler. Bu dostlar, sevenler ve hızlıca yol alanlar anlamına da gelir.

Nakşibendî Nezri (Adağı)

Bazı Nakşibendî risalelerinde görülmüştür ki, “*Kul tedbir alır, Allah da takdîr eder.*⁴⁸⁸” lafzının harflerinin sayısı miktarınca on sekiz olur. Fakîr derim ki, on iki

⁴⁸⁸ العبد يدبر و الله يقدر

olması daha uygun ve böyle olması daha layıktır. Bahsedilen lafızda “Allah’a tevekkül ettim”⁴⁸⁹ lafzının adedi nezre en uygundur. Hatta on iki yol, on iki imam, on iki burç, on iki şühûd, gece-gündüzün on ikişer olması ve insan vücudundaki on iki nefes yerinin on iki kapı olarak ifade edilmesi buna işaretler. Hâsılı hepsinden ziyade “Lâ ilâhe illallah” kelimesi, on iki harftir. Aynı şekilde “Muhammedü’r-rasûlullah” kelimesi de on iki harftir. Hâcegân’ının bazı büyükleri, kelime-i tevhîdi telkîn buyurdıkları ve virdimiz olan “Lâ ilâhe illallah Muhammedü’r-rasûlullah” kelimesi de on iki harftir. Hatta Reşahât Aynü’l-Hayât’da Mevlânâ Abdulfâr hazretleri Mevlânâ Câmî hazretlerinden zikir telkîni aldıklarında “Lâ ilâhe illallah Muhammedü’r-rasûlullah” kelimesini râbîta ile birlikte telkîn etmişlerdir. Görüldüğü gibi Nakşibendî adağının on iki olması en uygundur. Ancak nezretmek, şeyh olanlara uygun değildir. Dervişler için de böyledir. Fakat derviş, bazı sıkıntılarının giderilmesi ve gerçekleşmeyen maksatlarının açılması için adasa, bir sakıncası olmaz. Nezretmek avam, fakir ve dervişlere vermek içindir.

Nezrin çeşitli olmasının faydası şuna benzer: Her defîneye bir tılsım konulmuştur. Bunu arayan kişi öncelikle o tılsımı arayıp bulmaya çalışır ve bulunca da defîneyi çıkarır. Aynı şekilde isteği olan kişi de maksatlarının gerçekleşebilmesi için definedeki tılsımı bulma misali erenleri itibara alıp belirli yerlere nezirde bulunur. Böylece saklı olan maksatların meydana çıkması niyetiyle bunu yerine getirir. Nezrin çeşidi hususunda şeyh efendi istediğini seçmede serbesttir. Kurbanı, yakınlarına ve komşularına bir miktar dağıtması iyilik, ihsan ve cömertlik yoludur. Tarikat ehlinin makbulüdür. Fakat şeyh ve komşuları muhtaç değil ise bunu dağıtmasına gerek yoktur. Kurbanı ister keser, isterse de kesmez. Bunda bir beis yoktur. Zira adanan şey, vefat eden biri için yapılacaksa da onun buna ihtiyacı yoktur. Nezir sahibine ve bunu yapan kişinin hayatta olan fakirlerine bunun faydası vardır. Adak, bunun için yapılır. Hangi faydanın olmasını istiyorlarsa o niyetle adarlar. Eğer bu, şeyhleri için yapılacaksa ve o şeyh efendi de hayattaysa onun için kurbanı keserler. Dilerse bunu satın maişetine sarf edebilir. Nezir sahibi “bunu kurban için verdim” derse bu cehaletinden kaynaklanan bir söz olur. Şöyle ki, tekkenin ihtiyaç sahipleri çoksa şeyh ihsanda bulunup cömertçe uygun bir şekilde onlara dağıtır. Tekkenin açılışı da bu şekildedir. Şayet şeyh muhtaç ise, tekkenin maişetine sarf eder. Muhtaç değilse

---

⁴⁸⁹ توكلت على الله

fakirlere taksim eder. Gerçi Hakk'ın dostları Cenâb-ı Hak'tan başkasına muhtaç olmazlar. Fakat onlar her kimden ne bahşedilmişse onu Hak'tan bilirler. Bunu böyle bilmelidir. Allah her şeyi en iyi bilendir ve ikramı da boldur.

Kur'ân Sûrelerinin Hususiyetleri, Bazı Duâlar ve Mürşidin Etkisi

Bu hususlarda da şeyh istediğini seçmekte serbesttir. Bazı zatlar bir takım sıkıntı ve hastalıklara göre bazı Kur'ân âyetlerini ve duâları okuyup hastanın üzerine üflerler. Bazıları Fâtiha, İhlâs, Felâk ve Nas sûrelerini okurlar. Bazıları da sadece Fâtiha ya da İnşirâh sûresini okurlar. Hâsılı şeyh olan bunlardan istediğini seçebilir. Bu hususiyetler, her ne kadar duâlarda olsa da esas tesir nefestedir. Şeyh hastada her ne bulursa ve ne görmüşse okuyup onun üstüne üfler. Elbette gerçek şifa veren Allah'tır. Bunu Hakk'a havale eder. Eğer şeyhin okuyacağı bazı hususî duâları varsa onları okur veya Kur'ân-ı Kerîm'den ve duâlardan görüp işittiği herhangi bir duâyı okur.

Nazar, nefese ve hastanın inancına göredir. Eğer hastanın buna inancı yoksa o zaman hiçbir fayda oluşmaz. Ama hastanın ve ihtiyaç sahibinin inancı tamsa her ne okunursa -az veya çok- ona faydası olur. Bu fakîr ilk zamanlarımda bir gece şeyhimi rüyada gördüm. Dedi ki: “Sana hummâ ile tâûndan okumaya izin verdim. Eski ve tecrübeli dostlardan biri mecliste bulunuyordu. Dedi ki: “Efendim bunların hepsi hilâfetin altında bulunan konular değil midir? İzin vermeye ne gerek var?” Şeyh efendi de “Hilâfet, şeyhlik işlerini ve durumunu kapsar. Fakat genel olarak bu ikisi hususunda izin verdim.” Bana durum bu şekilde malum oldu. Çünkü o vakitler hummânın fazla olmasından ve fakîre dahi hastaları okumaya halkın fazlaca rağbeti olduğundan böyle yaptım. Rüyamdaki bu durum, sıkıntılarımın giderilmesi içinmiş. Belli bir zaman sonra tâunun sırrı ortaya çıktı. Nasihatte bulunmak veya muskanın yazılması da böyledir. Her ne dert ve hastalık olursa belirtildiği şekilde yapılır. Eğer hastalığa uygun âyet ve duâlar okunursa daha da güzel olur. Bunu yapma konusunda da şeyh serbesttir.

Nefes sahibi şeyh, hastaya dürüp büktüğü boş bir kâğıt verip “al bunu başına koy” der. Hasta da tam bir inançla bunu başına götürmelidir. Yazılmış olan bu muskayı yanında taşısa ve bunu okusa da aynı sayılır. Muska adağı, yukarıda anlatıldığı minval üzere on iki parçadır. Fakat bu da hastanın durumu ve kabiliyetine göredir.

On iki akçe, on iki para, on iki kuruş ve on iki altın olarak verilmesinin de kendine has durumları vardır. Mesela zenginler ile fakirleri eşit tutmak doğru değildir. Bizim yolumuzun âdâbı, bahsedilen nezri yapıp istekte bulunmak değildir. Şayet verilirse kınanma olmaz. Verilmezse de veren kişinin hakkında kötü de düşünülmez. Ama hasta malum olan nezirden fazla veya eksik verirse yine bu ne istenir ne de reddedilir. Hatanın yükünü kaldırmak ve hastalığı gidermek için himmet edilir ve teveccühte bulunulur. Bunun da çeşitleri vardır. Şeyhin kuvvet ve kemâline göredir. Bazı büyük zatlar, hastanın yükünü yüklenip kendisi hasta olur ve hasta uyanır. Ölüm esnasında da bu şekilde yapılır. Hasta uyandıktan sonra gider. Bazısı da hastaya bedel verir. Hasta veya ölüm döşeginde olan kişi, gücü nisbetinde bir kimseye bedel verir. Ama büyük evliyadan bazıları ne bedel ne de diyet vermişlerdir. Bunlar verilmeden de hasta veya ölüm halinde olan kişi iyileşir. Eğer “ecel bir an bile ileri ve geri alınmaz ne de ileri ve geri olmaz, ölecek olan kimseye de şeyhin himmeti fayda vermez” diye söylense de bu durum Allah’ın kelamı Kur’ân-ı Kerim’e muhalif değildir. Evvela bu, mertebeler ilminde ve ayân-ı sâbitede denilmiştir ki: O hastanın sıhhati, o zâtın himmetine bağlıdır. Zira “*Sadaka belâyı uzaklaştırır, ömrü uzatır.*”⁴⁹⁰ hadîsi gereğince de ecel Allah’ın iznine bağlıdır. Yani kişinin hayatı ve sonunda da ölmesi sebebin oluşmasına bağlıdır. Bu uzunca anlatmayı gerektiren bir konudur. Bu kadarıyla yetinmiş olduk ve bunlar ehline malûmdur. Ama bize ihtiyacı olanların durumundan suruluyor. Onlara muska yazma konusunda bildiğimiz ve yaptığımız duâları onların şifa bulmaları için okuyup üfleriz. Nihâyetinde de hakîkî bir etkinin oluşmasını ve hastanın şifâ bulmasını Allah Teâlâ’ya havle ederiz. Mülkünde ve yaratmış olduğu her şeyde nasıl isterse o şekilde tasarruf sahibi, Cenâb-ı Hayy ve Şâfi olan O’dur. Biz ise sadece hasta olanın iyileşmesi için samimi ve iyi niyetle teveccüh ederiz. Allah Teâlâ en iyi bilendir ve hüküm sahibidir.

Tarikatın Neticesi ve Zikrin Faydaları

Bu zikrin faydası ve bu tarikat hakkında yapılacak açıklamalar, dil ile anlatılması yeterli olmaz ve hayranlık uyandırıcıdır. Fakat bir nebze de olsa yazılması ve işaret edilmesi uygun olduğu için buna teşebbüs edilmiştir. Bu yüce yola giden bütün yollar aynıdır ve ashâbı da Hakk’a taliptir. Bütün yolların hepsinin esası, evvela edebtir.

⁴⁹⁰ Heysemî, Mecmâü’z-Zevâid, C.3, S.63.

İkincisi şeyhe teslîm, üçüncüsü şeriâta bağlılık ve dördüncüsü gayret ve ciddiyettir. Bu dört esas, vuslat sarayının temeli gibi olup kapısı muhabbet ve merdivenleri sâlikin kabiliyetidir. Zira bu dört esasa riâyet edilmez veya bunlardan biri eksik olursa bina temelsiz olur. Bu dört esasa riâyet edip de sâlikte muhabbet yoksa o zaman kapısız olan haneye girilmez. Böyle olan sâlike, sert tabiatlı zâhid ve yük olmaktan başka bir meziyeti olmayan sâlik denilir. Şayet sâlikte muhabbet var ama kabiliyet yoksa aynı şekilde merdivensiz de saraya çıkılmaz. Fakat bu ikisi birbirinden ayrılması mümkün olmayan şeylerdir. Yani onda kabiliyet olmasaydı muhabbet de olmazdı. Şayet onda muhabbet yoksa bu kabilyetsizliğindedir. Dolayısıyla bunlar tamam olunca her sâdik âşık, asıl maksadına ve isteklerine şüphesiz ulaşır ve sevgi ağacının meyvesini derer. Bilinmelidir ki bu dört esasın özü ve sonucu, muhabbettir.

Zikir telkîninin ve tarikat eğitiminin yapılmasının maksadı, saf muhabbetin oluşması ve ilâhî aşkın meydana çıkmasıdır. Zira zikrin asıl özelliği, muhabbetin oluşmasıdır. Zikir, gönülde etki oluşturup harareten meydana gelen cezbeyle Hak Sübhânehû ve Teâlâ hazretlerine bir yönelmeye dönüşür. Zira tarikat, zâtî muhabbet yolundan ibarettir. Yoksa mümin, şeriâtın nimetlerine mazhar olmuş Hak yolcularının bulunduğu doğru yola giremez. Müminler ve ilâhî nimetlere mazhar olmuş kimseler için cennete giden bu yoldan daha şerefli bir bulunmaz. Fakat bu yol da çeşitlilik arz eder. Biri, kulun istikamette olmasını sağlayan Allah'ın nebîsi Hazret-i Muhammed [aleyhissalâtü vesselam]'ın yolu olan zâhirî şeriâttir. İkincisi ise istikamet üzere muhabbetten ötürü oluşan bâtınî ve mânevî yoldur. Muhabbet yolu, herkesin arzuladığı nimet ve cennet yolu değildir. Bu yol, Sevgili'yi ve bütün kusur ve noksanlıklardan uzak hakiki Zât'ın cemâlini arzulama yoludur.

Gönül dedikleri tohum misâlidir. Bir tohum ekilip bakılmazsa bitki biter ama diken ve çer çöp içinde kalır, telef olup gider. Ama toprağı kazıyıp tohumu ektikten sonra ona gereken önem verilip terbiye ve tımar edilirse o zaman filizlenir ve neşv ü nemâ bulur. Onun tımarı, otunu bulup temizlemek ve zaman zaman suyunu vermektir. Gönül otu, kötü düşünceler ve faydasız havâttır. Suyu da gözyaşı dökmektir.

Gözünden dökmek ister yaş kuru âh ile iş bitmez

Su koymak ister âsiyâba kuru sabun ile kir gitmez

Kazmak ise zikre devam etmektir. Zikre ve fikre devam etmekle elbette gönülde bir hararet oluşur. O hararet nihâyetinde Cenâb-ı Hakk'a doğru meyleder. Bu meyil, yavaş yavaş muhabbete dönüşür. Muhabbetten de cezbe peyda olur. Rahman'ın cezbelerinden olan bir cezbe, iki âlemin yani insanların ve cinlerin ibadetiyle eşdeğer olur. Cezbe de sâliki aşk, aşk da aşk bolluğuna iter. Ondandır veremler ve dertler ortaya çıkar. Dolayısıyla gönül de muradına ulaşmış olur. Zira dert dediğimiz dermandır. Aşk dediğimiz, Rahman'ın vuslatıdır.

Bazıları cezbeye kapılıp gün geçtikçe bela ve iptilalarla karşılaşır, gülünç duruma düşüp halkı başına üşürür. Kimisi şaşırır da bir şey demez, kimisi bağırıp feryat eder ve kötü şeyler işler, kimisi sahralara, dağlara ve ovalara düşer ve تنها yerlere kapanır, kimisi feryad ü figan ile ağlayıp durur, kimisi dış âlemden sıyrılarak mânevî ilimlerin sırrına vakıf olur, kimisi bir mecaz sûretiyle hakîkî cemâl müşâhedesine meyleder. Kimi mânevî sarhoşluktan kaynaklanan şathiyata kapılır, kimisi okunu atıp yayını asmış, kandilini yakıp bitirmiş, gerekli işini bitirmiş, sondan başa doğru istikametle dönüp peygamberler vârisi olup temkin ve sükûnetle postunda oturmuştur. Her biri büyüklerin saltanatından birini seçip onunla meclisinin sevincini ve derecesinin hükmünü icrâ eder. Her mertebenin yerinde o mertebenin hakkını edâ eder. İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütf sahibidir.

Yine bilinmelidir ki bu Hakk'a ulaşma yolunda iki usûl beyan edilmiştir. Bunun detayları çoktur. Biri riyazet, biri de marifet nurudur. Yolun başındaki(mübtedîler) sâlikler perhiz, mücâhede ve riyazetle benlik davasının dar geçitlerini ve mâsivânın tehlikelerini aşmaya çalışmışlar ve bunlara hâkim olmayı başarmışlardır. Yolun yarısındakiler(mutavassıfın) de hem riyazet hem de marifet nuruyla berzah makamında her iki tarafın makamlarına riâyet etmekle kitaplar ve risâleler yazmışlardır. Kendilerine izin verilerek bazı aşamaları keşfetmişler. Yine bazı tevhîd ve mârifet hazinelerinin tılsımını açıp gitmişlerdir. Yolun sonundakiler(müteahhirîn) ise her işin kolay yönünü ve tarafını tutup maksatlarına ermişlerdir.

Sâdık âşık ve başarıya ulaşmış talipler, ihtiyaç sahiplerine ve yetimlere karşı "*Öyleyse sakın yetimi ezme. Sakın isteyeniyi azarlama!*"⁴⁹¹ âyet-i kerîmesini uygulayıp ilâhî marifet ve sırları yaymış ve dağıtmışlardır. Bundaki marifet nuru ilime, irfana, Zât'ın vahdetine ve Allah Teâlâ ile beraber olmaya iman etmek ve yakîndir. Bu

---

⁴⁹¹ed-Duhâ 93/9-10.

hususlar büyük zatların kitaplarından, zevk ehli gönül erbablarından ve yüce makamlara ulaşmış olanlardan alınmıştır. Böylece bunları almak ile hayvanî sıfatlardan, cehalet ve gafletin perdelerinden ve hayvanî mertebelerden geçilip imanın marifet nuru ve marifetullah ile müşerref olunur. Bunun şartı yukarıda bahsedildiği gibi seyr ü sülûka can-ı gönülden önem gösterip kalp safiyeti ile zikretmek, düşünmek ve gereken gayretin gösterilmesidir. Gayretsiz, isteksiz ve muhabbetsiz, hiçbir fayda oluşmaz. Böyle olunca gönülde, marifetin kokusu ve irfandan bir şey bulunmaz, buyurmuşlardır.

Şeyhlik iki çeşittir. Biri şarkîdir, biri de garbîdir. Şarkî olan şeyhlik, mütakaddimîn yoludur. Onların yolu, takva ve riyazet yoludur. Yani onlar son mertebeye ulaşmışlardır. Onların tavırları, gâyet ölçülü bir mücâhede, perhiz, riyazet ile marifet nuru ve irfandır. Nitekim vuslata en yakın olan yolda budur. Maksatları, nefsinin ve Rabbini bilmektir. Ne şekilde bilinirse bilinsin, her şahsın kabiliyeti ne şekilde olursa olsun durum ona göredir. Çünkü bazıları zeki ve bazıları da anlayış bakımından kıttır. Bazılarının nefsi ağır, arzuları galip ve ahlâkı kötüdür. Bunun gibileri namaza, oruca, perhize, takva, şiddetle riyazete, sülûke ve rehberine ihtiyaçları vardır. Bu durumda olan kişi, kendisinde bulunan nefis tosunu yumuşayana kadar ve feyzin kabulünün oluşmasına ve ilâhî ihسانlara nail olana kadar bunlara dikkat etmelidir. Bazı zatların kabiliyetinde sağlamlık olup kendisindeki nefis tosunu inatçı olmayıp mülayimdir. Bu tabiatta olan sâlikin isteklerinde akli ve zatî galiptir. Allah'ın yardımıyla güzel ahlâka sahip olan kimselerdendir. Onun gibilere çokça riyazetin yapılması gerekmez. Zâtî kabiliyetleri yaratıldığından beri vardır. Bundan dolayı bazı mürşitler, böyle olan talebelerini daha yolun başındayken seçip beğenmiş ve onları irşat ile vazifelendirmişlerdir. Her ne kadar irşatta salâhiyeti, makam bakımından aşağı ise de onda bir yeteneğin olduğu görülmüştür ve bu durum onların dahi elinde değildir. Bundaki hakiki fâil, Cenâb-ı Hakk'tır. Hak ise bir olandır. Nitekim bazıları "*Kulumu sevince artık onun işiten kulağı ve gördüğü gözü (olurum)...*"⁴⁹² hadîs-i

---

⁴⁹²*Hadîsin tam metni:* "Kim benim bir velî kuluma düşmanlık ederse ben de, ona harp ilan ederim. Kulumu bana yaklaştıran şeyler arasında en çok hoşuma gideni, ona farz kıldığım şeyleri edâ etmesidir. Kulum bana nâfile ibadetlerle yaklaştırmaya devam eder. Sonunda sevgime mazhar olur. Onu sevince artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden birşey isteyince onu veririm. Benden sığınma taleb edince de onu himâye eder, korurum. Ben yapacağım bir şeyde mü'min kulumun ruhunu kabzetmedeki

şerîfinin bu hakikatin bir oluşuna işaret ettiğini söylemişlerdir. Çünkü Hak onunla işler. “*Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı.*”⁴⁹³ âyeti de bu durumu gösterir. Hâsılı bu iki durum için bu kadar söz söylenmiştir. Esas fâil ve söyleyen, Cenâb-ı Hak’tır. Hakikatte bizler zahire bakmakla görevliyiz. Biz, bizi biliriz. Onlar da Hakk’ı bilir. Yine de en iyi bien Allah Teâlâ’dır.

Hilâfet iki kısma ayrılır. Biri istihkâken (hak ederek), diğeri de iktizâen yani gerekli olan hilâfettir. İstihkâken olan herkesçe bilinen hilafettir. İktizâen ise şöyledir: Kimin hilâfeti hak edeceği ve irşada kimin seçileceğini kimse bilemez. Fakat şeyh, irşadın devam etmesi ve müridlerin dağılmaması için bunu en uygun birine vasiyet eder veya başka yerlere halife tayin eder. Aynı şekilde kabiliyetli ve buna layık olan bir kimseye hilâfet verilir. Bununla hem kendileri hem de başkaları istifade etmiş olur. Ya kendi rûhâniyetiyle ya da şeyhi sıhhatte ise onun rûhâniyetinden alıp verir. Bu şekilde kabiliyet derecesine ve olgunluğa ulaşır. İrşat makamında olanların tam anlamıyla olgun ve mükemmel olmaları imkânsızdır. Ama doğruluk, ihlâs ve istikâmet şarttır. Bunun dışında olan kimseler ise, yalancı ve hileci olarak tâbir olunur. Bunlara mukallit dahi denmez. Zira mukallit, muhakkik hükmündedir. Onun için sadıklardan sayılır. Bunların makamı berzahtadır. Onlar üstazdan rabbânî ilimleri tâlim ederler. Hem ruhlarıyla hem de cisimleriyle her taraftan taliplerine marifeti tâlim eder ve onlara sülûku tarif ederler. Kendileri de üstaz olunca ve tam bir olgunluğa erişince yani kabiliyetli olmayı gerektiren makama erinceye kadar böyle devam ederler. Her şeyi ve her şeyin hakikatini en iyi ilen Allah Teâlâ’dır.

Rüya Tabirleri

Bilinmelidir ki rüya tabirlerinin sonu yoktur. Bunun nihâyeti ancak keşif ve keramete bağlı sonsuz bir ilimdir. Bunun tarifî, uçsuz bucaksız derin bir denize benzer. Fakat usûl ve detayından bir miktarın anlatılması, maksatlara giden yolun kapısını açmaya vesile olur.

Rüya tabiri iki türdür. Biri avâmın rüyası olan afâkî rüya, biri de sâlikin halini ve makamını açıklayan enfusî rüyadır. Enfusî rüya da iki türdür. Biri vâkîa ve biri de

---

tereddüdüm kadar hiç tereddüde düşmedim. O, ölümü zevmez, ben de onun sevmediği şeyi, sevmem.” (Buhârî, Rikâk, 38.)

⁴⁹³ el-Enfâl 8/17.

rüyadır ki başka bir deyişle de mana ve terkiptir. Vâkıâ olan rüya görülen şeyin gerçekleşmesidir. Yani görülen aynıyla meydana çıkar. Tâbire muhtaç değildir. Ama rüya ise tâbir edilmeye muhtaçtır. Görülen şeylere görüldüğü şekliyle hükmedilmez, tâbir edilmesi gerekir. Yani görülen şeylerin tâbir edilmesi lazımdır. Onun için buna tâbir denilir. Yani tâbir edilenlerin kapsamına girer. Bunun da bir kaç yönü vardır. Bazen görülen rüya, görenin hâlini ya da rüyada görülenin hâlini yansıtır. Bazen mâziye, bazen müstakbele ve bazen de hâle (şimdiki zamana) hamledilir. Hâsılı üç zamandan birine hamledilir. Bununla birlikte bir rüya mübtedîye, mutavassıta (yolun yarısına) ve müntehîye (yolun sonuna) göre tâbir edilmesi gerekir. Bunların hepsini idrâk etmek ve bunları birbirinden ayırmak ancak olgun olan ehlullahaya mahsus bir işittir. Fakat bunları anlamaya muhtaç olanlara tesellî olması için bunların usûl ve detayına bir miktar değinilecek, yine bunlara işaret edilmesi önemli ve gerekli olduğundan kısaca açıklanacaktır.

Sâlik rüyasında bağ, bahçe ve bostan görürse zikrin ve ibadetlerin safiyetine işarettir. Eğer onları meyveli ve bol görürse ibadetin, mücâhede ve zikirlerin gönle tesîr ettiğini ve bunların kabulüne alamettir. Dereler, çimenler, ferahlatıcı yerler, güzel saraylar, yüksek binalar, şehirler, çarşılar, leziz yemekler, güzel içecekler, temiz elbiseler, güzel yiğitler, süslü kumaşlar, süslenmiş atlar, havuzlar, çeşmeler ve bunlar gibi güzel ve iç açıcı şeyler güzel amellere ve zikrin saflığına işarettir. Bunların her birisinin işaret ettiği hususiyetler vardır. Ama genel olarak bunlar müşdeli rüyalarıdır.

Rüya üç çeşittir. Bunlar *tebşîr*(müjdeli rüya), *tahzîr*(uyarı anlamındaki rüya) ve *edğâs ü ahlâm*(karışık rüyalar)dır. Edğâs ü ahlâm; yemek, içmek, düşünmek, zikretmek ve muhabbet gibi farklı şeyleri kapsar. Bunlara itibâr edilmez. Tebşîr ile tahrîze bakılır. Eğer hayır ve hasenat işlersen güzel rüya görürsün. Bu tebşîr rüyadır. Bununla mutlu olursun. Bunun tekrar görülmesi için gayret etmelisin. Eğer bunda bir gevşeklik ve kusur meydana gelirse o zaman tahzîr olur. Bundan dolayı pişman olup tevbe ve istiğfâr etmeli ve ondan kaçınmalısın.

Saf sular ve derelerin görülmesi, ilâhî feyizdir. Bulanık, derin ve korkutucu sular, gönül kederini ve ledun ilminin şekillerini ifade eder. Kaymak, yağ ve peynir yoğurmak da ledun ilmidir. Fakat bunlar arasında fark vardır. İçki, şarap, taze dilberler, âşıklar, saz, şarkı ve mecnunların görülmesi cezbe alâmetidir. Bunların dahi vasıflarında ve durumlarında fark vardır. Fakat hepsi uzunca anlatmayı gerektirir. Talip olan kendi istidadıyla yavaş yavaş bunları birbirinden ayırır. Temiz

hava, gönül saflığıdır. Güneş, ruh; ay, akıl; yıldızlar ise havâssa işaretler. Bütün lezzetli yemekler, sular ve içecekler hayırlı amellere ve zikrin fayda verdiğine işaretler. Tiksindirici, lezzeti olmayan, korkunç ve kötü nesnelere kötülüktür ve noksanlıktan kaynaklıdır.

Hayvanlardan köpek, hasede; kurt, ziyankârlığa; ayı, acayıplığa; tilki, hileye; tavşan, gaflete; sığır ve koyun, karın ve mide şehvetine; eşek, fercin şehvetine; serçe, koç ve horoz dahi fercin şehvetine işaretler. Fakat eşek gibi değildir. Bazen başka manaya bile yorumlanabilir. Rüyaı gören kişiye göre yorumlanır. Deve, kine; karınca ve yarasa, hırsa; kedi, nimetlere nankörlük göstermeye ve sülûkte yol almamaya işaretler. Beygir dahi böyledir. Kötü beygir, sığır hükmündedir. Zâhir ulemâsı ve medrese talebesinden şeyhülislama kadar zâhirî bir farklılık arz eder. Osmanlı saraylarındaki hizmetkardan vezire kadar bâtinî bir farklılık arz eder. Sûret şeyhliği irşadıdır. Dolayısıyla sülûkte vezir, akıldır; pâdişâh, tevekküldür.

Deniz vücuttur; dağ ve tepeler, varlıktır. Tanesine göre yağmur, ilâhî rahmettir. Kar da rahmettir. Kuraklığın çeşitleri fazla görülürse nefsanî gazap sıfatıdır. Şimşek, nefsin ateşidir. Yemişsiz ağaçlar; faydasız âlim ve meşâyıhtır. Ateş de iki taraflıdır. Rüya görenin hâline göre ya Nemrut ateşi gibi nefis ve gazap ateşidir. Ya da Musa ateşi gibi muhabbet pazarı olur.

Yılan, düşmanlığa; çıyan, akrep gibi hayvanlar derecesine göre kötü ahlâka işaretler. Sıçan, ziyankarlıktır. Tâvûs, kendini beğenme; güvercin, tenâsüldür(üremedir). Karga, ne dediğini bilmeyen ve saçmalayan kimseye; leylek, hâlis mürşitlik; şahin, doğan, balaban, atmaca bunların hepsi samimi bir şekilde şükreden kimseye işaretler. Çok şükredenlerin manası, iyi av ve avcılarının aleti anlamına da gelir. İnatçı bedevi, kötülenmeye; kâfir yerine göre şirke, alay etmeye, gizli şirke; kötü yahûdi ve inatçı olan, hakkı gizlemeye; kıptî, hırsız ve yalana; ölüleri diri görmek, kalplerin hayat bulmasına; dirileri ölü görmek, gönül öldürmeye; bülbül ve sesi, aşk sıfatına; kelebek, vücudun yok olmasına; balık, manalara; gümüş ve altın, nefis-i mutmainneye, zevkin halinin çok olmasına, nefis-i levvâmeye; zevkin düşük olması, mülhimmeye işaretler.

Parlak mücevherler, ya çok kıymetli ve yüce hakîkatlere ya da güç ve değerine göre yaşlı veya olgun kimseye; vergi ve öşür, kanser gibi olan bozuk düşüncelere, eğer süreklilik arz ediyorsa sırları saçan aşk şarabına işaretler. Keyif veren şeyler,

bağımlılık arzederse tesîrine göre cezbedir. Küçük kimseyi büyük, çirkini güzel, yaşlıyı genç görmek manen yükselme nişanıdır. Fakat bunda bile farklılıklar vardır. Bunları tarif etmek uzunca açıklamayı gerektirir. Elbette sâlik, manen yükseldikçe anlayış kabiliyeti de yüksek olur.

Taş, toprak ve odun nefsâniyetin çokluğudur. Cin, sürekli hatırlama ve sertliktir. Şeytân, dalalet sıfatıdır. Serçe, her türlü kötülüğü işleyebilecek yaratılıştaki olan kötü huylu kimseye işaretler. Cami gönül, kilise nefis hânesidir. Su dolu kuyu ise gönlün Hakk'ın feyziyle dolu olmasıdır. Ama boş olursa ilâhi feyizden mahrum olup sözünün eri olmamak ve korkaklıktır. Bunun aksi de erlik ve yiğitliğin kişiye layık olduğunu gösterir. Eğer kişi kendisini ilâhi aynada ölmüş görse, gönlü ölmüştür. Ya da “Ölmeden önce, ölünüz”⁴⁹⁴ sözüne benzer bir ölüm şekli olur. Bu iki durumun manası, sahibine göre farklılık arzeder. Eğer kendisinde tam bir kabiliyetin olduğuna kanaat getirirse bu, ihtiyârî olan ölüm⁴⁹⁵ şeklindedir. Eğer bu kâbiliyet anlaşılmazsa bu da kalbin ölümüdür.

Domuz, haramı isteyen kişiye işaretler. Kör, sağır ve dilsiz, hakkı görmeme, hak kelamı işitmeme, hakkı söylememe ve gönlün hasta ve zayıf olmasıdır. Zekerin büyüklüğü, tasarrufun kuvveti (bir şeye sahip olma ve sahip olduğu şeyi istediği gibi kullanma yetkisi ve kuvveti) ve bâtin tasarrufudur. Bu ister yakın akrabası olan mahreminden biri olsun farketmez.

Bal, muhabbete; arı, dostluğunda samimi ve vefalı olan dervişliğe; çeşitli balsız arılar da farklı tarikatlerde bulunan yalancı ve dürüst olmayan dervişlere işaretler. Maymun, ikiyüzlü kimseye; şeftali, kiraz, vişne gibi meyvelerin eğer özü dışarıdaysa ve kabuğu içerisindeyse riya ile yapılan amele işaretler. Özü içinde kabuğu dışında olan ceviz, badem, fındık, fıstık ve benzeri meyveler de ihlâs ile

---

⁴⁹⁴ Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 2/29.

⁴⁹⁵ İhtiyârî ölüm: Sadece insanlarda meydana gelebilecek bir ölüm halidir. Bu ölüm, bilcümle nefsin arzu ve hevasından, cismanî lezzetlerden, tabiat ve şehvetin gereklerinden fanî olmaktır. Yani Allah Teâlâ'dan başka hiçbir şeye iltifat etmemektir. Bu ölüm, yeniden doğuş ve ahiretin ilk menziline giriştir. Böyle bir ölümün sonu hayattır. Zira kalbin hayatı nefsin ölümündedir. Bu *mevt-i ihtiyârîye*, bir insan-ı kâmilin eteğine yapışıp onun terbiyesi ile yetişmekle ulaşılır. (İsa Çelik, “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.40 (2009): 122-123; Ayrıca bkz. A. Avni Konuk, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, haz. M. Tahralı-S. Eraydın (İstanbul: Mifav, 1994), C.1, S.74.)

yapılan ameldir. Özü ve kabuğu iç içe olan üzüm, armut, elma ve benzeri meyveler de amellerin iç içe olduğuna işarettir.

Yukarıda görüldüğü gibi bunlar tek tek açıklanıp anlatılırsa dile zor gelir. Çünkü bunların sayısı fazladır. Mübtedî, mutavassıt, müntehîye göre açıklanması da uzunca anlatmayı gerektirir. Zira bu konuda manalar ve durumlar çoktur. Acaba evvela bu, rüya görenin hali midir; görülen şey mübtedî, mutavassıt ya da müntehî ile ilgili midir; üç zamandan geçmiş zamana, şimdiki zamana veya gelecek zamana göre olan rüya mıdır yoksa vukû mudur? İşte bunların hepsi kısaca açıklanmış oldu. Görülen rüya, zikredilmiş olanlardan hangisinin galip, mağlup ya da uygunsa ona göredir. Bu rüyalar, çeşidine göre ya müjde ya da uyarı anlamındadır. Zamanına göre mâzîyi, hâli veya müstakbeli ifade eder. Yine görülen, sâdık rüya mı yoksa edğâs ü ahlâm cinsinden olan rüya mıdır, bunlara bakılır.

İşte bunların farkı ve ayrıldıkları noktalar yukarıda anlatıldığı gibi keşif ve keramete bağlıdır. Fakat usûle uygun olan, görülen şeylerin nitelendiği hale nazar olunmasıdır. Bir de rüya, görenin kabiliyetine göredir. Mesela bir hayvan gördü ve o hayvana galip gelip onu kovduğunu gördü. Bu durumda daha önce bu hayvanı düşünmüş müydü? Ya da hayvanın ona galip geldiğini gördü. Peki bunu görmesine sebep olacak ne işledi? Eğer rüyasında mesela eşeğe binip giderse nefsi onu alıp gidiyordur. Eğer eşeğin yerinde durduğunu, kendi hizmetinde olduğunu veya onu uzaklaştırdığını görürse şimdilik ondan uzaklaşmış olur. Ama hayatta olduğu için yine gelmesi ihtimaldir. Eğer onu yok edip ondan tamamıyla kurtulduysa o zaman ondan kurtulmuş olur. İşte bu durumların hepsi böyledir. Özellikle zamanımızda rüyaların çoğunluğu edğâs ü ahlâm olma ihtimali yüksektir.

İşte bunları tabir etme yolu şöyledir: Şeyh kendisini aradan çıkartıp mürşidine müracaat eder. Her ne kalbine doğarsa onu söylemeye tabir denilir. Dervişin kabulüne de tesellî derler. İşte tabir budur. Bazı sâlikin rüyası da âfâkî olur. Bunu fark etmek zordur. Bazen görülen şeylerin ismiyle tabir etmek gerekir. Nitekim rivâyet olunmuştur ki Şeyh İlâhî [kuddise sırruh] hazretlerinin huzuruna bir gün biri gelip demiş ki: “Rüyada kurbağa gördüm”. Şeyh bahsedilen rüya için bir zaman tefekkür ettikten sonra “Nesne değildir. İçinden dervişlerimiz ile bize ziyafet edeceğini düşünmüşsün ama vazgeçmişsin.” Rüya sahibi demiş ki: “Efendim malumunuzdur ki yerim ve hizmetçim olmadığı için utandım ve bundan vazgeçtim.” Büyük dervişlerinden biri çekinmeden şöyle sorulmuş: “Bir kimsenin kurbağa

görmesi ile bu tabirin münasebeti nedir?” diye niyaz etmiş. Şeyh buyurmuş ki: “Rüyayı söyledi, düşündüm. Bu kişi bizim ahbâbımızdır. Yalnız kurbağadan bir şey çıkmaz. Bu isim ile yorumlamaktan vazgeçtim. Arapça zayıf, ziyafet ve gönül tokluğudur. Hemen onunla tabir eyledim.” Dolayısıyla bu şehâdet âleminin karşılığı olan misâl âlemidir. Buna mukayyet hayâl âlemi de denilir. Bundan dolayı âlem-i misâl denilir. Bu âlemde olan eşyanın bütün misalleri üstün gelme sıfatı itibarıyla misal âleminde bir şekle konulmuş ve mânevî bir bağla bağlanmıştır. Eğer rüyayı gören kişinin rüyası âlem-i misâlden ise yani âlem-i misâlde olan üstünlül sıfatı şeklinde görmüşse o rüyadır ve tabire muhtaçtır. Yani gördüğü şey kendi özelliğine göre yorum ister. Hemen görülen şeyin aynısıyla “şöyle olmuş ya da şöyle olacak” denmez. Eşya, taşıdığı vasıfların durumuna bağlıdır. Mesela rüyada tilki görüldü. Düşünülür ki tilki hilekârlık sıfatıdır. Tilki ile bir alaka varsa kendisinde hîle sıfatı zuhûr etmiş olur ki, bu kendisine bir tenbîhtir. Eğer zuhûr etmemişse, bu hîlenin oluşmasından kaçınmalıdır. Bazen de başka şeylere hükmolunur ve görülen rüyada bir anlam oluşmuş olur. İşte tabir bu ölçü ile yapılır. Ama vakıâ ise eğer görülen nesnelere olduğu gibi çıkıyorsa ona göre tabir olunur. Mesela tilki ile beraber olduğu görülürse, hîle sıfatı ortaya çıkmaz. Kişi tilkiyi kovduğunu görürse hîle sıfatını gidermeye çalıştığına işarettir. Eğer tilkiyi öldürdüğünü görürse bu da hîle sıfatını kendisinden izale etmiş olur diye tabir olunur. Ama vakıâ ise “zâhirde bir tilki görecektir veya o tilkiyi öldürecek” denilir. Çünkü bu vakıâyı âlem-i misâlden seyretmiş değildi. Misâl âleminin ötesinde bir âlem vardır ki buna mutlak hayâl âlemi denir. Ceberut âlemi ve ilâhî hazinelerin olduğu âlem de denilir. Bazen uyuyan kişiye o âlemde haller görünür ki, aynen bu âlemde vukû bulmuş veya aynısıyla vukû bulacak nesnelere. O rüyaya vâkıâ ve vak’â denir. Bunun sırrı, bu şehâdet âleminin yansımasının karşılığıdır ki misâl ve hayâl âlemine bağlıdır. Bu misâl âleminde olan şeylerin sıfatları ve farklı şekildeki misalleri misâl âleminde aksetmiştir. Onun için âlem-i misâl denir. Onda görünen şey, bu âlemindekinin zıttıdır. Misallerinin şekilleri ile zâtî sıfatlarıdır. Dolayısıyla misâl âleminde olan sıfatların sûretlerinin de ötesinde olan mutlak hayâl âleminden aksetmiştir. Oradan bu âleme bir yansıma gelir. Bunun üzerine o âlemde müşâhede olunur şey, bu âlemde kendi sıfatına göre bir şey meydana gelmiş olur. İşte o zaman bunu bilmen yani gördüğün rüya “mukayyet olan hayalden mi yoksa mutlak olan hayalden mi” hususu keşfe muhtaçtır. Bu durumda hemen kendini benlik davasından uzak tutup ve tabirini doğru sözlü ve erbâbı olan kimseye havale edilmelidir. Müracaat edilen pîr de mümkün olduğu kadar rüyayı

tabir eder. Derviş de bu tabir edilenleri kabul edip tesellî bulur. Allah Teâlâ en iyi bilendir ve söylenenin hakikatini en iyi bilen de O'dur.

Hâcegân Silsilesi

Buna altın silsile derler. Rasûlullah [aleyhisselâtu vesselam] hazretleri miraç gecesinde Cenâb-ı Hak tarafından bunu almıştır. Hirâ mağarasında ondan Ebû Bekr-i Sıddık almıştır [radyallahu anh]. Ondan Selmân-ı Fârisî [radyallahu anh], ondan Kâsım bin Muhammed b.Ebû Bekr-i Sıddık [radyallahu anhum], ondan Câfer-i Sâdık [radyallahu anhum], ondan Ebû Alî el-Farmedî [kuddise sırruh], ondan Ebû Yûsuf Hemedânî [kuddise sırruh], ondan Abdulhâlık Gucdüvânî [kuddise sırruh], ondan Hâce Ârif Rivgerdî [kuddise sırruh], ondan Hâce Mahmûd İncîr Fağnevî [kuddise sırruh], ondan Hâce Alî Râmitanî [kuddise sırruh] ondan, Hâce Muhammed Bâbâ Semmâsî [kuddise sırruh], ondan Hâce Emîr Külal el-Buhârî [kuddise sırruh], ondan ümmetin ve dinin kutbu Hâce Muhammed bin Muhammed Bahauddîn [kuddise sırruhü'l-azîz], ondan Hâce Alâuddîn Attar [kuddise sırruh], ondan Hâce Yaûkûb-i Çerhî [kuddise sırruh], ondan Hâce Ubeydullah Taşkendî, ondan Hâce Kâdî Zâhid Muhammed, ondan Hâce Dervîş Muhammed, ondan Hâce Mahdûm-i A'zâm Ahmed Emkenengî, ondan Hâce Muhammed Bâkî ed-Dehbîdî, ondan Hâce Ahmed el-Hâşimî, ondan Muhammed Bedruddîn Maâsûm Fırâkî, ondan Şeyh Seyyâhûn Hâce Evliyâ Muhammed, ondan şeyhlerin şeyhi Hâce Mustafa el-Köstendilî [kaddesallahu esrârehu] ve ondan bendeniz Şeyhî Süleyman el-Köstendilî aldım.

Hak Teâlâ hazretleri bu zelil kulu onlarla haşredip daima kalbimi onların muhabbetinden ve fikrinden, dilimi onların zikrinden ve canımı onların ulaştıkları makamlardan hissedar etsin. Âmin. Bununla beraber bu mübarek risâleyi yazmama samimi bir kardeşin bu yüce yolun büyüklerine olan tam bir muhabbet ve meyli vesile oldu. Bana ulaşan bu muhabbet ve meyil kokusu ile onun doğru ve samimi halini bana arz etmesi, bu âciz zihnimde bir muhtasar risâleyi yazma fikri doğurdu. Bu samimi kardeşin vesileyle nice duygusuz gönüller varlık davasından kurtulup gönül dünyaları hakiki iman nuru ile inşa olur. Zira dünyaya bakan tarafının olması açısından ele alınan ilim, fıkıh ilmidir. Fıkıh ilminin neticesi de hadis ve tefsir ilmidir. Bunların da asıl maksadı, ebedi saadet ve ilâhî lütuf olan tevhit, kendini bilme ve Allah'ı bilme ilmidir. Âlemin yaratılmasından maksat, insanın zuhûrudur.

Esas gaye olan mârifetullahın kişide ortaya çıkmasıdır. Nitekim şöyle buyrulmuştur: “*Ben gizli bir hazineydim. Bilinmek istedim, mahlûkâtı yarattım.*”⁴⁹⁶ Ayrıca Allah Teâlâ Kur’ân-ı Kerîm’de “*Ben cinleri ve insanları, sadece bana ibâdet (kulluk) etsinler diye yarattım.*”⁴⁹⁷ buyurmuştur. Bu âyetteki “Bana ibadet etsinler” diye yarattım ifadesi “Beni tanısınlar”, “Beni birlesinler” veya “Beni tek bir Rab olarak bilsinler” diye yarattım, anlamındadır. Yani Ben bir gizli bir hazineydim ve madde âleminin ötesindeki gözle görülemeyen çok gizli bir âlemdeydim. Bilinmeyi sevdim ve diledim. Dolayısıyla varlıkları, bilinmek için yarattım. Böyle yaptım ki nurumu, kudretimi, zâtımı ve büyüklüğümü bilsinler ve görsünler. Böylece beni gördükleri ve bildikleri halde tam olarak bilinip görülmeden beri ve mukaddes olduğumu idrak etsinler. Bundan dolayı insanları ve cinleri yarattım. Ancak bana ibadet ve itaat edip bu vesile ile benim ilâhî zâtımı, varlığımın birliğini ve izzetimin tekliğini bilip bana iman etsinler ve ikrar etsinler. Yine emrime boyun eğip buyruğuma itaat etsinler. Bunu böyle anlamalısın. Allah Teâlâ her şeyi daha iyi bilir.

Şu husus da iyi bilinmelidir:

Bu yüce yola (Nakşîliğe) intisap etmek üç şekilde olur. Birincisi herkesin bildiği ve duymuş olduğu Muhammedî özün telkîn edilmesidir. Bu -yukarıda temas edilmişti- gerek dil ile cehrî yapılan gerekse kalp ile gizli yapılan zikrin yapılmasıdır. İkincisi hırkanın giydirilmesidir. Yani hırka giydirilince telkin yapılmaz. Üçüncüsü ise kabul edilmesi sûretiyle hizmet ve sohbet. Yani hizmet ve sohbet, sâlikin kendi halinin ıslahı, edep sahibi olması ve kendisine irşad edilmesi niyetiyle şeyhe itaat etmesidir. Bu ikisi de telkîn makamı olduğu için kabul edilir. Fakat telkînde bir şeyhten başkasına gidilmez. Yukarıda zikrolunduğu şekilde hırka ve hizmet için bir mürşitten daha olgun bir mürşide ya da şeyhi vefat edince başka bir mürşide gidilse olur. Ama bunda da şart vardır. Eğer teberrük için olan hırka ve hizmeti, himmet kasdıyla yaparsa olur. Yoksa terbiye ve irşat kastıyla hırka, sohbet ve hizmet bir mürşitten başkasına caiz değildir. Bu durum, telkîn bahsinde açıklanan hususlar gibidir.

Vesselam.

---

⁴⁹⁶ Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, C.2, 132.

⁴⁹⁷ ez-Zâriyât 51/56.

LÜGATÇE⁴⁹⁸

-A-

a'yân-ı sâbite: Varlıkların vücut bulmadan önce ilm-i ilâhîde sâbit olan sûretleri.

âbâd: Mesut olmak, neşelenmek.

âbâdan: Bayındır, mâmur, âbat, şen.

acz: Güçsüz, kudretsiz, zayıf.

adem: Var olmama, bulunmama, Hiçlik, yokluk.

âfâk: Her taraf, etraf, çevre.

âgâh: Haberi olan, uyanık, basîret sâhibi, sırlara vâkıf, müteyakkız.

ağmâz: Görmezden gelme, göz yummak, göz kapamak.

ahadiyyet: Birlik, teklik, Allah'ın birliği.

ahlâk-ı hamîde: Övülmeye lâyık ahlâk.

ahlât: Bir karışımı meydana getiren unsurlar.

âide: Birisine âit olan gelir, hisse, pay.

akabe: Sarp, dar, tehlikeli geçit, boğaz.

akl-ı meâd: Bütün maksadı ahiret mutluluğunu kazanmak için gayret sarf eden ve aklını bu yolda kullanan kimsenin aklı.

akl-ı meâş: Bütün maksadı dünya nimetlerinden faydalanmak, dünya lezzetlerini elde etmek, dünyada mal-mülk, makam-mevki, şöhret sahibi olmak için aklını kullanan bir kimsenin aklı.

akvâ: Çok (daha, en, pek) kuvvetli.

alâyık: Alâkalar, ilgiler, bağlar.

alîl: hasta, hastalıklı, mariz, illetli (kimse).

âmâl: Emeller, istekler.

amîm: Umûma âit, umûmî, yaygın.

'anâ: Güçlük, meşakkat, zahmet.

ânifen: Biraz önce, demin, az yukarıda.

arak: Ter, içki, rakı.

asâkir: Askerler.

asamm: Sağır, işitmez.

âsâr: Eserler.

âsitân: Eşik, dergâh, tekke, büyük zâviye, âsitâne.

âsûde: Rahat, huzurlu.

⁴⁹⁸ Lügatçeyi hazırlarken daha çok *Misâlli Büyük Türkçe Sözlük* ile Ferit Develioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*'ından faydalanmakla beraber Arapça, Farsça ve Osmanlıca sözlüklere müracaat ettik.

âşikâr: Açık, meydanda, gözle görülebilen.

avâlim: Âlemler.

avâyık(avâik): Engeller, engel olanlar.

âyin: Âdet, töre, yol, kânun; dînî merâsim.

azb: Tatlı, hoş.

ehass: Çok (daha, en, pek) husûsî, çok özel, çok yakın.

-B-

bâ: İle.

bâ-safâ: Huzurlu, sevinçli.

ba'dehû: Ondan sonra.

bâlâ: Bir şeyin yüksek yeri, yukarı, üst.

bâr: Yük, ağırlık veren şey, sıklet; defa, kere.

bârid: Soğuk, Hoş olmayan, sevimsiz, insanın üzerinde soğuk bir etki bırakan, nâhoş.

bast: Yayma, serme, döşeme, açma.

batâlet: İşi olmayıp hareketsiz oturma, işsizlik; işlemezlilik, battallık.

bâtın: Derûn, iç yüz, sır, gizli.

behredâr: Hissesi olan, nasipli, nasiplenmiş.

bekâ: Ölmezlik, ölümsüzlük, ebediyet, ebedîlik, bâkîlik.

bekâm: İsteğine kavuşan, merâmına, maksadına erişen, mesut.

belfğ: Etkili, güzel ve yerinde söylenmiş (söz); yeterli olmak.

belvâ: Belâ, dert, keder, gam.

bende: Kul, köle, abd, memlûk.

bend-kerde: Bağlanılmış.

berzah: zorlu, belâlı geçit, can sıkıcı, bunaltıcı yer.

bevâis: Sebepler.

beyn: Ara.

beyninde: Arasında.

bidâyet: Başlangıç, başlama.

bîgâ(bîgâne): Yabancı, âşinâ olmayan.

nî-nazîr: Eşsiz, benzersiz.

birûn: Dışarı, dışarıya, fazla, aşkın.

bülend: Yüksek, yüce, ulu.

büzur: Meydana çıkma, belirme, zuhûr etme.

büzürg-var: Saygı değer, hürmete lâyık, büyük mertebeli kimse.

-C-

câ(cây): Yer, mahal, mevki.

câlib: Celbeden, üzerine çeken.

cânib: Yan, taraf, yön, cihet.

cârî: Akan; yürürlükte olan, geçerli.

ceberut âlemî: Esmâ ve sıfat âlemi, allah'ın bütün varlıkların üzerinde olan kudretinin tecellî ettiği âlem, lâhut âlemiyle melekût âlemi arasındaki âlem” gibi değişik şekillerde târif edilen ilâhî âlem; taayyün-i evvel, tecellî-i evvel, cevher-i evvel, hakikat-i Muhammediyye, ruh-i küllî gibi isimler de verilir.

cebîn: Alın; korkak, yüreksiz.

celî: Açık, belli, meydanda, âşikâr.

celîl: Çok yüce, ulu, kadri ve mertebesi yüksek.

cem'iyet: Topluluk, kalabalık.

cerr: Kendine doğru çekme, celbetme.

cerrâr: Kendisine menfaat sağlayan ve çeken kimse.

cevâhir: Cevherler.

cevelân: Hareket, canlılık.

cevr: Haksızlık edip incitme, eziyet, cefâ, gadr, zulüm.

cibilliyet: Yaratılış, karakter.

cilve-kâr: Cilveli.

cûyâ: Arayıcı, arayan, isteyen kimse.

cündan: Askerler.

-Ç-

çâker: Kul, köle, bende.

çemenzar: Çimenle örtülü yer, yeşilliklerle kaplı alan, çimenlik.

çendân: Hiç.

çeşm: Göz.

çuhadar: Osmanlı saray teşkilâtında saraya âit işleri ve pâdişâhın günlük şahsî işlerini görmekle vazîfeli olan enderun teşkilâtına mensup bir nevi hizmetkâr.

cûybâr: Nehir, ırmak, akarsu.

-D-

dâmen: Etek, uç, kenar.

dekâyık: Anlaşılması güç olan ve dikkat isteyen ince şeyler.

der-akab: Hemen, hemen arkasından, arkası sıra, akabinde.

der-bend: Aşılması, alt edilmesi güç durum.

derc: Toplama, bir araya getirme.

derhast: İstemek.

derîğ: Red, men etmek; yazık etmek, haksızlık.

derk: En aşağı tabaka, dip. **derk etmek:** Anlama, kavrama, idrâk etme.

der-kâr: Gücsüz, kudretsiz, zayıf.

derpîş: Göz önünde bulundurma, dikkate alma, öngörme.

deruhte: Üzerine alma, üstlenme.

derûnî: İç âleme âit, içten, kalbî, ruhî.

deverân: Dönme, dönüp dolaşma, dolaşım, cevelân.

deymûmet: Süregelme, sürüp gitme, süreklilik, devamlılık.

dıraht: Ağaç.

dîdâr: Yüz, güzel yüz, çehre; görünüş, tecellî.

dîde: Göz. **dîdeler rûşen:** Gözler aydın, gözün aydın.

dilân: Gönüller, kalpler.

dil-şâd: Gönlü sevinçle dolu, sevinçli kimse.

duhûl: Girme, giriş, dâhil olma.

dürûğ: Yalan.

düşvar: Zor, güç.

-E-

ebrû: Kaş.

ebter: Eksik, noksan, sonuçsuz.

edânî: Çok aşağılık, çok bayağı, pek alçak kimseler.

edell: En doğru.

ednâ: Çok (daha, en, pek) aşağı, âdî.

eğerci: Her ne kadar, ... ise de, gerçi.

emâm: Önüne rastlayan taraf, ön, pîş.

emvâc: Dalgalar.

enâniyet: Benlik.

eneiyet: Benlik, enâniyet.

enfâs: Nefesler.

enfüsî: Şahsî anlayış ve duygulara dayanan, subjektif, öznel.

enseb: Çok (daha, en, pek) uygun, yerinde, münâsip.

entak: çok (daha, en, pek) iyi söz söyleyen.

envâ: Neviler, çeşitler, türler.

erbâb: Bir işten iyi anlayan, o işte becerikli, usta, mâhir olan kimse.

erre: Eahta kesmeye yarayan alet, bıçkı. **zîkr-i erre:** Bıçkı zikri.

erzânî: Lâyık, değer, uygun.

asâmî: İsimler.

eshel: Çok (daha, en, pek) kolay.

esvâk: Sokaklar, çarşılar, pazarlar.

etvâr: Tavırlar, davranışlar, haller, tarzlar.

evlâ: En uygun.

evsâf: Nitelikler, vasıflar.

ez-dil: Gönülden.

ezmân: Zamanlar.

ezvâk: Zevkler.

-F-

fâriğ: Vazgeçmiş, terketmiş, el çekmiş.

fart: Haddinden fazla olma, aşırılık, ifrat.

fâyık(fâik): Daha üstün, tercih edilecek üstünlükte.

fehmi/fehîm: Anlama, anlayış, idrak.

fehvâ: Anlam, mana.

fehvâsınca: Gereğince, düsturunca.

fenâ: Yok olmak, varlığı ortadan kalkmak.

ferâde ferâde: Teker teker.

ferâmuş: Unutma, hatırdan çıkartma.

feverân: Coşma, galeyâna gelme.

feyz-yab: feyz bulucu, feyz bulan.

fezâ: Bir şeyin kendi varlığı içindeki uçsuz bucaksız genişliği. *fezâ-yı dil:* Gönülün kendi varlığı içindeki uçsuz bucaksız âlemi.

fıkdân: Yokluk, bulunmama, eksiklik.

fî zamanına: Zamanımızda, asrımızda.

filhakîka: Gerçekten, hakîkatte, doğrusu.

firâvân: Çok, aşırı, bol.

fürû': Dallar, budaklar, asıldan ayrılan kollar; ikinci derecede olan önemsiz meseleler.

füruht: Satma, satış.

fütûh: Fetihler, zaferler, fütûhat, ilâhî yardımlar, ruhânî nîmetler, gönül ferahlığı.

fütûhât: Fetihler, zaferler; Mânevî feyz yoluyla erişilen Hakk'ın gizli sırları.

fütûr: Bezginlik, usanç, bıkkınlık, bezginliğin verdiği gevşeklik ve gayretsizlik.

füyûzât: Feyizler.

-G-

gabî: Anlayışı kıt olan, kalın kafalı (kimse), bön, ahmak.

gâh-geh: Bazan, bazen.

gâib: Kaybolmak.

garâib: Garîbeler, şaşılacak tuhaf şeyler, işitilmemiş, duyulmamış olaylar.

gaşy: çok etkili, çok zevk verici bir şey karşısında kendinden geçecek duruma gelme, büyük zevk alıp mest olma.

gaybet: Kalbe gelen feyz ve tecellînin çokluğu sebebiyle maddiyat âlemine âit hallere karşı duyarlılığı kaybetme durumu, çevresinin ve kendisinin ne yaptığını farkedemez hâle gelme, halkın hâlinden ve eşyâdan haberi olmama.

gayretullah: Allah'ın, kulunu muhabbeti sebebiyle gayrdan (kendisinden başka her şeyden) esirgeme husûsundaki gayreti.

ger: Eğer.

giriftâr: Tutulmuş, yakalanmış, tutkun, müptelâ.

giryân: Ağlayan, ağlayıcı.

gûnâ: Tür, nevi, çeşit, tarz.

gûyâ: Söyleyen, söyleyici.

gümân: Zan, şüphe.

güruh: Topluluk, cemâat, bölük.

güzâr-güzer: Geçme, geçiş.

-H-

hâb: Uyku, rüyâ.

habaset: Habislik, kötülük.

habîr: Haberi olan, haberli, haberdar, vâkîf.

habîs: Kötü, soysuz, alçak, fesat kimse.

haps-i nefes: Nefesi tutma.

habt: Yanlış, hatâ.

hâcât: Hâcetler, ihtiyaçlar.

hâcegân: Hocalar.

hacîl: Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan, küçük düşüp utanmış, mahçup olmuş (kimse).

hafî: Gizli.

hâil: Bir şeyin önünü kapayan, ileriye görmeye veya ileriye geçmeye engel olan şey, engel, mânia.

hâk: Ayak. **Hâk-i pâ(y):** Ayağın bastığı toprak.

hakâyık: Hakikatler, gerçekler.

halâvet: Hoşluk, tatlılık, zevk.

hamâil: Muska, tılsım.

hamâkat: Ahmaklık, budalalık, humk.

hamîde: Övülmeye lâyık, methedilecek sıfatlara sâhip olan.

haml: Taşıma, yüklenme, yükletme; yorma, atıf ve isnat etme. **Haml etmek:** Bir sebebe yormak, bir sebebe bağlayıp ondan ileri geldiğini kabul etmek, -e yüklemek.

hâr: Diken.

harîs: Bir şeyi elde etmek husûsunda aşırı derecede istekli olan, hırslı.

harûn: İnatçı.

hasım: Düşman.

hâsır: Yoksun.

hasr: Yalnız bir şeye mahsus kılma, bir şey için ayırma ve sarfetme.

hâssır: Yoksun.

hasr: Yalnız bir şeye mahsus kılma, bir şey için ayırma ve sarfetme.

hâssü'l-havâs: En seçkin, en has, mânevî hayâtı en mükemmel şekilde yaşayan seçkin kimseler, âriflerin en seçkini.

hâşak: Çöp.

haşin: Katı, sert.

havâir: Fikirler, düşünceler, kalbe doğan şeyler, kalbe gelen mânevî hitaplar.

havâs: Seçkin sınıf, ârifler ve tarîkat ehli arasındaki Hakk'ın seçkin kulları.

havf: Korku.

hâvî: İçine alan, içinde bulunduran, içeren.

hazâin: Hazîneler.

hâzık: Usta, mahâretli .

hazım: Şikâyet etmeden katlanma, basit kusurları mesele yapmama, içinde eriterek tahammül etme, gönlü geniş olma.

hefetân: Zırh, kaftan.

hemân: Ancak, sâdece, yalnız, fakat; derhal, çabucak, hiç vakit geçirmeden.

hemîn: Yerine göre, ancak, hemen, her zaman.

hemîşe: Dâima, her zaman.

hemsâye: Komşular.

hestî: Varlık, vücut.

hezeyân: Saçma sapan konuşma, saçmalama.

hezl: Neşelendirmek amacıyla yazılan veya söylenen söz, şaka, latîfe, mizah; alay, boş söz.

hired: Akıl.

hicâb: Perde, örtü, engel, hâil.

hiçkes: Hiç kimse.

hîfe: Korku, havf.

hikd: Kin gütmek, kin tutmak, kin, fırsat kollamak, öfke.

hilkat: Yaratma, yaratılma, yaratılış; yaratılıştan gelen, sonradan kazanılmayan hal, tabiat.

himem: Himmetler.

himmet: Yardım, ihsan; çalışma, gayret, emek.

hîre-hıyre: Şaşkın, hayran.

hubb-i riyâset: Baş olma sevdası.

hûb-rûyan: Güzel yüzlüler.

hulk: Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat.

hurde: Ufak, küçük.

hurde-i tarik: Tarîkatlarda uyulması gereken usûl ve âdap.

hurûc: Dışarı çıkma, çıkış.

husûl: Hâsıl olma, peydâ olma, vücûda gelme.

huzûr-i ma'allah: Allah ile beraber olma huzuru.

huzûz: Hazlar, zevkler.

hüdavend: Allah.

hükemâ: Hakîmler, filozoflar, ilim adamları.

hüviyet: Kimlik, mâhiyet, hakîkat; Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir şekilde nitelenemeyen mutlak hakîkati.

-İ-İ-

ittilâ: Bilme, öğrenme, haberdar olma; bilgi.

i'raz: Yüz çevirme, kaçınma, başka tarafa dönme.

i'dâm: Kaybetmek, yok etmek.

ibâhet: Bir şeyin haramlığını kaldırıp yapılıp yapılmamasını serbest bırakma, mubah kılma.

ibârât: İbâreler.

ibkâ: Sürekli ve dâimî kılma.

ibrâm: Bıktırıcaya kadar üstüne düşme, can sıkacak şekilde ısrar etme, zorlama.

ibtilâ: Bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük, kendini alamayacak kadar tutkun olma, tutku.

icmâl: Kısaltma, özetleme, ihtisar etme.

icmâlen: kısaca, kısaltarak, özetleyerek.

ictinâb: Kaçınmak.

idbâriyyet: Tâlihin insana yüz çevirmesi, ters dönmesi, tâlihsizlik, bahtsızlık.

iddihâr: Toplama, biriktirme, cemetme.

idlâl: Doğru yoldan çıkarma, saptırma, dalâlete düşürme, azdırma.

ifâkat: Hastalıktan kalkma, sağlığına kavuşma, iyileşme.

ifâzâ: Taşacak derecede doldurma.

ifnâ: Yok etme.

ifrat: Aşırı gitme, ölçüyü aşma, gereğinden fazla ileri gitme.

ifrâz etmek: Ayırmak, bölmek.

ifsâdât: İfsatlar, fesatlar, bozmalar.

igmâz-ı ayn: Görmezlikten gelme, bir kabahate göz yumma.

ihâtâ: Bir şeyin etrâfını çevirme, çevreleme, kuşatma, sarma.

ihitimâm: Bitme, sona erme, hitam bulma.

ihtirâz: Çekinme, kaçınma, sakınma.

ihtisâs: Bir ilim, fen, sanat hakkında veya belli bir hususta derinleşme, o konuda geniş bilgi ve tecrübe sâhibi olma, bu yolla kazanılmış bilgi, uzmanlık.

ihitâm: Bitme, sona erme, hitam bulma.

İhtiyâr: Seçme, intihap etme, tercih etme.

ihvân: Dostlar, kardeşler. **ihvân-ı bâ-safâ:** Kalbi saf dostlar, kardeşler.

ihzâr: Huzûra getirme, celp ve dâvet etme.

îkân: Sağlam bilme, şüphe götürmeyecek şekilde yakînen bilme.

ikdâm: Gayret, sebat.

İkdâr: Kudret verme, kuvveleştirme, güç kazandırma.

ikmâl: Eksikliklerini tamamlayıp tam hâle getirme, tamamlama.

ikrâr: Kabul etme, söyleme, tasdik etme

iktifâ: Olduğu kadarını yeterli bulma, kâfi görme, fazlasını istememe, yetinme.

iktisâr: Özlü, kısa kesme, kâfi görme, uzatmama.

iktizâ: Gerekme, gerektirme.

ilâ-âhirihi: Diğerleri de böyledir, sonuna kadar böyledir, vb.

ilhâd: Allah'ın varlığına inanmama, inançsızlık, tanrı tanımazlık, ateizm.

ilkâ: Koyma, bırakma, yerleştirme.

ilkâh: Aşılama, (çiçek tozu) yumurtacığı dölleyip meyve bağlatma.

ilm-i bâtın: Bâtın ilmi, gizli ilim.

ilsâk: Bitiştirme, kavuşturma, yapıştırma.

ilticâ:

iltizâm: Gerekli bulma, lüzumlu sayma ve buna göre gereğini yapma.

im'an: İnceden inceye, dikkatle araştırma, bir şeyde çok dikkatli olma, bir şeyin derinliğine nüfuz etme.

im'an-ı nazar: Çok dikkatli bakmak.

imtinân: İyiliği başa kakma.

in'ikâs: Yansıma.

inâbet: Günahlardan ve her şeyden yüz çevirip Hakk'a dönme; bir şeyhe derviş olma, bir tarîkata girme.

inân: Dizgin, idâre etme, yürütme.

incizâb: bir şeyin câzibesine tutulup ona doğru çekilme, câzibesi sebebiyle ona doğru meyletme, cezbolunma.

inkisâr: Gücenme, kalp kırılması.

inkiyâd: boyun eğme, baş eğme, itâat etme.

intibah: Uyanma, gafil olmama, uyanış.

intihâb: seçme, seçilme.

intikâl: Geçme, sirâyet etme, bulaşma.

inzimâm: Üstüne ekleme, ilâve etme, katılma, zammolunma.

îrâs: Sebebiyet verme, meydana getirme, sebep olma.

îraz: Yüz çevirme, kaçınma, başka tarafa dönme.

irtihâl: Göçme, göç etme, geçme.

irtikâ: Daha yüksek bir seviyeye çıkma, yükselme.

irtikâb:

irtikâp: Kötü bir işi, bir kötülüğü yapma.

istiâne: Yardım isteme.

istid'a: Yalvararak isteme, ricâ ve talep etme.

istîdâd: Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kabiliyet.

istifsâr: Bir şey hakkında ayrıntılı bilgi öğrenmek isteme, açıklama isteme, sorma, araştırma.

istiğnâ: Elde olana kanâat edip başka bir şeye ihtiyaç duymama, tok gözlülük, gönül tokluğu.

istiğrâk: Bir şeyin içine gömülme, içine dalma, garkolma; Allah'tan başka her şeyden ilgisini keserek vecde dalma hâli, kendinden geçip dünyâyı unutma.

iştibâh: Şüphe etme, şüphelenme.

itmi'nân: İç huzûru, gönül rahatlığı, tatmin olmuşluk hâli.

ittihâz: Alma, kabul etme, öyle sayma, edinme.

ittikâ: Dayanma, yaslanma.

ittikâ: Sakınma, çekinme, içtinap; Allah'tan korkma, Allah korkusu ile

O'nun yapılmasını istemediği şeyleri yapmama.

iyâzen billah: Allah'a sığındık, Allah korusun, maâzallah.

izâfi: Geçerliliği şartlara tâbi olan, göreceli.

izâm: Kemikler.

-J-

jengâr: Pas, kir, zengâr.

-K-

kabz ü bast: Gerilme ve gevşeme.

kadr: Değer, kıymet, derece, ölçü, miktar.

kâffe: Hep, bütün, cümle.

kâil: Söyleyen.

kalender: Dünya malına önem vermeyen, müsâmahakâr, yumuşak huylu, alçak gönüllü, olur olmaz şeyin üstünde durmayan kimse.

kallâş: (Kalleş sözünün eski ve asıl şekli) Sözünde durmaz, ikiyüzlü, döneke, hîlekar.

kam': Ezip buyruğu altına alma, kahretme, zaptetme.

kâr: İş, fiil, amel.

kâr-ı nefes: Nefesin işi.

karîn: Yakın, karîb.

kasr: Kısa kesme, kısaltma, azaltma, ihtisar etme.

kat': ilerleme, geçme, yol alma.

kayd: Kaygı, endişe, tasa.

kayyûmiyet: Varlığı kendinden olma, başka varlıktan çıkmamış olma durumu.

kehl: Yaşı 30 ilâ 50 arasında olan olgunluk çağındaki kimse.

kemâlât: Sâhip olunan mânevî hasletler, olgunluklar.

kemterâne: Kemter olana yakışır tarzda, âcizce, âcizâne, hakîrâne.

kerûr: Biribiri ardınca geçme, geri dönmek, gece gündüz tekrar etmek.

kesâfet: Koyuluk, koyu olma durumu, yoğunluk; insanda cismânî tarafın üstün gelmesi sebebiyle ruhâniyetten uzaklaşma durumu.

keşîde: Çekme, çekilme, düzenleme, tertip etme.

kevn: Varlık, vücut, mevcûdiyet.

kevneyn: İki âlem (dünya ve âhiret, maddî ve mânevî âlemler, ruh ve madde).

kışır: Kabuk.

kibâr: Büyükler.

kibrît-i ahmer: Mânevî kemalde en yüksek dereceye yükseldiği için iksir gibi olan nazarıyla insanı kötülükten iyiliğe ve küfürden îmâna çevirebilen, nâdir bulunan ulu velî.

kimyâ: Ender bulunan kıymetli şey, iksir.

kuddise sırruh: Allah onun sırrını (iç âlemini) her türlü mânevî lekelerden arındırsın.

kunûz: Hazîneler.

kûşîş: Çalışma, uğraşma, çabalama.

kurret: Aydınlık, parlaklık.

kümmel: Olgun kimseler, kâmiller.

küşâde: Açılmış, açık, ferah.

küşâyîş: Açılma, ferahlama, açıklık, ferahlık.

-L-

lâbüd: Gerekli, lâzım, zarûrî, terkedilmesi mümkün olmayan, elbette, mutlaka.

lahm: Et.

lâyık: Uygun, yaraşır, münâsip.

lâyih: Parlayan, açıkça görünen, meydanda olan.

levâzımât: Gerekli şeyler, lâzım olan eşyâ, âlet, malzeme vb.

likâ: Kavuşma, buluşma.

-M-

ma'lûm: Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).

ma'zûriyet: Mâzur olma durumu, özür, mâzeretli olma.

ma'dûm: Var olmayan, mevcut olmayan, yok, nâbud.

ma'dûmât: Yokluklar.

ma'hûd: Bilinen, adı geçen, mâlûm.

maallah: Allah ile beraber olma.

mâ-adâ: -den başka, -den gayri.

maârif: İlâhî sırlar üzerinde, varlıkların özü ve gerçeği hakkında tefekkür, keşif ve ilham yoluyla elde edilen bilgiler, irfan.

mâdun: Mevki, rütbe, seviye, servet vb. Bakımından aşağı durumda olan kimse.

mağbûniyet: Şaşkınlık, aldanmışlık.

mâh: Bir takvim yılının on ikide biri, ay, şehri.

mahfi: Gizlenmiş, saklanmış, saklı, gizli.

mahmûl: Yükletilmiş, isnat olunmuş, hamledilmiş.

mahûf: Korkunç, tehlikeli.

mahz. Saf, sırf, hâlis.

mâiyyet. Birlikte bulunma, berâberlik, arkadaşlık, refâkat.

maksûr: Bir şey için ayrılmış, bir şeye hasr veya tahsis edilmiş.

makûle: Cins, tür, takım, çeşit, nevi.

mâlâmal: Ağzına kadar dolu, dopdolu, lebâlep.

mâlihülyâ: Kuruntu, boş hayal, ham hayal.

mâlik: Bir şeye sâhip olan, sâhip.

manzûr: Bakılan, görülen, görülmüş.

maraz: Hastalık.

mâsivâ: 1. Bir şeyin dışında kalan ve ondan başka olan her şey. 2. İnsanı Allah'tan uzaklaştıran her şey.

masnûât: Sanatla yapılmış, sanat mahsûlü olan şeyler.

masûn: Korunmuş, muhâfaza edilmiş, mahfuz, emin.

mâye: Bir iş yapmak veya bir işe başlamak için gerekli olan şey, sermâye, mal, servet.

mâye: Maya, öz, asıl, cevher, yaratılış, seciye, karakter.

mazarrat: Zarar, ziyan.

mazbût: Zabtedilmiş, kayıtlı, sağlam, korunmuş, düzenli.

mazhar: Bir şeyin görünür duruma geldiği, görüldüğü, açığa çıktığı, zâhir olduğu yer veya kimse, tecellî yeri.

me'lûf: Ülfet etmiş, alışmış, alışık.

me'mûn: Tehlikesi olmayan, korkusuz, emniyetli, emin, sağlam.

me'mûr: Bir işi yapmakla görevlendirilen (kimse), görevli.

meâbid: Mâbetler, ibâdet edilecek yerler, tapınaklar.

meâsî: Günahlar, isyanlar.

mebhût: Şaşmış, şaşırılmış, hayrette kalmış, şaşkın, hayran, mütehayyir.

mebnâ: Bir şeyin üzerine binâ edildiği şey veya yer, temel.

mebnî: Bir şeye dayanan, istinat eden, müstenit.

mecâl: Güç, kuvvet, derman, tâkat.

mecâmi': Bir araya gelinen, toplanılan yerler, toplanma yerleri.

mecânîn: akıl hastaları, deliler, mecnunlar.

meczûm: Kesin karara bağlanan, apaçık bilinen, belli olan, mâlûm.

medhûl: Ayıplanacak bir kusûru olan, ayıplanan, ayıplanmış.

mehniyâ: Hizmet.

mehzûl: Terkedilmiş, hor, hakir, perîşan, rüsvâ; güçsüz, kuvvetsiz, zayıf.

meknûnât: Saklı, gizli şeyler.

mekr: Hîle, düzen, aldatma.

meks: Tüccardan alınan öşür, bağ, vergi.

mektûm: Saklanan, gizlenen, saklı, gizli.

melhûz: Olabileceği düşünülen, umulan, beklenen, ihtimal dâhilinde bulunan, muhtemel.

melhûz: Olabileceği düşünülen, umulan, beklenen, ihtimal dâhilinde bulunan, muhtemel.

memşâ: Ayakyolu, helâ, abdesthâne.

menâhî: dînin yasakladığı, nehyettiği şeyler, yasaklar, menhiyat.

menût: Olması başka bir şeyin varlığına bağlı olan, bağlı.

menzil: Varılacak yer, rütbe, mevki, makam.

mer'î: Rüyâda görülen; gözle görülen, görülebilen şey.

merbût: Bağlı, bağlanmış, raptedilmiş, Eklenmiş, iliştilmiş, ilişik.

mercû: Umulan, ümit edilen, me'mûl

merdân: Mert insanlar, mertler, yiğitler. Allah dostları.

merdâne: Mert insanlar, mertler, yiğitler

merdân-ı hudâ: Kendilerini Allah yoluna adayan kimseler, ermişler, velîler.

merdûm: Adam, insan.

merîz: Hasta.

merkûz: Yaratılıştaki bulunan, yaratılıştan gelen, fitrî olan.

mermûzât: İşâret ve îmâ ile anlatılan, üstü kapalı ve dolaylı olarak belirtilen, ifâde edilen şeyler.

meskût: Düşürülmüş.

meskût: Söylenmemiş, hakkında konuşulmamış, sükût edilmiş.

mesnûn: Alışılmış, âdet olmuş, mûtat.

meşâyih: Şeyhler.

meşîhat: Bir tekkeye şeyh olma durumu, şeyhlik, mürşitlik.

meşreb: Davranış biçimi, yaşayış tarzı, gidiş, yol, meslek.

meşruh: Açıklanmış, şerhedilmiş.

meşy: Yürümek, yürüyüş.

metâ': Maddî mânevî sermâye, varlık, servet.

mevâni': Engeller, mâniler.

mevdû: Emânet olarak verilmiş, üzerine bırakılmış, tevdî edilmiş.

mevhûb: Bağışlanmış, hibe ve ihsan edilmiş olan.

mevkûf: Olması, meydana gelmesi başka bir şeye bağlı olan (şey), bağlı, vâbeste.

mevrûs: Mîras kalmış, verâset yoluyla edinilmiş; (huy, hastalık vb. İçin) anadan babadan geçmiş.

mevzû': Bir yere konulmuş, bırakılmış, vazedilmiş.

mezâhib: Mezhepler, yollar.

mezâk: Tat alma, lezzet duyma, tat, lezzet.

mezâlik: Ayağın kayabileceği yerler, kaygan yerler.

mezâyık: Dar ve sıkıntılı yerler.

mihen: Mihnetler, eziyetler, sıkıntılar.

mikrâs: Kesecek âlet, makas.

mir'ât: Ayna, gözgü.

mu'abbed: Döşenmiş.

mu'teriz: Bir sözü, bir fikir veya karârı beğenmeyip çeşitli bahâneler bularak karşı çıkan, îtiraz eden kimse.

mu'âlece: Bir hastalığa karşı tedâvi uygulama, ilâç verme, ilâç kullanma.

mu'âlefet: Biriyle ünsiyet ve muaşeret etmek, bir yere alışmak, alıştırmak.

muallak: henüz bir karâra bağlanmamış, çözülmemiş halde duran, sürüncemede kalan, askıya alınan (iş, mesele).

mu'âneset: Uysallaşmak, uysal kılmak, bir nesne ile ünsiyet.

mu'âraza: Söz veya fikirle birbirine karşı çıkma, karşı koyma, muhâlefet.

muarrâ: Temizlenmiş, arınmış.

muâvenet: Yardım.

muayyebât: Ayıplı olan, ayıplanan, kınanan şeyler.

mûcib: Sebep olan, gerektiren.

muhakkîk: Mârifet ve keşif yoluyla varlıkların, meselelerin hakikatini bilme seviyesine erişen kimse.

muhâlata: İnsanlar arasına karışma, onlarla dostluk, arkadaşlık etme.

muhâzî: Aynı sırada, aynı hizâda olan.

mukayyet: Bir şeye veya kimseye maddî yâhut mânevî bir bağla bağlanmış olan, bağlı, kayıtlı.

muktedî: Örnek alan, uyan tâbi olan, iktidâ eden (kimse).

muktezâ: Bir şeyin gereği olan, gereken, lâzım gelen şey, gerek, îcap.

murabba‘: Bağdaş oturmak.

murâkabe: Bakıp gözetme, göz altında bulundurma, denetleme, denetim, kontrol.

murûr: Geçme, geçiş.

musavver: Bir şekle, bir biçime konulmuş, şekil ve sûret verilmiş.

musaykal: Karanlığa âit, karanlıkla ilgili, karanlık.

mustafîl: Dikdörtgen biçiminde olan, uzunluğu eninden fazla olan.

mutâbakat: Uygun olma durumu, uygunluk.

mutâlâa: Etraflıca düşünme, inceleme, tetkik.

mutavassıt: az-çok, küçük-büyük, zengin-fakir vb. Karşıt nitelikler arasında bulunan, orta halde olan, orta.

muvâzebet: Bir işi ara vermeden, aksatmadan yapma, bir işte ciddiyet, sebat ve devamlılık gösterme.

mübeddel: Başka bir şekle konulmuş, değiştirilmiş, tebdil ve tağyir edilmiş.

mübtedî: Bir işe yeni başlayan kimse.

mubtil: Yürürlükten kaldıran, hükümsüz bırakan, iptal eden.

mücâhede: Uğraşma, didinme, mücâdele etme.

mücellâ: Cilâlanmış, parlatılmış, cilâlî, parlak.

mücerrib: Deneyen, sınayan, tecrübe eden kimse.

müdâhene: Dalkavukluk, riyâkârlık, iki yüzlülük.

müdâhin: Müdâhene eden, dalkavukluk yapan (kimse), dalkavuk.

müdâm: Devamlı, sürekli.

müdâvemet: Devamlı yapma, ara vermeden, yılmadan sürekli çalışma.

müdevven: Kitap veya dîvan hâline getirilmiş, tedvin edilmiş.

müfârakât: Ayrılma, ayrılık.

müferrih: Ferahlık veren, ferahlatıcı, iç açıcı.

müferrihât: Ferahlık verici, iç açıcı şeyler veya ilâçlar.

müfterik: Ayrılan, dağılık.

müheymin: Koruyucu, gözetici, her hususta kendisine güvenilen, anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allahın en güzel isimlerinden)dır.

mühîn: İhânet eden.

mühmel: Kendi hâline bırakılmış, boş verilmiş, önemsenmemiş, ihmal edilmiş.

mülâbese: Aralarındaki benzerlikten dolayı birbirine karıştırılma, ayırt edilememe; sebep, vesîle, münâsebet.

mülâhaza: Düşünce, dikkatle bakma, tetkik etme.

mülâkî: Buluşan, kavuşan, görüşen (kimse).

mülakkab: Lakaplanmış, lakaplı.

mülhak: Bir bütüne sonradan katılmış, eklenmiş, ilâve edilmiş.

mümânaat: Karşı çıkma, engelleme, mâni olma, muhâlefet.

münevver: Aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu.

mümfek: Ayrılmış, kopmuş, çıkmış, sökülmiş.

münîr: Aydınlatan, ışık veren, ışıklı, parlak.

münkad: Boyun eğen, boyun eğmiş, râmolmuş, tâbi, itâatkâr.

münkeşif: Meydana, açığa çıkmış, görünür, bilinir duruma gelmiş, âşikâr.

müntehâ: Bir şeyin varabileceği son nokta, son, nihâyet.

münteşir: Yayılmış, yaygın.

müraât: Saygı ile koruyup gözetme, saygı, riâyet.

mürâselât: Mürâseleler, mektuplaşmalar.

mürde-dil: Gönlü ölü olan, hissiz, duygusuz.

müretteb: Sıralanmış, sıralı, tertipli, muntazam.

mürtekip. Kötülük yapan, günah işleyen (kimse).

mürtekip: Kötülük yapan, günah işleyen.

mürüvvet: Yiğitlik, mertlik.

müsebbet: İspat olunmuş, sabit olunmuş olan, yerleştirilmiş.

müsellem: Verilmiş, teslim edilmiş, tevdî olunmuş; doğruluğu, gerçekliği ispatlanmış, herkes tarafından kabul edilmiş, şüphe götürmez, inkâr edilemez.

müsemmâ: İsimlendirilmiş, belli bir isimle anılmış.

müsta'id: Bir işi veya şeyi yapabilme yeteneğine sâhip olan, yetenekli, kâbiliyetli; hazır, meyyal, âmâde.

müstakar: Düzenli, dengeli, düzenli bir şekilde devam eder duruma gelmiş, bir karar üzerine olan, dengeli, istikrarlı.

müsted'a: İstenilen, ricâ ve talep edilen (şey).

müstedîr: Dâire şekline giren, dâire şeklinde olan, yuvarlak.

müstefîz: Feyiz alan, feyizlenen kimse.

müsteskal: Bir insanın kaldıramayacağı, kabul edemeyeceği şekilde davranılmış, kovarcasına muâmelede bulunulmuş, terslenmiş.

müşâbih: Benzeyen, benzer, mümâsil.

müşârünileyh: Adı geçen, sözü edilen, anılan, işâret edilen.

müşedded: Şeddeli; sağlam ve dayanıklı duruma getirilmiş, güçlü, muhkem.

müteassir: Zor, güç, zahmetli.

mütecâviz: Geçen, aşan.

mütedâvil: Alış verişte kullanılan, tedâvülde bulunan, ele alınan.

müteferrik: Karışık, dağınık.

mütegayyir: Başka bir şekle giren, başka bir hal alan, değişen, başkalaşan.

mütekevvin: Oluşan, meydana gelen, hâsıl olan, vücut bulan.

mütelezziz: Tat alan, lezzet bulan, hoşlanan, zevk alan.

mütenassih: Nasihat alıp kabul etmek, nasihat kabul eden.

mütevakkî: Sakınan, çekinen.

mütevâtir: Ağızdan ağıza yayılan, herkesin dilinde gezen, tevâtür yoluyla gelen.

müteveccih: Yönelmiş, yönelen.

mütevellid: -den doğmuş, ileri gelmiş, hâsıl olmuş.

müvâzât: Mukavemet, dayanma.

müvâzebet: Bir işle daima uğraşma. Bir işe durmadan çalışma.

müyesser: Kolaylıkla olan, kolaylıkla yapılan, kolaylaştırılmış, nasip olma.

müzevvir: söz taşıyan, bir haberi, bir sözü ilâveler yaparak başkalarına yetiştiren (kimse).

müzeyyen: Süslenmiş, bezenmiş, süslü, zînetli.

müzeyyif: Küçük görerek, değersiz göstererek alay eden, tezyif eden.

-N-

nâ-ehil: Bir işin ehli olmayan, o işten anlamayan, o işi yapacak ehliyet ve yeteneğe sâhip bulunmayan (kimse), ehliyetsiz.

nâ-halef: Hayırsız evlad.

nâsiye: Alın.

nass: Herhangi bir konuda Kur'ân'da veya hadislerde bulunan ve üzerinde tartışılması dînen câiz olmayan delil hükmündeki kesin ifâde.

nass-ı kerîm: Kur'ân'ın metni veya âyetleri.

nâsût: Görünen âlem, kesret âlemi olan dünya; İnsanlık âlemi, insan ve insana âit şeyler.

nazargâh: Bakılan, nazar edilen yer, bakılacak yer.

nerdüban: merdiven.

nerm: Yumuşak.

neş'et: Çıkma, çıkıp yetişme, meydana gelme, ileri gelme, kaynaklanma.

neşv ü nemâ: gelişme, büyüme, gelişim.

nihân: Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış.

nihâyet: son.

nikat: Noktalar.

nisyân: gaflet ve unutma.

nukûş: nakışlar, resimler, görüntüler.

nûş: İçmek.

nümâyiş: Gösteri, görünüş.

nüşha: Muska.

-P-

pâsbân: Bekçi, gözetleyen.

pâyân: Son, nihâyet.

pâyende: Yerinde duran, kalıcı, sürekli, dâim, پایدار.

penâh: Sığınacak yer, melce.

perâkende: Birbirinden ayrı, dağınık, darmadağınık.

perîşân: Dağınık, düzensiz, karmakarışık.

pes: Şu halde, öyleyse, imdi.

pest: Aşağı, alçak.

pîç ü tâb: İç sıkıntısı, endîşe, ızdırıp.

pîrân: İhtiyarlar, tarikat kurucuları, pirlar.

pîşe: Huy, âdet, tabiat.

pûşîde: Gizli, örtülü, örtünmüş.

pûyâ(n): Koşan, seğirten.

-R-

ra'y: Rey, fikir, düşünce.

radde: Derece, mertebe, kerte.

rakam: Yazı yazma, kaydetme.

rânâ: Güzel, hoş, latif, parlak, revnaklı, tatlı.

râyî: Rüyâ gören.

redîfe: Sondan gelen, arkadan gelen şey.

ref': Yukarı kaldırma, yükseltme.

rehâvet: Gevşeklik, kendini koyuverme, ağırlık, tembellik.

rehzen-rahzen: Yol kesen, haydut, eşkıyâ.

reml: Nokta ve çizgilere dayanarak gaybı keşfetme, gelecekte haber verme.

rencîde-hâtır: Gönlü kırılmış.

resîde: Erişmiş, yetişmiş, ulaşmış, olgunlaşmış.

revîş: Tâkip edilen hareket tarzı, tutum, üslûp, yol, gidişat, yürüyüş.

risâlet-penah: Hz. Muhammed (s.a.v).

riyâset: Reislük, başkanlık, baş olma.

rubûbiyet: Rab olma durumu, ilâhlık.

rûgerdan: Yüz çeviren, ilgi ve sevgi göstermeyen.

ruûnet: Aldatmaca, bönlük, ahmaklık, bencillik.

ruûnet: Bönlük ve ahmaklık sayılan nefsânî zevklere dalma, arzularının

esîri olma, benliğini öne çıkarma durumu.

rûz: Gün, gündüz.

rücû: Dönme, geri dönme.

rüsûh: Sağlam olma, sağlamlık, ustalık, mahâret, meleke.

rüsûm: Resimler, şekiller, usûl, metot, kural, merâsim.

-S-

safâ: Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.

saffet: Maddî ve mânevî manada temizlik, arılık, saflık.

sâfiyet: Saflık.

sâkıt: Düşen, düşmüş, hükmü ortadan kalkmak, geçersiz duruma gelmek.

sâkî: Su ve içecek dağıtan kimse.

salâhiyet: Yetki.

sâle: Yıllık, senelik.

sâlik: Bir yola girmiş olan, bir yol tutup onu tâkip eden kimse.

sâmi': İşiten, duyan kimse.

sanevber: Çam fıstığı kozalağı.

sârî: Birinden diğerine geçen, yayılan, sirâyet eden, nüfuz eden.

savb: Yön, yan, taraf

sehâb: Bulut.

sehiv-sehiv: Kasten yapılmayan, yanılmaktan doğan yanlış, hatâ.

sekr: Sarhoşluk; ilâhî tecellî ve güzellikler karşısında duyulan büyük hayranlık vb. bir halle his ve şuur âleminin ötesine geçme, mânevî sarhoşluk.

selâtin: Sultanlar, pâdişahlar.

semere: Beklenen sonuç, nefice.

ser: Baş, kafa; başkan, önder, reis; doruk, zirve, tepe.

ser-bülend: Baş yüksek, yüce.

serd: Soğuk, sert; haşin, çirkin, hoyrat.

ser-rişte: Bir şeyin olmasını, gerçekleşmesini sağlayan sebep, vesîle.

seyf-i kâtî' : Keskin kılıç.

sezâ: Yaraşır, uygun, lâıyk, sezâvar.

sıklet: Ağırılık, yük, sıkıntı.

siyânet: Koruma, muhâfaza, himâye.

sîret: Bir kimsenin ahlâkı, seciyesi, karakteri, dışa akseden davranışı.

siyt(sît): Ses, sedâ.

suhtevat: Suhteler, softalar, kaba sofular.

sûret-pezîr: Sûret/şekil bulan.

sûrî: Görünüşte olan, sûrete âit, sûretle, şekille ilgil.

sûz: Yanma, yanık, ateş.

sûzân: Yakan, yakıcı.

süflî: Değersiz, bayağı.

-Ş-

şa'sa'ât: Parlaklıklar.

şah-râh: Doğru ve açık yol, selamet yolu.

şathiyât: Şathiyeler, şatıhlar; mânevî coşkunculuk ânında söylenen, vahdet-i vücud anlayışına dayalı oldukları halde zâhiren şerîata aykırı gibi görünen taşkın ve rumuzlu sözler, şiirler.

şâtır: Neşeli, şen.

şâyân: Lâıyk, değer, yakışır.

şe'n: İş, fiil.

şeb: Gece.

şebâbet: Gençlik.

şehîr: Ün kazanmış, namlı, meşhur.

şekâvet: Eşkiyâlık, yol kesicilik, haydutluk, şakîlik.

şem': Mum, ilâhî nur.

şerâit: Şartlar, koşullar.

şerîr: Kötü işler işleyen (kimse), kötü (kimse).

şermende: Utanmak.

şifte: Aşırı derecede tutkun, aşkının şiddeti şuûruna dokunmuş (kimse), müptelâ, dîvâne.

şinâs: Sonuna geldiği kelimelere “bilen, tanıyan, anlayan” anlamı katar.

hak-şinas: hakka saygı gösteren.

şiyem: Huylar.

şûle: Ateş alevi, alev, yalım.

şuûr: Anlayış, kavrayış, idrak.

şühûd: Bir yerde hazır bulunup görme, gözle görme; ilâhî tecellîlere şâhit olma, mana âlemini seyretme.

şürû’: Başlamak.

-T-

ta’âm: Yemek, aş.

ta’lik: Bir şart ile bağlama, bir husûsu diğer bir husûsa bağlı kılma.

taannüd: Ayak direme, inat etme.

taayyün: Meydana çıkma, âşikâr olma, belirme.

tabâyi’: Tabiatlar, yaratılışlar, huylar.

tafsîl: Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.

tağlît: Yanlışını çıkarma, yanlış isnat etme, yaniltma.

taharrî: Arama, aranma, araştırılma, bir şeyi bulmaya çalışma.

tahkik ehli (erbâbı): Bir şeyi inceden inceye araştıranlar.

tahlît: Karıştırma, içine bir şeyler katma.

tahrîr: Yazı yazma, kitap yazma, bir eser kaleme alma, kaydetme, deftere geçirme.

takayyüd: Bağlanma, bağlı olma, kayıtlanma, mukayyet olma.

takdîrî: Takdire mensup, takdir ile ilgili, kaderden olan veya görünürde olmayıp, itibarî olan, öyle denilen.

takrîr: Sözle anlatma, ifade ve beyan etme, anlatış.

takyîd: Kayıt ve şartla bağlama, kayıt altına alma.

takyîdât: Takyitler, kayıt ve şarta bağlamalar.

târî: Birden bire ortaya çıkan, ansızın beliren.

tasnîf: Kitaplar, eserler.

tasnîfât: Tasnif edilmiş, kitap hâline getirilmiş eserler.

tasrîh: Açık açık anlatma, şüpheyeye yer bırakmayacak şekilde açıklama, apaçık belirtme.

tastîr: Satır hâline koyma, satır hâlinde yazma.

tâun: Vebâ; ateşli, öldürücü hastalık.

tavassut: Araya girme, arabuluculuk etme, vâsita olma.

tayy: Aşma, üzerinden geçme, katetme.

te'lif: Eser yazma, toplayıp kaleme alma.

te'lifât: Telifler, yazılmış, tertip edilmiş eserler.

tebâşir: Müjde.

teberrüken: Uğur sayarak, îtibar ederek, edebe uyarak.

tebşîr: Müjde.

teceddüd: Yenilenme.

tecerrüt: Dünyâya âit her şeyden vazgeçip Allah'a yönelme.

tefâvüt: İki şey arasındaki fark, farklılık.

teferru': Dal budak salma, birçok kısma ayrılma, bir kökten çıkıp ayrılma.

teferrüt: Herkesten ayrılıp yalnız kalma, yalnız olma, kendi başına olma, bağımsız olma.

tefevvuk: Üstün olma.

tehî: Boş.

tekâsül: Tembellik, üşenme, gevşeklik, kayıtsızlık.

tekellüf: Güçlüğe, zahmetli bir işe katlanma.

tekmîl: Bitirmek, tamamlamak.

teksîr: Çoğaltma, çoğaltılma.

telebbüs: Giyme, giyinme.

telvîn: Renk verme, renklendirme, boyama, boyanma; bir halden bir hâle, bir makamdan bir makâma geçme durumunda olma.

temekkün: Yerleşme, mekân tutma.

temeyyüz: Benzerleri içinde sivrilme, seçilir duruma gelme, kendini gösterme, temâyüz.

temkîn: İhtiyatlı ve tedbirli olma, ağırbaşlı ve düşünceli davranma, ağırbaşlılık; mânevî hal ve makamları geçip kemâle ererek karar bulma.

temkîn: Mânevî hal ve makamları geçip kemâle ererek karar bulma.

tenâhî: Bitme, tükenme.

terakkî: İleri gitme, ilerleme, gelişme, yükselme.

tesânif: Kitaplar, eserler.

teşaggul: Bir işle devamlı meşgûl olma.

teşne: Susamış.

teşvîş: İnsanın zihnini meşgûl eden şey, gâile, karışıklık.

tevâfüt: İki şey arasındaki fark, farklılık.

tevaggul: Bir işle devamlı uğraşma, çok meşgûl olma.

tevkîr: Karşısındakini yüksek tutma, ululama, hürmet etmek.

tevezrât: Tezvirler, yalanlar, arabozucu dedikodular.

tezekkür: Hatıra getirme, hatırlama.

tezkâr: Hatırlama, anma, hatıra getirme.

tîre: Karanlık, kara tîre-dil(kalp): Kalbi kara, kötü kalpli.

tîz-rev: Çabuk yürüyüşlü.

tulû: Doğma, doğuş.

turuk: Yollar.

türrehât: Saçma, manasız, boş sözler.

-U-Ü-

ubûdiyet: Kulluk, kulluğun gereklerini daha dikkatli bir şekilde yerine getirme, ileri derecede ibâdet ve kulluk etme.

ubûr: Tâbir edilen, yorumlanan şeyler.

ulvî: Yüce, yüksek, değerli.

usûl: Asıl, bir amaca erişmek için tâkip edilen yol, yöntem, biçim, tarz.

uyûn: Gözler.

ülfet: Alışma, kaynaşma, ünsiyet.

-V-

vad': Koymak.

vâhiden ba'de vâhid: Teker teker, birer birer.

vâkî: Meydana gelmek, vukû bulmak.

vaktâki: Ne vakit ki, -diği zaman.

vedîa: Korunmak üzere bırakılan şey, emânet.

vefret: Bolluk, çokluk.

vesâyâ: Vasiyetler.

vikâye: Koruma, gözetme, kayırma.

vukû': Olma, meydana gelme, husûle gelme.

vusûl: Ulaşma, erişme, varma.

vüs': Bir işi yapabilme gücü, güç, kuvvet, kudret, iktidar.

vüs'at: Güç, kudret; genişlik, bolluk.

-Y-

yabûset: Kuruluk, heyecansız.

yakîn: Kesin, Bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilme; herhangi bir delîle bağılı olmaksızın sâdece îman kuvvetiyle âşikâr olarak görme, müşâhede ederek bilme.

yârân: Dostlar.

yed: El; güç, kudret.

-Z-

zahr: Arka, sırt.

zamm edilmek: Katılmak, eklenmek.

zebân: Dil.

zacr: Zor, zorlamak.

zemîme: Zemmedilecek nitelikte olan kötü davranış, kötü hal.

zenbûr: Eşek arısı, arı.

zevât: Zatlar, saygı değer kimseler.

zevâyâ: Zâviyeler, köşeler; insanın ibâdet edilmek üzere çekildiği tenhâ yer; bakış açıları.

zeyl: Bir yazıya yapılan ekleme, ek.

zılâl: Gölgeler.

zîbâ: Güzel, süslü.

zindegânî: Yaşayış, geçim.

zîr: Alt, alt taraf, aşağı taraf.

zuhûr: Meydana çıkma, baş gösterme, görünme.

zulmânî: Karanlığa âit, karanlıkla ilgili, karanlık.

zühûl: Dalgınlık veya iş çokluğu sebebiyle yanılıp unutma; geciktirme, atlama.

SONUÇ

18. yüzyılda Bulgaristan'ın Köstendil şehrinde yaşamış Osmanlı münevveri, mutasavvıfı ve âlimi olan Süleyman Şeyhî Efendi, arkasında bereketli bir miras bırakarak âhirete irtihâl etmiştir. Şeyhî, nesir hem de mensûr eserler yazmıştır. Bunlar âdâb, şiir, hadis gibi çeşitli konuları ihtivâ eder. Fakat Şeyhî Efendi'nin te'lîf ettiği eserler, incelendiğinde daha çok tasavvuf konularını önelediği görülür. Bununla birlikte bir Nakşî şeyhi olup kendi mürîdânı, silsilesi ve halîfeleri olan bir mürşiddir.

Eserlerinden anlaşıldığı üzere Kur'ân ve sünnete sıkıca bağlı olan bir âlim ve mürşiddir. İncelemesini yaptığımız eserlerinde defalarca bu vurguyu yapmıştır. İslam'ın daha özlü yaşanabilmesi için tasavvufun elzem olduğunu ifade etmiş ve kâmil bir mürşide intisâb edilmesi gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunmuştur.

Süleyman Şeyhî Efendi'nin bir Nakşî şeyhi olmasıyla birlikte İbnü'l-Arabî geleneğine de sahip bir yönü vardır. *Mirâtü'l-Muvahhidîn* gibi bir kısım eserlerinde İbnü'l-Arabî ve vahdet-i vücûda dair bilgiler vererek izahlarda bulunmuştur.

Süleyman Şeyhî Efendi, eserlerinde tasavvufî konulara dâir bilgiler aktarırken teoride kalmayıp pratik boyutuna da tems etmiş ve bunların nasıl yapıldığını da açıklamıştır. İşte ele aldığımız *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân* eserlerinde bunu görmekteyiz.

Çalışmamıza konu olan *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân*, muhteva olarak tasavvuf ve tarikat âdâbı, hâcegân yolu, zikir ve çeşitleri, hazerât-ı hamse gibi tasavvuf ıstılâh ve konularını içermektedir. Bu eserlerin yazılış amacı, özellikle tarikat âdâbına yönelik olan kavramları daha anlaşılır bir sûrette açıklamaktır.

Etvâr-ı Hâcegân'da, muhteva açısından *Medâr-ı Sâlikân*'a göre daha hafif konular ele alınmıştır. Çünkü *Etvâr-ı Hâcegân*, seyr ü sülûk alacak olan yeni mürîdler için bir hazırlık kitabı gibidir. Hatta bu eseri yazarken niyeti sâlih olan birinin talebiyle bu risâleyi anlaşılır bir şekilde yazdığını ve detaya fazla girmediğini ifade etmiştir. Kısacası Şeyhî Efendi bu iki eseri, sâliklerin iyi bilmesi gereken konuları anlaşılır bir üslupla yazmıştır.

Tez olarak ele aldığımız *Medâr-ı Sâlikân* ve *Etvâr-ı Hâcegân* Osmanlı'nın son dönemlerine tekâbül eden bir zamanda yazılmıştır. Eserlerin müellifi, hem

İstanbul'da hem de Bulgaristan'da Osmanlı'nın en çalkantılı dönemlerinde dahi İslamî hayatın daha iyi yaşanabilmesi için faâliyetlerde bulunmuş bir mürşid-i kâmilidir. Bundan dolayı tez konusu olarak çalıştığımız bu iki eser, Allah'a giden yolun kandilleri mesabesinde önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ*. I-II. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1352.
- Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855). *el-Musned* (I-VI). Beyrut: el-Mektebetü'l-İslamiyye, 1993.
- Akkaya, Veysel. *Kâbe ve İnsan*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2000.
- . “Tahsîs, Mefhum-i Muhâlif Ve Duâ Yöntemleri ile Kur’ân Tefekkürüne Tasavvufî Yaklaşım ve Bazı Uygulamalar (Gazzâlî Örneği)”, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, (2013): 41-72.
- . *Fihî Mâ Fihîten Aşk İncileri*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2006. ,
- . “*Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'de İdrîs Peygamber*”. İstanbul: Erkam Yayınları, 2010.
- Algar, Hamdi. *Nakşibendilik*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2013.
- . “Hâcegân” md., *DİA*, İstanbul, 1996, XIV, 431.
- . “Nakşibendî” md., *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII, 335-343.
- Ateş, Süleyman. *İslam Tasavvufu*. Ankara: Kılıç Kitapevi, ts.
- . “Hazarât-ı Hams” md., *DİA*, İstanbul, 1998, XVII, 115-116.
- Avcı, Casim. “Şeyh” md., *DİA*, İstanbul, 2010, XXIX, 49.
- Aydemir, Kâzımî “Köstendili Süleyman Şeyhî'nin Kutu'l-Uşşak ve Hulasatü'l-Esrar Adlı Eseri” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Aynî, Muhammed Ali. *Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017.
- Bağdatlı İsmail Paşa. *Hediyetü'l-Arifin Esmâü Müellifin Ve Âsârü'l-Musannifin*. Ankara: MEB, 1951.
- Bedir, Engin. “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Lemeât-ı Nakşibend Adlı Eseri” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hadis Günlüğüm*. İstanbul: Mavi Lale Yayınları, 2010.

- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil. *Sahîhu'l-Buhârî*. 2. Basım. Riyad: Mektebetü Dârü's-Selam, 1999.
- Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. Haz. A.Fikri Yavuz-İsmail Özen. İstanbul: Meral Yayınları, ts.
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Anka Yayınları, 2005.
- Ceyhan, Semih. “Süleyman Şeyhî” md., *DİA*, İstanbul, 2010, XXXVIII, 108-109.
- Cezerî, Muhammed Nurullah Seyda. *Tasavvufun Sırları*, terc. İbrahim Öztürk. İstanbul: Elvan Ajans, ts.).
- Cilacı, Osman. “Duâ” mad., *DİA*, İstanbul, 1994, IX, 529.
- Cürcanî, Seyyîd Şerîf. *Ta'rifât: Tasavvuf Istilahları*. İstanbul: Litera Yayınları, 2014.
- Çelebî, İlyas. “Rüyâ” md., *DİA*, İstanbul, 2008, XXXV, 306-309.
- Çelik, İsa. “Türk Tasavvuf Düşüncesinde Ölüm”. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. S.40 (2009): 122-123.
- Çevikoğlu, Timuçin. “Ney ve Nezir-i Mevlana İlişkisi”. *Mostar Dergisi*. S.30 (Ağustos 2007): 72-73.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lugât: Eski ve Yeni Harflerle*. Haz. Aydın Sami Güneyçal. Ankara: Aydın Kitabevi, 2013.
- Dihlevî, Şah Velîyullah. *Kavlü'l-Cemil*. thk. Muhammed Abdulkâdir Nassâr-Ahmed İbrâhim Abdülhâmid (Kâhire: Dâru'l-Cevdiyye, 2010).
- Doğan, Gönül. “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Nikâtü'l-Hikem İsimli Eseri (inceleme ve metin)” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Döndüren, Hamdi. *Kur'ân ve Sünnete Göre Güncel Fikhî Meseleler*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.
- Ebû Abdillâh Muhammed b. Haddâd, *Tahrîcu Ahâdisi İhyâi Ulûmi'd-din*. Riyad: Dâru'l-Âsime, 1987.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. *es-Sünen Ebî Dâvûd*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.

- Ebû Nasr Serrâc Tûsî. *el-Lüma'*. çev. Hasan Kamil Yılmaz. İstanbul: Erkam Yayınları, 2012.
- Ejder, Mustafa. "Köstendilli Mollazade Süleyman Şeyhi Efendi'nin Mirati'l-Muvahhidin Adlı Eseri" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Eraydın, Selçuk. *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Marifet Yayınları, 1981.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.
- Erginli, Zafer. *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kalem Yayınevi, 2006.
- Etik, Arif. *Farça-Türkçe Lügat*. İstanbul: Salâh Bilici Kitabevi, ts.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed. *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*. Dimaşk: Dâru'l-Feyhâ, 2010. -----. *Mişkâtü'l-Envâr: Nur Metafizigi*. trc. Asım Cüneyd Köksal. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017.
- Gölpınarlı, Abdalbâki. *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevleri, 1983.
- Gündüz, İrfan. "Tasavvufî Bir Terim Olarak Rabita". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S.7-10 (1995): 248.
- Hâkim en-Nisâbûrî Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Müstedrek ale's-Sahîheyn*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1991.
- Hakkı, Erzurumlu İbrahim. *Ma'rifetnâme*. haz. Cafer Durmuş. İstanbul: Erkam Yayınları, 2011.
- Hânî, Muhammed b. Abdullah. *Âdâb*. trc. Ali Hüsrevoğlu. İstanbul: Erkam Yayınları, 2012.
- Heyet. *Sahabeden Günümüze Allah Dostları (IX)*. İstanbul: Şule Yayınları, 1996.
- Heysemî, Nuriddîn Ali b. Ebû Bekir. *Mecmâu'z-Zevâid*. Kâhire: Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1408/1991.
- Hökekleli, Hayati. "Duyu" md., *DİA*, İstanbul, 1994, X, 8-12.

- Hücvirî, Ali b. Osmani. *Keşfü'l-Mahcûb: Hakikat Bilgisi*. Haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1996.
- Işık, Feyza. “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Sübhatü'l-Levâyih Adlı Eseri (metin-inceleme)” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- İbn Haldûn. *Mukaddime*, thk. Alî Abdulvâhid el-Vâfi (Kâhire: Daru Nahdati, 1957. -----). *Mukaddime*. haz. Süleyman Uludağ(İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah b. Muhammed b. Yezid el-Kazvini. *es-Sünen*. Beyrut: Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Manzûr, Muahmmmed b. Mükerrerem b. Ali, Ebü'l-Fazl. *Lisânü'l-Arab(I-XVIII)*. Haz. Emin Muhammed Abdülvehhab ve Muhammed es-Sadık el-Ubeydi. Beyrut: Dârü'l-ihyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1997.
- İbnü'l-Arabî, *Fütühat-ı Mekkiyye*. thk. Osman Yahya. Mısır: Mektebetü'l-Arabiyye, 1985.
- İmâm Rabbânî, Ebü'l-Berekat Ahmed Abdilehad b. Zeynilabidin el-Fârûkî es-Sirhindî. *Mektûbât-ı Rabbânî*. çev. Talha Hakan Alp, Ömer Faruk Tokat ve Ahmet Hamdi Yıldırım. İstanbul: Yasin Yayınevi, 2010.
- İmamoğlu, A.Vahit. *Rüyâ ve İstiharenin Psikolojik Tahlili*. Erzurum: Atatürk Üniv. Yayınları, 1977.
- İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb. *el-Müfredat*. nşr. Safvan Adnan Dâvûdî. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1992.
-). *Müfredât*, trc. Abdalbaki Güneş-Mehmet Yolcu, 3.bs. İstanbul: Çıra Yayınları, 2012.
- Kandemir, Mehmet Yaşar. *Şemâil-i Şerîf Şerhi (III)*. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2016.
- Kâşânî, Abdurrezzâk. *İstulâhâti's-Sûfiyye: Tasavvuf Sözlüğü*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.
- Kaya, Murat. *Ebedî Yol Haritası İslâm*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2012.
-). “Kur’ân Üslubu ve Başlıca Hususiyetleri”. *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi*. C.1, S.1-2, (2006): 295.

Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed b. İshak. *et-Tearruf: Doğuş Devrinde Tasavvuf*.
çev. Süleyman Uludağ, 5 bs. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Kerimoğlu, Yusuf. *Kelimeler Ve Kavramlar*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2011.

Konuk, Ahmed Avni. *Fusûsu 'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*. haz. M. Tahralı-S. Eraydın
İstanbul: Mifav, 1994.

Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi. *Medâr-ı Sâlikân*. İstanbul Üniv. Ktp. Bl. No:
2242/2.

----- . *Bahrü 'l-Velâye*, Süleymaniye Ktp. H. Hüsnü Paşa No: 297.792.

----- . *Evâr-ı Hâcegân*, İstanbul Üniv. Ktp. Bl. No: 2242/3.

----- . *Hikâye-i Hoca Saîd*, İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 297.7.

----- . *Kitâbü Mecmûatü 's-Sanâyi*, İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. IUNEK-TY243.

----- . *Min Hikâyet-i İbn-i Büreyk Cild-i Sâni*, İstanbul Üniv. Ktp. Ty. Bl. No: 297.7

----- . *Terkîbât-ı Erbâin*, Süleymaniye Ktp. M.Murad-M.Âkif, .No: 297.3.

----- . *Zübdetü Nefehâti 'l-Üns*, İstanbul Süleymaniye Ktp. H. Hüsnü Paşa, No:
579.2.

----- . *Usûlü 'l-Vusûl*, İ.B.B Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları, No: 1266 H.

Kundakçı, Mustafa. “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Divânı'nın Tenkitli Metni”
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2003.

Kur'ân-ı Kerim Açıklamalı Meâli. Diyanet Vakfı Yayınları.

Kuşeyrî, Abdulkerim. *Kuşeyrî Risâlesi*. çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand
Yayınları, 2016.

Mevlana Ali b. Hüseyin Safî. *Reşahat*. Sad. Necip Fâzıl. İstanbul; Alem Ticaret
Yayıncılık, ts.

----- . *Reşahât: Hayat Pınarından Can Damlaları*. İstanbul: Semerkand Yayınları,
2007.

Muhasîbî, Ebû Abdillâh Hâris b. Esed. *el-Vesâyâ*. nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ.
Beyrut: 1986.

- Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyuddîn Abdulazîm b. Abdulhavî. *et-Terğîb ve't-Terhîb mine'l-Hadisi's-Serîf*. thk. Muhammed İbrahim Şemseddin. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994.
- Müslim b. Haccâc. *Sahîh-i Müslim. el-Câmiu's-Sahîh*. Beyrut: Darü'l-Fikr, 1983.
- . *Sahîh-i Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1993.
- Nedvî, Abdulbârî. *Tasavvuf ve Tarikatın Yenilenmesi*. çev. Yusuf Ertuğrul. Konya: İslami Neşriyat, 1992.
- Öksüz, Haticetül Kübra. “Köstendilli Süleyman Şeyhinin Mektubât-ı Erbâin, Terkîbât-ı Erbaîn ve Te'vilât-ı Erbaîn İsimli Eserleri (İncelem-Metin)” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Öztürk, Kevser. “Köstendilli Süleyman Şeyhî'nin Kitâb-ı Tâlia fî Esrârî'l-İlâhiyyeti's-Sermediyye İsimli Eseri (Metin-inceleme)” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Öngören, Reşat, “Şeyh” md., *DİA*, İstanbul, 2010, XXIX, 50-52.
- . “Zikir” md., *DİA*, İstanbul, 2013, XLIV, 409-412.
- Parsa, Muhmmmed. *Muhammed Bahaeddin Hazretlerinin Sohbetleri*. trc. Necdet Tosun. İstanbul: Erkam Yayınları, 1998.
- Ramazanoğlu, Mahmûd Sâmi. *Musâhâbe*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2015.
- Rasim Efendi, *Tasavvuf Sözlüğü*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2008.
- S.Coşkun, Vidan-Gökyay, Orhan Şaik. “Tâbirnâme” md., *DİA*, İstanbul, 2010,XXXIX, 331-333.
- Sâhib, Esad. *Mektûbât-ı Mevlânâ Hâlid*, Haz. Dilaver Selvi-Kemal Yıldız. İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 1993.
- Selvi, Dilaver. “Biat Sünnetinin Tasavvufta İhyâsı”. *Uluslararası İslami Araştırmalar Dergisi*. C.1, S.1, (2015):3.
- . *Kaynaklarıyla Tasavvuf (1-2)*. İstanbul: Semrkend Yayınları, 2004.
- Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebû Bekir. *el-Câmiu's-Sağîr*. Kahire: Mektebetü'l-Hayriyye, 1903.

- . *el-Câmiu's-Sağır*. trc. Hasan Yıldız vd. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2013.
- Sühreverdî, Ebû Hafs Şihâbuddîn Ömer. *Avârifü'l-Meârif*. haz. Hasan Kamil Yılmaz-İrfan Gündüz. İstanbul: Vefa Yayıncılık, 1990.
- Şarkavî, Hasan. *Mu'cemu Elfâzi's-Süfiyye*. Kâhire: Müessesetü'l-Muhtâr, 1992.
- Şeyh Ali Behcet Efendi. *Âdâb-ı Nakşibendiyye*. trc. Siraceddin Önlüer. İstanbul: Hâcegân Yayınları, 2012.
- Şeyh Fethullah Verkanisî. *Âdâb-ı Fethullah*. İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 2017.
- Tâhirü'l-Mevlevî. *Mevlânâ Mesnevî Şerhi (X)*. İstanbul: Şamil Yayınları, ts.
- Tehânevî, Mevlana Eşref Ali. *Hayatü'l-Müslimîn: Hayatı Müslümanca Yaşamak*. haz. Fahrüddin Sakallı. Konya: İslami Neşriyat, 2013.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b.İsâ. *el-Câmiu's-Sahîh Sünenü't-Tirmizî*. Beyrut: Darü'l-İhyâ et-Türâsi'l-Arabî, 1994.
- Topaloğlu, Bekir-Çelebi, İlyas. “Havass-ı hams” md. *Kelam Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İsam Yayınları, 2015.
- Topbaş, Osman Nuri. *İmândan İhsâna Tasavvuf*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.
- . *Hak Dostlarının Örnek Ahlâkından-2*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2011.
- Tosun, Necdet. “Tasavvuf ve Nakşibendîlik”. *Semer kand Dergisi*. 20.Yıla Özel Sayısı (2018): 107.
- . “Nakşibendiyye” mad., *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII, 342-343.
- . *Bahâeddin Nakşibend Hayatı, Görüşleri, Tarikat*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.
- Türer, Osman. “Letâif-i Hamse” md., *DİA*, İstanbul, 2003, XXVII, 143.
- Uludağ, Süleyman. “Kurban ve Süfi”. *Hüdâyi Bülteni Dergisi*. S.4 (2016): 10-11.
- . “Murâkabe” md., *DİA*, İstanbul, 2006,XXXI, 234.
- . “Ruh” md., *DİA*, İstanbul, 2008, XXXIV,192-193.
- . *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2001.
- Yıldırım, Birol. “Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi, Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri”. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

- Yıldız, Alim. “Nasîhatnâme, Pendnâme, Ya da...”. *Ay Vakti Dergisi*. S.33. 2003.
- Yılmaz, Ali. *Köstendilli Süleyman Şeyhî*. Ankara: Kültür Bakanlığı,1989.
- Yılmaz, Hasan Kamil. *Anahatlarıyla, Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1994.
- . ““Bulgaristan’dan Yetişen Müellif Mutasavvıflar”, *Balkanlarda İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, 21-23 Nisan 2000, (Sofya: 2002): 319- 337.
- . “Cezbe” md., *DİA*, İstanbul, 1993, VII, 504.
- . “Mevlid-i Nebî’de Muhammedî Nur”. *Altınoluk Dergisi*. S.242. Sayı: 242. (2006): 8.
- . *300 Soruda Tasavvufi Hayat*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2010.
- . *Tasavvufî Bakış*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2003.
- . *Tasavvufî Meseleler*. İstanbul: Erkam Yayınları,1997.

1. MEDÂR-I SÂLIKÂN

تذکره مدار السالکان و اطوار الخالجان

بسم الله الرحمن الرحيم

المدهد رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وال و آلہ و صحبہ اجمعین **عاصم**
 جاکر چاکری پیران و بنده کرمه حواجکاز و کافر مردان الشیطان
 سلطان یاسعم و عرفان تجر و قنوری در کار کین بعض کجا کراش تغش کین
 نایعات الیوم و تقنیات فایده نری نظر کیم بیمه و معلوم قلب نیرم
 اوله قره آیین و الطوار پیران اصول و فروع خواجکاز اوزره بین الاجال
 و التفصیل تقریر و بعد الوسخ و الامکان تعریف و تجزیه صرف آقا اولاد
 یاز باضا و اطوار ابو الفاذن مرجم و متوفی که سهو فقر و قصور رقم شده
 معترض و مستغیر اوجوب مجزوی است کس کرم و **نون** از **ذی علم** علم کس
 نشن آبتش و لم یبق یقین مجزوی است کس کرم و **نون** از **ذی علم** علم کس
 معذوبت قصور بشریه حال و کمال کرم و تمام لطف شیم الی معبود و رسد
حل النور علی الصلاح صلاح معنوی تر بنید قصور و کس و بی تکمیل و خطا و نقصان
 تغییر بل جاکر بل دلالی حیا و شاد و غیره عالم ذکر و بر روی طریقی کرم
 مؤطر زیر اوشا اطوار فضل و زیاده و عفت نفس و دعوا در کده به بار

سابع

سالم انتم ذکرید کویا و کویا ذکر و فکر در حیا اولوب امید استوارید
 رقم قبض قبول و جین تابعیت فتنه غایت و نهایت وصول و اصله و اسطه کینه
 اولوب **الربیع من اجب سنی عالی و من اجبین اکثر ذکر و بیشتر ذکر** کبریه
 صفت طوب و در عایت و در قوت حکم و عقله زده خنده و چه حال و نور ایت
 حاصل اولوغی اصحاب دقت عذره عیان و غیره نذر تغییر بی نصیب و فی اعمال
 فتح نظر تایل همان و قاتر اکثر احوال و الطواری مطالعوی و احوال و اخل
 و اذ و اقداری نشنا لید کدر و اکثر حجتی و اسطه کینه نظر کیم اثر کربت لایق
 و قضی حکم بر موانع اسباب و بواع علی الاثنی اولوب مقصود الشیطان و ایت
 استیم از ادر و عالم رسید بر وجود موهوب صفاتی از اقی و خای و نوات
 الی بقای ذراته و اصل و لبق اید ارشاد و درک اوله و جهنم بوحشمه در
 طریق نشنا از و طائفه سالین حواجکاک کتب تصانیف کیم کله و معلوم
 عاجزیم اولان اطوار اصول و فروع و اختارات مذتب و اصطلاحات
 مشاب و ارکان و الی علم بی سطر و سطریم بر در قدری و حیا و زوره و چه
 و چه و تقریر در غیر موفیم اولوب و بومعارف و صفای کیم کیم
 حق کوره و اوله کیم نشنا کس من قدر القدره بر و فیه جمع و بعضی مخالفست
 و مغایرت کورین تغییر کیم بر کس بر یقین و نیز اکثر کس کیم
 و تحقیق اشک را ما کویا کیم تغشیه در نون خاری محمد امین اقداری حیا علی
 حسم کس کیم طریق تغشیه یا اصطلاحاتی و بعضی طواری بیانه بر جان کس
 کس کیم کیم یا عاجزیم و اصل اولوب و بعضی حکمت و ملاحظه بر سنی پریشان

وخرده اجزای معتقدی از سادگی شان بولید بقدیم زدند که بر سواد ان لطیفان
 جمع و کلمات غریب لغت بر محمد درج ایوب جمله سه بود و مع اولان
 معانی مربوط بر زیند و زبان و بر خزینه به کاران ایوب طاب و ساکت
 اولی بر دفترده ملک و در یکی طوره ملک و لوب فقیه بر تقسیم
 دعا. ضمیر لیا ایا به **بر** مقدمه و اوج فعل و هر خاتمه اید انعام و
 اسمی مراد ساکنه زیوستیم اولی **المقدمه** کلمات صوری شریکینه در **فصل**
اول لطیفان ذکر و ذکر انواهی باینده در **فصل** **ثانی** رابطه و مراد و توجه
 باینده در **فصل** **ثالث** لطایف شعر مع حرکت نیده باینده در **فصل** **چهارم** خلوص
 طابری و خاص محمد باطنی و فصلت محمد و جبه و روح و روح محمدی و سلسله
 نقیضی و طریق نظار و بندگی و جبهی باینده در **المقدمه** معلوم اولی که
 لامنازعی الا اصلاح قولید طایفه نقیضی و خواندن خواجگان خصوص اولان
 سکنه که در که عبارت ثمانیه نقیضی به تقسیم و نورانیه **پوشش** در نظر در قدم
 ستم در وطن **فصل** در سخن ایوب که در ازین **نگاه** داشت یاد داشت که
 شریف بر پس خلق بیزنم بر قاج دولت اوج کل و فی انوشکر که به
 معنای و ان بر کل ایله اختصاص و بوازم بر کلیم بو طریق علیه یا ساسل عبار
 بوزش که در بوزنم در و قوف عدوی و قوف رمائی و قوف قلبی و الفاظ
 شریف و اصطلاحات لطیفه خلقه خواجگان عبدالقادر عجزی و ان قوس که در غیر
 متضام نکات ختم عبید رتحات عین الحیاة و شولید مکتوب در که **پوشش** در معنی
 شول نفس که کلمه همروج و دعویال لیا **نگاه** همروج و در خول نه صفت بول

ایوب

بولیه عقلی زده حاضر اول و نفس هر آنکه در و در خول و خروج اسم بولید
 جمیع ذی روح بود که لیا ربینی زاکم در و بود ذکر ده حیوانات در خا ایل
 مشرک اما بود ذکر ده نرفی بود نرفی اختیار ده در مولانا سده الترن کاشغری
 قدسی در حدیثی بوسر که بود در دم بر نفس بر نفس نقاد که غفلت ایله
 اولیه و فوج عبید الله اشکندی قدسی در حدیثی بوسر که بود بر بقیده نفسی
 حفظ انکی هم طومر شد در غنچه که بر کسرت نکات حفظ انهم بر کسرت نکات
 و در و نکات شریک شایع انهم و حلویم به الدین نقیضی قدس الله تعالی
 بوزش که بود بولید مینای کاری نفس لیک که در معنی همین فقط نفس قدس و
 بر نفس حضوره نفس تک که در شولید که زمان حاله اجم و لطیفه شفقانی
 معانی ذکر و مستحق نقد در **مشتغال** ایله و نفسی ضایع اولمغ خرمیه و نیکان
 همروج و در حواله و ای نفس یعنی حفظه نویسی لیا که غفلت اید ان
 کیوب و بوقار و کلمه **ایضا** مع محققه فلان اولی **پوشش** در حای حضور
 استراحت بورد ساع و کل **امواج** فونیه نظر قدر صفت کوز لیا به بر نفس
 اکاه اولیا و اصل کل حضرت خدیجی عبد الرضی الی قدسی الیافی
 صفت بر بوشکر که بر نفس کیم و بجهان مع سجان و نقایب عیب بو بیند
 اشارت اولان حرف های دیش اولی که در کیم دیسوسر که در و لیسوسر یعنی
 کوز بومعیا عارف و سوسر که کوز و سوسر ایله اولیه اولان با در فی عین
 بو با در و الف لام تعریف و لامک شکر اولی نفسی تعریفه به الفه ایچو در
 نفس کس ذات حقیقه با در که در **پوشش** در ایله و ای جا بود اول اسم بولید

یاد کرد ذکرده تکلفه عبارت از آنست که بخانه و نمایه بر وجه عبارت
 شود که هر که کلمه طینه در کلمه خدا و یا بنام مخصوص و سببین و کثرت باشد
 در **نگاه داشت** بوجهی زبان ایندی که کثرت محاطه عبارت از **باید داشت**
 نگاه داشته که در کوه صخره عبارت از **وقوف زمان** حاجت بها المله والذین
 قدس ه حضرت می بوشد که وقوف زمان کثرت کاری تمامه و مشاع
 باری هر منزله اما ما بوسه بر بجزیرا و اولر که بنده کند و احوال و اوقات اولر
 هر دهمه کاذر موجب شکم میزد و با خود عذر میزد بر اسام کثرت نظام حال و قاف
 حفظا اینک موقوفه و وقوف زمانی بوظائف علیه قائمه ه عکس در عبارت
وقوف عذری بود که در عذری رعایت عبارت در محله بها الذین قدس
 تقاسم بوشد که ذکر قبیره عذر عاتی غلط مشغول جمع اینک کجوز
 یعنی اصل مقصود ذکر قبیره عذر باری بر خانه زانه در **بیت** نمایند
 کور کثرت صورتی کثرت کظا هر دو سوزید بجای ایستد جگه بی هر در **قطعه**
 کثرت بیادوست عین و حدت بر ذکرت یوق وار کثرت کانه هر عدد کم
 کور کثرت ایجا ماره بر آند بر همان **برای** بی اول بود در مذهب رباب
 خبر بر در نظر اشک ثواب و عذر زیر اکرم چه بوسه و خرد در هم
 صورت و هم ماره سی و اولر **حد** **وقوف قلبی** بود ای معنی محموله بر
 اولر که ذکر حق بخانه در نگاه اولر بیدار داشت مولا کثرت و طوب
 عبارت نامشکندی قدس ه حضرت می بوشد که وقوف قلبی کوه کله ه **نگاه**
 و تکلف حضرت در نگاه اولر عبارت اولر و جوا در زره که کوه کله ه **صوت**

عربی

غیر می و لیه واکا بلفه شود و وجود و وقوف قلبی زیر اینک
 معنی اولر که ذکر کوه کله و اکتفا اولر یعنی نای ذکرده **نگاه** کوه کله
 است پاره سینه متوجه اولر که اولر قطع لم صنوبری ممول محاکم **نگاه** عبارت
 واقع اولر آنی ذکر مشغول و کویا لیه و ذکر در و مفهوم ذکر در
 غافل و لیه و خواجه بها الذین نقیته قدس ه حضرت می ذکرده **نگاه** چشم
 الیه و وقوف عدد بی لازم صایر مشغول در احوال و وقوف قلبی کثرت ای معنی
 بد ذکر اولر یعنی وجه اولر لازم و مهم طوم مشغول در زیر ذکر در خلاصه
 مقصود و وقوف قبیره مقابله سخات عین الحیات حضرت فواج
 اجزا عبارت نامشکندی قدس ه حضرت می بعضی آثار نه مشغول است
 اولر که **یاد کرد** در کثرت تکلفه عبارت **نگاه** **نگاه** **نگاه** **نگاه** **نگاه**
 سانه بوشد عبارت محاطه **باید داشت** بوشد محاطه رسوختم عبارت در **نگاه**
 بوعادت عکسبیل الذوق معنی جانی لیه و ولم حضرت در کثرت
وقوف زمان یعنی ساکت کنی و در زینه جاری اولر لازم زمان کثرت
 العنقد و الظفر کیفیت کور و در زینه اطلاع و مشغول **نگاه** **نگاه** **نگاه** **نگاه**
عذری یعنی برینه حضرت نقیته موجه جسم نفس لیه ذکر حق نیکه عذر
 ذکرده وقوف دیگر بود در مقصود خاطر جمع و تقویت در جیل تکدر
وقوف قلبی یعنی ذکر کثرت عذرا ذکر مذکور در وقوف و مشغول کثرت بر حاله
 مرقم قدس ه غائب و لم معنی حقیقه طایعی با خود انشای ذکر در **نگاه** **نگاه** **نگاه**
 صورتی یا مشغول اولر صارا کثر و تبرکات و لازم قبینه و وقوف

وانی ذکر اید استغفار و جاوزه حاله تلاوی و کلمات اولی نظر در قلم سگ
 طرق واسوا فیه تعقذ خاطر حاصل و لحن بجز نظری بسنت و با و ظم و فی
 اوزره طویوب غیره میخاوا زانیه سنگ بجز تبت بر معنای همین نوعیات
 سرعت سیرا کما کذا در جمله یعنی قطع ساق و طی منازل طریقی سوا کما
 نظر همی هر نه تبت به منتفی و لو کس قریب استماعی و اول جمله موضوع
 بولوب نظری قریب و زره واقع اولی کسک بولوبش را در کتاب قرآن
 یجاوزه همه قلم بولوب عبارتند بولوبش در کتاب کف عسل و در کتابی انفا
 جهته توجیه الیوب عند الوجود و الحزج کلمه بین الف بین صفو و استغفار
 شعورا و زره اولمقد عبارتند خلوت در آن طاب جامع خلق بجز
 حضور مع الحق یا محقق اولوب خلق بده محاط خلق بده معمله یا باغ
 اولمقد عبارتند شعور و وطن سگک و وطن طبیعه و سیرت طریقی صفات
 بشرتند منزل استوارت ملکیت یا مثال و مضایق و صاف نیتند معانی
 اخلاق حمیده یا رتالند کما تندر انوی **مقاله نظریات** بولوب عبارتند
 محله تملق و بولوب مقادیر اید انفا اولی کسک بولوبش در کتابی اید فی بیان
 اید که طاب حفظا تا طرا اید یعنی خاطر نه حفظا و لحن طرا اید بولوبش
 اید در خاطر اید بولوبش در کتاب کف ذکرده عقلی نفس ویر کلمه عبارتند
 بولوبش در کتاب کف ذکرده و غیره را نما ذکر و غیره عاقل و لحن اولی
 نظر در قلم سگک مرکبات صوری و معنوی نظری قریب یعنی بولوبش
 استر سیر معنوی بده استر صورت شعور و وطن طاب و ملکده بشرتند ملکیت و

سینه

سفینه علویه و در زانیه اخلاق فضا در شعرا بکلمه کما تندر خلوت در این
 ظاهره خلق و حسن خلق و باطنه حق و ذات مطلق اید اولمقد بولوبش در
 در انما شعور اید ذکر حقد در یاد کسک مبتدی اسام و قلب اید ذکر کلمه
 عبارتند بولوبش انای ذکرده هر نفس ابد کده اللهم انت معصوری و رب
 مطلق یعنی الهی بولوبش در کسک کسک رضایه قلبه و یکدم عبارتند
 کما داشت انای ذکرده خاطر یعنی نفی قریب مقلد یعنی حال علیا اید
 ذکر اید کلمه عبارتند یاد داشت کما کالکله اید ذکر اید کلمه کما تندر
 و قوف زمان طاب و قوف زمانه و اقف و لوب کما کوا و قافی باغ
 یا زانیه اید عشق و استغفار و باغ سعادت اید حمد و شک و کلمه
 انما مدین عبارتند و قوف عدوی سگک انای ذکرده و حقیقت اید کوه
 هر نفس کلمه و زانیه نفس اربوب ذکرده در اقف و لمد و قوف
 بر معنای یاد داشت مغرور و بر معنای قیله و اقف و لمد که قلی
 زانیه می راعب بولوبش طاب و کاکوره قیله کور مکده تندر
 انما جمالا ضعیفی سهل معنای بولوبش شرح و بولوبش را ما بولوبش
 شریف کسک یعنی اصول و فروغی بیان اولی مقلد کما کوا و لوبش بولوبش
 شروع اولی بولوبش در معنی کسک حق و طاب و بولوبش اولی کسک
 لانه و لوبش در کما کوا یعنی نفس و بولوبش کسک و خردی حق
 سبحانه و قفا ضعیف کسک ذکرده شریف اید و کما کوا و ضعیف و خردی حق
 و امید و طلب بهو اید مجتهد و جینه بولوبش در ده و لوبش کسک

قتی عمل بر معرفت و نظرگاه جناب رب العزت صلوات بدار بود
 نسبت حجاب و کبر و غیبت غیبت آن سر نه حاصل اولی بگویند لطف مقصود
 حصول اساس عیار ایزد بود ذکر کن و اعمده موافق بر مانع خالی و لطف
 یول بولید طوره مقده و اطره مقده خلوه و تجده بوشب کد و کسری بطل
 و ایستل و ایستس و جنب و مشاده و عاصده حایلیه کاذه احواله بود ذکر ایله
 کوبا و یویا اولوب عقلنی نفسنی شبلیه ایزده **نظم** در هر سبک صادق سیر
 و غیبت و انما نظری قری بصدیقی بر اولوب هر قدری بصدیقی قلبیله
 دیر و یانود قریمت رف اینده لاله ویره و وضع اینده لاله الله کلینی
 هر قدر غیبت کبر و نفسنی طریقه لاله و در حواله لاله کلینی قلبیله
 ایزد قریمت تطبیق دیر و اگر جسم جلال بید موصیایه رف قریمت ایزده
 بر کبر و وضع قریمت ایزده کبر را سهر هم نفسی قلبیله دیکل نظر ایزد
 بلکه قریمت بصدیقه و صیتی دینی ذکر ایزد ایزد و بولس صوری
 رعایتی بعد الا اسف معنی سبک مقام و مرتبه و بونیز هر قدری مرتبه و
 مقام قریمت بصدیقی ایزد هر قدری بصدیقی نظر معانی تعلیق ایزد ایزد
 تا که عنوت نفس و انانیت منالقدزه طریقی صوب کبر خاریقه الحاد و
 تذوق اولیه و هر منکر عقباتی قطع و هر مقام مکان ممالکنی غی ایزد
 رضایکال کوشاه راه ایزد منزل مقصود ایزد سهر در وطن یعنی حلقی صادق
 و طینه لولیسف معنوی ایزد که عیال و اولاد ایزد کنگ حاندم و سهر و سهر
 مافی العالمه لاکاه اولیه و انما منازل ترفی را بنیده ذکر و حکم معصود بی

اول

زوال و قوا و حواسن محصور حجت و در اول انزال ایزد قطع مراتب خلایق و کسب
 معانی منازل غورانی حاصل شد و تمام و کسب حاله کمال ایزد **نظم** ای بار
 بملک و له که قرب حق زبر و بالا بسف خلق دکل قرب حق و ازلقدن
 انکدر کدر ملک ماندم کدر خلق دکل بوعاصره ملک معهود منده که
 سبک و طگده معین اولقی می بوشب اصف و سفر خلق می افضله دیر
 اختلاف بوشب بعضی می دیکه صومهرک انتم تیره اولور مبتدیه
 ابتدا می مرده بر مقدار سفر ایزد حرکت بجهیزیم و مجیزنا لایمدرنا که بعضی
 اعل و اولور قلیله زنا قضا اولوب با خاطره در و نه و طینه معین سکونده
 صافی و مستقیم اوله زبر سبک مبتدی بعضی مستقیم سبک کهرک و کسب خلایق
 و طوره سبک کور ملک ایزد کندی مشدی و طریقت این و ارا کانیست
 قدر فیتک و مشدک در قرب منکر کف کا بوحق بیز ایشیک کی الحار و مشدی
 ازل و سبک ایشک خاطر لری بد اولوق احتیالی و ادر اما جو کس سفر ایزد
 عالمک سهر در ملک و انواع در ویشایه ویشایه طوره و ویشین مشد ایزد
 در و نده زوانا اطله سبک اولوب سوده و کشیح اولور و طینه معین اولور
 بعضی زوانت بوشب سبک مبتدی بسا سکونده سفر قیامتی بر نیت
 ماعل بر نیت معین دکل زبر ایزد اول قوت بود که قربت مختلف تخل
 و سکونده تفاوت بتمیوب هر برده شکیف مفضل قادر اولور سکونده ایزد
 معصوم اخلاق زانیل و شبانت لشرتی ازاله در مبتدیه اول قدرت بود که
 غیبت لاملک بر طریقی ایزد بیوال خلایق ایزد معین اوله بنا عید مبتدیه

لازم اولان دلفنه سخن و زکار هم آسوده و مصور و مرشد و باخود خود اول و بنده
بر که هر سه نشانه دل خلتفا با انا خلقا منسوخه بهر دارا اوله بعده مختار اولور
دیکم که سفر ایدر دیکم مشهور اولور مارا بوی مطرب غلبه سیکم قول در دینلری
اوزه سفر در وطن اشیا بوی شکر خلوت در یکن بویکوت دخی بین الاحمال
و التعمیل تصدیق شوید در که چونم بوی شکر در مساکت ما بوی شکر اوله اکا خلوت
اختیار انکم حاجت بوی قهر خلوت در یکن حق اوله و خلوت دکر و ککر بله
اولوب کتوبی صلا خلتق ز بر صفت و بر عمل اوله مقابلا بویکوت و عمل و عزت
نفس و یاد بر مصوم و کهرت و ریاست بواله ز بسالم و مامون و بیچ بر عمل
و اقوال شسته عالی و مشایخ و تفاوت بله شغفالشغف بالین مانع و طبله
خلوت دکر بنی زالی تیمر داغما سینه زده دانم و سلو کتونه اخلای بله قائم اولوب
قاندن بر فرد صیبر و اذکار و انکارندم هیچ کس که اوله ز بیمت سی کاکه
اصل زمین اولان ز بار و شهرت عوامد بود ایست ز شهرت و نوزار و یکین
وارد و بوی شکر بویکوت معناسکی دخی کتونه و حدت بقیبر اولور ککر چه
کتونه و حدت بله بویکوت بر نم نمیمی در ککر حدت اولور کتونه
ظهور و کفرت خلائی و فرد نقد است نقل و عقابین عزم و او با اولوبنیم
ایلم را تا بویکوت کتونه بر جمال کتا پاره اولور مارا بوی دخی اول جمال
اکا کتوت معقد میسیر زیز کوی خلوت خزینه سی و نظر کاهای و بیت البیدر بس
بر خزینه خلوت بنی و نظر کاهای اولان عمل را با طه علیی ولدت ما تا کار الی
البته نونه حاصل اولور اولور کتونه و حدت شایه کسکی سعادت بله دانما

شهر و مصور و دلشنه زالی اولور و بوی رعایتیدر که بر سکت بوعنایت کت
و هر طالب بود و لقی جاب اولور و بوی سعادت می سکت بوی بولر و کت فضل الله
نویسنه من نشا کجگاه داشت بوا اولور که انشای دکر ده دفعه خطاطی در اختیار
بنگهر کت اولور نشا کت دفع خطاط ایدر زیاده میفید اولور دخی لازم و کدر در بله
خطاط قوت میفید که خواص باطن عبارت بر مصفا در باطن افسانه مستعد
لا اذ ککاکت جبر و ککاکت مکلنه ارا ابر اما سکت اهرام اولان اکت غلبه
بما سکتور و قرارینه و صفت و بوی سوب هر خاطر که کوی کت خطاطی اختیار ک
ظرا ایدر سوب نخی ایدر اینه اخی باخود اخطی اخطا ایدر بنه دفع ایدر کت
اختیار ایدر تا فیه و کتیر ایتیم با اختیار اولان خوا ط کت جمل ز مضمونی بویقور
مصفت و سلو کت مانع اولان اختیار زده در کوی کت نهر و خوا طری تهوره
بهر ایدر ایزر چه سوب البشروب طو تر سن عاقبت نه کت چریانه حالت
اولوب بر ماده ابرش ایدر و کت اولور نشا کت بویکوت کتا و بر کین
ککور کیدر اصلا اول نهمه ایزر نشا اولور کیدر بیت تیزا خاریده چون
آب روان بیغبار غم بویکوت غلغلت قلبه بایار و خطاط ایدر زیاده
نقیدی دخی بویکوت اشتغال در ویشله و سکت صادق بر سر تپه و اصل اولور
خطاط غیره دخی اکت غیر کور کور و اکت دخی اشتغال بله بویکوت نکر نکر سوب کت
بیت بویکوت حیا کت کویکوت صلا سب کت نه فایم چونک حیا کت ایدر
بویکوت سکت معنی بویکوت نکر بویکوت سکت حیا کت مانع از ندر دور اولور
حیا کت اول سر اکت ایدر نه غم بویکوت غیره ککور حیا کت حیا کت نکر کونا

میلاد طایفه سائک خواطر دفعه زیاده اقلهم الیه و کفایت ضایع ایستون
همان کلمه قرار و برسون و توقف زمانی بالاده ذکر اول الذبیق و زره عکسینه
او قافی بر زمانه بر زمانه مو قضا و لغله کندنی نماز زره حکمه کند و الیه
عکسینه اول کوم و بچیده اعکاف نماز با بوب ذکر اول الذبیق کنی
عمل داده و وقت عصری اعمالند عکسینه اعتبار یوسکر و قوفه
بوعلم شواله کسک مبتدی خواطر منصرفند خلاص اول الذبیق بچون باری
ذکر عدد در کشف اول و لغوم غیره خاطر کو کلمه بول بول بول بول مانع
اولمق بچوزا ما غواجه علاء الدین عطار قهرسره حضرت زری و قوفه عدد
ایده صیغه نفسی لایم صایه شد کلمه نقد علم حضرت زری و قوفه عدد
بر فائده زانده در دیو موشور و آمد علم حضرت زری و قوفه عدد
الفصل الاول معلوم اول کلمه کلمه مریزه ذکر تکلف یعنی ابیت و یرمک
طریق نشود که در کتبها جمله شیخ طهارت کا مل ایده قلبیه منو جرایبی زیندی
اوزره او نور و ب و طاب و فی طهارت کا مل ایده معالنده و بتوره و
لیکن منبسطی اول استفسار و صلوات شریفه برابر چه فزانت زیده لوجه
مرید غریبی و در شلمبری بر برینه بطل ایوب و در لغی و ماغذ العاق
یعنی بپشد بر و ب و کوز کف چابوب عفتانی مصلح ممکن است که بوز
در کلمه صیغه صیغه یعنی عام فوزه لغزنگن یا اولان است بار کینه
کتوز و کلمه شیخ اسم جلال کلمه طریقی جدید در آتی تعلیق ایوب انبیکینی
و چه مذکور اوزره بلا حرف نما و قف الیه اقدار الله در یر شل کتفین بچ

دفعه

دفعه بیک کلمه بولور کنن یا بر کسک عینک حاصله عدد در رعایت قلب
ایده اصلا حرکت انگیز کنن دید بر بعده شیخ کوز لکن خوب مریزه سوز
ایده که کولک بولسم شریفی ذکر ایته کنی حسن ایده بلدی نمای نیم در کسک بولور
طریق عینک و بر زری بولور بولور عدوی و وحی و تربیتی بولور
بوتربیت سوزده و قشها و قلندره اولور کنن بولور شریف شیخ بر حال
و مانع بولور کرا کرا و طور و کرا بایتر و بولور بولور کسک و کسک
ید و کرا اولان کسکی و کوشش بولور بران حق و عینک کسک بولور
زانی و کسک استقامت ایده و ز کسک کسک کسک کسک کسک کسک
کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
بیزم طریقی شریف و در و کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
ر بولور کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
مخواب و کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
مداومت و مواظبت بر ما کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
اولان اول بولور کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
مطابق کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
علاقه شایسته در طبیب صادق کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک
بلیط کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک کسک

سلك طبيعى و اخلاطى و مذهب و تربي بوارس سلك صلاح حاله
موافق مجاهده و اقوال و افكاره قابله مطابق ظاهر له تربية و تشكيلك
و غير زير عيبه ذكى و ذكيه فبقى معاكسى غلظت بر حله و قيه چو قدر تقوى
صدد ز بهيدا و طوق بچون نه صده گلام سفاك سلك در ننده جت زنا
غلبه مى شده اولو ارب كچه چو پنج بر مدي سلك بود قدر اول مرده
حب دنيا طلبه و اوله لكن بعضى سلفان زياده و اكث اعتبار به بر له نه
مخالفه بر صورته حب دنيا بعضى سلك اول دن سعيد و بعضى وسط
و بعضى بچنين مجاهده و معالجه له اولو اخلاطى بوا اعتبار اوله
اولو نظره با زكشت كوشى به نامورا اولو زير به غلبه خاطر و ذابغ
معصوم سنين و سلك رضا در حله حلقه به نقد تقليد اوله و دني اولو
تعمير بران اوله حقيقه مبدل اولو ماسوله مفقوله كم بر در و ايش سنج
دوره به نقد كم با زكشت كوشى را اير كم كوشى حضور باره با سنج
مش بده اينه كم ز غابت حيل و مش موده به ريب حالا معلوم كده كم بده
حضر خيبرى بخر معاصد در كار و سنج دني بود كم كل سلك هم چو عمده
الو نه كده كم و ايكسى بكي سنج حضور نه داخل و له فكرى كوشى سنج عمده
عصره كم بود كم سلك صادق غلبه معاصد خيبرى بخر اري سده
و بنده اولو سوب با زكشت عبارته كوشى كا ذكشت بده اير سده كم كشت
و با چو ريفا ايره قاسم ذوب سلفا بتمسوز زير به سلك تدا تدا حاله
ذكر و مجاهده و اعلايه تقليد در حالى اولو اوله اولو تقليد تدا

عاقبت

عاقبت ذمى حقيقه اولو اشتر پس ذمى فاعقاب حانله بخر طره بغيره
سنج در توشه بخر سنج حضور كوشى جت بيسى غالب و قوه ركن سلف
ارشاد ده نقصان و در بوندم معلوم اولو كوشا كوشى در حقيقه
ايش زير سلك بر غلبه تقليد كوشى بده ايكده معصوم اولو حقيقه
اير بكي كوشى و ايشام اير ما به مده نوعا حقيقه اير بخر سنج
اولو سوب اول عمل لاوا تبا ادا اير و معصوم سلفك ناخبر به باعث
اولو سوب اولو رانچور ارشاد امر نه قصد بچو مشه و اكث كده خاطر
مشو خ مشا بده اولو سوكاه ارشاد كوشى نامورا اولو سيسى سده
را نما دفع خواطر اير ذكره مرام اولو سده و اكث كده كم كوشى در عاق
و هوا مش بده اولو سوكه و قوف زمان اير امر اولو سوكه كوشى بخره
ظهور اير سوبى نفس و بطايق عبار اولو سوكه و قوف قلبى كا و دعه
كوشى و امال دنويه اير مثلا حيل اولو سوكه و قوف قلبى كا و دعه
اولو سوكه مرام سوكه و قوف بر قدم و سلف در وطن و قوفت در ايش اير كم
و قوف عددي بوندر سوكه سلك قادر اولو بغير معاصد عقلنى نفسند
سلفك ايش و همين سيب نه نظرى قدمنده اولو سوكه و در نما ظاهره خلق
و باطله حقا به اولو و ياد كم در نما ذكر خفيه به مرام اولو سوكه و قوف
عددي حيل نفس اير كم عدده رعيت سلك مره حقاچ ركله انهر به ملك
و لطيفه حانله و اكث كوشى طيبه كوشى الا الهه در اير سنج نفي اثبات سلفين
اير سوكه بالا ره ذكر اولو بغير و جبا و زره الغر بخر و كوشى له بخرى چا سوب

ویرم بر زمانه حکم طریقه مدامت کو سترایس بهره ذکر قبلی بقیله اول
و بود ذکر نیکست. یازدهم و متذکره مکتب بیست و نیا تعلق اول و اول و
کاه کاه سال اول و در حق طریق بد کند که نشین تمام بود و اول
ایده حایه ذکر قبلی و دره مداوم و در انما اکاملازم اول و نهاده ذکر نیک
و سخی و اریس بالاده تعزیر او تاز تزیب و دره ایده اما خلاقی باید که نوری
و انفرنی سالد مقید او لم یوب عادت او اول و بی کی هانم کو کلند نام مو اول و
اسم نام یقه ما و م اول اول اولفت و تجارت و صحبتی تغییر و بر سر مه و اذکر
رکت فی تشکک قسطنطنیه و درون الجهر سر ی بو طریق علییه را لیدر
و بیو شکر ذکر که کثرت نظر اول و نر آسوده و کاه یقی ای اول اول ذکر
نظم اول و در زیر غفلت ای اول اول ذکر غفلت پریش در اندر هیچ فاده بود
ذکر در مملو در کتیر حق سجان و متکا حنفیه تزیب کاه یقی و اسطسید و جلد نده
بیشود و حضور حاصل و سس که ذکر در آنک فوق ذره دوف حال و پیر بود
و تاشیه اشغه نوره و اصل اول که آنک ما و رانده من بهد مسیحی
لم یزل و لایزال اول و بیو مرتبه و سس که سوسید اول و نر لایمدر کم حکف
عبرینه میں و در غنیمت و در نما حکت رخصتی تکمیل و نفاکت
توسیل بر اسباب و سالیله صرف و سخی همت بر بود هر بار که بود ذکر
شریفه ی شغل و توفیق کو ستره کم ذکر که ابتدا طهارت ای قبله متوجه
و تزیب منور او دره کنده وجودی اینک نغی بر بود اگر کسی معجزه
ایس کنده بر سخی انبات بر بود علائق و عوا بقدر صافی و مد یمنند

بیزه

و در حق و صاعقه الصاعق بر بود و علفی صول ممکن است انند انجوب
کوکل ای کلک لایق لایق رفیع اربوب والذی صایغ جائید نغی و اول اول
کلیسی صول طرفنده اول اول بود که تخلیج حرکت دور تازانه اول و زره که
جرات ذکر و وجود تازیتم و عرف و عطافی کرم مالاکلام ای خاقنه
ذکر فی فانظرا و لیس لیس اول اول مختار در دیگر نغی اثبات تحقیق بر لم
دیگر اسم جلاکن لایق اول اول کند یقه نوجده اول اول ایس دق مرم یقه
اول یقرا اول ایس مکر کک کک و یاسی خلاقی قضا ایس به کلک شریفه
بهر تزیب دق جبر بیو شکر مثلاً کل لایق مطراس و اول کلک خلق ایس
لایک یعنی لاده اول اول لایک کشتی صایغ نوسنه و انغی صول کثرت میرب
ایس اما صدم ذکر اول و نغی و در اول اول و اسهدر و اگر رسم جلا و میس
ایس نامور ایس اول بر و اول بر ی و کیری بر حایله عصارید یوز بر و یک
نغی و صفت و بیرو ب نفس اینک ممکن اول و بر سینه ایس که بر قیغ و و عت
دو مع ضعیب اول و اول اول ایس سبکت تجوی لایک لایمدر لکن تاز کف
کور مر ایس و قافی صایغ اول و اول و نغی اثباته اول و نغی و یس و یس
حایله کیری اول و در یاد و نغی نغی و اول و لایق زاده اول و لایس
دق مکندر قوت و قدرتی معذری و اگر مرم بر اول و نغی کت کت معول کسی
ایس انبار لایق تحقیق ذکر قبلی نیکت مناسب و کدر آبی بر نمام ذکر لایق
تجز بر و امتحان تمایز مثلاً کو ذره اول و استغفار و بیوز صولت شریفه و بیوز
کل تو حید و عقیبا و قافی مخمده بود کیری طغور ایس لطیف ایس کت بنفک

بود که شریفه نظر از و در شایه اولدی یعنی معلوم اولدی یعنی ذکرده
 دخی فی واسطه ایوب خاطر غیر و خیال مساوی اصله تکلیف و بیستیوب
 کلید لایق بالایه والدی صانع جاننده فی مساوی اعتبار فی والاله کلیدی
 اثبات فی ذوال ولائزال اعتبار بوصول جاننده کم قلب و بر مبرم در کول
 و بر مبرم دره روح در بر صبر بایده که صبر نفس نیز ایس همان ممکن
 اولدی یعنی مقدار بود و جهله کم خاطر و سواد از مساوی و لائق مداوم
 اولوب حاجات نسبت لایزم اولیو شول شرط ایده صبر درت لایق و جاننده
 دخی بالاده ذکر اولدی یعنی کبی طومر معده اولوب معده المقده صانعده نسبت
 خاطر اولمعده یعنی بیع ایده صتی و حدته سوکنده که دخی غفنی غفنه و برود
 افکار فی قایده برینه از کار هر عایده ایده اشغال ایده که خولای عیادت
 و غفنی سعادت و یاننده قدره کذریه زبول خاطر اولیو خاطر بینه حد
 غیر بیبول و بر حکم انجام ایده **بیت** کو کلده یا بخی صفت چرخ
 کیسورا و غیر کین از ایغی و یزینا که اولوقه خاطر غفنه غیر بول بول
 ذکر بینه کوری در خاطر ایده تکمیل بولش بر کسند یاننده قدره و قاننده
 صفت ذکر و فکر ایده اولوب سبب ایس بینه ال و اگر بر کسند یاننده
 و قاننده قدره دنیا و دنیا بق فکر بینه یاننده قاننده سبب ایس بینه ال
 ذکر فضل ایس و اگر غفنی لایق مامور ایس بینه بالاده غفنی و لایق
 و جاور دره بر نفس کرده رعایت بیه و خوف عذری و بازگشت لایق عامل
 اولور اما جعفر نفس پاکتر نهاده اولدی فی و قدره اما خلق بینه و با تو که کین

جس

صفت نفس ایس بیه همان بود در دم مغز بود و غیره **بیت** بار سنگا بر دم
 نظر ایس غفنی خاطر کور کور ایس که وجود مذکور اوزره بود ذکر
 ششغال کوسنروب ذکر در واکالیق و جهله ترتیب ذکر دن الهما ایس
 مداوم اولور ایس بر معنده ده سر ششغال و نسبت غفنی ان بالنده
 حاصل اولور ششگاه بود قدره بود فقیر بر تفصیل طریقت علیه و سلسله دهسینه
 نقشنده یه اوزر ایس بینه داخل و لیش بر م تقنین اولدی یعنی کوننده بیخی
 کونی نسبت حواجک عایق از کس بینه حاصل اولور ایس بر م صفت کوننده
 صید بینه ضایع اولوی حاصل بود ششک صغولی سانسرتستلم در تیر و صغوم
 حاصل اولور عیون و ظهور ناسدن کوننده و مخفی و بر ایس سرتستلم
 و عاری اولدی یعنی در زیر خطه طوق بینه دن در و ریاست کبی قوی خط
 غفنی بود قدره بیه علی ذکر بود طوق عینک نسبت و طوری پوشیده
 و خط بر طور در کشف و بطایف و ششگاه کوننده ضلال بیه جات الان و بیل
 مستطرا **بیت** نقشنده عجب خاطر سلسله کوننده کوننده بولور الشور
 هر دم قاننده چونکه سلسله بود نسبت شریفه دانما حضور واکالیق ایس
 یعنی نکان داشت و خوف فنی بود در دم و اولور کوننده کوننده
 قوام بولر اکا قوت حضور کوننده کوننده کوننده کوننده کوننده
 محتاج کوننده اول شهور و حضور قوه در فله کوننده کوننده کوننده کوننده
 عمل زات با کالی بینه حضور و معنور اول بود مبرم بیه حضور معنور و قلب
 تعبیر و لغو بود مبرم بیه واصل اولور ان ذاکم چشم بیاسند غیر و غیریت

و در بهر وقت که در این احوال است و در این احوال است و در این احوال است
 قیومیت ذات معیوب و بی‌زوال و در قیومیت حضرت و در در لایزال ثابت
 اولوب هرزه ده حقیقت معانیسی و هر قطره ده بجز بی باق حضرت
 مشایخه می حاصل و عبودیت و ذکر نو چهره و طریقه ده اسان دره بی
 سعادته حاصل و لورا ما معلوم اولوب که بوم بتیست حضرت و در جبهه حاصل
 اولکنف جلد اسپانیز اولی واقواسمی کلز الایغیر و موجود و در
 غیر اولیوب یعنی غلال صورت و او با م تعیند ما عیاره و وجود مستغنی اولیوب
 معلوم اولوب کانه غلال ممکنه یعنی والا اند کلیر سنی موجود و در حقیقت
 باکتر حق سجانه و تکف حصصی حصول جائیده اولام نبوره که منرب و انانیت
 ذات حق ملا فکلیله جمعیت خاطر و کمال و قوف و الکا بلقدره بر اولوب
 در یکله عیالات باره صلی شانه عمل سر تالی اولوب کتک بجزه بر قانع
 طیاره قان وار در کواکاسو بر ای قلب قعیله بر لبر فزینده مدرک انسان
 آنده و در بعضی سخنان او ملشدر و اول است باره صلی حقیقت سنی الیکت
 مجاریسید برین بوسورت مجازی قلبه عازیله متوجدا و ملدز حقیقت انسان
 قلبه حقیقیه متوجدا و لبر سکت رفی مظهر سنی الهی اولام نو کلر توجع
 نام اید متوجدا و ملدز حقیقته اللقائین که کعبه معصوم در در عبادت اکر اصل
 و مطلوبی و مقصودی کسره حاصل و ملدز **بیت** کعبه بنیادی حلیل است
 دل نطقه کبی جلیلی اکبرست **بیت** شهورا و زره کعبه دل طوفان وار کانه
 و مناسک حجی تمام اتمز کعبه معصوم حقیقی و معلوم بی بی بجای کعبه

بیت

بویک ایس کن اکبر و جزا اعظمی و قوف نام و ذکر ضعیفه اید کو کله
 متوجدا و ملدز و بوطریق علیه تک طوری عیبی که در منسکه که کلان دانما ذکر
 الی اولوب غیر ایس معانیست ایتموب نظای بن الحصره زانه و بوطریق و قوا حواسی
 کلز یعنی انانیت و یاخو راکتر استم زانه معنی مطهر و بوا و اراد در رفیق تک
 مفهوم و کسکین جمعیت خاطر اید ذکر و فکر ایتمو ایس که ذکر انانیت
 اولنر و اولی اولام اراد و ذکر تک فاند کسسی بولنیز بر اولوب کل بر در
 توفد رفی بر اولملیه رسنوی که انای ذکر ده شوخیه فرض العبد که ذکر تقی
 است که کسکسی جماعه کانه قاطر خاطر اید ذکر تک و بر عمل عملی اولام مشغول
 و انکت جلد اشغالند بر مشغول ذکر بنه عالی و بر عمل عملی اولام مشغول
 و استغراق مانع و توجع و حضور قلبی زان اید مباد اما اگر کتک و فایز
 بخلقه کند و ذی سست و رعایت و ذکر و توجع بخلقه غیر و در است و بی عیالات
 منانیده اید لایمرد که ذکر بی شوق و لذت و در معانی شوق و قوت
 ایزات نیز مجرب ایس بتمش اید مثلا مرشدی محذره ایس کتک مجلسه
 ملر جعته اقدوا ایس سبب یوقدر اما اگر مرشدی حیاده و کل ایس وجود
 و حیالنه عالی و لان اسباب فقوری تحری و بولوب تک یوه و اگر
 سبب فقورت بولان ایس نیز در معانیست بخلقه مر جعته یوب بقوا اولی
 زیارت و آنکر در استغانت طلبیا یوه نامو لبر که فقداقی و جیدانه سخنیک
 اول بود رفی معلوم اولوب بوطریق و زره ایس که اول اسم جلال ذکر در
 بوند رفی ذکر در لکن بوند بر تر تیب وار در ذکر ذکر ایتموب یوکسم

شریفی حاصل و در بی معنایی یعنی مسمائی کردن عبارت ذکر که نیز معنوم
 ذکر که مکرر اما باو مکرر فصل هر چه و نیز چه در تعریف و سنو را بی معنی
 شریف را که آمد و مستانک طریق اولاد ذکر اولاد بی و جدا زده بعینه
 گفته تو حیده ده اولاد بی ترتیب کبیر نماز بوزده اولی اولاد بی بی و قوف
 عددی بی معنی و مینویس با و اما باو ذکر ترتیب کوی که حرکت کند در بی
 سر زده یعنی ذکر دائم ایما و لیل و نهار کوی ابد و بی و لوق قلب حاصل
 یعنی نفس لیل و حرکت از دوا چند و لوق قلب که اکا ذکر مسمائی و ممکن
 و جانی و علم لوق بی غیر بشیر در و بو لوق لوق ما بنده یعنی اصطلاحاً حده
 نسبت عزیزتر و نسبت حواجک از در بی تغییر اید و نسبت بی معنی
 اولاد بی تم تبه ده حاصل و نور زیر تفکر و وحدت اطمینانی و زاید و
 تکلیف رانی و تسلیم و لمدنگاه معنوی میسر و لیل اما جو که یکی
 بی بی بی بی بی و شنود و نور اول و وقت کافه اقوال و اخلاقی
 امر و رضای معبود اولوب ملکیت بیخیز ذوق عالی حضور کوشود
 اولور زیر ذوق و نفس و قلب و کار کوشوی ضد سر ضایر که اول
 مرتبه ده آنرا در حق تقاضای اولی طلب بیشتر و آنکه نشود
 اولوب و ملکیت مخلوق اولاد افعال آنکه عیار و بیار اولور و بو علم حال
 الله کوشید ذکر خواص کلمه تو حیده ذکر عظام و کرم طلا ذکر خرم و لفظ
 بو ذکر خواص و بو بیوشن زیر اولاد کوشوی از غیر یعنی کلمی فایده ایدر والا
 الله کوشی معبود بی زوال ترانیت و وحدانیت و جمیع نبات ایدر و بو

کلمات

کلمات معنوی اول کرم جامع که مجموع آثار و افعال و کما وصفاتی
 جامع و شامل و لازم الله کوشید بوزده در فی الفاعل حرف تعریف و لام
 تا تأکید بکوشید عید و معنوی لفظ بو در بوشن و شیخ شیخ الیقین قدس
 سره العزیز حضرت بیک قولی اوزده ذکر اولاد الله ذکر اخص الوجود
 در تحقیق بوشن در و بو ذکر کوشین بعد التکلیف اصحابه خصوصاً که هر
 آنکه برین ایام تیس و شجود اوزده بر آنکه برین بی و اخص اثبات
 و جمیع کلین در فی بر آنکه اولاد کوشید کافه معد و مات متکون عدم
 اصحاب بی بی و اعداد و اولاد الله کوشید اول ذات بی زوال و لایزال
 اولاد ذات محیا اثبات بند کوشید ذکر اخص الفاعل در بوشن در
 جامع بوشن ترتیب که الله کوشید جمع از کار و کسما بی حاوی اولاد بوشن
 جامع و جمیع کوشید اولاد کوشید کوشید و انکرم ما مور ایدر و اعد اعلم را حکم
فصل در رابط و بر آیه و نومه بیانده در اما رابط بو لوق علیه و کسما
 زبیده غنوده رابط کوشید که ذکر بو جل رابط اخص را بلسله اما رابط کوشید
 در بو کوشید بوشن صورتی کوشید رابط و سبب بی بوشن کوشید
 فیض رابط کوشید صورتی کوشید رابط کوشید رابط کوشید رابط کوشید
 یعنی طالب صادق محبت و جمیع ترتیب ذکر مخلوق قبله متوجها و بطور
 و بوشن نفس و صورتی قبله بند و حیاتی کوشید یعنی صورتی حیاتی
 لب که میمانند و بطور مشایخی قاشی اسه نکل ایدر مشایخی کوشید
 نامر و کوشید یعنی اوضاع اشیا بوشن کوشید حاضر اعبار بو ب محبت

زان و جهیل انک و اسطه سلمه فیض را نیبه متوجه و منتظم و متمم قیاب و یوب
 کنوی و مورد کن و وجود مسکو ای بقی اربو ب معنی اثبات و صورت سخن بر
 مرات معنی نما اعتبار ایدوب اول مراتک مفید ناظر و معنی اول مراتک و اسطه
 ساکت متوجه جهلک معانی بنده حاضر اعتبار ایدوب اول مراتک و اسطه
 وصول مقاصد و را بطه معمول اسطه اعتبار ایدوب اول مراتک و اسطه
 و در بطه سخن حجت طریقه تو جهله که ناید و یو طایفه علیه طریق را بطه
 جمع طریقا اعتبارا بنمشنه در یوم مشتمل کل چیزه الی کلمه صریح حدیث بنمشنه
 مراد جمله قبول کس و اولی الی الی کلمه القصد تک فوسلی و کل یعنی شوال
 کوزه که جمع ابواب کس و اولی الی الی ب صدق و حجت سواد لمدی ب کس
 اصیلا خبر کائنات علیه افضل الصلوة و اکل النجات هضم تکریمات نهایی
 بنوت و غایب رسالتی زمان محشر نیز تک بر طر فخر چهار یاد کزین
 اندر نیز تک عالم نیز بر رجب و اربو ب اول وقت فخر تکریمات
 و بند اندر سوا ب کلمه الصدیق یعنی هضم تکریمات عالم نیز اولان فخر
 سواد لمدی بنود اوتری بیوش کس حجت فخرت نظر جمله قبول کس و
 و جهل کس و مجابده و عبودیت فخرت نظر حجت فخرت کس و
 حاصل ذکر به را لبطه اخبار یورد فخرت کس و جهلی خورد که حجت کس
 و اسطه حجت کس و اسطه وصول کس اولوب بنا ب یو قانونی اختراع
 یوش کس کس کس صارق و طالب حبه ذات موافق و تلک و وقت مانع
 و حکای مسعود اولی فخر تکریمات خلد اولی الی الی کس موکس کس کله

بطل

بطه و نکال مجوسه سلیر و عانی کنوی وجود و جوار معنی حاصل ایتش
 اعتبار کس کس کس اول نسبتی ضبط ایدوب و خواطر غیره مها کن فخر
 و بر میر کس ذکر در عقلی نفس و بر کس میثابو یوزده و فی عقلی میثابو
 نایدوب و کوا الی الی بر کس میثابو یوزده یوزده و اسطه لمدی ایدوب
 کنوی اول نوری دیده قلبه معانی ایدوب کس کس عکس ایتش و عانی
 شیخ کنوی و عانی استیلا و اتحاد ایدوب کس کس اعتبار استیلا ایدوب
 یعنی نفس فیض یو اتحاد معنوی یوزده یوزده اولی و عاری اولان فیوضات
 چشم بصیرت ایدوب کس معنوی اولی کس کس یعنی نشان کمال حق جانیه
 و نقض حضرت تک معقول و جنوب و مظهر ذات با کاید و انکرت ذکر
 بر درجه و حاصل و مظهر کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 ایتوب بقا بعد انصاف معانی حاصل و مرتبه انسانیته موثوق و مودع
 اولان کالی قوه در فخر کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 مجلس تک کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 اولی امر مقورا و اولی فخرت کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 اوقاده یو را بطه قویه ایدوب اتحاد و ارتباط دمی ب کس کس کس کس کس
 و اصل و اولی قویه ایدوب کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 قلب فاکت ایتش اولان کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 لیکن کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
 زبان حال یو نیاز کندن عالی اولی و نامعلوم ایتوبی زوق حاصل

آن بان ظهوریة منوج و معترب اوله و اکثر بعضی واقعه مانده نماند
و نغز و نیازده کس و فقور کرده ایرایر علی شش مرتبه اید و طینه
اول ترتیب ایر کند و سینه قلم و بره میخندد که اکثر نشانی مجامعت منقود بی
اولان نسبت نیز ظهور اید که اکثر ایرایر در فایده کمال نیاز ایر اعتبار
اید و انگله در فی اوله ایست محاسب مالک لیخ عرش و نیاز مذکور اید اید
اید افاده اید و اکثر نشانی میخنده و کل ایست قهرینه و ایرایر آفته اید
و عاید مر اجعت ایر و ب طلب عانت و سقاقت اید اکثر نشانی کمال
و کندی توجهی در سنا ایر لا محال بغلوا ایرایر شیخ اولوب مقصوره
ایر بر بوسه کوسون مستدیر ایر که مطلوبی کندی و انزه ایر اعتبار
اعا غیر بوسه کوسون مستطرد که مطلوبی کندی و انزه ایر اعتبار
ارامقدر اولیسی ترتیب ترتیب ایست بعد از کندی و شیخ اولوب
من جل الورده نفس مرتب بخوبی از فقه ارامق بر طمقد و بقینه ارامق
بقینه قدر و علامت وصوله حاصل است ذکر اوله الامه کلنده نامور
اولان همیشه نفس و قوف عدو ایر ذکر است همیشه نفس و قوف عدو
ر عا بنسب است اسم جلال اید که کس است را بطا بالاده منکوره راب اولوب
بیشتر حجت و ارتباط حکمنده هم و انزه همیشه منسده حکمت ثلث اولوب
طریق بیاز اولونقدر اما جینش سلیم حجاب علی الاطلاق ذکر اولوب کده حکمت
ثلاث اولونقدر همان اوله اکثر نشانی نغز و جیده نفس ایر بدین شی
وجود الو غیر اعتبار ایر نفسی و خارج ایر و ب و نغز و نغز اوله نفس ایر

بلا

بلا نمانت و حدایت اعتبار ایر بوده که ضرب اید و کسم جلاده در فی علی
الاطلاق ذکر اوله نغز در قول و خبر و جیده کس که اکثر ضرب اید و نغز
در قول و خبر و جیده و احلا بعد واحد منسوب ذکر ایر بود کس که اکثر
اخیر از کس بودت ولدت و تاثیر حرارتی نوجیه اخلا اید کس و فایده
فنی طور زده حاصل اولوب اکثر علی ایر اما اسم جلال اکثرینه مرتبه و نغز
تعبیر ایر بر بوسه کس که ذکر اوله ماعدا کس که قلبا اسم است یعنی نظا
تجلی اید و ب معنی کس کس ایر بود که مفهوم ذکر کس ایر بر بوسه کس
کس در فی ایر مجازا بود که طریق نشانی در اول کس کس اکثر نشانی مفهوم
و کس کس معنی نغز و نغز در نغز و نغز در اول کس اکثر نشانی مفهوم
و نغز ایر و تعریف عدیم الاحوال و اول رات بیخیز و جری خیم و اول کس
من عیاره سبعین سنه عیاره نغز کس کس اکثر نشانی مفهوم
و فانی بیخیم کس و صورتی و جری و عرضی و طولی و کس کس کس کس
و ماهی و کس کس و مکانی و جهتی یوف بر واسع و کس کس کس کس
حقیقت و اول حقیقت که عالی و اول کس کس و نغز کس کس کس کس
لا خلا و اول حقیقت کس کس و نغز کس کس کس کس کس کس کس کس
بهر نهایت یوف بر وجود کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
انی نغز کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس
مجموع کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس کس

فاندر قیاد حقیقه است و بهوت و صد و م مثلو کلمه معده و مطلق
اعتبار و ب با کلمه اول حقیقه کنده بر اثر صفوی الکتل اول
است بر صند اعتبار و ب که عکس و قوا و حواس کت حصه اول و ب
اکا متوجه اول و اول نوری حقیقی اول عمل در اکت اول کواکب و دیگر کلمی
علم نظر و اول قیود قضای حقیقه کذا تکلف قیدیه متوجه و نو و معرفت
در اول روز در بر تو صواب اکابر حاصل و اول قیاد حکم بقایه
التعابیه و اصل و لغت نزل و جان و تکرین سوسا اید له نیز حلقه تادی
و کار خانه نظام عالی حقیقه معقودر همان یون فنا و قضای قیاد منکبه
بر بقای بی و کثرت در قضای سوسیه و اصل و لغت: عیان در توبه مینس
اوله الا ابتدا حکام ام و زنی خنده قیدیه اید و بیه شریف نبوی و
سین مصطفویه کال تابع و انقیاد و بعد طریقه علمیه مابا و استقامت
اوزده مقیم در دروغ و رای و تعلیمه السوده و مستقیم بر شیخ کمال و مکتل
بر سر نه بانی و بوب صدق ام و علوم و اعتقاد و انقیاد حال اکلام
را حقه نسبت با بوب مراد قی مراد قی و ارا قی ارا رادنه کم و معده و م
اولوب مقیم و در بعد اید کی کفایه سوسیه جان و بایه قی اعتبار
تعریف و تخریر اولنا اصول و فروع طریقه پنجاه که کت نام اولدی
و جهود معنوی زاننده ظهور و اول حقیقه مقیم ذکر و معنی کمال
کمال صفت اید کلمه و اسکیله اول بجز با اید و جهود کت سفیق و ذکر
و مذکور اکا معنوی تری قلبه عیان و نور بانی زانی بجز و جهود

انتهای

انتهای انبئی محو و نهان اول و اصد علم حقیقه الحال بنده بالاره
بسط و بیان اولدی بقی اوزده را بطه و توجیه و م قد معلوم اولدی ککن
توجیه و مایه معنی آخر اید بعضی ذوات کرام اعتبار بجز مگر مثلا
توجه انکس اعتبار بخونید در کم اکر ذکره توجیه ایجا اولوب ذکر توجیه
همان حقه بر ماکر حصول اجموع متوجه اولوب اول نشسته خنده خلیا یاز
و طلب و حصول متوجه اولدی و یا خود بخیزد و رو عایت اول نشسته
حصولی یازده حصول امیدیه متوجه اولدی و اما ذکره ماعدا بعضی
رئوی حصول صا کلمه کرم کت حال کرم طلا اول مامو کت حصول بو کسینه
توجه اید در کار فی توجیه در بر امام قید اید تو جهلک بو محله و فنی اولدی
م قید یا کلمه رضا و نوکل و جمید عطای حقه مشرف و منتظر طروب مطلوب
و مقصود در بنده نشسته به طلب و نیاز اولدی رف همان طریقه تسلیم ظهور
منتظر و مشرف و مقدر ککن اکثری بوا اختیار اید بقید اجموع کرم ذکره
و کرم مقاصد حصولی یازده توجیه و مایه قید بر محله صراف بر و ب
کاه توجیه و کاه مایه قید تغییر اید **فصل نهم** حرکات ثلاثه و ضواط
اربعه و لطایف خمس بیانه در **بیان حرکات ثلاثه** آنفا کرم را
و مایه کرمی بمانسب م و الخیر یعنی الاله اولدی کلمه کرمی ذکره و بالی
مظمی و اکر کرمی بیو خدایه و ب ایجا و جبرینی ایجا مایه العساف و الا کرمی
صانع ظر و احار و الاله کلمه کرمی سوال مایه حواله اید و یا خود لا کلمه کرمی طرف
بالایه و اکر کلمه کرمی طرف میند و الاله کلمه کرمی طرف یازده و یوه کرمی طرف

اینست و **عقل** را بر او کیستی خواستند اینجی خواستند
 او یعنی خواستند در درختی خواستند **عقل** را
 بر حال و بر احوال و بر کویست و بر او بود **عقل** او را
و خواستند در حب و بنا و بر است و بر او است و خواستند
 در این حرکت خواستند بر او بود که او است و خواستند
 نهایت و فرود عادت غایت بود و خواستند بر او بود
 مشتعل در بر او بود معین و انجم و انعام او بود که
 اما خواستند در این خواستند **عقل** بنده و فرود بود
 برشته خواستند **عقل** او را **عقل** او را **عقل** او را
 بر او بود که **عقل** او را **عقل** او را **عقل** او را
اما خواستند **عقل** او را **عقل** او را **عقل** او را
 او را **عقل** او را **عقل** او را **عقل** او را
 صلحه جلال او بود که **عقل** او را **عقل** او را
 و عواصین کور او بود که **عقل** او را **عقل** او را
 این **عقل** او را **عقل** او را **عقل** او را
 که در او بود **عقل** او را **عقل** او را
 شیطان و **عقل** او را **عقل** او را
 و بر او **عقل** او را **عقل** او را

بویکن

بویکن فرو عادت نهایت بود **عقل** او را **عقل** او را
 العا د به **عقل** او را **عقل** او را
 و درج در حیات و امثالها و بویکن **عقل** او را
 و جواهر در آنست و بویکن او را **عقل** او را
 اخلاق حمیده با جمله معین قوی در او **عقل** او را
 بویکن و **عقل** او را **عقل** او را
 نفس او بود **عقل** او را **عقل** او را
 حمیده او بود **عقل** او را **عقل** او را
 ساکت او بود **عقل** او را **عقل** او را
 و خواص کما بری و **عقل** او را **عقل** او را
 مستند او بود **عقل** او را **عقل** او را
 فضا ئل او بود **عقل** او را **عقل** او را
 دنیا غایت قوی تا صبر در او **عقل** او را
 شو قدر وار که **عقل** او را **عقل** او را
 ایدالات و اعتقاد و ضعف است **عقل** او را
 دخی هوایا تا بعد و بر او **عقل** او را
 قوت تحصیل او **عقل** او را **عقل** او را
 هوا و غشی و **عقل** او را **عقل** او را
 اینست **عقل** او را **عقل** او را

و عشق اوله سیرس جذب و عشقی اولمان ساکنین اصلا بر شمه حاصل اولد
زاید بار در مرتبه سنده بی حاصل قالور و در حق عشقی اولمان طایفه است در حق
و جذبه اثر ظاهر اولور زید غضب غیره تحویل اولوب غیرت سکنده
طله اولوب اول غیرت و پینتاید در حد عالی صابحی اولمنه با عذر زید
بواسطه ای حیثه و غضب غیره تحویل و عقل معاش عقل معاد حاصل
در حق صفاتی نفسانه تحویل اولمط برینلا بی نفس واعوانه ضعف طاری
اولمط بنابر روح و انوار بید قوت و اثر ایده معانی و قدرت حاصل
اولوب کوزن کوزن کوزه اقرار و خفته ادرایت ستولی اولوب و نم
کار مغلوب اولوب اوله فی انما ه این مطنه اولوب روح یعنی سلطان
عادل سینه اولور بولور ملک بیده این با این بید بر بر
سلطان اسلام بر سلطان کفر ملکو در حکم ملک بر حق سلطان کفر غالب کلوب
ضبط ابرس مملکتی اف ایدوب در نده کلیسای و میخان لریب ایدوب
در اولوق و ف در طبیعت و کون کون خفت و در ایدوب ایدوب
نوم و بر و اگر ملک دی بارشاه سلطان ابرس در نده ساجد
جماع و معابد و کون کون خیرات حسنا است ایدوب و معبد و انواع عبادت
و طاعت است ایدوب و معبر و ایدوب اولور کون کون کون نفسی نوم و اولوق
ضبط و مقصد شای اولوب در اولوق است ایدوب مظهر غضب و باقی و تحقیق
عذاب ایدوب اولوق با عشا اولور و اولور علم و حکم **یا نه لطایف حس**
بوده اند علیه صفا حده لطایف غیره ایدوب اولور کون کون کون کون

ایلا

ایلا واصل اولوق یعنی نسبت لطایف ابتدا کون کون کون کون کون کون کون کون کون
اورده اصول طرف ایدوب کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
ایمانی ضربه ایدوب کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
پرایم آیدوب کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
اندر سینه عمود ایدوب کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
اصلی اولوق کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
طوبی سینه کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
سوزای قلبی کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
منقول کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
لطیفه کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
جاننده کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
ایدوب سوال ایدوب کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
مختصه صنوبر شکل اولوق کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
لائق اولوق کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
سبب کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
خار و سوز اولوق کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون

ایوب بخارا بادشاهی بخارا بر منفذ کوه شد بادشاهی کوه شد ششکل
مندی اولی علی علیه قضاة کله بهر عکس بود و کشته کله بهر بیرون کشته
مذکور بود و در آن زمان در اسرا کشته شد کله بهر بیرون کشته و
طرفین مکلفند از خروج اندک کله بهر کشته و عکس کرات بر بیرون
اولوب ما بکله بهر کوه علی علیه بود و قدری صحیحی تصحیح کرده عاقلانه
اولش کله بهر عاقلانه بود و جهله محزون اولوبنده کله بهر کشته
ما کله بهر و فقیرت تریزه انخر ق اولی عکس ایوب کفیت کله
و قوی در کار و فقیرت عهده عاقلانه دخی و من با و ایوبه قول ایوب
سوال طرف عامل اسرا ایوب و منظم کالات نامتانی و عقب آدم
ما و معنی معنی و السمانی الحریف قول شریفین طرفین با و اکا جمع
انک اولی و معنی اولی و اولی و در ما با اولوب خاک کله بهر لطیف
عنه تریزه بود بالا در تفصیل اولوبندی اوزره ذکر کله بهر طرف اولوبند
را بطه که تفصیل کله بهر کله بهر اسرا کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
نوجه کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
و در عاقلانه کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
ما عاقلانه کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
و لفظ ایوب کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
ایوب کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
جمعه بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر

تغیر ایوب در معنی فقیر احوال ملک بنده اوزره کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
شریف کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
ما کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
ذکر اوزره ایوب کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
آدم کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
بیزیر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
تعلق ایوب کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
غیا و فقیر ایوب کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
مذکور ذکر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
علم و ادراک مستداری عقل خود مله برای ام اول ذکر کله بهر کله بهر کله بهر
و بجز زمان بر وجهین و کله بهر ایوب اضطراب ایوب قوه کله بهر کله بهر
مربطی قوام و برش ایوب کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
اولوبند اوطنت و باطنی انشای و کله بهر ایوب کله بهر کله بهر کله بهر
و قله کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
شایب ایوب ذکر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
و نیسایب معنای ذکر اوزره ایوب کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
سینه کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
چند کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر
اما بو دنی معلوم اولوب کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر کله بهر

تاثیر و تمیزی شود مر بوطر که کوکل بر است باره نشود عبارت را که کوکل
 و قلب و دل و دیکت مجاز در کن مقصود اصلیت حصه اندالت و اول
 جام قوز الغنمشا به اولان است باره سی تحقیق کوکل حاصل و کانه کالاً
 شاعر اولیا و سلسله تبار کده اولان مجاز در حقیقه آشتیا بجز
 اکا تو جرایده شوی که جمیع خواطر و اعمال و اندیشه لرد عالی و کافیه
 انکار و استغفال کونیه در عاری ایروب هر ذکر کف کمر از زده مجموع
 حیالات ممکنه در کوکل کاشاده و هر کله بتو کار زده کال صفت قلب
 البرقی یادیده شول و جوار اوزره که فرد واحد ذاکم اولو بقدم خیم
 واکاه اولیه و ذکر در کلمه کلمه شریقی بر است مقصود و کوکل بر عمل
 حصول مطلوب عباریه و قلب زنگار غلیظه ضرب انکس که ذکر که
 اول زنگار کف تا تیر سنا کف شعوری اوله و اول شعور درم کذریه
 بر ذوق ولایت حاصل اوله که فارغ اولمغه فرست بولیه اولوقت
 کوکله مکنه و محزون اولان شحیت ظاهره زنده اولوب اول ناره
 حجت و سوز حرارت شول نشون که ماسوا السیمیه شما و شکست غیر بدر
 بکل طریقی بروب مطلوب و محبوبه ماعلمی کوکلک را زنده بعد
 و در و وجد تجلیات ذهین قلبیه با بیاع و مهور اولو بوضف با کلمه
 نعمت مراد و غایت فصل بزرازم ای کندی شکت و در و در و در
 ممد و در ذات حقیقی مطابق را تیر ده مسود اولوب بر جراه سانه
 و بهادت و بره بنده عطا و غایت اولو که فوضده صهارت تصور اولیه و کندی

بجودی

و بودی تمام فقر بدمدوم و کس زده جناب کم بر اولان غنای غنای
 و نیای بی نیای بر اید موجود در کت بروب ماسو حنی ارضی و لاسانی و کفن
 کوهنی قلب عبید موسیقی فی نفسی سر زده غایب و اولو بر شرف کال ایل
 مشرف و در حقیقی مع اسم و وقت لایسحنی حیه ملات معرب و لایسحر کلمه
 بحسب اوران کدم و محترم اولو ذکرت فصل اسم یونیه من نشا و امده و
 العظیم و هو جود عبید الله انکندی قدس الله سره العزیز حضرت زین العابدین
 نام کف زنده شوی بیو موشن که حقیقتا نشانید مقصود اولان معانی کف
 مصول حقیقت قلبی فاعلی کونیه درم بجز و شاعلی کونیه تعلیق تعریف و ذکر
 غیرای کدیسیس دکدر قلب نشانیده بر معنی موضوع و اذنه بر حقیقت مورد و عدله
 اکرمه کمنه اذنه بجز و الیه ایا بر صفا حاصل و موضوع اولان معنی ظاهر و اذنه
 مورد و اولان حقیقت روشن و با بهر اولو و اول معنای تجلی زانیه بجز
 منای و اول تجلیه رفی بوحیث و معنای اوز که بر نشن معادل و بیوب
 بوجه کده درم و جمیع کلمات فانی و کثرت حقیقت کده کثرت صفاتیه درن
 انقطاع مرتبینه و اصل اولوب طائفه مهیند علی و قضای بجز و الحلا فده
 شمار و جودی مطابق اولوب کمر ادر است بقدم شین اذنه اوله اوله
 اولسین اقتضای الیه که غیر ایزنه بهر مندا اوله اکا کده درم خلاص حصول الیه
 فعل ضمیر توه آخری علی و حقیقت عظمی شغنی بر معنی عطا اید که اول معنای
 بقا بعد الشا و هو در موهوب حقائق الیه تعبیر نشن در بعضی یونیه فانی
 و بشو مرتبینه ماسو کدر که وجود قلبیه و جود است و انکس شالی عجارو

بما هر جلی المقدار و لور که اول حجر در **الفته** انا زایته **فی الفلب** رنویسید و
اول معنای بوعیاره این نوعیست که در کتب مجیب غایتا بر سبب است که سوار کنند
جسمانیت بسبب ظاهر اولی و بویکت زایته فی الفلب ان عین و مردوم بود که
مستور و مخفی و یوم جمعه در مهو و اول ساعی شریف غیر مستعد مثالی علوم
و نظیر در شکر که در دام ذکر و صلوات و تلاوت و سایر اعمال غیر مستجاب
سکانت اید بر هلب صافی و فرکی و زکار جیبی ظاهریند مصیبت و عجا و اول اول
حجر حکم که نقطه زایته اید معتبر اولوب فی الحقیقه علت کرامت نوعی می دم
در که کال شرف اید ظهور و در ای حجاب مثل الشمس و البدر و فاخذ نور
غیر محصور در و حضرت صاحب جیب اید قدس بکنه زایته و معنده اید نقطه
اعلم در شرف نظری بود که ککنه زایته در عبارات اولوب قلب صافی که کیده
نمای اید از آن حجر صفا اثر حضرت زایته حضرت او که کثیرا به پیشی معالی اول
حضرت مظهر نام و جلی اعلی و لطف زایته غیر بر وجود قابل بود در پس
حضرت زایته قلبه من حیث الشافی معالی جیب بسبب اول حجر حکم در
به نور مشتبه و زوایا و جهات جسمی اولوب اول حجر حکم در پس
ظاهر و لایم نور با هر شرف صفاتی عقل و سایر خدای مدد که مخلوق و مهور
اید و سبب آن در ظاهر و باطل بر شرف و حرکت ظاهر اولوب بسبب آن که بود
شرف حجر حکم است رنویسید و لیس و سکا اید سبحانه و تقابل بود جلی بسبب
اول حجر حکم در ظاهر و لایم نور ظاهر و سایر عقل و سایر مدد که کاف اید که استیک
و فانی اول حجر حکم در صفا بنا در اید اینک فنی در زوره اول ککنه

ظاهر

ظاهر و مخفی اول حجر حکم در صفا بنا در اید اینک فنی در زوره اول ککنه
اول نور و طبع و بعد الانکسار اول سحابه منوم و جمله جهانه مستعد اولور
تجلیت و ایتا و تارک بعد الفنا بود عبارات پس بیا رسوم و قرار و
شبات صور اطمینان عباد اول سحابه و راستی طبع و وجود الدوامش به اول
منسب علیه خاطر و شاد اولوب اول حجر حکم در صفا بنا در اید اینک فنی در زوره اول ککنه
و طبع و جلا استخرا فخرج به اید اید فی اولوب پس چون حکم صافی عرفانی
قابل تعبیر و در یاقین و معانی محلی نظیر بر و تعبیر دگر پس واجب اولور که
حق سبحانه معاده و نه الشافی ترک اید رقصیه و جهستعداد و تجلیت فاصفا
اید اول ستاد اید بسین تاکه حقیقت قلبک معلوم و صفاسی و صفوت و
انجلیسی زماننده انواع سعادت فی اخرا و مهیا و آماده اولور بسین پس
نمای اید عبده شرف شرف اولوب و جیبینک و دره عزت رقی مبت
اولور بسبب کلا فی شرح و بوم موزی کشف و دفع مطلوب اید اید اید اید
در فخر ز غیر به زهرا طلب و اطوار و اخلاق فاضله مستعد زوایه کف
سبل و رخت ایتیمین تاکه الماده مثلا و سوی اعتقاد اید مرکب با و صفا
اول بسین انتوی کلام قدس سرهم **الماء** خواص غرضه ظاهری و خواص غرض
باطنی و حضرت صفا و جذب و روح مجری و سلسله نقبندی و فنی و کلا
و بود طایفه علیه موهکام و علایم کویا و فشنندی و طریق سطر اید کلا
و برهه باینده در **عوارض** طایفه کلا که کثرت کور ملک فوق فانی
طوبی قدر یعنی توفه سامعه و توفه ابصره و توفه شامه و توفه زوق و توفه پس

علمه معانی و کونینک معاصراته معانی او نور بر این طریق بحث کا فواید
 شایع و مجموع این کلمات نباید آنچه در حکایت چندین از این بر میزند یعنی
 بنده کتب جناب صفی بنین اولی که محقق علی الیه و وقت و غیره
 در فی همین عنایت پادشاه پدید آید بر چندین و جنک علمه از افضل را بر
 کید افضل عبارات و نثر **بیان روح محمدی** قال الله عز وجل سلوک عن
 الروح علی الروح من ارقی نفق کریمه حقیقت روح صمدی و نوره اولی
 صورتی روحی هو بی مفید و مختص و مجاز و حکم سر برین اطلاع غیر متصور
 و عالم غیر مجید اما نوک اول ما خلق الله روحی بوسطه نور اواده و الله
 اعلم خلقه مراد تقدیر در و با خود خلق اولی روح و افاضه نور بر او محمد
 و کید مجموع او را هر جعل و جاعل خلق و خلق فانی تصور این را که
 روح او را بر این بوسطه و حضرت طینه ارم بی بی یعنی صاحب بی بی
 مراد اهل تحقیق خنده حال و جمال و ارمین صاحبان مراد سبغ سیاه
 کت دوری فرق سر در بعه و وقت قیامت روحی ضعیف الیه پادشاه
 و الله اعلم و اکرم اما روح محمدی لطیفه انسانی جز در او و اصطلاح حکایه
 قلب کلام متولد در نگاه لطیفه در کمال حیات و حسن و حرکت آنکه در نفس
 اطلقه روحی بر این اول ما خلق الله روحی اول خلق الله و اول ما خلق
 الله اعلم بونیکت حکمتی بر در مراد تبیین معنی اولی و الله در بو حکمت تبیین
 مدونه بر دفتره غلام اولی یعنی علی اولی و بو عاقل کتب کتب مذکور
 تفصیله بخوبی بر بار در روح محمدی عکس بر بندگی و کمال او را و عکس

روح

روح الهی در شرح من نوره فتوی شریفی که در روح آنک نور بر منته
 در وجهی مکتوبه و آنک عکس حکمت علی و ملس و نور و الله اعلم
 بحقیقت الحال و در حقیقت الحال **بیان** بود که نفع علی به هوا که برسانند کتب
 و چه در لفظ هوا که در وجهی و غیره در یکدیگر چون که بو بر این علی در
 کما به شرح اصلا بر خلاف و معایر نور و مویب و عهده الوافی حیل السین
 شیخ مین اتباع و سن سنید ضعیف یا تغییر در عبارات بر معنی اولی و ضعیف طریق
 هوا که سنید اولی و بو بر این علی در معنی که غیر از این ایام بقید
 آنک براسکله کمال ظهور بود یعنی نسبت عزیزان تغییر و نثر و اما چون که
 هوا که حجاب خجسته حسی در زمانه کتب ذکر ضعیف الیه مالمو را اینش
 پس حجاب علی از منی ضعیف بنده کتب و آنک و فانی زمانه ذکر چه با ناس
 بر مشرب با هوا که حجاب خجسته ذکر علایم موافقت شد که کتب در زمانه
 هوا که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته
 کوبا نسیم اولی و کتب حسی در حسی که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته
 اکبره الغریب حسی در حسی که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته
 بنا علی بنده ذکر چه کتب در حسی که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته
 صورتی فله در ربط و بنا اینک قاعده فی الخلق انکیزه غفیندی نسیم
 اولی و در حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته
 زمانه امیر کمال حسی در حسی که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته
 هوا که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته در حسی که حجاب خجسته

و طربق شطرا در يك شاطلم و نيز اولم و محمد و جوبير طربق و بكر بوختم
خواجگان بيزم بندها، الدين عقبنده قدس سره و انگ خلكي زمانه و ا جبر
اوتنر اعلى كبره مكره ام وان رت و الهام ابره اخلق الوغنه كره ايلاري فاخته
شريف مع صيده بوز صلوات شريف بعهده بنظير انم نرسج كك مع نسيم بعهده
يك ظاهري برف مع صيده بعهده بنده بي فاخته شريف مع نسيم بعهده بنده بوز
صلوات شريف بالشميه و ثيوب در عايره و در عاها و قلمه فتم خطه كبره بنظير
عاصل اولم بنواحي ايك صديقي مع صيده بضم نيم بوز كك بيزم بيزم بوز
عزيم بيزم بوز و مع شريف بيه اهد و جيكنگ اسباه وارو عله نيم استار و صلوات
عالمه معلولام جافا نياز و كسند عا ايلر و در بايقبل قلمه فتم خطه كك
شريف و اتنا ماسنك بيه بوب فاخته ايلر كبره قرن عظيم و انگ
بول كبره قرن بيزم بوز و موجودا و بوز بعهده انوار و عا و فاخته ايلر بوب
عقبنده جرماد و واروم و كسند بيزم موجود بوز بيه جمل بيزم بوب بيزم
ا حيا بيزم بوب مع صيده بيزم و ختام و باشو ناز ايلر عقبنده و جبهه نياز بوز
صكه عا بيزم بوب فاخته ايلر بوب و وقت و عهده مكاب و ا حيا بيزم بوب بوب
و فتم اختيار ايلر ايلر كبره بيزم بوب بوب و صلوات ميجي كك بيزم بوب
ملاو امور مشكلا بيزم بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
اولم اولم و فتم بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
امور بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
قلمه و قابليت بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب

بعهده

بعهده مملوك بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
سري مكو مودرفي زمانه اكانا قرحه اكله و كبره جبهه و فتم عقبنده اخلق
انكسند در كك بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
كك بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
شعبه مرات الوه بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
فكس بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
بهر و ايلر بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
روايله مش بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
و بوب روايله بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
حديث بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
جباب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
المش و انكسند بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
فانكسند بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
و انكسند بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
ابوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
بوز بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
الغني بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
ماه عا بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب
منوال و زبوا بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب بوب

الغلام سدی نذیر یوسف همایونی و از نذر عبدالحق عجمی وانی و از نذر عارف ریوی
و از نذر محمود تقصیری نذیر رمضانی نذیر محمد بیگمندی نذیر امیر گلخانجری نذیر
محمد امین النقیعی نذیر یعقوب چرمی نذیر عبدالمجید اسکندی نذیر مولود زاهد
محمد نذیر محمد و بی نذیر شوکت اسکندی نذیر محمد اباقی نذیر احمد الفاروق نذیر
محمد مصمم نذیر قزاقی نذیر بدر الدین نذیر شیخ سیاحون نذیر اویا نذیر مولود مصطفی
کوستدینی لشکر پیرش نذیر نذیر شیخی ماکبی نذیر سید علی کوستدینی شیوخ
ضیاء الاسلام سسند نذیر یعقوب چرمی حضرت نذیر منقذ اولاد و از نذر کمالات
فکر بر نذر العزیز حضرت پیر و زینت نذیر حضرت نذیر نکست و اما دکتور جدی
علی الدین عطار و مولود محمد باس و مولود علی الدین عجمی و از نذر خندان
سلسله نذیرت و مسل و اولاد و اولاد و خلفای خلفای نذیرت یوسف اولاد
شیره معارف عزیزان و شیوه سر خود کجا جلوه کرد اولمعه در و کونیم نذیرت
بولطافه در قریب کثیر هم العزیز و زینت عین الحیات هم نذیرت مولود اولاد
اولم که مولود عیسی الله نذیرت حضرت نذیر تعلیم نذیرت و نذیرت طریق ضو کجا
قدس الله تعالی و احرم مولانا یعقوب چرمی حضرت نذیرت در المنار النور مولود
الدین نذیرت حضرت نذیرت امیر سید امیر کلاله و نذیرت مولود محمد ابیکمندی نذیر
و نذیرت مولود علی الدین متقی نذیرت مولود محمد نذیرت حضرت نذیرت مولود عارف
دیو کرم و نذیرت امیر سلسله نذیرت مولود عبدالحق عجمی و نذیرت و نذیرت
همای نذیرت و نذیرت مولود علی الفاروق نذیرت و نذیرت شیخ ابوالکلام کمال نذیرت و نذیرت
علم باطله انسابی کمالی جان نذیرت در نذیرت شیخ ابوالحسن المرغانی نذیرت و نذیرت
مطالعیم

بسطا میر در و شیخ ابوالحسن المرغانی حضرت نذیرت و اولاد شیخ ابوالحسن
و فائز نذیرت نذیرت نذیرت واقع ابوالوکیب شیخ ابوبکر نذیرت حضرت نذیرت نذیرت
نذیرت نذیرت نذیرت و نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
صادق رضی الله عنه حضرت نذیرت در و نذیرت صحیح ابی ایوب و نذیرت نذیرت
بسطا نذیرت نذیرت و اولاد نذیرت حضرت امام جعفر نذیرت و فائز نذیرت نذیرت
حضرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
جعفر رضی الله عنه حضرت نذیرت نذیرت شیخ ابوطالب علی قدس سره فوت القلوب
هم نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
و نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
دینی نذیرت و اولاد نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
کوار نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
علیم جعفرین و نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
در و نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
کمال نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
کمی نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
والدی کلام نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
و از نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت
تکلیف و کم حضرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت نذیرت

المؤمنين ابو بكر الصديق رضي الله عنه فضله من غيره و من ذكره ابو بكر الصديق
كم كان يكتف به في شئ من شئ ابو عثمان معقبه به در وانكرت ابو علي عليه السلام
وانكرت ابو بكر وروى به وانكرت جيله بقوله به وانكرت سريره فضليه وانكرت
معروفه كم خيره وكم صغره وكم دعي كي جابه نسبي واردره ي وادو طابره
وانكرت حبيب عجميه در وانكرت حسن بصره در وانكرت سيله من المؤمنين على طيبه
تفقه عنده فضله من غيره وانكرت رسالت ناه محمد صلي الله عليه وسلم فضله من غيره
وانكرت معروفه كم حبه من غيره وانكرت رساله صلى الله عليه وسلم فضله من غيره
امام موسى الكاظم وانكرت دعي والولي امام جعفره وانكرت دعي حضرت
رسالت نياه من غيري وانكرت دعي امام علي رضا فضله من غيره وانكرت دعي في قاب
برساخت نزيل ما خلفه در ديد و بوس سلسله زيبه سريره بنده كم زانكرت بوس
وماله مردان خدا والسلسله انساب اسما محمدى وانه من معصوم واصحابه
لابرجا ولاي عجم كال وصال لا يزال اناي وبق مراد باهم خيرا با وصيت و
يشجع بود كه زنه را و زنه را هر كور ديكي و استنبي ليخه واروب تسليم وارارت
كفر سوز سوز ما سوز ما لي محبتك طريره طيره غنيمت و حبه باه و ب انكرت ظاهر
باطن حواني جعفر در وقت باطنه و اقول الله محقق و تقديري و اخذ و عطاره
بهتره و انكسني و انكسني و عوام و فضولى ليدنه كارسنى ظاهره جعفر و ب
حب و دنيا و نفس و هوا و شهوات است و در كسني و كسني مقدار در كسني و ب
انكرت زودت و ظهور حاليه مالموف و جهر و سؤال و مرض و دنيا و آفاق و مذهب
و نيزه نذوق و الحار و الباهت و ابلا و مذكور نفس هوا و عوام جعفر بوقا بلسه
و انكرت

و انكرت رعيت و ضلوص و مسن نيت و صبر و سكونت شده باه ايسرعه
ارادت كسور و سلب تسليم كس ايسر اوسر زير ايوه مذكور امتحان مقدم اولور
تسليم و ارادت كسور و كسور فكيه و بويه بويه امتحان طريف كسور و مردود
و محرمه و علم علامت را ما ايشم و كرامت سكونت اوله شيخ كرامت حدت
و ضلوص و شرفه نيزه و انكرت سيرت نيزه كه استم بقوله زير انكرت سلك
كسني هر نيزه سلك محمدا انكرت نزار كنده سلك كسني تير و باه كم حجاب
بوزده نيزه كسني هر نيزه سلك محمدا انكرت نزار كنده سلك كسني تير و باه كم حجاب
كلور و دولور و سلك زير اما دامه قيه لير بنايد معقد در هر صورت
بنيه ايه طاهر طاهر فضله در اما انكرت ضلوا بي عظام اضطرابه نيزه من
كن در هر حاله را نيزه طاهره هر كس قسم ايه من و ميسر سلك و مشايخ افغان
ايه و ب معتقد ايه محقق و معذورا ايه محقق فنرايه منه لكن اصحاب زكي
و فطنت و ارباب تجربه و وقت عنده نيزه معذوره و معتقد ايه محقق و محقق
فتي و انصوري في زمانا خبار و معذورا ايه عالم مالا مال اوله نيزه نيزه
وقت در وجه وجوده ايوه سلسله اوله سلسله اوله سلسله اوله سلسله اوله سلسله
معتقد اوسر نيزه محقق اما سلسله اوله سلسله اوله سلسله اوله سلسله اوله سلسله
انكرت طريف عديتي كسب زيايالت ايوه كسور كسور طره خالدر ايه جملد و
و عوامي تغليط و طريف و حقيق در برك مذاهب و عقايد و محله ايوه
ملاقيه عوامي اوله احواله شرفه و فضل بولسره مطايعي اوله محله
حقيقه سلسله عاديه كسور سلسله مهين و حقيقه سلسله جلاله نيزه نيزه نيزه نيزه

کوزله رفت از وب طرفت عبید را غل و از بعد بچه نسیم و لوب
 مامور اولدیغی ذکر سز بعل کمال ملامت الیه اکر کله توجیه ارسنه سنده
 کوزله کت بوموب و انگوت قباوب و دیشکرت بری برینه قیوب و ولنی
 دماغنه بایله بر وب غلنی صول ملامت کتورب و کولکلی جمع خاطر دوز عالی
 ایوب کله لانی طرف بالا ایزاله والدی طرف مینه ننی ساری اعتبار اید عالم
 والاله کلینی صول طرفه کولکله اثبات حق حیلله مواله و ضرب اید اکر
 هین نفس اید مامور ارسه و قوف عدو دیرر عالت اید اوج بیلش وی عالت
 کیم بره و ارجه شرسنه هم و نغنه و سعوت و برورب ایزده برقی او بوسه
 بکلر اوزرینه تغلیح و اکر اکت اید عامل ارسه هر نغنه الیه بر مقصودم
 سلسلین و سنگت رضا ندر بریه و زیمه ملامت اوله قدر اولور بقی خضار
 اما خلق بچیزه هین نفس تمیوب بالکله بوشدورم اید دالما ذکر لاله الاله
 کلینی قلنده کله کاه اولغسکت و سی مغاری اکلینی اید ذکر اید اکر
 هین نفس و قوف عدو اید مامور دکل ارسه تنها و خلا بقی بچیزه بوشدورم
 کلینی رعایتیه ذکر بینه غلام و بر مکسعی و انعام اید اکر اکر حلال مامور
 ارسه بودقی بعینه بولیدر یا کاکس هم حلاله عدوی بوز بره و کبیر لکن نغنه
 و سعوت و برورب زیاده اکت زیاده سعوت قوف نوز اینی بوز ذکر نغنه کت
 کال عدو بینه کت نغنه دکور کولکله تأثیر و حرارت و صفوت و اکلینی ایزد
 و بر مشرک و غفلت اید اولان ذکر کت قسوت قلب حاصل اولور ذکر دوز
 مرام اینی کولکله بلیغدر و بر کیم حلال حلال مرام و ننی اهل کاکس اکلینی قار
 بوز

بوقدر استغفرت کیموب جقدقه اندکیم نغنه قلمه حواله اید استغفرت
 کیموب جوقس اعتبار ایتوب تمام اول کیم غلنی غلنی مستمای کله اید کولکله
 ضرب اید و اکر رابط اید مامور ارسالی دمی مذکور و صاحب ریط قلب
 و مطلق اول بوز در طلب اید شحات عین الیه اید مذکور در کیموب
 اخوان بر برینه و یکسک سولیه فخر اید بوز مکله نمازده دمی رابط اید مالموسین
 مقنوب اید فاغ او کله ایزد عبت نغنه کله عظمدر و شکر لای اولور بقی نوز
 کرامت اید فخر اید وب بوشکم غر بیدر کیم کشتی نمازده انواع افکار فاسده
 و نقوش متفرقه لای اید صلوات اید و بر کیم کله علم اولور بقی بکله و اسطرلاب
 حق اعتبار اید حجاب کله کله و صفات منظمه بر شری صورتی کولکله ربط
 و اکلکس نوز خاطر اید ضبط اید اید عبت اولور بقی کله کله اید بکله اید بکله اید
 بوشکله اکتوی **ایچ بصر** اولور کولکله اقول و افعال مجاز و حقیقت بیز
 کیموب اولور بقدرا بند اکت کله کله کله لای غرض و لای غرض صدق و نوز
 و حسن نیات اولور بجهه اکت ووز بره مال و مقاصد طاهر و باطل خیر و نوز
 چند صبری اولور بیز نظر خدوس و نیت در کیم بوز بر اهر شکل و مرم تبه کله
 کله تقدیر اید اوسون هم مرام و عتبات بیز اید اید اعلی افعال کله کله
 نقلیه حقیقت اید بونکله تیداسی حلیله بیز براس مجاز و مکله صدق و نوز
 اولور انشا الله الملك الملام **ایچ بصر** اولور کله کله اکت و جمع و نوز
 اکلکس اید کله قلبا و قابا بر شکره سیل و محبت لازم اولور اکت دمی کس
 کله حبت زانی اولور بیتی اول میل و علاقه و حقیقت کله کله زانی اولور و اکت

شوکت عقابند مجانب و ستر غیر در محافظت دره سین زیارتی عالی
 بیخنده ای که بخوبی و تنزل و بلوب بهایت که آنی بیله بر طریق اید الکتورده
 زیار بو کیک حکمتی شکست هوا و دعواته منزه در دعوی مثل ساطق
 خراب و ظاهری دنی باعث لغزش حوائج و اعیان به بچاره نفس نرسد
 حال و برتری کمال طرب ابر حاله که عین نقص و حیال بی مالد و **و بی صبحی**
 اوله که جامع و مجاسه کنده قولی تصدیق بچیزه خلائق اید معارضه
 و مجادله ایستین زیار بو طافعت کولکللی را بخاک اید اید حیث
 اوله لیر معارضه اید کولکللی و لور و ب نکات انانیت و غنصا اید شهر
 بدنی و غزنی دلی بیغوا و لای ابر و کلامه صادق و نطقه فانی و لبق
 دعواسه و سکودوب خلائق اختیار کسالت کازیر اید تا بیوی مثل کتاب
 ایستیر مک باعنا و لوب عاقبت مستور و موصول خلائق روم در و مخور
 خالق اولور که قولنده مطلقا صادق اولور بیک معلومک است بر مقدار
 توهم مرام اید تحقیق کلام لایسدر اکر در اولوب و قبول اولوب یعنی مجرم
 اوله قده بیم مضطر بو لید و ولوب اید اوله بعضی شهرم دمی بو قدر خیکند و یک
 اوله ریوسب سکونت تمسیر زیار معارضه کولکللی خراب اید یعنی بچیزه
 مجوز است در کار را قانور کین اضمالی وار و و مجور بد همه اعوان
 و اعیان اید بر روی بر بار در بیک ادم عند الخلائق مشهور و مذموم و مستور
 در موصول کس مستور و لغز ارمی اوله بعضی کجی بر قدر معلوب
 اوله بی دید ما با نظیره سکونت بر با فائده بر بیان اید کولکللی خراب

شوک

اور نیزه نفع اید من و شواید و نیا طیبی و خرت کسبی و اوله و عیال عیال کسبی
 حکمتی شکست عیالی و اسکیله حاصل اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 رضا و لغات ایدنا اولور صوصک تحصیل مالان کسب ایدوب بر نیزه کولکللی
 تحقیق اید و بر لست که اندر اید معلومت و مالف و اقا اوله تحقیقات غنصا اید
 و نیت است طبیعه شهابیه در بر بید مقید و مطوب حب از نیکت نقر و مجوز
 اهتمام اید که اول محبت و علاقه بر لست کسب تقیدی غرضی و اخلاقی اید مال
 نفس و هواد بر اول مال غنصه و علاقه اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 بو حب اید بر بیغی و لید و اول اکر کسب بر با طیفه شهابیه طبیعه و هوای
 نفس اید اوله بر نقد حب طبیعی و هوای نفس بر بی در کار اید صورت
 معنی و مجازة حقیقی غنصا و لبق اید نمنه عالی و اندر اید مجادله اضطرار اید
 عاری و لید بو صورت غنصا اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 اصی استلزام بر تم جفیف کال کشیده و جبین قابینه نطق غنصا اید لم بر اوله
 رسیده اولور **و در کجی طبیعی** اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 قبول خلائق و بر اید کسب و شهنه و اظهار فضل و دعوت نطق محاطه اید
 اجتناب اید به سین و بر نقد اکر کسب افعی و معسیر و ازاله و در فی غیر لید اید
 کسب اید بر کسب مویب شهابه و ارایه و ارایه و ارایه و ارایه و ارایه و ارایه
 فیض اید و ایزه کسب مول و قدر نمنه کولکللی طالی ایدوب مجور کافرا معلوم
 اندر و اسکیله شکست اید و قدر نمنه اید اوله اوله اوله اوله اوله اوله اوله
 بر نیزه علی اوله مصلح اولور کسب اید غیر بر غیر اید بر معلومت نفس

اینکه صافه اما کلامک حق ایسه و حق صافک قبولی شرطه و بگویند قبول
قرینا و لبه حق فارغ اولمیدر **الشیء** اوله کهنه بار و از نه بار و جهده طاقی
اختیار و حیدر فی بحکام یقیمین زیر الا یجی و الا البیه ترکیب و مذوقه و حیدر
اولمیدر آنکه و تجر آنکه کرمی دیت کذبت فرو عا ندند عیارا با اتمه تقابو با تقاب
در که بیزیت بتلا لریکت بریسی کوبه معادل و لدر و فلا قومیلا اوله لریق
اندر خلاص و ملا کمرکشت و قنده و الا بلا فی کسوخ لو طس جاده اصیلا
مسقطه ز زیر اعلا و افحال قباچ و در دیا شمشهور و مجموعا ما کدب
ایسه مجبور که چو کسند مسمو در مرتبه سنه تنزل اتمه کندی بی خبر در اما
طابق عنده مژده مشهور و متواتر تر بر و قن و لو در که کندی دخی حاکم عقیده
اعتقاد فی در کت یدرا اوله اینک یند فارغ اولوب کف لسان یوه مز
معادله تکلیف عکسایه کجی نه سعادت که بر حرف کت خلاصی سوزینه ایسه
ایتموب قبول ایده و نه صاحب بر که بر کتک صدق دخی طاقی بجا کیده عمل
سپنانه کیده فی شهم کوبه عمل اوله و اریقاس ید مق و رکابنده اوله حاجتی
عاقل و لایز بوبله بیبوره و بلا فایده لریک فلتک و هکت از روی
اوله بوبهین و لدر که مستعدا را زلی عقده طاقی ظاهر جلیته غیردی رکور قانعم
بجی نصیح اولدر که نوبت و بر هکت ید خلاصی قدر اینستین و یا غور نغم
و قبضی اظهار ده صاحب اینستین زیر اکیسی دخی باعث نغم تر که بر طاقی کاید
برسط ایوسن حکمک معلوم فی و لایز ندموند رشقه کت مسد و وحده
باعذر مخالف کت سلوید و در سون مخالفه بنده بیه صغیر جرسا بد اولور و قن کت

ایضا

اختیار را نما بعض و عدا و قمری الکنه حسد در منشره در که قن کت
اوزینه نوبت جهتم تقو کت در کار ایسه ایسی بدیا در حال بوبه
بیکان از بشته رعوت نفس و خصومت عدا آشکار در نهم نفس و نهم
نوبت سعادت نشانی و قبول خلاصی و معقول در کاره حاله در اظهار
قن دخی منزلت و طلقه نغم نه باعث اولد یغند زینقه صغیر بر جهار لغتم
عبارة و اریکای معور در بوب کت ایکنده دخی حد اعتدال ایله زنده کاید
ز غنا ای عجزت و نه فقرا یدر ذلت عارض اولد **بجی نصیح** اولدر که ظاهر
و بالنده کنه نیز ای بی پیشا بوب جلا دینک تراوت و حکم کت ایله
ایکسن حصوم ارایه کتیکت مر و نه ایه امثال و سنن شریفه ثبت
و هر حاله و کت بیکی مرتب جرای حکم لریکت ید طریقه رسول و طریقه
دخی خرد طریقی اجرا و ارب طریقتا حکم کت ایا و بوب مجامع و کجده
حکام الکی حکری و رعایت بکس نیز بوب مشهور که من نوبت ابوعوز
یوه بر الملعون و دخی بوب مشهور که خدمت الملون و صفای کون ز کلمه
و یکایک دانزه و محاسن طلور و رویشوری و نما اوب ظاهری اوزره مرتبه
و ارب ظاهری ارب ابطه منصفه بنا نصف سوکوت بوبلدر بیج بر طلقه
و بر صفت بوب ضرر که ارب رعایتی مرتب اولد حق صفت دم صلوات امد
عنا بنیا و عدل ربنا قلنا انفسنا کافیه بعلیه رعایت ارب ارب رحمت
رعانه مظالم و سبط علیه للعنه ادر رعایت تیموب استخبار الیکند لغت
و صلوات مسدرا و ملذرا اما اربک تغصیب بوبه خرد مسدرا اصول و فرغند

المنظور من اكرم غنيا الغنا في اى من حيث صافه الغنى الى المنظور الظاهر فافاد
عمن كونه وضعا الربا غنى اهل من الاقربين والتحقق من ربه واعتقاد الوجوب
له فيه ثلثا وثيق ثلثه واليه الاشارة في تقييد الغنى بوقوف الغناه وفي قوله ريب
ثالثا ريبه فان ليس لهذه التخصيص وجه غير ما ذكرنا وعلى ما نفهم اهل نظر يفتتح
العيود ويفعل الاشارات اللطيف التي ذكرها الهنيد انه ذكر اكل وصف
من وما صافه ثم فافاد انما ظهرت بجبيل ظهوره الاكرم من حيث ظهوره وصف
الالهى فيه انتهى كلامهم فربما هو وبمعنى غايت واضح بر معناه ريبا غنا
علاى الهيدر غنىك باعث تقصير الى كماله مجرد غنية اكرم ممتنع اوله
غنا را اكرم اولق الاثم كهور دي يوايه وصف الهى وصف كماله وانظر قوله
نظرا نيا غلام صلوات مد عا نيا و عيا و عيا و عيا و عيا و عيا و عيا و عيا و عيا
الا خدام صفا ازمه فقاوسا بعين كيار اهل مد فليس هم الغنى في كم سلطان
دارين وغناى كوين ايه كليم اولشدر بومعنى تحقيق من اهل مبدد
بوقتيه كتحقيق نهائيت يوقرا جمالى تصديق اتمين بجمو جانو درو
تغنيغ دي تصديق نيا ما لوكو اختلاف طرف يوقر كذا في طريقه نا يوب
طرف سا نزه به ترتيب هو اسنده اولق بوقصد ريبه كجمو كلف مقصود و مطالب
برو كا فاهل سلوك كعبه حقيقه سا كهور ريبه كجمو كلف مقصود و مطالب
وبعد فربما فاستغارات و قرب وبعد قابليات ايه اصل اولوب
جكمي بر مقصد ايه استغادي متذاري كلام و مجمع قابليات مفصلي نالي
ملم اولو كمشدر در كمشدر ايس عادي بر مبنعده فوش اير بره و قابليات

مغزى

مقدارى مستغنى ولعب بر اتمين طريق ابداع ايه و كمشدر در طابيله فافاد
طريق متا نيا خلاف موضوعيندر و مشق يوزو في خاطر كى على شيا بدر فافاد
وعلاى طابى طريق و حقيقه بجمو و مشق در ريبوسو نظير ريبه اجاب
لاشدر ريبه الهيدر باعث نظام عالمه و اصل استلحا حث بخا و مدر كا فاهل امور
ديسو بلف تقدير بوسويه اوز راه باعلى اكرت خلت عى و كالمسقى و خلتها اهل
ايد اير اعيود و طرف دين محمدى ايه مشرف ولوب حكمه سعادت طريقه
ومعروف ايه كليم اولو من اكرت ساهه ايشع احمدى اوزره وقت و
واضا مدره مشق اتمين بر معاد اكر چه اسرار طريقه و حقيقه بجمو بولوب
مشق غلامت مول عال هو و كسر لمر كند و لم ندم صادر اولان كلفان
ايشع شريف تطبيق ايه ميوه تقديس وانكار ايد ريبه ده معده و بولوب نفس
و دعوى ريبه سنده و كلى ريبه ضرور و غايت مقبوله ريبه الهيدر ايشع شريف
وقت ايشع مدره ضرور و خلاش خبار لمر دنياى كونا كوز صلا لند ايه افساد
ايد جكمي آشكاره در و انز قطع نظر منافع بي نها يا اولوب بجمو در و
علوم جهالى جاهل و غافلدر بوقهارت ايه نظر اتمين ريبه اكرت و حقيقه بجمو
اولوب كسند افضا و عادي ببنده جناب علم و حكمه اتمه اولو فضا اتمدر
كلمتى كند و بيلوب جكمدر كذا ايه بر نظر و استغاد اولو كسند اوليه جومو كلف
جهل كى كيقين جمهوره لابق اولان جكمي بر نظر ايموب كسنى كند ندم روى
كورمه و لميه نيا جناب حق صور و اعلم بكم بكم كسنى نيات و غلوب باظر در
اما فافاد اكرم و اكرم جكمي اتم و الهيدر استرا ادا اتمه اولو سنده محتاج اوسند

مغزى

محتاج اولوی نیست بی و سگف مقدار ای را بویوب دفع حاجات دروغ و مزاح
 بجای آری نه سعادت و دولت دارد الویوبه کن بو فقیه یعنی فخر و خواجه
 مدار اولی غیر فیدرین و ولایت دولت الایق اولایه علی سید القحری واحسان
 امتنا و اولی مدینه یعنی وقایع ایوب کند و کن قطره عکاسین کو مویوب
 حکمت کند و سگف و فقرا و حکما جینه اصل توفیق است شکم نه اولیوب
 زهر نخر و سگف و ساجی کسی که در دره منصفی یوسف و اولی عادت
 محروم و موفقی و کله و نخر ضعیفند وارد در کوهی مندری علی واحسان
 توفیقیم کرم و اولی سعادت غلظت موفقه **اولی بی بی بی بی** اولی که
 ناسک صغده رشت موفقه و مدافعت و مرعا تده سفینه اولیوب نه ظاهر و این
 حقایق سوز ظلم حالی اولی و نیز افاقه نخر قلاش مدافعت اولیوب که مایه
 در ایی جملگی دور لو دور لو فال کلمه که قناری بر کسک مرآتیه کوه
 مایه بی و در روم جوده اولی مدافعت را در حالی و کله نفس الاما اولیوب
 غلظت عذبه نه ظاهر اگر افاقه مفرق اولیوب بد افکند غلظت مفرق مفرق
 کو ناکم زخمت سبب اولیوب قطع نظایر کی کلمه است: تنزل بود و
 و علی عظیم در شور ایی مفرق حقیقت عمل و نخر و بر سوز ظلم بود کین
 صاحب نشانه و موقی اگاه اولیوب نکر حضرت مولانا خراس مکریم العزیز
 حضرتی کتاب نشانی سده **بهر سوز مفرق** از نفعی هر سوزی ظلم نکرست هر
 بو ظلم نیست کی باشد و سوز ظلم که مخلص خطا باشد را نام از خود ظالم
 نکر و او تمام مضموع اولیوب سوز ظلم مخلص نکر حکمت حقیقه به سوز نکر

کلام اولیوب

صل النور علی الصلاح صلاح ما بینم باز آید نکر سوز ظلم در غیای بلوغ
 فتنه اشکار در دروغی ظلمی مخالف **اولی بی بی بی بی** اولی که مجربک اولیوب
 که کشف سراتمه و والی و مایه و کبار احوال و تقوی و مایه خدا تمه نیز ما
 و انکس کنده تری مخطا بیسبب محب مایه که کشف از کسک انک در غی
 جمعی وارد آید کشف در جمعی میندیش اولیوب مفرق در حضرت علی کرم
 آمد و جهه نکر موشک سوز سیرک فان الظهر صیرت اسیر یعنی سگف
 سگف نکر اسیر اگر اظهار با بدین سگف انک سیر می اولیوب مفرق و انکس
 کنده تری مخطا بیسبب ظهرا تیه یک صورت بیکانه محب در فی و مخطا
 اثیوب فشا ابراکم چه کشف سرده کو کل کیش ایی در کار کس بعضی یک
 اکثری کشف سرده که و ملاشی اشکار در فخر و والی سوز نکر و مخطا
 صغده کف سگف و مخطا و مایه کلماتی مطلب با پس تقوی و موشکی نکر
 عادت بر تمه زهر به بود به فکلمه که قناری اولیوب سیر و کسک در کف
 بود و دیکت بر لوده کور دیکت و اشک نکر کلمات هر بی سوز کلمات
 غایت مدم مدم نیز تنقل مایه و اولیوب اکثری مشتعل بود و بر کلمات
 حقیقت اندر مایه انکه افاقه سی لازم مخطا سوز سگف و کلمات ایی
 افاقه ایی صغده خلاف جفا سگف و ملسن و آمد لعین **تمه** از سوز
 آری از او یوب خلاف جنس ایی اولیوب تیه بد کف کلماتی سوز کلمات
 بد کف بره و مایه سوز کلمه اختتام ایی کلمه ر هم ایی فخر کلمه اولیوب
 ایی کلمات قانع علی مخطا بغایت ایی کلمات کوه کلمه کبر کلمات به نه

ایکند یز ایکند بره کنک قوی اول هرک حسن ظن اینست سوال اینست
امیدایتم در ایتم غضب و قنده اندیش اید عفوئی کنزید بیه ایام صافی
بیمت اید قفرا برانقام اینت غرابقا اطعام اینت هست بی زیارت اید چوق کوله
چوق لطیف اینت ایکند نیکون سویمیشا و ریز بر اینت کلمه مناسک کوبید
مخالفت اینت مخالفه مجله کنه ما نینه خیانت اینت خالاه عادت اینت حکم
وصابطه مجلسه بر اینت رکنه رای اید عمل اینت راست دعواسین کونته جهلا
کلامه ز اینت شریعتی کنزید فضا را اینت لطیفه تکلیف عمل اید اینت
حقیقت سزده قفرا اید دنیا و آخرت صفه غیر بسین کنزید حرام اینت
اکم چه نصیحت اینت آس نذر و کنک متفحص اولحق م مشکدر من لایدر کله
لا اینت کله قواسمچی ممکن اولچه بعضند غافل اولنورده ده تکلمه که
بعینده عمل ولنه **رای** که چه کم بنده عم بهر اید بنده من رای و صلی کاکوتیزم
ایموس جان اولموس بن اکم و اصل مقصود نوز اولموس اولاسن لایق
وصیا جانان **قطع** اید دلی ذکر کف اید کویا اینت جان کلکی بزار کله
احیا اینت ویر کف بزه بیز معافی کومند جان بزه کس اج لطفک
اید بنیا اینت وصلی مد عاصیدنا و بین محمد والد و اصحاب
العظام **والحمد والشکر لهما کتاب**
منت بعون الله

2. ETVÂR-I HÂCEGÂN

رساله اطوار هوا بجان شیخی سلیمان

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی محمد وآل محمد وجمیع جمعین اما بعد
ای ساکن راهی غفار وای عاقلی و مدبر دانا معلوم و مجرب و مدبر که حق بول
ظلمت نفس ندی عدد تجرد کا ورده فی کلمه الطریق الی الله بعد انما الطریق
انما طریق خاتم طریقی در کتب کثرت و کتب کثرت و کتب کثرت و کتب کثرت
یو قدر نامه و اما ایه راجموعه نظم کیم بجی مستفاد بجی بین این کلمه و طویله
و آخر کارینه را جموعه که در کتب معلوم است طریق طریقی طریقی طریقی
طریق مستقیم و واسع و صیقل ظاهر است طریق طریقی طریقی طریقی
و اقرب مستقیم و کثرت طریقی طریقی طریقی در کتب کثرت و کتب کثرت
بینه در فی جلد از طریقی طریقی طریقی در کتب کثرت و کتب کثرت
مروت و اهل اصناف کثرت معلوم است طریق طریقی طریقی طریقی
بوقصود به طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
مناصب را بعد مثلاً هر کسند اوله و معنی منزه است طریق طریقی طریقی طریقی
دقی معلوم است که در کتب طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
صورتی و لسانی و طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی

و ساری

و ساری طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
ذوق حال بود طریق طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
شعور خلافت کتب و در کتب کثرت و کتب کثرت و کتب کثرت
شعد که تقصیر اکثر آثار بر طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
طریق طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
تربیت اولیاد بر طالب و مجتهد علی بر و مجتهد علی بر و مجتهد علی بر
تلاصت و اصل و اولیاد بر طالب و مجتهد علی بر و مجتهد علی بر
الولی و نعم الرزق معلوم است طریق طریقی طریقی طریقی طریقی
لازم و لا بد و لا اولیاد بر طالب و مجتهد علی بر و مجتهد علی بر
ظلمت و اولیاد بر طالب و مجتهد علی بر و مجتهد علی بر
و اولیاد بر طالب و مجتهد علی بر و مجتهد علی بر
نایب منسوب و اولیاد بر طالب و مجتهد علی بر و مجتهد علی بر
ای که شکیست طریق طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
و وسیله ای که در کتب کثرت و کتب کثرت و کتب کثرت
یکم و اولیاد بر طالب و مجتهد علی بر و مجتهد علی بر
ایه که کتب کثرت و کتب کثرت و کتب کثرت
کیمت حرم نیست طریق طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
فهمیه از اینست طریق طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی طریقی
کو کتب کثرت و کتب کثرت و کتب کثرت

بهره و حیالات و خاطر الهی که کثرت ذکر و تقوی خاطر اتمک ذکر صفت
الذاتی تشریح الالهی در و صوت قلب پیدا اولوب ذکر از اصلا شمه حاصل اولوب
بیت خاکست نمیشد در کالی بخش و بر سر آنم و زوالی کو کلی خاکست نمیشی
ذکر در خاطر خاسته ای اولوب ذکر کثرت نمیشی یا اغاجت نمیشی بجز کرا اعلی است
صالح و کلمه در بیان **طریق** ذکر طریق عشقند یساکلمه کثرت طوری طوری نثار اولوب
بهری که نشناختند بر کسی جماله در پی ربط و طورا و کثرت فی و التبا و کثرت بوزن
شریفا یملقن لکن ایکن الاله اولوب و با یوز اولوالله الاله محمدرسال الله
در زیر بعضی ذرات کرام ایکن ذکر نوعیدی تعیین و آنکه مامور برادر بعضی
محمدرسال الله عباره سید مامور له در لکن اکثری اکثر فی و اثباتی تعیین اولوب
نیکی ایکن تزیینه مختلف تزیین در کار الهی و السب و ابوطی کمالی الای
رفع و کلا ای صانع طریقه رفع و کله الاله تعیین اثباتی عبارته در صول طریقه
بدرست و یوکوی محرم آن کثرت و سخته سوره و محفوظا اکابر به سینه بول
طریق بود کرام و کثرت یساکلمه کثرت و متحد سوطه و کثرتی اکثری خاسته
متغیر در صفت و کمال مزوت و تمام جسمه بر طوری که بعضی جماله بوزن تزیین
بود همان الله است یعنی کثرت حسب الملام تا بوزن ده و فی کویک خاطر غیر و
سوار بکثرت و صافی تمکد کال وقت هم والندرا و معجزه برین ربط و بوزن ده و فی نوا
کثیره و در را توری یا را کثرت نظوی موجود بر یا رسیدن و خسته و جلدی شایع
خارگی بوزن و صلی سبیل و کثرت مراد ایکن و در فی کثرت اولوب تزیینه و کثرت تزیین
اکثره تزیینی سطور و غیر سوره در ربط معجزه بود و کثرت کم و کثرت معجزه فی جمله
اصفا

اصفا و بیا نه متوجه اولوب و اول بوزن در مطلق کثرت طلب تمکد بود کثرت و تزیین
در فی اولوب کثرت و تزیین کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
تعیین تظیر باغدر بوقانه فی بها المله و الدین تعیین بها الدین ایکن کثرت تزیین
حقیقه کثرتی یا تمیز در تزیین کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
و طوری کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
خواطرم عالی بر و ب و کثرت تزیین تزیین تزیین تزیین تزیین تزیین تزیین تزیین تزیین
قرن سوره اولوب کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
حصولی و طوری و صوابی طلب و مشتقم و فیوضات را به ظهور تزیین تزیین تزیین تزیین
اول مقصد عبارت بود بواج و جهکت در فی طریق تزیین کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
اول مقصد و کثرت تزیین کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
اوزه است عبارت طوری کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
و ماعنه با سید بر و ب و در کثرت تزیین کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
بالای یعنی کثرت تزیین و الیه صول مسمی در فی الاله کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
اصفا الله صول مسمی تزیین بوزن اول و زده ذکره صفت در و اولوب اصفا
اول مقصد کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
ذکر می صرا مظهر ایکن کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
مذکور اولوب هزاره اصفا الله کثرت تزیین صول مسمی کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
بر اولوب کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت
ایده کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت کثرت

وفاطه زانده بر بول و رصفت و بر میردک ذکر آید و بود و فی شکر گذارانی ذکر آید
ذکر اوله و فی سبک سبکی کلمه آید و به محکف و فی اصله و فروعی بود نیز آنری
بوده آید از آنکه آنکه قفسینه منتهی طایرس کوب سبک و مطنله و فی مطنله
اجرا و مطنله عمل نکند و عسرت و طسوم نول سبک صاف کز کجریا و اندیغی و ج
اوزه عمل و اجرا بر موقی و لینی عا و تدریخ و اوله سبک آنک بی سبک صافی از بونک
و راسته محجاج اوله و فی طوار اصول و قر و عیله از سبک بر لر لاش الله الکف
النم و او جی از بطل در رابطه و فی بالا به سبک و سبک و لینی و جاز و زده ذکر اول
رابطه یا خیار بر مشرک بود تا ترتیب مذکور و زده کور کورک سبک صحت صورتی نیز
کعبه و سبک بی بر و لینی معنی تا شکری مایه زده اوله عالی سیر و کوبانظر کافعلیق
ایوب قلنده اوله صورده فی ربط و مطنله سبکی کور کعبه بند ایوب غیلا لیکر کیک
فخیزه و قیغی از بیک ظنورده متوجم و متعرب و لمقد و معنی لوت کلام بود کلید
ذکر و فی مویز کور کور و آید مامور سبک ترتیب مذکور و زده کجک صورتی
قلنده بند ایوب مامور اوله و فی نئی اثبات یا جوز سبک مطنله سبک لیکر نول
اوله و بر و فی معلوم اوله کور کعبه و بیان اسبک ترتیب سبک و طوره اوله
ما کثرتده معنی فلانی آید و مجالس به ترتیب اوله نیز بود برین غیر العریق
ایلی کله به خلق و جمله معنی لیکر و لمطنله و کله و صول سبک و کسبده حصول
مطالب عدا و تکرار بر ترتیب مذکور ضلوت و سبک آید و اوله اوقات
سبک زده کافه و عطا و بیع و سبک عا طوطه موده اوله کور کعبه کعبه و ایوب
ایلی و سبک سبک کعبه و عطا و روفی بود و ج سبک مطنله مامور مطنله

الر

الر سر او مت و زرش با تمام ایلی که دوام ذکر ایلی کول قیغ سبک سبک
و سبک معنوی یعنی وجود معنوی ایلی سبک بود و کجک معنوی نفس ایلی و کف
از و آید نیز اوله معنوی علم لیکر ایلی تغییر و لیکر حاصل اوله عا طوطه کعبه و جبه
مواضف و ممل و متا نکند از زمان آید سبک سبک عا طوطه ظهور آید و بر زمانه
علم به سبک حاصل اوله کور کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
ایلی ایلی اوله کعبه من کعبه فی کعبه کعبه فی لیکر برین اصد سبک سبک ایلی کعبه کعبه
ذکر سبک فی تغییر بر لیکر و عا طوطه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
صفا و روح و ایلی سبک کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
نظر بر مطنله ضلوت در بخت سبک و لیکر ایلی کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
طریق سبک سبک مضمون عبارت ثانی تغییر سبک در کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
عبارت عا طوطه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
بر خارج عا طوطه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
عبارت و قوف کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
مضمون مامور کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
عبارت لایم و مضمون کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
نیچا اوله کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
نکف کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه
نظر بر مطنله کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه کعبه

سخن و نقوش و نیزه کور حکمده فاطمی مستغرق اولوب ذکر در عالی اولیا
 سزدر وطن سگف و طنز سطر بود کبی انانی عقبه در بند کت قطع ایله
 بریزد مملکت و تاریخه نوزیه بر غلبه طلوع سطر بود و طنده قطع مریه
 خلوت در اجس سگف کله برده خلق ایله حسن خلق ایله و بالنده حکمده حکت کلم
 و حکم ایله املقن کما تیر یاد داشت بود کت کوکل ایله بر ذکر اخسنه عباد
 یعنی اسامیله و کوکل ایله را نما ذکر ایله و بر سطر کلمه بود فی بکلمه کوکل عباد
 ذکر انگه با کت سگف کت ایله ذکر در حقه رجوع کما تیر بود به بر تیب
 وارد کرم کت کت هسب فضل ایله مامور ایله بوکت قاعده کما کلمه توجیده
 مامور ایله نشستی کوکی تخنده حبیل بود و طکر ایله طرف الایله نغی ایله
 والیله صایغ طرفه رخ ایله و اب الالایه صول جابنده کوکل ایله کلمه
 حکمده عرض اده و بیت اده و خزینه اده و محل نظر کاه ذات اقدس و منبع
 کالات حضرت لهدرا کاه صاب ایله و بعضی ذات تیر تیب بو کلمه
 لایله کوکی بو کلمه یعنی خلقة لایله کوکی کلمه و اب الکت ایله و جبرتی کلمه
 الصاق ایله و الیله صایغ اموزی اشیدی رخ و الالایه صول طرفه قلب
 صو بر کال شکل اولان ایله پاره سطر ایله و بعضی سطر کلمه خلقة لایله
 بو کلمه صاب ایله و جبرتی بو کلمه و از اشغ ایله عملی و زینه کلم
 ایله و سطر تیب کالی سابق سطر کلمه و زینه ایله کن اولی و الیله
 اولایله ذکر ایله کلمه کلمه یعنی طنده ایله و ایله و جبرتی کلمه کوکی
 ایله و اب ایله و اب ایله و اب ایله یعنی کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه

عبدالرحمن

عدو نیزه واقف اولوب سب از قلب ایله خدا و ما بزم مقصود کلمه کلمه رضای
 شریفه در ایله خود اللهم انت مقصودی و رضای ملک لوی قلیله ایله و حکمده نفس
 الیه ایله ایله و کلمه جلاده بر تیب بود کلمه کلمه نفس کلمه یعنی کوکی ایله
 ایله و اب ایله اسم شریفی بو کلمه ضرب ایله و حکمده نفس ایله و از بر ایله
 کلمه بر طایفه ایله بر دکن نفی کلمه و کلمه کلمه و بر نفس ایله ایله
 مقصود سطر کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه
 مسما ایله کلمه ایله یعنی اول اسم شریف عمر و قدر عبارت اوله و فی معلوم اوله
 اول هر و کت عاملی و لر یعنی حکمده و علا خط ایله ایله کلمه کلمه کلمه کلمه
 انزی و حراری ظهور ایله ذکر ایله کلمه کلمه و یا خاطره کلمه کلمه
 وارد ایله بو کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه
 ذکر کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه
 حبیل بود کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه
 ملا خط ایله و غیره علا خط ایله کوکل بول بر میده هم ایله و هم ذکر ایله مامور ایله
 بالاده ذکر ایله و لند یعنی کلمه ذکر ایله و حالده سطر کلمه یعنی بنایه بو کلمه
 مایه نظر کلمه ایله و نفس ایله کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه
 قلب و اسامیله ایله و صایغ کلمه معلوم اوله کوکی بو کلمه کلمه کلمه کلمه
 و بعضی کلمه و قوف عدوی دیر لرا ما حضرت پیر و بعضی کلمه کلمه کلمه کلمه
 ایله یعنی کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه
 ایله بو کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه کلمه

ذکر اینست که در توحید راه اول ترینیا نیز در آنکه طوطی است و گفت در روزی بول
 بود گفت تیرسی چون در زیر قوه عقل و متفکره و متوهم لایه در روز انسانها که
 اجرا در بنا علی ذلک چون تیرسی این ابع انشده در کجا بخار فاسده و طوطی
 بی فایده ای که حکماست چو ایرو مکنه ذکر تیرسی نیکه خندان را دره بونونه
 کبریا و تحقیقی طوطی کتیمی بچیز حازه بر شعل تارکاید و در پیشغول ایرانه
 انباری شعول اولدی اسواق و محلات سرسری واره و مقدمه خصولا اولور در کت
 تاییری کال کابلی ایروست و انکار فاسده و طوطی بی فایده در کوی عالی
 ایوب تمام صفت یه ذکر و کلمه مولیت ایرو حاصل اولور صایع به خاطر که کوی
 کوشطانی و صفاتی نغانی در صفاتی در عقب ای دفع انکدر نیز لایه اول ذکر
 صفتی و جمیع خواطر ز حالی و در قی اکابلی ای ذکر و نغالی یه و قول خاطر
 کورا کاکین و میزوب دفع ایرو انک سکه ضروری یوقدر نیز خواطر در و نه
 بیج کلمت ممکن و کدر البت کورا مانی طویب تکلم شعول اولورین ذکر کت
 نه تاییری و نه فایده ای اولور اما کلوب کتورا اصلا کوی کدره بیشتر و طویب
 بیوسر خواطر ای دفعی بازه صفی اولی معنی دفع خواطر ایرو بقیده دفعی بر تیدر
 نماز و صفی ذکره صفی ایرو ب کلان خاطر بی لایقید دفع ایرو متوجه ذکر اول
 یاد است بویها کال کابلی ای ذکر انکدر عبارت و ذکر کلبه اصل مقصود
 بویها کلبه بویها کلبه صفت کتیری نهایت عیان اولور و در قایحیر ایرو
 اناره اوله متر شو قور و کر انانی ذکره ذکره کتیری معنی ذکره شعول ایرو
 مسول و کتیری اوله کال کلوب و کتیری کتیری و ذکر کتیری دفعی بر کتیری

بلیه

بلیه قائل و قائل حقیقی نمی جان و تکلیبی بوب کند و کسی برالت فرض ایرو
 و قوف زمانی بونی دفعی لایه طوطی انما فقیر دیر کوی بوی بلیف محاسبه در کت
 اتمام و جمیع کابلی ایرات بر معنی هر کوی جانم اگاه اولوب هو و غفلت ایرو
 سیکه طمانه ایاصل ایرو نیز و قوف زمانی زمانه و قضا اولوب کتیری
 غالب ایرت کتیری دره و لایه کتیری تم لایه کتیری قوتی هم عظیمه و هم ذکر کتیری
 اولور و کتیری غالب ایرو در مستغفار ایرو و غفلت و قضا اولور
 بویک طریق شوید که هر کوی او فایه بر قوفی اختیار ایرو عالی کتیری
 ایرو ذکر حسناتی غالب ایرو و کتیری ایرو و کتیری ایرو و کتیری عالی
 ایرو بویرو مستغفار ایرو و کتیری ایرو و کتیری ایرو و کتیری عالی
 او فایه ایرو کتیری نمازین صکره و قوف عصوی حسن و انب کتیری و قوف
 تیرسی بایق کتیری کتیری کتیری ایرو ایرو ایرو ایرو و قوف عدوی صبیح
 مخصوصه بر ایرو دره رعایت جمعی نفسده و قوف قلبی بوی قوف خلی لایه
 لایه و هم طوطی در زیر طریق عید اصحاب کتیری و سلوک صبی و قلبی و لایه
 سکت و انما کتیری سکت و احوال و احوال و اولوب مقصوده حال و مانع
 اوله کتیری و خطراتی منع و اوله و نفس طیب است بوی لایه کتیری و انما
 انکدر صفه و کتیری انما کتیری کتیری ایرو ب صغور و جمیع و کابلی
 ایرو ذکره مراد و مانع صفه اوله احوال و احوال و اولوب و کتیری بیج
 انکدر لایه در زیر غفلت ایرو لایه کتیری ایرو ایرو کتیری کتیری کتیری
 کتیری بوی کتیری و قوف قلبی انما کتیری کتیری کتیری کتیری کتیری کتیری

معنوی کمال کالین از ذکر در صورتی که در وقت قیله قیله واقفان
 نبیند و دارد که کواکب غیر از صاف اولوف غیره و طرات عزیزه کواکب بول
 و بر علیه زبر آن کتب منتهی قیله ماکنا و لبق و مستقرنا و لغف فادر و کلدر
 بهار که کند و ذکر که شوال بروب کمال کالین از ذکر و فکر ایله اکتان کنور
 خاطر غیره کنوسن الویب کنش نه کنک جمع ایله و شغلت در وقت بروب
 شنگت ربط و قیله ضلنا ایله در عقب قیله نه بر بخا افکار الویب بر یک اتفق نه
 کنک جمع ایله بنا علی و قیله قیله هم والزم در ربطه رفی بولکن ربطه
 اقرب طرف در یک کتب و در شوق که ربطه در جمع سخن اصطنع ولد یقله حق
 غیر که جوید با نه که در و ربطه بر وجه رفی را بنا بر خود اکتان اوقافی
 شنگت صورتها اولمد صورت کوزیه را غما شنگت یوزینه نظر کنک ایله در یقله
 کواکب کوزیه حیاتی قیله نفس ایله و اول غشی بنا بروب شنگت ظهوره منوره
 اولو مهابت مجلس کنک قیله قیله غافل اولو و خاطر ماسوی را غما شنگت بول
 رفی اول مرتبه هجوم ایله مرانجیزه اکالین چنین غایب بولور **بیان انواع ذکر** بولور
 رفی معلوم اولو که در صورتی همان علی اولو م معنی ذکر و ادا کنک رفی و
 بر قیله سازه و قلب یاد ذکر کنک دیوبان اولمش بری بوشوید در کس کنک
 منتهی بنا بر اولو کواکب و قلب ذوا فکر بر مالوف ولد یقله حلقه و
 کسبایه مزاول یقله و وقت کند و کسب و بیوست عاریت اولو اولوف
 سازه یاد ذکر کنک کواکب شوق در روز و نوبت بر بنا بر نه ذکر قیله با سلس
 ظهور ایله و رفی سازه و قلب یاد ذکر کنک کواکب قیله ربطه و کنک

۵۰۰

بر هر در ضلنا غماش اولور بوزنه بر جمعیت وارد بوبورینه ده اولو ذکر تکمیل
 در اولو اولو بوسا کواکب کوزیه لایم و کلدر زبر بوسا کواکب سازه کواکب کوزیه
 مقدار ایله اقصا اولو رفی بر اولو شوق بوی ایلیک کواکب کوزیه علی فصل اولو
 بر مقدار استارت اولو رفی منک کور ولد کنک احوال ایله اولو رفی بوبوزنه حکم بر
 رفی اولو ذکر که از غیر اولو رفی که سازه کوزیه کواکب کوزیه سازه کواکب کوزیه
 بعده سازه و قیله جمع ایله ذکر تکمیل بوبوزنه کوزیه و هم کواکب کوزیه اولو
 مایله در معنده کوزیه سازه کواکب کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 غیر غیر مقام بوبوزنه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 ایضا کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 بوبوزنه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 اولو کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 قیله متوجه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 طرف بالا یه والدی طرف کینه زواله ایله سازه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 رعایتی علی الاطلاق مقدار ممکن ایله مایله سازه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 صالح و موصول بوبوزنه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 و غیره کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 معنوی حسونه و مملوکی وصوله کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه
 و بطله نه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه کوزیه

اکرم ذکر و اتم را بطریق صیقل شاموسه ایلا در ذکر اوله و ثانی و جملد عمل
 ایزه اما اصل را بطریق دیگر ذکر و یاد که محبت پوزنه بر سلوک دیگر توفیق الهی
 ایا اینست مخصوص بر تبه که طریق محبت دیر لمر قرب قرین بود تبه تبه تبه تبه
 چو قدر اطوار نقشند سر آمد نه منقل کتیر و بیان اوله و ثانی را بطریق اوله و ثانی
 بود مخصوصا انرا لمر تبه ده اکثر ذکر و بیان اوله و ثانی را بطریق اوله و ثانی
 اکتفا اوله و ثانی **بیان ختم خواجگان معلوم** و که که طریق نقشند یا با اینست که
 بود که جمعه چو سید با را بر نشی کی کتیری کند و غایب مکره بود اوله و ثانی
 مکره بود یا نشی نماز مکره حاصی بود و کتف قیغند اوله و ثانی
 بیکن مصلح و احباب کتف قیغند مکره شش ختار و اوله و ثانی
 مذکورده تناوت بود جمعه کونی جمعه نماز مکره و کتف قیغند مکره
 عظیم اوله و ثانی و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 فایده کی حضرت پیغمبر علیه الصلوه و السلام حضرت کتف قیغند مکره
 و کتف قیغند مکره قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 و منقذ مکره و قاعده لمر نه در عایت و مطابقت اوله و ثانی
 و مهم طوکر لمر بر تبه تبه و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 صلوات و بود ختم خواجگان ختم پیغمبر کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 و کتف قیغند مکره چرا اوله و ثانی را بر تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 بر اریه کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 یعنی ختم خواجگان کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره

خواجگان

خواجگان احمد فاروق حضرت تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 همین تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 بعد از تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 اوله و ثانی و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 جگر خفا اید او فتور و در عاده و قتان ختم خواجگان تبه تبه تبه تبه تبه
 صد تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 نیاز ایزه بود عاقل او تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 و اتنا ماستنکات بها دیوب فایده تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 بر طمو جگسته میره لمر اما بود کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 قبل ایزه بر مکره فایده اوله و ثانی و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 بر کتف قیغند مکره لمر صیقل قضااره اوله و ثانی و کتف قیغند مکره
 بر بر لمر لمر و کتف قیغند مکره لمر صیقل قضااره اوله و ثانی و کتف قیغند مکره
 او تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه تبه
 ادم باشد فایده صلوات و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره و کتف قیغند مکره
 حقا بود و کتف قیغند مکره لمر صیقل قضااره اوله و ثانی و کتف قیغند مکره

حساب بود که شود که هر افعالش برین معنیست و کما فاعله و معلولان او کما
ایوب دعایه ال قال ایوب دعا برین دعاه در عاده فاعله ایوب و او قیوب ال
یوزن کوزوب بر مقدار طلسم میوه لم و بعضی تمام جمیع بر کوزه فاعله برین مع
تسلیه ایوب حکمتی او نور را بچینه بی در کار در و چنان بر زمین کشاید و ب
صلوات برین در کنگر فغان و کسان هم مذکورند در کنگر و صلوات غیر
دقی بویاید م و بعضی مخلصه مقید کوزوب یوزن بر صلوات و یک بر فغان
ایکی و جهنده دخی شیخ یوزن و اگر قرآن نماز در سجده و ارا بر عازن
اولی ضم حواصک ان کمال و لوقده شیخ است یوزن قرآن و قنوزبوعه و عا
اولی است یوزن یوزن و غیر یوزن معادله بر اهلین برین طریقت به عین بصیرت است
و کوزه طریقت کجوز با جماع است در زیر بعضی یعنی استله جمیع اولی و قن
و بعضی ضم حواصک نماز اول یوزن حکمه و کوزوب کجا دانست که کوزوب است ایله
خلایق طریقت علیه بر غیب و شوق بچیز را برین صورت اما طهرت در باوریکت
بچیز را برین و بعضی **بیان** است و برینک طریقت طهارت کامله اند
شیخ ایکی یوزن او درین او یوزن کما فاعله و یا یوزن علی لیم برین او یوزن
مفایده مراد او یوزن و شیخ مراد او فاعله برین یوزن قید لم درین برین یوزن
او درین قوی لم درین دعا غرض با شیخ بر کوزوب یوزن قید لم عطفی صول
معموده کوزه لم کوزوب ایله اما ایله و یوزن لم درین بعد از کسب یوزن
مشروع او درین مراد او هر چه است کما فاعله و جهله کوزوب کوزوب ایله
شیخ کوزوب خوب سوال بود یوزن برین است در کنگر یوزن بلدی ایتم درین

ایضا

است یوزن ذکر شریف و قن و بعد یوزن قدر مداومت و اقدام ایله به یوزن
مقدار ذکر ایله و یوزن تریب تنها و خلوت او اولی کنگر فغان بچیز است و قن
کیمی اصلا کوزوب تغییر بر میوه تمام عطفی نغمه و بر و سب یوزن ذکر در
کوزوب حالی و مسعود و کنگر ذکر اولی کنگر فغان و کسب کوزوب کوزوب
ذکر ذکر تغییر و مسعود ایله و طهر ایله یوزن و اگر یوزن را بستن
مشاره و حمامه و جنب یوزن کوزوب عالی یوزن یوزن کوزوب کوزوب کوزوب
لک ذکر ای و اریضه کوزوب یوزن استغفار و یوزن صلوات شریف و یوزن کوزوب
و او کما عین یوزن کوزوب طهور با لطف است شریف تیسایه و و برین
بیز شریف و لیسه کوزوب یوزن و او کما عین ده سز به به سز به دعا یوزن لم یوزن
شیخ و در و یوزن یوزن بر در لعدر دیر ایله مقدم و اما خبر تو به و استغفار
و صلوات کوزوب برین یوزن جوش و کنگره دعا یوزن بر فاعله ایوب
خوش است برین یوزن ال اولی مقدمه و طوم مقدمه دخی شیخ مختار در کنگر کتاب
اولی شیخ کوزوب کلیدی کیمی یوزن است یوزن یوزن یوزن یوزن یوزن یوزن
توضیح کنگر ایله کما شیخ المذنب الی ان و برینک است یوزن کنگر
رویا کوزوب روایسی کوزوب توضیح کنگر ایله کما شیخ المذنب الی ان
مشایخ مختار لم درین کنگر کنگر ایله کما شیخ المذنب الی ان کنگر ایله کما
بیان او شریف کیمی کنگر ایله شیخ و الوالی صانع طهرت یوزن و روایسی ایوب
الای صول ممالک صوره ای شکل اولان یوزن که ضرب ایله دیو مامور ایله
و قلیه ای دخی کنگر بر تکلف عدل و کنگر و جدا و کنگر شیخ ایله روایسی

تکميل يرو ب مرقبيه و در هر کس ده موجود اول ميوب عالي استين کلمه اول
دني بر بر و نور و موعظت يدر هر کس که بخيزد نه کوزل قران قرانت يدر ايد
اصول کيل اول فرقه شيخ اول کشتار ساتا بر قران او قوتب فاتحه اول و بعه
مرقدی هر ناله هر کس کشته شود اول قران او قيا بونما يدر شيخ
مرقدی قاله يرو با ليم تقبل منا بحرمه العاقبه يدر يا نور يا با تقبل منا بحرمه
العاقه يرو فاتحه اول قوتب لاکت يوز لير يا نور اول کرخ رضا و بر سر کت ختم
خواجگه کت اول صولت حکم در و رسته صفت کت الين او بر هر کس که
شيخ مجسده بولوس اکتسب في طفقوب قوا يدر شيخ ذکرم ختم خواجگان
واصوله مس فرشيخ ابو و کندی غلبه حيا و لوس کندی در عا يدر کت و حکم
انده دني فاطمه کت يدر اکس فرشيخ کت کت کت اول و اخيار ايس مجسبه کا
کت يدر يوت و قيه و ادمه کوره در **بيان تشندي** **خواجگان** جوکه يوز باله
با کت الطوار طريقي تشندي مي مبن قيم غيرات يدر مفيد ختم بر عا يدر ايس کت
ايات قرآنيه و عا يدر ابو ايد و اصلا عات صوت ايد تعيد اتم کت نفخي عام
و نم و ادر ايس اولوب و هم هر ده طريقي دني اگاه اول و معلوم اول و
بو طريقي عليه طريقي خواجگان يدر لير يعني خواجگه طريقي بوز نام مراد شود که
ظا يدر عه عا يدر ايس قران و فعاله يدر شيخ بطور و هر کت اول ميوب شيخ مصطفوي
کال تابع و سن مرقبيه تمام تابع و رتبه اوز ره اول و بعه عا يدر طريقي صلحا
ريک مراد اول و تشندي اما تشندي در کت حيا حضرت پير بهاء الدين محمد
تجاری حضرت نوري قدس همده العزير طريقي را بطي ابراه و شيخ کت تشندي کت کت

بنا

بنا اکتسب ختم ايد کت يدر و تشندي در مشله و مقدم طريقي خواجگان و علا يدر ايس
دني يدر مش حضرت پيره کت يدر هر کس که يدر مشه يعني جهر ايد صديق حيا يدر
مشه حضرت پيره در يا سنده کال شريعت ابا ايد اول مشه تيا اول تشندي انده کت
جهر في اليمده بو اصول نظر ايشه يدر يعني طريقي قرآنيه تشندي ختم خواجگان
عقیده ذکر جهر حکم پيره مخالفت ايد مشه اول قبا قضا ايد و طريقي شلار
دني يدر بو تشندي در کت کت طريقي شلار و در و شلار عا يدر خواجگار اولوب
الين و ار کا هر ده کوزل و در و شلار شلار کت شلار کت شلار کت شلار کت
طريقي شلار يدر مشه و محله و تير و لير معاشه دني کلمه **بيان تشندي** بعضی
رسالي تشندي در ده کوره و مشله که العبد يدر و ايد معده لفظ شلار في هر و دني
مقدار تجا اول سک اول فقير يدر مکله اوز اکتسب اولي والين ملا خطه اول نور
مذکور لفظه و کت عا الله لفظي عددي نزه السدر و اوز اکتسب طريقي و اوز اکتسب
اما اوز اکتسب بوج و اوز اکتسب شهر و اوز اکتسب ساعت ليل و نهار و وجود ايسنده
اوز اکتسب تشندي اوز اکتسب تشندي يدر را طيا جلد لير قطع نظم لاله الله کت
اوز اکتسب هر و خد کت کت محمد رسول الله دني و اکتسب هر و خد و يدر يدر بعض کت اوز اکتسب
کله تشندي کت يدر هر و خد نزه لاله الله محمد رسول الله معين بولوس در حيا
رستگار عين الياره مذکور در کت مولانا عبد الغفور حضرت نوري مولانا جاني حضرت نوري
کت يدر کت لاله خنده لاله الله محمد رسول الله را بط ايد يدر کت يدر بولوس يعني
و جوه ايد تشندي اوز اکتسب اوستا و البقره و نذر الکف تشندي تشندي
دلکده يدر و يدر بيلار ما در و يدر بعض تشندي و بقلو مقصود لير في ايجول

است لابد از اینست که در تمام این امور در وقت که در برکت کجوز انواع ذرات
 فایده می شود بنگرد که هر چند به طلسم وضع اولیاد بر لب طالب در فیه ابتدا طلسمی
 تجوی و عمل کتوب در شب فیه اخرج از آن کتوب صاحب مارد حصول مقصود کتوب
 طلسمی که آن کتوب را بر عیار مخصوصه معلوم نماید نیز باید مقصودی کتوبی حصول
 مقصود و ایجاب و ب مقصود او بر و ذوق کتوب نماند و شیخ مختار در قرآن مجید
 هسایه برینه بر ضد اهل کتوب طریق موزر و مقبول اهل طریقه را مکتوب
 محتاج و هسایه برینه محتاج و کل بر نشسته اقرزه حاجت یو قدر قرآنی است و زنج
 ایوان استرا تا از ده رفی شب یو قدر زیر اول ذوق موزر اولان زایه ایسه
 اکتب کا احتیاجی یو قدر اکتب ذوق هسایه نفی اول ذاکت حیاته اولان نقرینه
 نفی اولی یو کجوز بوجهلدا نفی اولورسا اولورجهلدا بر لرم اول کتوب نقرینه اولی
 مختار ایسه نه نذاول کتوب منفعت یو کجوز دیگر ذوق زنج ایوان دیگر نقرینه اولی
 هسایه صرفا بر صاحب ذوق یو نفی قرآنی اولی کجوز و بزم دیگر هسایه
 دیگر خوقر و اگر اول کتوب کتوب کتوبی و قرآن کتوب مروت یو ب کتوب
 و جهل انوی حصه مناسا بر کتوب نقرینه رفی بولیدر کتوب کتوب محتاج بر کتوب
 معیشه تنه صرفا بر محتاج و کل بر محتاج فضلنا تنه ششم بر کتوب هسایه
 دوستی هسایه غیرینه محتاج اولان کتوب کتوب اول کتوب اولی هسایه بیدور
 فایده و ادا علم اول کتوب **بیان خاص قرآنی و در حدیث است نه و تا فی نفس** کتوب
 بو ذوق محتاج مختار لرم در بعضی ذوات علت و مروت و مروت موافق ابیات قرآنی
 وادعیسایه ارماد و کتوب مریدک و در ذوق نقرینه ایوان در بعضی فایده و اخلال و

مصدوقین

مصدوقین ادر قیوب و بعضی بکنه فایده شریعت و ایضا اتم شمع کتوب حاصله
 شیخ اولان مختار در طلسمی که چاد عیاده در و کتوب تا فی نفس در هسایه بولورسا
 و ذوق کتوب ایسه او قیوب مریدک شیخ ایوان در کتوبی صدر و هسایه احوال ایوان کتوب
 برادریه خصوص ایله نامور اعشایسه فیها والا کتوب ایشتگی قرآن و دعایه هسایه
 او قورسا و قور نظر نقرینه و عسکت اعقار در کتوب مریدک اعتقادی یون ایسه
 هیچ بر و جهل بر نشسته کار کتوب اولان اما مریدین حرسه کتوب عقناده کالوره ایسه
 هسایه قورسا و جویف حکمتی تا فی زنج بر یو تغییر مریدک تا فی زنج کتوب شیخی
 رو ذوق کتوب در کتوب کتوب کتوب ایله طالعونه او قور معنی از و بزم و قلی هسایه
 بری مجلسه مومجور بولونوب در کتوب فایده بولونوب حکمتی خلافتک هسایه
 زائل کتوب از ذوق حاجت بولور دیگر کتوب خلافتک موز شیخی جامع کتوب عوما
 بولیکسنه حصه مناسا از و بزم اگاه اولور معلوم اولور کتوب اولوقته حکمت
 کتوب فی اولی یوندر و غیر رفی حرسه لری او قور معنی خلافتک زاره جوی ولد
 یوندر فایده سربت حصه مناسا اولان محتاجی رفی کجوز ایوان بولور تا کتوب
 رفی بری ظهور ایوانی سنه و محتاجی رفی بولیدر در هر علت و مروت اولورسا
 آنفا ذوق کتوب مرور ایوانی کتوب کتوب مروت موافق ابیات وادعیله اولورسا هسایه
 والا شیخ مختار در صاحب نفس دور و ب کتوب کتوب کتوب کتوب کتوب و بربوب
 هسایه قوی بولور مریدین اعتقاد نام ایله هسایه کتوب کتوب کتوب کتوب کتوب کتوب
 مسعود و اوقتی و حال ذوقی بلا ذوق کتوب کتوب کتوب کتوب کتوب کتوب کتوب
 ایکی باره در کتوب کتوب رفی قدری مریدک قوه حاصله کتوب کتوب کتوب کتوب کتوب کتوب

اوبانی بزه ایزد ایکی غروش و از ایکی سقوه و از ایکی جی و در اختیار ایزد مقدر است
اولی مناسب دکلر کنی بهم طریقت را بی معهود اولان بزنی خبر و بیرو
کنی مطلوبی تکلف لازم دکلر و بیروست و بیروست بخجده خاطر اولی لازم
دکلر حارم بین نزد معلوم من زیاد و ایفوا کنی بیروست نه طلب و زیاده
ردان تکلف قضا ایلمن و مستی باغی القی و مومنی فصر صرف است و تو جرد و تکلف
الواهی و در سنجک قوت و کال کوره در بعضی کجا هست باغی کنی اوب و کنی
مست اولوی یافت بولور مومنه کثرت اولان و فی بولور در مستی یافت بولوب
کنی رحلت ایزد و بعضی مستی بول و بیرو کثرت کنی موت ایزد کنی
حسنت قدر و در جسد من و وی اولان بیگمنه بول و بیرو ماسا لطین اولان
بعضی بدل و زیت ایزد مستی یافت بولور کنی موت کنی موت همان یافت
بولور کنی سوال اولوی کس که اهل بیروست ایزد و کنی اولان اول جک کثرت
بهمی اولور دینک قلم نه تکلف دکلر جواب و بیرو کنی بولور کثرت کلر حقیق
دکلر اول کنی فخر علی و اعطاء بنی و اویجسته در اول حسی تکلف حقیق اول
زاکن بعضی منوط و مومنه الصدق منزه البلاء و نیز العرف شوی کثرت بولور
اهل معتقد یعنی آنک حیاتی و آخرت ممانی اول سبک و قوتی تعلیق غنی
بویجست طویل اولور ایزد مومنه بولور جیما کثرت ایزد مومنه معلوم ایزد مومنه
احوال ایزد سوال اولور کس بر مین نیاز ایزد کس که ایزد مومنه کثرت مومنه
معلوم و مضمون طریقت اولور یعنی ایزد مومنه بولور ایزد مومنه مومنه
و مومنه کثرت حقیق و از افع مملو حوال ایزد مومنه و مومنه کثرت کثرت مومنه

مومنه

مستوف جناب می و کثرت قدر و صدق خدمت ایزد مومنه کثرت مومنه بولور
در و غمنا کثرت و اعدا علم و احکم ایزد مومنه طریقت و مومنه کثرت بولور
و طریقت بیان لسان قاصر و زبان مجبوط و حاسر در کنی بر نیزه کثرت و اشرار
اولویستی مناسب اولور یعنی جبارت اولور طریقت عدیه کنی حکمی طریقت
و اهلایی لالب حقد اما جمله طریقت کثرت یعنی بد ادب ایکی شیخ است اولور
شریعت اشیای و در زنجی جدم و کثرت بولور و کثرت مومنه کثرت مومنه
کثرت مومنه و کثرت مومنه و کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
امور رعایت اولور ایزد و ایزد زور در کنی بری اکثرت اولور و اول نباه
کثرت مومنه بولور در مشا مه رعایت اولور کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
کثرت مومنه بولور اولان زاهد کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
سکده استعدا بولور ایزد کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
قیلند زاکر آیه استعدا اولور کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
بسی بولور تمام اولور کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
مجموعت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
مجموعت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
زیرا کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
زاکر در عبادت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه
و مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه کثرت مومنه

حضرت بنی علیه الصلوٰۃ والسلام که راه ظاهر شریعت استقامت ایستادند
کتاب در و طریق باطن و معنوی استقامت از در مجتهد عبارت در راه حق راه
نعیم و حیثه اول از طریق عمیم زکات و محبت بولی محبوب و نمازات بی عیب و
کوکلی در هر یک سخن منقاد در بر سخن کوب بنابر آنکه اگر چه بیست و چهار
و عاقلان بجز کسوف و کسوف و کسوف که اما اول سخن کوب و بنابر آنکه
تربیه در کسوف فیضیاب اولوب نشوینا یولوب کسوف تباری او نونی یولوب
قاروب و وقت و وقت صوم و بر مکر کسوف کسوف و کسوف قاروب و قاروب
متغیر در و صوم کسوف یا شیر **قطر** کسوف در کسوف استریش قرو اید این
بمنز صورتی است که باقیه قرو صوم اید کسوف کسوف و قاروبی ذکر مدام قاروب
مثلا در ذکر و نام فکر مدام کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
اخر کار ما بر صوم حاصل بر میل بر میل بر میل بر میل بر میل بر میل بر میل
اولور در حکمت جز به لزم بر جز به یکی عالم یکدانش و کسوف عبارتند بر
حقیقت جز به شش و شش قسط عیشتی اند و در مصلحت و در مصلحت اولور پس
کوکلی در طریق حاصل اولور در صورت در کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
ر همانز همه صاحبان بنامه و کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
طنق باشد اولور کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
سوریه آه و زار کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
بر کرده بود اولور و کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
جنوز در کسوف قائل فنوز اولور و کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف

بواسر

بواسر در کسوف و کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
آب و کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
باید استقامت با عدوت بر و وارث انبیا اولوب کسوف کسوف کسوف
اید بکسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
انکه در بوانک کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
حکایت را اید در کسوف فضل مد یونین من لسان و بعد در الفضل العظیم
بود فی معلوم اولور کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
نهایت یوسف بری ریاضت و بری نوز صوم کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
ابلیث در بند کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
بر بهیز و ریاضت بر قطع و قطع اید و کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
و بر بهیز نوز صوم کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
باید کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
نوز صوم کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
حکمت سهولت و طرف سیرت تقوی مقصوده بخشه کسوف کسوف کسوف
فانما ایتم فلا تفهم و اما سالی فلا تفهم نظم عظیمه عامل اولوب عاشق
صادق و طالب مواظف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
نوز صوم کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
و جویدی مبین شیوا ایمان و باقادر کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف کسوف
وصاحب کاکله انذار صفت حیوانیت و محب جمل غنقد خلاص اولوب

مرتبه پانجم کز ایوب نور ایمان معرفت نفس و معرفت خدا بگذرند
 اول نورش اول شرط ایله که بالا در آنجا ذکر و عیان و تکریر و بیان اولند یعنی
 وجه اول و سیم و سونم عن صمیم التکلیب بهم و صفت قلب ایله ذکر و فکر
 جمعی مالاکلام ایله سی و طلب و محبت زینت حاصل اولد و ششم جانندی
 معرفت و عرف فاخره زینت و اصل اولد و یونهم در کمال شایسته ایکی دور اولد
 بر کثرتی و بری غیر پیدا و لکن بر قدر مستعد میلدر آنکرت طریق طریقی طریقی
 تقوی و ریاضت شوکت غیر بدیدر خفا غیر بدیدر آنکرت طور لری معدن
 مجاهده و پرهیز و ریاضت ایله نور معرفت و عرف فاخره که وصول اولد و مقصود
 نفسی و روشنی بگذر نور جهل بلور کسبوسم هر شخصک استعدادی نو جهل
 استعدا عا بتیله سبب بعضی زکی و بعضی غیر و بعضک نفس غلیظ و هواکی
 غالب و اخلاقی کم و بدر آنکرت کینه قیام صیام و پرهیز و تقوی و قبول فیض
 شد و وسکوت و کمی مدینه محاصره تا که طریقی طریقی بود و قبول فیض
 و موهبیه محل و استعداد و بعضی زانکرت فایده صلاحت و لوب زانده
 نفس طریقی حار و زوال و لیوب ملائمه و هوا و طبیعتی و زینت عقی و زانی
 غایب و من عیان الله اخلاق صفا میزند آنکرت کینه شرایه ریاضت
 اقتضا نیز قابلیت زانسی از لیدر بودند که بعضی شایخ بعضی طالب اولد مرده
 مختار و سبب مراد ایله مامور ایله بر هند را رانده صلاحتی معصوم
 ایله آنکرت فوهم شده قابلیت شده اولمشر و اول خصوص آنکرت رفتی
 الله و کله آرزو فاعل صیغه صفت بر لیدر کتبه و بصیرت الی آخره

و بعضی

و بعضی قول مضاف اولور معنی آنکه ایشله و ما مریت در مرتبه و لکن الله
 برقی الایه حسیه ایکی نوعیله رفتی قول و آراء بود قدر فاعل و فاعل صفت ضعیفه
 اما چون بر لیدر صفت ایله مامور بر بزرگی بود بر لیدر معنی بیدر و الله اعلم و امر
 مضاف ایکی و جمله در بری استخفا کا و بر جا استخفا ایسک استخفا کا معلوم استخفا
 سواد که بر خوب معنی مضاف مراد شده کسند ایستخفا انرا دکا و مودله
 بر لیدر ان اولمشری بچونم اصل معنی جو دک برینه و صیت بیدر و با وجود بار آخره
 بر غلبه انجام بیدر که ذکرت قابلیت و مستقیمه بر کسینه مضاف و بر لیدر
 انکه هم کندی و هم آن طریقی فیکتیا اولور کندی بر و حالت ایله با خود رفتی صحت
 ایسک شاه و اولمشر لوب و بر یو صورت ایله مستعد اولد یعنی درجه و کلام
 و اصل اولمشر معنی ایشله در اولند کت چکدی کمال و مکمل اولد معنی خلیفه بزر
 اما صدق و ضایع و استقامت بر لیدر بونکت مامور و مندر و فکالت غیر
 اولمشر معتقد رفتی دینم زبانه معتقد محقق کسند در آنکرت که صادق قدر بزرگ
 تمام بر خنده در کندی اولمشر اولمشر علم ربانی ایله بر لیدر استخفا استوار اولمشر
 و بر طریقی طالبه فقیه معارف و تعریف سکون بر تا که کندی رفتی و سواد
 و کمال و مکمل اولمشر معنی استعدا و عقلی و ایمان معنی سواد و الله اعلم حقیقه
 الحال پان تیسر مناجات معلوم اولد که تغییر و بیا به نهایت بود قدر و نهایت
 کشف و کلامه متوسل بر علم بی یاندر و بونکت تعریف رفتی بر بجز عمده لکن
 اصول و فرغانتد بر معارف تغییر اولمشر که حکم مقصود فرجیا اولمشر فایده
 زو یا معنی ایکی دور اولور بر فایده کلامه کت رو یا سید بری رفتی تغییر که

ساکف حانی و مقامی بیان بر انسانی دنی یکی در ولور بری و نقد و
بره و نای و معناه ترکیب دنی در لهر و اقطار و لان تغزل امرک و توخیر
یعنی کور یا عینی یا ظهور یا در تغییر و علاج دکدر اما و یا تغییر و محاسبه
کودران سندن لعینده علم اوله تغییر قشقا ابر دینی کور لانس کنه مغنی
عبود لاضرر انکون تغییر ریور عبود زرد بود دنی به علاج و جهل در وقت اوله
کود لار و یا ریگت حالی اولور و یا خود مرینک حایده و یا خود ماضیه
حی اولور یا خود مستقبله یا حال حاضر ازین لانه دن برینه حال اولور ماضیه
بره و یا ماضیه و مشروط و مشتهر بشه تغییر قشقا ابر دین کورن حکمتی
ادراکت و اخرا انکف کل اهل لهر مخصوص بر مفسار بره یا فصله نسی بوختی
مفسار اصول و فرموده بر مفسار ایما و اشارت و لغتی هم و انهم اوله لغت
اجالا تخیر اوله سارکف و نایسده باغ و بوختی و سستایه کور صفت ذکر
و عبادت نشا ذکر اگر اکبری منته کور عبارت و مجاهده و از کوری کور لایه
و قبوله علامه و دره لهر و چند لهر و منفع حمله و کور لایه و عالی نام
و سیم شهر و معور جانشول و لایه طه علم و اعلا لهر لهر و کت البس لهر و عشا
یکلم و زیباش لهر و نین لهر و حوضه و جشم لهر و بوکت مثالی مفسر حاش
حکمتی علامه و از کور صاف نشا ندر اگر چه بوکت هر بر سیکت بر ماضیه
ایما متنازیری و از راما علی الاطلاق و دنی تغییر در نیر و نای و بوختی
هر کوری تغییر و نای تغییر و نای تغییر و نای تغییر و نای تغییر و نای تغییر
و کور و اول سندن ذکر دن و حجت ذکر انهم اعتبار یو قدر تغییر لایه کور

نظما اولور

نظما اولور که بر شیره و سنا انکس کوزال و نای کور بنو تغییر در کور و
اولوب کت کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور
و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور
ایده کور لهر صاف معلوم و در لهر صنف الیهدر و بولوق و درین و نای کور
صوم کور لهر و در لهر و سورد علم لهر و نای کور و نای کور و نای کور
کن تغییر دن فریق و در و عرق و شراب و کاز و لهر لهر و کور و نای کور
و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور
کن انکرت حکمتی تخیر و نظوی باعذر طالب اوله کنده استدار لهر و نای کور
نای کور تغییر لهر و صاف لهر کور کور صنف و کور لهر و نای کور و نای کور
شواصه نای کور حاشیا جمیع اطعمه لایه و میوه و کور لهر و نای کور و نای کور
و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور
نشانتانکد و حیوانان کور کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور
طوشان غفلت صنف نای کور نای کور نای کور نای کور نای کور نای کور و
مهروس دنی نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور
مهروس را نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور
اس لکور و نای کور نای کور نای کور نای کور نای کور نای کور و نای کور
ظا هر صنف دنی شیخ الاسلام دین تغییر ظا هر صنف لهر و نای کور و نای کور
دین تغییر لهر شیخ صوب انشاد و در لهر صنف لهر کور و نای کور و نای کور
پادشاه کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور و نای کور

اول جواد خانب کلوب رفع و بالاد می بوی پوختا اول جواد الکاتب
 کلوب نه اشکوی که حصاره بوب که سرشتی فی الوب کیده پور یوق حصار
 حاضره باخورد اکوموشن نه صفتی ظهور امین واکم حصار ی رفع ایدی
 ستمک رفیع اولسل ما حاضره درینه کلیدی حصار اکم فی ابلان واکل
 نغی تیرسیه انز خلاص اولس جکی بوبله خصوصاً کوفی زمانه زوایا کز
 اکم ی اسطفا احکام اولوق حقالی غالبه همان بوکت تغییر یک طرفی بیخ
 کندیک حالتی بروب مرشد فی ابات یه بعده هرکم فایده طلوع ایدرس
 انی سوبیه اکا تغییر بربور ودر ویکت قیوان سنی بربور شت تغییر بوبور و
 بعضا ککف ویا سی دغنی فاق اولورانی دغنی فرق بیکت مرشکله
 بعضا کولاشباکت اسمیله تغییر قشقا ایدر تکم ویدر بیخ الهی قترس
 سره حصر تیریکت حصور زده برکت کلوب کجی دیمکله زوایه فواید
 کورم بیخ مشا الیه بر زمانه نقله اربوب بیوشا کتسه وکله درونم
 چکله در ویشله بیز الیه بره صیافت بره یه فایغ اولور کین اولکنه دیکل
 افتم معلوم کنه در کجکله وکله همان بیم وخدمت اولدیغیند اولدیغین
 محاب تیر صفت اولور دیور فایغ اولوم قوری در ویشله بیز بری کتشفق
 ایدوب سبوال بیلس برکت کلوب کورم کت اولدیغیند کتشفق
 ذر دیور نیاز اشقی بیخ بربور کله زوایا ک سویدی ملاحظه ایدم بوکتی بیم
 احیا کیم در باکله قور بغه در برشتی قنبر کسم عدول ایدم هرچه صفت صفا قدر
 دغ قور غندر همان اشکله تغییر ایدم بو عالم سها دکت عالی عالم صادر

عالم

عالم حیا صید دغنی در بر عالم مثال انز او تیزی دیور کوم بو عالمه اولوران
 بشاکت صورت مثالی صفت غالبه اعتبار ایدر عالم مثاله مصور و مقید در کورانی
 کوریک زوایا عالم مثاله ایدر یعنی عالم مثاله اولام صفت غالبه صورت
 کورسل ایدر اول زوایا در تغییره محاسبه یعنی کوریک کتشفق کتشفق
 ستر عیند لویله اولسل با اولر جی دینر اشباکت حامل اولر بیغ او صفاکت
 علمه موقور مثاله زوایه کتشفق کوریک ملاحظه ایدر کتشفق ایدر
 صفت کتشفق اولر موازنه ایدر بر حیل صفتی کندیکنده ظهور اشقی ایدر
 کندیکنه تیبدر واکم ظهور اشقی ایدر ظهور ایدر اجناس بر بعضا دغنی آخره
 حکم اولورا اول کوریکان زوایا هم اولور اشته تغییر بوکتی ایدر
 اما و قه اکر کوریکان کتشفق کوریک کتشفق ایدر اول تغییر و لور مثاله
 کتشفق دیکه موازنه ایدر کوریک صفت حیل ظهوری یوق کتشفق قوار
 کوریک اول صفتی از ایدر اشقی اولر سیدر واکم بلاکت ایدر اول صفتی کندیکنه
 ازاله و دغ ایشدر دیور تغییر اولورا ما و قه ایدر واقعا کتشفق بر کتشفق
 باخورد بلاکت ایدر کتشفق دیور کتشفق اولر و قه کتشفق عالم مثاله سیدر
 اشقی دکل یی مثال عالم کتشفق و راسته دغنی بر عالم واردر کتشفق حیا
 ملکی دیور عالم حیا و قه ایدر دغنی دیور کتشفق اولر عالم
 اموال کوریکون کتشفق بو عالمه دغنی یوق اولر ویا اولر عیند و قه بو ایدر
 کتشفق اولر زوایا و قه دغنی دیور کتشفق کتشفق بو عالم سها دکت
 علمی حیا کتشفق عالم مثاله یوق مقید دیور عالمه اولوران اشباکت مثالی یوق

صوره ایسی عالم مثال علی بر تو صاحبش انجون عالم مثال رموز آنه کو بکین
یعنی و کله صور مشا اید صفا زانیه برید عالم مثالده اولان صور صفاتی
دخی و کسده اول عالم طبا مطلق علی بر تو صاحبش آنه که بعد بو عیله
اول برین صورت عکسده نیا اول عالم مشا بدوا و لیسر بو عیله اول عالم
ظهور تیل خود آن کر که رسته یونی بلک معنی طبا مقید بر تو صاحبش
مطلقه ندر یک کشف مجاهد لیا کنده انانیشتم حالی ایدوب
و تعبیر خلاق حقیق حواله ایدوب طوعان با ایزن مهالکن اشک ایدوب
مقدار تعبیر ایلور در ویش دخی فی قول ایدوب سکی بولور واسه علم
در بقیه المقال **یا سلسله حوایجان** بوز سلسله زب در بر بول علیه السلام
والسلام حضرت می لیله معجزه جناب قرون لاسمرا اخذ الیشتر ایزن
ایک صدیق غار معمر و قده اخذ الیشتر معنی ایدوب سلسله طبا سکی علی الله
عنه و ایزن کتیم بن محمد بن ابوبکر صدیق رضی الله عنهما و ایزن جعفر صادق
رضی الله عنده و ایزن ابویزید سلسله قرون سراسر ایزن حسن الحنفی قرون و ایزن
ابویوسف فارسی قرون سراسر ابویوسف ایزن قرون و ایزن عبدالقانی
عبدوان قرون سراسر عارف دیو که ری قرون سراسر ابوجعفر محمد
اخیر قنفذی قرون سراسر ابوجعفر علی المرتضی قرون سراسر ابوجعفر محمد بابا
سکای قرون سراسر ابوجعفر میرالکمال الخاری قرون سراسر ابوجعفر محمد بابا
ابوجعفر محمد بن محمد بابا الدین قرون سراسر ابوجعفر ایزن عیله اولین
عساکر قرون سراسر ابوجعفر محمد بن محمد بابا قطنی لکنه اولین
عساکر قرون سراسر ابوجعفر محمد بن محمد بابا قطنی لکنه اولین

اندر

اندر ابوجعفر قائمی زاهد محمد ایزن ابوجعفر در ویش محمد ایزن ابوجعفر محمد و علم
احمد الکاسانی ایزن ابوجعفر باقی الرهبیه ایزن ابوجعفر احمد الکاسانی ایزن ابوجعفر
محمد بدر الدین قزاقی ایزن ابوجعفر ستیا حون ابوجعفر اولیا محمد ایزن ابوجعفر شیخ الشیخ
ابوجعفر مصطفی الکوسنتینی قزاقی ایزن ابوجعفر ایزن ابوجعفر شیخ ابوجعفر الکوسنتینی
همان خمی سخاوت و تقا حضرت می ابو عبد الله علی ایزن ابوجعفر ایزن ابوجعفر
اندر کتیمی قزاقی و ساسانی او صاحب علم ذکر تیز و جانی و مسلکی و معاصری
دور انیمیا مین بجز متسیده الکونین سیرت سراسر ایزن ابوجعفر ایزن ابوجعفر
ابوجعفر مین و کمال محقق را بکسی تشنه عاقله ندر لاج و واصل و غایت
صدق و ضلوعی و حسن نیای سحر و ذهن کتیره حاصل و نوب و حقیقه
اندر کتیمی ایزن ابوجعفر امید و ارکله بجز هر دره دلدراون مخصک و
ایمان و خد ایزن که کلک و نویسه ایزن قیده شینه فاعل و نوب سیرت مینا لری
نویسه صیقلی ایزن ابوجعفر اوله لری علوم مند اوله لری مراد علم فقهدر و علم
فقهدر خاصه و تفسیری علم حدیث و علم تفسیر در اکثر در دخی مقصود اصلی
علم توکل و علم معرفت نفس و معرفت الله که سعادت ابدی و دولت
غایت سراسر در زیر خلقت عالم لری در ادکات ظهوری و در مدینه دخی مطلق
معرفه الایکت بر و زید بن حکم بورد و لیسر کت کتیر محققا قاجیب ان اعرف
خلقت الحق لا اعرف و دخی و ما خلقت الجن والانس الا بعد و ایزن
بمعرفه ای لیوه و زید بن حکم بر کتیر محقق ایزن و عیله الغیب
و عباد سوار ایزن بکنی و در لرم بر خلقت خلق و ایجاد ایزن بکنی

انچه صورت و قدرتی بسوئتم و ذوات نفسانی بسوئتم و کوسوسونم و کور کور
و لیک کوری عاده بنوب و کور و لدم و معما و صدق و لوب و بی ذک استونم و
دقی الش و معنی ضیق اندم انجی کجا عبادت و طاعت از و با ول و سید
ایده بن ذوات الوهیتی و عدالت حضرتی و فرزانیت عمرتی بیلوب یا ان
واقتر و امیریا انقیاد و فرمانت اطاعت استونم قافتم و اندر علم بودنی
معلوم او سوئتم طریق علی بر انساب روح و جهل در کرا و کسی چکان
معلوم و مجزوفی و لا نقین مایه محمد بر کک جهری اللسانی کک نخنی
العلبی بالاده ذکر اولند بیغ و جهل انجینی الباس من ثمر یعنی خرف کید و
تلمیذ الینا و انجینی خرم و محمد علی طریق العتوان یعنی خرم و حجت
و نحو انقیاد تزییه و تازییه و امر از ان قصد به قبول ایرون کرا انجینی
دقی نقین معانم قائم اولور ککن تقید به سر خرم غیر به ککنا و لور کک
بالاده ذکر اولند بیغ و جهل کاهلر اکلم و ایخود بیغ و غات بره اما خرم
و خدمت غیر کس بختم دخی اولور اما انزه دخی شرط وارد
انم خرم تزییه و قدرتی نعت قصد به بر لور لور و لور

تزییه و ارشاد قصد به کک خرم کک

صحبت و حجت تزییه با لور کک

کک تقید به ذکر اولند بیغ

و جهل اول

والسلام